STATIUS.

PUBLII
PAPINII STATII
OPERA QUÆ EXTANT

CUM NOTIS ALIORUM ET SUIS EDIDIT

FR. DUBNER
PHILOSOPHIÆ DOCTOR

VOLUMEN PRIMUM

LIPSIÆ
APUD JOH. AMBR. BARTH

M DCCC XXXVII.

DE P. PAPINIO STATIO

NOTITIA LITTERARIA.

§ I.

VITA*.

P. Papinius Statius patrem habuit grammaticum et poetam Neapolitanum**, quem luxit mortuum in Epicedio superstite, *Silv.*, v, 3. Ipse natus Neapoli anno p. Chr. n. 61 [ante mensem julium, addit Dodwell.], educatus est Romæ ac mature ingenio poetico, præsertim versibus ex ingenio fundendis, inclaruit. Uxorem

* De vita Statii quæcumque sciri possunt, copiose exposuit in annosque digessit Henricus Dodwell, in libro : *Annales Velleiani*, etc., Oxonii, 1698, p. 193-306. Quæ quia maximam partem ex *Silvis* hausta, Marklandus aliqua melius constituendi nactus est occasionem. Pauca illa, quæ extra dubitationem posita sunt, breviter narravit G. E. Weberus, in *Corpore poet. lat.*, p. liv, cujus verba mutua sumsimus, mutatis quibusdam et adjectis. Vitæ Statianæ, quæ in codd. exstat, auctor Statium nostrum Tolosensem dicit et *Surculum*, sive, ut cod. Paris., *Sursulum, quasi sursum canentem*. Nimirum permutavit poetam cum rhetore *L. Statio Ursulo*, paullo antiquiore, de quo vide Fabricii *Bibl. lat.*, ii, c. 16, not. 1, ubi etiam de aliis *Statiis*.

** Veliæ quidem natum anno fere 20 p. Chr. n., sed post Neapoli degentem, ubi a. 39 scholam aperuerat. Vide præter Dodwell., Not. ad *Silv.*, v, 3, 127.

adolescens duxit (a. fere p. Chr. n. 80) Claudiam, cujus prior maritus cantor videtur vel citharœdus fuisse (*Silv.*, III, 5, 52 et 64 : add. Markl. ad l. II *Epist.*). Is privignam Claudiæ reliquerat, quam tamen illa veræ parentis caritate amplexa est (*loc. cit.* v. 54 sqq.). Ipse Statius non magis ac prior maritus e Claudia liberos suscepisse videtur (cf. *Silv.*, v, 5). In poeticis certaminibus præmia retulit primum Neapoli, ludis quinquennalibus patriis in Cereris honorem (*Silv.* II, 2, 6; v, 3, 225 sq.); deinde Quinquatribus Minervæ, quas in Albano quotannis Domitianus celebrabat (Sueton. *Domit.*, c. IV), cantatis Domitiani rebus gestis (*Silv.* IV, 2, 65 sqq.), ter victoriam reportavit (*Silv.* III, 5, 28 sqq.; v, 3, 227 sqq.) : contra in quinquennali certamine capitolino (Sueton., *loc. cit.*) victus est (*Silv.* III, 5, 31, sqq.; v, 3, 231 sqq.). Hanc cladem male ad malum successum recitatæ Thebaidos retulerunt (v. Not. ad *Silv.* v, 3, 232). At Thebaidem magno cum applausu, diu exspectatam, quum tandem recitasset, a populo exceptam fuisse discimus e Juvenali, VII, 82 sqq., neque ipse Statius, quæ Thebaidos XII, 810 sqq. canit, sine impudentia canere potuisset, si in commissione ejus carminis agonali excidisset, neque placuisset. In illo autem solemni capitolino non promiscua argumenta, sed ipsius Jovis laudes perpetuam fuisse sacri certaminis materiam e Quinctiliani *Instit.*, III, 7, § 4, demonstrat Marklandus, l. c.

Thebaidem carmen incepisse videtur anno 80 p. Chr. n., insequentique primum librum recitasse; absolvit vero atque edidit a. 92 : post eam Silvas edidit et Achilleidem aggressus est, quam morte, ut dubitari non po-

test, oppressus non finivit. Extremum vitæ tempus Neapoli transegit, fastiditus, ut videtur, spe longa et irrita tamen, emendandæ per poesin rerum suarum conditionis; compulsus fortasse etiam dolore amissæ illius victoriæ capitolinæ. Uxor eum in illum secessum non sponte sequebatur (*Silv.* III, 5). Domitiani quæ excedant ætatem, in Statii carminibus non reperiuntur temporum vel rerum memorabilium mentiones : num vero ex ea re conjiciendum sit, eum ante Domitianum obiisse, lubricum Webero visum est velle decernere. Attamen quum dubitari vix possit, quin extrema Statii scripta possideamus omnia, non est cur repudietur quod inde effecerunt Barthius (*Nott.*, p. 366) et Dodwellus, lib. cit., cap. 47, assentiente Marklando ad *Silv.* III, 5, 22, poetam triginta quinque annorum ætatem, vel ann. 96 p. Chr. n., vel paucis tantum mensibus, vel omnino non esse transgressum.

§ II.

CARMINA.

Statius eo tempore vixit, quo poesis romana fere omnis in ostentationem abierat. In antiquioribus igitur poetis si recte quæritur nativus color, affectuum sine fuco expressa veritas et sensuum ingenua simplicitas, in Statio ejusque æqualibus id solummodo spectandum est, quo successu earum rerum speciem aliquam sibi valuerint induere, et an dictionis vel elegantia vel luminibus suaviter lectorem fallant. Atque hujus artis tantam perfectionem et innato ingenio et institutione paterna exer-

citiique perseverantia assecutus est Statius, ut nunquam defuerint viri laudatissimi qui eum vel elogiis extollerent vel imitando exprimere studerent : inter antiquos Claudianus, Sidonius Apollinaris, Symmachus; inter recentiores, Dantes, Tassus, Boccatius, Hugo Grotius, Fr. Malherbius, ut taceam poeticarum venerum nimis suspectos judices Scaligeros, Casaubonum, Lipsium, Gronovium, aliosque philologos, qui Statium dilaudant indefessi. Nimirum hi locorum aliquot splendorem et felicem audaciam, multarum dictionum ingeniosum acumen, in rebus, quæ oculis percipiuntur, picturæ veritatem, ut par erat, agnoverunt : sed nimium istis delectati de universo poetæ ingenio aut falsa judicia, aut non satis circumspecta tulerunt. In rerum inventione quæ et *nova* et felicia sint, animadvertas in Statio perpaucissima : multa in dictione, licet in universum modo tumida, modo arguta, modo operosæ elegantiæ, ubique fere insolentiorum temere studiosa. In comparationibus, quas mire affectat, nonnunquam, ut loquar libere, absurdus est aut monstrosus. Virgilium, ut adorabat, ita imitatus est sæpissime, deinde Lucanum, aliquoties Horatium. « Nec vulgarem (ut *Handii* verbis loquar) imitandi modum sequitur Statius, sed ubi aliorum vestigiis insistit, ipsum incessum callida arte celat : quo sæpe fit, ut verbis multum ab iis discedat, quibus ipsam inventionem debeat. De quâ re egregie *Henkius :* Unus est ex callidissimis imitatoribus Papinius. Ingenio suo fretus, ubi imitatur, numquam exemplum suum sequi vult, sed præsilire ac circa eosdem sensus certamen cum illo inire. Homeri Virgiliique quam plurima expressit, sem-

per fere modum egressus, eoque ipso inferior, quod e magnis tumentia, e mirabilibus τερατόλογα et puerilia effecit *. » Suo tempore quanti fuerit habitus, ostendunt versus Juvenalis, VII, 82 sqq. :

Curritur ad vocem jucundam et carmen amicæ
Thebaidos, lætam fecit quum Statius Urbem,
Promisitque diem : tanta dulcedine captos
Afficit ille animos, tantaque libidine vulgi
Auditur! sed quum fregit subsellia versu,
Esurit, intactam Paridi nisi vendat Agaven.

I. e. nisi tragœdiam, nondum in scena exhibitam, histrionibus ad agendum vendat, itaque pauperem vitam sustentet.

Ex scriptis Statii ætatem tulerunt

I. SILVARUM *libri V*, sive collectio carminum, quæ vel in imperatoris, vel in amicorum gratiam, vel alia quacumque occasione oblata variis temporibus scripsit. Epistolæ ab ipso singulis libris præmissæ eorum originem indicant. Quintum librum ipse vivus edidisse non videtur, sed post eum amica aliqua manus : nam carmina aliquot continet perquam imperfecta.

II. THEBAIDOS *libri XII*, quam ipse dicit per duodecim annos *assidua lima cruciasse*; et immortalitatem ex

* Recentiorum judicia de Statio si desideras, vide LA HARPE, *Cours de littérature*, part. 1, ch. 4, sect. 2; VOLTAIRE, *Essai sur la poésie épique*, c. 4, init.; præsertim NAUDET, *Biographie universelle*, t. XLIII, sub. v. STACE. Inter Germanos, MANSO epicos poetas romanos, qui post Virgilium fuerunt, inter se contulit in vol. VIII libri : *Nachtræge zu Sulzers Encyclopædie;* præter hunc consulendi HANDIUS in præfatione edit. *Silvarum*, BERNHARDY, *Rœmische Litteraturgeschichte.*

hoc potissimum carmine sperabat. Materia hæc poetarum et epicorum et scenicorum studiis multum celebrata erat. Inter Græcos post Thebaidem cyclicam, quæ ab aliquibus vel ad Homerum referebatur, plures eam aggressi sunt : *Menelaus Ægeus* duodecim libris (sed ejus poetæ tenuia tantum vestigia restant, ap. Suidam s. v., Steph. Byz. s. vv. Τέμμιξ et Ὑρμίνη), *Antagoras Rhodius* (in Vita Arati ap. Ernest. Callim., t. I, p. 591 : nam in ed. Imm. Bekkeri alia exstat : Apostol. *Proverbb.* v, 82, vel Arsen. *Viol.* p. 146 Walz. coll. Jacobs ad *Anthol.*, vol. XIII, p. 843), sed præsertim ANTIMACHUS *Colophonius*, qui paullo ante Platonem epicam poesin instauratam sui temporis ingenio et sensui accommodavit. (Vide de hoc ejus studio A. F. NÆCKIUM in *Chœrili Samii reliquiis*, Lips., 1817, cap. IX, p. 67 sqq.*) Is igitur et prius bellum thebanum, quod Statius cecinit, et alterum Epigonorum unius carminis ambitu ingenti conclusit, de quo Cicero, *Brut.*, LI : « Magnum illud quod novistis volumen... reconditum carmen : » nam mythica doctrina abundabat et artificiosa dictione incedebat : sed de toto ita judicat Quinctilianus, *Inst.* x, I, § 3 : « Et affectibus et jucunditate et dispositione et omnino arte deficitur : » quamquam hoc judicium le-

* In ejus carminibus ponitur etiam unum, cui titulus est Ἰαχίνη, quo quid faceret non exputavit Schellenbergius, qui ante hos fere quadraginta annos Antimachi fragmenta collegit et docte explicuit. Locus hic est : Ἀντίμαχος Ἰαχίνῃ. Τοὶ δ'ἄρ' οἱ ἀβολήτορες ἄνδρες ἴασιν. V. D. in Gaisfordii *Poetis gr. minorib.*, vol. III, p. 252, ed. Lips. tentat : Ἀντίμαχος· Ἰάχοντι δ' ἄρ' οἱ ἀβ., etc. Mihi in mentem venerat : Ἀντίμαχος· Ἰναχίδαι δ'ἄρα οἱ ἀβ., etc., quam conjecturam præferet, qui numeros attendit.

nire studet *Næckius*, l. cit., p. 68*. Ne plura, ex Antimacho, tum percelebri, multum profecisse videtur Statius**, licet vel pauca quæ supersunt fragmenta illius ostendant rerum bonam partem ab latino poeta pro consilio esse neglectam. Etenim, quod bene demonstravit *Welckerus*, diversum utriusque poetæ institutum erat. Antimacho veterum mythorum de thebanis bellis opes et divitias decretum erat religiose excutere et antiquam memoriam complecti totam, historici poetæ fide : Romanus hac silva utebatur ad ingenii ostentationem, decerpens inde quæ « *tractata nitescere posse* » sperabat, omniaque disponens ita, ut et unitatem quamdam operi pararet, et auditores lectoresque non laxaret, sed progrediens altius usque commoveret. Quare primum Homerico modo *ἀριστείας* induxit, i. e. in quoque libro aliquem de septem ducibus principem gloriæ et pugnæ fecit. Deinde rerum ordinem ita invertit, ut ante omnes Amphiaraum Orco demitteret, ne mortis ejus lenitas

* Totum mythorum de thebanis bellis cyclum et poetarum ejus tractandi rationes summa doctrinæ copia exposuit Welckerus in *Ephemeridib. scholast. Darmstad.* a. 1832, febr. et mart., inde a nr. 14 et seqq., p. 105-180; 209-250 : *Thebais und Epigonen.* Ibi p. 158 sq. de *Antimacho*; et p. 161-164 exquisita de *Statio* disseruit.

** Et erat hæc jam antiqua fama. Schol. Barthianus ad *Theb.*, III, 466 : « Dicunt poetam ista omnia ex græco poeta Antimacho deduxisse, qui et ipse [lon]gam Thebaidem scripsit et veteribus in magno pretio habitam. » Neque hoc redarguitur locis quibusdam singulis, in quibus Statium ab Antimacho dissentientem deprehendimus : e. c. frag. 29 Antimachi, qui Parthenopæum non Arcadem, ut Statius, sed Argivum facit cum quibusdam aliis, de quibus v. Welckerum, l. c. p. 138 sq.

post Capanei sacrilegam audaciam et fraternæ pugnæ scelera territis lectoribus videretur languere: et quæ sunt alia e Statiana narrationis descriptione pendentia, indicata illa cum ceteris memorabilioribus de poematis argumento et tractatione apud Welckerum, l. c.

Verbo mentionem injiciam *Pontici* poetæ, qui Augusti fere ævo Thebaidem scripsit, sed, absque Propertio esset, maneret ignotus. V. interpp. ad Propert., I, 7, init., præsertim BÜRMANN., p. 70.

III. ACHILLEIDOS *libri II*, quam mors præmatura Statium absolvere prohibuit. Nam Britannici et aliorum error, etiam ab Lemærio repetitus, nimis apertus est. Ne secundum quidem librum finivit. In MSS. fere in quinque libros divisa exstat.

Domitiani Res gestas in agone Albano se celebrasse significat *Silv.* IV, 2, 65 sq.: quas an in manus hominum venire jusserit, incertum est. De *Agave* tragœdia nihil scimus præter ea, quæ Juvenalis indicat loco allato.

§ III.

SCHOLIASTÆ.

Quæ ad Silvas adscriptæ leguntur glossæ et breves explicationes in codice Parisiensi, post medium sæculum XV exarato, valde recentes sunt et post renatas litteras factæ. Sed *antiqua scholia* exstant ad Thebaidem et Achilleidem. Primum nota illa *Lactantii Placidi*, cujus sub nomine etiam glossæ veteres latinæ (multo quidem integriores in codd. Parisinis quam in Vaticanis, unde eas edidit *Ang. Maius*) et argumenta Meta-

morphoseon Ovidii hodie feruntur. De se loquitur ad librum VI *Thebaidos*, p. 279 ed. Crucei : « Sed de his rebus (de Antipodibus), prout ingenio meo connectere potui, ex libris ineffabilis doctrinæ Persei præceptoris, seorsum libellum composui Lactantius Placidus. » Sic MSS. Lindenbrogii, dum vett. edd. et MS. Paris. : *Cœlius Firmianus Lact. Plac.*, quibus obversabatur clarus auctor *Institutionum*. Alii eum appellant *Lutatius* vel *Luctatius Placidus*, refragantibus certe MSS. Non ante sæc. VI scripta esse hæc scholia possunt, partim ex Servio, Hygino, aliis concinnata; nihilominus permulta etiam propria continent. Editio princeps eorum, quæ ad Thebaidem scripta sunt, est *Romana* anni 1475; deinde ab Lindenbrogio ex MSS. emendata sunt, a. 1600, *Paris.*; postrema eorum editio *Cruceana*, a. 1618, *Paris.*, additis notis Lindenbrogii. Nos Parisiensem Regiæ bibl. codicem nr. 8063, fol., membr., sæc. XV ineuntis, contulimus, splendide, sed vitiosissime scriptum : nihilominus in notis nostris sat magnam inde emendationum silvam, ubi occasio ferebat, productam videbis.

Præter hæc scholia Barthius e duobus codd. Statii quos versavit antiquissimis eruit *Glossographum*, modo paucis modo pluribus difficiliores poetæ sententias exponentem, tam vere plerumque ac feliciter, ut pæne succenseam mihi, qui non plura inde ad dilucidandam locorum quorumdam obscuritatem excerpserim. Hic licet non tam docte excurrat in mythologiam aliasque res antiquas, quam Lactantius, verba tamen et sententias Statii multo melius intellexit et exposuit.

Ad Achilleidem Lactantii scholia ex codice Fr. Pi-

thœi primus edidit Lindenbrogius a. 1600, multa quidem illa minoris pretii quam quæ ad Thebaidem habentur. Partem eorum, ad v. 240 libri I, inveni in cod. membr. Regiæ bibl. sæc. XI, nr. 8040, cum magna varietate lectionis, cujus aliqua excerpsi. Etiam in cod. membr. 8559 ejusdem bibl., sæc. XIV exeuntis vel XV ineuntis, scholia ad Achilleidem vidi, non mala, sed quæ ignoti nihil continerent. Glossographus ille præstans Barthii in Achilleidem quoque exstat : a nobis ubique litteris GLOSS. indicatus.

§ IV.

CODICES.

I. SILVARUM. De quibus *Marklandus* in præfatione : « Scripti earum codices rarissimi sunt : duos habuit Barthius (unum litteris capitalibus exaratum, qui utinam exstaret); neutri eorum nisi perpaucis horis uti illi licuit, propter flammas mansioni ejus injectas, e quibus tamen elapsos illos suspicatus est. Alium laudat Justus Zinzerlingius, *Promuls. crit.*; alium, Lipsianum, Bernartius; alium Gebhardus, *Curar. juvenil.* lib. III. Senensis vero et Medicei excerptis utebatur Gronovius; et postea, uno Jo. Rhodii, chartaceo; altero archiep. Salisburgensis, membr. Nic. Heinsius habuit Vaticanos quatuor. » Nimirum *Poggius* primus exemplum earum e Gallia detulit in Italiam, mendosum et decurtatum, sed e quo reliqui codd. videantur emanasse. V. accurate hæc exponentem et de codd. illis judicantem *Handium* in præf. ed. p. XX sqq. Præterea collationem habemus co-

dicis *Rhedigerani* sive *Vratislaviensis* sæc. XIV in *Silligii* repetitione editionis Marklandianæ, p. 21 sqq., et *Parisiensis* anni 1470 (qui desinit in v, 2, v. 257) in ed. Lemærii, æque utriusque interpolati. Alia solummodo ad tria priora carmina ap. Handium. Qui in *Vindobonensi* bibliotheca servatur si ex Budensi est derivandus, quod credi licet ex adscriptis ei notis, alia etiam servata est familia quam Poggiana.

II. THEBAIDOS codicum ingens copia in bibliothecis servatur, quorum notitiam pete ex HÆNELII *catalogis manuscriptorum*, *Catalogo Regiæ Parisiensis* (sive ed. Lemær., vol. IV, p. 62-64, qui et Britannicos plene recenset, p. 56-61), Eberti *catalogo MSS. Guelferbytanorum*, p. 157 sq., et aliis. Sed eos memorare nostrum est quibus editores usi sunt. Agmen ducit antiquissimus ille et optimus Barthii, qui reliquos omnes longo intervallo post se relinquit : hunc recensionis novæ fundum haberi oportet, ut Bembinum in Terentio; non quod liber sit ab interpolatione vel errore omni, sed quod manum poetæ longe plurimis in locis evidenter servat : in talibus vero manuscriptis mutationes a lectoribus vel criticis factæ multo facilius deprehenduntur, quam in recentioribus, qui sunt, ut de vetere pallio Theocritus dicit, ἔργον ἐπ' ἔργῳ. Hujus igitur ope codicis, a Barthio satis accurate (sed non ad Gronovianum textum, quem ipsi obtrusit Daumius, sed ad Lindenbrogianum) excussi, sobrio judicio cum reliquis collati non dubito quin Thebais ad tantam integritatem perduci possit, quantam pauci veterum scriptorum recuperaverunt. Usus præterea Barthius est alio ab hoc, ut ait, derivato : an pluribus

etiam, non satis liquide constat. Inter bonos codices refero : *Lipsianum*, quem Bernartius contulit, unum ex duobus *Behotianis*, et præsertim ex Lindenbrogianis *Puteaneum*, qui non potest quin sit idem ac Regius Parisiensis nr. 8051, sæc. x, a Lemærio et Amaro collatus : quare lectiones ex utroque productas significavi litteris PR, ex alterutro solo vel *Put.* vel *Reg.* I. Hic sæpe cum egregio illo Barthii consentit. Minus boni sunt ejusdem Lindenbrogii *Petavianus*, et *Danielis*. Eodem ordine habeo *Petrensem*, quem supra meritum laudat Marklandus. Vulgo autem accenseo *Taurinensem*, *Buslidianum*, *Burmannianos*, *Regium* 2 (nr. 8052) sæc. XII, et alios. De Gronovianis in *Diatribe* (nam editio cum ipsius notulis ad manum non fuit) judicium ferre non audeo : certum vero est eum habuisse aliquot valde antiquos et perbonos, sed quibus in paucis tantummodo locis sit usus. Neque ausim de iis quorum frequens mentio in scriptis Heinsiorum, neque de codd. Guil. Canteri, Schotti, Bentleii, Wakefieldi (ad *Lucret.*) et aliorum, qui Statium non ediderunt, sed occasione tantum oblata eum emendarunt : id tamen mihi certum est, horum numero longe plures esse recentes sive interpolatos.

III. ACHILLEIDEM perpauci e codicibus memoratis complectuntur, neque optimus ille Barthii. In hoc carmine præ multis, ne dicam omnibus, eminet *Regius* I, quo multum usi sumus.

§ V.

EDITIONES.

I. Operum Statii. *Princeps* ed., *Thebaidem* et *Achilleidem* complectens, sine l. et a. (circa ann. 1470), fol. *Altera princeps*, itidem sine l. et a. (circa a. 1477?), ex alio cod. minus accurate expressa. Neque hæc *Silvas* continet.

1480? *Romana*, fol., cum scholl. Lact. Placidi in *Thebaidem*, Fr. Maturantii notis in *Achilleidem*, Domitii Calderini in *Silvas*. Hic quidem multa partim temere ex ingenio, partim, ut postea cognitum est, ex MS. mutavit : sed doctæ et ingeniosæ sunt ejus explicationes plurimæ. Hi commentarii post sæpe repetiti sunt.

1502. *Aldina prima*, 8, ex Avancii recensione, cujus emendationes jam 1498 Venetiis prodierant.

1519. *Aldina secunda*, 8, cui Fr. Asulani epistola præmissa. Denuo recensita, sed, judice Handio, festinantius.

1595. *Jo. Bernartii*, *Plantiniana*, Antv. 8, ex uno pluribusve codd. non male recensita. Sæpius repetita.

1600. *Friderici Tiliobrogæ* (Lindenbrogii), Paris., 4, cum Lact. Placidi commentariis. Omnia e codd. recensita, sed ita, ut æquo plura ex edd. antecedentibus reliquerit. — Ejusdem anni *Commeliniana*, cum notis *Jani Gruteri*.

1609. *Jo. Jac. Grasseri*. Recensio sine notis.

1616. *Jo. Gasp. Gevartii*, Lugd. Bat., 8. Recensio et *Papinianarum lectionum libri quinque*. Gevartii *Electa*. Paris., 1619, 4.

1618. *Emerici Crucei*, Paris., 4, 2 voll. cum aliorum commentariis scholiisque suis. Nullius fere meriti editor.

1624. *Amstelodamensis*, 12, ex rec. *Dan. Heinsii*, ut putant.

1653. Ex rec. et cum notis Friderici Gronovii. Amstel., 24. Is ad hanc recensionem codicibus pariter atque ingenio instructus, non omnem Statii textum judicio suo subjecit, sed iis tantum locis mederi est dignatus, qui Gronovium salvatorem requirere viderentur. Quare hæc recensio, ad hodiernum diem in edd. fere servata, perfunctoriæ solummodo nomen meretur.

1658. Cum notis Franc. Guyeti, Jo. Peyraredi et alior. a *Marol-*

lio edita Paris., 8, 3 voll. Guyetus in Statio magis etiam quam in aliis temerarius. Peyraredi quædam memoravimus.

1664. Cum commentario Gasparis Barthii, post obitum ejus a *Daumio* edita, Cygneæ, 4, 4 voll. Immortalia Barthii de Statio merita, et ob optimorum codicum usum (quos si accuratius ubique distinxisset, nihil fere superesset quod optares), et ob doctrinam maximam in explicando exhibitam. Hæc ita intelligere noli, ac si Barthii judicium probaremus ubicunque : πολλοῦ καὶ δεῖ. Sed Papinianis studiis in omne tempus fundamentum solidissimum perseverantia sua substruxit. Insane vero egit Daumius, quod Gronovianum textum adjicere, quam Lindenbrogianum Barthianis copiis et crisi emendare maluit. Ut summa ejus temeritatis incommoda premam silentio, id certe dicendum, Daumii meritum esse, quod aliquot millia emendationum certissimarum ad hunc diem in commentariis sepulta jaceant, neque in ullius editionis textu repræsententur.

1783. *Bipontina*, 8.

1825. Amari et Lemærii, Parisiis, 8, 4 voll. *Silvas* ex rec. Marklandi, reliqua ex rec. Gronovii, hic illic recognitis, cum notis integris Marklandi ad *Silvas*, reliquorum selectis.

1833. Guill. Ern. Weberi, in *Corpore poetarum lat.*, vol. II, Francof. Qui etiam hic, ut in toto libro, plura præstitit quam promiserat. Sed Brœnnerus librarius vehementer accusandus est, hoc opus typographicorum vitiorum copia pæne inaudita inquinatum exire passus.

II. Silvarum. *Princeps* ed. s. l. et a. (circa a. 1472), 4. Deinde

1472, *Venetiana* Spirensis, ad calcem Catulli, 4, seq. a. *Parm.* 1473, item cum Catullo : et sæpius.

1475. *Romana*. Cum comment. Domitii Calderini. Cf. ad a. 1480.

1599. *Jo. Bernartii* commentarius. Antv., 8.

1601. et 1602. *Fed. Morelli* observationes. Paris., 8 et 4.

1637. Prodiit excellentissima Fr. Gronovii *Diatribe in St. libros V*, Hag. com., 8. Inde lites cum Emerico Cruceo, qui edidit *Antidiatriben*, Paris., 1637. Cui respondit Gronovius *Elencho Antidiatribes*, 1640, Parisiis edito. Quo libro se plane argui non sentiens, rusticitatis et ἀκρισίας monumentum reliquit Cruceus : *Muscarium*, Par., eodem anno.

Ea omnia duob. voll. repetiit doctisque notis instruxit *Ferd. Handius*, Lips., 1812, 8.

1728. Ed. Jeremiæ Markland. Londini, 4. Mirum doctrinæ, acuminis et justi de pulchro judicii specimen : in quo tamen Statio sæpius id quod dicere debebat imputatur quam vera et antiqua ejus scriptura eruitur. Repetita est addita collatione codicis Rhedigerani ab *Sillìgio*, Dresdæ, 1827, 4.

1817. Ferd. Handius *Silvarum* editionem auspicatus est, omnia quæ de iis bene observaverunt eruditi, complectentem, editoris animadversionibus confirmata et aucta. Vix unquam ullius poetæ editio tam copiosa et exquisita supellectile incepta est : nihilominus in primo volumine substitit.

III. Thebaidos. Ex rec. *Bonini Mombritii*, sine l. et a. Mediolani, circa 1478. Ubi editus eod. a. Lactantii commentarius.
1601. *Jo. Barclai* commentarii in *Theb.* Massiponti, 8.

IV. Achilleidos. Princeps vel *Veneta*, ut videtur, sine l. et a. (1472), vel *Ferrariensis*, per Andream Gallum, quam pro principe habet Affò *Saggio di mem. su la tipogr. Ferr.*, p. 25.

1485. *Veneta*, cum *Jo. Britannici* commentario. Fr. Maturantii commentarium supra memoravimus. Uterque sæpe repetitus, etiam in ed. Emer. Crucei. Ceteræ solius *Ach.* editiones nulla re memorabiles. *Mitscherlichii* et *Menkii* observationum crit. in *Ach.* libellis carui.

Memoravi tantummodo quæ merito aliquo viderentur esse conspicuæ. Ceteras si noscere cupis, vide Eberti *Lex. bibl.* nr. 21657-21716.

§ VI.

HÆC EDITIO.

Pro instituto hujus *Collectionis* editor honestissimus inter Statianorum operum recensiones quas sequeretur elegit optimas : in Silvis, *Marklandianam*, in Thebaide et Achilleide *Gronovianam*, hanc a Bipontinis criticis, utramque vero a professoribus parisinis *Amaro* et *Lemærio* hic illic recognitam. Ita impressis accuratissime carminibus poetæ hoc mihi munus demandavit, ut quidquid vel ad explicationem vel ad rem criticam summe judicarem necessarium, quanta possem brevitate verborum subjice-

rem. Reputans igitur legi non solere Statium nisi ab iis qui et linguæ latinæ, et antiquitatum, et mythologiæ probe essent scientes eruditionisque classicæ rudimenta posuissent, ea solummodo vel aliorum verbis vel meis explicare studui, in quibus etiam exercitatiores possent offendere. Qua occasione Lactantium scholiastam sæpe tacitus emendavi e codd. Parisinis. Criticarum vero notarum pro recensionum quæ exhibentur diversitate diversa ineunda fuit ratio. Silvas *Marklandus*, ut constat, paullo audacius refinxit, magna earum corruptione et codicum, qui insuper ex *una* omnes familia proveniunt, paucitate motus et excusatus : cujus mutationes si recensere voluissem omnes, et earum causas præcipuas indicare, dii boni, quale et quantum evasurum erat hoc volumen! In iis igitur annotandis me continerem oportebat, quæ legentem hæc carmina poterant morari vel turbare. Thebaidos autem et Achilleidos recensionem, quæ vel Barthianis subsidiis conveniens et digna esset, nemo ad hunc diem typis exscribendam tradidit : quare non alienum esse putavi ab honestissimi librarii instituto, ut in eorum commodum, qui Barthiana aliisque editionibus et scriptis criticis carerent, vel usi nondum essent, specimina horum carminum e codicibus et ingenio emendandorum magno numero proponerem. Præsertim ex optimo illo et unico codice Barthii commemoranda judicavi quam plurima, quippe veritati plerumque affinia. Neque neglecta sunt *Heinsiorum*, *Wakefieldi* aliorumque criticorum scripta, quæ in Statium observationes continent : sed usque velim reputes, me specimina tantum, emendationis, non recensionem poetæ exhibere voluisse, et consulto omisisse multa quæ probabilitatis speciem non haberent. Vale, benevole lector, et huic quidquid Statio impendi operæ fave.

FRIDERICUS DUBNER.

P. P. STATII
SILVARUM
LIBER I.

AD STELLAM

Diu multumque dubitavi, Stella juvenis optime, et in studiis nostris eminentissime qua parte voluisti, an hos libellos, qui mihi subito calore et quadam festinandi voluptate fluxerant, quum singuli de sinu meo prodiissent, congregatos ipse dimitterem. Quid enim .... quoque auctoritate editionis onerari, quum adhuc pro Thebaide mea (quamvis me reliquerit) timeo? Sed et Culicem legimus, et Batrachomyomachiam etiam agnoscimus : nec quisquam est illustrium poetarum, qui non aliquid operibus suis stilo remissiore præluserit. Quid? quod hæc serum erat continère, quum illa vos certe quorum honori data sunt, haberetis. Sed apud ceteros necesse est multum illis pereat ex venia, quum amiserint, quam solam habuerunt, gratiam celeritatis. Nullum enim ex illis biduo longius tractum; quædam et in singulis

diebus effusa : quamvis metuo, ne verum istuc versus quoque ipsi de se probent. Primus libellus sacrosanctum habet testem : sumendum enim erat a Jove principium. Ceterum hos versus, quos in Equum Maximum feci, indulgentissimo imperatori, postero die quam dedicatum erat opus, tradere jussus sum. Potuisti illud (dicet aliquis) et ante vidisse. Respondebis illi tu, Stella carissime, qui Epithalamion tuum, quod mihi injunxeras, scis biduo scriptum. Audacter mehercule; sed tamen CCLXXII hexametros habet. At fortasse tu pro collega mentieris. Manlius certe Vopiscus, vir eruditissimus, et qui præcipue vindicat a situ litteras jam pæne fugientes, solet ultro quoque nomine meo gloriari, et villam Tiburtinam suam descriptam a nobis uno die. Sequitur libellus Rutilio Gallico Valenti dedicatus : de quo nihil dico, ne videar defuncti testis occasione mentiri. Nam Claudii Etrusci testimonium est, qui Balneolum a me suum intra moram cœnæ recepit. Iu fine sunt calendæ decembres, quibus utique creditur : noctem enim illam felicissimam habent, et voluptatibus publicis inexpertam.

I

EQUUS MAXIMUS DOMITIANI.

Quæ superimposito moles geminata colosso
Stat Latium complexa forum? Cœlone peractum
Fluxit opus? Siculis an conformata caminis
Effigies, lassum Steropem Brontemque reliquit?
An te Palladiæ talem, Germanice, nobis
Effinxere manus, qualem modo frena tenentem
Rhenus, et attoniti vidit domus ardua Daci?
Nunc age, fama prior notum per sæcula nomen
Dardanii miretur equi, cui vertice sacro
Dindymon, et cæsis decrevit frondibus Ida:
Hunc neque divisis cepissent Pergama muris,
Nec grege permixto pueri innuptæque puellæ,
Ipse nec Æneas, nec magnus duceret Hector.
Adde, quod ille nocens, sævosque amplexus Achivos;
Hunc mitis commendat eques: juvat ora tueri
Mixta notis belli, placidamque gerentia pacem.
Nec veris majora putes; par forma decorque,
Par honor: exhaustis Martem non amplior armis
Bistonius portat sonipes, magnoque superbit

Pondere; nec tardo raptus prope flumina cursu
Fumat, et ingenti propellit Strymona flatu.
  Par operi sedes : hinc obvia limina pandit
Qui fessus bellis, adscitæ munere prolis,
Primus iter nostris ostendit in æthera divis.
Discitur e vultu quantum tu mitior armis;
Qui nec in externos facilis sævire furores
Das Cattis Dacisque fidem : te signa ferente,
Et minor in leges iret gener, et Cato castris.
At laterum passus hinc Julia tecta tuentur;
Illinc belligeri sublimis regia Pauli.
Terga pater, blandoque videt Concordia vultu.
  Ipse autem puro celsum caput aere septus
Templa superfulges, et prospectare videris,
An nova contemptis surgant pallatia flammis
Pulchrius : an tacita vigilet face Troicus ignis,
Atque exploratas jam laudet Vesta ministras.
Dextra vetat pugnas : lævam Tritonia virgo
Non gravat, et sectæ prætendit colla Medusæ,
Ceu stimulis accendat equum. Nec dulcior usquam
Lecta deæ sedes; nec si, pater, ipse teneres :
Pectora, quæ mundi valeant evolvere curas,
Et quîs se totis Temese dedit hausta metallis.
It tergo demissa chlamys : latus ense quieto
Securum; magnus quanto mucrone minatur
Noctibus hibernis, et sidera terret Orion.
  At sonipes, habitus animosque imitatus equestres,
Acrius attollit vultus, cursumque minatur :
Cui rigidis stant colla jubis, vivusque per armos
Impetus; et tantis calcaribus ilia late

Suffectura patent. Vacuæ pro cespite terræ
Ærea captivi crinem terit ungula Rheni.
Hunc et Adrastæus visum extimuisset Arion;
Et pavet aspiciens Ledæus ab æde propinqua
Cyllarus : hic domini nunquam mutabit habenas
Perpetuus frenis, atque uni serviet astro.
Vix sola sufficiunt, insessaque pondere tanto
Subter anhelat humus : nec ferro aut ære laborat,
Sed genio; teneat quamvis æterna crepido,
Quæ superingesti portaret culmina montis,
Cœliferique attrita genu durasset Atlantis.
Nec longæ traxere moræ : juvat ipsa labores
Forma Dei præsens; operique intenta juventus
Miratur plus posse manus. Strepit ardua pulsu
Machina continuo : septem per culmina montes
It fragor, et magnæ vincit vaga murmura Romæ.
Ipse loci custos, cujus sacrata vorago
Famosusque lacus nomen memorabile servat,
Innumeros æris sonitus, et verbere crebro
Ut sensit mugire forum, movet horrida sancto
Ora situ, meritaque caput venerabile quercu.
Ac primum ingentes habitus, lucemque coruscam
Expavit majoris equi; terque ardua mersit
Colla lacu trepidus : lætus mox præside viso :
« Salve, magnorum proles genitorque deorum,
Auditum longe numen mihi! Nunc mea felix,
Nunc veneranda palus, quum te prope nosse, tuumque
Immortale jubar vicina sede tueri
Concessum. Semel auctor ego, inventorque salutis
Romuleæ; tu bella Jovis, tu prœlia Rheni,

Tu civile nefas, tu tardum in fœdera montem
Longo Marte domas : quod si te nostra tulissent
Sæcula, tentasses, me non audente, profundos
Ire lacus : sed Roma tuas tenuisset habenas. »
Cedat equus, Latiæ qui contra templa Diones,
Cæsarei stat sede fori (quem tradere es ausus
Pellæo, Lysippe, duci, mox Cæsaris ora
Aurata cervice tulit); vix lumine fesso
Explores quam longus in hunc despectus ab illo.
Quis rudis usque adeo, qui non, ut viderit ambos,
Tantum dicat equos, quantum distare regentes?
Non hoc imbriferas hyemes opus, aut Jovis ignem
Tergeminum, Æolii non agmina carceris horret,
Annorumve moras, stabit dum terra polusque,
Dum Romana dies. Huc et sub nocte silenti,
Cum superis terrena placent, tua turba relicto
Labetur cœlo, miscebitque oscula juxta :
Ibit in amplexus natus, fraterque, paterque,
Et soror : una locum cervix dabit omnibus astris.
Utere perpetuum populi magnique senatus
Munere : Apelleæ cuperent te scribere ceræ,
Optassetque novo similem te ponere templo
Atticus Elæi senior Jovis; et tua mitis
Ora Taras, tua sidereas imitantia flammas
Lumina, contempto mallet Rhodos aspera Phœbo.
Certus ames terras, et quæ tibi templa dicamus
Ipse colas : nec te cœli juvet aula; tuosque
Lætus huic dono videas dare thura nepotes.

II

EPITHALAMION STELLÆ ET VIOLANTILLÆ.

Unde sacro Latii sonuerunt carmine montes?
Cui, Pæan, nova plectra moves, humeroque comanti
Facundum suspendis ebur? Procul ecce canoro
Demigrant Helicone deæ, quatiuntque novena
Lampade solemnem thalamis coeuntibus ignem,
Et de Pieriis vocalem fontibus undam.
Quas inter vultu petulans Elegia propinquat,
Celsior assueto; divasque hortatur, et ambit
Alternum factura pedem, decimamque videri
Se cupit, et medias fallit permixta sorores.
Ipsa manu nuptam genitrix Æneia ducit
Lumina demissam, et dulci probitate rubentem:
Ipsa toros, et sacra parat; cinctuque Latino
Dissimulata deam, crinem vultumque genasque
Temperat, atque nova gestit minor ire marita.
Nosco diem causasque sacri: te concinit iste
(Pande fores!) te, Stella, chorus: tibi Phœbus et Evan
Et de Mænalia volucer Tegeaticus umbra
Serta ferunt: nec blandus Amor, nec Gratia cessat

Amplexum niveos optatæ conjugis artus
Floribus innumeris et olenti spargere nimbo.
Tu modo fronte rosas, violis modo lilia mixta
Excipis, et dominæ niveis a vultibus obstas.
  Ergo dies aderat Parcarum conditus albo
Vellere, quo Stellæ Violantillæque professus
Clamaretur Hymen. Cedant curæque metusque,
Cessent mendaces obliqui carminis astus;
Fama, tace : subiit leges, et frena momordit
Ille solutus amor : consumpta est fabula vulgi,
Et narrata diu viderunt oscula cives.
Tu tamen attonitus, quamvis data copia tantæ
Noctis, adhuc optas, permissaque numine dextro
Vota paves. Pone, o dulcis, suspiria, vates,
Pone : tua est. Licet expositum per limen aperto
Ire, redire, gradu : jam nusquam janitor, aut lex,
Aut pudor : amplexu tandem satiare petitæ
Conjugis, et duras pariter reminiscere noctes.
Digna quidem merces, et si tibi Juno labores
Herculeos, Stygiis et si concurrere monstris
Fata darent, si Cyaneos raperere per æstus.
Hanc propter justum Pisæa lege trementem
Currere, et Œnomai fremitus audire sequentis.
Nec si Dardania pastor temerarius Ida
Sedisses, hæc dona forent : nec sic alma per auras
Te potius prensa veheret Tithonia biga.
  Sed quæ causa toros inopinaque gaudia vati
Attulit, hic mecum, dum fervent agmine postes
Atriaque, et multa pulsantur limina virga,
Hic, Erato jucunda, doce : vacat apta movere

Colloquia, et docti norunt audire Penates.
  Forte serenati qua stat plaga lactea cœli,
Alma Venus thalamo, pulsa modo nocte, jacebat,
Amplexu duro Getici resoluta mariti.
Fulcra, torosque deæ tenerum premit agmen Amorum :
Signa petunt, quas ferre faces, quæ pectora figi
Imperet, an terris sævire, an malit in undis,
An miscere deos, an adhuc vexare Tonantem.
Ipsi animus nondum; nec cordi fixa voluntas :
Fusa jacet stratis, ubi quondam conscia culpæ
Lemnia repserunt deprenso vincula furto.
Hic puer e turba volucrum, cui plurimus ignis
Ore, manuque levi nunquam frustrata sagitta,
Agmine de medio, tenera sic dulce profatus
Voce (pharetrati pressere silentia fratres):
  « Scis ut, mater, ait, nulla mihi dextera segnis
Militia : quemcunque hominum divumque dedisti,
Uritur : at tandem lacrymis, et supplice dextra
Et votis precibusque viri concede moveri,
O genitrix! duro nec enim ex adamante creati,
Sed tua turba sumus. Clarus de gente Latina
Est juvenis, quem patriciis majoribus ortum
Nobilitas gavisa tulit, præsagaque formæ
Protinus e nostro posuit cognomina cœlo.
Hunc egomet tota quondam (tibi dulce!) pharetra
Improbus, et densa trepidantem cuspide fixi.
Quamvis Ausoniis multum gener ille petitus
Matribus, edomui victum, dominæque potentis
Ferre jugum, et longos jussi sperare per annos.
Ast illam summa leviter, sic namque jubebas,

Lampade, parcentes, et inerti strinximus arcu.
Ex illo quantos juvenis premat anxius ignes
Testis ego, attonitus quantum me nocte dieque
Urgentem ferat : haud ulli vehementior unquam
Incubui, genitrix, iterataque vulnera fixi.
Vidi ego et immiti cupidum decurrere campo
Hippomenem, nec sic meta pallebat in ima :
Vidi et Abydeni juvenis certantia remis
Brachia, laudavique manus, et sæpe natanti
Præluxi : minor ille calor, quo sæva tepebant
Æquora. Tu veteres, juvenis, transgressus amores :
Ipse ego te tantos stupui durasse per æstus,
Firmavique animos, blandisque madentia plumis
Lumina detersi. Quoties mihi questus Apollo
Sic vatem mœrere suum! Jam, mater, amatos
Indulge thalamos : noster comes ille piusque
Signifer armiferos poterat memorare labores,
Claraque facta virum, et torrentes sanguine campos;
Sic tibi plectra dedit, mitisque incedere vates
Maluit, et nostra laurum subtexere myrto.
Hic juvenum lapsus, suaque, haud extrema, revolvit
Vulnera. Pro quanta est Paphii reverentia, mater,
Numinis! hic nostræ deflevit fata columbæ. »

Dixerat; et tenera matris cervice pependit
Blandus, et admotis tepefecit pectora pennis.
Illa refert, vultu non aspernata rogari :
« Grande quidem, rarumque viris, quos ipsa probavi,
Pierius votum juvenis capit : hanc ego, formæ
Egregium mirata decus, cui gloria patrum
Et generis certabat honos, tellure cadentem

Excepi, fovique sinu; nec colla genasque
Comere, nec pingui crinem deducere amomo
Cessavit mea, nate, manus : mihi dulcis imago
Prosiluit. Celsæ procul aspice frontis honores,
Suggestumque comæ; Latias metire quid ultra
Emineat matres : quantum Latonia nymphas
Virgo premit, quantumque egomet Nereidas exsto.
Hæc et cæruleis mecum consurgere digna
Fluctibus, et nostra potuit considere concha :
Et si flammiferas potuisset scandere sedes,
Hasque intrare domos, ipsi erraretis, Amores.
Huic quamvis census dederim largita beatos,
Vincit opes animo : queritur jam Seras avaros
Augustum spoliasse nemus, Clymeneaque deesse
Germina, nec virides satis illacrymare sorores :
Vellera Sidonio jam pauca rubescere tabo,
Raraque longævis nivibus crystalla gelari.
Huic Hermum, fulvoque Tagum decurrere limo,
(Nec satis ad cultus) huic Inda monilia, Glaucum,
Proteaque, atque omnem Nereida quærere jussi.
Hanc si Thessalicos vidisses, Phœbe, per agros,
Erraret Daphne secura : in litore Naxi
Theseum juxta foret hæc conspecta cubile,
Gnosida desertam profugus liquisset et Evan.
Quod nisi me longis placasset Juno querelis,
Falsus huic pennas et cornua sumeret æthræ
Rector, in hanc vero cecidisset Jupiter auro.
Sed dabitur juveni, cui tu, mea summa potestas,
Nate, cupis : thalami quamvis juga ferre secundi
Sæpe neget mœrens : ipsam jam cedere sensi,

Inque vicem tepuisse viro. » Sic fata, levavit
Sidereos artus, thalamique egressa superbum
Limen, Amyclæos ad frena citavit olores.
Jungit Amor, lætamque vehens per nubila matrem
Gemmato temone sedet. Jam Tibridis arces
Iliacæ : pandit nitidos Venus alma Penates, —
Claraque gaudentes plauserunt limina cycni.
Digna deæ sedes, nitidis nec sordet ab astris.
Hic Libycus Phrygiusque silex, hic dura Laconum
Saxa virent : hic flexus onyx, et concolor alto
Vena mari rupesque nitent, quîs purpura sæpe
Œbalis et Tyrii moderator livet aheni.
Pendent innumeris fastigia nixa columnis;
Robora Dalmatico lucent satiata metallo.
Excludunt radios silvis decussa vetustis
Frigora; perspicui vivunt in marmore fontes.
Nec servat Natura vices : hic Sirius alget,
Bruma tepet, versumque domus sibi temperat annum.
Exsultat visu, tectisque potentis alumnæ
Non secus alma Venus, quam si Paphon æquore ab alto,
Idaliasve domos Erycinave templa subiret.
Tunc ipsam solo reclinem affata cubili :
« Quonam hic usque sopor vacuique modestia lecti,
O mihi Laurentes inter dilecta puellas?
Quis morum, fideique modus? Nunquamne virili
Submittere jugo? Veniet jam tristior ætas.
Exerce formam, et fugientibus utere donis.
Non ideo tibi tale decus, vultusque superbos,
Meque dedi, viduos ut transmittare per annos
Ceu non cara mihi. Satis, o, nimiumque, priores

Despexisse procos. At enim hic tibi sanguine toto
Deditus, unam omnes inter miratur amatque,
Nec formæ, nec stirpis egens : nam docta per urbem
Carmina qui juvenes, quæ non didicere puellæ?
Hunc et bis senos (sic indulgentia pergat
Præsidis Ausonii) cernes attollere fasces
Ante diem : certe jam nunc Cybeleia novit
Limina, et Euboïcæ carmen legit ille Sibyllæ.
Jamque parens Latius (cujus prænoscere mentem
Fas mihi), purpureos habitus, juvenique curule
Indulgebit ebur : Dacas (quæ gloria major!)
Exuvias, laurosque dabit celebrare recentes.
Ergo age, junge toros, atque otia deme juventæ.
Quas ego non mentes, quæ non face corda jugavi?
Alituum pecudumque mihi, durique ferarum
Non renuere greges. Ipsum in connubia terræ
Æthera, quum pluviis rarescunt nubila, solvo.
Sic rerum series, mundique revertitur ætas.
Unde novum Trojæ decus ardentumque deorum
Raptorem, Phrygio si non ego juncta marito?
Lydius unde meos iterasset Tibris Iülos?
Quis septemgeminæ posuisset mœnia Romæ
Imperii Latiale caput, nisi Dardana furto
Cepisset Martem, nec me prohibente, sacerdos? »
His mulcet dictis, tacitumque inspirat amorem
Connubii : redeunt animo jam vota precesque,
Et lacrymæ, vigilesque viri prope limina questus;
Asteris et vati totam cantata per urbem;
Asteris ante dapes, nocte Asteris, Asteris ortu,
Quantum non clamatus Hylas. Jamque aspera cœpit

Flectere corda libens, et jam sibi dura videri.
Macte toris, Latios inter placidissime vates,
Qui durum permensus iter cœptosque labores,
Prendisti portus : tumidæ sic transfuga Pisæ
Amnis, in externos longe flammatus amores,
Flumina demerso trahit intemerata canali;
Donec Sicanios tandem prolatus anhelo
Ore bibat fontes : miratur dulcia Naïs
Oscula, nec credit pelago venisse maritum.
Quis tibi tunc alacri, cœlestum munere, clare
Stella, dies! quanto salierunt pectora voto!
Dulcia quum dominæ dexter connubia vultus
Annuit, ire polo, nitidosque errare per axes
Visus. Amyclæis minus exsultavit arenis
Pastor, ad Idæas Helena veniente carinas :
Thessala nec talem viderunt Pelea Tempe,
Quum Thetin Æmoniis Chiron accedere terris
Erecto prospexit equo. Quam longa morantur
Sidera! quam segnis votis Aurora maritis!
At procul ut Stellæ thalamos sensere parari
Latoüs vatum pater, et Semeleius Evan,
Hic movet Ortygia, movet hic rapida agmina Nysa.
Huic Lycii montes, gelidæque umbracula Thymbræ,
Et, Parnase, sonas; illi Pangea resultant,
Ismaraque, et quondam genialis litora Naxi.
Tunc caras iniere fores, comitique canoro
Hic chelyn, hic flavam maculoso nebrida tergo,
Hic thyrsos, hic plectra ferunt : hic enthea lauro
Tempora; Minoa crinem premit ille corona.
Vixdum emissa dies, et jam socialia præsto

Omina, jam festa fervet domus utraque pompa :
Fronde virent postes, effulgent compita flammis,
Et pars immensæ gaudet celeberrima Romæ.
Omnis honos, cuncti veniunt ad limina fasces ;
Omnis plebeio teritur prætexta tumultu.
Hic eques, hic juvenum cœtu stola mixta laborat.
Felices utrosque vocant; sed in agmine plures
Invidere viro. Jamdudum poste reclinis
Quærit Hymen thalamis intactum dicere carmen,
Quo vatem mulcere queat : dat Juno verenda
Vincula, et insigni geminat Concordia tæda.
Hic fuit ille dies : noctem canat ipse maritus.
Quantum nosse licet, sic victa sopore doloso
Martia fluminea posuit latus Ilia ripa :
Non talis niveos strinxit Lavinia vultus,
Quum Turno spectante rubet; non Claudia talis
Respexit populos, mota jam virgo carina.

Nunc opus, Aonidum comites, tripodumque ministri,
Diversis certare modis : eat enthea vittis
Atque hederis redimita cohors, ut pollet ovanti
Quisque lyra; sed præcipue qui nobile gressu
Extremo fraudatis epos, date carmina festis
Digna toris : hunc ipse, Coo plaudente, Philetas
Callimachusque senex, Umbroque Propertius antro
Ambissent laudare diem; nec tristis in ipsis
Naso Tomis, divesque foco lucente Tibullus.
Me certe non unus amor, simplexque canendi
Causa trahit : tecum similes junctæque Camœnæ,
Stella, mihi; multumque pares bacchamur ad aras,
Et sociam doctis haurimus ab amnibus undam.

At te nascentem gremio mea prima recepit
Parthenope, dulcisque solo tu gloria nostro
Reptasti : nitidum consurgat ad æthera tellus
Euboïs, et pulchra tumeat Sebetos alumna :
Nec tibi sulfureis Lucrinæ Naïdes antris,
Nec Pompeiani placeant magis otia Sarni.
Eia age, præclaros Latio properate nepotes,
Qui leges, qui castra legant, qui carmina ludant.
Acceleret partu decimum bona Cynthia mensem :
Sed parcat Lucina, precor! tuque ipea parenti
Parce, puer; ne mollem uterum, ne stantia lædas
Pectora; quumque tuos tacito Natura recessu
Formarit vultus, multum de patre decoris,
Plus de matre feras. At tu, pulcherrima forma
Italidum, tandem merito possessa marito,
Vincla diu quæsita fove. Sic damna decoris
Nulla tibi; longæ virides sic flore juventæ
Perdurent vultus, tardeque hæc forma senescat!

III.

VILLA TIBURTINA MANLII VOPISCI.

Cernere facundi Tibur glaciale Vopisci
Si quis, et inserto geminos Aniene penates,
Aut potuit sociæ commercia noscere ripæ,
Certantesque sibi dominum defendere villas;
Illum nec calido latravit Sirius astro,
Nec gravis aspexit Nemees frondentis alumnus:
Talis hiems tectis, frangunt sic improba solem
Frigora, Pisæoque domus non æstuat anno.
Visa manu tenera tectum scripsisse Voluptas;
Tunc Venus Idaliis unxit fastigia succis,
Permulsitque comis, blandumque reliquit honorem
Sedibus, et volucres vetuit discedere natos.
O longum memoranda dies! quæ mente reporto
Gaudia! quam lassos per tot miracula visus!
Ingenium quam mite solo! quæ forma beatis
Arte manus concessa locis! Non largius usquam
Indulsit natura sibi. Nemora alta citatis
Incubuere vadis; fallax responsat imago
Frondibus, et longas eadem fugit unda per umbras.
Ipse Anien (miranda fides) infraque superque

Saxeus, hic tumidam rabiem, spumosaque ponit
Murmura, ceu placidi veritus turbare Vopisci
Pieriosque dies, et habentes carmina somnos.
Litus utrumque domi : nec te mitissimus amnis
Dividit; alternas servant prætoria ripas
Non externa sibi, fluviumve obstare queruntur.

Sestiacos nunc fama sinus, pelagusque natatum
Jactet, et audaci junctos delphinas ephebo :
Hic æterna quies, nullis hic jura procellis,
Nusquam fervor aquis. Datur hic transmittere visus,
Et voces, et pæne manus. Sic Chalcida fluctus
Expellunt fluvii : sic dissociata profundo
Bruttia Sicanium circumspicit ora Pelorum.

Quid primum, mediumve canam; quo fine quiescam?
Auratasne trabes, an Mauros undique postes,
An picturata lucentia marmora vena
Mirer, an emissas per cuncta cubilia nymphas?
Huc oculis, huc mente trahor. Venerabile dicam
Lucorum senium? te, quæ vada fluminis infra
Cernis? an ad silvas quæ respicis, aula, jacentes?
Qua tibi tota quies, offensaque turbine nullo
Nox silet, et teneros invitant murmura somnos.
An quæ graminea suscepta crepidine fumant
Balnea, et impositum ripis algentibus ignem?
Quique vaporiferis junctus fornacibus amnis
Ridet anhelantes vicino flumine nymphas?

Vidi artes, veterumque manus, variisque metalla
Viva modis. Labor est auri memorare figuras,
Aut ebur, aut dignas digitis contingere gemmas,
Quicquid et argento primum vel in ære Myronis

Lusit, et enormes manus est experta colossos.
Dum vagor aspectu, visusque per omnia duco,
Calcabam nec opinus opes : nam splendor ab alto
Defluus, et nitidum referentes aera testæ
Monstravere solum; varias ubi picta per artes
Gaudet humus superare novis asarota figuris.
Expavere gradus. Quid nunc ingentia mirer,
Aut quid partitis distantia tecta trichoris?
Quid te, quæ mediis servata penatibus, arbor,
Tecta per et postes liquidas emergis in auras?
Quo non sub domino sævas passura bipennes?
Et nunc ignaræ forsan vel lubrica Naïs,
Vel non abruptos tibi debet Hamadryas annos.
Quid referam alternas gemino super aggere nymphas,
Albentesque lacus, altosque in gurgite fontes?
Teque per obliquum penitus quæ laberis amnem,
Marcia, et audaci transcurris flumina plumbo?
Non solum Ioniis sub fluctibus Elidis amnem
Dulcis ad Ætnæos deducit semita portus.
Illis ipse antris Anienus fonte relicto,
Nocte sub arcana glaucos exutus amictus,
Huc illuc fragili prosternit pectora musco :
Aut ingens in stagna cadit, vitreasque natatu
Plaudit aquas : illa recubat Tiburnus in umbra,
Illic sulfureos cupit Albula mergere crines.
Hæc domus, Ægeriæ nemoralem abjungere Phœben,
Et Dryadum viduare choris algentia possit
Taygeta, et silvis arcessere Pana Lycæis.
Quod ni templa darent alias Tirynthia sortes,
Et Prænestinæ poterant migrare sorores.

Quid bifera Alcinoi laudem pomaria? vosque,
Qui nunquam vacui prodistis in æthera, rami?
Cedant Telegoni, cedant Laurentia Turni
Jugera, Lucrinæque domus, litusque cruenti
Antiphatæ: cedant vitreæ juga perfida Circes,
Dulichiis ululata lupis, arcesque superbi
Anxuris, et sedes Phrygio quas mitis alumno
Debet anus: cedant, quæ te, jam solibus arctis,
Antia nimbosa revocabunt litora bruma.
Scilicet hic illi meditantur pondera mores:
Hic premitur fecunda quies, virtusque serena
Fronte gravis, sanusque decor, luxuque carentes
Deliciæ, quas ipse suis digressus Athenis
Mallet deserto senior Gargettius horto.
Hæc per et Ægeas hiemes, Pliadumque nivosum
Sidus, et Oleniis dignum petiisse sub astris.
Si Maleæ credenda ratis, Siculosque per æstus
Sit via, cur oculis sordet vicina voluptas?
Hic tua Tiburtes Faunos chelys, et juvat ipsum
Alciden, dictumque lyra majore Catillum:
Seu tibi Pindaricis animus contendere plectris,
Sive chelyn tollas heroa ad robora, sive
Liventem satiram nigra rubigine turbes:
Seu tibi non alia splendescat epistola cura.
Digne Midæ, Crœsique bonis, et Perside gaza,
Macte bonis animi! cujus stagnantia rura
Debuit et flavis Hermus transcurrere ripis,
Et limo splendente Tagus. Sic docta frequentes
Otia; sic omni detersus pectora nube
Finem Nestoreæ precor egrediare senectæ!

IV.

SOTERIA RUTILII GALLICI.

Estis, io Superi, nec inexorabile Clotho
Volvit opus : videt alma pios Astræa, Jovique
Conciliata redit; dubitataque sidera cernit
Gallicus. Es cœlo, dîs es, Germanice, cordi;
Quis neget? erubuit tanto spoliare ministro
Imperium Fortuna tuum. Stat proxima cervix
Ponderis immensi, damnosaque fila senectæ
Exuit, atque alios melior revirescit in annos.
Ergo alacres, quæ signa colunt urbana, cohortes,
Inque sinum quæ sæpe tuum fora turbida questu
Confugiunt, legesque, urbesque ubicunque togatæ
Quæ tua longinquis implorant jura querelis,
Certent lætitia; nosseque ex ordine collis
Confremat, et sileant pejoris murmura famæ :
Quippe manet, longumque ævo redeunte manebit,
Quem penes intrepidæ mitis custodia Romæ.
Nec tantum induerint fatis nova sæcula crimen,
Aut instaurati peccaverit ara Terenti.
Ast ego nec Phœbum (quanquam mihi surda sine illo

Plectra) nec Aonias decima cum Pallade divas,
Aut mitem Tegeæ, Dircesve hortabor alumnum;
Ipse veni, viresque novas animumque ministra,
Qui caneris : dextro nec enim sine numine tantus
Ausoniæ decora ampla togæ, centumque dedisti
Judicium mentemque viris. Licet enthea vatis
Excludat Pimplea sitim, nec conscia detur
Pirene, largos potior mihi gurges in haustus
Qui rapitur de fonte tuo : seu plana solutis
Quum struis orsa modis, seu quum tibi dulcis in artem
Frangitur, et nostras curat facundia leges.

Quare age, si Cereri sua dona, merumque Lyæo
Reddimus, et dives prædæ, tamen accipit omni
Exuvias Diana tholo, captivaque tela
Bellipotens; nec tu, quando tibi, Gallice, majus
Eloquium, fandique opibus sublimis abundas,
Sperne coli tenuiore lyra. Vaga cingitur astris
Luna, et in oceanum rivi cecidere minores.

Quæ tibi sollicitus persolvit præmia morum
Urbis amor? quæ tum patrumque equitumque notavi
Lumina, et ignaræ plebis lugere potentes?
Non labente Numa timuit sic curia felix,
Pompeio nec celsus eques, nec femina Bruto.
Hoc illud, tristes invitum audire catenas,
Parcere verberibus, nec qua jubet alta potestas
Ire, sed armatas multum sibi demere vires,
Dignarique manus humiles, et verba precantum;
Reddere jura foro, nec proturbare curules,
Et ferrum mulcere toga. Sic itur in alta
Pectora, sic mixto reverentia se dat amori.

Ipsa etiam cunctos gravis inclementia fati
Terruit, et subiti præceps juvenile pericli,
Nil cunctante malo. Non illud culpa senectæ,
(Quippe ea bissenis vix dum orsa excedere lustris)
Sed labor intendens, animique in membra vigentis
Imperium, vigilesque suo pro Cæsare curæ,
Dulce opus. Hinc fessos penitus subrepsit in artus
Insidiosa quies, et pigra oblivia vitæ.
Tunc Deus, Alpini qui juxta culmina dorsi
Signat Apollineo sanctos cognomine lucos,
Respicit, heu tanti pridem securus alumni
Perpessusque moras : « Huc mecum, Epidauria proles,
Huc, altis gaudens; datur aggredienda facultas
Ingentem recreare virum : teneamus adorti
Tendentes jam fila colos : nec fulminis atri
Sit metus; has ultro laudabit Juppiter artes :
Nam neque plebeiam, aut dextro sine numine cretam
Servo animam; atque adeo, breviter, dum tecta subimus,
Expediam. Genus ipse suis, præmissaque retro
Nobilitas; nec origo latet, sed luce sequente
Vincitur, et magno gaudet cessisse nepoti.
Prima togæ virtus : illa quoque clarus, et ingens
Eloquio : mox innumeris exercita castris,
Occiduas, primasque domos, et sole sub omni
Promeruit jurata manus; nec in otia pacis
Permissum laxare animos, ferrumque recingi :
Hunc Galatia vigens ausa est incessere bello :
Hunc quoque perque novem timuit Pamphylia messes,
Pannoniusque ferox, arcuque horrenda fugaci
Armenia, et patiens Latii jam pontis Araxes.

Quid geminos fasces, magnæque iterata revolvam
Jura Asiæ? velit illa quidem ter habere, quaterque
Hunc sibi; sed revocant fasti majorque curulis,
Nec promissa semel. Libyci quid mira tributi
Obsequia, et missum media de pace triumphum
Laudem, et opes quantas nec qui mandaverat ausus
Exspectare fuit? Gaudet Trasimenus et Alpes
Cannensesque animæ: primusque insigne tributum
Ipse palam lacera poscebat Regulus umbra.
«Non vacat Arctoas acies, Rhenumque rebellem,
Captivæque preces Veledæ, et (quæ maxima nuper
Gloria) depositam Dacis pereuntibus arcem
Pandere; quum tanti lectus rectoris habenas,
Gallice, Fortuna non admirante, subisti.
Hunc igitur (si digna loquor) rapiamus iniquo
Nate, Jovi. Rogat hoc Latiæ pater inclytus urbis:
Et meruit; neque enim frustra mihi nuper honora
Carmina patritio pueri sonuistis in ostro:
Si qua salutifero gemini Chironis in antro
Herba, tholo quodcunque tibi Trojana recondit
Pergamus, aut medicis felix Epidaurus arenis
Educat; Idæa profert quam Creta sub umbra
Dictamni florentis opem, quoque anguis abundat
Spumatu. Jungam ipse manus, atque omne benignum
Virus, odoriferis Arabum quod doctus in arvis,
Aut Amphrysiaco pastor de gramine carpsi.»
Dixerat: inveniunt positos jam segniter artus,
Pugnantemque animam; ritu se cingit uterque
Pæonio, monstrantque simul, parentque volentes;
Donec letiferas vario medicamine pestes,

Et suspecta mali ruperunt nubila somni.
Adjuvat ipse Deus, morboque valentius omni
Occupat auxilium. Citius non arte refectus
Telephus Æmonia; nec quæ metuentis Atridæ
Sæva Machaonio coïerunt vulnera succo.
Quis mihi, tot questus inter populique patrumque,
Sit curæ, votique locus? Tamen ardua testor
Sidera, teque, pater vatum Thymbræe, quis omni
Luce mihi, quis nocte timor; dum postibus hærens
Assiduus, nunc aure vigil, nunc lumine, cuncta
Aucupor; immensæ veluti connexa carinæ
Cymba minor, quum sævit hiems, pro parte, furentes
Parva receptat aquas, et eodem volvitur Austro.
Nectite nunc lætæ candentia fila, sorores,
Nectite : nemo modum transmissi computet ævi,
Hic vitæ natalis erit. Tu Troïca dignus
Sæcula, et Euboïci transcendere pulveris annos,
Nestoreosque situs. Qua nunc tibi pauper acerra
Digna litem? nec si vacuet Mevania valles,
Aut præstent niveos Clitumna novalia tauros,
Sufficiam, sed sæpe Deis hos inter honores
Cespes, et exiguo placuerunt farra salino.

V.

BALNEUM CLAUDII ETRUSCI.

Non Helicona gravi pulsat chelys enthea plectro,
Nec lassata voco toties mihi numina Musas.
Et te, Phœbe, choris, et te dimittimus, Evan:
Tuque inimica feræ, volucer Tegeææ, sonoræ
Terga premas: alios poscunt mea carmina cœtus.
Naïdas undarum dominas, regemque corusci
Ignis, adhuc fessum, Siculaque incude rubentem
Elicuisse satis. Paulum arma nocentia, Thebæ,
Ponite; dilecto volo lascivire sodali.
Junge puer cyathos, sed ne numerare labora,
Cunctantemque intende chelyn: discede, Laborque,
Curaque, dum nitidis canimus gemmantia saxis
Balnea; dumque procax, myrtis hederisque soluta
Fronte, verecundo Clio mea ludit Etrusco.
Ite, deæ virides, liquidosque advertite vultus,
Et vitreum teneris crinem redimite corymbis,
Veste nihil tectæ: quales emergitis altis
Fontibus, et visu Satyros torquetis amantes.
Non vos quæ culpa decus infamastis aquarum

Sollicitare juvat : procul hinc, et fonte doloso
Salmacis, et viduæ Cebrenidos arida luctu
Flumina, et Herculei prædatrix cedat alumni.
Vos mihi quæ Latium, septenaque culmina Nymphæ
Incolitis, Tybrimque novis attollitis undis,
Quas præceps Anien, atque exceptura natatus
Virgo juvat, Marsasque nives et frigora ducens
Marcia, præcelsis quarum vaga molibus unda
Crescit, et innumero pendens transmittitur arcu,
Vestrum opus aggredimur; vestra est quam carmine molli
Pando domus. Non unquam aliis habitastis in antris
Ditius : ipsa manus tenuit Cytherea mariti,
Monstravitque artes : neu vilis flamma caminos
Ureret, ipsa faces volucrum succendit Amorum.
Non huc admissæ Thasos, aut undosa Carystos;
Mœret onyx longe, queriturque exclusus ophites :
Sola nitet flavis Nomadum decisa metallis
Purpura, sola cavo Phrygiæ quam Synnados antro
Ipse cruentavit maculis liventibus Attys :
Quasque Tyrus niveas secat, et Sidonia rupes.
Vix locus Eurotæ, viridis quum regula longo
Synnada distinctu variat. Non limina cessant,
Effulgent cameræ, vario fastigia vitro
In species animosque nitent. Stupet ipse beatas
Circumplexus opes, et parcius imperat ignis.
Multus ubique dies, radiis ubi culmina totis
Perforat, atque alio sol improbus uritur æstu.
Nil ibi plebeium : nusquam Temesæa notabis
Æra; sed argento felix propellitur unda,
Argentoque cadit, labrisque nitentibus instat

Delicias mirata suas, et abire recusat.
Extra autem niveo qui margine cærulus amnis
Vivit, et in summum fundo patet omnis ab imo,
Cui non ire lacu, pigrosque exsolvere amictus
Suadeat? hoc mallet nasci Cytherea profundo;
Hic te perspicuum melius, Narcisse, videres;
Hic velox Hecate velit et deprensa lavari.
Quid nunc strata solo referam tabulata, crepantes
Auditura pilas, ubi languidus ignis inerrat
Ædibus, et tenuem volvunt hypocausta vaporem?
Nec si Baianis veniat novus hospes ab oris,
Talia despiciat; fas sit componere magnis
Parva, Neronea nec qui modo lotus in unda,
Hic iterum sudare neget. Macte, oro, nitenti
Ingenio, curaque, puer : tecum ista senescant,
Et tua jam melior discat fortuna renasci.

VI.

CALENDÆ DECEMBRES

(SATURNALES).

Et Phœbus pater, et severa Pallas,
Et Musæ procul ite feriatæ :
Jani vos revocabimus calendis.
Saturnus mihi compede exsoluta,
Et multo gravidus mero December,
Et ridens Jocus, et Sales protervi
Adsint, dum refero diem beatam
Læti Cæsaris, ebriamque noctem.
  Vix Aurora novos movebat ortus,
Jam bellaria adorea pluebant.
Hunc rorem veniens profudit Eos.
Quicquid nobile Ponticis nucetis,
Fecundis cadit aut jugis Idumes,
Quod ramis pia germinat Damascus,
Et quod percoquit Ebosia caunis,
Largis gratuitum cadit rapinis.
Molles caseoli, lucunculique,
Et massis Amerina non perustis,

Et mustaceus, et latente palma
Prægrandes caryotides cadebant.
Non tantis Hyas inserena nimbis
Terras obruit, aut soluta Pleias,
Quali per cuneos hiems Latinos
Plebem grandine concutit sedentem.
Ducat nubila Juppiter per orbem,
Et lætis pluvias minetur agris,
Dum nostri Jovis hi ferantur imbres.
Ecce autem caveas subit per omnes,
Insignis specie, decora cultu
Plebes altera, non minor sedente.
Hi panaria, candidasque mappas
Subvectant, epulasque lautiores;
Illi marcida vina largiuntur :
Idæos totidem putes ministros.
Orbem, qua melior severiorque est,
Et gentes alis insimul togatas;
Et quum tot populos beata pascas,
Hunc, Annona, diem superba nescis.
I nunc sæcula compara, Vetustas,
Antiqui Jovis, aureumque tempus :
Non sic libera vina tunc fluebant,
Nec tardum seges occupabat annum.
Una vescitur omnis ordo mensa,
Parvi, femina, plebs, eques, senatus.
Libertas reverentiam remisit;
Et tu quin etiam (quis hoc rogare,
Quis promittere posset hoc Deorum?)
Nobiscum socias dapes inisti.

Jam se (quisquis is est) inops, beatus
Convivam ducis esse gloriatur.

Hos inter fremitus, novosque luxus,
Spectandi levis effugit voluptas.
Stat sexus rudis, insciusque ferri,
Et pugnas capit improbus viriles.
Credas ad Tanaim, ferumque Phasin,
Thermodontiacas calere turmas.

Hic audax subit ordo pumilonum,
Quos Natura brevi statu peractos
Nodosum semel in globum ligavit.
Edunt vulnera, conseruntque dextras,
Et mortem sibi (qua manu!) minantur.
Ridet Mars pater, et cruenta Virtus :
Casuræque vagis grues rapinis,
Mirantur pumilos ferociores.

Jam noctis propioribus sub umbris
Dives sparsio quos agit tumultus!
Huc intrant faciles emi puellæ :
Hic agnoscitur omne quod theatris
Aut forma placet, aut probatur arte.
Hoc plaudunt grege Lydiæ tumentes,
Illo cymbala, tinnulæque Gades :
Illic agmina confremunt Syrorum,
Hic plebs scenica, quæque comminutis
Permutat vitreis gregale sulfur.
Inter quæ, subito cadunt volatu
Immensæ volucrum per astra nubes,
Quas Nilus sacer, horridusque Phasis,
Quas udo Numidæ legunt sub Austro.

Desunt qui rapiant; sinusque pleni
Gaudent, dum nova lucra comparantur.
Tollunt innumeras ad astra voces,
SATURNALIA PRINCIPIS sonantes;
Et dulci DOMINUM favore clamant:
Hoc solum vetuit licere Cæsar.
  Vixdum cærula nox subibat orbem,
Descendit media nitens arena
Densas flammeus orbis inter umbras,
Vincens Gnosiacæ facem coronæ.
Collucet polus ignibus, nihilque
Obscuræ patitur licere nocti.
Fugit pigra Quies; inersque Somnus
Hæc cernens, alias adivit urbes.
  Quis spectacula, quis jocos licentes,
Quis convivia, quis dapes inemptas,
Largi flumina quis canat Lyæi?
Jamjam deficio, tuoque Baccho
In serum trahor ebrius soporem.
Quos ibit procul hic dies per annos!
Quam nullo sacer exolescet ævo!
Dum montes Latii, paterque Tybris,
Dum stabit tua Roma, dumque terris
Quod reddis Capitolium manebit.

P. P. STATII

SILVARUM

LIBER II.

AD MELIOREM ATEDIUM.

Et familiaritas nostra, qua gaudeo, Melior vir optime, nec minus in judicio litterarum, quam in omni vitæ colore tersissime, et ipsa opusculorum quæ tibi trado conditio sic posita est, ut totus hic alter liber meus etiam sine epistola exspectetur. Primum enim habet Glauciam nostrum, cujus gratissimam infantiam, et qualem plerumque infelices sortiuntur, apud te complexus amabam. Jam vero tibi hujus amissi recens vulnus (ut scis) epicedio prosecutus sum, adeo festinanter, ut excusandam habuerim affectibus tuis celeritatem. Nec nunc eam apud te jacto, qui nosti, sed et ceteris indico; ne quis asperiore lima carmen examinet, et a confuso scriptum, et dolenti datum, quum pæne supervacua sint tarda solatia. Pollii mei Villa Surrentina quæ sequitur, debuit a me vel in honorem eloquentiæ ejus diligentius dici : sed

amicus ignovit. In arborem certe tuam, Melior, et psittacum, scis a me leves libellos quasi epigrammatis loco scriptos. Eandem exigebat stili facilitatem Leo mansuetus, quem in amphitheatro prostratum, frigidum erat sacratissimo imperatori ni statim traderem. Ad Ursum quoque nostrum, juvenem candidissimum, et sine jactura desidiæ doctissimum, scriptam de puero amisso consolationem, super ea, quæ ipsi debeo, huic libro libenter inserui, quia honorem ejus tibi laturus acceptum. Excludit volumen Genethliacon Lucani, quod Polla Argentaria, carissima uxorum, quum hunc diem forte consecraremus, imputari sibi voluit. Ego non potui majorem tanti auctoris habere reverentiam, quam quod laudes ejus dicturus hexametros meos timui. Hæc qualiacunque sunt, Melior carissime, si tibi non displicuerint, a te publicum accipiant; sin minus, ad me revertantur.

I.

GLAUCIAS ATEDII MELIORIS DELICATUS.

Quod tibi prærepti, Melior, solamen alumni,
Improbus ante rogos, et adhuc vivente favilla
Ordiar? Abruptis etiamnum flebile venis
Vulnus hiat, magnæque patet via lubrica plagæ.
Quum jam egomet cantus et verba medentia sævis
Confero, tu planctus, lamentaque fortia mavis,
Odistique chelyn, surdaque averteris aure.
Intempesta cano : citius me tigris abactis
Fetibus, orbatique velint audire leones.
Nec si tergeminum Sicula de virgine carmen
Affluat, aut silvis chelys intellecta, ferisque,
Mulceat insanos gemitus. Stat pectore demens
Luctus, et admoto latrant præcordia tactu.
Nemo vetat, satiare malis; ægrumque dolorem
Libertate doma. Jam flendi expleta voluptas?
Jamne preces fessus non indignaris amicas?
Jamne canam? Lacrymis en et mea carmina in ipso
Ore natant, tristesque cadunt in verba lituræ.
Ipse etenim tecum nigræ solennia pompæ,

Spectatumque urbi scelus, et puerile feretrum
Produxi; et sævos damnati thuris acervos,
Plorantemque animam supra sua funera vidi :
Teque patrum gemitus superantem, et brachia matrum,
Complexumque rogos, ignemque haurire parantem
Vix tenui similis comes, offendique tenendo.
Et nunc (heu) vittis, et frontis honore soluto,
Infaustus vates, vexo mea pectora tecum :
Plango lyra. En! duri comitem sociumque doloris
(Si merui, luctusque tui consortia sensi)
Jam lenis patiare precor. Me fulmine in ipso
Audivere patres : ego juxta busta profusis
Matribus, atque piis cecini solatia natis,
Et mihi; quum proprios gemerem defectus ad ignes
(Quem, Natura!) patrem. Nec te lugere severus
Arceo, sed confer gemitus, pariterque fleamus.
  Jamdudum dignos aditus, laudumque tuarum,
O merito dilecte puer, primordia quærens
Distrahor. Hinc anni stantes in limine vitæ,
Hinc me forma rapit, rapit inde modestia præcox,
Et pudor, et tenero probitas maturior ævo.
O ubi purpureo suffusus sanguine candor,
Sidereique orbes, radiataque lumina cœlo,
Et castigatæ collecta modestia frontis,
Ingenuique super crines, mollisque decoræ
Margo comæ? blandis ubinam ora arguta querelis,
Osculaque impliciti vernos redolentia flores,
Et mixtæ risu lacrymæ, penitusque loquentis
Hyblæis vox tincta favis? cui sibila serpens
Poneret, et sævæ vellent servire novercæ.

Nil veris affingo bonis. Ubi lactea colla,
Brachiaque, et nunquam domini sine pondere cervix?
O ubi venturæ spes non longinqua juventæ,
Atque genis optatus honos, jurataque multum
Barba tibi? cuncta in cineres gravis intulit hora,
Hostilisque dies : nobis meminisse relictum.
Quis tua colloquiis hilaris mulcebit amatis
Pectora? quis curas, mentisque arcana remittet?
Accensum quis bile fera, famulisque tumentem
Leniet, ardentique in se deflectet ab ira?
Inceptas quis ab ore dapes, libataque vina
Auferet, et dulci turbabit cuncta rapina?
Quis matutinos abrumpet murmure somnos
Impositus stratis, abitusque morabitur arctis
Nexibus, aque ipso revocabit ad oscula poste?
Obvius intranti rursus quis in ora, manusque
Prosiliet, brevibusque humeros circumdabit ulnis?
Muta domus pariter desolatique penates,
Et situs in thalamis, et mœsta silentia mensis.
Quid mirum, tanto si te pius altor honorat
Funere? Tu domino requies, portusque senectæ;
Tu modo deliciæ, dulces modo pectore curæ.
Non te barbaricæ versabat turbo catastæ,
Nec mixtus Phariis venalis mercibus infans,
Compositosque sales, meditataque verba locutus
Quæsisti lascivus herum, tardeque parasti;
Hinc domus, hinc ortus; dominique penatibus olim
Carus uterque parens, atque in tua gaudia liber,
Ne quererere genus, raptum te protinus alvo
Sustulit exsultans, ac prima lucida voce

Astra salutantem dominus sibi mente dicavit,
Amplexusque sinu tulit, et genuisse putavit.
Fas mihi sanctorum venia dixisse parentum,
Tuque, oro, Natura, sinas, cui prima per orbem
Jura animis sociare datum : non omnia sanguis
Proximus, aut serie generis demissa propago
Alligat : interius nova sæpe, ascitaque serpunt
Pignora connexis. Natos genuisse necesse est,
At legisse juvat. Tenero sic blandus Achilli
Semifer Æmonium vincebat Pelea Chiron.
Nec genitor Peleus natum comitatus in arma
Troica, sed caro Phœnix hærebat alumno.
Optabat longe reditus Pallantis ovantes
Evander, fidus pugnas spectabat Acœtes.
Quumque procul nitidis genitor cessaret ab astris,
Fluctivagus volucrem comebat Persea Dictys.
Quid referam altricum victos pietate parentes?
Quid te post cineres, deceptaque fulmina matris,
Tutius Inoo reptantem pectore, Bacche?
Jam secura parens Thuscis regnabat in undis
Ilia, portantem lassabat Romulus Accam.
Vidi ego transertos aliena in robora ramos,
Altius ire suis. Et te jam fecerat illi
Mens, animusque patrem; necdum moresve, decorve :
Tu tamen et motas etiam tum in murmura voces,
Vagitumque rudem, fletusque infantis amabas.
Ille, velut primos exspiraturus ad Austros
Mollibus in pratis alte flos improbus exstat;
Sic tener ante diem, vultu, gressuque superbo,
Vicerat æquales; multumque reliquerat annos.

Sive catenatis nudatus membra palæstris
Staret, Amyclæa conceptum matre putares;
Œbaliden illo præceps mutaret Apollo,
Alcides pensaret Hylan : seu Graius amictu
Attica facundi decurreret orsa Menandri,
Laudaret gavisa sonum, crinemque decorum
Pressisset rosea lasciva Thalia corona :
Mæonium sive ille senem, Trojæque labores
Diceret, aut casus tarde remeantis Ulixi;
Ipse pater sensus, ipsi stupuere magistri.

Scilicet infausta Lachesis cunabula dextra
Attigit, et gremio puerum complexa fovebat
Invidia : illa genas, et adultum comere crinem,
Et monstrare artes, et verba refringere, quæ nunc
Plangimus. Herculeos annis æquare labores
Cœperat assurgens, et adhuc infantia juxta :
Jam tamen et validi gressus, mensuraque major
Cultibus, et visæ puero decrescere vestes :
Quum tibi, quas vestes, quæ non gestamina mitis
Festinabat herus? brevibus constringere lænis
Pectora, et angusta telas arctare lacerna,
Enormi non ille sinens, sed semper ad annos
Texta legens, modo Puniceo velabat amictu,
Nunc herbas imitante sinu, nunc dulce rubenti
Murice, nunc vivis digitos incendere gemmis
Gaudebat : non turba comes, non munera census,
Sola verecundo deerat prætexta decori.

Hæc fortuna domus : subitas inimica levavit
Parca manus : quo diva feros gravis exseris ungues!
Non te forma movet? non te lacrymabilis ætas?

Hunc nec sæva viro potuisset carpere Procne,
Nec fera crudeles Colchis durasset in iras,
Editus Æolia nec si foret iste Creusa;
Torvus ab hoc Athamas insanos flecteret arcus.
Hunc, quanquam Hectoreos cineres Trojamque perosus,
Turribus e Phrygiis flesset missurus Ulixes.
  Septima lux : et jam frigentia lumina torpent,
Jam complexa manu crinem tenet infera Juno.
Ille tamen, Parcis fragiles urgentibus annos,
Te vultu moriente videt, linguaque cadente
Murmurat : in te omnes vacui jam pectoris efflat
Relliquias : solum meminit, solumque vocantem
Exaudit, tibique ora movet, tibi verba relinquit,
Et prohibet gemitus, consolaturque dolentem.
Gratum est, Fata, tamen, quod non mors lenta jacentis
Exedit puerile decus, manesque subivit
Integer, et nullo temeratus corpora damno :
Qualis erat! Quid ego exsequias, et prodiga flammis
Dona loquar, mœstoque ardentia funera luxu?
Quod tibi purpureo tristis rogus aggere crevit :
Quod Cilicum flores, quod munera graminis Indi,
Quodque Arabes, Phariique, Palæstinique liquores
Arsuram lavere comam. Cupit omnia ferre
Prodigus, et totos Melior succendere census,
Desertas exosus opes; sed non capit ignis
Invidus, atque arctæ desunt in munera flammæ.
Horror habet sensus : qualem te funere summo,
Atque rogum juxta, Melior placidissime quondam,
Extimui! tune ille hilaris, comisque videri?
Unde animi, sævæque manus, et barbarus horror?

Tu modo fusus humi, lucem aversaris iniquam;
Nunc torvus, pariter vestes et pectora rumpis,
Dilectosque premis visus, et frigida libas
Oscula : erant illic genitor, materque jacentis
Mœsta; sed attoniti te spectavere parentes.
Quid mirum? plebs cuncta nefas, et prævia flerunt
Agmina, Flaminio quæ limite Milvius agger
Transvehit, immeritus flammis dum tristibus infans
Traditur, et gemitum formaque ævoque meretur.
Talis in Isthmiacos prolatus ab æquore portus
Naufragus imposita jacuit sub matre Palæmon :
Sic et in anguiferæ ludentem gramine Lernæ
Præcisum squammis rabidus tulit anguis Ophelten.
Pone metus, letique minas desiste vereri :
Illum nec terno latrabit Cerberus ore
Nulla soror flammis, nulla assurgentibus hydris
Terrebit : quin ipse avidæ trux navita cymbæ
Interius steriles ripas, et adusta subibit
Litora, ne puero dura ascendisse facultas.
Quid mihi gaudenti proles Cyllenia virga
Nuntiat? estne aliquid tam sævo in tempore lætum?
«Noverat effigiem, generosique ardua Blæsi
Ora puer, dum sæpe domi nova serta ligantem
Te videt, et similes tergentem pectore curas.
Hunc ubi Lethæi lustrantem gurgitis oras
Ausonios inter proceres, seriemque Quirini
Agnovit, timide primum vestigia jungit
Accessu tacito, summosque lacessit amictus.
Inde magis sequitur : neque enim magis ille trahentem
Spernit, et ignota credit de stirpe nepotum.

Mox ubi delicias, et rari pignus amici
Sensit, et amissi puerum solatia Blæsi;
Tollit humo, magnaque ligat cervice, diuque
Ipse manu gaudens vehit; et, quæ munera mollis
Elysii, steriles ramos, mutasque volucres
Porxit, et obtuso pallentes germine flores;
Nec prohibet meminisse tui: sed pectora blandus
Miscet, et alternum puero partitur amorem.»
Hic finis rapto. Quin tu jam vulnera sedas,
Et tollis mersum luctu caput? omnia functa,
Aut moritura vides: obeunt noctesque, diesque,
Astraque, nec solidis prodest sua machina terris.
Nam populos, mortale genus, plebisque caducæ
Quis fleat interitus? Hos bella, hos æquora poscunt:
His amor exitio, furor his, et sæva cupido;
Ut sileam morbos: hos ora rigentia Brumæ,
Illos implacido letalis Sirius igni,
Hos manet imbrifero pallens Autumnus hiatu.
Quicquid habent ortus, finem timet. Ibimus omnes,
Ibimus: immensis urnam quatit Æacus ulnis.
Ast hic quem gemimus, felix, hominesque, deosque,
Et dubios casus et cæcæ lubrica vitæ
Effugit, immunis fati: non ille rogavit,
Non timuit, meruitve mori. Nos anxia plebes,
Nos miseri, quibus unde dies suprema, quis ævi
Exitus, incertum; quibus instet fulmen ab astris,
Quæ nubes fatale sonent. Nil flecteris istis?
Sed flectere libens. Ades huc emissus ab atro
Limine, cui soli cuncta impetrare facultas,
Glaucia; nam insontes animas nec portitor arcet,

Nec diræ comes ille feræ : tu pectora mulce ,
Tu prohibe manare genas ; noctesque beatas
Dulcibus alloquiis, et vivis vultibus imple ;
Et periisse nega, desolatamque sororem,
Qui potes, et miseros perge insinuare parentes.

II.

VILLA SURRENTINA POLLII FELICIS.

Est inter notos Sirenum nomine muros,
Saxaque Tyrrhenæ templis onerata Minervæ,
Celsa Dicarchei speculatrix villa profundi,
Qua Bromio dilectus ager, collesque per altos
Uritur, et prælis non invidet uva Falernis.
Huc me post patrii lætum quinquennia lustri,
Quum stadio jam pigra quies, canusque sederet
Pulvis, ad Ambracias conversa gymnade frondes,
Trans gentile fretum placidi facundia Polli
Detulit, et nitidæ juvenilis gratia Pollæ,
Flectere jam cupidum gressus, qua limite noto
Appia longarum teritur regina viarum.
Sed juvere moræ. Placido lunata recessu
Hinc atque hinc curvas perrumpunt æquora rupes :
Dat Natura locum; montique intervenit udum
Litus, et in terras, scopulis pendentibus, exit.
Gratia prima loci, gemina testudine fumant
Balnea, et e terris occurrit dulcis amaro
Nympha mari : levis hic Phorci chorus, udaque crines

Cymodoce, viridisque cupit Galatea lavari.
Ante domum tumidæ moderator cærulus undæ
Excubat, innocui custos laris : hujus amico
Spumant templa salo : felicia rura tuetur
Alcides : gaudet gemino sub numine portus.
Hic servat terras, hic sævis fluctibus obstat.
Mira quies pelagi : ponunt hic lassa furorem
Æquora, et insani spirant clementius Austri.
Hic præcèps minus audet hyems, nulloque tumultu
Stagna modesta jacent, dominique imitantia mores.
Inde per obliquas erepit porticus arces,
Urbis opus; longoque domat saxa aspera dorso.
Qua prius obscuro permixti pulvere soles,
Et feritas inamœna viæ, nunc ire voluptas :
Qualis, si subeas Ephyres Baccheïados altum
Culmen, ab Inoo fert semita tecta Lechæo.

Non, mihi si cunctos Helicon indulgeat amnes,
Et superet Pimplea sitim, largeque volantis
Ungula se det equi, reseretque arcana pudicos
Phœmonoë fontes, vel quos meus, auspice Phœbo,
Altius immersa turbavit Pollius urna;
Innumeras valeam species, cultusque locorum
Pieriis æquare modis. Vix ordine longo
Suffecere oculi, vix, dum per singula ducor,
Suffecere gradus. Quæ rerum turba! locine
Ingenium, an domini mirer prius? hæc domus ortus
Prospicit, et Phœbi tenerum jubar; illa cadentem
Detinet, exactamque negat dimittere lucem,
Quum jam fessa dies, et in æquora montis opaci
Umbra cadit, vitreoque natant prætoria ponto.

Hæc pelagi clamore fremunt; hæc tecta sonoros
Ignorant fluctus, terræque silentia malunt.
His favit Natura locis : hic victa, colenti
Cessit, et ignotos docilis mansuevit in usus.
Mons erat hic, ubi plana vides : hæc lustra fuerunt,
Quæ nunc tecta subis : ubi nunc nemora ardua cernis,
Hic nec terra fuit : domuit possessor, et illum
Formantem rupes, expugnantemque secuta
Gaudet humus. Nunc cerne jugum discentia saxa,
Intrantesque domos, jussumque recedere montem.
Jam Methymnæi vatis manus, et chelys una
Thebais, et Getici cedat tibi gloria plectri:
Et tu saxa moves, et te nemora alta sequuntur.
Quid referam veteres ceræque ærisque figuras?
Si quid Apellei gaudent animasse colores;
Si quid adhuc vacua tamen admirabile Pisa
Phidiacæ rasere manus : quod ab arte Myronis,
Aut Polycleteo jussum est quod vivere cœlo,
Æraque ab Isthmiacis auro potiora favillis;
Ora ducum, et vatum, sapientumque ora priorum,
Quos tibi cura sequi, quos toto pectore sentis
Expers turbarum, atque animum virtute quieta
Compositus, semperque tuus. Quid mille revolvam
Culmina, visendique vices? sua cuique voluptas,
Atque omni proprium thalamo mare : transque jacentem
Nerea diversis servit sua terra fenestris.
Hæc videt Inarimen, illi Prochyta aspera paret :
Armiger hinc magni patet Hectoris : inde malignum
Aera respirat pelago circumflua Nesis :
Inde vagis omen felix Euplœa carinis,

Quæque ferit curvos exerta Megalia fluctus.
Angitur et domino contra recubante procul qui
Surrentina tuus spectat prætoria Limon.
Ante tamen cunctas procul eminet una diætas
Quæ tibi Parthenopen directo limite ponti
Ingerit. Hic Graiis penitus desecta metallis
Saxa : quod Eoæ respergit vena Syenes :
Synnade quod mœsta Phrygiæ fodere secures
Per Cybeles lugentis agros, ubi marmore picto
Candida purpureo distinguitur area gyro.
Hic et Amyclæi cæsum de monte Lycurgi
Quod viret, et molles imitatur rupibus herbas.
Hic Nomadum lucent flaventia saxa, Thasosque,
Et Chios, et gaudens fluctu certare Carystos.
Omnia Chalcidicas turres obversa salutant.
Macte animo, quod Graia probas, quod Graia frequentas
Arva; nec invideant quæ te genuere Dicarchi
Mœnia : nos docto melius potiemur alumno.
Quid nunc ruris opes, pontoque novalia dicam
Injecta, et madidas Baccheo nectare rupes?
Sæpe per autumnum, jam pubescente Lyæo,
Conscendit scopulos, noctisque occulta sub umbra
Palmite maturo rorantia lumina tersit
Nereïs, et dulces rapuit de collibus uvas.
Sæpe et vicino sparsa est vindemia fluctu;
Et Satyri cecidere vadis, nudamque per undas
Dorida montani cupierunt prendere Panes.
Sis felix, tellus, dominis ambobus in annos
Mygdonii, Pyliique senis; nec nobile mutes
Servitium; nec te cultu Tirynthia vincat

Aula, Dicarcheique sinus : nec sæpius istis
Blanda Therapnæi placeant vineta Galesi.
Hic seu siderias exercet Pollius artes,
Seu volvit monitus, quos dat Gargettius auctor,
Seu nostram quatit ille chelyn, seu dissona nectit
Carmina, sive minax ultorem stringit iambon;
Hinc levis e scopulis meliora ad carmina Siren
Advolat; hinc motis audit Tritonia cristis.
Tunc rabidi ponunt flatus, maria ipsa vetantur
Obstrepere : emergunt pelago, doctamque trahuntur
Ad chelyn, et blandi scopulis delphines aderrant.
Vive, Midæ gazis et Lydo ditior auro,
Troïca et Euphratea super diademata felix :
Quem non ambigui fasces, non mobile vulgus,
Non leges, non castra tenent : qui pectore magno
Spemque metumque domas, vitio sublimior omni,
Exemptus fatis, indignantemque refellens
Fortunam : dubium quem non in turbine rerum
Deprendet suprema dies; sed abire paratum,
Ac plenum vita. Nos, vilis turba, caducis
Deservire bonis, semperque optare parati,
Spargimur in casus : celsa tu mentis ab arce
Despicis errantes, humanaque gaudia rides.
Tempus erat, quum te geminæ suffragia terræ
Diriperent, celsusque duas veherere per urbes :
Inde Dicarcheis multum venerande colonis,
Hinc ascite meis ; pariterque his largus, et illis,
Ac juvenile calens, plectrique errore superbus.
At nunc discussa rerum caligine, verum
Aspicis : illo alii rursus jactentur in alto;

At tua securos portus, blandamque quietem
Intravit non quassa ratis. Sic perge; nec unquam
Emeritam in nostras puppem dimitte procellas.
  Vivite securi, quorum de pectore mixtæ
In longum coïere faces, sanctusque pudicæ
Servat amicitiæ leges amor. Ite per annos
Sæculaque, et priscæ titulos præcedite famæ.
Tuque, nurus inter longe pulcherrima, cujus
Non frontem vertere minæ, sed candida semper
Gaudia, et in vultu curarum ignara voluptas:
Non tibi sepositas infelix strangulat arca
Divitias, avidique animum dispendia torquent
Fœnoris: expositi census, et docta fruendi
Temperies. Non ulla Deo meliore cohærent
Pectora, non alias decuit Concordia mentes.

III.

ARBOR ATEDII MELIORIS.

Stat, quæ perspicuas nitidi Melioris opacat
Arbor aquas, complexa lacus : ea robore ab imo
Curvata, enodis redit inde, cacumine recto
Ardua; ceu mediis iterum nascatur ab undis,
Atque habitet vitreum tacitis radicibus amnem.
Quid Phœbum tam parva rogem? vos dicite causas
Naïdes, et faciles (satis est) date carmina Fauni.
Nympharum teneræ fugiebant Pana catervæ :
Ille quidem it, cunctas tanquam velit; it tamen unam
In Pholoen : silvis hæc fluminibusque sequentis
Nunc hirtos gressus, nunc improba cornua vitat.
Jamque et belligerum Jani nemus, atraque Caci
Rura, Quirinalesque fuga suspensa per agros
Cœlica tecta subit : tum demum victa labore,
Fessa metu, qua nunc placidi Melioris aperti
Stant sine fraude lares, fluidos collegit amictus
Arctius, et niveæ posuit se margine ripæ.
Insequitur velox pecorum Deus, et sua credens
Connubia, ardenti jamjam suspiria librat

Pectore, jam prædæ levis imminet. Ecce citatos
Advertit Diana gradus, dum per juga septem
Errat, Aventinæque legit vestigia cervæ.
Pœnituit vidisse Deam; conversaque fidas
Ad comites : « Nunquamne avidis arcebo rapinis
Hoc petulans, fœdumque pecus? semperne pudici
Decrescet mihi turba chori? » Sic deinde locuta
Depromit pharetra telum breve, quod neque flexis
Cornibus, aut solito torquet stridore; sed una
Emisit contenta manu, lævumque soporem
Naïdos aversa fertur tetigisse sagitta.
Illa Deam pariter surgens hostemque protervum
Vidit, et in fontem, niveos ne panderet artus,
Sicut erat cum veste, ruit; stagnisque sub altis,
Pana sequi credens, ima latus implicat alga.
Quid faceret subito deceptus prædo? nec altis
Credere corpus aquis hirtæ sibi conscius audet
Pellis, et a tenero nandi rudis; omnia questus,
Immitem Brimo, stagna invida, et invida tela;
Primævam visu platanum, cui longa propago
Innumeræque manus, et iturus in æthera vertex,
Deposuit juxta, vivamque aggessit arenam,
Optatisque aspergit aquis, et talia mandat :
« Vive diu, nostri pignus memorabile voti,
Arbor; et hæc duræ latebrosa cubilia nymphæ
Tu saltem declinis ama, et preme frondibus undam.
Illa quidem meruit; sed ne, precor, igne superno
Æstuet, aut dura feriatur grandine; tantum
Spargere tu laticem, et foliis turbare memento.
Tunc ego teque diu recolam, dominamque benignæ

Sedis, et illæsa tutabor utramque senecta.
Et Jovis, et Phœbi frondes, et discolor umbra
Populus, et nostræ stupeant tua germina pinus. »
 Sic ait. Illa Dei veteres imitata calores,
Uberibus stagnis obliquo pendula trunco
Incubat, atque umbris scrutatur amantibus undas.
Sperat et amplexus; sed aquarum spiritus arcet,
Nec patitur tactus. Tandem eluctata sub auras
Libratur fundo, rursusque enode cacumen
Ingeniosa levat, veluti descendat in imos
Stirpe lacus alia. Jam nec Phœbeïa Naïs
Odit, et exclusos invitat gurgite ramos.
 Hæc tibi, parva quidem, genitali luce paramus
Dona, sed ingenti forsan victura sub ævo:
Tu, cujus placido posuere in pectore sedem
Blandus Honos, hilarisque (tamen cum pondere) Virtus
Cui nec pigra quies, nec iniqua potentia, nec spes
Improba; sed medius per honesta, et dulcia limes:
Incorrupte fidem, nullosque experte tumultus,
Et secrete palam: qui digeris ordine vitam;
Idem auri facilis contemptor, et optimus idem
Comere divitias, opibusque immittere lucem.
Hac longum florens animi morumque juventa,
Iliacos æquare senes, et vincere persta
Quos pater Elysio, genitrix quos detulit annos.
Hoc illi duras exoravere sorores:
Hoc, quæ te sub teste, situm fugitura tacentem,
Ardua magnanimi revirescit gloria Blæsi.

IV.

PSITTACUS MELIORIS.

Psittace, dux volucrum, domini facunda voluptas,
Humanæ solers imitator, Psittace, linguæ,
Quis tua tam subito præclusit murmura fato?
Hesternas, miserande, dapes moriturus inisti
Nobiscum; et gratæ carpentem munera mensæ,
Errantemque toris mediæ plus tempore noctis
Vidimus: affatus etiam meditataque verba
Reddideras; at nunc æterna silentia Lethes
Ille canorus habes. Cedat Phaëtontia vulgi
Fabula; nec soli celebrant sua funera cycni.
At tibi quanta domus rutila testudine fulgens,
Connexusque ebori virgarum argenteus ordo,
Argutumque tuo stridentia limina cornu!
En querulæ jam sponte fores! vacat ille beatus
Carcer, et angusti nusquam convicia tecti.
Huc doctæ stipentur aves, quîs nobile fandi
Jus Natura dedit: plangat Phœbeïus ales;
Auditasque memor penitus demittere voces
Sturnus, et Aonio versæ certamine picæ;

Quique refert jungens iterata vocabula perdix;
Et quæ Bistonio queritur soror orba cubili;
Ferte simul gemitus, cognataque ducite flammis
Funera, et hoc cunctæ miserandum addiscite carmen :
« Occidit aeriæ celeberrima gloria gentis
Psittacus, ille plagæ viridis regnator Eoæ;
Quem non gemmata volucris Junonia cauda
Vinceret, aspectu gelidi non Phasidis ales,
Nec quas humenti Numidæ rapuere sub Austro.
Ille salutator regum, nomenque locutus
Cæsareum, et queruli quondam vice functus amici,
Nunc conviva levis, monstrataque reddere verba
Tam facilis : quo tu, Melior dilecte, recluso,
Nunquam solus eras. At non inglorius umbris
Mittitur : Assyrio cineres adolentur amomo,
Et tenues Arabum respirant gramina plumæ,
Sicaniosque crocos : senio nec fessus inerti
Scandit odoratos Phœnix felicior ignes.

V.

LEO MANSUETUS IMP.

Quid tibi constrata mansuescere profuit ira?
Quid scelus, humanasque animo dediscere cædes,
Imperiumque pati, et domino parere minori?
Quid, quod abire domo, rursusque in claustra reverti
Suetus, et a capta jam sponte recedere præda,
Insertasque manus laxo dimittere morsu?
Occidis, altarum vastator sæve ferarum,
Non grege Massylo, curvaque indagine clausus,
Non formidato supra venabula saltu
Incitus, aut cæco foveæ deceptus hiatu,
Sed victus fugiente fera; stat cardine aperto
Infelix cavea, et clausis circum undique portis
Hoc licuisse nefas pavidi timuere leones.
Tunc cunctis cecidere jubæ, puduitque relatum
Aspicere, et torvas duxere in lumina frontes.
At te non primo fusum novus obruit ictu
Ille pudor; mansere animi, virtusque cadenti
A media jam morte redit: nec protinus omnes
Terga dedere minæ: sicut sibi conscius alti

Vulneris, adversum moriens it miles in hostem,
Attollitque manum, et ferro labente minatur :
Sic piger ille gradu, solitoque exsutus honore
Firmat hians oculos animumque, hostemque requirit.
 Magna tamen subiti tecum solatia leti,
Victe, feres, quod te mœsti populusque patresque,
Ceu notus caderes tristi gladiator arena,
Ingemuere mori : magni quod Cæsaris ora
Inter tot Scythicas, Libycasque, et litore Rheni,
Et Pharia de gente feras, quas perdere vile est,
Unius amissi tetigit jactura leonis.

VI.

CONSOLATIO AD FLAVIUM URSUM

DE AMISSIONE PUERI DELICATI.

Sævæ nimis, lacrymis quisquis discrimina ponis,
Lugendique modos! Miserum est primæva parenti
Pignora, surgentesque (nefas) accendere natos :
Durum et deserti, prærepta conjuge, partem
Conclamare tori : mœsta et lamenta sororum,
Et fratrum gemitus. Arcte tamen, et procul intrat
Altius in sensus, majoraque vulnera vincit
Plaga minor. Famulum (quoniam rerum omnia cæca
Sic miscet Fortuna manu, nec pectora novit)
Sed famulum gemis, Urse, pium : sed amore, fideque
Has meritum lacrymas; cui major stemmate juncto
Nobilitas ex mente fuit. Ne comprime fletus,
Ne pudeat : rumpat frenos dolor iste (Deisque
Si tam dura placent), hominem gemis (hei mihi! subdo
Ipse faces) hominem, Urse, tuum cui dulce volenti
Servitium, cui triste nihil; qui sponte, sibique
Imperiosus erat. Quisnam hæc in funera missos

Castiget luctus? gemit inter bella peremptum
Parthus equum, fidosque canes flevere Molossi,
Et volucres habuere rogum, cervusque Maronis.
Quid si nec famulus? vidi ipse animosque notavi
Te tantum capientis herum : sed major in ore
Spiritus, et tenero manifesti in sanguine mores.
Optarent multum Graiæ, cuperentque Latinæ
Sic peperisse nurus. Non talem Cressa superbum
Callida sollicito revocavit Thesea filo :
Nec Paris Œbalios talis visurus amores
Rusticus invisas dejecit in æquora pinus.
Non fallo, aut cantus assueta licentia ducit :
Vidi, et adhuc video, qualem nec bella caventem
Litore virgineo Thetis occultavit Achillem :
Nec circum sævi fugientem mœnia Phœbi
Troïlon Æmoniæ deprendit lancea dextræ.
Qualis eras, procul heu! cunctis puerisque virisque
Pulchrior, et tantum domino minor! illius unus
Ante decor, quantum præcedit clara minores
Luna faces, quantumque alios premit Hesperus ignes.
Non tibi femineum vultu decus, oraque supra
Mollis honos (quales dubiæ discrimina formæ
De sexu transire jubent); parvoque virilis
Gratia, nec petulans acies, blandique severo
Igne oculi (qualis bellis jam casside missa
Parthenopæus erat); simplexque horrore decoro
Crinis, et obsessæ nondum, primoque micantes
Flore genæ. Talem Ledeo gurgite pubem
Educat Eurotas; teneri sic integer ævi
Elin adit, primosque Jovi puer approbat annos.

Nam pudor ingenuæ mentis, tranquillaque morum
Temperies, teneroque animus maturior ævo,
Carmina quæ donasse queant? Sæpe ille volentem
Castigabat herum, studioque altisque juvabat
Consiliis; tecum tristisque, hilarisque, nec unquam
Ille suus, vultumque tuo sumebat ab ore:
Dignus et Æmonium Pyladen præcedere fama,
Cecropiamque fidem. Sed laudum terminus esto,
Quem fortuna sinit: non mente fidelior ægra
Speravit tardi reditus Eumæus Ulixi.

Quis Deus, aut quisnam tam tristia vulnera casus
Eligit? unde manus Fatis tam certa nocendi?
O quam divitiis censuque exutus opimo
Fortior, Urse, fores! Si vel fumante ruina
Ructassent dites Vesuvina incendia Locros,
Seu Pollentiños mersissent flumina saltus:
Seu Lucanus ager, seu Tybridis impetus altas
In dextram torsisset aquas, paterere serena
Fronte Deos: sive alma fidem, messesque negasset
Cretaque, Cyreneque, et qua tibi cumque beato
Larga redit Fortuna sinu: sed gnara dolorum
Invidia infelix animi vitalia vidit,
Lædendique vias. Vitæ modo limine adultæ
Nectere tendebat juvenum pulcherrimus ille
Cum tribus Eleis unam trieterida lustris.
Attendit torvo tristis Rhamnusia vultu:
Ac primum implevitque toros, oculisque nitorem
Addidit, et solito sublimius ora levavit
(Heu! misero letale favens), seseque videndo
Torsit, et invitam Mortem complexa, jacenti

Injecit nexus, carpsitque immitis adunca
Ora verenda manu. Quinta vix Phosphorus hora
Rorantem sternebat equum, jam litora duri
Sæva, Philete, senis, dirumque Acheronta videbas,
Quo domini clamate sono! non sævius atros
Nigrasset planctu genitrix tibi sæva lacertos,
Nec pater : et certe qui vidit funera frater
Erubuit vinci. Sed nec servilis adempto
Ignis : odoriferos exhausit flamma Sabæos
Et Cilicum messes, Phariæque exempta volucri
Cinnama, et Assyrio manantes gramine succos,
Et domini fletus : hos tantum hausere favillæ,
Hos bibit usque rogus : nec quod tibi Setia canos
Restinxit cineres, gremio nec lubricus ossa
Quod vallavit onyx, miseris acceptius umbris
Quam gemitus; sed et ipse juvat. Quid terga dolori,
Urse, damus? quid damna foves; et pectore iniquo
Vulnus amas? ubi nota reis facundia raptis?
Quid caram crucias tam sævis luctibus umbram?
Eximius licet ille animi, meritusque dolorem,
Solvisti; subit ille pios, carpitque quietem
Elysiam, carosque illic fortasse parentes
Invenit : aut illi per amœna silentia Lethes
Forsan Avernales alludunt undique mixtæ
Naïdes, obliquoque notat Proserpina vultu.
Pone, precor, questus : alium tibi Fata Phileton,
Forsan et ipse dabit, moresque habitumque decoris
Monstrabit gaudens, similemque docebit amari.

VII.

GENETHLIACON LUCANI.

Lucani proprium diem frequentet,
Quisquis collibus Isthmiæ Diones
Docto pectora concitatus œstro
Pendentis bibit ungulæ liquorem.
Ipsi, quos penes est honor canendi,
Vocalis citharæ repertor Arcas,
Et tu Bassaridum rotator Evan,
Et Pæan, et Hyantiæ sorores,
Lætæ purpureas novate vittas:
Crinem comite, candidamque vestem
Perfundant ederæ recentiores.
Docti largius evagentur amnes,
Et plus Aoniæ virete silvæ:
Et si qua patet, aut diem recepit,
Sertis mollibus expleatur umbra.
Centum Thespiacis odora lucis
Stent altaria, victimæque centum,
Quas Dirce lavat, aut alit Cithæron.
Lucanum canimus: favete linguis:

Vestra est ista dies; favete, Musæ,
Dum qui vos geminas tulit per artes
Et vinctæ pede vocis, et solutæ,
Romani colitur chori sacerdos.
Felix heu nimis, et beata tellus,
Quæ pronos Hyperionis meatus
Summis Oceani vides in undis,
Stridoremque rotæ cadentis audis:
Quæ Tritonide fertiles Athenas
Unctis, Bætica, provocas trapetis!
Lucanum potes imputare terris;
Hoc plus quam Senecam dedisse mundo
Aut dulcem generasse Gallionem.
Attollat refluos in astra fontes
Graio nobilior Melete Bætis.
Bætin, Mantua, provocare noli.
Natum protenus, atque humum per ipsam
Primo murmure dulce vagientem
Blando Calliope sinu recepit.
Tum primum posito remissa luctu
Longos Orpheos exsuit dolores;
Et dixit: « Puer o dicate Musis,
Longævos cito transiture vates,
Non tu flumina, nec greges ferarum,
Nec plectro Geticas movebis ornos;
Sed septem juga, Martiumque Tybrim,
Et doctos equites, et eloquente
Cantu purpureum trahes senatum.
Nocturnas alii Phrygum ruinas,
Et tarde reducis vias Ulixi,

Et puppem temerariam Minervæ,
Trita vatibus orbita, sequantur :
Tu carus Latio, memorque gentis
Carmen fortior exeres togatum :
Ac primum, teneris adhuc in annis,
Ludes Hectora, Thessalosque currus,
Et supplex Priami potentis aurum.
Tu sedes reserabis inferorum;
Ingratus Nero dulcibus theatris
Et noster tibi proferetur Orpheus.
Dices culminibus Remi vagantes,
Infandos domini nocentis ignes.
Tu castæ titulum decusque Pollæ
Jucunda dabis allocutione.
« Mox, cœpta generosior juventa,
Albos ossibus Italis Philippos,
Et Pharsalica bella detonabis,
Et fulmen ducis inter arma Divi;
Libertate gravem pia Catonem,
Et gratum popularitate Magnum.
Tu Pelusiaci scelus Canopi
Deflebis pius; et Pharo cruenta
Pompeio dabis altius sepulcrum.
« Hæc primo juvenis canes sub ævo,
Ante annos Culicis Maroniani.
Cedet Musa rudis ferocis Enni
Et docti furor arduus Lucreti,
Et qui per freta ducit Argonautas,
Et qui corpora prima transfigurat.
Quin majus loquor; ipsa te Latinis

Æneis venerabitur canentem.
Nec solum dabo carminis nitorem,
Sed tædis genialibus dicabo
Doctam, atque ingenio suo decoram;
Qualem blanda Venus, daretque Juno;
Forma, simplicitate, comitate,
Censu, sanguine, gratia, decore.
Et vestros Hymenæon ante postes
Faustis cantibus ipsa personabo.
« O sævæ nimium, gravesque Parcæ!
O nunquam data festa longa summis!
Cur plus, ardua, casibus patetis?
Cur sæva vice magna non senescunt?
Sic natum Nasamonii Tonantis
Post ortus obitusque fulminatos
Angusto Babylon premit sepulcro:
Sic fixum Paridis manu trementi
Peliden Thetis horruit cadentem:
Sic ripis ego murmurantis Hebri
Non mutum caput Orpheos sequebar:
Sic et tu (rabidi nefas tyranni!)
Jussus præcipitem subire Lethen,
Dum pugnas canis, arduaque voce
Das solatia grandibus sepulcris;
(O dirum scelus! o scelus!) tacebis. »
Sic fata est, leviterque decidentes
Abrasit lacrymas nitente plectro.
At tu, seu rapidum poli per axem
Famæ curribus arduis levatus,
Qua surgunt animæ potentiores,

Terras despicis, et sepulcra rides;
Seu pacis merito nemus reclusæ
Felix Elysiis tenes in oris,
Quo Pharsalica turba congregatur;
Et te nobile carmen insonantem
Pompeii comitantur, et Catones :
Seu magna sacer et superbus umbra
Nescis Tartaron, et procul nocentum
Audis verbera, pallidumque visa
Matris lampade respicis Neronem.

Adsis lucidus; et, vocante Polla,
Unum, quæso, diem Deos silentum
Exores : solet hoc patere limen
Ad nuptas redeuntibus maritis.

Hæc te non thiasis procax dolosis
Falsi numinis induit figuras;
Ipsum sed colit, et frequentat ipsum
Imis altius insitum medullis;
Ac solatia vana subministrat
Vultus, qui simili notatus auro
Stratis prænitet, excubatque somno
Securæ. Procul hinc abite, mortes;
Hæc vitæ genitalis est origo:
Cedat luctus atrox, genisque manent
Jam dulces lacrymæ; dolorque festus
Quidquid fleverat ante, nunc adoret.

P. P. STATII

SILVARUM

LIBER III.

STATIUS POLLIO SUO

SAL.

Tibi certe, Polli dulcissime, et hac, cui tam fideliter inhæres, quiete dignissime, non habeo probandam diu libellorum istorum temeritatem, quum scias multos ex illis in sinu tuo subito natos, et hanc audaciam stili nostri frequenter expaveas, quoties in illius facundiæ tuæ penetrale seductus, altius litteras intro, et in omnes a te studiorum sinus ducor. Securus itaque tertius hic Silvarum nostrarum liber ad te mittitur. Habuerat quidem et secundus testem; sed hic habet auctorem.

Nam primum limen ejus Hercules Surrentinus aperit, quem in litore tuo consecratum, statim ut videram, his versibus adoravi. Sequitur libellus, quo splendidissimum et mihi jucundissimum juvenem, Metium Celerem, a sacratissimo Imperatore missum ad legionem Syriacam, qua sequi non poteramus, sic prosecutus sum.

Merebatur et Claudii Etrusci mei pietas aliquod ex studiis nostris solatium, quum lugeret veris (quod amarissimum est) lacrymis senem patrem. Earinus præterea, Germanici nostri libertus, scit quamdiu desiderium ejus moratus sim, quum petisset, ut capillos suos, quos cum gemmata pyxide et speculo ad Pergamenum Asclepium mittebat, versibus dedicarem. Summa est Ecloga, qua mecum secedere Neapolim Claudiam meam exhortor. Hic, si verum dicimus, sermo est; et quidem securus, et cum uxore, et qui persuadere malit quam placere. Huic præcipue libello favebis, quum scias habere destinationem quietis meæ, et tibi maxime intendere : meque non tam in patriam quam ad te secedere.

I.

HERCULES SURRENTINUS

POLLII FELICIS.

Intermissa tibi renovat, Tirynthie, sacra
Pollius; et causas designat desidis anni
Quod coleris majore tholo; nec litora pauper
Nuda tenes, tectumque vagis habitabile nautis,
Sed nitidos postes, Graiisque effulta metallis
Culmina; ceu tædis iterum lustratus honesti
Ignis, ab Œtæa conscenderis æthera flamma.
Vix oculis, animoque fides : tune ille reclusi
Liminis, et parvæ custos inglorius aræ?
Unde hæc aula recens, fulgorque inopinus agresti
Alcidæ? sunt fata Deum, sunt fata locorum.
O velox pietas! steriles hic nuper arenas,
Aspersum pelago montis latus, hirtaque dumis
Saxa, nec ulla pati faciles vestigia terras
Cernere erat. Quænam subito fortuna rigentes
Divisit scopulos? Tyrione hæc mœnia plectro,
An getica venere lyra? stupet ipse labores
Annus, et angusto bisseni limite menses
Longævum mirantur opus. Deus adfuit, arces

Erexitque suas, atque obluctantia saxa
Summovit nitens, et magno pectore montem
Reppulit; immitem credas jussisse novercam.
  Ergo age; seu patrios, liber jam legibus, Argos
Incolis, et mersum tumulis Eurysthea calcas;
Sive tui solium Jovis, et virtute parata
Astra tenes, haustumque tibi succincta beati
Nectaris, excluso melior Phryge, porrigit Hebe;
Huc ades, et genium templis nascentibus infer.
Non te Lerna nocens, nec pauperis arva Molorchi,
Nec formidatus Nemees ager, antrave poscunt
Thracia, nec Pharii polluta altaria regis;
Sed felix, simplexque domus, fraudumque malarum
Inscia, et hospitibus Superis dignissima sedes.
Pone truces arcus, agmenque immite pharetræ,
Et regum multo perfusum sanguine robur,
Instratumque humeris dimitte gerentibus hostem.
  Hic tibi Sidonio celsum pulvinar acantho
Texitur, et signis crescit torus asper eburnis.
Pacatus, mitisque veni; nec turbidus ira,
Nec famulare timens; sed quem te Mænalis Auge
Confectum thiasis, et multo fratre madentem
Detinuit; qualemque vagæ post crimina noctis
Thestius obstupuit, toties socer: hic tibi festa
Gymnas, et insontes juvenum sine cæstibus iræ
Annua veloci peragunt certamina lustro.
Hic templis inscriptus, avo gaudente, sacerdos
Parvus adhuc, similisque tui, quum prima novercæ
Monstra manu premeres, atque exanimata doleres.
  Sed quænam subiti veneranda exordia templi,

Dic age, Calliope : socius tibi grande sonabit
Alcides, tensoque modos imitabitur arcu.
  Tempus erat, cœli quum torrentissimus axis
Incumbit terris, ictusque Hyperione multo
Acer anhelantes incendit Sirius agros.
Jamque dies aderat, profugis quum regibus aptum
Fumat Aricinum Triviæ nemus, et face multa
Conscius Hippolyti splendet lacus : ipsa coronat
Emeritos Diana canes, et spicula tergit,
Et tutas sinit ire feras; omnisque pudicis
Itala terra focis Hecateias excolit idus.
  Ast ego, Dardaniæ quamvis sub collibus Albæ
Rus proprium, magnique ducis mihi munere currens
Unda domi, curas mulcere æstusque levare
Sufficerent; notas Sirenum nomine rupes,
Facundique larem Polli non hospes habebam;
Assidue moresque viri pacemque novosque
Pieridum flores, intactaque carmina discens.
  Forte diem Triviæ dum litore ducimus udo,
Angustasque fores assuetaque tecta gravati
Frondibus et patula defendimus arbore soles;
Delituit cœlum, et subitis lux candida cessit
Nubibus, et tenuis graviore Favonius Austro
Immaduit; qualem Libyæ Saturnia nimbum
Attulit, Iliaco dum dives Elissa marito
Donatur, testesque ululant per devia Nymphæ.
Diffugimus; festasque dapes, redimitaque vina
Abripiunt famuli : nec quo convivia migrent;
(Quamvis innumeræ gaudentia rura superne
Insedere domus, et multo culmine dives

Mons nitet) instantes sed proxima quærere nimbi
Suadebant, læsique fides reditura sereni.
Stabat dicta sacris tenuis casa, nomine templi;
Et magnum Alciden humili lare parva premebat,
Fluctivagos nautas, scrutatoresque profundi
Vix operire capax : huc omnis turba coïmus;
Huc epulæ, ditesque tori, cœtusque ministrum
Stipantur, nitidæque cohors gratissima Pollæ.
Non cepere fores, angustaque deficit ædes.
Erubuit, risitque Deus, dilectaque Polli
Corda subit, blandisque animum complectitur ulnis:
« Tune, inquit, largitor opum, qui mente profusa
Tecta Dicarcheæ pariter, juvenemque replesti
Parthenopen? nostro qui tot fastigia monti,
Tot virides lucos, tot saxa imitantia vultus,
Æraque, tot scripto viventes lumine ceras
Fixisti? quid enim ista domus, quid terra, priusquam
Te gauderet, erant? longo tu tramite nudos
Texisti scopulos, fueratque ubi semita tantum,
Nunc ibi distinctis stat porticus alta columnis,
Ne sorderet iter : curvi tu litoris ora
Clausisti calidas gemina testudine nymphas :
Vix opera enumerem : mihi pauper, et indigus uni
Pollius? et tales hilaris tamen intro penates,
Et litus, quod pandis, amo : sed proxima sedem
Despicit, et tacite ridet mea numina Juno.
Da templum, dignasque tuis conatibus aras,
Quas puppes velis nolint transire secundis :
Quo pater ætherius, mensisque accita deorum
Turba, et áb excelso veniat soror hospita tecto.

Nec te, quod solidus contra riget umbo maligni
Montis, et immenso non unquam excisus ab ævo
Terreat; ipse adero, et conamina tanta juvabo,
Asperaque invitæ perfringam viscera terræ.
Incipe, et Herculeis fidens hortatibus aude.
Non Amphioniæ steterint velocius arces,
Pergameusve labor. » Dixit, mentemque reliquit.
  Nec mora; conscripta formantur imagine templa:
Innumeræ coiere manus: his cædere silvas,
Et levare trabes: illis immergere curæ
Fundamenta solo. Coquitur pars uvida terræ
Protectura hiemes, atque exclusura pruinas;
Indomitusque silex curva fornace liquescit.
Præcipuus sed enim labor est exscindere dextra
Oppositas rupes, et saxa negantia ferro.
Hic pater ipse loci, positis Tirynthius armis
Insudat, validaque solum deforme bipenni,
Quum grave nocturna cœlum subtexitur umbra,
Ipse fodit: dites Capreæ, viridesque resultant
Taurubulæ, et terris ingens redit æquoris echo.
  Non tam grande sonat motis incudibus Ætna,
Quum Brontes Steropesque ferit: nec major ab antris
Lemniacis fragor est, ubi flammeus ægida cælat
Mulciber, et castis exornat Pallada donis.
  Decrescunt scopuli, et rosea sub luce reversi
Artifices mirantur opus: vix annus anhelat
Alter, et ingenti dives Tirynthius arce
Despectat fluctus, et junctæ tecta novercæ
Provocat, et dignis invitat Pallada templis.
  Jam placidæ dant signa tubæ; jam fortibus ardens

Fumat arena sacris : hos nec Pisæus honores
Juppiter, aut Cyrrhæ pater aspernetur opacæ.
Nil his triste locis : cedat lacrymabilis Isthmos,
Cedat atrox Nemee : litat hic felicior infans.
Ipsæ pumiceis virides Nereïdes antris
Exsiliunt ultro, et scopulis uventibus hærent;
Nec pudet occulte nudas spectare palæstras.
Spectat et Icario nemorosus palmite Gaurus,
Silvaque quæ fixam pelago Nesida coronat;
Et placidus Limon, omenque Euplœa carinis,
Et Lucrina Venus; Phrygioque e vertice Graias
Adsciscis, Misene, tubas; ridetque benigna
Parthenope gentile sacrum, nudosque virorum
Certatus, et parva suæ simulacra coronæ.

Quin age, et ipse libens proprii certaminis actus
Invicta dignare manu : seu nubila disco
Findere, seu volucres zephyros prævertere telo,
Seu tibi dulce manu liquidas nodare palæstras;
Indulge his sacris : et si tibi poma supersunt
Hesperidum, gremio venerabilis ingere Pollæ;
Nam capit, et tantum non degener ambit honorem.
Quod si dulce decus viridesque resumeret annos
(Da veniam, Alcide), fors huic et pensa tulisses.

Hæc ego nascentes lætum bacchatus ad aras
Libamenta tuli. Nunc ipsum in limine cerno
Solventem voces, et talia dicta ferentem :

«Macte animis opibusque, meos imitate labores,
Qui rigidas rupes, infecundæque pudenda
Naturæ deserta domas, et vertis in usum
Lustra habitata feris, fœdeque latentia profers

Numina. Quæ tibi nunc meritorum præmia solvam?
Quas referam grates? Parcarum fila tenebo,
Extendamque colus : duram scio vincere mortem:
Avertam luctus, et tristia damna vetabo,
Teque nihil læsum viridi renovabo senecta;
Concedamque diu juvenes spectare nepotes,
Donec et hic sponsæ maturus, et illa marito :
Rursus et ex illis soboles nova; grexque protervus
Nunc humeris irreptet avi, nunc agmine blando
Certatim placidæ concurrat ad oscula Pollæ.
Nam templis nunquam statuetur terminus ævi,
Dum me flammigeri portabit machina cœli.
Nec mihi plus Nemee, priscumve habitabitur Argos,
Nec Tiburna domus, solisve cubilia Gades. »
Sic ait, et tangens surgentem altaribus ignem,
Populeaque movens albentia tempora silva,
Et Styga, et ætherei juravit fulmina patris.

II.

PROPEMPTICON METIO CELERI.

Di, quibus audaces amor est servare carinas,
Sævaque ventosi mulcere pericula ponti,
Sternite molle fretum, placidumque advertite votis
Concilium, et lenis non obstrepat unda precanti.
« Grande tuo rarumque damus, Neptune, profundo
Depositum : juvenis dubiæ committitur alno
Metius, atque animæ partem super æquora nostræ
Majorem transferre parat; proferte benigna
Sidera, et antennæ gemino considite cornu,
Œbalii fratres : vobis pontusque polusque
Luceat : Iliacæ longe nimbosa sororis
Astra fugate, precor, totoque excludite cœlo.
« Vos quoque cœruleum, divæ Nereides, agmen,
Quîs honor, et regni cessit fortuna secundi
(Dicere quas magni fas sit mihi sidera ponti),
Surgite de vitreis spumosæ Doridos antris,
Baianosque sinus, et feta tepentibus undis
Litora tranquillo certatim ambite natatu,
Quærentes ubi celsa ratis, quam scandere gaudet
Nobilis Ausoniæ Celer armipotentis alumnus.

Nec quærenda diu : modo nam trans æquora terris
Prima Dicarcheis Pharium gravis intulit annum :
Prima salutavit Capreas, et margine dextro
Sparsit Tyrrhenæ Mareotica vina Minervæ.
Hujus utrumque latus molli præcingite gyro;
Partitæque vices, vos stuppea tendite mali
Vincula, vos summis annectite suppara velis,
Vos Zephyris aperite sinus : pars transtra reponat,
Pars demittat aquis curvæ moderamina puppis.
Sint quibus exploret rupes gravis arte molybdis,
Quæque secuturam religent post terga phaselon,
Uncaque submersæ penitus retinacula vellant.
Temperet hæc æstus, pelagusque inclinet ad ortus :
Officio careat glaucarum nulla sororum.
« Huic multo Proteus, geminoque huic corpore Triton
Prænatet; et subitis qui perdidit inguina monstris
Glaucus, adhuc quoties patriis allabitur oris
Litoream blanda feriens Anthedona cauda.
« Tu tamen ante omnes, diva cum matre Palæmon,
Annue, si vestras amor est mihi pandere Thebas,
Nec cano degeneri Phœbeum Amphiona plectro.
« Et pater, Æolio frangit qui carcere ventos,
Cui varii flatus, omnisque per æquora ponti
Spiritus, atque hiemes nimbosaque nubila parent,
Arctius objecto Borean, Eurumque, Notumque
Monte premat : soli Zephyro sit copia cœli,
Solus agat puppes; summasque supernatet undas
Assiduus pelago; donec tua, turbine nullo,
Læta Paretoniis assignet carbasa ripis. »
Audimur : vocat ipse ratem, nautasque morantes

Increpat : inde meum timido jam frigore pectus
Labitur, et nequeo, quamvis movet ominis horror,
Claudere suspensos oculorum in margine fletus.
  Jamque ratem terris divisit fune soluto
Navita, et angustum dejecit in æquora pontem;
Sævus et e puppi longo clamore magister
Dissipat amplexus, atque oscula fida revellit,
Nec longum cara licet in cervice morari.
Attamen in terras e plebe novissimus omni
Ibo, nec egrediar nisi jam cedente carina.
  Quis rude, et abscissum miseris animantibus æquor
Fecit iter? solidæque pios telluris alumnos
Expulit in fluctus, pelagoque immisit hiantes?
Audax ingenii; nec enim temeraria virtus
Illa magis, summæ gelidum quæ Pelion Ossæ
Junxit, anhelantemque jugis bis pressit Olympum.
Usque adeone parum lentas transire paludes,
Stagnaque et angustos submittere pontibus amnes?
Imus in abruptum, gentilesque undique terras
Fugimus, exigua clausi trabe, et aere nudo.
Inde furor ventis, indignatæque procellæ,
Et cœli fremitus, et fulmina plura Tonanti.
  Ante rates, pigro torpebant æquora somno;
Nec spumare Thetis, nec spargere nubila fluctus
Audebant : visis tumuerunt puppibus undæ,
Inque hominem surrexit hiems. Tunc nubila Pleias,
Oleniumque pecus; solito tunc pejor Orion.
  Justa queror : fugit ecce vagas ratis acta per undas
Paulatim minor, et longe servantia vincit
Lumina, tot gracili ligno complexa timores,

Teque super reliquos, te, nostri pignus amoris
Portatura, Celer. Quos nunc ego pectore somnos,
Quosve queam perferre dies? quis cuncta paventi
Nuntius, an facili te prætermiserit unda
Lucani rabida ora maris : num torva Charybdis
Fluctuet, aut Siculi populatrix virgo profundi :
Quos tibi currenti præceps ferat Adria mores :
Quæ pax Carpathio : quali te subvehat aura
Doris Agenorei furtis blandita juvenci?
  Sed merui questus : quid enim, te castra petente,
Non vel ad ignotos ibam comes impiger Indos
Cimmeriumque Chaos? starem prope bellica regis
Signa mei, seu tela manu, seu frena teneres,
Armatis seu jura dares; operumque tuorum
Etsi non socius, certe mirator adessem.
  Si quondam magno Phœnix reverendus Achilli
Litus ad Iliacum, Thymbræaque Pergama venit
Imbellis, tumidoque nihil juratus Atridæ,
Cur nobis ignavus amor? sed pectore fido
Nusquam abero, longisque sequar tua carbasa votis.
  Isi, Phoroneis quondam stabulata sub antris,
Nunc regina Phari, numenque Orientis anheli,
Excipe multisono puppem Mareotida sistro;
Ac juvenem egregium, Latius cui ductor Eoa
Signa, Palæstinasque dedit frenare cohortes,
Ipsa manu placida per limina festa, sacrosque
Duc portus, urbesque tuas : te præside, noscat
Unde paludosi fecunda licentia Nili :
Cur vada desidant, et ripa coerceat undas
Cecropio stagnata luto : cur invida Memphis,

Curve Therapnæi lasciviat ora Canopi :
Cur servet Pharias Lethæus janitor aras :
Vilia cur magnos æquent animalia Divos :
Quæ sibi præsternat vivax altaria Phœnix :
Quos dignetur agros, aut quo se gurgite Nili
Mergat adoratus trepidis pastoribus Apis.
Duc et ad Æmathios manes, ubi belliger urbis
Conditor Hyblæo perfusus nectare durat;
Anguiferamque domum, blando qua mersa veneno
Actias Ausonias fugit Cleopatra catenas.
Usque et in Assyrias sedes, mandataque castra
Prosequere, et Marti juvenem, Dea, trade Latino.
Nec novus hospes erit : puer hic sudavit in armis
Notus adhuc tantum majoris munere clavi;
Jam tamen et turmas facili prævertere gyro
Fortis, et Eoas jaculo damnare sagittas.
Ergo erit illa dies, qua te majora daturus
Cæsar ab emerito jubeat discedere bello?
At nos, hoc iterum stantes in litore, vastos
Cernemus fluctus, aliasque rogabimus auras.
O tum quantus ego! aut quanta votiva movebo
Plectra lyra! quum me magna cervice ligatum
Attolles humeris, atque in mea pectora primum
Incumbes e puppe novus, servataque reddes
Colloquia, inque vicem medios narrabimus annos,
Tu, rapidum Euphraten, et regia Bactra, sacrasque
Antiquæ Babylonis opes, et Zeugma, Latinæ
Pacis iter; qua dulce nemus florentis Idumes;
Quo pretiosa Tyros rubeat, quo purpura fuco

Sidoniis iterata cadis; quo germine primum
Candida felices sudent opobalsama virgæ:
Ast ego, devictis dederim quæ justa Pelasgis,
Quæque laboratas claudat mihi pagina Thebas.

III.

LACRYMÆ CLAUDII ETRUSCI.

Summa Deum Pietas, cujus gratissima cœlo
Rara profanatas inspectant numina terras,
Huc vittata comam niveoque insignis amictu,
Qualis adhuc præsens nullaque expulsa nocentum
Fraude, rudes populos atque aurea regna colebas,
Mitibus exsequiis ades; et lugentis Etrusci
Cerne pios fletus, laudataque lumina terge.
Nam quis inexpleto rumpentem pectora questu,
Complexumque rogos, incumbentemque favillis
Aspiciens, non aut primævæ funera plangi
Conjugis, aut nati modo pubescentia credat
Ora rapi flammis? Pater est, qui fletur: adeste,
Dîque hominesque, sacris: procul hinc, procul ite, nocentes;
Si cui corde nefas tacitum, fessique senectus
Longa patris; si quis pulsatæ conscius umbram
Matris, et inferna rigidum timet Æacon urna:
Insontes, castosque voco. Tenet ecce seniles
Leniter applicitos vultus, sanctamque parentis
Canitiem spargit lacrymis, animæque supremum
Frigus amat: celeres genitoris filius annos,

(Mira fides) nigrasque putat properasse sorores.
Exsultent placidi Lethæa ad flumina manes;
Elysiæ gaudete domus; date serta per aras,
Festaque pallentes hilarent altaria lucos.
  Felix, heu! nimium felix, plorataque nato
Umbra venit. Longe Furiarum sibila, longe
Tergeminus custos : penitus via longa patescat
Manibus egregiis : eat, horrendumque silentis
Accedat domini solium, gratesque supremas
Perferat, et totidem juveni roget anxius annos.
  Macte pio gemitu! dabimus solatia dignis
Luctibus, Aoniasque tuo sacrabimus ultro
Inferias, Etrusce, seni. Tu largus Eoa
Germina, tu messes Cilicumque Arabumque superbis
Merge rogis : ferat ignis opes hæredis, et alto
Aggere missuri nitido pia nubila cœlo
Stipentur cineres : nos non arsura feremus
Munera; venturosque tuus durabit in annos,
Me monstrante, dolor : neque enim mihi flere parentem
Ignotum, et similes gemui projectus ad ignes.
Ille mihi tua damna dies compescere cantu
Suadet; et ipse tuli, quos nunc tibi confero, questus.
  Non tibi clara quidem, senior placidissime, gentis
Linea, nec proavis demissum stemma; sed ingens
Supplevit Fortuna genus, culpamque parentum
Occuluit : neque enim dominos de plebe tulisti;
Sed quibus occasus pariter famulantur et ortus.
Nec pudor iste tibi : quid enim terrisque poloque
Parendi sine lege manet? vice cuncta reguntur,
Alternisque regunt : propriis sub regibus omnis

Terra : premit felix regum diademata Roma;
Hanc ducibus frenare datum : mox crescit in illos
Imperium Superis; sed habent et numina legem :
Servit et astrorum velox chorus, et vaga servit
Luna, nec injussi toties redit orbita Solis.
Et (modo si fas est æquare jacentia summis)
Pertulit et sævi Tirynthius horrida regis
Pacta, nec erubuit famulantis fistula Phœbi.
Sed neque barbaricis Latio transmissus ab oris :
Smyrna tibi gentile solum, potusque verendo
Fonte Meles, Hermique vadum; quo Lydius intrat
Bacchus, et aurato reficit sua cornua limo.
Læta dehinc series, variisque ex ordine curis
Auctus honos; semperque gradus prope numina, semper
Cæsareum coluisse latus, sacrisque Deorum
Arcanis hærere datum. Tibereïa primum
Aula tibi, vixdum ora nova mutante juventa,
Panditur : hic, annis multa super indole victis,
Libertas oblata venit : nec proximus hæres,
Immitis quanquam et furiis agitatus, abegit.
Hunc et in Arctoas tenuis comes usque pruinas
Terribilem affatu passus visuque tyrannum
Immanemque suis, ut qui metuenda ferarum
Corda domant, mersasque jubent jam sanguine tacto
Reddere ab ore manus, et nulla vivere præda.
Præcipuos sed enim merito subvexit in actus
Nondum stelligerum senior dimissus in axem
Claudius, et longo transmisit habere Neroni.
Quis Superos metuens pariter tot templa, tot aras
Promeruisse datur? summi Jovis aliger Arcas

Nuntius : imbrifera potitur Thaumantide Juno :
Stat celer obsequio jussa ad Neptunia Triton :
Tu toties mutata ducum juga rite tulisti
Integer, inque omni felix tua cymba profundo.
Jamque piam lux alta domum, præcelsaque toto
Intravit Fortuna gradu. Jam creditur uni
Sanctarum digestus opum, sparsæque per omnes
Divitiæ populos, magnique impendia mundi;
Quicquid ab auriferis ejectat Iberia fossis,
Dalmatico quod monte nitet, quod messibus Afris
Verritur, æstiferi quicquid terit area Nili,
Quodque legit mersus pelagi scrutator Eoi,
Et Lacedæmonii pecuaria culta Galesi,
Perspicuæque nives, Massylaque robora, et Indi
Dentis honos : uni parent commissa ministro,
Quæ Boreas, quæque Eurus atrox, quæ nubilus Auster
Invehit. Hibernos citius numeraveris imbres,
Silvarumque comas. Vigil ipse animique sagacis
Exitus evolvis, quantum Romana sub omni
Pila die, quantumque Tribus : quid templa : quid alti
Undarum cursus, quid propugnacula poscant
Æquoris, aut longe series porrecta viarum :
Quod domini celsis niteat laquearibus aurum,
Quæ Divum in vultus igni formanda liquescat
Massa; quid Ausoniæ scriptum crepet igne monetæ.
Hinc tibi rara quies, animoque exclusa voluptas,
Exiguæque dapes, et nunquam læsa profundo
Cura mero; sed jura tamen genialia cordi,
Et mentem vincire toris, et jungere festa
Connubia, et fidos domino genuisse clientes.

Quis sublime decus formamque insignis Etruscæ
Nesciat? haud quanquam proprio mihi cognita visu,
Sed decus eximium formæ par reddit imago
Vultibus, et similis natorum gratia monstrat.
Nec vulgare genus: fasces, summamque curulem
Frater, et Ausonios enses, mandataque fidus
Signa tulit, quum prima truces amentia Dacos
Impulit, et magno gens est damnata triumpho.
Sic quicquid patrio cessatum est sanguine, mater
Reddidit; obscurumque latus clarescere vidit
Connubio gavisa domus. Nec pignora longe:
Quippe bis ad partus venit Lucina, manuque
Ipsa levi gravidos tetigit fecunda labores.
Felix, ah! si longa dies, si cernere vultus
Natorum viridesque genas tibi justa dedissent
Stamina! sed media cecidere abrupta juventa
Gaudia, florentesque manu scidit Atropos annos;
Qualia pallentes declinant lilia culmos,
Pubentesve rosæ primos moriuntur ad Austros,
Aut ubi verna novis exspirat purpura pratis.
Illa sagittiferi circumvolitastis, Amores,
Funera, maternoque rogos unxistis amomo:
Nec modus aut pennis laceris aut crinibus ignem
Spargere, collatæque pyram struxere pharetræ.
Quas tunc inferias, aut quæ lamenta dedisses
Maternis, Etrusce, rogis, qui funera patris
Haud matura putas, atque hos pius ingemis annos?
Illum et, qui nutu superas nunc temperat arces
Progeniem claram terris partitus et astris,
Lætùs Idumæi donavit honore triumphi:

Dignatusque loco victricis et ordine pompæ
Non vetuit, tenuesque nihil minuere parentes.
Atque idem in cuneos populum quum duxit equestres,
Mutavitque genus, lævæque ignobile ferrum
Exuit, et celse natorum æquavit honori.
Dextra bis octonis fluxerunt sæcula lustris,
Atque ævi sine nube tenor. Quam dives in usus
Natorum, totoque volens excedere censu,
Testis adhuc largi nitor inde assuetus Etrusci,
Cui tua non humiles dedit indulgentia mores.
Hunc siquidem amplexu semper revocante tenebas
Blandus, et imperio nunquam pater: hujus honori
Pronior ipse etiam gaudebat cedere frater.
Quas tibi devoti juvenes pro patre renato,
Summe ducum, grates, aut quæ pia vota rependant?
Tu (seu tarda situ, rebusque exhausta senectus
Erravit; seu blanda diu Fortuna regressum
Maluit) attonitum et venturi fulminis ictus
Horrentem, tonitru tantum lenique procella
Contentus monuisse senem: quumque horrida supra
Æquora, curarum socius procul Itala rura
Linqueret, hic molles Campani litoris oras,
Et Diomedeas concedere jussus in arces,
Atque hospes, non exsul erat. Nec plura moratus
Romuleum reseras iterum, Germanice, limen,
Mœrentemque foves, inclinatosque penates
Erigis. Haud mirum, ductor placidissime; quando
Hæc est quæ victis parcentia fœdera Cattis,
Quæque suum Dacis donat clementia montem:
Quæ modo Marcomanos post horrida bella, vagosque

Sauromatas Latio non est dignata triumpho.
Jamque in fine dies, et inexorabile pensum
Deficit. Hic mœsti pietas me poscit Etrusci
Qualia nec Siculæ moderantur carmina rupes,
Nec fati jam certus olor, sævique marita
Tereos. Heu quantis lassantem brachia vidi
Planctibus, et prono fusum super oscula vultu!
Vix famuli, comitesque tenent, vix arduus ignis
Submovet. Haud aliter gemuit perjuria Theseus
Litore quo falsis deceperat Ægea velis.

Tunc immane gemens, fœdatusque ora, tepentes
Affatur cineres : « Cur nos, fidissime, linquis
Fortuna redeunte, pater? modo numina magni
Præsidis, atque breves Superum pacavimus iras,
Nec frueris; tantique orbatus muneris usu
Ad manes, ingrate, fugis : nec flectere Parcas,
Aut placare malæ datur aspera numina Lethes?
Felix, cui magna patrem cervice vehenti
Sacra Mycenææ patuit reverentia flammæ!
Quique tener sævis genitorem Scipio Pœnis
Abstulit, et Lydi pietas temeraria Lausi!
Ergo et Thessalici conjux pensare mariti
Funus, et immitem potuit Styga vincere supplex
Thracius? ah! quanto melius pro patre liceret!
Non totus rapiere tamen, nec funera mittam
Longius : hic manes, hic intra tecta tenebo.
Tu custos, dominusque laris; tibi cuncta tuorum
Parebunt : ego rite minor, semperque secundus
Assiduas libabo dapes et pocula sacris
Manibus, effigiesque colam : te lucida saxa,

Te similem doctæ referet mihi linea ceræ :
Nunc ebur, et fulvum vultus imitabitur aurum.
Inde viam morum, longæque examina vitæ,
Affatusque pios, monituraque somnia poscam. »
 Talia dicentem genitor dulcedine læta
Audit, et immites lente descendit ad umbras,
Verbaque dilectæ fert narraturus Etruscæ.
 Salve supremum, senior mitissime patrum,
Supremumque vale : qui nunquam, sospite nato,
Triste Chaos, mœstique situs patiere sepulcri.
Semper odoratis spirabunt floribus aræ,
Semper et Assyrios felix bibet urna liquores,
Et lacrymas, qui major honos. Hic sacra litabit
Manibus, inque tua tumulum tellure levabit.
Nostra quoque, exemplo meritus, tibi carmina sanxit,
Hoc etiam gaudens cinerem donasse sepulcro.

IV.

CAPILLI FLAVII EARINI.

Ite, comæ, facilemque, precor, transcurrite pontum :
Ite, coronato recubantes molliter auro :
Ite, dabit cursus mitis Cytherea secundos,
Placabitque Notos : fors et de puppe timenda
Transferet, inque sua ducet super æquora concha.
Accipe laudatos, juvenis Phœbeïe, crines
Quos tibi Cæsareus donat puer : accipe lætus,
Intonsoque ostende patri : sine dulce nitentes
Comparet, atque diu fratris putet esse Lyæi.
Forsan et ipse comæ nunquam labentis honorem
Proferet, atque alio clausum tibi ponet in auro.
Pergame, pinifera multum felicior Ida!
Illa licet sacræ placeat sibi laude rapinæ;
(Nempe dedit Superis illum, quem turbida semper
Juno videt, refugitque manum, nectarque recusat)
At tu gratâ Deis, pulchroque insignis alumno,
Misisti Latio, placida quem fronte ministrum
Juppiter Ausonius pariter, Romanaque Juno
Aspiciunt, et uterque probant. Nec tanta potenti
Terrarum domino Divum sine mente voluptas.

Dicitur Idalios Erycis de vertice lucos
Dum petit, et molles agitat Venus aurea cycnos,
Pergameas intrasse domos, ubi maximus ægris
Auxiliator adest, et festinantia sistens
Fata salutifero mitis Deus incubat angui.
Hic puerum egregiæ præclarum sidere formæ
Ipsius ante Dei ludentem conspicit aram.
Ac primum subita paulum decepta figura
Natorum de plebe putat : sed non erat illi
Arcus, et ex humeris nullæ fulgentibus umbræ.
Miratur puerile decus; vultumque comasque
Aspiciens, « Tune Ausonias, ait, ibis ad arces,
Neglectus Veneri? tu sordida tecta, jugumque
Servitii vulgare feres? procul absit : ego isti
Quem meruit, formæ dominum dabo. Vade age mecum,
Vade, puer; ducam volucri per sidera curru
Donum immane duci : nec te plebeia manebunt
Jura; Palatino famulus deberis amori.
Nil ego, nil, fateor, toto tam dulce sub orbe
Aut vidi, aut genui. Cedat tibi Latmius ultro
Sangariusque puer; quemque irrita fontis imago
Et sterilis consumpsit amor : te cærula Naïs
Mallet, et apprensa traxisset fortius urna.
Tu, puer, ante omnes; solus formosior ille
Cui daberis. » Sic orsa, leves secum ipsa per auras
Tollit, olorinaque jubet considere biga.

Nec mora : jam Latii montes, veterisque penates
Evandri, quos mole nova pater inclytus urbis
Excolit, et summis æquat Germanicus astris.
Tunc propior jam cura Deæ, quæ forma capillis

V.

AD CLAUDIAM UXOREM.

Quid mihi mæsta die, sociis quid noctibus, uxor,
Anxia, pervigili ducis suspiria cura?
Non metuo ne læsa fides, aut pectore in isto
Alter amor: nullis in te datur ire sagittis,
Audiat infesto licet hæc Rhamnusia vultu,
Non datur; et si egomet, patrio de litore raptus,
Quatuor emeritis per bella, per æquora, lustris
Errarem, tu mille procos intacta fugares;
Non intersectas commenta retexere telas,
Sed sine fraude palam, thalamisque orbata negasses.
Dic tamen, unde alia mihi fronte, et nubila vultu?
Anne quod Euboïcos fessus remeare penates
Auguror, et patria senium componere terra?
Cur hoc triste tibi? certe lascivia cordi
Nulla, nec aut rapidi mulcent te prœlia Circi,
Aut intrat sensus clamosi turba theatri:
Sed probitas, et opaca quies, et sordida nunquam
Gaudia. Quas autem comitem te rapto per undas?
Quanquam, et si gelidas irem mansurus ad Arctos,
Vel super Hesperiæ vada caligantia Thules,

Aut septemgemini caput haud penetrabile Nili,
Hortarere vias : etenim tua (nempe benigna
Quam mihi sorte Venus junctam florentibus annis
Servet et in senium), tua (quæ me vulnere primo
Intactum thalamis, et adhuc juvenile vagantem
Fixisti), tua frena libens, docilisque recepi;
Et semel insertas non mutaturus habenas
Usque premo. Ter me nitidis Albana ferentem
Dona comis, sanctoque indutum Cæsaris auro
Visceribus complexa tuis; sertisque dedisti
Oscula anhela meis : tu, quum Capitolia nostræ
Inficiata lyræ, sævum ingratumque dolebas
Mecum victa Jovem : tu procurrentia primis
Carmina nostra sonis, motasque in murmura voces
Aure rapis vigili : longi tu sola laboris
Conscia, cumque tuis crevit mea Thebaïs annis.
Qualem te nuper Stygias prope raptus ad undas,
Quum jam Lethæos audirem comminus amnes,
Aspexi, tenuique oculos jam morte cadentes!
Scilicet exhausti Lachesis mihi tempora fati
Te tantum miserata dedit, Superique potentes
Invidiam timuere tuam. Post ista, propinquum
Nunc iter, optatosque sinus comes ire moraris?
Heu! ubi nota fides, totque explorata per usus,
Qua veteres Latias, Graiasque Heroidas æquas?
Isset ad Iliacas (quid enim deterret amantes?)
Penelope gavisa domos, si passus Ulixes.
Questa est Ægiale, questa est Melibœa relinqui,
Et quanquam sævi fecerunt Mænada planctus.
Nec minor his tu nosse fidem, firmamque maritis

Reddere : sic certe cineres, umbramque priorem
Quæris adhuc; sic exsequias amplexa canori
Conjugis, ingentes iteras de pectore planctus,
Jam mea : nec pietas alia est tibi, curaque natæ :
Sic ut mater amas; sic nunquam corde recedit
Nata tuo; fixamque animi penetralibus imis
Nocte, dieque tenes; non sic Trachinia nidos
Alcyone veros, non sic Philomela penates
Circuit amplectens, animamque in pignora transfert.
Et nunc illa terit viduo quod sola cubili,
Otia tam pulchræ terit infecunda juventæ :
Sed venient plenis, venient connubia, tædis.
Sic certe, formæque bonis, animique meretur :
Sive chelyn complexa ferit; seu voce paterna
Discendum Musis sonat, et mea carmina flectit;
Candida seu molli diducit brachia motu;
Ingenium probitas, artemque modestia vincit.
Nonne leves pueros, non te, Cytherea, pudebat
Hoc cessare decus? Nec tantum Roma jugales
Conciliare toros, festasque accendere tædas
Fertilis; et nostra generi tellure dabuntur.
Non adeo Vesuvinus apex, et flammea diri
Montis hiems trepidas exhausit civibus urbes :
Stant, populisque vigent : hic auspice condita Phœbo
Tecta, Dicarchei portus, et litora mundi
Hospita; et hic magnæ tractus imitantia Romæ
Quæ Capys advectis implevit mœnia Teucris.
Nostra quoque haud propriis tenuis, nec rara colonis
Parthenope; cui mite solum trans æquora vectæ
Ipse Dionæa monstravit Apollo columba.

Has ego te sedes (nam nec mihi barbara Thrace
Nec Libye natale solum) transferre laboro;
Quas et mollis hiems, et frigida temperat æstas;
Quas imbelle fretum torpentibus alluit undis.
Pax secura locis, et desidis otia vitæ,.
Et nunquam turbata quies, somnique peracti.
Nulla foro rabies, aut strictæ jurgia leges
Norunt: jura viris solum, et sine fascibus, æquum.
Quid nunc magnificas species, cultusque locorum,
Templaque, et innumeris spatia interstincta columnis;
Et geminam molem nudi tectique theatri,
Et Capitolinis Quinquennia proxima lustris;
Quid laudem risus, libertatemque Menandri,
Quam Romanus honos et Graia licentia miscent?
Nec desunt variæ circum oblectamina vitæ:
Sive vaporiferas, blandissima litora, Baias,
Enthea fatidicæ seu visere tecta Sibyllæ
Dulce sit, Iliacoque jugum memorabile remo;
Seu tibi Bacchei vineta madentia Gauri
Teleboumque domos, trepidis ubi dulcia nautis
Lumina noctivagæ tollit Pharus æmula lunæ;
Caraque non soli juga Surrentina Lyæo,
Quæ meus ante alios habitator Pollius auget;
Ænariæque lacus medicos, Statinasque renatas.
Mille tibi nostræ referam telluris amores:
Sed satis hoc, conjux, satis hoc dixisse, creavit
Me tibi, me socium longos adstrinxit in annos:

Nonne hæc amborum genitrix, altrixque videri
Digna? sed ingratus qui plura adnecto, tuisque
Moribus indubito: venies, carissima conjux,
Præveniesque etiam: sine me tibi ductor aquarum
Tybris, et armiferi sordebunt tecta Quirini.

P. P. STATII

SILVARUM

LIBER IV.

AD MARCELLUM.

Inveni librum, Marcelle carissime, quem pietati tuæ dedicarem. Reor equidem aliter quam invocato numine maximi Imperatoris nullum opusculum meum cœpisse. Sed hic liber tres habet. Sequitur quarta, quæ ad honorem tuum pertinet. Primo autem septimum decimum Germanici nostri consulatum adoravi : secundo, gratias egi sacratissimis ejus Epulis honoratus : tertio, Viam Domitianam miratus sum, qua gravissimam arenarum moram exemit; cujus beneficio tu quoque maturius epistolam eam accipies, quam tibi in hoc libro a Neapoli scribo. Proximum est Lyricum carmen ad Septimium Severum, juvenem, uti scis, inter ornatissimos secundi ordinis, tuum quidem etiam condiscipulum; sed mihi contra hoc quoque jus arctissime carum : nam Vindicis nostri Herculem Epitrapezion, secundum honorem quem de me, et de ipsis studiis meretur, imputare etiam tibi

7·

possum. Maximum Junium dignitatis et eloquentiæ nomine a nobis diligi, satis eram testatus epistola, quam ad illum de editione Thebaidos meæ publicavi; sed nunc quoque eum reverti maturius e Dalmatia rogo. Juncta est Ecloga ad municipem meum Julium Menecratem, splendidum juvenem, et Pollii mei generum; cui gratulor quod Neapolim nostram numero liberorum honestaverit. Plotio Grypho, majoris gradus juveni, dignius opusculum reddam : sed interim Hendecasyllabos, quos Saturnalibus una risimus, huic volumini inserui.

Quare ergo plura in quarto Silvarum, quam in prioribus? Ne se putent aliquid egisse, qui reprehenderunt, ut audio, quod hoc stili genus edidissem. Primum, supervacuum est dissuadere rem factam : deinde, multa ex illis jam Domino Cæsari dederam; et quanto hoc plus est, quam edere? Exercere autem jocos non licet? si secreto; inquit. Sed et sphæromachias spectamus, et pilaris lusio admittitur. Novissime, quisquis ex meis invidus aliquid legit, statim se profitetur adversum : itaque consilio ejus accedam? In summa, nempe ego sum qui traducor : taceat, et gaudeat. Hunc tamen librum tu, Marcelle, defendes. Et, si videtur, hactenus : sin minus, reprehendemur.

I.

XVII CONSULATUS IMP. AUG. GERMANICI DOMITIANI.

Læta bis octonis accedit purpura fastis
Cæsaris, insignemque aperit Germanicus annum,
Atque oritur cum sole novo, cum grandibus astris,
Clarius ipse nitens, et primo major Eoo.
Exsultent leges Latiæ : gaudete, curules;
Et septemgemino jactantior æthera pulset
Roma jugo; plusque ante alias Evandrius arces
Collis ovet. Subiere novi Palatia fasces,
Et rediit bis sextus honos, precibusque receptis
Curia Cæsareum gaudet vicisse pudorem.
Ipse etiam immensi reparator maximus ævi
Attollit vultus, et utroque a limine grates
Janus agit; quem tu, vicina Pace ligatum,
Omnia jussisti componere bella, novique
In leges jurare fori : levat ecce supinas
Hinc atque inde manus, geminaque hac voce profatur :
« Salve, magne parens mundi; qui sæcula mecum
Instaurare paras : talem te cernere semper

Mense meo tua Roma cupit; sic tempora nasci,
Sic annos intrare decet : da gaudia fastis
Continua; hos humeros multo sinus ambiat ostro,
Et properata tuæ manibus prætexta Minervæ.
Aspicis ut templis alius nitor, altior aris
Ignis, et ipsa meæ tepeant tibi sidera brumæ.
Moribus atque tuis gaudent turmæque, tribusque,
Purpureique Patres; lucemque a consule ducit
Omnis honos. Quid tale, precor, prior annus habebat?
Dic age, Roma potens, et mecum, longa Vetustas,
Dinumera fastos; nec parva exempla recense,
Sed quæ sola meus dignetur vincere Cæsar.
« Ter Latio deciesque tulit, labentibus annis,
Augustus fasces; sed cœpit sero mereri :
Tu juvenis prægressus avos. En! quanta recusas,
Quanta vetas! flectere tamen; precibusque senatus
Permittes hanc sæpe diem : manet insuper ordo
Longior, et totidem felix tibi Roma curules
Terque quaterque dabit : mecum altera sæcula condes
Et tibi longævi revocabitur ara Terenti.
Mille trophæa feres; tantum permitte triumphos.
Restat Bactra novis, restat Babylona tributis
Frenari : nondum in gremio Jovis Indica laurus,
Nondum Arabes, Seresque rogant; nondum omnis honorem
Annus habet, cupiuntque decem tua nomina menses. »
Sic Janus, clausoque libens se poste recepit.
Tunc omnes patuere fores, lætoque dederunt
Signa polo; longamque tibi, rex magne, juventam
Annuit, atque suos promisit Juppiter annos.

II.

EUCHARISTICON

AD

IMP. AUGUST. GERMANICUM DOMITIANUM.

REGIA Sidoniæ convivia laudat Elisæ
Qui magnum Æneam Laurentibus intulit arvis;
Alcinoique dapes mansuro carmine monstrat
Æquore qui multo reducem consumpsit Ulixen;
Ast ego, cui sacræ Cæsar nova gaudia cœnæ
Nunc primum, dominaque dedit consurgere mensa,
Qua celebrem mea vota lyra? quas solvere grates
Sufficiam? non, si pariter mihi vertice læto
Nectat adoratas et Smyrna et Mantua lauros,
Digna loquar. Mediis videor discumbere in astris
Cum Jove, et Iliaca porrectum sumere dextra
Immortale merum. Steriles transmisimus annos;
Hæc ævi mihi prima dies, hæc limina vitæ.
Tene ego, regnator terrarum orbisque subacti
Magne parens, te, spes hominum, te, cura Deorum,
Cerno jacens? datur hac juxta, datur ora tueri
Vina inter, mensasque, et non assurgere fas est?

Tectum augustum, ingens, non centum ir
Sed quantæ Superos cœlumque, Atlar
Sustentare queant : stupet hoc vic
Regia, teque pari lætantur sede
Numina, ne magnum propere
Tanta patet moles, effusæq
Liberior spatii, multumc
Ætheros, et tantum d
Implet, et ingenti G
Mons Libys, Iliac
Et Chios, et gl
Lunaque portan
Longa super species :
Visibus, auratique putes laqu
Hic quum Romuleos proceres tra
Agmina mille simul jussit discumbere me
Ipsa sinus accincta Ceres, Bacchusque laboran
Sufficere : ætherei felix sic orbita fluxit
Triptolemi; sic vitifero sub palmite nudos
Umbravit colles, et sobria rura Lyæus.
Sed mihi non epulas, Indisve innixa columnis
Robora Maurorum, famulasve ex ordine turmas;
Ipsum, ipsum cupido tantum spectare vacavit
Tranquillum vultus, et majestate serena
Mulcentem radios, summittentemque modeste
Fortunæ vexilla suæ; tamen ore nitebat
Dissimulatus honos : talem quoque barbarus hostis
Posset, et ignotæ conspectum agnoscere gentes.
Non aliter gelida Rhodopes in valle recumbit
Dimissis Gradivus equis : sic lubrica ponit

amne detinente,
mbitus, novoque
ves arenas;
mum Sibyllæ,
æstuantes
re Baias.
vectus udo
r,
lus;
is

Limina; sa
Sæpe coronatis itei
Qua mihi felices epulas
Sacra tuæ, talis longo post temp
Lux mihi, Trojanæ qualis sub collibus
Quum modo Germanas acies, modo Daca s
Prœlia, Palladio tua me manus induit auro.

III.

VIA DOMITIANA.

Quis duri silicis gravisque ferri
Immanis sonus æquori propinquum
Saxosæ latus Appiæ replevit?
Certe non Libycæ sonant catervæ,
Nec dux advena, pejerate bello,
Campanos quatis inquietus agros;
Nec frangit vada, montibusque cæsis
Inducit Nero sordidas paludes.
Sed qui limina bellicosa Jani
Justis legibus, et foro coronat;
Qui castæ Cereri diu negata
Reddit jugera, sobriasque terras;
Qui fortem vetat interire sexum,
Et censor prohibet mares adultos
Pulchræ supplicium timere formæ;
Qui reddit Capitolio Tonantem,
Et Pacem propria domo reponit;
Qui genti patriæ futura semper
Sancit limina, Flaviumque culmen;
Hic, cœno bibulo viam gravante,

Et campis iter amne detinente,
Longos eximit ambitus, novoque
Injectu solidat graves arenas;
Gaudens Euboicæ domum Sibyllæ,
Gauranosque sinus, et æstuantes
Septem montibus admovere Baias.
  Hic quondam piger axe vectus udo
Nutabat cruce pendula viator,
Sorbebatque rotas maligna tellus;
Et plebs in mediis Latina campis
Horrebat mala navigationis;
Nec cursus agiles, et impeditum
Tardabant iter orbitæ tacentes,
Dum pondus nimium querens sub alta
Repit languida quadrupes statera;
At nunc, quæ solidum diem terebat,
Horarum via facta vix duarum:
Non tensæ volucrum per astra pennæ,
Nec velocius ibitis, carinæ.
  Hic primus labor inchoare sulcos,
Et rescindere limites, et alto
Egestu penitus cavare terras:
Mox, haustas aliter replere fossas,
Et summo gremium parare dorso,
Ne nutent sola, ne maligna sedes,
Et pressis dubium cubile saxis:
Tunc umbonibus hinc et hinc coactis,
Et crebris iter alligare gomphis.
  O quantæ pariter manus laborant!
Hi cædunt nemus, exsuuntque montes,

Hi ferro scopulos trabesque levant;
Illi saxa ligant, opusque texunt
Cocto pulvere sordidoque tofo;
Hi siccant bibulas manu lacunas,
Et longe fluvios agunt minores.
Hæ possent et Athon cavare dextræ,
Et mœstum pelagus gementis Helles
Intercludere ponte non natanti :
His parvus, Lechio nihil vetante,
Inous freta miscuisset Isthmos.
  Fervent litora, mobilesque silvæ;
It longus medias fragor per urbes;
Atque Echo simul hinc et inde fractam
Gauro Massicus uvifer remittit.
Miratur sonitum quieta Cyme,
Et Literna palus, pigerque Savo.
  At flavum caput, uvidumque late
Crinem mollibus impeditus ulvis
Vulturnus levat ora, maximoque
Pontis Cæsarei reclinis arcu
Raucis talia faucibus redundat :
  « Camporum bone conditor meorum,
Qui me vallibus aviis refusum
Et ripas habitare nescientem
Recti legibus alvei ligasti;
Et nunc ille ego turbidus, minaxque,
Vix passus dubias prius carinas,
Jam pontem fero, perviusque calcor;
Qui terras rapere, et rotare silvas
Assueram, pudet! Amnis esse cœpi;

Et grates ago, servitusque tanti est,
Quod sub te duce, te jubente, cessi;
Quod tu maximus arbiter, meæque
Victor perpetuus legere ripæ.
Et nunc limite me colis beato,
Nec sordere sinis, malumque late
Deterges sterilis soli pudorem,
Nec me pulvereum gravemque cœno
Tyrrheni sinus obruet profundi;
Qualis Cinyphius tacente ripa
Pœnos Bagrada serpit inter agros;
Sed talis ferar, ut nitente cursu
Tranquillum mare proximumque possim
Puro gurgite provocare Lirim. »
Hæc Amnis; pariterque se levabat
Ingenti plaga marmorata dorso.
 Hujus janua, prosperumque limen
Arcus, belligeri Ducis trophæis
Et totis Ligurum nitens metallis,
Quantus nubila qui coronat imbri.
Illic flectitur exitus viarum;
Illic Appia se dolet relinqui:
Tunc velocior acriorque cursus,
Tunc ipsos juvat impetus jugales,
Ceu fessis ubi remigum lacertis
Primæ, carbasa ventilatis, auræ.
Ergo omnes, age, quæ sub axe primo
Romani colitis fidem parentis,
Prono limite commeate gentes:
Eoæ citius venite laurus,

Nil obstat cupidis, nihil moratur.
Sed quam fine viæ recentis imo,
Qua monstrat veteres Apollo Cumas,
Albam crinibus, infulisque cerno?
Visu fallimur? an sacris ab antris
Profert Chalcidicas Sibylla laurus?
Cedamus; chely, jam repone cantus;
Vates sanctior incipit; tacendum est.
En! et colla rotat, novisque late
Bacchatur spatiis, viamque replet.
Tunc sic virgineo profatur ore:
« Dicebam, veniet (manete campi
Atque amnis), veniet, favente cœlo,
Qui fœdum nemus et putres arenas
Celsis pontibus, et via levabit.
En! hic est Deus; hunc jubet beatis
Pro se Juppiter imperare terris:
Quo non dignior has subît habenas
Ex quo, me duce, præscios Averni
Æneas avide futura quærens
Lucos et penetravit, et reliquit.
Hic paci bonus, hic timendus armis,
Natura melior, potentiorque:
Hic si flammiferos teneret axes,
Largis, India, nubibus maderes,
Undaret Libye, teperet Æmus.
« Salve, dux hominum, et parens Deorum,
Prævisum mihi, cognitumque numen.
Nec jam putribus evoluta chartis
Solemni prece Quindecim virorum

Perlustra mea dicta; sed canentem
Ipsam cominus, ut mereris, audi :
« Vidi quam seriem morantis ævi
Pronectant tibi candidæ sorores :
Magnus te manet ordo sæculorum :
Natis longior abnepotibusque,
Annos perpetua geres juventa,
Quos fertur placidos obisse Nestor,
Quos Tithonia computat senectus,
Et quantos ego Delium poposci.
« Juravit tibi jam nivalis Arctos;
Nunc magnos Oriens dabit triumphos :
Ibis qua vagus Hercules, et Evan,
Ultra sidera, flammeumque solem,
Et Nili caput, et nives Atlantis;
Et laudum cumulo beatus omni
Scandes belliger, obviosque currus;
Donec Troïcus ignis, et renatæ
Tarpeius Pater intonabit aulæ;
Hæc donec via, te regente terras,
Annosa magis Appia senescat. »

IV.

AD VICTORIUM MARCELLUM EPISTOLA.

Curre per Euboïcos non segnis, epistola, campos;
Hac ingressa vias, qua nobilis Appia crescit
In latus, et molles solidus premit agger arenas.
Atque ubi Romuleas velox penetraveris arces,
Continuo dextras flavi pete Tibridis oras,
Lydia qua penitus stagnum navale coercet
Ripa, suburbanisque vadum prætexitur hortis.
Illic egregium formaque animisque videbis
Marcellum, et celso præsignem vertice nosces:
Cui primum solito vulgi de more salutem,
Mox inclusa modis hæc reddere verba memento:
« Jam terras volucremque polum fuga veris aquosi
Laxat, et Icariis cœlum latratibus urit;
Ardua jam densæ rarescunt mœnia Romæ:
Hos Præneste sacrum, nemus hos glaciale Dianæ,
Algidus aut horrens, aut Tuscula protegit umbra;
Tiburis hi lucos, Anienaque frigora captant.
« Te quoque clamosæ quænam plaga mitior urbi
Subtrahit? æstivos quo decipis aere soles?
Quid, tuus ante omnes, tua cura potissima Gallus,

Nec non noster amor (dubium morumne probandus
Ingeniine bonis) Latiis æstivat in oris?
Anne metalliferæ repetit jam mœnia Lunæ,
Tyrrhenasque domos? quod si tibi proximus hæret,
Non ego nunc vestro procul a sermone recedo :
Certum est; inde sonus geminas mihi circuit aures.
«Sed tu, dum nimio possessa Hyperione flagrat
Torva Cleonæi juba sideris, exsue curis
Pectus, et assiduo temet furare labori
Et sontes operit pharetras, arcumque retendit
Parthus; et Eleos auriga, laboribus actis,
Alpheo permulcet equos; et nostra fatiscit
Laxaturque chelys : vires instigat, alitque
Tempestiva quies; major post otia virtus.
Talis cantata Briseide venit Achilles
Acrior, et positis erupit in Hectora plectris.
Te quoque flammabit tacite repetita parumper
Desidia, et solitos novus exsultabis in actus.
Certe jam Latiæ non miscent jurgia leges,
Et pacem piger annus habet; messesque reversæ
Dimisere forum : nec jam tibi turba reorum
Vestibulo, querulive rogant exire clientes :
Cessat Centeni moderatrix Judicis hasta,
Qua tibi sublimi jam nunc celeberrima fama
Eminet, et juvenes facundia præterit annos.
«Felix curarum! cui non Heliconia cordi
Serta, nec imbelles Parnasi e vertice laurus;
Sed viget ingenium, et magnos accinctus in usus
Fert animus quascumque vices : nos otia vitæ
Solamur cantu, ventosaque gaudia famæ

Quærimus. En egomet somnum, et geniale secutus
Litus, ubi Ausonio se condidit hospita portu
Parthenope, tenues ignavo pollice chordas
Pulso, Maroneique sedens in margine templi
Sumo animum, et magni tumulis adcanto magistri.
« At tu, si longi cursum dabit Atropos ævi,
Detque precor, Latiique ducis si numina pergent,
Quem tibi posthabito studium est coluisse Tonante,
Quique tuos alio subtexit munere fasces,
Et spatia antiquæ mandat renovare Latinæ,
Forsitan Ausonias ibis frenare cohortes,
Aut Rheni populos, aut nigræ litora Thules,
Aut Istrum servare latus, metuendaque portæ
Limina Caspiacæ : nec enim tibi sola potentis
Eloquii virtus; sunt membra accommoda bellis,
Quique gravem tardi subeant thoraca lacerti.
Seu campo pedes ire paras, est agmina supra
Nutaturus apex; seu frena sonantia flectes,
Serviet asper equus. Nos facta aliena canendo,
Vergimur in senium : propriis tu pulcher in armis
Ipse canenda geres, patriæque exempla parabis.
Magna pater, dignosque etiamnum belliger actus
Poscit avus, præstatque domi novisse triumphos.
Surge agedum, juvenemque puer deprende parentem,
Stemmate materno felix, virtute paterna.
Jam te blanda sinu Tyrio sibi Curia felix
Educat, et cunctas gaudet spondere curules. »
Hæc ego Chalcidicis ad te, Marcelle, sonabam
Litoribus, fractas ubi Vesbius erigit iras,
Æmula Trinacriis volvens incendia flammis.

Mira fides! credetne virum ventura propago,
Quum segetes iterum, quum jam hæc deserta virebunt,
Infra urbes populosque premi, proavitaque toto
Rura abiisse mari? nec dum letale minari
Cessat apex : procul ista tuis, Tifata, Teate,
Nec Marrucinos agat hæc insania montes.
Nunc si forte meis quæ sint exordia Musis
Scire petis, jam Sidonios emensa labores
Thebais optato collegit carbasa portu;
Parnassique jugis, silvaque Heliconide festis
Tura dedit flammis, et virginis exsta juvencæ,
Votiferaque meas suspendit ab arbore vittas.
Nunc vacuos crines alio subit infula nexu :
Troja quidem, magnusque mihi tentatur Achilles;
Sed vocat arcitenens alio pater, armaque monstrat
Ausonii majora ducis : trahit impetus illo
Jam pridem, retrahitque timor : stabuntne sub illa
Mole humeri? an magno vincetur pondere cervix?
Dic, Marcelle, feret? fluctus an sueta minores
Nosse ratis, nondum Ioniis credenda periclis?
Jamque vale, et penitus noti tibi vatis amorem
Corde exire veta : nec enim Tirynthius almæ
Pectus amicitiæ : cedit tibi gloria fidi
Theseos, et lacerum qui circa mœnia Trojæ
Priamidem, cæso solatia traxit amico.

V.

CARMEN LYRICUM AD SEPT. SEVERUM.

Parvi beatus ruris honoribus,
Qua prisca Teucros Alba colit lares,
Fortem atque facundum Severum
Non solitis fidibus saluto.

Jam trux ad Arctos Parrhasias hiems
Concessit altis obruta solibus;
Jam pontus, ac tellus renident;
Jam Zephyris Aquilo refractus.

Nunc cuncta vernans frondibus annuis
Crinitur arbos; nunc volucrum novi
Questus, inexpertumque carmen,
Quod tacita statuere bruma.

Nos parca tellus, pervigil et focus,
Culmenque multo lumine sordidum
Solantur, exemptusque testa
Qua modo ferbuerat Lyæus.

Non mille balant lanigeri greges,
Nec vacca dulci mugit adultero:
Unique si quando canenti
Mutus ager domino reclamat.

Sed terra primis post patriam mihi
Dilecta curis : hic mea carmina
 Regina bellorum virago
  Cæsareo decoravit auro :

Quum tu sodalis dulce periculum
Connisus omni pectore tolleres;
 Ut Castor ad cunctos tremebat
  Bebryciæ strepitus arenæ.

Tene in remotis Syrtibus avia
Leptis creavit? jam fêret Indicas
 Messes, odoratisque rara
  Cinnama præripiet Sabæis.

Quis non in omni vertice Romuli
Reptasse dulcem Septimium putet?
 Quis fonte Juturnæ, relictis
  Uberibus, neget esse pastum?

Hæc mira virtus : protenus Ausonum
Portus, dolosæ nescius Africæ,
 Intras, adoptatusque Tuscis
  Gurgitibus puer innatasti.

Hic parvus, inter pignora Curiæ,
Contentus arcto lumine purpuræ,
 Crescis; sed immensos labores
  Indole patricia secutus.

Non sermo Pœnus, non habitus tibi,
Externa non mens : Italus, Italus.
 Sunt Urbe Romanisque turmis
  Qui Libyam decorant alumni.

Est et frequenti vox habilis foro,
Venale sed non eloquium tibi;
Ensisque vagina quiescit,
Stringere ni jubeant amici.

Sed rura cordi sæpius et quies,
Nunc in paternis sedibus et solo
Veiente, nunc frondosa supra
Hernica, nunc Curibus vetustis.

Hic plura pones vocibus et modis
Passu solutis : sed memor interim
Nostri, verecundo latentem
Barbiton ingemina sub antro.

VI.

HERCULES EPITRAPEZIOS NONII VINDICIS.

Forte remittentem curas, Phœboque levatum
Pectora, quum patulis tererem vagus otia septis
Jam moriente die, rapuit me cœna benigni
Vindicis: hæc imos animi perlapsa recessus
Inconsumpta manet; neque enim ludibria ventris
Hausimus, aut epulas diverso e sole petitas,
Vinaque perpetuis ævo certantia fastis.
Ah miseri! quos nosse juvat, quid Phasidis ales
Distet ab hiberna Rhodopes grue; quis magis anser
Exsta ferat; cur Tuscus aper generosior Umbro;
Lubrica qua recubent conchylia mollius alga.
Nobis verus amor, medioque Helicone petitus
Sermo, hilaresque joci brumalem absumere noctem
Suaserunt, mollemque oculis expellere somnum;
Donec ab Elysiis prospexit sedibus alter
Castor, et hesternas risit Tithonia mensas.
O bona nox! junctaque utinam Tirynthia luna!
Nox, et Erythrææ Thetidis signanda lapillis,
Et memoranda diu, geniumque habitura perennem.

Mille ibi tunc species ærisque eborisque vetusti,
Atque locuturas mentito corpore ceras
Edidici : quis namque oculis certaverit usquam
Vindicis, artificum veteres cognoscere ductus,
Et non inscriptis auctorem reddere signis?
Hic tibi quæ docto multum vigilata Myroni
Æra, laboriferi vivant quæ marmora cælo
Praxitelis, quod ebur Pisæo pollice rasum,
Quod Polycleteis jussum est spirare caminis,
Linea quæ veterem longe fateatur Apellem,
Monstrabit : namque hæc, quoties chelyn exsuit ille,
Desidia est; hic Aoniis amor avocat antris.

Hæc inter, castæ Genius tutelaque mensæ
Amphitryoniades, multo mea cepit amore
Pectora, nec longo satiavit lumina visu :
Tantus honos operi, finesque inclusa per arctos
Majestas! Deus ille, Deus; seseque videndum
Indulsit, Lysippe, tibi, parvusque videri
Sentirique ingens : et quum mirabilis intra
Stet mensura pedem, tamen exclamare libebit,
Si visus per membra feras, « Hoc pectore pressus
Vastator Nemees; hæc exitiale ferebant
Robur, et Argoos frangebant brachia remos.
Hoc spatio tam magna brevi mendacia formæ!
Quis modus in dextra, quanta experientia docti
Artificis curis, pariter gestamina mensæ
Fingere, et ingentes animo versare colossos!
Tale nec Idæis quidquam Telchines in antris,
Nec solidus Brontes, nec qui polit arma Deorum
Lemnius, exigua potuisset ludere massa. »

Nec torva effigies epulisque aliena remissis;
Sed qualem parci domus admirata Molorchi,
Aut Aleæ lucis vidit Tegeæa sacerdos :
Qualis ab Œtæis emissus in astra favillis
Nectar adhuc torva lætus Junone bibebat :
Sic mitis vultus, veluti de pectore gaudens
Hortetur mensas : tenet hæc marcentia fratris
Pocula, at hæc clavæ meminit manus : aspera sedes
Sustinet, occultum Nemeæo tegmine saxum.
Digna operi fortuna sacro : Pellæus habebat
Regnator lætis numen venerabile mensis,
Et comitem Occasus secum portabat et Ortus;
Prensabatque libens, modo qua diademata dextra
Abstulerat dederatque, et magnas verterat urbes.
Semper ab hoc animos in crastina bella petebat,
Huic acies victor semper narrabat opimas,
Sive catenatos Bromio detraxerat Indos,
Seu clausam magna Babylona refregerat hasta,
Seu Pelopis terras libertatemque Pelasgam
Obruerat bello; magnoque ex agmine laudum
Fertur Thebanos tantum excusasse triumphos.
Ille etiam, magnos fatis rumpentibus actus,
Quum traheret letale merum, jam mortis opaca
Nube gravis, vultus alios in numine caro
Æraque supremis timuit sudantia mensis.
Mox Nasamoniaco decus admirabile regi
Possessum; fortique Deo libavit honores
Semper atrox dextra, perjuroque ense superbus
Annibal. Italicæ perfusum sanguine gentis,
Diraque Romuleis portantem incendia tectis

Oderat, et quum epulas, et quum Lenæa dicaret
Dona, Deus castris mœrens comes isse nefandis;
Præcipue quum sacrilega face miscuit arces
Ipsius, immeritæque domos ac templa Sagunti
Polluit, et populis furias immisit honestas.
Nec post Sidonii lethum ducis ære potita
Egregio plebeia domus: convivia Syllæ
Comebat, semper claros intrare penates
Assuetum, et felix dominorum stemmate signum.
Nunc quoque, si mores humanaque pectora curæ
Nosse Deis, non aula quidem, Tirynthie, nec te
Regius ambit honos; sed casta, ignaraque culpæ
Mens domini, cui prisca fides, cœptæque perenne
Fœdus amicitiæ: scit adhuc florente sub ævo
Par magnis Vestinus avis, quem nocte dieque
Spirat, et in caræ vivit complexibus umbræ.
Hic igitur tibi læta quies, fortissime Divûm,
Alcide; nec bella vides pugnasque feroces,
Sed chelyn, et vittas, et amantes carmina laurus.
Hic tibi solemni memorabit carmine, quantus
Iliacas Geticasque domos, quantusque nivalem
Stymphalon, quantusque jugis Erimanthon aquosis
Terrueris; quem te pecoris possessor Iberi,
Quem tulerit sævæ Mareoticus arbiter aræ.
Hic penetrata tibi spoliataque limina Mortis
Concinet, et flentes Libyæ, Scythiæque puellas.
Nec te regnator Macetûm, nec barbarus unquam
Annibal, aut sævi posset vox horrida Syllæ
His celebrare modis. Certe tu muneris auctor
Non aliis malles oculis, Lysippe, probari.

VII.

LYRICUM AD MAXIMUM JUNIUM.

Jamdiu lato spatiata campo,
Fortis heroos Erato labores
Differ, atque ingens opus in minores
Contrahe gyros;

Tuque, regnator Lyricæ cohortis,
Da novi paulum mihi jura plectri,
Si tuas cantu Latio sacravi,
Pindare, Thebas.

Maximo carmen tenuare tento:
Nunc ab intonsa capienda myrto
Serta; nec major sitis; et bibendus
Castior amnis.

Quando te dulci Latio remittent
Dalmatæ montes? ubi Dite viso
Pallidus fossor redit, erutoque
Concolor auro.

Ecce me natum propiore terra
Non tamen portu retinent amœno
Desides Baiæ, liticenve notus
Hectoris armis.

Torpor est nostris sine te Camœnis;
Tardius sueto venit ipse Thymbræ
Rector, et primis meus ecce metis
Hæret Achilles.

Quippe, te fido monitore, nostra
Thebais multa cruciata lima
Tentat audaci fide Mantuanæ
Gaudia famæ.

Sed damus lento veniam, quod alma
Prole fundasti vacuos penates.
O diem lætum! venit ecce nobis
Maximus alter.

Orbitas omni fugienda nisu,
Quam premit votis inimicus hæres,
Optimo poscens, pudet heu! propinquum
Funus amico.

Orbitas nullo tumulata fletu:
Stat domo capta cupidus superstes
Imminens leti spoliis, et ipsum
Computat ignem.

Duret in longum generosus infans;
Perque non multis iter expeditum
Crescat in mores patrios, avumque
Provocet actis!

Tu tuos parvo memorabis enses,
Quos ad Eoum tuleris Orontem,
Signa frenatæ moderatus alæ
Castore dextro:

Ille, ut invicti rapidum secutus
Cæsaris fulmen, refugis amaram
Sarmatis legem dederit, sub uno
Vivere cœlo.

Sed tuas artes puer ante discat,
Omne quîs mundi senium remensus
Orsa Sallusti brevis, et Timavi
Reddis alumnum.

VIIII.

AD JULIUM MENECRATEM

OB PROLEM.

Pande fores Superum, vittataque templa Sabæis
Nubibus et pecudum fibris spirantibus imple,
Parthenope : clari genus ecce Menecratis auget
Tertia jam soboles : procerum tibi nobile vulgus
Crescit, et insani solatur damna Vesevi.
Nec solum festas secreta Neapolis aras
Ambiat : et socii portus, dilectaque mitis
Terra Dicarcheæ, nec non plaga cara madenti
Surrentina Deo sertis altaria cingat;
Materni qua litus avi, quem turba nepotum
Circuit, et similes contendit reddere vultus.
Gaudeat et Libyca præsignis avunculus hasta;
Quæque sibi genitos putat, attollitque benigno
Polla sinu. Macte, o juvenis, qui tanta merenti
Lumina das patriæ. Dulci fremit ecce tumultu
Tot dominis clamata domus : procul atra recedat
Invidia, atque alio liventia pectora flectat.
His senium, longæque decus virtutis, et alba
Atropos, et patrius lauros promittit Apollo.

Ergo quod Ausoniæ pater augustissimus urbis
Jus tibi tergeminæ dederat lætabile prolis,
Omen erat : venit toties Lucina, piumque
Intravit repetita larem : sic fertilis, oro,
Stet domus, et donis nunquam nudata sacratis.
Macte, quod et proles tibi sæpius aucta virili
Robore : se juveni mediam dat virgo parenti :
[Aptior his virtus, citius] dabit illa nepotes.
Qualis maternis Helene jam digna palæstris
Inter Amyclæos reptabat candida fratres;
Vel qualis cœli facies, ubi nocte serena
Admovere jubar mediæ duo sidera lunæ.
Sed queror haud faciles, juvenum rarissime, questus,
Irascorque etiam, quantum irascuntur amantes.
Tantane me decuit vulgari gaudia fama
Noscere? quumque tibi vagiret tertius infans,
Protinus ingenti non venit nuntia cursu
Littera, quæ festos cumulare altaribus ignes,
Et redimire chelyn, postesque ornare juberet,
Albanoque cadum sordentem promere fumo,
Et creta signare diem? sed tardus inersque
Nunc demum mea vota cano? tua culpa, tuusque
Hic pudor : ulterius sed enim producere questus
Non licet; en hilaris circumstat turba tuorum,
Defensatque patrem : quem non hoc agmine vincas?
Dî patrii, quos auguriis super æquora magnis
Litus ad Ausonium devexit Abantia classis;
Tu, ductor populi longe emigrantis, Apollo,
Cujus adhuc volucrem læva cervice sedentem
Respiciens blande felix Eumelis adorat;

Tuque, Actæa Ceres, cursu cui semper anhelo
Votivam taciti quassamus lampada mystæ;
Et vos, Tyndaridæ, quos non horrenda Lycurgi
Taygeta, umbrosæque magis coluere Therapnæ;
Hos cum plebe sua patrii servate Penates.
Sint qui fessam ævo crebrisque laboribus urbem
Voce opibusque juvent, viridique in nomine servent:
His placidos genitor mores, largumque nitorem
Monstret avus; pulchræ studium virtutis uterque.
Quippe et opes, et origo sinunt, hanc, lampade prima
Patritias intrare fores; hos, pube sub ipsa,
Si modo prona bonis invicti Cæsaris adsint
Numina, Romulei limen pulsare Senatus.

IX.

RISUS SATURNALITIUS

AD PLOTIUM GRYPHUM.

Est sane jocus iste, quod libellum
Misisti mihi, Gryphe, pro libello.
Urbanum tamen hoc potest videri,
Si post hoc aliquid mihi remittas;
Nam si ludere, Gryphe, perseveras,
Non ludis : licet, ecce, computemus :
Noster purpureus novusque charta,
Et binis decoratus umbilicis,
Præter me, mihi constitit decussis.
Tu rosum tineis situque putrem,
Quales aut Libycis madent olivis,
Aut tus Niliacum, piperve servant,
Aut Byzantiacos olent lacertos;
Nec saltem tua dicta continentem,
Quæ trino juvenis foro tonabas,
Aut centum prope judices, prius quam
Te Germanicus arbitrum sequenti
Annonæ dedit, omniumque late
Præfecit stationibus viarum;

Sed Bruti senis oscitationes,
De capsa miseri libellionis,
Emptum plus minus asse Caïano,
Donas : usque adeone defuerunt
Scissis pilea suta de lacernis?
Vel mantilia, luridæve mappæ?
Chartæ, Thebaïcæve, Caricæve?
Nusquam turbine conditus ruenti
Prunorum globus, atque coctanorum?
Non ellychnia sicca, non replictæ
Bulborum tunicæ, nec ova tantum?
Non leves alicæ, nec asperum far?
Nusquam Cinyphiis vagata campis
Curvarum domus uda cochlearum?
Non lardum breve, debilisve perna?
Non Lucanica, non graves Phalisci,
Non sal, oxygarumve, caseusve,
Aut panes viridantis aphronitri,
Vel passum psythiis suis recoctum,
Dulci defruta vel lutosa cœno?
Quantum vel dare cereos olentes,
Cultellum, tenuesve codicillos?
Ollares, rogo, non licebat uvas,
Cumano patinas vel orbe tortas,
Aut unam dare synthesin (quid horres?)
Alborum calicum, atque caccaborum?
  Sed certa velut æquus in statera,
Nil mutas, sed idem mihi rependis.
Quid? si quum bene mane semicrudus
Illatam tibi dixero salutem,

Et tu me vicibus domi salutes?
Aut quum me dape juveris opima,
Exspectes similes et ipse cœnas?
Irascor tibi, Gryphe: sed valebis;
Tantum ne mihi, quo soles lepore,
Et nunc hendecasyllabos remittas.

I.

ABASCANTII IN PRISCILLAM PIETAS.

Si manus aut similes docilis mihi fingere ceras,
Aut ebur, impressis aurumve animare figuris;
Hinc, Priscilla, tuo solatia grata marito
Conciperem; namque egregia pietate meretur
Ut vel Apelleo vultus signata colore,
Phidiaca vel nata manu, reddare dolenti :
Sic auferre rogis umbram conatur, et ingens
Certamen cum morte gerit, curasque fatigat
Artificum, inque omni te quærit amare metallo.
Sed mortalis honos, agilis quem dextra laborat.
Nos tibi, laudati juvenis rarissima conjux,
Longa, nec obscurum finem latura, perenni
Tentamus dare justa lyra; modo dexter Apollo,
Quique venit juncto mihi semper Apolline Cæsar,
Annuat : haud alio melius condere sepulcro.
Sera quidem tanto struitur medicina dolori,
Altera quum volucris Phœbi rota torqueat annum :
Sed quum plaga recens, et adhuc in vulnere primo
Ægra domus questu, miseramque accessus ad aurem

Conjugis orbati, tunc flere et scindere vestes
Et famulos lassare greges, et vincere planctus,
Fataque, et injustos rabidis pulsare querelis
Cœlicolas, solamen erat : licet ipse levandos
Ad gemitus silvis comitatus et amnibus Orpheus
Afforet, atque omnis pariter matertera vatem,
Omnis Apollineus tegeret Bacchique sacerdos;
Nil cantus, nil fila, Deis pallentis Averni
Eumenidumque audita comis, mulcere valerent :
Tantus in attonito regnabat pectore luctus!
Nunc etiam ad planctus refugit jam plana cicatrix
Dum canimus; gravibusque oculis uxorius instat
Imber : habentne pios etiamnum hæc lumina fletus?
Mira fides! citius genitrix Sipylea feretur
Exhausisse genas; citius Tithonida mœsti
Deficient rores, aut exsiccata fatiscet
Mater Achilleis hiemes affrangere bustis.
Macte animi! notat ista Deus, qui flectit habenas
Orbis, et humanos propior Jove digerit actus;
Mœrentemque videt, lectique arcana ministri
Hinc etiam documenta capit, quod diligis umbram,
Et colis exsequias : hic est castissimus ardor;
Hic amor a domino meritus censore probari.
Nec mirum, si vos collato pectore mixtos
Junxit inabrupta concordia longa catena.
Illa quidem, nuptuque prior, tædasque marito
Passa alio; sed te ceu virginitate jugatum,
Visceribus totis, animoque amplexa fovebat.
Qualiter æquævo sociatam palmite vitem
Ulmus amat, miscetque nemus, ditemque precatur

Autumnum, et caris gaudet redimita racemis.

Laudentur proavis, seu pulchræ munere formæ,
Quæ morum caruere bonis, falsaque potentes
Laudis egent veræ : tibi, quanquam et origo niteret
Et felix species, multumque optanda maritis,
Ex te major honos, unum novisse cubile,
Unum secretis agitare sub ossibus ignem.
Illum nec Phrygius vitiasset raptor amorem,
Dulichiive proci; nec qui fraternus adulter
Casta Mycenæo connubia polluit auro.
Si Babylonis opes, Lydæ si pondera gazæ,
Indorumque dares Serumque Arabumque potentes
Divitias, mallet cum paupertate pudica
Intemerata mori, vitamque rependere famæ.
Nec frons triste rigens, nimiusque in moribus horror;
Sed simplex, hilarisque fides, et mixta pudori
Gratia : quod si anceps metus ad majora vocasset,
Illa vel armiferas pro conjuge læta catervas,
Fulmineosque ignes, mediique pericula ponti,
Exciperet : melius, quod non adversa probarunt,
Quæ tibi cura tori, quantus pro conjuge pallor.
Sed meliore via dextros tua vota marito
Promeruere Deos; dum nocte dieque fatigas
Numina, dum cunctis supplex advolveris aris,
Et mitem genium domini præsentis adoras.

Audita es; venitque gradu Fortuna benigno.
Vidit quippe pii juvenis navamque quietem,
Intactamque fidem, succinctaque pectora curis,
Et vigiles sensus, et digna evolvere tantas
Sobria corda vices; vidit, qui cuncta suorum

Novit, et inspectis ambit latus omne ministris.
Nec mirum : videt ille ortus, obitusque; quid Arctos,
Quid Boreas hibernus agat; ferrique togæque
Consilia; atque ipsam mentem probat : ille subactis
Molem immensam humeris, et vix tractabile pondus
Imposuit (nec enim numerosior altera sacra
Cura domo), magnum late dimittere in orbem
Romulei mandata ducis; viresque modosque
Imperii tractare manu; quæ laurus ab Arcto,
Quid vagus Euphrates, quid ripa binominis Istri,
Quid Rheni vexilla ferant; quantum ultimus orbis
Cesserit, et refluo circumsona gurgite Thule.
Omnia nam lætas pila attollentia frondes,
Nullaque famosa signatur lancea pinna.
Præterea, fidos dominus si dividat enses,
Pandere quis centum valeat frenare maniplis
Intermixtus equos; quis præcepisse cohorti;
Quem deceat clari præstantior ordo tribuni;
Quisnam frenigeræ signum dare dignior alæ.
Mille etiam prænosse vices : an merserit agros
Nilus, an imbrifero Libye sudaverit Austro :
Cunctaque si numerem, non plura interprete virga
Nuntiat e celsis ales Tegeaticus astris;
Quæque cadit liquidas Junonia virgo per auras,
Et picturato pluvium ligat aera gyro;
Quæque tuas laurus volucri, Germanice, curru
Fama vehit, prægressa diem, tardumque sub astris
Arcada, et in medio linquens Thaumantida cœlo.
Qualem te Superi, Priscilla, hominesque benigno
Aspexere die, quum primum ingentibus actis

Admotus conjux! vicisti gaudia certe
Ipsius, adfuso dum pectore prona sacratos
Ante pedes avide domini tam magna merentis
Volveris. Aonio non sic in vertice gaudet,
Quam pater arcani præfecit hiatibus antri
Delius, aut primi cui jus venerabile thyrsi
Bacchus, et attonitæ tribuit vexilla catervæ.
Nec tamen hic mutata quies, probitasve secundis
Intumuit; tenor idem animo, moresque modesti,
Fortuna crescente, manent: fovet anxia curas
Conjugis, hortaturque simul, flectitque labores.
Ipsa dapes modicas, et sobria pocula tradit,
Exemplumque ad herile monet: velut Appula conjux
Agricolæ parci, vel sole infecta Sabina,
Quæ videt emeriti, jam prospectantibus astris,
Tempus adesse viri, propere mensasque torosque
Instruit, exspectatque sonum redeuntis aratri.
Parva loquor: tecum gelidas comes illa per Arctos,
Sarmaticasque hiemes, Istrumque, et pallida Rheni
Frigora, tecum omnes animo durare per æstus,
Et, si castra darent, vellet gestare pharetras,
Vellet Amazonia latus intercludere pelta;
Dum te pulverea bellorum in nube videret
Cæsarei prope fulmen equi, divinaque tela
Librantem, et magnæ sparsum sudoribus hastæ.
Hactenus, alma chelys: tempus nunc ponere frondes,
Phœbe, tuas, mœstaque comam damnare cupresso.
Quisnam impacata consanguinitate ligavit
Fortunam Invidiamque Deus? quis jussit iniquas
Æternum bellare Deas? nullamne notavit

Illa domum, torvo quam non hæc lumine figat
Protenus, et sæva perturbet gaudia dextra?
Florebant hilares inconcussique penates;
Nil mœstum : quid enim, quamvis infida levisque,
Cæsare tam dextro, posset Fortuna timeri?
Invenere viam liventia Fata, piumque
Intravit vis sæva larem : sic plena maligno
Afflantur vineta Noto; sic alta senescit
Imbre seges nimio; rapidæ sic obvia puppi
Invidet, et velis adnubilat aura secundis.
Carpitur eximium fato Priscilla decorem :
Qualiter alta comam silvarum gloria pinus
Seu Jovis igne malo, seu jam radice soluta,
Deficit, et nulli spoliata remurmurat auræ.
Quid probitas, aut casta fides, quid numina prosunt
Culta Deum? furvæ miseram circum undique leti
Vallavere plagæ : tenuantur dura sororum
Licia, et exacti superest pars ultima fili.
Nil famuli cœtus, nil ars operosa medentum
Auxiliata malis : comites tamen undique ficto
Spem simulant vultu : flentem notat illa maritum.
Ille modo infernæ nequícquam flumina Lethes
Incorrupta rogat : nunc anxius omnibus aris
Illacrymat, signatque fores, et pectore terget
Limina; nunc magni vocat exorabile numen
Cæsaris. Heu durus fati tenor! estne quod illi
Non liceat? quantæ poterant mortalibus annis
Accessisse moræ, si tu, pater, omne teneres
Arbitrium? cæco gemeret Mors clausa barathro,
Longius et vacuæ posuissent stamina Parcæ.

Jamque cadunt vultus, oculisque novissimus error,
Obtusæque aures, nisi quum vox sola mariti
Noscitur : illum unum media de morte reversa
Mens videt; illum ægris circumdat fortiter ulnis
Immotas obversa genas; nec sole supremo
Lumina, sed dulci mavult satiare marito.
Tunc sic unanimum moriens solatur amantem :
« Pars animæ victura meæ, cui linquere possem
O utinam quos dura mihi rapit Atropos annos,
Parce, precor, lacrymis, sævo nec concute planctu
Pectora, nec crucia fugientem conjugis umbram.
Linquo equidem thalamos, salvo tamen ordine, mœstos
Quod prior exegi longa potiora senecta
Tempora; vidi omni te pridem in flore nitentem,
Vidi altæ propius propiusque accedere dextræ :
Non in te Fatis, non jam Cœlestibus ullis
Arbitrium; mecum ista fero : tu limite cœpto
Tende libens, sacrumque latus, Geniumque potentem
Irrequietus ama : nunc, quod cupis ipse juberi,
Da Capitolinis æternum sedibus aurum,
Quo niteant sacri centeno pondere vultus
Cæsaris; et propriæ signa cultricis amorem.
Sic ego nec Furias, nec deteriora videbo
Tartara, et Elysias felix admittar in oras. »
Hæc dicit labens, sociosque amplectitur artus,
Hærentemque animam non tristis in ora mariti
Transtulit, et cara pressit sua lumina dextra.
At juvenis, magno flammatus pectora luctu,
Nunc implet sævo viduos clamore penates;
Nunc ferrum laxare cupit; nunc ardua tendit

In loca; vix retinent comites : nunc ore ligato
Incubat amissæ, mersumque in corde dolorem
Sævus agit : qualis conspecta conjuge segnis
Odrysius vates, positis ad Strymona plectris,
Obstupuit, tristemque rogum sine carmine flevit.
Ille etiam certæ rupisset tempora vitæ,
Ne tu Tartareum Chaos incomitata subires;
Sed prohibet mens fida duci, jurataque sacris
Imperiis, et major amor. Quis carmine digno
Exsequias et dona malæ feralia pompæ
Perlegat? omne illic stipatum examine longo
Ver Arabum Cilicumque fluit, floresque Sabæi,
Indorumque arsura seges, præreptaque templis
Tura, Palæstini simul Hebræique liquores,
Coryciæque comæ, Cynareiaque germina. At altis
Ipsa toris Serum Tyrioque umbrata recumbit
Tegmine; sed toto spectatur in agmine conjux
Solus; in hunc magnæ flectuntur lumina Romæ,
Ceu juvenes natos suprema ad busta ferentem :
Is dolor in vultu; tantum crinesque genæque
Noctis habent : illam tranquillo fine solutam,
Felicemque vocant; lacrymas fundere marito.

Est locus ante urbem, qua primum nascitur ingens
Appia; quaque Italo gemitus Almone Cybele
Ponit, et Idæos jam non reminiscitur amnes.
Hic te Sidonio velatam molliter ostro
Eximius conjux (nec enim fumantia busta
Clamoremque rogi potuit perferre) beato
Composuit, Priscilla, toro : nil longior ætas
Carpere, nil ævi poterunt vitiare labores

Siccatam membris; tantas venerabile marmor
Spirat opes : mox in varias mutata novaris
Effigies; hoc ære Ceres, hoc lucida Gnosis,
Illo Maia tholo, Venus hoc non improba saxo.
Accipiunt vultus, haud indignata, decoros
Numina. Circumstant famuli, consuetaque turba
Obsequiis : tum rite tori, mensæque parantur
Assiduæ : domus ista, domus; quis triste sepulcrum
Dixerit? Hac merito visa pietate mariti
Protenus exclames, Est hic, agnosco, minister
Illius, æternæ modo qui sacraria genti
Condidit, inque alio posuit sua sidera cœlo!
  Sic ubi magna novum Phario de litore puppis
Solvit iter, jamque innumeros utrinque rudentes
Lataque veliferi porrexit brachia mali
Invasitque vias, it eodem angusta phaselus
Æquore, et immensi partem sibi vendicat Austri.
  Quid nunc immodicos, juvenum lectissime, fletus
Corde foves, longumque vetas exire dolorem?
Nempe times, ne Cerbereos Priscilla tremiscat
Latratus? tacet ille piis : ne tardior adsit
Navita, proturbetque vadis? vehit ille merentes
Protenus, et Manes placidos locat hospite ripa.
Præterea, si quando pio laudata marito
Umbra venit, jubet ire faces Proserpina lætas,
Egressasque sacris veteres Heroïdas antris
Lumine purpureo tristes aperire tenebras,

Sertaque et Elysios animæ præsternere flores.
Sic Manes Priscilla subit; ubi supplice dextra
Pro te Fata rogat, reges tibi tristis Averni
Placat, ut expletis humani finibus ævi
Pacantem terras dominum, juvenemque relinquas
Ipse senex : certæ jurant in vota Sorores.

II.

PROTREPTICON AD CRISPINUM.

Rura meus Tyrrhena petit, saltusque Tagetis
Crispinus : nec longa mora est, aut avia tellus;
Sed mea secreto velluntur pectora morsu,
Udaque turgentes impellunt lumina guttas,
Ceu super Ægæas hiemes abeuntis amici
Vela sequar, spectemque ratem jam fessus ab altis
Rupibus, atque oculos longo querar aere vinci.
Quod si militiæ jam te, puer inclyte, primæ
Clara rudimenta, et castrorum dulce vocaret
Auspicium, quanto manarent gaudia fletu,
Quosve darem amplexus! etiamne optanda propinquant
Tristia? Et octonos bis jam tibi circuit orbes
Vita; sed angustis animus robustior annis,
Succumbitque oneri, et mentem sua non capit ætas.
Nec mirum : non te series inhonora parentum
Obscurum proavis, et priscæ lucis egentem,
Plebeia de stirpe tulit : non sanguine cretus
Turmali, trabeaque Remi; nec paupere clavo
Augustam sedem et Latii penetrale senatus
Advena pulsasti; sed præcedente tuorum

Agmine. Romulei qualis per jugera Circi
Quum pulcher visu et titulis generosus avitis
Exspectatur equus, cujus de stemmate longo
Felix emeritos habet admissura parentes;
Illum omnes acuunt plausus, illum ipse volantem
Pulvis et incurvæ gaudent agnoscere metæ :
Sic te, clare puer, genitum sibi curia sensit,
Primaque patricia clausit vestigia luna.

Mox Tyrios ex more sinus, tunicamque potentem
Agnovere humeri : sed enim tibi magna parabat
Ad titulos exempla pater; quippe ille juventam
Protenus ingrediens, pharetratum invasit Araxem
Belliger, indocilemque fero servire Neroni
Armeniam. Rigidi summam Mavortis agebat
Corbulo; sed comitem belli sociumque laborum
Ille quoque egregiis multum miratus in armis
Bolanum; atque illi curarum asperrima suetus
Credere, partirique metus : quod tempus amicum
Fraudibus, exerto quænam bona tempora bello;
Quæ suspecta fides, aut quæ fuga vera ferocis
Armenii. Bolanus iter prænosse timendum,
Bolanus tutis juga quærere commoda castris,
Metari Bolanus agros, aperire malignas
Tot veprum nemorumque moras, tantamque verendi
Mentem implere ducis, jussisque ingentibus unus
Sufficere : ipsa virum norat jam barbara tellus;
Ille secundus apex bellorum, et proxima cassis.
Sic Phryges attoniti, quanquam Nemeæa viderent
Arma, Cleonæusque acies impelleret arcus
Pugnante Alcide, tamen et Telamona timebant.

Disce puer : nec enim externo monitore petendus
Virtutis tibi pulcher amor : cognata ministret
Laus animos. Aliis Decii reducesque Camilli
Monstrentur; tu disce patrem; quantusque nigrantem
Fluctibus occiduis fessoque Hyperione Thulen
Intrarit mandata gerens; quantusque potentis
Mille urbes Asiæ sortito rexerit anno,
Imperium mulcente toga. Bibe talia pronis
Auribus : hæc certent tibi conciliare propinqui :
Hæc iterent comites præcepta, senesque paterni.
Jamque adeo moliris iter, nec deside passu
Ire paras : nondum validæ tibi signa juventæ
Irrepsere genis, et adhuc decor integer ævi.
Nec genitor juxta; fatis namque haustus iniquis
Occidit heu! geminam prolem sine præside linquens.
Nec saltem teneris ostrum puerile lacertis
Exuit, albentique humeros induxit amictu.
Quem non corrumpit pubes effrena, novæque
Libertas properata togæ? ceu nescia falcis
Silva comas tollit, fructumque exspirat in umbras.
At tibi Pieriæ tenero sub pectore curæ,
Et pudor, et docti legem sibi dicere mores;
Tunc hilaris probitas, et frons tranquilla, nitorque
Luxuriæ confine timens, pietasque per omnes
Dispensata modos. Æquævo cedere fratri,
Mirarique patrem, miseræque ignoscere matri,
Admonuit fortuna domus. Tibine illa nefanda
Pocula, letalesque manu componere succos
Evaluit, qui voce potes prævertere morsus
Serpentum, atque omnes vultu placare novercas!

Infestare libet Manes, meritoque precatu
Pacem auferre rogis : sed te, puer optime, cerno
Flectentem justis, et talia dicta parantem :
«Parce, precor, cineri : fatum illud, et ira nocentum
Parcarum, crimenque Dei mortalia quisquis
Pectora sero videt, nec primo in limine sistit
Conatus scelerum, atque animos infanda parantes.
Excidat illa dies ævo, nec postera credant
Sæcula! nos certe taceamus; et obruta multa
Nocte tegi propriæ patiamur crimina gentis.
Exegit pœnas, hominum cui cura suorum,
Quo Pietas auctore redit, terrasque revisit,
Quem timet omne nefas : satis hæc, lacrymandaque nobis
Ultio : quin sævas utinam exorare liceret
Eumenidas, timidæque avertere Cerberon umbræ,
Immemoremque tuis citius dare Manibus amnem! »
Macte animo, juvenis! sic crescunt crimina matris.
Nec tantum pietas, sed protenus ardua virtus
Affectata tibi : nuper quum forte sodalis
Immeritæ falso palleret crimine famæ,
Erigeretque forum, succinctaque judice multo
Surgeret et castum libraret Julia fulmen;
Tu, quanquam non ante forum legesque severas
Passus, sed tacita studiorum occultus in umbra,
Defensare metus, adversaque tela subisti
Pellere, inermis adhuc et tiro, paventis amici.
Haud unquam tales adspexit Romulus annos
Dardaniique senes, medii bellare togata
Pace fori : stupuere patres tentamina tanta
Conatusque tuos; pro te reus ipse timebat.

Par vigor et membris; promptæque ad fortia vires
Sufficiunt animo, atque ingentia jussa sequuntur.
Ipse ego te nuper Tiberino ut litore vidi,
Qua Tyrrhena vadis Laurentibus æstuat unda,
Pendentem in cursus, vexantemque ilia nudo
Calce ferocis equi, vultu dextraque minacem;
Si qua fides dictis, stupui, Martemque putavi.
Getulo sic pulcher equo, Trojanaque quassans
Tela, novercales ibat venator in agros
Ascanius, miseramque patri flagrabat Elisam.
Troïlus haud aliter gyro breviore minantes
Eludebat equos : aut quem de turribus altis
Arcadas Ogygio versantem in pulvere turmas
Spectabant Tyriæ non torvo lumine matres.
Ergo age, nam magni ducis indulgentia pulsat,
Certaque dat votis hilaris vestigia frater;
Surge, animo et fortes castrorum concipe curas.
Monstrabunt acies Mavors, Actæaque virgo;
Flectere Castor equos, humeris quatere arma Quirinus,
Qui tibi tam tenero permisit plaudere collo
Nubigenas clypeos, intactaque cædibus æra.
Quasnam igitur terras, quem Cæsaris ibis in orbem?
Arctoosne amnes, et Rheni fracta natabis
Flumina? an æstiferis Libyæ sudabis in arvis?
An juga Pannoniæ, mutatoresque domorum
Sauromatas quaties? an te septenus habebit
Ister, et undoso circumflua conjuge Peuce?
An Solymum cinerem, palmetaque capta subibis
Non sibi felices silvas ponentis Idumes?
Quod si te magno tellus frenata parenti

Accipiat, quantum ferus exsultabit Araxes!
Quanta Calydonios attollet gloria campos!
Quum tibi longævus referet trucis incola terræ:
« Hic suetus dare jura parens; hoc cespite turmas
Affari : vigiles speculas, castellaque longe
Prospicis? ille dedit; cinxitque hæc mœnia fossa :
Belligeris hæc dona Deis, hæc tela dicavit;
Cernis adhuc titulos : HVNC IPSE, VOCANTIBVS ARMIS,
INDVIT, HVNC REGI RAPVIT THORACA BRITANNO. »
Qualiter in Teucros victricia bella paranti
Ignotum Pyrrho Phœnix narrabat Achillem.
Felix, qui viridi fidens cœptaque juventa
Durabis quascunque vices; vallumque subibis
Forsan et ense latus, si numina principis adsint,
Cinctus, et unanimi comes indefessus amici;
Quo Pylades ex more pius, quo Dardana gessit
Bella Menœtiades : quippe hæc concordia vobis,
Hic amor est; duretque precor! nos fortior ætas
Jam fugit; hinc votis animum precibusque juvabo.
Hei mihi! sed cœtus solitos si forte ciebo,
Et mea Romulei venient ad carmina patres,
Tu deeris, Crispine, mihi; cuneosque per omnes
Te meus absentem circumspectabit Achilles.
Sed venies melior (vatum non irrita currunt
Omina); quique aquilas tibi nunc, et castra recludit,
Idem omnes perferre gradus, cingique superbis
Fascibus, et patrias dabit insedisse curules.
Sed quis ab excelsis Trojanæ collibus Albæ,
(Unde suæ juxta prospectat mœnia Romæ
Proximus ille Deus) Fama velocior intrat

Nuntius, atque tuos implet, Crispine, penates?
Dicebam certe, Vatum non irrita currunt
Auguria : en! ingens reserat tibi limen honorum
Cæsar, et Ausonii committit munia ferri.
  Vade, puer, tantisque enixus suffice donis :
Felix, qui magno jam nunc sub præside juras,
Cuique sacer primum tradit Germanicus ensem!
Non minus hoc fortis, quam si tibi panderet ipse
Bellipotens aquilas, torvaque induceret ora
Casside. Vade alacer, majoraque disce mereri.

III.

EPICEDION

IN PATREM SUUM.

Ipse malas vires, et lamentabile carmen
Elysio de fonte mihi, pulsumque sinistræ
Da, genitor præclare, lyræ : neque enim antra movere
Delia, nec solitam fas est impellere Cyrrham
Te sine. Corycia quidquid modo Phœbus in umbra,
Quidquid ab Ismariis monstrabat collibus Evan,
Dedidici : fugere meos Parnasia crines
Vellera, funestamque ederis irrepere taxum
Sustinui, trepidamque, nefas! arescere laurum,
Ille ego, magnanimum qui facta attollere regum
Ibam altum spirans, Martemque æquare canendo.
Quis sterili mea corda situ, quis, Apolline verso,
Frigida damnatæ præduxit nubila menti?
Stant circum attonitæ vatem, et nil dulce sonantes
Nec digitis nec voce deæ : dux ipsa, silenti
Fulta caput cithara; qualis post Orphea raptum
Adstitit, Hebre, tibi, cernens jam surda ferarum
Agmina, et immotos sublato carmine lucos.

At tu, seu membris emissus in ardua tendis,
Fulgentesque plagas, rerumque elementa recenses,
Quis deus, unde ignes, quæ ducat semita Solem,
Quæ minuat Phœben, quæque integrare latentem
Causa queat, doctique modos extendis Arati;
Seu tu Lethæi secreto in gramine campi
Consilia heroum juxta Manesque beatos,
Mæonium Ascræumque senem non segnior umbra
Accolis, alternumque sonas, et carmina misces;
Da vocem magno, pater, ingeniumque dolori.

Nam me ter relegens cœlum, terque ora retexens
Luna videt residem, nullaque Heliconide tristes
Solantem curas : tuus ut mihi vultibus ignis
Irrubuit, cineremque oculis humentibus hausi.
Vilis honos studiis : vix hæc in munera solvo
Primum animum, tacitisque situm depellere curis
Nunc etiam labente manu, nec lumine sicco
Ordior, acclinis tumulo quo molle quiescis
Jugera nostra tenens; ubi post Æneia fata
Solatus, Latiis ingessit montibus Albam
Ascanius, Phrygio dum pingues sanguine campos
Odit, et infaustæ regnum dotale novercæ.
His ego te (nam Sicanii non mitius halat
Aura croci, dites nec sicubi rara Sabæi
Cinnama, odoratas nec Arabs decerpsit aristas)
Insertum cum laude locis, te carmine plango
Pierio : sume hos gemitus, et munera nati,
Et lacrymas, cari quas nunquam habuere parentes.

Atque utinam fortuna mihi dare Manibus aras
Par templis opus, aeriamque educere molem

Cyclopum scopulos ultra, atque audacia saxa
Pyramidum, et magno tumulum prætexere luco!
Illic et Siculi superassem dona sepulcri,
Et Nemees ludum, et Pelopis solennia trunci.
Illic OEbalio non finderet aera disco
Graiorum vis ulla virum; non arva rigaret
Sudor equum, aut putri sonitum daret ungula campo;
Sed Phœbi simplex chorus: hic frondentia vatum
Præmia laudato, genitor, tibi rite dicarem:
Ipse madens lacrymis, umbrarum animæque sacerdos,
Præciperem reditum, cui te nec Cerberus omni
Ore, nec Orpheæ quirent avertere leges;
Meque habitus moresque tuos et facta canentem
Fors et magniloquo non posthabuisset Homero,
Tenderet et torvo pietas æquare Maroni.
Cur magis incessat Superos, et aena Sororum
Stamina, quæ tepido genitrix super aggere nati
Orba sedet? vel quæ primævi conjugis ignem
Adspicit, obstantesque manus, turbamque tenentem
Vincit, in ardentem, liceat, moritura maritum?
Major certe illis Superos et Tartara pulsem
Invidia: externis etiam miserabile visu
Funus erat. Sed nec modo se Natura dolenti,
Nec Pietas injusta dedit: mihi limine primo
Fatorum, et viridi, genitor, ceu raptus ab ævo,
Tartara dura subis; nec enim Marathonia virgo
Parcius exstinctum sævorum crimine agrestum
Fleverit Icarium, Phrygia quam turre cadentem
Astianacta parens: laqueo quin illa supremos
Inclusit gemitus: at te, post funera magni

Hectoris, Hæmonio pudor est servisse marito.
Non ego quas fati certus sibi voce canora
Inferias præmittit olor, nec rupe quod atra
Tyrrhenæ volucres nautis prædulce minantur,
In patrios adhibebo rogos; non murmure trunco
Quod gemit, et diræ queritur Philomela sorori;
Nota nimis vati: quis non in funera cunctos
Heliadum ramos, lacrymosaque germina duxit,
Et Phrygium silicem, atque ausum contraria Phœbo
Carmina, nec fœda gavisam Pallada buxo?
Te Pietas oblita virum, revocataque cœlo
Justitia, et gemina planget Facundia lingua,
Et Pallas, doctique cohors Heliconia Phœbi;
Quîs honor Aonios seno pede ducere cantus,
Et quibus Arcadia carmen testudine mensis
Cura lyre, nomenque fuit; quosque orbe sub omni
Ardua septena numerat Sapientia fama;
Qui furias, regumque dolos, aversaque cœlo
Sidera terrifico super intonuere cothurno;
Et quîs lasciva vires tenuare Thalia
Dulce, vel heroos gressu truncare tenores.
Omnia namque animo complexus, et omnibus auctor
Qua fandi via lata patet: sive orsa libebat
Aoniis vincire modis, seu voce soluta
Spargere, et effreno nimbos æquare profatu.
Exsere somirutos subito de pulvere vultus,
Parthenope, crinemque afflato monte sepulti
Pone super tumulos, et magni funus alumni,
Quo non Munychiæ quidquam præstantius arces,
Doctave Cyrene, Sparteve animosa creavit.

Si tu stirpe vetus, famæque obscura jaceres,
Nil gentile tumens, illo te cive probares
Graiam, atque Euboico majorum sanguine duci.
Ille tuis toties præstrinxit tempora sertis,
Quum stata laudato caneret Quinquennia versu,
Ora supergressus Pylii senis, oraque regis
Dulichii, specieque comam subnexus utraque.
Non tibi deformes obscuri sanguinis ortus,
Nec sine luce genus (quanquam fortuna parentum
Arctior expensis); etenim te divite ritu
Ponere purpureos infantia adegit amictus
Stirpis honore datos, et nobile pectoris aurum.
Protenus exorto dextrum risere sorores
Aonides, pueroque chelyn summisit, et ora
Imbuit amne sacro, jam tum tibi blandus, Apollo.
Nec simplex patriæ decus; et natalis origo
Pendet : et ambiguo geminæ certamine terræ,
Te de gente suum Latiis adscita colonis
Graia refert Selle : Graius qua puppe magister
Excidit, et mediis miser evigilavit in undis.
Mæon et inde suum longo probat ordine vitæ
Mæoniden, aliæ atque aliis natalibus urbes
Diripiunt, cunctæque probant : non omnibus ille
Verus; alit victos immanis gloria falsi.
Atque ibi dum profers annos, vitamque salutas,
Protenus ad patrii raperis certamina lustri
Vix implenda viris, laudum festinus, et audax
Ingenii : stupuit primæva ad carmina plebes
Eubœa, et natis te monstravere parentes.
Inde frequens palmæ, nulloque ingloria sacro

Vox tua : non toties victorem Castora gyro,
Nec fratrem cæstu virides plausere Therapnæ.
Sit pronum vicisse domi; quid Achæa mereri
Præmia, nunc ramis Phœbi, nunc germine Lernæ,
Nunc Athamantea protectum tempora pinu?
Quum toties lassata, tamen nusquam avia frondes
Abstulit, aut alium tetigit Victoria crinem.

Hinc tibi vota patrum credi, generosaque pubes
Te monitore regi, moresque et facta priorum
Discere : quis casus Trojæ; quam tardus Ulixes;
Quantus equos pugnasque virum decurrere versu
Mæonides; quantumque pios ditarit agrestes
Ascræus, Siculusque senex; qua lege recurrat
Pindaricæ vox flexa lyræ, volucrumque precator
Ibycus, et tetricis Alcman cantatus Amyclis,
Stesichorusque ferox, actusque egressa viriles
Non formidata temeraria Leucade Sappho;
Quosque alios dignata chelys : tu pandere docti
Carmina Battiadæ, latebrasque Lycophronis atri,
Sophronaque implicitum, tenuisque arcana Corinnæ.
Sed quid parva loquor? tu par assuetus Homero
Ferre jugum, senosque pedes æquare solutis
Vocibus, et nunquam passu breviore relinqui.

Quid mirum, patria si te petiere relicta
Quos Lucanus ager, rigidi quos jugera Dauni,
Quos Veneri plorata domus, neglectaque tellus
Alcidæ, vel quos e vertice Surrentino
Mittit Tyrrheni speculatrix virgo profundi?
Quos propiore sinu lituo remoque notatus
Collis, et Ausonii pridem laris hospita Cyme;

Quosque Dicarchei portus, Baianaque mittunt
Litora, qua mediis alte permistus anhelat
Ignis aquis, et operta animos incendia servant.
Sic ad Avernales scopulos, et opaca Sibyllæ
Antra, rogaturæ veniebant undique gentes:
Illa minas Divum, Parcarumque acta canebat,
Quamvis decepto vates non irrita Phœbo.
  Mox et Romuleam stirpem, proceresque futuros
Instruis, inque patrum vestigia ducere perstas.
Sub te Dardanius facis explorator opertæ,
Qui Diomedei celat penetralia furti,
Crevit, et inde sacrum didicit puer: arma probare
Monstrasti Saliis, præsagumque æthera certis
Auguribus; cui Chalcidicum fas volvere carmen,
Lanea cui Phrygii est coma flaminis, et tua multum
Verbera succincti formidavere Luperci.
Et nunc ex illo forsan grege, gentibus alter
Jura dat Eois, alter compescit Iberos,
Alter Achæmenium secludit Zeugmate Persen:
Hi dites Asiæ populos, hi Pontica frenant,
Hi fora pacificis emendant fascibus, illi
Castra pia statione tenent; tu laudis origo.
Non tibi certasset juvenilia fingere corda
Nestor et indomiti Phœnix moderator alumni;
Quique tubas acres, lituosque audire volentem
Æaciden, alio frangebat carmine Chiron.
  Talia dum celebras, subitam civilis Erinnys
Tarpeio de monte facem, Phlegræaque movit
Prœlia: sacrilegis lucent Capitolia tædis,
Et Senonum furias Latiæ sumpsere cohortes.

Vix requies flammæ, nec dum rogus ille deorum
Siderat, excisis quum tu solatia templis
Impiger, et multum facibus velocior ipsis,
Concipis ore pio, captivaque fulmina defles.
Mirantur Latii proceres, ultorque deorum
Cæsar, et e medio divum pater annuit igni.
Jamque et flere pio Vesuvina incendia cantu
Mens erat, et gemitum patriis impendere damnis;
Quum pater exemptum terris ad sidera montem
Sustulit, et late miseras dejecit in urbes.

Me quoque vocales lucos lustrataque Tempe
Pulsantem, quum stirpe tua descendere dixi,
Admisere deæ; nec enim mihi sidera tanti
Æquoraque et terras, quam vos debere parenti.
Tu decus hoc quodcunque lyræ, primusque dedisti
Non vulgare loqui, et famam sperare sepulcro.
Qualis eras, Latios quoties ego carmine patres
Mulcerem, felixque tui spectator adesses
Muneris! heu quali confusus gaudia fletu,
Vota piosque metus inter, lætumque pudorem!
Quam tuus ille dies! quam non mihi gloria major!
Talis Olympiaca juvenem quum spectat arena
Qui genuit, plus ipse ferit, plus corde sub alto
Cæditur: attendunt cunei; spectatur athletes
Ille magis, crebro dum lumina pulveris haustu
Obruit, et prensa vovet exspirare corona.
Hei mihi, quod tantum patrias ego vertice frondes
Solaque Chalcidicæ Cerealia dona coronæ
Te sub teste tuli! qualem te Dardanus Albæ
Vix cepisset ager, si per me serta tulisses

Cæsarea donata manu! quod subdere robur
Illa dies, quantum potuit dempsisse senectæ!
Heu quod me mixta quercus non pressit oliva,
Et fugit speratus honos, quum Lustra parentis
Invida Tarpeii canerem! Te nostra magistro
Thebais urgebat priscorum exordia vatum;
Tu cantus stimulare meos, tu pandere facta
Heroum : bellique modos, positusque locorum
Monstrabas. Labat incerto mihi limite cursus
Te sine, et orbatæ caligant vela carinæ.
  Nec solum larga memet pietate fovebas;
Talis et in thalamos : una tibi cognita tæda
Connubia, unus amor; certe sejungere matrem
Jam gelidis nequeo bustis; te sentit, habetque,
Te videt, et tumulos ortuque obituque salutat,
Ut Pharios aliæ ficta pietate dolores
Mygdoniosque colunt, et non sua funera plorant.
  Quid referam expositos servato pondere mores?
Quæ pietas? quam vile lucrum? quæ cura pudoris?
Quantus amor recti? rursusque, ubi dulce remitti,
Gratia quæ dictis? animo quam nulla senectus?
His tibi pro meritis, famam laudesque benignas
Index cura deum, nulloque e vulnere tristes
Concessit : raperis, genitor, non indigus ævi,
Non nimius; trinisque decem quinquennia lustris
Juncta ferens : sed me pietas numerare, dolorque
Non sinit : o Pylias ævi transcendere metas,
Et Teucros æquare senes, o digne videre
Me similem! Sed nec leti tibi janua tristis :
Quippe leves causæ; nec segnis tabe senili

Exitus instanti præmisit membra sepulcro;
Sed te torpor iners, et mors imitata quietem
Explicuit, falsoque tulit sub Tartara somno.
Quos ego tunc gemitus? comitum manus anxia vidit,
Vidit et exemplum genitrix, gavisaque vovit
Quæ lamenta tuli: veniam concedite, Manes,
Fas dixisse, pater; non tu mihi plura dedisses.
Felix ille patrem vacuis circumdedit ulnis,
Vellet, et Elysia quamvis in sede locatum,
Abripere, et Danaas iterum portare per umbras:
Tentantem et vivos molitum in Tartara gressus
Detulit infernæ vates longæva Dianæ.
Si chelyn Odrysiam pigro transmisit Averno
Causa minor; si Thessalicas Admeton in oras,
Si conjux retro Phylaceida rettulit umbram,
Cur nihil exoret, genitor, chelys aut tua Manes,
Aut mea? fas mihi sit patrios contingere vultus,
Fas junxisse manus, et lex quæcunque sequatur.
At vos, umbrarum reges, Ennæaque Juno,
Si laudanda precor, tædas auferte comasque
Eumenidum; nullo sonet asper janitor ore;
Centaurosque, Hydræque greges, Scyllæaque monstra
Aversæ celent valles; umbramque senilem
Invitet ripis, discussa plebe, supremis
Vector, et in media componat molliter alga.
Ite, pii Manes, Graiumque examina vatum,
Illustremque animam Lethæis spargite sertis,
Et monstrate nemus, quo nulla irrupit Erinnys,
In quo falsa dies, cœloque simillimus aer.
Inde tamen venias melior, qua porta malignum

Cornea vincit ebur, somnique in imagine monstra
Quæ solitus. Sic sacra Numæ, ritusque colendos
Mitis Aricino dictabat nympha sub antro:
Scipio sic plenos Latio Jove ducere somnos
Creditur Ausoniis, et non sine Apolline Sylla.

IV.

AD SOMNUM.

Crimine quo merui, juvenis placidissime Divum,
Quove errore miser, donis ut solus egerem,
Somne, tuis? Tacet omne pecus, volucresque, feræque,
Et simulant fessos curvata cacumina somnos:
Nec trucibus fluviis idem sonus; occidit horror
Æquoris, et terris maria adclinata quiescunt.
Septima jam rediens Phœbe mihi respicit ægras
Stare genas; totidem Œtææ, Paphiæque revisunt
Lampades, et toties nostros Tithonia questus
Præterit, et gelido spargit miserata flagello.
Unde ego sufficiam? non si mihi lumina mille,
Quæ sacer alterna tantum statione tenebat
Argus, et haud unquam vigilabat corpore toto.
Et nunc fors aliquis longa sub nocte, puellæ
Brachia nexa tenens, ultro te, Somne, repellit.
Inde veni; nec te totas infundere pennas
Luminibus compello meis (hoc turba precetur
Lætior); extremo me tange cacumine virgæ;
Sufficit, aut leviter suspenso poplite transi.

V.

EPICEDION IN PUERUM SUUM.

Me miserum (neque enim verbis solennibus ulla
Incipiam nunc, Castaliæ vocalibus undis
Invisus, Phœboque gravis)! quæ vestra, sorores,
Orgia, Pieriæ, quas incestavimus aras?
Dicite : post pœnam liceat commissa fateri.
Numquid inaccesso posui vestigia luco?
Num vetito de fonte bibi? quæ culpa? quis error,
Quem luimus tantis mœroribus? ecce lacertis,
Viscera nostra tenens animamque, avellitur infans;
Non de stirpe quidem, nec qui mea nomina ferret
Oraque; non fueram genitor : sed cernite fletus,
Liventesque genas, et credite planctibus orbi;
Orbus ego : huc patres, et aperto pectore matres
Conveniant; crinesque rogis, et munera ferte.
Si qua sub uberibus plenis ad funera natos
Ipsa gradu labente tulit, madidumque cecidit
Pectus, et ardentes restinxit lacte favillas;
Quisquis adhuc teneræ signatum flore juventæ
Immersit cineri juvenem, primaque jacentis
Serpere crudeles vidit lanugine flammas,
Adsit, et alterno mecum clamore fatiscat :
Vincetur lacrymis, et te, Natura, pudebit :

Tanta mihi feritas, tanta est insania luctus!
Hoc quoque quum meditor terdena luce peracta
Acclinis tumulo, luctus in carmina verto,
Discordesque modos, et singultantia verba
Molior. Orsa dolor prohibet : atque ira tacendi
Impatiens : sed nec solitæ mihi vertice laurus,
Nec fronti vittatus honos : en taxea marcet
Silva comis, hilaresque ederas plorata cupressus
Excludit : tenues ignavo pollice chordas
Pulso; sed incertum digitis errantibus amens
Tundo chelyn : juvat heu! juvat illaudabile carmen
Fundere, et incomte miserum nudare dolorem.
Sic merui; sic me cantuque habituque nefastum
Adspiciant Superi : pudeat Thebasque novumque
Æacidem : nil jam placitum manabit ab ore.
Ille ego, qui toties blandus matrumque patrumque
Vulnera, qui vivos potui mulcere dolores;
Ille ego lugentum mitis solator, acerbis
Auditus tumulis, et descendentibus umbris,
Deficio, medicasque manus, fomentaque quæro
Vulneribus, sed summa, meis : nunc tempus, amici,
Quorum ego manantes oculos et saucia tersi
Pectora, reddere opem, sævasque exsolvere grates.
Nimirum tunc vestra domans ego vulnera, mœstos
Increpui : nunc damna dolens alterna, reposco
Infelix lacrymas, et mitia carmina quæro.
Verum erat; absumptæ vires, et copia fandi
Nulla mihi, dignumque nihil mens fulmine tanto
Repperit; inferior vox omnis, et omnia sordent
Verba : ignosce, puer; tu me caligine mersum

Obruis ah! dira : viso sic vulnere caræ
Conjugis, invenit caneret quod Thracius Orpheus
Dulce sibi; sic busta Lini complexus Apollo
Non tacuit. Nimius fortasse, avidusque doloris
Dicar, et in lacrymis justum excessisse pudorem.
Quisnam autem gemitus, lamentaque nostra reprendit?
O nimium felix, nimium crudelis, et expers
Imperii, Fortuna, tui, qui dicere legem
Fletibus, aut fines audet censere dolendi!
Incitat, heu! planctus : potius fugientia ripas
Flumina devincas, rapidis aut ignibus obstes,
Quam miseros lugere vetes : tamen ille severus,
Quisquis is est, nostræ cognoscat vulnera causæ.

Non ego mercatus Pharia de pube loquaces
Delicias, doctumve sui convicia Nili
Infantem, lingua nimium, salibusque protervum
Dilexi : meus ille, meus : tellure cadentem
Excepi, et vinctum genitali carmine fovi;
Pulsantemque novas tremulis ululatibus auras
Inserui vitæ : quid plus tribuere parentes?
Quin alios ortus, libertatemque sub ipsis
Uberibus tibi, parve, dedi, tu munera nostra
Ridebas, ignarus adhuc : properaverit ille,
Sed merito properabat, amor; ne perderet ullum
Libertas tam parva diem : nonne horridus ipsos
Invidia Superos, injustaque Tartara pulsem?
Nonne gemam te, care puer? quo sospite, natos
Non cupii; primo gremium cui protenus ortu
Adplicui, fixique meum; cui verba, sonosque
Monstravi, questusque et murmura cæca resolvens;

Reptantemque solo demissus ad oscula dextra
Erexi, blandoque sinu, jamjamque natantes
* Exercere genas, dulcesque accersere somnos:
Cui nomen vox prima meum, ludusque tenello
Risus, et e nostro veniebant gaudia vultu.

(Desunt cetera.)

THEBAIDOS

LIBRI DUODECIM.

THEBAIDOS

LIBER PRIMUS.

FRATERNAS acies, alternaque regna profanis
Decertata odiis, sontesque evolvere Thebas,
Pierius menti calor incidit. Unde jubetis
Ire Deæ? Gentisne canam primordia diræ?
Sidonios raptus, et inexorabile pactum
Legis Agenoreæ? scrutantemque æquora Cadmum?
Longa retro series, trepidum si martis operti
Agricolam infandis condentem prœlia sulcis
Expediam, penitusque sequar, quo carmine muris
Jusserit Amphion Tyrios accedere montes.
Unde graves iræ cognata in mœnia Baccho,
Quod sævæ Junonis opus, cui sumpserit arcum
Infelix Athamas, cur non expaverit ingens
Ionium, socio casura Palæmone mater.
Atque adeo jam nunc gemitus, et prospera Cadmi
Præteriisse sinam: limes mihi carminis esto
Œdipodæ confusa domus: quando Itala nondum
Signa, nec Arctoos ausim sperare triumphos,
Bisque jugo Rhenum, bis adactum legibus Istrum,
Et conjurato dejectos vertice Dacos:
Aut defensa prius vix pubescentibus annis
Bella Jovis. Tuque o Latiæ decus addite famæ,

Quem nova maturi subeuntem exorsa parentis
Æternum sibi Roma cupit : licet arctior omnes
Limes agat stellas, et te plaga lucida cœli
Pleïadum, Boreæque, et hiulci fulminis expers
Sollicitet; licet ignipedum frenator equorum
Ipse tuis alte radiantem crinibus arcum
Imprimat, aut magni cedat tibi Juppiter æqua
Parte poli; maneas hominum contentus habenis,
Undarum terræque potens, et sidera dones.
Tempus erit, cum Pierio tua fortior œstro
Facta canam : nunc tendo chelyn. Satis arma referre
Aonia, et geminis sceptrum exitiale tyrannis,
Nec furiis post fata modum, flammasque rebelles
Seditione rogi, tumulisque carentia regum
Funera, et egestas alternis mortibus urbes.
Cærula quum rubuit Lernæo sanguine Dirce,
Et Thetis arentes assuetum stringere ripas,
Horruit ingenti venientem Ismenon acervo.
Quem prius heroum, Clio, dabis? immodicum iræ
Tydea? laurigeri subitos an vatis hiatus?
Urget et hostilem propellens cædibus amnem
Turbidus Hippomedon, plorandaque bella protervi
Arcados, atque alio Capaneus horrore canendus.
Impia jam merita scrutatus lumina dextra
Merserat æterna damnatum nocte pudorem
Œdipodes, longaque animam sub morte tenebat.
Illum indulgentem tenebris, imæque recessu
Sedis, inaspectos cœlo, radiisque penates
Servantem, tamen assiduis circumvolat alis
Sæva dies animi, scelerumque in pectore Diræ.

Tunc vacuos orbes, crudum ac miserabile vitæ
Supplicium, ostentat cœlo, manibusque cruentis
Pulsat inane solum, sævaque ita voce precatur:
« Dî, sontes animas, angustaque Tartara pœnis
Qui regitis; tuque umbrifero Styx livida fundo,
Quam video; multumque mihi consueta vocari
Annue, Tisiphone, perversaque vota secunda:
Si bene quid merui, si me de matre cadentem
Fovisti gremio, et trajectum vulnere plantas
Firmasti; si stagna petî Cyrrhæa bicorni
Interfusa jugo, possem quum degere falso
Contentus Polybo, trifidæque in Phocidos arcto
Longævum implicui regem, secuique trementis
Ora senis, dum quæro patrem; si Sphingos iniquæ
Callidus ambages te præmonstrante resolvi;
Si dulces furias, et lamentabile matris
Connubium gavisus inî; noctemque nefandam
Sæpe tuli, natosque tibi, scis ipsa, paravi;
Mox avidus pœnæ digitis cædentibus ultro
Incubui, miseraque oculos in matre reliqui;
Exaudi, si digna precor, quæque ipsa furenti
Subjiceres: orbum visu regnisque parentem
Non regere, aut dictis mœrentem flectere adorti
Quos genui, quocunque toro: quin ecce superbi,
Pro dolor! et nostro jamdudum funere reges
Insultant tenebris, gemitusque odere paternos.
Hisne etiam funestus ego? et videt ista Deorum
Ignavus genitor? Tu saltem debita vindex
Huc ades, et totos in pœnam ordire nepotes.
Indue quod madidum tabo diadema cruentis

Unguibus arripui, votisque instincta paternis
I media in fratres, generis consortia ferro
Dissiliant: da Tartarei regina barathri
Quod cupiam vidisse nefas: nec tarda sequetur
Mens juvenum, modo digna veni, mea pignora nosces.»
  Talia jactanti crudelis Diva severos
Advertit vultus: inamœnum forte sedebat
Cocyton juxta, resolutaque vertice crines,
Lambere sulfureas permiserat anguibus undas.
Ilicet igne Jovis, lapsisque citatior astris
Tristibus exsiluit ripis. Discedit inane
Vulgus, et occursus dominæ pavet. Illa per umbras
Et caligantes animarum examine campos,
Tænariæ limen petit irremeabile portæ.
  Sensit adesse dies: piceo nox obvia nimbo
Lucentes turbavit equos. Procul arduus Atlas
Horruit, et dubia cœlum cervice remisit.
Arripit extemplo Maleæ de valle resurgens
Notum iter ad Thebas: neque enim velocior ullas
Itque reditque vias, cognataque Tartara mavult.
Centum illi stantes umbrabant ora cerastæ,
Turba minor diri capitis: sedet intus abactis
Ferrea lux oculis; qualis per nubila Phœbes
Atracia rubet arte labor: suffusa veneno
Tenditur, ac sanie gliscit cutis: igneus atro
Ore vapor; quo longa sitis, morbique, famesque,
Et populis mors una venit. Riget horrida tergo
Palla, et cœrulei redeunt in pectora nodi.
Atropos hos, atque ipsa novat Proserpina cultus.
Tum geminas quatit illa manus: hæc igne rogali

Fulgurat, hæc vivo manus aera verberat hydro.
Ut stetit, abrupta qua plurimus arce Cithæron
Occurrit cœlo, fera sibila crine virenti
Congeminat, signum terris, unde omnis Achæi
Ora maris late, Pelopeiaque regna resultant.
Audiit et medius cœli Parnassus, et asper
Eurotas, dubiamque jugo fragor impulit Œten
In latus, et geminis vix fluctibus obstitit Isthmos.
Ipsa suum genitrix, curvo delphine vagantem
Arripuit frenis, gremioque Palæmona pressit.
Atque ea Cadmeo præceps ubi limine primum
Constitit, assuetaque infecit nube penates,
Protinus attoniti fratrum sub pectore motus,
Gentilisque animos subiit furor, ægraque lætis
Invidia, atque parens odii metus. Inde regendi
Sævus amor: ruptæque vices, jurisque secundi
Ambitus impatiens, et summo dulcius unum
Stare loco, sociisque comes discordia regnis.
Sic ubi delectos per torva armenta juvencos
Agricola imposito sociare affectat aratro:
Illi indignantes, quis nondum vomere multo
Ardua nodosos cervix descendit in armos,
In diversa trahunt, atque æquis vincula laxant
Viribus, et vario confundunt limite sulcos.
Haud secus indomitos præceps discordia fratres
Asperat. Alterni placuit sub legibus anni
Exsilio mutare ducem. Sic jure maligno
Fortunam transire jubent, ut sceptra tenentem
Fœdere præcipiti semper novus angeret heres.
Hæc inter fratres pietas erat: hæc mora pugnæ

Sola, nec in regem perduratura secundum.
Et nondum crasso laquearia fulva metallo,
Montibus aut alte Graiis effulta nitebant
Atria, congestos satis explicitura clientes.
Non impacatis regum advigilantia somnis
Pila, nec alterna ferri statione gementes
Excubiæ, nec cura mero committere gemmas,
Atque aurum violare cibis. Sed nuda potestas
Armavit fratres: pugna est de paupere regno.
Dumque uter angustæ squalentia jugera Dirces
Verteret, aut Tyrii solio non altus ovaret
Exsulis, ambigitur, periit jus, fasque, bonumque,
Et vitæ, mortisque pudor. Quo tenditis iras?
Ah miseri! quid si peteretur crimine tanto
Limes uterque poli, quem Sol emissus Eoo
Cardine, quem porta vergens prospectat Ibera?
Quasque procul terras obliquo sidere tangit
Avius, aut Borea gelidas, madidive tepentes
Igne Noti? Quid si Tyriæ Phrygiæve sub unum
Convectentur opes? loca dira, arcesque nefandæ
Suffecere odio, furiisque immanibus emptum est
OEdipodæ sedisse loco. Jam sorte carebat
Dilatus Polynicis honos. Quis tum tibi, sæve,
Quis fuit ille dies? vacua quum solus in aula
Respiceres jus omne tuum, cunctosque minores,
Et nusquam par stare caput? Jam murmura serpunt
Plebis Echioniæ, tacitumque a principe vulgus
Dissidet; et, qui mos populis, venturus amatur.
Atque aliquis, cui mens humili læsisse veneno
Summa, nec impositos unquam cervice volenti

Ferre duces : « Hancne Ogygiis, ait, aspera rebus
Fata tulere vicem? toties mutare timendos,
Alternoque jugo dubitantia subdere colla!
Partiti versant populorum fata, manuque
Fortunam fecere levem. Semperne vicissim
Exsulibus servire dabor? tibi, summe Deorum
Terrarumque sator, sociis hanc addere mentem
Sedit? an inde vetus Thebis extenditur omen,
Ex quo Sidonii nequicquam blanda juvenci
Pondera Carpathio jussus sale quærere Cadmus
Exsul Hyanteos invenit regna per agros:
Fraternasque acies fœtæ telluris hiatu
Augurium seros dimisit adusque nepotes?
Cernis, ut erectum torva sub fronte minetur
Sævior assurgens dempto consorte potestas?
Quas gerit ore minas? quanto premit omnia fastu?
Hicne unquam privatus erit? tamen ille precanti
Mitis, et affatu bonus et patientior æqui.
Quid mirum? non solus erat. Nos vilis in omnes
Prompta manus casus domino cuicunque parati. »
Qualiter hinc gelidus Boreas, hinc nubifer Eurus
Vela trahunt, nutat mediæ fortuna carinæ.
Heu dubio suspensa metu, tolerandaque nullis
Aspera sors populis! Hic imperat : ille minatur.
At Jovis imperiis rapidi super atria cœli
Lectus concilio divum convenerat ordo
Interiore polo : spatiis hinc omnia juxta
Primæque occiduæque domus, effusa sub omni
Terra atque unda die : mediis sese arduus infert
Ipse Deis, placido quatiens tamen omnia vultu,

Stellantique locat solio : nec protinus ausi
Cœlicolæ, veniam donec pater ipse sedendi
Tranquilla jubet esse manu : mox turba vagorum
Semideum, et summis cognati nubibus amnes,
Et compressa metu servantes murmura venti
Aurea tecta replent; mixta convexa Deorum
Majestate tremunt : radiant majore sereno
Culmina, et arcano florentes lumine postes.
Postquam jussa quies, siluitque exterritus orbis,
Incipit ex alto (grave et immutabile sanctis
Pondus adest verbis, et vocem Fata sequuntur) :
« Terrarum delicta, nec exsuperabile Diris
Ingenium mortale queror : quonam usque nocentum
Exigar in pœnas? tædet sævire corusco
Fulmine : jam pridem Cyclopum operosa fatiscunt
Brachia, et Æoliis desunt incudibus ignes.
Atque ideo tuleram falso rectore solutos
Solis equos, cœlumque rotis errantibus uri,
Et Phaethontea mundum squallere favilla.
Nil actum est : neque tu valida quod cuspide late
Ire per illicitum pelago, germane, dedisti.
Nunc geminas punire domos, quîs sanguinis auctor
Ipse ego, descendo. Perseos alter in Argos
Scinditur, Aonias fluit hic ab origine Thebas.
Mens cunctis imposta manet : quis funera Cadmi
Nesciat? et toties excitam a sedibus imis
Eumenidum bellasse aciem? mala gaudia matrum,
Erroresque feros nemorum, et reticenda Deorum
Crimina? Vix lucis spatio, vix noctis abactæ
Enumerare queam mores, gentemque profanam.

Scandere quin etiam thalamos hic impius heres
Patris, et immeritæ gremium incestare parentis
Appetiit, proprios monstro revolutus in ortus.
Ille tamen Superis æterna piacula solvit,
Projecitque diem : nec jam amplius æthere nostro
Vescitur, at nati, facinus sine more! cadentes
Calcavere oculos. Jam jam rata vota tulisti,
Dire senex! meruere tuæ, meruere, tenebræ
Ultorem sperare Jovem. Nova sontibus arma
Injiciam regnis, totumque a stirpe revellam
Exitiale genus. Belli mihi semina sunto
Adrastus socer, et Superis adjuncta sinistris
Connubia. Hanc etiam pœnis incessere gentem
Decretum. Neque enim arcano de pectore fallax
Tantalus, et sævæ periit injuria mensæ.»

Sic pater omnipotens. Ast illi saucia dictis
Flammato versans inopinum corde dolorem,
Talia Juno refert : « Mene, o justissime Divum,
Me bello certare jubes? scis semper ut arces
Cyclopum, magnique Phoroneos inclyta fama
Sceptra viris, opibusque juvem, licet improbus illic
Custodem Phariæ somno letoque juvencæ
Exstinguas, septis et turribus aureus intres.
Mentitis ignosco toris : illam odimus urbem,
Quam vultu confessus adis : ubi conscia magni
Signa tori, tonitrus agis, et mea fulmina torques.
Facta luant Thebæ : cur hostes eligis Argos?
Quin age, si tanta est thalami discordia sancti,
Et Samon, et veteres armis exscinde Mycenas,
Verte solo Sparten. Cur usquam sanguine festo

Conjugis ara tuæ, cumulo cur thuris Eoi
Læta calet? Melius votis Mareotica fumat
Coptos, et ærisoni lugentia flumina Nili.
« Quod si prisca luunt auctorum crimina gentes,
Subvenitque tuis sera hæc sententia curis,
Percensere ævi senium : quo tempore tandem
Terrarum furias abolere, et sæcula retro
Emendare sat est? jamdudum ab sedibus illis
Incipe, fluctivaga qua præterlabitur unda
Sicanos longe relegens Alpheus amores.
Arcades hic tua, nec pudor est? delubra nefastis
Imposuere locis : illic Mavortius axis
Œnomai, Geticoque pecus stabulare sub Hæmo
Dignius : abruptis etiamnum inhumata procorum
Relliquiis trunca ora rigent : tamen hic tibi templi
Gratus honos : placet Ida nocens, mentitaque manes
Creta tuos. Me Tantaleis consistere tectis,
Quæ tandem invidia est? Belli deflecte tumultus,
Et generis miseresce tui. Sunt impia late
Regna tibi, melius generos passura nocentes. »
Finierat miscens precibus convicia Juno.
At non ille gravis, dictis, quanquam aspera, motus
Reddidit hæc : « Equidem haud rebar te mente secunda
Laturam, quodcunque tuos, licet æquus, in Argos
Consulerem, neque me, detur si copia, fallit
Multa super Thebis Bacchum, ausuramque Dionen
Dicere, sed nostri reverentia ponderis obstat.
Horrendos etenim latices, Stygia æquora fratris
Obtestor, mansurum et non revocabile verum,
Nil fore quo dictis flectar : quare impiger ales

Portantes præcede Notos, Cyllenia proles,
Aera per liquidum, regnisque illapsus opacis
Dic patruo : superas senior se tollat ad auras
Laius, exstinctum nati quem vulnere nondum
Ulterior Lethes accepit ripa, profundi
Lege Erebi : ferat hæc diro mea jussa nepoti :
Germanum exsilio fretum, Argolicisque tumentem
Hospitiis, quod sponte cupit, procul impius aula
Arceat, alternum regni inficiatus honorem :
Hinc causæ irarum : certo reliqua ordine ducam. »
  Paret Atlantiades dictis genitoris, et inde
Summa pedum propere plantaribus illigat alis,
Obnubitque comas, et temperat astra galero.
Tum dextræ virgam inseruit, qua pellere dulces
Aut suadere iterum somnos, qua nigra subire
Tartara, et exsangues animare assueverat umbras.
Desiluit; tenuique exceptus inhorruit aura.
Nec mora, sublimes raptim per inane volatus
Carpit, et ingenti designat nubila gyro.
  Interea patriis olim vagus exsul ab oris
Œdipodionides furto deserta pererrat
Aoniæ. Jam jamque animis male debita regna
Concipit, et longum signis cunctantibus annum
Stare gemit. Tenet una dies noctesque recursans
Cura virum, si quando humilem decedere regno
Germanum, et semet Thebis, opibusque potitum
Cerneret, hac ævum cupiat pro luce pacisci.
Nunc queritur ceu tarda fugæ dispendia : sed mox
Attollit flatus ducis, et sedisse superbum
Dejecto se fratre putat, spes anxia mentem

Extrahit, et longo consumit gaudia voto.
Tunc sedet Inachias urbes, Danaeiaque arva,
Et caligantes abrupto sole Mycenas,
Ferre iter impavidum: seu prævia ducit Erinnys,
Seu fors illa viæ, sive hac immota vocabat
Atropos. Ogygiis ululata furoribus antra
Deserit, et pingues Baccheo sanguine colles.
Inde plagam, qua molle sedens in plana Cithæron
Porrigitur, lapsumque inclinat ad æquora montem,
Præterit. Hinc arcte scopuloso in limite pendens,
Infames Scyrone petras, Scyllæaque rura
Purpureo regnata seni, mitemque Corinthum
Linquit, et in mediis audit duo litora campis.
Jamque per emeriti surgens confinia Phœbi
Titanis, late mundo subvecta silenti
Rorifera gelidum tenuaverat aera biga.
Jam pecudes volucresque tacent: jam somnus avaris
Inserpit curis, pronusque per aera nutat,
Grata laboratæ referens oblivia vitæ.
Sed nec puniceo rediturum nubila cœlo
Promisere jubar, nec rarescentibus umbris
Longa repercusso nituere crepuscula Phœbo.
Densior a terris, et nulli pervia flammæ
Subtexit nox atra polos. Jam claustra rigentis
Æoliæ percussa sonant, venturaque rauco
Ore minatur hiems, venti transversa frementes
Confligunt, axemque emoto cardine vellunt,
Dum cœlum sibi quisque rapit. Sed plurimus Auster
Inglomerat noctem, et tenebrosa volumina torquet,
Defunditque imbres, sicco quos asper hiatu

Persolidat Boreas : necnon abrupta tremiscunt
Fulgura, et attritus subita face rumpitur æther.
Jam Nemee, jam Tænariis contermina lucis
Arcadiæ capita alta madent. Ruit agmine facto
Inachus, et gelidas surgens Erasinus ad Arctos.
Pulverulenta prius, calcandaque flumina nullæ
Aggeribus tenuere moræ, stagnoque refusa est
Funditus, et veteri spumavit Lerna veneno.
Frangitur omne nemus : rapiunt antiqua procellæ
Brachia silvarum, nullisque aspecta per ævum
Solibus umbrosi patuere æstiva Lycæi.
Ille tamen modo saxa jugis fugientia ruptis
Miratur, modo nubigenas e montibus amnes
Aure pavens, passimque insano turbine raptas
Pastorum pecorumque domos. Non segnius amens,
Incertusque viæ, per nigra silentia, vastum
Haurit iter : pulsat metus undique, et undique frater.
Ac velut hiberno deprensus navita ponto,
Cui neque temo piger, neque amico sidere monstrat
Luna vias, medio cœli, pelagique tumultu
Stat rationis inops : jamjamque aut saxa malignis
Exspectat submersa vadis, aut vertice acuto
Spumantes scopulos erectæ incurrere proræ.
Talis opaca legens nemorum Cadmeius heros
Accelerat, vasto metuenda umbone ferarum
Excutiens stabula, et prono virgulta refringit
Pectore : dat stimulos animo vis mœsta timoris,
Donec ab Inachiis victa caligine tectis
Emicuit lucem devexa in mœnia fundens
Larissæus apex. Illo spe concitus omni

Evolat : hinc celsæ Junonia templa Prosymnæ
Lævus habet; hinc Herculeo signata vapore
Lernæi stagna atra vadi; tandemque reclusis
Infertur portis : actutum regia cernit
Vestibula : hic artus imbri ventoque rigentes
Projicit, ignotæque acclinis postibus aulæ
Invitat tenues ad dura cubilia somnos.
Rex ibi tranquillæ medio de limite vitæ
In senium vergens populos Adrastus habebat,
Dives avis, et utroque Jovem de sanguine ducens.
Hic sexus melioris inops, sed prole virebat
Feminea, gemino natarum pignore fultus.
Cui Phœbus generos (monstrum exitiabile dictu!
Mox adaperta fides) ævo ducente canebat
Setigerumque suem, et fulvum adventare leonem.
Hæc volvens, non ipse pater, non docte futuri
Amphiarae vides, etenim vetat auctor Apollo.
Tantum in corde sedens ægrescit cura parentis.
Ecce autem antiquam fato Calydona relinquens
Olenius Tydeus (fraterni sanguinis illum
Conscius horror agit) eadem sub nocte sopora
Lustra terit, similesque Notos dequestus et imbres,
Infusam tergo glaciem, et liquentia nimbis
Ora, comasque gerens, subit uno tegmine, cujus
Fusus humo gelida partem prior hospes habebat.
Hic vero ambobus rabiem fortuna cruentam
Attulit; haud passi sociis defendere noctem
Culminibus; paullum alternis in verba minasque
Cunctantur : mox ut jactis sermonibus iræ
Intumuere satis, tum vero erectus uterque

Exsertare humeros, nudamque lacessere pugnam.
Celsior ille gradu procera in membra, simulque
Integer annorum, sed non et viribus infra
Tydea fert animus, totosque infusa per artus
Major in exiguo regnabat corpore virtus.
Jam crebros ictus ora et cava tempora circum
Obnixi ingeminant, telorum aut grandinis instar
Rhiphææ, flexoque genu vacua ilia tundunt.
Non aliter quam Pisæo sua lustra Tonanti
Quum redeunt, crudisque virum sudoribus ardet
Pulvis, at hinc teneros caveæ dissensus ephebos
Concitat, exclusæque exspectant præmia matres.
Sic alacres odio, nullaque cupidine laudis
Accensi incurrunt, scrutatur et intima vultus
Unca manus, penitusque oculis cedentibus instat.
Forsan et accinctos lateri, sic ira ferebat,
Nudassent enses, meliusque hostilibus armis
Lugendus fratri, juvenis Thebane, jaceres,
Ni rex insolitum clamorem, et pectore ab alto
Stridentes gemitus, noctis miratus in umbris,
Movisset gressus, magnis cui sobria curis
Pendebat somno jam deteriore senectus.

Isque ubi progrediens numerosa luce, per alta
Atria, dimotis adverso limine claustris
Terribilem dictu faciem, lacera ora, putresque
Sanguineo videt imbre genas : « Quæ causa furoris
Externi juvenes (neque enim meus audeat istas
Civis in usque manus), quisnam implacabilis ardor
Exturbare odiis tranquilla silentia noctis?
Usque adeone angusta dies? et triste, parumper

Pacem animo, somnumque pati? sed prodite tandem
Unde orti? quo fertis iter? quæ jurgia? nam vos
Haud humiles tanta ira docet, generisque superbi
Magna per effusum clarescunt signa cruorem.»
  Vix ea, cum mixto clamore obliqua tuentes
Incipiunt una : «Rex o mitissime Achivum!
Quid verbis opus? ipse undantes sanguine vultus
Adspicis.» Hæc passim turbatis vocis amaræ
Confudere sonis : inde orsus in ordine Tydeus
Continuat, mœsti cupiens solatia casus :
  «Monstriferæ Calydonis opes, Acheloiaque arva
Deserui : vestris hic me ecce in finibus ingens
Nox operit : tecto cœlum prohibere quis iste
Arcuit? an quoniam prior hæc ad limina forte
Molitur gressus? pariter stabulare bimembres
Centauros, unaque ferunt Cyclopas in Ætna
Compositos, sunt et rabidis jura insita monstris,
Fasque suum : nobis sociare cubilia terræ?
Sed quid ego? aut hodie spoliis gavisus abibis,
Quisquis es, his; aut me, si non effœtus oborto
Sanguis hebet luctu, magni de stirpe creatum
Œneos, et Marti non degenerare paterno
Accipies.» — «Nec nos animi, nec stirpis egemus,»
Ille refert contra : sed mens sibi conscia facti
Cunctatur proferre patrem. Tunc mitis Adrastus :
«Immo agite, et positis, quas nox inopinaque suasit
Aut virtus, aut ira, minis, succedite tecto.
Jam pariter coeant animorum in pignora dextræ.
Non hæc incassum, Divisque absentibus acta :
Forsan et has venturus amor præmiserit iras,

Ut meminisse juvet.» Nec vana voce locutus
Fata senex; siquidem hanc perhibent post vulnera junctis
Esse fidem, quanta partitum extrema protervo
Thesea Pirithoo, vel inanem mentis Orestem
Opposito rabidam Pylade vitasse Megæram.
  Tunc quoque mulcentem dictis corda aspera regem
Jam faciles (ventis ut decertata residunt
Æquora, laxatisque diu tamen aura superstes
Immoritur velis) passi subiere penates.
Hic primum lustrare oculis, cultusque virorum
Telaque magna vacat; tergo videt hujus inanem
Impexis utrimque jubis horrere leonem,
Illius in speciem, quem per Theumesia Tempe
Amphitryoniades fractum juvenilibus armis
Ante Cleonæi vestitur prœlia monstri.
Terribiles contra setis, ac dente recurvo
Tydea per latos humeros ambire laborant
Exuviæ, Calydonis honos : stupet omine tanto
Defixus senior, divina oracula Phœbi
Agnoscens, monitusque datos vocalibus antris.
Obtutu gelida ora premit, lætusque per artus
Horror iit : sensit manifesto numine ductos
Affore, quos nexis ambagibus augur Apollo
Portendi generos, vultu fallente ferarum,
Ediderat : tunc sic tendens ad sidera palmas :
  «Nox, quæ terrarum cœlique amplexa labores
Ignea multivago transmittis sidera lapsu,
Indulgens reparare animum, dum proximus ægris
Infundat Titan agiles animantibus ortus,
Tu mihi perplexis quæsitam erroribus ultro

Advehis alma fidem, veterisque exordia fati
Detegis : adsistas operi, tuaque omina firmes.
Semper honoratam dimensis orbibus anni
Te domus ista colet : nigri tibi, Diva, litabunt
Electa cervice greges, lustraliaque exta
Lacte novo perfusus edet Vulcanius ignis.
Salve prisca fides tripodum, obscurique recessus :
Deprendi, Fortuna! Deos. » Sic fatus, et ambos
Innectens manibus tecta ulterioris ad aulæ
Progreditur : canis etiamnum altaribus ignes
Sopitum cinerem, et tepidi libamina sacri
Servabant : adolere focos, epulasque recentes
Instaurare jubet : dictis parere ministri
Certatim accelerant : vario strepit icta tumultu
Regia : pars ostro tenues, auroque sonantes
Emunire toros, altosque inferre tapetas,
Pars teretes levare manu ac disponere mensas.
Ast alii tenebras et opacam vincere noctem
Aggressi, tendunt auratis vincula lychnis.
His labor inserto torrere exsanguia ferro
Viscera cæsarum pecudum; his cumulare canistris
Perdomitam saxo Cererem : lætatur Adrastus
Obsequio fervere domum; jamque ipse superbi
Fulgebat stratis, solioque effultus eburno.
  Parte alia juvenes siccati vulnera lymphis
Discumbunt; simul ora notis fœdata tuentur,
Inque vicem ignoscunt. Tunc rex longævus Acesten
(Natarum hæc altrix, eadem et fidissima custos
Lecta sacrum justæ Veneri occultare pudorem)
Imperat acciri, tacitaque immurmurat aure.

Nec mora præceptis; quum protinus, utraque virgo
Arcano egressæ thalamo, mirabile visu,
Pallados armisonæ, pharetratæque ora Dianæ
Æqua ferunt, terrore minus : nova deinde pudori
Visa virum facies; pariter pallorque, ruborque
Purpureas hausere genas; oculique verentes
Ad sanctum rediere patrem. Postquam ordine mensæ
Victa fames, signis perfectam auroque nitentem
Iasides pateram famulos ex more poposcit,
Qua Danaus libare Deis seniorque Phoroneus
Assueti : tenet hæc operum cælata figuras :
Aureus anguicomam præsecto Gorgona collo
Ales habet; jamjamque vagas, ita visus, in auras
Exsilit : illa graves oculos, languentiaque ora
Pæne movet, vivoque etiam pallescit in auro.
Hinc Phrygius fulvis venator tollitur alis :
Gargara desidunt surgenti, et Troja recedit :
Stant mœsti comites, frustraque sonantia laxant
Ora canes, umbramque petunt, et nubila latrant.

Hanc undante mero fundens, vocat ordine cunctos
Cœlicolas, Phœbum ante alios; Phœbum omnis ad aras
Laude ciet comitum, famulumque, evincta pudica
Fronde, manus : cui festa dies, largoque refecti
Thure, vaporatis lucent altaribus ignes.

«Forsitan, o juvenes, quæ sint ea sacra, quibusque
Præcipuum causis Phœbi obtestemur honorem,
Rex ait, exquirunt animi. Non inscia suasit
Relligio : magnis exercita cladibus olim
Plebs Argiva litant : animos advertite, pandam.
Postquam cærulei sinuosa volumina monstri,

Terrigenam Pythona, Deus septem orbibus atris
Amplexum Delphos, squamisque annosa terentem
Robora, Castaliis dum fontibus ore trisulco
Fusus hiat, nigro sitiens alimenta veneno,
Perculit, absumptis numerosa in vulnera telis,
Cyrrhæique dedit centum per jugera campi
Vix tandem explicitum, nova deinde piacula cædi
Perquirens, nostri tecta haud opulenta Crotopi
Attigit : huic primis, et pubem ineuntibus annis
Mira decore pio servabat nata penates.
Intemerata toris : felix, si Delia nunquam
Furta, nec occultum Phœbo sociasset amorem!
Namque ut passa Deum Nemeæi ad fluminis undam,
Bis quinos plena quum fronte resumeret orbes
Cynthia, sidereum Latonæ fœta nepotem
Edidit : ac pœnæ metuens, neque enim ille coactis
Donasset thalamis veniam pater, avia rura
Eligit, ac natum septa inter ovilia furtim
Montivago pecoris custodi mandat alendum.
Non tibi digna, puer, generis cunabula tanti
Gramineos dedit herba toros, et vimine querno
Texta domus : clausa arbutei sub cortice libri
Membra tepent, suadetque leves cava fistula somnos,
Et pecori commune solum; sed fata nec illum
Concessere larem : viridi nam cespite terræ
Projectum temere, et patulo cœlum ore trahentem
Dira canum rabies, morsu depasta cruento,
Disjicit : hic vero attonitas ut nuntius aures
Matris adit, pulsi ex animo genitorque, pudorque,
Et metus : ipsa ultro sævis plangoribus amens

Tecta replet, vacuumque ferens velamine pectus
Occurrit confessa patri: nec motus, et atro
Imperat, infandum! cupientem occumbere leto.
Sero memor thalami, mœstæ solatia morti,
Phœbe, paras: monstrum infandis Acheronte sub imo
Conceptum Eumenidum thalamis: cui virginis ora,
Pectoraque, æternum stridens a vertice surgit
Et ferrugineam frontem discriminat anguis.
Hæc tam dira lues nocturno squalida passu
Illabi thalamis, animasque a stirpe recentes
Abripere altricum gremiis, morsuque cruento
Devesci, et multum patrio pinguescere luctu.
Haud tulit armorum præstans animique Corœbus,
Seque ultro lectis juvenum, qui robore primi
Famam posthabita faciles extendere vita,
Obtulit: illa novos ibat populata penates
Portarum in bivio: lateri duo corpora parvum
Dependent, et jam unca manus vitalibus hæret,
Ferratique ungues tenero sub corde tepescunt.
Obvius huic, latus omne virum stipante corona,
It juvenis, ferrumque ingens sub pectore diro
Condidit: atque imas animæ mucrone corusco
Scrutatus latebras, tandem sua monstra profundo
Reddit habere Jovi: juvat ire, et visere juxta
Liventes in morte oculos, uterique nefandam
Proluviem, et crasso squalentia pectora tabo,
Qua nostræ cecidere animæ: stupet Inacha pubes:
Magnaque post lacrymas etiamnum gaudia pallent.
Hi trabibus duris, solatia vana dolori,
Proterere exanimes artus, asprosque molares

Deculcare genis: nequit iram explere potestas.
Illam et nocturno circum stridore volantes
Impastæ fugistis aves, rabidamque canum vim,
Oraque sicca ferunt trepidorum inhiasse luporum.
«Sævior in miseros fatis ultricis ademptæ
Delius insurgit, summaque biverticis umbra
Parnassi residens, arcu crudelis iniquo
Pestifera arma jacit, camposque et celsa Cyclopum
Tecta, superjecto nebularum incendit amictu.
Labuntur dulces animæ: Mors fila Sororum
Ense metit, captamque tenens fert manibus urbem.
Quærenti, quæ causa, duci; quis ab æthere lævus
Ignis, et in totum regnaret Sirius annum.
«Idem auctor Pæan rursus jubet ire cruento
Inferias monstro juvenes, qui cæde potiti.
Fortunate animi, longumque in sæcula digne
Promeriture diem! non tu pia degener arma
Occulis, aut certæ trepidas occurrere morti.
Cominus ora ferens, Cyrrhæi in limine templi
Constitit, et sacras ita vocibus asperat iras:
«Non missus, Thymbræe, tuos supplexve penates
Advenio: mea me pietas et conscia virtus
Has egere vias: ego sum, qui cæde subegi,
Phœbe, tuum mortale nefas, quem nubibus atris
Et squalente die, nigra quem tabe sinistri
Quæris, inique, poli: quod si monstra effera magnis
Cara adeo Superis, jacturaque vilior orbis,
Mors hominum, et sævo tanta inclementia cœlo est,
Quid meruere Argi? me me, Divum optime, solum
Objecisse caput fatis præstabit: an illud

Lene magis cordi, quod desolata domorum
Tecta vides? ignique datis cultoribus omnis
Lucet ager? sed quid fando tua tela manusque
Demoror? exspectant matres, supremaque fundunt
Vota mihi: satis est: merui, ne parcere velles.
Proinde move pharetras, arcusque intende sonoros,
Insignemque animam leto demitte: sed illum,
Pallidus Inachiis qui desuper imminet Argis,
Dum morior, depelle globum.» Fors æqua merentes
Respicit: ardentem tenuit reverentia cædis
Latoiden, tristemque viro submissus honorem
Largitur vitæ: nostro mala nubila cœlo
Diffugiunt: at tu stupefacti a limine Phœbi
Exoratus abis. Inde hæc stata sacra quotannis
Sollemnes recolunt epulæ, Phœbeiaque placat
Templa novatus honos: has forte invisitis aras
Vos quæ progenies? quanquam Calydonius Œneus,
Et Parthaoniæ, dudum si certus ad aures
Clamor iit, tibi jura domus; tu pande, quis Argos
Advenias, quando hæc variis sermonibus hora est.»
  Dejecit mœstos extemplo Ismenius heros
In terram vultus, taciteque ad Tydea læsum
Obliquare oculos: tum longa silentia movit:
  «Non super hos Divum tibi sum quærendus honores,
Unde genus, quæ terra mihi: quis defluat ordo
Sanguinis antiqui, piget inter sacra fateri.
Sed si præcipitant miserum cognoscere curæ,
Cadmus origo patrum; tellus Mavortia Thebe;
Et genitrix Jocasta mihi:» tum motus Adrastus
Hospitiis, agnovit enim; «quid nota recondis?

Scimus, ait : nec sic aversum fama Mycenis
Volvit iter : regnum, et furias, oculosque pudentes
Novit, et Arctois si quis de solibus horret,
Quique bibit Gangen, aut nigrum occasibus intrat
Oceanum, et si quos incerto litore Syrtes
Destituunt : ne perge queri, casusque priorum
Annumerare tibi : nostro quoque sanguine multum
Erravit pietas ; nec culpa nepotibus obstat.
Tu modo dissimilis rebus mereare secundis
Excusare tuos : sed jam temone supino
Languet Hyperboreæ glacialis portitor Ursæ.
Fundite vina focis, servatoremque parentum
Latoiden votis iterumque iterumque canamus. »
«Phœbe parens, seu te Lyciæ Pataræa nivosis
Exercent dumeta jugis ; seu rore pudico
Castaliæ flavos amor est tibi mergere crines ;
Seu Trojam Thymbræus habes, ubi fama volentem
Ingratis Phrygios humeris subiisse molares ;
Seu juvat Ægæum feriens Latonius umbra
Cynthus, et assiduam pelago non quærere Delon ;
Tela tibi, longeque feros lentandus in hostes
Arcus ; et ætherii dono cessere parentes
Æternum florere genas : tu doctus iniquas
Parcarum prænosse manus ; fatumque quod ultra est ;
Et summo placitura Jovi ; quis letifer annus ;
Bella quibus populis ; mutent quæ sceptra cometæ.
Tu Phryga submittis citharæ : tu matris honori
Terrigenam Tityon Stygiis extendis arenis.
Te viridis Python, Thebanaque mater ovantem
Horruit in pharetris : ultrix tibi torva Megæra

Jejunum Phlegyam subter cava saxa jacentem
Æterno premit accubitu, dapibusque profanis
Instimulat : sed mixta famem fastidia vincunt.
« Adsis, o memor hospitii, Junoniaque arva
Dexter ames ; seu te roseum Titana vocari
Gentis Achæmeniæ ritu ; seu præstat Osirim
Frugiferum, seu Persei sub rupibus antri
Indignata sequi torquentem cornua Mitram. »

LIBER SECUNDUS.

INTEREA gelidis Maia satus aliger umbris
Jussa gerens magni remeat Jovis : undique pigræ
Ire vetant nubes, et turbidus implicat aer :
Nec Zephyri rapuere gradum, sed fœda silentis
Aura poli. Styx inde novem circumflua campis,
Hinc objecta vias torrentum incendia cludunt.
Pone senex trepida succedit Laius umbra
Vulnere tardus adhuc; capulo nam largius illi
Transabiit costas cognatis ictibus ensis
Impius, et primas Furiarum pertulit iras.
It tamen, et medica firmat vestigia virga.
Tum steriles luci, possessaque Manibus arva,
Et ferrugineum nemus adstupet, ipsaque tellus
Miratur patuisse retro : nec livida tabes
Invidiæ, functis quanquam et jam lumine cassis,
Defuit : unus ubi ante alios, cui læva voluntas
Semper, et ad Superos hinc est gravis exitus, ævi
Insultare malis, rebusque ægrescere lætis :
« Vade, ait, o felix, quoscunque vocaris in usus,
Seu Jovis imperio, seu major adegit Erinnys
Ire diem contra, seu te furiata sacerdos
Thessalis arcano jubet emigrare sepulcro,

Heu dulces visure polos, solemque relictum,
Et virides terras, et puros fontibus amnes;
Tristior has iterum tamen intrature tenebras.»
Illos ut cæco recubans in limine sensit
Cerberus, atque omnes capitum surrexit hiatus;
Sævus et intranti populo: jam nigra tumebat
Colla minax, jam sparsa solo turbaverat ossa,
Ni Deus horrentem Lethæo vimine mulcens
Ferrea tergemino domuisset lumina somno.
Est locus, Inachiæ dixerunt Tænara gentes,
Qua formidatum Maleæ spumantis in auras
It caput, et nullos admittit culmine visus.
Stat sublimis apex, ventosque imbresque serenus
Despicit, et tantum fessis insiditur astris.
Illic exhausti posuere cubilia venti:
Fulminibusque iter est: medium cava nubila montis
Insumpsere latus: summos nec præpetis alæ
Plausus adit colles, nec rauca tonitrua pulsant.
Ast ubi prona dies, longos super æquora fines
Exigit, atque ingens medio natat umbra profundo.
Interiore sinu frangentia litora curvat
Tænaros, expositos non audax scandere fluctus.
Illic Ægæo Neptunus gurgite fessos
In portum deducit equos: prior haurit arenas
Ungula; postremi solvuntur in æquora pisces.
Hoc, ut fama, loco pallentes devius umbras
Trames agit, nigrique Jovis vacua atria ditat
Mortibus: Arcadii perhibent si vera coloni,
Stridor ibi, et gemitus pœnarum, atroque tumultu
Fervet ager: sæpe Eumenidum vocesque, manusque,

In medium sonuere diem, letique triformis
Janitor agricolas campis auditus abegit.
Hac et tunc fusca volucer Deus obsitus umbra
Exsilit ad Superos, infernaque nubila vultu
Discutit, et vivis afflatibus ora serenat.
Inde per Arcturum, mediæque silentia Lunæ
Arva super, populosque meat. Sopor obvius illi
Noctis agebat equos, trepidusque assurgit honori
Numinis, et recto decedit limite cœli.
Inferior volat umbra Deo, præreptaque noscit
Sidera, principiumque sui; jamque ardua Cyrrhæ,
Pollutamque suo despectat Phocida busto.
Ventum erat ad Thebas: gemuit prope limina nati
Laius, et notos cunctatur inire penates.
Ut vero excelsis suamet juga nixa columnis
Vidit, et infectos etiamnum sanguine currus,
Pæne retro turbatus abit; sed summa Tonantis
Jussa, sed Arcadiæ retinent spiramina virgæ.
Et tunc forte dies noto signata Tonantis
Fulmine, prærupti quum te, tener Evie, partus
Transmisere patri: Tyriis ea causa colonis
Insomnem ludo certatim educere noctem
Suaserat; effusi passim per tecta, per agros,
Serta inter, vacuosque mero crateras anhelum
Proflabant sub luce Deum: tum plurima buxus,
Æraque taurinos sonitu vincentia pulsus.
Ipse etiam gaudens nemorosa per avia sanas
Impulerat matres Baccho meliore Cithæron.
Qualia per Rhodopen rapido convivia cœtu
Bistones, aut mediæ ponunt convallibus Ossæ.

Illis semianimum pecus, excussæque leonum
Ore dapes, et lacte novo domuisse cruorem
Luxus : at Ogygii si quando afflavit Iacchi
Sævus odor, tunc saxa manu, tunc pocula pulchrum
Spargere, et immerito sociorum sanguine fuso
Instaurare diem, festasque reponere mensas.
Nox ea, quum tacita volucer Cyllenius aura
Regis Echionii stratis adlapsus, ubi ingens
Fuderat Assyriis exstructa tapetibus alto
Membra toro : pro! gnara nihil mortalia fati
Corda sui! capit ille dapes, habet ille soporem.
Tunc senior quæ jussus agit, neu falsa videri
Noctis imago queat, longævi vatis opacos
Tiresiæ vultus, vocemque, et vellera nota
Induitur; mansere comæ, propexaque mento
Canities, pallorque suus; sed falsa cucurrit
Infula per crines, glaucæque innexus olivæ
Vittarum provenit honos; dehinc tangere ramo
Pectora, et has visus Fatorum expromere voces :
« Non somni tibi tempus iners, qui nocte sub alta
Germani secure jaces : ingentia dudum
Acta vocant, rerumque graves, ignave, paratus.
Tu veluti, magnum si jam tollentibus Austris
Ionium nigra jaceat sub nube magister,
Immemor armorum, versantisque æquora clavi,
Cunctaris; jamque ille novis, scit fama, superbus
Connubiis, viresque parat, quîs regna capessat,
Quîs neget : inque sua senium sibi destinat aula.
Dant animos socer augurio fatalis Adrastus,
Dotalesque Argi : nec non in fœdera vitæ

Pollutus placuit fraterno sanguine Tydeus.
Hinc tumor, et longus fratri promitteris exsul.
Ipse Deum genitor tibi me miseratus ab alto
Mittit; habe Thebas, cæcumque cupidine regni,
Ausurumque eadem germanum expelle; nec ultra
Fraternos inhiantem obitus sine fidere cœptis
Fraudibus, aut Cadmo dominas inferre Mycenas.»
  Dixit, et abscedens, etenim jam pallida turbant
Sidera lucis equi, ramos ac vellera fronti
Deripuit, confessus avum, dirique nepotis
Incubuit stratis : jugulum mox cæde patentem
Nudat, et undanti perfundit vulnere somnum.
  Illi rupta quies; attollit membra, toroque
Erigitur plenus monstris, vanumque cruorem
Excutiens, simul horret avum, fratremque requirit.
Qualis ubi audito venantum murmure tigris
Horruit in maculas, somnosque excussit inertes;
Bella cupit, laxatque genas, et temperat ungues;
Mox ruit in turmas, natisque alimenta cruentis
Spirantem fert ore virum : sic excitus ira
Ductor, in absentem consumit prœlia fratrem.
  Et jam Mygdoniis elata cubilibus alto
Impulerat cœlo gelidas Aurora tenebras,
Rorantes excussa comas, multumque sequenti
Sole rubens : illi roseus per nubila seras
Advertit flammas, alienumque æthera tardo
Lucifer exit equo, donec pater igneus orbem
Impleat, atque ipsi radios vetet esse sorori.
  Quum senior Talaonides, nec longa morati
Dircæusque gradum pariterque Acheloius heros

Corripuere toris; illos post verbera fessos,
Exceptamque hiemem cornu perfuderat omni
Somnus : at Inachio tenuis sub pectore regi
Tracta quies, dum mente Deos inceptaque versat
Hospitia, et quæ sint generis adscita repertis
Fata movet. Postquam mediis in sedibus aulæ
Congressi, inque vicem dextras junxere, locumque
Quo serere arcanas aptum, atque evolvere curas,
Insidunt; prior his dubios compellat Adrastus :
« Egregii juvenum, quos non sine numine regnis
Invexit nox dextra meis, quibus ipse per imbres
Fulminibus mixtos, intempestumque Tonantem
Has meus usque domos vestigia fecit Apollo;
Non equidem obscurum vobis, plebique Pelasgæ
Esse reor, quantis connubia nostra procorum
Turba petant studiis; geminæ mihi namque, nepotum
Læta fides, æquo pubescunt sidere natæ.
Quantus honos, quantusque pudor, ne credite patri,
Et super hesternas licuit cognoscere mensas.
Has tumidi solio, et late dominantibus armis
Optavere viri (longum enumerare Pharæos
Œbaliosque duces), et Achæa per oppida matres,
Spem generis, nec plura tuus despexerat Œneus
Fœdera, Pisæisque socer metuendus habenis.
Sed mihi nec Sparta genitos, nec ab Elide missos
Jungere fas generos : vobis hic sanguis, et aulæ
Cura meæ, longo promittitur ordine fati.
Dî bene, quod tales stirpemque animosque venitis,
Ut responsa juvent : hic duræ tempore noctis
Partus honos : hæc illa venit post verbera merces. »

Audierant; fixosque oculos per mutua paullum
Ora tenent, visique inter sese ordine fandi
Cedere : sed cunctis Tydeus audentior actis
Incipit : « O quam te parcum in præconia famæ
Mens agitat matura tuæ, quantumque ferentem
Fortunam virtute domas! cui cedat Adrastus
Imperiis? quis te solio Sicyonis avitæ
Excitum infrenos componere legibus Argos
Nesciat? atque utinam his manibus permittere gentes,
Juppiter æque, velis, quas Doricus alligat undis
Isthmos, et alterno quas margine submovet infra!
Non fugeret diras lux intercisa Mycenas,
Sæva nec Eleæ gemerent certamina valles,
Eumenidesque aliis aliæ sub regibus, et quæ
Tu potior, Thebane, queri : nos vero volentes,
Expositique animis. » Sic interfatus, et alter
Subjicit : « Anne aliquis soceros accedere tales
Abnuat? exsulibus quanquam patriaque fugatis
Nondum læta Venus, tamen omnis corde resedit
Tristitia, affixique animo cessere dolores.
Nec minus hæc læti trahimus solatia, quam si
Præcipiti convulsa Noto, prospectet amicam
Puppis humum : juvat ingressos felicia regni
Omina, quod superest fati vitæque laborum
Fortuna transire tua. » Nec plura morati,
Consurgunt; dictis impensius aggerat omne
Promissum Inachius pater, auxilioque futurum
Et patriis spondet reduces inducere regnis.

Ergo alacres Argi, fuso rumore per urbem
Advenisse duci generos, primisque Hymenæis

Egregiam Argian, nec formæ laude secundam
Deipylen, tumida jam virginitate jugari,
Gaudia mente parant : socias it Fama per urbes,
Finitimisque agitatur agris; procul usque Lycæos
Partheniosque super saltus, Ephyræaque rura.
Nec minus Ogygias eadem Dea turbida Thebas
Insilit, et totis perfundit mœnia pennis,
Labdaciumque ducem præmissæ consona nocti
Territat, hospitia, et thalamos, et fœdera regni,
Permixtumque genus : quæ tanta licentia monstro?
Quis furor est? jam bella canit. Diffuderat Argos
Exspectata dies : læto regalia cœtu
Atria complentur, species est cernere avorum
Cominus, et vivis certantia vultibus æra.
Tantum ausæ perferre manus! Pater ipse bicornis
In lævum prona nixus sedet Inachus urna.
Hunc tegit Iasiusque senex, placidusque Phoroneus,
Et bellator Abas, indignatusque Tonantem
Acrisius, nudoque ferens caput ense Corœbus,
Torvaque jam Danai facinus meditantis imago :
Exin mille duces. Foribus quum immissa superbis
Unda fremit vulgi; procerum manus omnis, et alto
Quîs propior de rege gradus, stant ordine primi :
Interior sacris calet, et sonat aula tumultu
Femineo : casta matres cinxere corona
Argolides : pars virginibus circum undique fusæ
Fœdera conciliant nova, solanturque timorem.

Ibant insignes vultuque habituque verendo
Candida purpureum fusæ super ora ruborem,
Dejectæque genas : tacite subit ille supremus

Virginitatis amor, primæque modestia culpæ
Confundit vultus : tunc ora rigantur honestis
Imbribus, et teneros lacrymæ juvere parentes.
Non secus ac supero pariter si cardine lapsæ
Pallas et asperior Phœbi soror, utraque telis,
Utraque torva genis, flavoque in vertice nodo,
Illa suas Cyntho comites agat, hæc Aracyntho:
Tunc, si fas oculis, non unquam longa tuendo
Expedias, cui major honos, cui gratior, aut plus
De Jove, mutatosque velint transumere cultus,
Et Pallas deceat pharetras, et Delia cristas.
Certant lætitia, superosque in vota fatigant
Inachidæ, quæ cuique domus, sacrique facultas.
Hi fibris, animaque litant, hi cespite nudo,
Nec minus auditi (sic mens accepta meretur
Thure Deos), fractisque obtendunt limina silvis.
Ecce metu subito, Lachesis sic dira jubebat,
Impulsæ mentes; excussaque gaudia patris,
Et turbata dies : innuptam lumine adibant
Pallada; Munychiis cui non Argiva per urbes
Posthabita est Larissa jugis : hic more parentum
Iasides, thalamis ubi casta adolesceret ætas,
Virgineas libare comas, primosque solebant
Excusare toros : celsam subeuntibus arcem
In gradibus summi delapsum culmine templi
Arcados Euippi spolium cadit æreus orbis;
Præmissasque faces, festum nubentibus ignem,
Obruit, eque adytis simul exaudita remotis
Nondum ausos firmare gradum tuba terruit ingens.
In regem conversi omnes formidine prima,

Mox audisse negant: cunctos tamen omina rerum
Dira movent, variisque metum sermonibus augent.
Nec mirum: nam tu infaustos donante marito
Ornatus Argia geris, dirumque monile
Harmonies: longa est series, sed nota malorum
Prosequar, unde novis tam sæva potentia donis.

Lemnius hæc, ut prisca fides, Mavortia longum
Furta dolens, capto postquam nihil obstat amori
Pœna, nec ultrices castigavere catenæ,
Harmonies dotale decus sub luce jugali
Struxerat: hoc, docti quanquam majora, laborant
Cyclopes, notique operum Thelchines amica
Certatim juvere manu, sed plurimus ipsi
Sudor: ibi arcano florentes igne smaragdos
Cingit, et infaustas percussum adamanta figuras,
Gorgoneosque orbes, Siculaque incude relictos
Fulminis extremi cineres, viridumque draconum
Lucentes a fronte jubas: hic flebile germen
Hesperidum, et dirum Phryxæi velleris aurum.
Tum varias pestes, raptumque interplicat atro
Tisiphones de crine ducem, et quæ pessima Ceston
Vis probat: hæc circum spumis lunaribus ungit
Callidus, atque hilari perfundit cuncta veneno.
Non hoc Pasithea blandarum prima sororum,
Non Decor, Idaliusque puer, sed Luctus, et Iræ,
Et Dolor, et tota pressit Discordia dextra.

Prima fides operi, Cadmum comitata jacentem
Harmonie versis in sibila dira querelis
Illyricos longo sulcavit pectore campos.
Improba mox Semele, vix dona nocentia collo

Induit, et fallax intravit limina Juno.
Teque etiam, infelix, perhibent, Jocasta, decorum
Possedisse nefas: vultus hac laude colebas,
Heu quibus, heu placitura toris! post longior ordo.
Tum donis Argia nitet, vilesque sororis
Ornatus sacro præculta supervenit auro.
Viderat hoc conjux perituri vatis, et aras
Ante omnes, epulasque trucem secreta coquebat
Invidiam, sævis detur si quando potiri
Cultibus, heu nihil auguriis adjuta propinquis.
Quos optat gemitus! quantas cupit impia clades!
Digna quidem, sed quid miseri decepta mariti
Arma? quid insontes nati meruere furores?
Postquam regales epulas, et gaudia vulgi
Bisseni clusere dies, Ismenius heros
Respicere ad Thebas, jamque et sua quærere regna;
Quippe animum subit illa dies, qua, sorte benigna
Fratris, Echionia steterat privatus in aula:
Respiciens descisse Deos, trepidoque tumultu
Dilapsos comites, nudum latus omne, fugamque
Fortunæ: namque una soror producere tristes
Exsulis ausa vias: etiam hanc in limine primo
Liquerat, et magna lacrymas incluserat ira.
Tunc quos excedens hilares, quis cultus iniqui
Præcipuus ducis, et profugo quos ipse notarat
Ingemuisse sibi, per noctem, ac luce sub omni
Digerit: exedere animum dolor iraque demens,
Et, qua non gravior mortalibus addita cura,
Spes, ubi longa venit: talem sub pectore nubem
Consilio volvens, Dircen, Cadmique negatas

Apparat ire domos : veluti dux taurus, amata
Valle carens, pulsum solito quem gramine victor
Jussit ab erepta longe mugire juvenca :
Quum profugo placuere tori, cervixque recepto
Sanguine magna redit, fractæque in pectora vires :
Bella cupit, saltusque, et capta armenta reposcit,
Jam pede, jam cornu melior ; pavet ipse reversum
Victor, et attoniti vix agnovere magistri..
Non alias tacita juvenis Theumesius iras
Mente acuit ; sed fida vias, arcanaque conjux
Senserat. Utque toris primo complexa jacebat
Auroræ pallore virum, « Quos callide motus,
Quamve fugam moliris? ait, nil transit amantes.
Sentio, pervigiles acuunt suspiria questus,
Nunquam in pace sopor : quoties hæc ora natare
Fletibus, et magnas latrantia pectora curas
Admota deprendo manu ! nil fœdere rupto,
Connubiisve super moveor, viduaque juventa ;
(Etsi crudus amor, nec dum post flammea toti
Intepuere tori) ; tua me, properabo fateri,
Angit amata salus : tune incomitatus, inermis
Regna petes? poterisque tuis decedere Thebis,
Si neget? atque illum solers deprendere semper
Fama duces, tumidum narrat, raptoque superbum,
Difficilemque tibi : necdum consumpserat annum.
Me quoque nunc vates, nunc exta minantia Divos,
Aut avium lapsus, aut turbida noctis imago
Territat : ah, memini, nunquam mihi falsa per umbras
Juno venit : quo tendis iter? ni conscius ardor
Ducit, et ad Thebas melior socer. » Hic breve tandem

Risit Echionius juvenis, tenerumque dolorem
Conjugis amplexu solatur, et oscula mœstis
Tempestiva genis posuit, lacrymasque repressit:
« Solve metus animo, dabitur, mihi crede, merentum
Consiliis tranquilla dies: te fortior annis
Nondum cura decet: sciat hæc Saturnius olim
Fata parens, oculosque polo dimittere si quos
Justitia, et rectum terris defendere curat.
Fors aderit lux illa tibi, qua mœnia cernes
Conjugis, et geminas ibis regina per urbes. »
Sic ait, et caro raptim se limine profert.
Tydea jam socium cœptis, jam pectore fido
Æquantem curas (tantus post jurgia mentes
Vinxit amor) socerumque affatur tristis Adrastum.
Fit mora consilio: quum, multa moventibus, una
Jam potior cunctis sedit sententia, fratris
Prætentare fidem, tutosque in regna precando
Explorare aditus: audax ea munera Tydeus
Sponte subit: necnon et te, fortissime gentis
Ætolum, multum lacrymis conata morari
Deipyle, sed jussa patris, tutique regressus
Legato, justæque preces vicere sororis.
Jamque emensus iter silvis ac litore durum,
Qua Lernea palus, ambustaque sontibus alte
Intepet Hydra vadis, et qua vix carmine raro
Longa sonat Nemee, nondum pastoribus ausis;
Qua latus Eoos Ephyres quod vergit ad Euros,
Sisyphiique sedent portus; irataque terræ
Curva Palæmonio secluditur unda Lechæo.
Hinc prætervectus Nisum, et te, mitis Eleusin,

Lævus habet : jamque arva gradu Theumesia, et arces
Intrat Agenoreas. Ibi durum Eteoclea cernit
Sublimem solio, septumque horrentibus armis.
Jura ferus populo trans legem, ac tempora regni,
Jam fratris de parte dabat : sedet omne paratus
In facinus, queriturque fidem tam sero reposci.
 Constitit in mediis : ramus manifestat olivæ
Legatum ; causasque viæ nomenque rogatus
Edidit : utque rudis fandi, pronusque calori
Semper erat, justis miscens tamen aspera, cœpit :
 « Si tibi plana fides, et dicti cura maneret
Fœderis, ad fratrem completo justius anno
Legatos hinc ire fuit; teque ordine certo
Fortunam exuere, et lætum discedere regno ;
Ut vagus ille diu, passusque haud digna per urbes
Ignotas, pactæ tandem succederet aulæ.
Sed quia dulcis amor regni, blandumque potestas,
Posceris : astriferum velox jam circulus orbem
Torsit, et amissæ redierunt montibus umbræ,
Ex quo frater inops, ignota per oppida tristes
Exsul agit casus; et te jam tempus aperto
Sub Jove ferre dies, terrenaque frigora membris
Ducere, et externos submissum ambire penates.
Pone modum lætis : satis auro dives, et ostro
Conspicuus, tenuem germani pauperis annum
Risisti : moneo regnorum gaudia temet
Dedoceas, patiensque fugæ mereare reverti. »
 Dixerat : ast illi tacito sub pectore dudum
Ignea corda fremunt; jacto velut aspera saxo
Cominus erigitur serpens, cui subter inanes

Longa sitis latebras, totosque agitata per artus,
Convocat in fauces et squamea colla venenum:
«Cognita si dubiis fratris mihi jurgia signis
Ante forent, nec clara odiorum arcana paterent,
Sufficeret vel sola fides, qua torvus, et illum
Mente gerens, ceu septa novus jam mœnia laxet
Fossor, et hostiles inimicent classica turmas,
Præfuris: in medios si cominus orsa tulisses
Bistonas, aut refugo pallentes sole Gelonos,
Parcior alloquio, et medii reverentior æqui
Inciperes: neque te furibundæ crimine mentis
Arguerim, mandata refers: nunc, omnia quando
Plena minis, nec sceptra fide, nec pace sequestra
Poscitis, et capulo propior manus; hæc mea regi
Argolico, nondum æqua tuis, vice dicta reporta:
«Quæ sors justa mihi, quæ non indebitus annis
Sceptra dicavit honos, teneo, longumque tenebo.
Te penes Inachiæ dotalis regia dono
Conjugis, et Danaæ (quid enim majoribus actis
Invideam?) cumulentur opes: felicibus Argos
Auspiciis, Lernamque regas: nos horrida Dirces
Pascua, et Euboicis arctatas fluctibus oras,
Non indignati miserum dixisse parentem
OEdipoden: tibi larga (Pelops, et Tantalus auctor)
Nobilitas, propiorque fluat de sanguine juncto
Juppiter: anne feret luxu consueta paterno
Hunc regina larem? nostræ cui jure sorores
Anxia pensa trahant; longo quam sordida luctu
Mater, et ex imis auditus forte tenebris
Offendat socer ille senex. «Jam pectora vulgi

Assuevere jugo : pudet heu! plebisque, patrumque,
Ne toties incerta ferant, mutentque gementes
Imperia, et dubio pigeat parere tyranno.
Non parcit populis regnum breve : respice quantus
Horror, et attoniti nostro in discrimine cives.
Hosne ego, quîs certa est sub te duce pœna, relinquam?
Iratus, germane, venis : fac velle, nec ipsi
(Si modo notus amor, meritique est gratia) patres
Reddere regna sinent.» Non ultra passus, et orsa
Injecit mediis sermonibus obvia : «Reddes,
Ingeminat, reddes : non si te ferreus agger
Ambiat; aut triplices alio tibi carmine muros
Amphion auditus agat : nil tela, nec ignes
Obstiterint, quin ausa luas, nostrisque sub armis
Captivo moribundus humum diademate pulses.
Tu merito : ast horum miseret, quos sanguine viles,
Conjugibus natisque infanda ad prœlia raptos,
Projicis excidio, bone rex : o quanta Cithæron
Funera, sanguineisque vadis, Ismene, rotabis!
Hæc pietas, hæc magna fides! nec crimina gentis
Mira equidem duco; sic primus sanguinis auctor,
Incestique patrum thalami; sed fallit origo :
Œdipodes tu solus eris : hæc præmia morum
Ac sceleris, violente, feres : nos poscimus annum.
Sed moror.» Hæc audax etiamnum in limine retro
Vociferans, jam tunc impulsa per agmina præceps,
Evolat. Œneæ vindex sic ille Dianæ
Erectus setis, et aduncæ fulmine malæ,
Quum premeret Pelopea phalanx, saxa obvia volvens,
Fractaque perfossis arbusta Acheloia ripis,

Jam Telamona solo, jam stratum Ixiona linquens,
Te, Meleagre, subit : ibi demum cuspide lata
Hæsit, et obnixo ferrum laxavit in armo.
Talis adhuc trepidum liquit Calydonius heros
Concilium, infrendens ipsi ceu regna negentur:
Festinatque vias, ramumque precantis olivæ
Abjicit : attonitæ tectorum ex culmine summo
Prospectant matres, sævoque infanda precantur
Œnidæ, tacitoque simul sub pectore regi.
Nec piger ingenio scelerum, fraudisque nefandæ
Rector eget : juvenum fidos lectissima bello
Corpora nunc pretio, nunc ille hortantibus ardens
Sollicitat dictis, nocturnaque prœlia sævus
Instruit, et sanctum populis per sæcula nomen
Legatum insidiis, tacitoque invadere ferro,
(Quid regnis non vile?) cupit : quas quæreret artes
Si fratrem, Fortuna, dares? o cæca nocentum
Consilia! o semper timidum scelus! exit in unum
Plebs ferro jurata caput : ceu castra subire
Apparet, aut celsum crebris arietibus urbis
Inclinare latus : densi sic agmine facto
Quinquaginta altis funduntur in ordine portis.
Macte animi, tantis dignus qui crederis armis.
Fert via per dumos propior, qua calle latenti
Præcelerant, densæque legunt compendia silvæ.
Lecta dolis sedes. Gemini procul urbe malignis
Faucibus urgentur colles, quos umbra superni
Montis, et incurvis claudunt juga frondea silvis :
Insidias natura loco, cæcamque latendi
Struxit opem : medias arcte secat aspera rupes

Semita, quam subter campi, devexaque latis
Arva jacent spatiis : contra importuna crepido
Œdipodioniæ domus alitis : hic fera quondam
Pallentes erecta genas, suffusaque tabo
Lumina, concretis infando sanguine plumis
Relliquias amplexa virum, semesaque nudis
Pectoribus stetit ossa premens, visuque frementi
Collustrat campos, si quis concurrere dictis
Hospes inexplicitis, aut cominus ire viator
Audeat, et duræ commercia jungere linguæ.
Nec mora, quin acuens exertos protinus ungues,
Liventesque manus, fractosque in vulnere dentes,
Terribili applausu circum hospita surgeret ora.
Et latuere doli, donec de rupe cruenta,
Heu! simili deprensa viro, cessantibus alis,
Tristis inexpletam scopulis affligeret alvum.
Monstrat silva nefas, horrent vicina juvenci
Gramina; damnatis avidum pecus abstinet herbis.
Non Dryadum placet umbra choris, non commoda sacris
Faunorum, diræque etiam fugere volucres
Prodigiale nemus. Tacitis huc gressibus acti
Deveniunt peritura cohors, hostemque superbum,
Adnixi jaculis, et humi posita arma tenentes
Exspectant, densaque nemus statione coronant.

Cœperat humenti Phœbum subtexere palla
Nox, et cœruleam terris infuderat umbram.
Ille propinquabat silvis, et ab aggere celso
Scuta virum, galeasque videt rutilare comantes,
Qua laxant rami nemus, adversaque sub umbra
Flammeus æratis Lunæ tremor errat in armis.

Obstupuit visis : ibat tamen, horrida tantum
Spicula, et inclusum capulo tenus admovet ensem.
Ac prior, « unde viri? quidve occultatis in armis? »
Non humili terrore rogat : nec reddita contra
Vox, fidamque negant suspecta silentia pacem.
Ecce autem vasto Chthonii contorta lacerto,
Quo duce freta cohors, fuscas intervolat auras
Hasta, sed audenti Deus et Fortuna recessit.
Per tamen Olenii tegimen suis, atraque setis
Terga, super lævos humeros vicina cruori
Effugit, et viduo jugulum ferit irrita ligno.
Tunc horrere comæ, sanguisque in corde gelari.
Huc ferus atque illuc animum, pallentiaque ira
Ora ferens, nec tanta putat sibi bella parari.
« Ferte gradum contra, campoque erumpite aperto.
Quis timor audendi? quæ tanta ignavia? solus,
Solus in arma voco : » neque in his mora; quos ubi plures
Quam ratus, innumeris videt excursare latebris,
Hos prodire jugis, illos e vallibus imis
Crescere, nec paucos campo, totumque sub armis
Collucere iter (ut clausas indagine profert
In medium vox prima feras) quæ sola medendi
Turbata ratione via est, petit ardua diræ
Sphingos, et abscisis infringens cautibus uncas
Exsuperat juga dira manus, scopuloque potitus,
Unde procul tergo metus, et via prona nocendi,
Saxum ingens, quod vix plena cervice gementes
Vertere humo, murisque valent inferre juvenci,
Rupibus avellit : dein toto sanguine nixus
Sustinet, immanem quærens librare ruinam;

Qualis in adversos Lapithas erexit inanem
Magnanimus cratera Pholus. Stupet obvia leto
Turba super stantem, atque emissi turbine montis
Obruitur; simul ora virum, simul arma, manusque,
Fractaque commixto sederunt pectora ferro.
Quatuor hic adeo dejecti mole sub una
Congemuere : fuga tremefactum protinus agmen
Excutitur cœptis : neque enim temnenda jacebant
Funera, fulmineus Dorylas, quem regibus ardens
Æquabat virtus, Martisque e semine Theron
Terrigenas confisus avos : nec vertere cuiquam
Frena secundus Halys, sed tunc pedes occubat arvis,
Pentheumque trahens nondum te Phædimus æquo,
Bacche, genus. Quorum ut subitis exterrita fatis
Agmina, turbatam vidit laxare catervam;
Quæ duo sola manu gestans acclinia monti
Fixerat, intorquet jacula, et fugientibus addit.
Mox in plana libens, nudo ne pectore tela
Inciderent, saltu præceps defertur, et orbem,
Quem procul oppresso vidit Therone volutum,
Corripuit, tergoque et vertice tegmine noto
Septus, et hostili propugnans pectora parma,
Constitit : inde iterum densi glomerantur in unum
Ogygidæ, firmantque gradum : trahit ocius ensem
Bistonium Tydeus, Mavortia munera magni
Œneos : et partes pariter divisus in omnes
Hos obit, atque illos, ferroque micantia tela
Decutit : impeditant numero, seque ipsa vicissim
Arma premunt : nec vis conatibus ulla, sed ipsæ
In socios errare manus, et corpora turba

Involvi prolapsa sua : manet ille cruentis
Angustus telis, et inexpugnabilis obstat.
Non aliter, Geticæ si fas est credere Phlegræ,
Armatum immensus Briareus stetit æthera contra,
Hinc Phœbi pharetras, hinc torvæ Palladis angues,
Inde Pelethroniam præfixa cuspide pinum
Martis, at hinc lasso mutata Pyracmone temnens
Fulmina, quum toto nequicquam obsessus Olympo
Tot queritur cessare manus : non segnius ardet
Huc illuc clypeum objectans, seque ipse recedens
Circuit; interdum trepidis occurrit, et instat
Spicula divellens, clypeo quæ plurima toto
Fixa tremunt, armantque virum, sæpe aspera passum
Vulnera, sed nullum vitæ in secreta receptum,
Nec mortem sperare valet : rotat ipse furentem
Deilochum, comitemque illi jubet ire sub umbras
Phegea, sublata minitantem bella securi,
Dircæumque Gyan, et Echionium Lycophontem.
Jam trepidi sese quærunt, numerantque; nec idem
Cædis amor, tantamque dolent rarescere turbam.
Ecce Chromis Tyrii demissus origine Cadmi,
(Hunc utero quondam Dryope Phœnissa gravato
Rapta repente choris, onerisque oblita, ferebat :
Dumque trahit prensis taurum tibi cornibus, Evan,
Procidit impulsus nimiis conatibus infans :)
Tunc audax jaculis, et capti pelle leonis,
Pinea nodosa quassabat robora clava,
Increpitans : « Unusne, viri, tot cædibus unus
Ibit ovans Argos? vix credet fama reverso.
Heu socii! nullæne manus, nulla arma valebunt?

Hæc regi promissa, Cydon, hæc, Lampe, dabamus?»
Dum clamat, subit ore cavo Theumesia cornus,
Nec prohibent fauces : atque illi voce repleta
Intercepta natat prorupto in sanguine lingua.
Stabat adhuc, donec transmissa morte per artus
Labitur, immorsaque cadens obmutuit hasta.
Vos quoque, Thespiadæ, cur infitiatus honora
Arcuerim fama? fratris moribunda levabat
Membra solo Periphas (nil indole clarius illa,
Nec pietate fuit), læva marcentia colla
Sustentans, dextraque latus : singultibus arctum
Exhaurit thoraca dolor : nec vincla coercent
Undantem fletu galeam, quum multa gementi
Pone gravis curvas perfringit lancea costas.
Exit et in fratrem, cognataque pectora telo
Conserit : ille oculos etiamnum in luce natantes
Sistit, et adspecta germani morte, resolvit.
At cui vita recens, et adhuc in vulnere vires :
«Hos tibi complexus, hæc dent, ait, oscula nati.»
Procubuere pares fatis, miserabile votum
Mortis, et alterna clauserunt lumina dextra.
Protinus idem ultro jaculo parmaque Menœtem
Proterrebat agens, trepidis vestigia retro
Passibus urgentem, donec defecit iniqua
Lapsus humo, pariterque manus distractus in ambas
Orat, et a jugulo nitentem sustinet hastam :
«Parce per has stellis interlabentibus umbras,
Per Superos, noctemque tuam : sine, tristia Thebis
Nuntius acta feram, vulgique per ora paventis
Contemto te rege canam : sic irrita nobis

Tela cadant, nullique tuum penetrabile ferro
Pectus, et optanti victor reveharis amico.»
  Dixerat; ille nihil vultum mutatus, «Inanes
Perdis, ait, lacrymas, et tu, ni fallor, iniquo
Pollicitus mea colla duci : nunc arma, diemque
Projice : quid sequeris timidæ compendia vitæ?
Bella manent : » simul hæc, et crassum sanguine telum
Jam redit; ille super dictis infensus amaris
Prosequitur victos : « Non hæc Trieterica vobis
Nox patrio de more venit : non Orgia Cadmi
Cernitis, aut avidas Bacchum scelerare parentes.
Nebridas et fragiles thyrsos portare putastis
Imbellem ad sonitum, maribusque incognita veris
Fœda Celenæa committere prœlia buxo?
Hic aliæ cædes, alius furor : ite sub umbras
O timidi, paucique! » hæc intonat : ast tamen illi
Membra negant, lassusque ferit præcordia sanguis.
Jam sublata manus cassos defertur in ictus,
Tardatique gradus : clypeum nec sustinet umbo
Mutatum spoliis : gelidus cadit imber anhelo
Pectore : tum crines, ardentiaque ora cruentis
Roribus, et tetra morientum adspergine manant.
Ut leo, qui campis longe custode fugato
Massylas depastus oves, ubi sanguine multo
Luxuriata fames, cervixque, et tabe gravatæ
Consedere jubæ, mediis in cædibus adstat
Æger, hians, victusque cibis : nec jam amplius iræ
Crudescunt : tantum vacuis ferit aera malis,
Molliaque ejecta delambit vellera lingua.
  Ille etiam Thebas spoliis, et sanguine plenus

Isset, et attonitis sese, populoque, ducique
Ostentasset ovans, ni tu, Tritonia virgo,
Flagrantem, multaque operis caligine plenum,
Consilio dignata virum : « Sate gente superbi
Œneos, absentes cui dudum vincere Thebas
Annuimus, jam pone modum, nimiumque secundis
Parce Deis : huic una fides optanda labori.
Fortuna satis usus abi. » Restabat acerbis
Funeribus, socioque gregi non sponte superstes
Hæmonides (ille hæc præviderat, omina doctus
Aeros, et nulla deceptus ab alite) Mæon,
Nec veritus prohibere ducem : sed fata monentem
Privavere fide : vita miserandus inerti
Damnatur : trepido Tydeus immitia mandat :
« Quisquis es Aonidum, quem crastina munere nostro
Manibus exemtum mediis Aurora videbit,
Hæc jubeo perferre duci : cinge aggere portas :
Tela nova : fragiles ævo circumspice muros :
Præcipue stipare viros, densasque memento
Multiplicare acies : fumantem hunc adspice late
Ense meo campum : tales in bella venimus. »

Hæc ait, et meritæ pulchrum tibi, Pallas, honorem
Sanguinea de strage parat, prædamque jacentem
Comportat gaudens, ingentiaque acta recenset.
Quercus erat teneræ jam longum oblita juventæ
Aggere camporum medio, quam plurimus ambit
Frondibus incurvis et crudo robore cortex :
Huic leves galeas, perfossaque vulnere crebro
Inserit arma ferens, huic truncos ictibus enses
Subligat, et fractas membris spirantibus hastas.

Corpora tunc atque arma simul cumulata superstans
Incipit : oranti nox et juga longa resultant :
«Diva ferox, magni decus ingeniumque parentis,
Bellipotens, cui torva genis horrore decoro
Cassis, et adsperso crudescit sanguine Gorgon;
Nec magis ardentes Mavors, hastataque pugnæ
Impulerit Bellona tubas; huic annue sacro :
Seu Pandionio nostras invisere cædes
Monte venis, sive Aonia devertis Ithone
Læta choris, seu tu Libyco Tritone repexas
Lota comas, qua te bijugo temone frementem
Intemeratarum volucer rapit axis equarum :
Nunc tibi fracta virum spolia, informesque dicamus
Exuvias. At si patriis Parthaonis arvis
Inferar, et reduci pateat mihi Martia Pleuron :
Aurea tunc mediis urbis tibi templa dicabo
Collibus, Ionias qua despectare procellas
Dulce sit, et flavo tollens ubi vertice pontum
Turbidus objectas Achelous Echinadas exit.
Hic ego majorum pugnas, vultusque tremendos
Magnanimum effingam regum, figamque superbis
Arma tholis : quæque ipse meo quæsita revexi
Sanguine, quæque dabis captis, Tritonia, Thebis.
Centum ibi virgineis votæ Calydonides aris
Actæas tibi rite faces, et ab arbore casta
Nectent purpureas niveo discrimine vittas :
Pervigilemque focis ignem longæva sacerdos
Nutriet, arcanum nunquam inspectura pudorem.
Tu bellis, tu pace feres de more frequentes
Primitias operum, non indignante Diana.»
Dixerat; et dulces iter instaurabat ad Argos.

LIBER TERTIUS.

At non Aoniæ moderator perfidus aulæ,
Nocte sub ancipiti, quamvis humentibus astris
Longus ad Auroram superet labor, otia somni
Accipit : invigilant animo scelerisque parati
Supplicium exercent curæ : tunc plurima versat
Pessimus in dubiis augur timor : «Hei mihi! clamat,
Unde moræ? (nam prona ratus, facilemque tot armis
Tydea, nec numero virtutem animumque rependit)
Num regio diversa viæ? num missus ab Argis
Subsidio globus? an sceleris data fama per urbes
Finitimas? paucosne, pater Gradive, manuve
Legimus indecores? at enim fortissimus illic
Et Chromis, et Dorylas, et nostris turribus æqui
Thespiadæ totos raperent mihi funditus Argos.
Nec tamen ille meis, reor, impenetrabilis armis,
Ære gerens solidoque datos adamante lacertos,
Venerat : heu segnes! quorum labor hæret in uno,
Si conserta manus.» Vario sic turbidus æstu
Angitur, ac sese culpat super omnia, qui non
Orantem in mediis legatum cœtibus ense
Perculerit, fœdasque palam satiaverit iras.
Jam pudet incepti, jam pœnitet : ac velut ille

Fluctibus Ioniis Calabræ datus arbiter alno,
Nec rudis undarum, portus sed linquere amicos
Purior Olenii frustra gradus impulit astri;
Quum fragor hyberni subitus Jovis, omnia mundi
Claustra tonant, multusque polos inclinat Orion;
Ipse quidem mallet terras, pugnatque reverti,
Fert ingens a puppe Notus : tunc arte relicta
Ingemit, et cæcas sequitur jam nescius undas.
Talis Agenoreus ductor, cœloque morantem
Luciferum, et seros mœrentibus increpat ortus.

Ecce sub occiduas versæ jam noctis habenas,
Astrorumque obitus, ubi primum maxima Tethys
Impulit Eoo cunctantem Hyperiona ponto,
Ima flagellatis, signum lugubre malorum,
Ponderibus trepidavit humus, motusque Cithæron
Antiquas dedit ire nives : tunc visa levari
Culmina, septenæque jugo concurrere portæ.

Et prope sunt causæ : gelido remeabat Eoo
Iratus fatis, et tristis morte negata
Hæmonides : nec dum ora patent, dubiusque notari
Signa dabat magnæ longe manifesta ruinæ,
Planctuque et gemitu : lacrymas nam protinus omnes
Fuderat : haud aliter saltu devertitur orbus
Pastor ab agrestum nocturna strage luporum,
Cujus herile pecus silvis inopinus abegit
Imber, et hibernæ ventosa cacumina lunæ.
Luce patent cædes : domino perferre recentes
Ipse timet casus, haustaque informis arena
Questibus implet agros, stabulique silentia magni
Odit, et amissos longo ciet ordine tauros.

Illum congestæ portarum ad limina matres
Ut solum videre, nefas! nulla agmina circum,
Magnanimosque duces, nihil ausæ quærere, tollunt
Clamorem, bello qualis supremus apertis
Urbibus, aut pelago jam descendente carina.
Ut primum invisi cupido data copia regis:
«Hanc tibi de tanto donat ferus agmine Tydeus
Infelicem animam, sive hæc sententia Divum,
Seu fortuna fuit: seu, quod pudet ire fateri,
Vis invicta viri: vix credo et nuntius, omnes,
Procubuere omnes: noctis vaga lumina testor,
Et socium manes, et te mala protinus ales
Qua redeo, non hanc lacrymis meruisse, nec astu
Crudelem veniam, atque inhonoræ munera lucis.
Sed mihi jussa Deum, placitoque ignara moveri
Atropos, atque olim non hæc data janua leti
Eripuere necem: jamque ut mihi prodiga vitæ
Pectora, et extremam nihil horrescentia mortem
Adspicias; bellum infandum ominibusque negatam
Movisti, funeste, aciem, dum pellere leges,
Et consanguineo gliscis regnare superbus
Exsule: te series orbarum excisa domorum
Planctibus assiduis, te diro horrore volantes
Quinquaginta animæ circum noctesque diesque
Assilient: neque enim ipse moror.» Jam moverat iras
Rex ferus, et tristes ignescunt sanguine vultus.
Inde ultro Phlegyas, et, non cunctator iniqui,
Labdacus (hos regni ferrum penes) ire, manuque
Proturbare parant: sed jam nudaverat ensem
Magnanimus vates; et nunc trucis ora tyranni,

Nunc ferrum adspectans, «Nunquam tibi sanguinis hujus
Jus erit, aut magno feries imperdita Tydeo
Pectora : vado equidem exsultans, ereptaque fata
Insequor, et comites feror exspectatus ad umbras.
Te Superis, fratrique!» Et jam media orsa loquentis
Abstulerat plenum capulo latus : ille dolori
Pugnat, et ingentem nixu duplicatus in ictum
Corruit extremisque animæ singultibus errans
Alternus nunc ore venit, nunc vulnere sanguis.

Excussæ procerum mentes, turbataque mussant
Concilia : ast illum conjux, fidique parentes
Servantem vultus, et torvum in morte peracta,
Nec longum reducem lætati, in tecta ferebant.

Sed ducis infandi rabidæ non hactenus iræ
Stare queunt : vetat igne rapi, pacemque sepulcri
Impius ignaris nequicquam manibus arcet.

Tu tamen egregius fati, mentisque, nec unquam
Indignum passure situm, qui cominus ausus
Vadere contemtum regis, quaque ampla veniret
Libertas sancire viam; quo carmine dignam,
Quo satis ore tuis famam virtutibus addam,
Augur amate Deis? non te cœlestia frustra
Edocuit, lauroque sua dignatus Apollo est :
Et nemorum Dodona parens, Cyrrhæaque virgo
Audebit tacito populos suspendere Phœbo!
Nunc quoque Tartareo multum divisus Averno
Elysias, i, carpe plagas : ubi manibus axis
Invius Ogygiis, nec sontis iniqua Tyranni
Jussa valent : durent habitus, et membra cruentis
Inviolata feris, nudoque sub axe jacentem

Et metus, et tristis volucrum reverentia servet.
At nuptæ exanimes, puerique, ægrique parentes
Mœnibus effusi per plana, per invia, passim
Quisque suas avidi ad lacrymas miserabile currunt
Certamen : quos densa gradu comitantur euntes
Millia solandi studio : pars visere flagrant
Unius acta viri, et tantos in nocte labores.
Fervet iter gemitu, et plangoribus arva reclamant.
Ut vero infames scopulos, silvamque nefandam
Perventum, ceu nulla prius lamenta, nec atri
Manassent imbres, sic ore miserrimus uno
Exoritur fragor, adspectuque accensa cruento
Turba furit : stat sanguineo discissus amictu
Luctus atrox, cæsoque invitat pectore matres.
Scrutantur galeas frigentum, inventaque monstrant
Corpora, prociduæ super externosque, suosque.
Hæ pressant in tabe comas, hæ lumina signant,
Vulneraque alta replent lacrymis : pars spicula dextra
Nequicquam parcente trahunt, pars molliter aptant
Brachia trunca loco, et cervicibus ora reponunt.
At vaga per dumos, vacuique in pulvere campi,
Magna parens juvenum, gemini tunc funeris, Ide,
Squalentem sublata comam, liventiaque ora
Ungue premens, nec jam infelix miserandaque, verum
Terror inest lacrymis, per et arma et corpora passim
Canitiem impexam dira tellure volutans,
Quærit inops natos, omnique in corpore plangit.
Thessalis haud aliter bello gavisa recenti,
Cui gentile nefas hominem revocare canendo,
Multifida attollens antiqua lumina cedro,

Nocte subit campos, versatque in sanguine functum
Vulgus, et explorat manes, cui plurima busto
Imperet ad Superos : animarum mœsta queruntur
Concilia, et nigri pater indignatur Averni.
Illi in secessu pariter sub rupe jacebant
Felices, quos una dies, manus abstulit una,
Pervia vulneribus media trabe pectora nexi.
Ut vidit, lacrymisque oculi patuere profusis :
« Hosne ego complexus, genitrix, hæc oscula, nati,
Vestra tuor? sic vos extremo in fine ligavit
Ingenium crudele necis? quæ vulnera tractem,
Quæ prius ora premam? vosne illa potentia matris,
Vos uteri fortuna mei? qua tangere Divos
Rebar, et Ogygias titulis anteire parentes.
At quanto melius, dextraque in sorte jugatæ,
Quîs steriles thalami, nulloque ululata dolore
Respexit Lucina domum! mihi quippe malorum
Causa labor : sed nec bellorum in luce patenti
Conspicui factis, æternaque gentibus ausi,
Quæsistis miseræ vulnus memorabile matri;
Sed mortem obscuram, miserandaque funera passi.
Heu quantus furto cruor, et sine laude jacetis!
Quin ego non dextras miseris complexibus ausim
Dividere, et tanti consortia rumpere leti :
Ite diu fratres, indiscretique supremis
Ignibus, et caros urna confundite manes.
Nec minus interea digesta strage suorum
Hinc Chthonium conjux, hinc mater Penthea clamat
Astyoche, puerique rudes tua, Phædime, proles
Amissum didicere patrem, Marpissaque pactum

Phyllea; sanguineumque lavant Acamanta sorores.
Tunc ferro retegunt silvas, collisque propinqui
Annosum truncant apicem, qui conscius actis
Noctis, et inspexit gemitus : ibi grandior ævo
Ante rogos, dum quisque suo nequit igne revelli
Concilium infaustum dictis mulcebat Alethes :
« Sæpe quidem infelix, varioque exercita ludo
Fatorum gens nostra ruit, Sidonius ex quo
Hospes in Aonios jecit sata ferrea sulcos;
Unde novi fœtus, et formidata colonis
Arva suis : sed nec veteris quum regia Cadmi
Fulmineum in cinerem monitis Junonis iniquæ
Consedit, neque funerea quum laude potitus
Infelix Athamas trepido de monte veniret,
Semianimem heu læto referens clamore Learchum;
Hic gemitus Thebis : nec tempore clarius illo
Phœnissæ sonuere domus, quum lassa furorem
Vicit, et ad comitum lacrymas expavit Agave.
Una dies similis fato specieque malorum
Æqua fuit, qua magniloquos luit impia flatus
Tantalis, innumeris quum circumfusa ruinis
Corpora tot raperet terra, tot quæreret ignes.
« Talis erat vulgi status, et sic urbe relicta
Primævique senesque, et longo examine matres
Invidiam planxere Deis, miseroque tumultu
Bina per ingentes stipabant funera portas.
Meque ipsum, memini (nec dum apta doloribus ætas)
Flesse tamen, gemituque meos æquasse parentes.
Illa tamen Superi : nec quod tibi, Delia, castos
Prolapsum ad fontes, specula temerante profana,

Heu dominum insani non agnovere Molossi,
Deflerim magis, aut verso quod sanguine fluxit
In subitos regina lacus : sic dira sororum
Pensa dabant, visumque Jovi : nunc regis iniqui
Ob noxam immeritos patriæ tot culmina cives
Exuimus; nec adhuc calcati fœderis Argos
Fama subit, et jam bellorum extrema dolemus.
Quantus equis, quantusque viris in pulvere crasso
Sudor! io quanti crudele rubebitis amnes!
Viderit hæc bello viridis manus : ast ego doner
Dum licet igne meo, terraque insternar avita!»
Hæc senior : multumque nefas Eteoclis acerbat,
Crudelem infandumque vocans, pœnasque daturum.
Unde ea libertas? juxta illi finis et ætas
Tota retro, seræque velit decus addere morti.
Hæc sator astrorum jamdudum e vertice mundi
Prospectans, primoque imbutas sanguine gentes,
Gradivum acciri propere jubet. Ille furentes
Bistonas, et Geticas populatus cædibus urbes,
Turbidus æthereas currus urgebat ad arces;
Fulmine cristatum galeæ jubar, armaque in auro
Tristia, terrificis monstrorum animata figuris,
Incutiens : tonat axe polus, clypeique cruenta
Lux rubet, et solem longe ferit æmulus orbis.
Hunc ubi Sarmaticos etiamnum efflare labores
Juppiter, et tota perfusum pectora belli
Tempestate videt : «Talis mihi, nate, per Argos,
Talis abi : sic ense madens, ac nubilus ira.
Exturbent resides frenos; et cuncta perosi
Te cupiant, tibı præcipites animasque, manusque

Devoveant : rape cunctantes, et fœdera turba,
Quæ dedimus : tibi fas ipsos incendere bello
Cœlicolas, pacemque meam : jam semina pugnæ
Ipse dedi : remeat portans immania Tydeus
Ausa ducis, scelus et turpis primordia belli,
Insidias, fraudesque, suis quas ultus in armis.
« Adde fidem : vos o Superi, meus ordine sanguis,
Ne pugnate odiis, neu me tentare precando
Certetis : sic fata mihi, nigræque sororum
Juravere colus : manet hæc ab origine mundi
Fixa dies bello, populique in prœlia nati.
Quid ni me veterum pœnas sancire malorum
Gentibus, et diros sinitis punire nepotes?
Arcem hanc æternam, mentis sacraria nostræ,
Testor, et Elysios etiam mihi numina fontes,
Ipse manu Thebas, correptaque mœnia fundo
Excutiam, versasque solo super Inacha tecta
Effundam turres, ac stagna in cærula vertam
Imbre superjecto; licet ipsa in turbine rerum
Juno suos colles templumque amplexa laboret. »
Dixit; et attoniti jussis (mortalia credas
Pectora) sic cuncti vocemque animosque tenebant.
Non secus ac longa ventorum pace solutum
Æquor, et imbelli recubant ubi litora somno,
Silvarumque comas, et abacto flamine nubes
Mulcet iners æstas : tunc stagna, lacusque sonori
Detumuere : tacent exhausti solibus amnes.
Gaudet ovans jussis, et adhuc temone calenti
Fervidus, in lævum torquet Gradivus habenas.
Jamque iter extremum, cœlique abrupta tenebat,

Quum Venus ante ipsos nulla formidine gressum
Figit equos : cessere retro, jamjamque rigentes
Suppliciter posuere jubas : tunc pectora summo
Acclinata jugo, vultumque obliqua madentem,
Incipit : (interea dominæ vestigia juxta
Spumantem proni mandunt adamanta jugales)
«Bella etiam in Thebas, socer o pulcherrime, bella
Ipse paras, ferroque tuos abolere nepotes?
Nec genus Hermiones, nec te connubia cœlo
Festa, nec hæ quidquam lacrymæ, furibunde, morantur?
Criminis hæc merces? hoc fama, pudorque relictus?
Hoc mihi Lemniacæ de te meruere catenæ?
Perge libens : at non eadem Vulcania nobis
Obsequia, et læsi servit tamen ira mariti.
Illum ego perpetuis mihi desudare caminis
Si jubeam, vigilesque operi transmittere noctes,
Gaudeat, ornatusque novos, ipsique laboret
Arma tibi : tu!... sed scopulos et ahena precando
Flectere corda paro : solum hoc tamen anxia, solum
Obtestor, quid me Tyrio sociare marito
Progeniem caram, infaustisque dabas Hymenæis?
Dum fore præclaros armis, et vivida rebus
Pectora vipereo Tyrios de sanguine jactas,
Demissumque Jovis serie genus : ah! mea quanto
Sithonia mallem nupsisset virgo sub Arcto
Trans Boream, Thracasque tuos : indigna parumne
Pertulimus? divæ Veneris quod filia longum
Reptat, et Illyricas ejectat virus in herbas?
Nunc gentem immeritam!..» Lacrymas non pertulit ultra
Bellipotens : hastam læva transumit, et alto

Haud mora desiluit curru : clypeoque receptam
Lædit in amplexu, dictisque ita mulcet amicis:
« O mihi, bellorum requies, et sacra voluptas,
Unaque pax animo! soli cui tanta potestas
Divorumque hominumque meis occurrere telis
Impune, et media quamvis in cæde frementes
Hos assistere equos, hunc ensem avellere dextra :
Nec mihi Sidonii genitalia fœdera Cadmi,
Nec tua cara fides (ne falsa incessere gaude)
Exciderunt : prius in patrui Deus infera mergar
Stagna, et pallentes agar exarmatus ad umbras.
Sed nunc Fatorum monitus, mentemque supremi
Jussus obire patris(neque enim Vulcania tali
Imperio manus apta legi) quo pectore contra
Ire Jovem, dictasque parem contemnere leges?
Cui modo, pro vires! terras, cœlumque, fretumque,
Attremere oranti, tantosque ex ordine vidi
Delituisse Deos : sed ne mihi corde supremos
Concipe, cara, metus; quando hæc mutare potestas
Nulla datur : quum jam Tyriis sub mœnibus ambæ
Bellabunt gentes, adero, et socia arma juvabo.
Tunc me sanguineo late defervere campo
Res super Argolicas haud sic dejecta videbis :
Hoc mihi jus, nec Fata vetant. » Sic orsus aperto
Flagrantes immisit equos : non ocius alti
In terras cadit ira Jovis, si quando nivalem
Othryn, et Arctoæ gelidum caput institit Ossæ,
Armavitque in nube manum : volat ignea moles
Sæva Dei mandata ferens, cœlumque trisulca
Territat omne coma, jamdudum aut ditibus agris

Et mixtus lacrymis caluit dolor : omnibus ultro
Non juvenum modo, sed gelidis et inertibus ævo
Pectoribus mens una subit, viduare penates,
Finitimas adhibere manus; jamque ire. Sed altus
Consiliis pater, imperiique haud flectere molem
Inscius : « Ista quidem Superis curæque medenda
Linquite, quæso, meæ : nec te germanus inulto
Sceptra geret : neque vos avidi promittere bellum.
At nunc egregium tantoque in sanguine ovantem
Excipite Œniden, animosque et pectora laxet
Sera quies : nobis dolor haud rationis egebit. »
Turbati extemplo comites, et pallida conjux,
Tydea circum omnes fessum bellique viæque
Stipantur : lætus mediis in sedibus aulæ
Constitit, ingentique exceptus terga columna,
Vulnera dum lymphis Epidaurius eluit Idmon,
Nunc velox ferro, nunc ille potentibus herbis
Mitior; ipse alta seductus mente renarrat
Principia irarum, quæque orsus uterque vicissim,
Quis locus insidiis, tacito quæ tempora bello,
Qui contra, quantique duces, ubi maximus illi
Sudor, et indicio servatum Mæona tristi,
Exponit : cui fida manus, proceresque, socerque
Adstupet oranti, Tyriusque incenditur exsul.
Solverat Hesperii devexo margine ponti
Flagrantes Sol pronus equos, rutilamque lavabat
Oceani sub fonte comam, cui turba profundi
Nereos, et rapidis accurrunt passibus Horæ;
Frenaque, et auratæ textum sublime coronæ
Deripiunt : laxant roseis humentia loris

Pectora : pars meritos vertunt ad molle jugales
Gramen, et erecto currum temone supinant.
Nox subiit, curasque hominum, motusque ferarum
Composuit, nigroque polos involvit amictu.
Illa quidem cunctis, sed non tibi mitis, Adraste,
Labdacioque duci : nam Tydea largus habebat
Perfusum magna virtutis imagine somnus.
Et jam noctivagas inter Deus armiger umbras
Desuper Arcadiæ fines, Nemeæaque rura,
Tænariumque cacumen, Apollineasque Therapnas
Armorum tonitru ferit, et trepidantia corda
Implet amore sui : comunt Furor Iraque cristas,
Frena ministrat equis Pavor armiger : at vigil omni
Fama sono varios rerum succincta tumultus
Ante volat currum, flatuque impulsa gementum
Alipedum, trepidas denso cum murmure plumas
Excutit : urget enim stimulis auriga cruentis
Facta, infecta loqui, curruque infestus ab alto
Terga comasque Deæ Scythica pater increpat hasta.
Qualis ubi Æolio dimissos carcere ventos
Dux præ se Neptunus agit, magnoque volantes
Injicit Ægæo : tristis comitatus eunti
Circum lora fremunt, nimbique hiemesque profundæ,
Nubilaque et vulso terrarum sordida fundo
Tempestas : dubiæ motis radicibus obstant
Cyclades : ipsa tua Mycono, Gyaroque revelli,
Dele, times, magnique fidem testaris alumni.
Septima jam nitidum terris Aurora Deisque
Purpureo vehit ore diem, Perseius heros
Quum primum arcana senior sese extulit aula,

Multa super bello generisque tumentibus amens,
Incertusque animi, daret armis jura, ferosque
Gentibus incuteret stimulos, an frena teneret
Irarum, et motos capulis adstringeret enses.
Hinc pacis tranquilla movent, atque inde pudori
Fœda quies, flectique nova dulcedine pugnæ
Difficiles populi : dubio sententia tandem
Sera placet, vatum mentes, ac provida veri
Sacra movere Deum. Solens tibi cura futuri,
Amphiarae, datur, juxtaque Amythaone cretus,
Jam senior, sed mente virens Phœboque Melampus
Associat passus : dubium cui dexter Apollo,
Oraque Cyrrhæa satiarit largius unda.
Principio fibris pecudumque in sanguine Divos
Explorant : jam tum pavidis maculosa bidentum
Corda negant, diraque nefas minitantia vena.
Ire tamen, vacuoque sedet petere omina cœlo.

Mons erat audaci seductus in æthera dorso,
Nomine Lernæi memorant Aphesanta coloni,
Gentibus Argolicis olim sacer : inde ferebant
Nubila, suspenso celerem temerasse volatu
Persea, quum raptos pueri perterrita mater
Prospexit de rupe gradus, ac pæne secuta est.

Huc gemini vates sanctam canentis olivæ
Fronde comam, et niveis ornati tempora vittis
Evadunt pariter : madidos ubi lucidus agros
Ortus et algentes laxavit sole pruinas.
Ac prior Œclides solita prece numen amicat :

« Juppiter omnipotens, nam te pernicibus alis
Addere consilium, volucresque implere futuri,

Ominaque, et causas cœlo deferre latentes
Accipimus : non Cyrrha Deum promiserit antro
Certius, aut frondes lucis quas fama Molossis
Chaonias sonuisse tibi : licet aridus Hammon
Invideat, Lyciæque parent contendere sortes,
Niliacumque pecus, patrioque æqualis honori
Branchus, et undosæ qui rusticus accola Pisæ
Pana Lycaonia nocturnum exaudit in umbra.
Ditior ille animi, cui tu, Dictæe, secundas
Impuleris manifestus aves : mirum unde, sed olim
Hic honor alitibus : superæ seu conditor aulæ
Sic dedit, effusum Chaos in nova semina texens,
Seu quia mutatæ, nostraque ab origine versis
Corporibus subiere Notos; seu purior axis,
Amotumque nefas, et rarum insistere terris
Vera docent : tibi summe sator terræque Deumque,
Scire licet : nos Argolicæ primordia pugnæ,
Venturumque sinas cœlo prænosse laborem.
Si datur, et duris sedet hæc sententia Parcis
Solvere Echionias Lernæa cuspide portas,
Signa feras, lævusque tones : tunc omnis in astris
Consonet arcana volucris bona murmura lingua.
Si prohibes, hic necte moras : dextrisque profundum
Alitibus prætexe diem. » Sic fatus, et alto
Membra locat scopulo : tunc plura ignotaque jungit
Numina, et immensi fruitur caligine mundi.
Postquam rite diu partiti sidera, cunctas
Perlegere animis, oculisque sequacibus auras,
Tunc Amythaonius longo post tempore vates :
« Nonne sub excelso spirantis limite cœli,

Amphiarae, vides, cursus ut nulla serenos
Ales agat? liquidoque polum complexa meatu
Pendeat? aut fugiens placabile planxerit omen?
Non comes obscurus tripodum, non fulminis ardens
Vector adest, flavæque sonans avis unca Minervæ,
Non venit auguriis melior : quin vultur, et altis
Desuper accipitres exultavere rapinis.
Monstra volant; diræ strident in nube volucres,
Nocturnæque gemunt striges, et feralia bubo
Damna canens; quæ prima Deum portenta sequemur?
Hisne dari, Thymbræe, polum? simul ora recurvo
Ungue secant rabidæ, planctumque imitantibus alis
Exagitant Zephyros, et plumea pectora cædunt. »
Ille sub hæc : « Equidem varii, pater, omina Phœbi
Sæpe tuli; jam tunc prima quum pube virentem
Semideos inter pinus me Thessala reges
Duceret; hic casus terræque marisque canentem
Obstupuere duces; nec me ventura locuto
Sæpius in dubiis auditus Jasone Mopsus :
Sed similes non ante metus, aut astra notavi
Prodigiosa magis; quanquam majora parantur.
Huc adverte animum : clara regione profundi
Ætheros, innumeri statuerunt agmina cycni :
Sive hos Strymonia Boreas ejecit ab Arcto,
Seu fœcunda refert placidi clementia Nili.
Fixerunt cursus : hac rere in imagine Thebas :
Nam sese immoti gyro, atque in pace silentes,
Ceu muris, valloque tenent : sed fortior ecce
Adventat per inane cohors : septem ordine fulvo
Armigeras summi Jovis exsultante caterva

Intuor : Inachii sunt hi tibi, concipe, reges.
Invasere globum nivei gregis, uncaque pandunt
Cædibus ora novis, et strictis unguibus instant.
« Cernis inexperto rorantes sanguine ventos,
Et plumis stillare diem? quam sæva repente
Victores agitat leto Jovis ira sinistri!
Hic excelsa petens subita face Solis inarsit,
Submisitque animos : illum vestigia adortum
Majorum volucrum teneræ deponitis alæ.
Hic hosti implicitus pariter ruit, hunc fuga retro
Volvit agens sociæ linquentem fata catervæ.
Hic nimbo glomeratus obit : hic præpete viva
Pascitur immoriens : spargit cava nubila sanguis.
Qui furtim lacrymas? illum, venerande Melampu,
Qui cadit, agnosco. » Trepidos sic mole futuri,
Cunctaque jam rerum certa sub imagine passos,
Terror habet vates : piget irrupisse volantum
Concilia, et cœlo mentem insertasse vetanti.
Auditique odere Deos : unde iste per orbem
Primus venturi miseris animantibus æger
Crevit amor? Divumne feras hoc munus; an ipsi
Gens avida, et parto non unquam stare quieti?
Eruimus quæ prima dies, ubi terminus ævi,
Quid bonus ille Deum genitor, quid ferrea Clotho
Cogitet : hinc fibræ, et volucrum per nubila sermo
Astrorumque vices, numerataque semita Lunæ,
Thessalicumque nefas. At non prior aureus ille
Sanguis avum, scopulisque satæ vel robore gentes
Mentibus hoc ausæ : silvas amor unus, humumque
Edomuisse manu : quid crastina volveret ætas

Scire nefas homini; nos pravum ac debile vulgus
Scrutati penitus Superos: hinc pallor et iræ
Hinc scelus, insidiæque, et nulla modestia voti.
Ergo manu vittas, damnataque vertice serta
Deripit, abjectaque inhonorus fronde sacerdos
Inviso de monte redit: jam bella tubæque
Cominus, absentesque fremunt sub pectore Thebæ.
Ille nec adspectum vulgi, nec fida tyranni
Colloquia, aut cœtus procerum perferre, sed atra
Sede tegi, et Superum clausus negat acta fateri.
Te pudor et curæ retinent per rura, Melampu.
Bisseno premit ora die, populumque ducesque
Extrahit incertis. Et jam suprema Tonantis
Jussa fremunt, agrosque viris, annosaque vastant
Oppida: bellipotens præ se Deus agmina passim
Mille rapit: liquere domos, dilectaque læti
Connubia, et primo plorantes limine natos.
Tantus in attonitos cecidit Deus: arma paternis
Postibus, et fixos Superum ad penetralia currus
Vellere amor: tunc fessa putri rubigine tela,
Horrentesque situ gladios in sæva recurvant
Vulnera, et attrito cogunt juvenescere saxo.
Hi teretes galeas, magnorumque ærea suta
Thoracum, et tunicas chalybum squalore crepantes
Pectoribus tentare; alii Gortynia lentant
Cornua: jam falces avidis et aratra caminis,
Rastraque, et incurvi sævum rubuere ligones:
Cædere nec validas sanctis e stirpibus hastas,
Nec pudor emerito clypeum vestisse juvenco.
Irrupere Argos, mœstique ad limina regis

Bella animis, bella ore fremunt : it clamor ad auras,
Quantus Tyrrheni gemitus salis, aut ubi tentat
Enceladus mutare latus : procul igneus antris
Mons tonat; exundant apices, fluctusque Pelorus
Contrahit, et sperat tellus abrupta reverti.
Atque hic ingenti Capaneus Mavortis amore
Excitus, et longam pridem indignantia pacem
Corda tumens (huic ampla quidem de sanguine prisco
Nobilitas : sed enim ipse manu prægressus avorum
Facta, diu tuto Superum contemtor, et æqui
Impatiens, largusque animæ, modo suaserit ira),
Unus ut e silvis Pholoes habitator opacæ,
Inter et Ætnæos æquus consurgere fratres,
Ante fores, ubi turba ducum, vulgique frementis,
Amphiarae, tuas, « Quæ tanta ignavia, clamat,
Inachidæ? vosque o socio de sanguine Achivi,
Unius, heu pudeat! plebeia ad limina civis,
Tot ferro accinctæ gentes, animisque paratæ
Pendemus? non si ipse cavo sub vertice Cyrrhæ,
Quisquis is est timidis, famæque ita visus, Apollo
Mugiat, insano penitus seclusus in antro,
Exspectare queam, dum pallida virgo tremendas
Nuntiet ambages. Virtus mihi numen, et ensis
Quem teneo : jamque huc timida cum fraude sacerdos
Exeat, aut hodie volucrum quæ tanta potestas
Experiar. » Lætum fremit, assensuque furentem
Implet Achæa manus : tandem prorumpere adactus
Œclides, alio curarum agitante tumultu :
« Non equidem effreno juvenis clamore profani,
Dictorumque metu, licet hic insana minetur,

Elicior tenebris : alio mihi debita fato
Summa dies, vetitumque dari mortalibus armis.
Sed me vester amor, nimiusque arcana profari
Phœbus agit : vobis ventura, atque omne, quod ultra est,
Pandere mœstus eo : nam te, vesane, moneri
Ante nefas, unique silet tibi noster Apollo.
Quo miseri, Fatis Superisque obstantibus, arma,
Quo rapitis? quæ vos Furiarum verbera cæcos
Exagitant? adeone animarum tædet? et Argos
Exosi? nil dulce domi? nulla omina curæ?
Quid me Persei secreta ad culmina montis
Ire gradu trepido superosque irrumpere cœtus
Egistis? potui pariter nescire, quis armis
Casus, et atra dies, quæ fati exordia cunctis,
Quæ mihi : consulti testor penetralia mundi,
Et volucrum affatus, et te, Thymbræe, vocanti
Non alias tam sæve mihi, quæ signa futuri
Pertulerim : vidi ingentis portenta ruinæ :
Vidi hominum, Divumque nefas, hilaremque Megæram,
Et Lachesim putri vacuantem sæcula penso.
« Projicite arma manu. Deus ecce furentibus obstat :
Ecce Deus; miseri, quid pulchrum sanguine victo
Aoniam et diri saturare novalia Cadmi?
Sed quid vana cano? quid fixos arceo casus?
Ibimus. » Hic presso gemuit simul ore sacerdos.
Illum iterum Capaneus : « Tuus o furor, augur, et uni
Ista tibi, ut serves vacuos inglorius Argos :
Et tua non unquam Tyrrhenus tempora circum
Clangor eat : quid vota virum meliora moraris?
Scilicet ut vanis avibus, natoque, domoque,

Et thalamis potiare jacens, sileamus inulti
Tydeos egregii perfossum pectus? et arma
Fœderis abrupti? quod si bella effera Graios
Ferre vetas, i Sidonias legatus ad urbes.
Hæc pacem tibi serta dabunt: tua prorsus inani
Verba polo causas, abstrusaque semina rerum
Eliciunt? miseret Superum, si carmina curæ,
Humanæque preces: quid inertia pectora terres?
Primus in orbe Deos fecit timor: et tibi tuto
Nunc eat iste furor: sed prima ad classica quum jam
Hostilem Ismenon galeis Dircenque bibemus,
Ne mihi tunc, moneo, lituos atque arma volenti,
Obvius ire pares, ventisque aut alite visa
Bellorum proferre diem: procul hæc tibi mollis
Infula, terrificique aberit dementia Phœbi.
Illic augur ego, et mecum quicunque parati
Insanire manu.» Rursus fragor intonat ingens
Hortantum, et vasto subter volat astra tumultu.

Ut rapidus torrens, animos cui verna ministrant
Flamina, et exuti concreto frigore colles,
Quum vagus in campos frustra prohibentibus exit
Objicibus, resonant permixto turbine tecta,
Arva, armenta, viri, donec stetit improbus alto
Colle minor, magnoque invenit in aggere ripas.
Hæc alterna ducum nox interfusa diremit.

At gemitus Argia viri non amplius æquo
Corde ferens, sociumque animo miserata dolorem,
Sicut erat pridem laceris turbata capillis,
Et fletu signata genas, ad celsa verendi
Ibat tecta patris, parvumque sub ubere caro

Thessandrum portabat avo jam nocte suprema
Ante novos ortus, ubi sola superstite plaustro
Arctos ad Oceanum fugientibus invidet astris.
  Utque fores iniit, magnoque affusa parenti est:
« Cur tua cum lacrymis mœsto sine conjuge supplex
Limina nocte petam, cessem licet ipsa profari,
Scis genitor : sed jura Deum genitalia testor,
Teque pater, non ille jubet; sed pervigil angor,
Ex quo primus Hymen, movitque infausta sinistram
Juno facem, semper lacrymis gemituque propinquo
Exturbata quies : non si mihi tigridis horror,
Æquoreæque super rigeant præcordia cautes,
Ferre queam : tu solus opem, tu summa medendi
Jura tenes : da bella, pater; generique jacentis
Adspice res humiles, atque hanc, pater, adspice prolem
Exsulis; huic olim generis pudor. O ubi prima
Hospitia, et junctæ testato numine dextræ!
  « Hic certe est, quem Fata dabant, quem dixit Apollo.
Non egomet tacitos Veneris furata calores,
Culpatamve facem, tua jussa verenda, tuosque
Dilexi monitus : nunc qua feritate dolentis
Despiciam questus? nescis, pater optime, nescis,
Quantus amor causæ misero nupsisse marito.
Et nunc mœsta quidem grave et illætabile munus
Ut timeam, doleamque, rogo : sed quum oscula rumpet
Mœsta dies, quum rauca dabunt abeuntibus armis
Signa tubæ, sævoque genas fulgebitis auro,
Hei mihi! care parens, iterum fortasse rogabo. »
  Illius humenti carpens pater oscula vultu,
« Non equidem has unquam culparim, nata, querelas:

Pone metus : laudanda rogas, nec digna negari.
Sed mihi multa Dei (nec tu sperare, quod urges,
Desine), multa metus, regnique volubile pondus
Subjiciunt animo : veniet, qui debitus istis,
Nata, modus : nec te incassum flevisse quereris.
Tu solare virum : neu sint dispendia justæ
Dura moræ; magnos cunctamur, nata, paratus.
Proficitur bello.» Dicentem talia nascens
Lux movet, ingentesque jubent assurgere curæ.

ADNOTATIONES

IN P. PAPINII STATII SILVAS.

IN LIBRUM PRIMUM.

In epistolam. *Quid enim... quoque auctoritate.* Lacunam editionum vett. et codd. aliquot sententia duce ita explevit Domitius: « Quid enim *oportet hujus* quoque auct., » etc. Cujus conjecturam codd. Vrat., Drak. et Paris. confirmant : quare ceterorum hariolationes omittimus.

Sed tamen CCLXXVIII *hexametros habet.* Verum numerum præbet cod. Paris. : CLXXVII.

Carmen I. *Equus maximus Domitiani.* Equestris statua Domitiani inter ea antiquæ artis opera referri debet, quorum, nisi poetarum carminibus essent celebrata, omnis memoria evanuisset. Nam præter ea, quæ Statius et Martialis, *Epigr.* I, 71, 6, narrarunt, nullum exstat ejus vestigium. P. Victor et Sextus Rufus non nisi nomen afferunt, his verbis : « Equus aheneus Domitiani Augusti, » nulla tamen expositione addita. Quanquam igitur critici undique collegerunt antiquitatis testimonia, sunt hæc aut falsa aut aliena ab hoc Domitiani monumento, cujus auctor ne conjectura quidem probabili cognosci potest. Hand. Exstructum fuisse hoc opus post annum 836 vel adeo 837 ab U. C. docet cognomen *Germanici*, versu quinto Domitiano datum.

Nec grege (v. 12). Pulchre usus est Virgilii verbis, *Æneidos* II, 238 :

> . . . . Pueri circum innuptæque puellæ
> Sacra canunt funemque manu contingere gaudent.

Hinc obvia (v. 22 sqq.). Respicitur ad C. Julium Cæsarem, primum imperatorem inter Divos relatum : cujus templum situm erat e regione statuæ; ab latere ejus cernebantur *tecta Julia*, i. e. basilica Julia, in Foro romano posita; ab altero porticus *Pauli*, ab Æmilio Lepido Paulo propriis impensis facta, post incendium ab Augusto restituta. Concordiæ denique statua vix dubium est, quin posita fuerit ad porticum Concordiæ, in illa Urbis parte prope clivum capitolinum exstructam. Accuratius de his et de arcu Vespasiani, qui et ipse non procul aberat, quærant quibus descriptiones Urbis et alia subsidia ad manus sunt.

In leges iret gener, et Cato castris (v. 28). Memoranda est Wernsdorfii explicatio ad ablat. *castris* ex *iret* elicientis *decederet*.

Contemptis surgant pallatia flammis (v. 34). In bellis civilibus et sub Vespasiano Capitolium, Pallatium et permultæ ædes publicæ incendio correptæ erant : pars earum ab ipso Domitiano restituta, præsertim Capitolium, sub Tito rursus exustum. Cf. infra, VI, 102. Quod ipsum an h. l. intelligendum sit, dubitari debet ob voc. *prospectare* et mentionem Vestæ, cujus templum palatino monti propius adjacebat. Ceterum cf. infra, III, 4, v. 47 sqq.

Adrastæus... Arion (v. 52). Adrasti equus, de quo *Theb.*, VI, 301 sqq., et Schellenbergii *Antimach.*, p. 65 sqq. — *Cyllarus* cum Xantho, Dioscurorum equi : Noster Cyllarum utriusque solum dicit. Sed mythologica hæc in nostro poeta nimis multa sunt, quam ut in brevibus hisce notis possint explicari. Quare ejusmodi res in posterum omittimus, nisi forte ubi major incidit difficultas.

(v. 64.) In hoc loco impedito, qui fere ad MSS. scripturam expressus est, longe plurimum speciei habet Handii conjectura : « Strepit ardua pulsu Machina; continuus (sic MSS. omnes) septem per culmina *cœlo* It fragor. » Glossæ enim quando poetarum versus invaserant, ad refingendos rhythmos non raro in exsilium agebatur indigena, civitatem obtinebat verbum peregrinum. Sic optimus alioquin codex Horatii, quo editores nondum usi sunt, *Sat.* I, 10, 38, « judice coram » præbet pro « judice Tarpa. » Et in nostro loco præcesserat v. 59 : « culmina montis. »

Loci custos (v. 66). Curtius inter Divos relatus, numen lacus Curtii siti in Foro prope equum. Vide VARRON., p. 25, ed. Gothofr., et interpp. Festi, s. v. *Curtius lacus*.

Bella (v. 79 sqq.). Hæc sunt capitolinum (SUET., *Domit.*, 1); germanicum, contra Cattos; civile, ab Antonio motum (SUET., 6), et dacicum duplex.—*Montem*. Dicit montem Dacorum, eo vocabulo totam gentem designans, quia, ut ait Flor., IV, 12: « Daci montibus inhærent. » Quod clare efficitur ex *Silv.* III, 3, 169. Cf. GRONOV., *Diatrib.*, p. 350.

Atticus... senior (v. 102). Phidias. Sæpe verbo *senior* utitur Statius ad significandos qui diu ante se vixerunt. Vide MARKL.— *Te similem* explicuit Gronov. in *Diatr.*, p. 34 sqq., tuam imaginem, quod propter alios locos Statii probe tenendum. Idem vero, p. 39 sq., optime refutat sententiam multorum, cui etiam Weberus nuper adhæsit, *novum templum* intelligi illud, quod Flaviæ genti exstruxerit Domitianus. — Seq. versu *Taras* est magnus colossus Tarenti.

Lætus huic (v. 107). *Huic* disyllabe legendum, ut non raro in his poetis; vide HANDIUM, ad seq. *carm.*, v. 135.

CARM. II. *Alternum factura pedem* (v. 9). I. e. elegiacos versus. Handius ποιητικώτερον e cod. Vratisl.: *fultura*.

Dominæ niveis a vultibus obstas (v. 23). Ne flores in eam conjecti vultum tangant. Cogitari vero debet osculantis habitus.

Pressa (v. 45). Handius et sensu et metro expedito legit *prensum*.

Multa... virga (v. 48). Fascibus magistratuum. Cf. v. 233.

Furto (v. 60). Sic Markl. Codd. *lecto*. Jacobsius ad *Anthol. Gr.*, vol. XII, p. 14, conj. *mæcho*.

Præluxi (v. 89). Passovius ex cod. Rhedigerano, levi mutatione adhibita, melius *præfulsi*.

Columbæ (v. 102). Respicit poema Stellæ, de quo Martialis, I, 8; VII, 14.

Suggestumque comæ (v. 114). Hæc Handius bene explicuit adhibito Ammiano, XVI, 10: « Elatosque vertice scansili suggestus, » crines in gradus compositos, sive gradibus distinctos in altum se attollentes.

Queritur jam (v. 122). Sic fere codd., sed sententia haud paullo meliore Handius scripsit: « *Querimur* jam Seras avaros *Angustum* (ita codd. aliquot) spoliare (nam *spoliasse* Marklandi conjectura est) nemus: » ut poeta sive potius Venus doleat sibi jam deesse ornamenta Violantilla satis digna.

Ab astris (v. 147). Post astra, quæ modo reliquerat.

Tyrii moderator livet aheni (v. 151). Tyriæ purpuræ tinctor invidet. Sic *Tyrii cadi*, infra III, 2, 140.

Dalmatico metallo (v. 153). Auro; vid. ad III, 3, 90.

Asteris (v. 197). Sub hoc enim nomine Stella Violantillam indefessis carminibus celebraverat.

Tumidæ (v. 203). Bene Gronov. et Hand. e cod. *Nitidæ*.

Cœlestum munere, clare Stella (v. 209-210). Multo præstantior est codicum ipsorum lectio : « munere *claro*, St. »

Parnasse, sonas (v. 223). Scil. strepitu Musarum, parantium se profectui in Stellæ ædes; sic *Pangea* propter Mænadas et Bacchi comites itineri instantes et ipsos. Hæc Markl.

Insigni geminat Concordia tæda (v. 240). Hæc verba multis modis laborantia felici successu Boxhornius ita refinxit : « insignes gem. C. tædas : » ex ritu enim veterum conjungendis duabus tædis matrimonium sanciebatur.

Gressu extremo fraudatis epos (v. 250-251). Elegiacos numeros dicit. — *Coo plaudente*. Sic Markland. post Bernart. ex vett. edd. et codd., immerito castigatus ab Handio aliisque ob mensuram adjectivi *cous* : sed substantivum hic est, græca mensura adhibitum. Hymnus Homericus in Apollinem, v. 42 : Κόως, et alii post hunc poetæ. Vulgatam tamen ante *choro plaudente* pro vera habet et bene explicat Valckenar., *de Callimachi Berenice*, p. 30 sqq.

Tellus Eubois (v. 262-263). Neapolis, Euboensium a Chalcide colonia. Cf. Markl. ad v, 2, 49.—*Sebetos*. Fons prope Neapolim.

Leges, castra legant (v. 267). Sic omnia MSS., quorum lectionem Gronov., *Diatrib.*, p. 15, explicat : qui senatum, qui militem legant; *leges* pro custodibus legum. Multi vero critici sensu apertiore et magnificentius *regant*.

Carm. III. In cod. Vratislav. hic Vopiscus appellatur *M. Mauritius Vopiscus*. Ceterum hujus carminis multos locos imitando expressit Ausonius in *Mosella*.

Defendere (v. 4). Hic est obtinere, vindicare sibi, recentiore usu. Vide Hand., ad h. l.

Pisæum... annum (v. 8). Eo anni tempore, quo ludi Olympici juxta Pisam celebrabantur, pro media æstate.

Saxeus (v. 21). Ovidius de eodem Aniene, *Amor.*, III, 6, 45 :

> Nec te prætereo, qui, per cava saxa volutans,
> Tiburis Argei pomifera arva rigas.

Litus utrumque domi (v. 24). Quod vulgo in alterutro litore habitatur; sed Anien mediam permeabat villam Vopisci. Unde etiam sequentia intelligenda.

Junctos delphinas ephebo (v. 28). De delphine et puero Bajano v. historiam ap. Plin. *H. N.*, IX, 8, 8; coll. Plin. *Epist.* IX, 33; Gell., VII, 8; et Ælian., *N. A.*, VI, 15, qui similia ex aliis regionibus narrant. WEBER.

Jacentes (v. 40). Sic Markl. e conjectura, quam ipse rejecit ad Lucret., III, 952. Non enim tangenda erat vulgata codicum : *tacentes*. Ad eumdem Lucret. locum seq. v. Wakefieldus *tuta quies*. Post de v. 44 vide ad II, 2, 17.

Asarota (v. 56). De his pavimentis, « lapide pretioso cæsim diminuto in varia picturæ genera discriminatis, » ut Apuleii verbis utar, vide ad PLIN., *Hist. Nat.*, XXXVI, 25. Id luxuriæ genus vel in ultimum Septentrionem ab Romanis perlatum : nam Blenhemii in *Oxfordshire* superiore sæculo ejusmodi opus detectum est.

Trichoris (v. 58). Tectorum fastigiis trina contignatione. De his plura vid. ap. SALMAS. *ad Spartianum*, p. 677. — Insequentibus verss. poeta imitatur Virgil., *Æneid.*, III, 59 sq.

Nymphas (v. 64). MSS. omnes : *mensas*, in convivia ad ripam exstructas : quod non erat cur mutaretur.

Marcia (v. 67). Aqua per Anienem plumbeis canalibus ducta erat.

Dulichiis... lupis (v. 86). Dicere noluit *porcis*, in quos mutati erant socii Ulyssis. Circæ etiam lupi ex hominibus mutati serviebant, ut est in *Odyss.*, X, 212.

Meditantur pondera mores (v. 90). Mores, qui in locis voluptariis, quos modo contulerat cum Vopisci villa, sunt levissimi ac luxu diffluentes, in hac sede gravitatem *meditantur* et assumunt. Vide proxime seqq.

Liventem satiram nigra rubigine turbes (v. 103). Docte hoc explicat Gronov., *Diatr.*, c. XI, p. 64 sqq., coll. p. 327 sq. : turbando et miscendo varia conscribas. Nota est hæc antiquæ satiræ romanæ indoles, quam potuit Statii affectatio conjungere cum recentiore mordendi forma. Markl. correxit aut *turpes* cum Gevartio, aut *tingas* : quorum prius recepit Handius, explicans « maculas inducere, μιαίνειν, de colore fusco rebus candidis addito. » Sed non satis attendisse omnes videntur ad verborum « nigra rubigine »

quæsitam vehementiam : quæ commendat Hopfii conjecturam expositam a Burmanno ad *Anthol. Lat.*, vol. II, p. 677 : « Liventem s. nigra rubigine *purges.* » « Ut prædicet, inquit, Manlium satiras non tantum felicissime condere, sed, quod multo præclarius, vitia hujus carminis, quæ priores non satis effugerant, emendare, et salibus ac festivitate succum loliginis atræ et rubiginem, quibus antea in omnium odium adducta laboraverat, temperare et purgare. »

Flavis Hermus transcurrere ripis (v. 107). Wakefieldus, *Silv. crit.*, vol. v, p. 35, hic restituit « fulvis H. tr. *rivis*, » in quo postremum verum judico.

Carm. IV. *Damnosaque fila senectæ* (v. 7 sq.). Optime explicat Markl., a serpentibus petitam esse metaphoram docens, collatis Plinio, *Hist. Nat.*, XXIX, 5 : « ... membrana (anguium) sive *senectus* vernatione exuta ; » et ipso Statio, *Thebaid.*, IV, 95 sqq. Nam de senectute proprio significatu cogitare vetat v. 52 sq. Ceterum Rutilius Gallicus tum erat præfectus Urbi. Cf. Barth.

Certent lætitia ; nosseque ex ordine collis Confremat (v. 13). Sic MSS. et sententia et metro violatis. Reliquorum tentaminibus refutatis, Marklandus medelam non invenit. Cod. Rhedig. : « noseque. » Liceat substituere interim « omnisque, » quod in codd. est hoc compendio *oisque*. Hiatus in hac versus sede ex Virgilio notissimus. His scriptis animadverto similem esse Weberi sententiam, plura tamen mutantis.

Nova sæcula (v. 17 sq.). Respicit ad ludos Seculares a Domitiano celebratos, ut moris erat, ad aram Terenti, in campo Martio. Plura dabimus ad Valer. Max., II, 4, § 5.

Felix (v. 41). Curiæ epitheton ; v. Markl. De sqq., v. Gron., *Diatr.*, p. 206 sqq.

V. 58 sq. Significat Apollinem Vercellis cultum ; hinc *Apollineæ* Vercellæ ap. Martial. X, *epigr.* 12. Inde, ut probabiliter conjicit Markl., oriundus Rutilius Gallicus.

Carmina (v. 97). Refer ad eosdem ludos Seculares : in quibus carmen seculare composuisse Rutilium hic locus ostendere videtur.

Versum 99 ex usu veterum explicat Gronov., *Diatr.*, p. 283 sq.

Ritu se cingit uterque Pæonio (v. 107). Hippocrates præcipit, ut medici, præsertim chirurgi, sint veste astricta et succincta.

Vide artis opera. In mente habuit Statius Virgilii locum, *Æneidos* XII, v. 401 sqq.

> . . . . Ille retorto
> Pæonium in morem senior succinctus amictu
> Multa manu medica Phœbique potentibus herbis....

Euboici... pulveris (v. 126). Sibyllæ tot annorum quot pulveris aut arenæ micas manu fuerat complexa. Nota res ex Ovidio.

Carm. V. V. 26 sqq., cf. ad *Carm.* III, 67.

Undosa Carystos (v. 34). Simul respicitur ad marmoris carystii naturam, de quo Martianus Capella : « Carystos marmore fluctibus concoloro; » et Statius, II, 2, 93 :

> . . . . . Gaudens fluctu certare Carystos.

Vix opus admonere, nomina hic regionum omnia de marmore ibi proveniente dici, ut sæpissime apud Statium.

Limina cessant (v. 41). Scribendum erat cum multis *lumina*, quod non necessarium est explicari cum Gronov., *Diatr.*, p. 283 sq., fenestræ. — Ad ultimum carminis v. tenendum est, Etruscum per tempus aliquod relegatum fuisse. Vide Gronov., *Diatr.*, p. 68 et 403.

Carm. VI. Hendecasyllabi. Vox *saturnales* delenda de titulo cum edd. vett. et codd. aliquot. Saturnalia enim non calendis decembr., sed ab a. d. XVI cal. januar. celebrabantur. Erroris originem monstravit Markl.

Ebriamque noctem (v. 8). Vix alia verba a manuscriptis magis dubia. Lege de diversitate lectionis in h. l. narrationem Gronovii, *Diatr.*, cap. XIII. In seqq. versiculis Markl. frustra statuit aliqua deesse.

Et quod percoquit Ebosia caunis (v. 15). Ita Salmasius, probante Gronov., c. XIV, ubi omnia hujus lectionis præsidia collecta habes. Sed codd. : « Et *quas* præcoquit (vel *percoq.*) Ebosia *cannas*, » quod recte reduxit Weberus, hæc monens : « Demonstravit Palmerius *cauneas*, non *caunas*, dici genus ficuum siccatarum a Cauno, Cariæ urbe, earumque parvarum, quum ficos Ebusi vel Ebosiæ insulæ (in Balearico mari) præstantissimas amplissimasque prædicet Plinius; deinde h. l. in pretiosa Cæsaris pluvia non vilem rem, qualem ficus illas Cauni, sed raram et delicatam, qualis saccharum etiam tunc fuerit, recensendam fuisse. »

Massis Amerina non perustis (v. 18). Pira dissecta, in massas coacta et ad solem siccata. Vide Gronov., *Diatr.*, p. 80.

Marcida vina (v. 33). Non acria, antiqua. Optime de hoc v. egit Ruhnken., *ad Rutil. Lup.*, II, 7, p. 102 sq.

Superba (v. 38). I. e. te majorem credens Cæsare; ut ante *beata*, tuis meritis nimis læta, quum supereris tamen hodie a Cæsare.

Nec tardum seges occupabat annum (v. 42). Cum Markl. scribendum erat *tantum*, hac sententia, non tam largus frugum proventus erat ævo Saturni. Hunc usum vocis *annus* docuit Gronov., *Diatr.*, p. 157 sq. Ad seqq. cf. Martialem :

Vescitur omnis eques tecum, populusque patresque,
Et capit ambrosias cum duce Roma dapes.

Quos Natura (v. 58 sq.). Etiam ad hanc lectionem Marklandi accommodari potest elegantissima expositio Gronovii, c. xv, p. 82 sqq., quam vide.

Lydiæ tumentes (v. 70). Habitiores, ut Juvenal., *Sat.* II, 141 : *Turgida Lyde*, ubi v. interpp. — Mulieres *gaditanæ* cum crotalis et cymbalis saltabant; vide ad eumd. Juvenal., XI, 162.

V. 77 sqq. De hoc largitionis genere plura narraverunt interpp. ad illa Martialis, VIII, 78, 12 :

Nunc implere sinus securos gaudet, et absens.
Sortitur dominos, ne laceretur, avis.

Flammeus orbis (v. 87). Lychnuchus ingens, funalia plurima in orbem distributa ferens.

IN LIBRUM II.

Epistola. *Melioris Atedii* mentio etiam apud Martial., VI, 28, 29; VII, 28, et alibi.

Tibi laturus acceptum Apparere inde videtur, carmen hujus lib. VI scriptum fuisse impellente Atedio. — *Excludit*, claudit.

Carmen I. Ejusdem Glauciæ epicedium et epitaphium exstant inter Martialis epigrammata,

Non de plebe domus nec avaræ verna catastæ,
Sed domini sancto dignus amore puer,

Munera quum posset nondum sentire patroni,
Glaucia libertus jam Melioris erat.
Moribus hoc formæque datum. Quis blandior illo?
Aut quis Apollineo pulchrior ore fuit?
Immodicis brevis est ætas et rara senectus :
Quidquid amas, cupias non placuisse nimis.

Et epitaphium :

Libertus Melioris ille notus,
Tota qui cecidit dolente Roma,
Cari deliciæ breves patroni,
Hoc sub marmore Glaucias humatus
Juncto Flaminiæ jacet sepulcro :
Castus moribus, innocens pudore,
Velox ingenio, decore felix.
Bis senis modo messibus peractis
Vix unum puer applicabat annum.
Qui fles talia, nil fleas, viator.

Verba medentia sævis Confero (v. 5). Wakefieldus, *Silv. crit.*, v. v, p. 108 : « medentia lævus confero » (postremum in cod. Par.).

Plorantemque animam (v. 22). Ut corpus ante justum tempus relinquere coactam. Cf. Markl.

V. 27 sq. Melius hæc exhibentur in cod. Rhedig. : « Inf. vates *versa* mea pect. tecum Plango lyra. »

Impliciti (v. 46). Scil. amplexibus tibi.

Jurataque... barba (v. 53). Non est valde optata, sed per quam etsi futuram sæpe juraverat Glaucias, in hunc fere modum : Ita contingat mihi flos genarum ; ita mihi salvo barbam ponere liceat. Hæc est explicatio Gronovii, q. v. c. xvii, p. 95 sqq. 405.

Nec te barbaricæ versabat turbo catastæ (v. 72). Optime hæc idem restituit et explicuit, cap. xvi, p. 85 sqq. : « Mancipia venalia in catasta vel foro interea, dum præconium fiebat, in orbem ire, currere, saltare nonnunquam cogebantur : non tam ut cognoscerentur, quinam essent venales, quam ut adstantes et emptores accuratius ita specularentur corpora, illique sanitatem suam probarent : qua de causa et nudabantur et contrectabantur. Eam circumactionem servorum pulchre *turbinem catastæ* vocavit. Qui in circuitum eunt vel currunt, orbem saltatorium versant, *turbine*

versari dicuntur recte, et eos *turbo versat.* » Eumdem morem Græcis fuisse probat Menandri loco (ex Ephesio, p. 69, ed. Meinek.):

> Ἐγὼ μὲν ἤδη μοι δοκῶ, νὴ τοὺς θεοὺς,
> Ἐν τοῖς Κύκλοις ἐμαυτὸν ἐκδεδυκότα
> Ὁρᾷν κύκλῳ τρέχοντα καὶ πωλούμενον.

Cf. locum Martialis supra adscriptum.

Dictys (v. 95). Hic piscator Seriphius retibus cepit arcam, qua clausos Danaen et Perseum filium Acrisius in mare projecerat, domumque retulit et educavit Perseum. Seq. versu *victos...parentes*, de matribus; v. Markl.

Ipse pater sensus, ipsi stupuere magistri (v. 119). « I. e. *sensus*, quos ille imponeret versibus modulatione vocis : ex quibus cognosci poterat, quam bene ipsi poetæ a recitante intelligerentur. » Gronov., *Diatr.*, p. 395, ubi plura de hac re. — Ad v. 122 sq. nihil interpretes, sed insunt, in quibus offendendum erat.

Et angusta (v. 130 sq.). Verba sic lecta intelligi non possunt. Tolerabilem ope vett. edd. sensum excussit Marklandus in *Addendis* fingens :

> . . . . . Et angustos artus jactare lacerna
> Enormi non ille sinens.

« Imponendo laxas et enormes vestes angustis artubus, facere ut artus majores appareant quam revera sunt; et hoc opponitur præcedenti :

> . . . . . Brevibus constringere lænis
> Pectora.

Neutrum horum fecit Melior, sed *semper ad annos texta* legebat. »

Milvius agger (v. 176). Pons Milvius sive potius *Mulvius* (codd. quidam antiquissimi etiam *Molvius*), ab Æmilio Scauro censore factus, ab Augusto refectus, ad secundum ab Urbe lapidem, in via Flaminia, octo fornicibus.

Gramine Lernæ (v. 181). Dictum oportuit *Nemeæ*, ut ipse passim in *Thebaide*; sed in ea locorum propinquitate hoc non tanti erat, quanti facit Markl.

Blæsi (v. 191). Explicantur hæc loco Martialis, *Epigr.* VIII, 38, *ad Meliorem* :

Qui solemnibus anxius sepulti
Nomen non sinis interire Blæsi,
Et de munifica profusus arca
Ad natalitium diem colendum
Scribarum memori piæque turbæ
Quod donas, facis ipse Blæsianum.

Puero partitur (v. 207). Sic Markl. Sanior erat codicum scriptura *pueri* : partitur pueri amorem cum Meliore.

Imbrifero pallens Autumnus hiatu (v. 217). Bene Markl. : « Sciendum est imaginem hanc desumtam esse ex tabula aliqua, in qua pingebatur Autumnus ore *hiante* et patulis rictibus, efflans morbos, quibus maxime obnoxia est ea anni tempestas; unde

Autumnusque gravis, Libitinæ quæstus acerbæ,

Horatio, *Sat.* II, 6, 19, et poetis passim. »

Meruitve mori (v. 223). Verisimillime idem : *renuitve.*

Diræ comes ille feræ (v. 230). Othrus, Geryonæ canis; vide Sil. Ital., XIII, 845 sqq.; ibique Nic. Heinsium.

(v. 234.) « Jubet Glauciam, dum in somnis domino patronoque apparet, commendare ei parentes suos et sororem : qui quum unius Glauciæ gratia niterentur, defuncto illo metus erat, ne patrono Meliori minus nunc curæ essent. » Gronov., *Diatr.*, p. 97.

Carm. II. Ab initio significatur Surrentum (Plin., *H. N.*, III, 5 : « Surrentum cum promontorio Minervæ, Sirenum quondam sede; » et plura Markl. ad III, 1, 64) et Puteolanum mare (vide infra ad v. 96); versu autem 6 modeste quinquennalia Neapolitana, quibus poeta noster erat coronatus; et v. 8 dicit : Quum jam Actiacorum ludorum tempus advenisset.

Gemina testudine (v. 17 sq.). Sunt gemini fornices in scopulum excisum laborati, ut recte Gronov., c. XVI, unde etiam hunc Senecæ locum repetimus : « Non vivunt contra naturam, qui fundamenta thermarum in mare jaciunt, nec delicate natare sibi ipsi videntur, nisi calentia stagna fluctu ac tempestate feriantur? »

Detinet (v. 47). Simillime Plinius in descriptione Laurentinæ villæ, *Epist.* II, 17 : « Altera fenestra admittit Orientem, Occidentem altera *retinet.* »

Adhuc vacua... Pisa (v. 65). Ante positum simulacrum Jovis Olympici.

Servit (v. 75). Subjacet, ut Plinius in pictura Tusculanæ villæ, *Epist.* v, 6, cujus plurima cum nostro carmine utiliter comparari poterunt : « Piscinam quæ fenestris servit ac subjacet. » Sic in seq. versu etiam *paret.* — *Megalia* et *Limon* prædia erant Pollii.

Angitur (v. 81). Recte Weberus : « Indicari videtur quædam invidia Limonis, ægre id ferentis, si dominus alibi versetur. »

Carystos (v. 93). Vide ad I, 5, 34.

Chalcidicas (v. 94). Vide ad I, 2, 264.

Dicarchi mœnia (v. 96). Festus : « *Dicæarchia* vocabatur quæ nunc Puteoli, quod ea civitas quondam justissime gubernabatur. » Ubi vide intt., et Markl. ad h. l. de forma vocis.

Tirynthia... Aula (v. 109). Herculanum : quod quam fecundum fuerit, notum omnibus est.

Therapnæi (v. 111). Lacedæmonii, ut fluvium in Tarentino agro vocat Martialis, II, 43. Plura Markl.

Hic seu siderias... artes (v. 112). Ad astronomiæ vel astrologiæ studia hoc referendum foret, quibus otium fallere poterat amicus Statii. Sed codd. Paris. et Rhedig. : « Hic *ubi* sid. : » quo recepto apparet pro *sublimes* dici intelligique ea quæ jam per partes exsequitur poeta. Nam *Pierias* in Rhedig. correctorem prodit ut multa in eo codice. — *Dissona carmina* non alia esse videntur quam satiræ.

Plectrique errore superbus (v. 137). Gronovius intellexit : motu plectri per chordas ; quod dubium esse demonstravit Markl. Tutius Weberus explicat de juvenili ingenii lusu, quo per varias res poetice exornandas Pollius vagabatur et errabat.

Alias decuit Concordia mentes (v. 154). Veram esse lectionem puto quam præbent cod. Paris. et Rhedig. : *docuit*, instituit, formavit.

Carm. III. *Cœlica* (Cœlii montis) *tecta subit* (v. 14). « Quomodo dici potuit Pholoe *subiisse tecta*, quum statim sequatur illam deposuisse se in *margine ripæ*, et eo loco ubi *nunc* sunt ædes Melioris ? quin et Diana eam cubantem vidit, dum errat per septem juga. Non igitur intra *tecta* tunc fuit Pholoe, sed *sub dio*, nudoque sub ætheris axe. Lege : « Cœlica *tesca* subit : » *tesca* enim seu *tesqua* sunt loca aspera et inculta, qualia fere sunt montes. Vide Horat., *Epist.* I, 14, 19; Lucan., VI, 40; interpp. ad Fe-

stum s. v. » Markl. Cf. ad *Theb.*, xii, 447. Quod in textu receptum oportuit.

Niveæ... margine ripæ (v. 17). Hic magnopere offendit Markl.; sed *niveæ* explicandum esse videtur frigidæ, ut *niveum profundum* ap. Sil. Ital., iv, 535, quod tamen et ipsum ab N. Heins. et Markl. corrigitur.

Aventinæ... cervæ (v. 22). Bene contulit Markl. Festum s. v. Servorum dies : « Servius Tullius... ædem Dianæ dedicavit in Aventino, cujus tutelæ sunt cervi. »

Deposuit juxta (v. 41). Id est plantavit; ex Virgil., *Georg.*, ii, 23 :

> Hic plantas tenero abscidens de corpore matrum
> Deposuit sulcis.

Paullo ante *Primævam visu* bene explicuit Gronov., *Diatr.*, p. 109, quæ in perfectissima ævi sui ἀκμῇ constituta esse videtur et nova ac tenera apparet, ut Homerus de arbore, ad quam Latona Apollinem enixa, dicat (*Odyss.*, vi, 163) φοίνικος νέον ἔρνος.

Turbare (v. 48). « Non turbidum facere ab imo, quod folia levia et caduca non possunt, sed miscere et veluti variare. » Gronov., *Diatr.*, p. 65.

Umbris scrutatur amantibus undas (v. 55). Per *umbras* intelligi folia arboris recte animadvertit Markl. ex *Thebaid.*, ii, 401 :

> .... Amissæ redierunt montibus umbræ,

coll. Virg., *Georg.*, i, 342. Arbor igitur auctoris caloribus plena folia demittit ad undas, quas indefessa aspicit et scrutari videtur. Quare non necessaria est, etsi elegans, Marklandi conjectura *tutatur*.

Et secrete palam (v. 69). Sanissima esse hæc verba censeo, cum Gronovio, p. 110, qui ne explicationem quidem adjiciendam putavit. *Tumultus* enim ad affectus et perturbationes animi refertur, ut notum : quare subjungit Statius : Qui non secedis, sicut alii multi, quo cupiditatibus morem geras, sed vel secretus ita vivis, tamquam *palam* esses et coram omnium oculis. De hoc usu verbi *secretus* sufficit unus locus Taciti, *Annal.*, xi, 21 : « Dum in oppido Adrumeto vacuis per medium diei porticibus *secretus* agitat. »

Comere (v. 71). Statianum pro ornare : « qui honor divitiis non contingit, quum sepositas infelix arca strangulat et æternum conclusas tenet. » Gronov., p. 169 sq. Vulgo *condere*, quod re diligentius pensitata retinet Ruhnkenius *ad Rutil. Lup.*, II, 2, p. 79.

Elysio (v. 74). Dativus, ad Elysium.

Carm. IV. Cod. Rhedig. : « Psittacus ejusdem. » Cod. Paris. et ed. pr. : « Ps. Atedii Melioris. » Conferas cum hoc poemate simile Ovidii, *Amor.*, II, 6.

Vinceret, aspectu gelidi (v. 27). Melius nonnullæ editt. : « vinceret aspectu, gelidi. »

Nomenque locutus Cæsareum (v. 29 sq.). Martialis, XIV, 73 :

> Psittacus a vobis aliorum nomina discam :
> Hoc didici per me dicere, CÆSAR AVE!

Nunc conviva levis, monstrataque reddere verba Tam facilis (v. 31). Vide an in animo habuerit Statius quem Plinius quoque observavit morem psittacorum, *H. N.*, X, 42 : « Et quæ accipit verba pronuntiat, in vino præcipue lasciva. »

Respirant gramina plumæ (v. 35). Sic Markl. Sed codd. et edd. vett. : *gramine* et vers. seq. *Sicaniisque crocis :* quæ poetæ manus esse videtur. Weberus : « *gramen* h. l., ut Propert., III, 27, 17, intelligo *juncum odoratum* sive *herbam schœnanthus*. Sic *assyrium gramen*, infra, VI, 88. Vid. quæ notavi ad Poet. eleg. græc., p. 774. »

Carm. V. Ad eamdem leonis cædem a tigride refertur Martialis epigramma in *Spect.* 18 :

> Lambere securi dextram consueta magistri
> Tigris, ab hyrcano gloria rara jugo,
> Sæva ferum rabido laceravit dente leonem :
> Res nova, non ullis cognita temporibus.
> Ausa est tale nihil, silvis dum vixit in altis ;
> Postquam inter nos est, plus feritatis habet.

Fugiente fera (v. 11). Tigride.

Carm. VI. Epigraphe in uno codicum Gronovii... *ad Flavium Ruffum*... Cod. Paris. et edd. vett. : ...*Epicedion Pileti*, i. e. Phileti, Φιλήτου. Vide v. 81, 103, et Markl.

Arcte tamen, et procul intrat Altius in sensus (v. 6). Acute hæc.

Plaga minor, quæ *arcte* i. e. tenui vulnere, et ex longinquo (*procul*), fere ut sagitta eminus missa, infligitur (nam de propinquo quasi et cominus facta sunt vulnera, i. e. luctus, parentum, filiorum, fratrum, eminus autem famulorum), altius descendit, etc.

Dolor iste (*deisque Si tam dura placent*) (v. 13). Melius hæc scriberentur ex optima conjectura Gronovii, p. 114 : « Dolor iste : deisne, Hei, tam dura placent? hominem, etc. » Cf. Markl.

Cervus Maronis (v. 20). De quo in *Æneid.*, VII, 483 sqq.

Rusticus invisas (v. 28). Dum fuerit quidem Philetus elegans et ἀστεῖος. Hoc si servatur (ut servandum est), legi necessario debet cum codd. Rhedig. et Paris., item edd. vett. cunctis : *invitas* : invitæ enim naves perniciem patriæ advecturæ mare intrabant. Markl. conj. : *Troasin invisas*.

(v. 36 sq.) Cf. notum Horatii... *Inter ignes Luna minores*.

Quales dubiæ discrimina formæ De sexu transire jubent (v. 39 sq.) Explicantur hæc, ita reficta a Markl., loco Hor., *Od.* II, 5, 21 :

Quem si puellarum insereres choro,
Mire sagaces falleret hospites
Discrimen obscurum, solutis
Crinibus ambiguoque vultu;

et ipsius Statii inde expresso, *Achill.*, I, 336 sq. :

. . . . Fallitque tuentes
Ambiguus tenuique latens discrimine sexus.

Codd. : « æquales dubiæ post crimina formæ, etc. » Eviratos alii hic sine necessitate intelligunt, licet eos iisdem fere verbis Statius tangat infra, III, 4, 70 sq. :

. . . . . Haud ullo concussum vulnere corpus
De sexu transire jubet.

Horrore decoro (v. 43). Cod. Paris. in margine : « errore. »

Ammonium Pyladen (v. 54). At Pylades oriundus erat e Phocide, Ovidio sæpe dictus *juvenis Phoceus*. Quare Markl. conj. : *Aonium*, quia Bœotia Phocidi contigua, et ab ipso Statio, *Achill.*, I, 421, junguntur *Phocis et Aonia*.

Fortuna (v. 56). Conditio pueri servilis.

Ructassent... incendia... Locros (v. 62). « I. e. ructando ignem

Locros vexassent. » GRONOV., p. 329. In quo capite (L) multa similia. Ac sane eo fortasse progressa est Statianæ affectationis audacia. Ceterum Markl. non male proposuit *undassent*, ut *Achill.*, I, 86 :

..... Æacides... sanguine Teucros
Undabit campos.

In dextram (v. 65). Lege *dextrum*, imperantibus codd. et usu linguæ; vide MARKL. De præcedenti versu idem difficultates movit : sed in zeugmate statuendo acquiescendum est, quia Ursi in illis regionibus possessiones earumque situm non novimus.

Vitæ... adultæ (v. 70 sqq.). Adolescentiæ. *Elea lustra* sunt olympiades. Multa hic de singulis Markl. *Rhamnusiam* poeta dicit Invidiam ob similia fere effecta cum Nemesi et τὸ θεῖον φθονερόν, neque tamen Nemesin et Invidiam eadem esse numina credidit, ut Markl. vult, etiam in eo falsus quod *Rhamnusiam* ap. Claudian., *de Bell. Get.*, 631, Invidiam interpretatur. Multa hic Statius hausit ex celeberrima Ovidii pictura, *Metam.*, II.

Genitrix tibi sæva lacertos (v. 83). Obvium erat correxisse *sibi*, quod in codicum Paris. et Crucei margine factum esse video, mirorque non dudum ab editoribus receptum. Nam est acuminis Statiani genuinus fructus. In superiori versu pro « non sævius atros, » scribendum esse videtur : « non *segnius* a. » Markl. vult « secius, » quod minus probem. Illud ductibus quoque litterarum convenientius.

Reis... raptis (v. 95). Non « reis præter spem ereptis judicio, » ut explicatur, sed reis in jus raptis, nota locutione.

Solvisti ; subit ille pios (v. 98). Sane durius « subire pios ; » sed admitti non potest ob cetera Nic. Heinsii emendatio tantopere dilaudata a Burmanno ad *Anthol. lat.*, t. II, p. 55 :

Jam lucos subit ille pios.

Moresque habitumque decoris (v. 104). MS. Florent. et edd. quædam vett. « decoros : » quare legendum « moresque *habitusque decoros* : » vox enim *habitus*, quando de animo usurpatur, numero multitudinis plerumque effertur. » MARKL., quem v.

CARM. VII. In Pollæ Argentariæ, Lucani poetæ uxoris, gratiam scriptum. Hendecasyllabi : vide *Epist.*

Vestem perfundant ederæ (v. 11). I. e. abundanter injiciantur

sive aptentur et cingant. Bene explicatur locus imitatione Sidonii Apollinaris, quam Markl. comparat, *Epist.* VIII, 11 :

> Sparsam stringe comam virente vitta;
> Et rugas tibi syrmatis profundi
> Succingant ederæ expeditiores.

Gallionem (v. 32). Qui patruus erat Lucani et Senecæ frater.

Et doctos equites (v. 46). Quod verum esse vel Arbuscula Horatiana ostendit, « satis est equitem mihi plaudere. » Argutatur Markland. et « celsos equites » reponit, qua in re etiam Ruhnkenium assentientem habet, *ad Gregor. Corinth.*, p. 307, ed. Schæf.

Ingratus Nero (v. 58 sq.). Auctor vitæ Lucani : « Prima ingenii experimenta in laudibus Neronis dedit quinquennali certamine. » At hic « nequaquam ei vicem reddidit, laudatorem suum primo æmulatus, mox refrigerans deprimensque, denique occidens. » GRONOV., p. 183. Quare *ingratus.*—*Proferetur,* exhibebitur. « Titulus hujus poematii, in quo de Orpheos descensu ad inferos egit Lucanus, fuit, credo, Καταχθόνιος, *Subterraneus,* seu *Orpheus Catachthonios :* hoc mihi suggessit Lutatius, qui ad *Thebaid.*, IX, 424, duos versus citat ex Lucani *Catagonio* (sic totidem litteris legitur etiam in cod. Regiæ bibliothecæ, nr. 8063); quam vocem intelligere hactenus non valuerunt viri eruditi; sed si legas *Catachthonio* et de *Orpheo apud Inferos* accipias, evanescet obscuritas : nisi malis *Catonio,* eodem sensu, de quo adeundus Salmasius ad Spartian., *Adr.*, p. 171; et hoc forte verius; vide CIC., *Epist. ad Fam.*, VII, 25. » MARKL. Certiora fortasse habes in nova edit. Lucani, quam in hac urbe videre non potuimus.

Forma... decore (v. 85 sq.). Hos versus Markl. merito pro spuriis habet.

Festa (v. 90). Cod. Rhedig. : « fata. »

Sic et tu (rabidi nefas tyranni!) Jussus (v. 100). Wakefield. ad Lucret., II, 799, scripsit : « S. et tu rabido (nefas!) tyranno Jussus, etc. »

Terras despicis et sepulcra rides (v. 110). « Alludit ad ipsius Lucani verba, initio libri IX, de Pompeio. » MARKL. Sqq. versus bene explicat Gronov., p. 119 sqq. : « Seu tenes beatum in Elysiis campis et bene *meritum* (ita enim legit, etsi alterum æque rectum) nemus quietis, quam tu inducto et reducto Orpheo reclusisti. »

Mea numina (v. 105). Cod. Paris., ed. pr. : « lumina, » per errorem; unde Rhedig. : « limina. »

Aras, Quas puppes velis nolint transire secundis (v. 106). « Scilicet religione prohibiti. Etenim *religiosis viantium moris est, quum aliquis lucus aut aliquis locus sanctus in via oblatus est, votum postulare, sertum apponere, paulisper assidere : neque enim justius religiosam moram viatori objecerit aut ara floribus redimita aut spelunca frondibus inumbrata*, etc., verbis Apuleii (initio *Floridorum*). » Gron., p. 131.

Levare (v. 119). Lævigare.

Indomitusque silex curva fornace liquescit (v. 122). Ex Virgil., *Æneidos* viii, 446 :

Vulnificusque chalybs vasta fornace liquescit.

Ferro (v. 124). Cod. Paris. in marg. : « ferrum; » sed v. Markl. ex Gron.

Dites Capreæ (v. 128). Ob ædificia Tiberii Cæsaris et cetera ornamenta. Domit.

Taurubulæ (v. 129). Ignotus locus, de quo idem Domitius conjecturam ausus est, esse viam Herculeam, ad traducendos boves Geryonis, a ταῦρος et βάλλω, *trajicio*. Alii legunt *Teleboæ*, nam Capreæ « Teleboum regna, » Virg., *Æneid.*, vii, 734. De his omnibus v. not. Markl.

Jam fortibus ardens Fumat arena sacris (v. 139). « Elegantissime Stat. *fortia sacra* dixit certamina hæc palæstrica, quæ in honorem Herculis exercebantur; quod nomen dari potest omnibus virilibus ludis, ut decursibus equestribus, etc. Contra *mollia sacra* sunt thiasi, epulæ, ludi florales, pervigilia Veneris; *crudelia*, quæ fiebant Dianæ Tauricæ, etc. » Gron., p. 133. Markl. ob ceteros hujus periodi colores mavult *insontibus*.

Felicior infans (v. 143). Quam Archemorus, Pollii nepos; cf. v. 46.

Liquidas (unctas) *nodare palæstras* (v. 157). Hæc illustrat Gronov., p. 138-153, c. xxv. Idem vir, me quidem assentiente, servat codicum lectionem *Libycas*, ut respiciatur ad luctam cum Antæo : ex qua non necesse est « sævi ac sanguinolenti » notionem, huic loco sane non aptam, repetere præ ceteris ac retinere. Nimis hic, ut alias sæpe, vel acutus, vel cautus et de sententia, ne male capiatur, anxius criticus Cantabrigiensis.

Gerentibus (v. 36). Ea voce rationem indicare voluisse videtur Statius, cur dimittendus sit Herculi hostis, cujus exuvias velut trophæum in humeris gerat. Markl. conj. *ingentibus*, ex Virgil., *Æneid.*, II, 721 :

> Hæc fatus, *latos* humeros.....
> ..... insternor pelle leonis.

Hic (v. 46). Nepos Pollii.

Atque exanimata doleres (v. 48). « Verissime infantilis simplicitas Herculis denotatur, quasi maluerit vivere venustas bestiolas : pueriliter forma earum captus, ignarus veneni et ingenii serpentium, tum fraudis novercalis. Expressit hunc locum Sidonius Epithalamio Polemii et Araneolæ (v. 136 sqq.) :

> Parvulus hic gemino cinctus serpente novercæ
> Inscius arridet monstris, ludumque putando
> Insidias, dum nescit, amat, vultuque dolentis
> Exstingui deflet, quos ipse interficit, angues. »

Hæc Gronov., *Diatr.*, p. 129, alia insuper pulchra in hanc rem addens.

(v. 51.) Intelligitur hic *Hercules musicus* vel *Musagetes*, de quo videndi interpp. ad Ovid., *Fast.*, VI, 812, et ad Sueton., *Aug.*, c. 29.

Jamque dies aderat (v. 55 sqq.). Describit idus sextiles, sacras Hecatæ sive Dianæ : qua die matronæ faces portabant; vide interpp. ad Ovid., *Fast.*, III, 269, et al. ap. Markl.

Testesque ululant per devia Nymphæ (v. 75). Ex Virgil., *Æn.*, IV, 168, in eadem narratione :

> ..... Summoque ulularunt vertice Nymphæ.

Nec quo convivia migrent (v. 77). Supple, suadebant instantes nimbi quærere, ex sequentibus, ut Markl. monuit, qui primus hæc recte distinxit.

Dicta sacris (v. 82). Dicata; vide Markl.

Juvenem... Parthenopen (v. 92). Per te virescentem, redivivam : namque erat ante *fessa ævo* (inf. IV, 8, 55).

Clausisti (v. 101). Vide ad II, 2, 17.

Et ripa coerceat undas Cecropio stagnata luto (v. 109). I. e. hirundinum (ex Procne Atheniensi ortarum) opere congesto munita. De verbis vide MARKL., de re huc transferendus est locus Plinii, *Hist. nat.*, x, 33, sect. 49 : « In Ægypti heracleotico ostio (hirundines) molem continuatione nidorum evaganti Nilo inexpugnabilem opponunt, stadii fere unius spatio : quod humano opere perfici non potest. In eadem Ægypto juxta oppidum Copton insula est sacra Isidi, quam ne laceret amnis, eædem muniunt opere, incipientibus vernis diebus, palea et stramento rostrum (i. e. linguam excurrentem : GRON., *Diatr.*, p. 178) ejus firmantes, continuatis per triduum noctibus : tanto labore, ut multas in opere emori constet. Ea militia illis cum anno redit semper. » — *Invida Memphis*. I. e. quæ extraneis sacra sua et antiquam scientiam invideat neque communicare velit. Ita fere Beroaldus.

Therapnæi (v. 111). Lacedæmonii, a Canopo, Menelai gubernatore.

Lethæus janitor (v. 112). Gronovius bene intellexit de Anubide κυνοκεφάλῳ, quare Cerbero cani eum assimilaverit Statius; multus est de hac re, p. 187 sqq.

Blando qua mersa veneno (v. 119). Quod aspidum venenum torpore et somno conficiebat; et *mergi* est verbum de somno usitatum. Non opus conjectura, alioquin acuta, Marklandi : *veterno*.

Sidoniis iterata cadis (v. 140). Quia sidonia et tyria purpura dibapha. Vide MARKL.

CARM. III. Duo codd. Gron. et Rhedig. : *Consolatio ad Claudium Etruscum*. De viro hæc Domitius : « Claudius Etruscus Smyrnæus, servili conditione Romam translatus, in imperatorum aula servivit, Tiberii primum, a quo libertate est donatus. Mox in aula Caligulæ mansit; et Claudii qui successit; et Neronis. A Domitiano in exsilium missus est, quum in re ærarii (sive potius fisci : fuisse enim videtur *dispensator* imperatoris, cf. GEVART. ad v. 86) administranda levi quodam errore lapsus esset; lacrymis et pietate filii reditu impetrato revocatus est. Quum ad nonagesimum ætatis annum pervenisset, mortuus illatus est tumulo uxoris, defletus mira pietate filii. »

Nigrasque putat properasse sorores (v. 21). Egregie Heinsius, probante etiam Markl., *pigras*; quod sine mora recipiendum erat.

V. 49 sq. Sic Martianus Capella apud Markl. : « Alternisque regit et regitur polus. »

Multa super indole (v. 68). Quasi dicas multa superabundante indole. Quod exemplum addere poteris aliis ejusmodi ap. Gron., p. 159 sq., et 408.

Passus (v. 72). — Scil. es, pertulisti. *Tyrannum*, Caligulam.

Longo transmisit habere Neroni (v. 78). *Longo* explicat Gron. in longum tempus, qui diu, per totum imperii tempus, Claudium Etruscum in aula habuerit. Sed vera esse videtur MSStorum lectio : *longo... nepoti* : Claudius non filio transmisit eum, sed qui longe ab ipso erat, nepoti. Neque argutandum in eo cum Markl., quod Nero non ipsius Claudii nepos erat, sed fratris ejus Germanici.

Quis Superos metuens (v. 79 sq.). « Quis, qui diis ministrat, dicitur inserviisse tot heris, quot tu, Etrusce, inserviisti? Non Mercurius, non Iris, non Triton : illi enim singulis tantum inserviebant, tu quatuor dominis. » Markl. In quibus tamen verba certe *Superos metuens* merito ipse in dubitationem vocavit. *Promeruisse* est sibi devinxisse.

Dalmatico quod monte nitet (v. 90). Sive, ut ait I, 2, 153, *dalmaticum metallum* : aurum : de quo laudant Plin., *H. N.*, xxxiii, c. 21 : « Invenitur (aurum) aliquando in summa tellure protinus rara felicitate, ut nuper in Dalmatia, principatu Neronis, singulis diebus etiam quinquagenas libras fundens. » Adde Florum, iv, 12, § 12, et infra, iv, 7, 15 sqq.

Perspicuæ nives (v. 94). Crystallina pocula. Citant Plinium, xxxvii, c. 9 : « Contraria huic causa facit crystallum, gelu vehementiore concreto; nec aliubi certe reperitur, quam ubi maxime hibernæ nives rigent; glaciemque esse certum est, unde et Græci nomen dedere. » — *Massyla robora*, mensæ citreæ.

Vigil ipse animique sagacis Exitus evolvis (v. 98 sq.). Verba sine sensu. Markl. conj. : *animoque sagaci excitus*, præclare! Supersederi potuisse mutationis parte existimavit Weberus, qui genitivos *animique sagacis* reliquit ad normam locutionum *suspensus animi*, *lætus incepti* : at, etiamsi dici poterat *excitus animi*, non poterat *excitus animi sagacis*. Ceterum *excitus* legitur in ed. pr. et aliis vett.

Scriptum (v. 105). Signatum, χαραχθέν. Vide Markl.

Læsa profundo Cura mero (v. 107 sq.) Fides tua et ἐπιμέλεια rerum Domitiani nunquam per vinum violata, sive, ut glossa codicis Paris., vino *mersa*.

Jura... genialia (v. 99). Miror Marklandum non scripsisse *genitalia*, quum ipse bene de his præceperit ad II, 3, 62. Atque ita recte codex Rhedig.

Populum (v. 143). « Unum ex populo, Etruscum; ut Horatius: *Plebs eris*, i. e. unus ex plebe. » Markl. Ferreum inde annulum cum aureo, equestris ordinis insigni, permutavit.

Patre renato (v. 154). Ab exsilio reducto. Vide Gron., p. 402 sq.

V. 162 sq. Rem ita effert Statius, ut tam propinqua relegatio pœnæ nomen mereri non videatur : quod pluribus docet Gron., p. 212 sqq. *Curarum* vero *socius*, i. e. collega Etrusci, multo gravius plectebatur.

Sauromatas Latio non est dignata triumpho (v. 171). Gevartus : « Domitianus de Sarmatis a se victis triumphare recusavit et lauream tantum Jovi Capitolino intulit, teste Suetonio. Inde Martialis, VIII, 15, de victoria sarmatica :

Hos quoque secretos memorabit Roma triumphos,
Nec minor ista tuæ laurea pacis erat. »

V. 188 sq. De Ænea patrem ex incendio trojano eripiente.

Doctæ... linea ceræ (v. 201). Ad encausticam picturam hoc spectat, ut vidit Gronov., p. 216 sq.

Hic (v. 213 sq.). In Italia; *in tua tellure*, Smyrnæ : ibi enim cenotaphium tibi ex usu exstruet. Vide Markl.

Nostra quoque (v. 215 sq.). « Claudius filius dicavit tibi, o senex, nostra lugubria et pia carmina, *meritus exemplo*, i. e. quæ exemplo pietatis suæ meruit, a nobis elicuit. » Gron., p. 217. Cf. *Epist.* libro præpositam.—*Sepulcro*, pro honore sepulcrali. Vide Markl.

Carm. IV. Cod. Paris. et ed. pr. : *Coma Earini.* Sidonius Apollinaris : *Comæ Flavii Earini.* — Noto satis instituto Flavius Earinus, libertus Domitiani, cui pocula miscebat, languente jam formæ gratia, crines dicat Æsculapio Pergameno : nam Pergamo oriundus erat. De eodem exstant epigrammata Martialis, IX, 12-14, 17, 18.

Forsan et ipse (v. 10 sq.). Non debebat Gronov., p. 218 sq., adeo spernere Domitii et Morelli explicationem, quum veram esse pateat, at contorta sint quæ profert ipse. « Putans Apollo, inquiunt, jam Bacchum, cum quo certat de pulchritudine crinium,

esse tonsum; et ostentans tibi, Æsculapi, hos crines suos fortasse et ipse consecrabit in illius æmulationem.» Seqq. de Ganymede dicuntur.

Sangarius puer (v. 41). Attis, a Sangaro, Phrygiæ fluvio.

Veterisque penates Evandri (v. 47). Vide ad 1, 1, 34. Post cod. Rhedig. : « Pater inclytus orbis. »

Norat cœlestes oculos ducis (v. 53). « Id est, judicium et ἀκρίβειαν Domitiani novit, et quam elegans formarum spectator ille esset : hoc enim vult per *oculos*. Ita *Hercule Epitrap.*, v. 22 :

.... Quis namque oculis certaverit usquam
Vindicis, artificum veteres cognoscere ductus?

MARKL.

Murrasque graves (v. 58). I. e. graviores quam alia vasa et pocula. Quare non erat præferenda lectio cod. Paris. et ed. pr. : « murrasque puer. » At versu abhinc tertio Markl. speciose correxit *clare puer*, ob seqq.

Pulchræ fuscaret gratia formæ (v. 66). Hoc vel in vulgares grammaticæ leges peccat. Domitius : *fuscetur*, quod non depravassent librarii; sed ingeniose et veri simillime Gronov., p. 219 : « *gaudia* formæ, » magis etiam confirmatum a Markl. ad h. l.

Nondum pulchra ducis clementia (v. 73 sqq.). Postea enim Domitianus legem tulit, quæ castrari mares prohibuit, spadonumque pretia, quæ apud mangones erant, depressit.

Nunc vertex solus (v. 81). Hoc receperat Markl. e Domitii conjectura : post inventum totidem litteris in ed. pr. et in cod. Paris., cujus margo præbet etiam *cirrus*. Glossatoris est lectio cod. Rhedig. : *crinis*, quam Weberus, nimis ubique illi fidens, recepit.

Hunc nova tergemina repetebat Gratia dextra (v. 83). « *Repetebat* est sæpe comebat : immo et quum non comeret, sæpe repetebat hunc crinem et lenta manu ducebat. Ideo etiam *nova*, quia quæcumque dextra post aliam admovebatur capiti, semper a priore proxima nova erat, alia, non eadem, quum triplex Gratia sit... quoties enim repetebat, *nova* erat, quæ proximo alterove ordine crinem deduxerat. » GRON., p. 220. — *Saucia coma* dicitur Nisi, quia postea vulneratus et trucidatus est. (PAUSAN., 1, 19.) Cf. MARKL.

Portaverat auro (v. 94). Acute Markl. : « orbe. »

Vultus hos usque relinque (v. 97). « Speculum quoque una cum comis demus : nec ullum munus gratius erit Æsculapio, immo gratius erit aurea pyxide, modo tu in illo figas aciem, et relinquas illic in perpetuum hos tam præclaros vultus. » Markl.

Iliacos (Tithoni), *Pyliosque situs* (v. 104). Hæc ex I, 4, 125 :

> . . . . . Tu Troica dignus
> Secula, et Euboici transcendere pulveris annos,
> Nestoreosque situs,

refinxit Markl. Ante eum *simul*, quod defendi certe poterat.

Carm. V. *Thalamisque... negasses* (v. 10). Verbum *negare* cum dativo, ut supra, I, 124 : « saxa negantia ferro. » Vide Markl., et præsertim Gron., p. 298 sqq.

Rapidi... prælia Circi (v. 15). Bene Wakefield. ad Lucret., v, 890, *rabidi*. Quem vide.

Ter me nitidis (v. 28). Ter vicerat in certamine albano, victus est in certamine capitolino.

Ægiale (v. 48). Diomedis hæc uxor, Philoctetæ *Melibœa*. Sequentia si ita scripta fuerunt a Statio, aliter intelligi non possunt quam hoc modo : Et quamcumque aliam, cui quidem negatum erat sequi maritum, sævi planctus in furorem dederunt. Sed, ne plus dicam, nimis fluxa hæc et sine colore. Gronovius lectionem explicat quasi integram, sed eam in his sententiam invenit, qua nescias plane quid agas : nam ab reliquorum serie plane excluditur. De Weberi interpretatione facile est judicium : « Sententia est : Et planctus quanquam (maxime) sævi fecerunt (Ægialen et Meliboeam) Mænada. » Marklandus locum pronunciat « adeo immaniter depravatum, ut sine codicis alicujus vel variantis lectionis adminiculo impossibile sit eum in sanitatem asserere. » Equidem vitium non tam alte egisse radices existimo, sed certo mihi certius persuasum est, in *quanquam* latere nomen aliquod Heroidos, fortasse Latiæ, quales supra verbo indicavit, Græcarum solummodo, uti quidem hodie legitur, mentionem subjecturus. Ejus nominis inveniendi curam iis committo, quibus felicius in Statio commorandi otium est. Cogitavi de Laodamia Protesilai, quæ se *Æmoniam* dicit apud Ovidium in *Epistolis*. ÆMONIAM non nimis longe abest a ETCAMCAM (in antiquissimis enim A fere rotundum), e quo monstro elicere poterant *et quanquam*.

Nidos Alcyone veros (v. 58). Pullos veros non sic fovet, ut tu filiam privignam, priori marito ex priori conjuge genitam. Vide Markl.

Et nunc illa (v. 60). Sic Markl. in ed.; sed in Addendis idem servata codicum lectione multo verius : « Et nunc illa, *tenet* viduo quod s. cub., Otia, etc. »

Auspice condita Phœbo Tecta (v. 74 sq.). Cumæ; dicuntur *litora mundi Hospita,* quæ mundum, nautas ex omnibus terræ partibus, recipiunt. *Hospita*, ut *hospes*, cum genitivo, cui dativus substitui non debebat ab editoribus.

Parthenope (v. 79 sq.). Vide interpp. ad Sil. Ital., XII, 33 sq., præsertim Vell. Pat., I, 4 : « Chalcidenses... Cumas in Italia condiderunt : hujus classis cursum esse directum alii columbæ antecedentis volatu ferunt, alii nocturno æris sono... Pars horum civium magno post intervallo Neapolim condidit. »

Nulla foro rabies, aut strictæ jurgia leges Norunt (v. 87 sq.). Receptum hoc vel ab recentissimis ex Marklandi conjectura : sed hiat junctura. Vett. edd. et cod. Paris., ex parte etiam ceteri : « nulla f. rabies aut *scita Lycurgia :* leges *morum* (sunt) jura viris : » quod non est cur deseramus. Leges moribus sancitæ sunt pro jure scripto, et sola æquitas, sine imperioso magistratu. Nam ita distinguendum : « ... viris, solum et s. f. æq., » pro et solum. Margo cod. Par. : « aut scriptæ in jurgia leges. » Quod non nimis alienum a conjectura Wakefieldi, *Silv. crit.*, vol. v, p. 119 : « nulla fori r. aut strictæ jurgia legis : Mores jura viris soli, e. » « quanquam, addit, et *scita Lycurgia* scribarum inscitiam non sapit. »

Iliacoque jugum memorabile remo (v. 98). « Promontorium Campaniæ, in quo Misenus, magister navis Æneæ, sepultus est, sepulcroque ejus remus tubaque insculpta. » Markl., qui plura. — *Teleboum domos*, Capreas.

Ænariæ lacus medicos (v. 104). Plin., *Hist. nat.*, XXX, 2 : « In Ænaria insula calculosis mederi produntur aquæ.

Statinas renatas. Plin., *Hist. nat.*, II, 88 : « In eadem (Campania) et oppidum haustum profundo, alioque motu terræ Statinas emersisse. » Ex interpp.

IN LIBRUM IV.

EPISTOLA. *Tres habet.* Scil. eclogas. Cod. Rhedig. mire... *habet, nisi quod quarta ad hon.*

Nam Vindicis, etc. Bene explicari non possunt. Lege cum codd.: « *Jam* Vind. »

Et, si videtur, hact. « Sensus est : Si ita tibi videbitur, hactenus, nec ultra, hujusmodi scripta edam : sin minus, i. e. si volueris me pergere, *reprehendamur* (ita enim legendum, non *reprehendemur*); non ego invidos et malevolos curabo, sed pergam. » MARKL.

CARMEN I. *Et rediit bis sextus honos* (v. 9). « *Bis s. h.* est duodecim fascium et lictorum honos, proprium consulatus insigne. » GRON. in ed. Sed præferendum mihi videri fateor quod ejusdem viri acumen ante invenerat, et in *Diatr.*, c. XXXVI, et *Elench. antidiatr.*, c. V, multis defenderat : *bis* TEXTUS *honos*, honos in prætexta toga, duplici, i. e. lanæ et purpuræ, textura facta.

Novique in leges (v. 14 sq.). Explicantur hæc versib. 9, 10 et 17 carminis III.

Moribus atque tuis (v. 25 sqq.). Mores tuos (de quibus egregia collegit Gronov., p. 241 sqq.) huic quoque anno in exemplar præfulgere gaudent omnes Romanorum ordines; et a consulatu, quem tu gerere dignaris, ceteri honores omnes illustrantur. Gronovii explicatio redarguitur quum toto tenore loci, tum versu :

.... Quid tale, precor, prior annus habebat?

Contra Marklandum disputat Schraderus, *Anim. in Musæum*, c. XVIII, p. 312.

Roma potens (v. 28). Sic codd. Sed optime Markl. : « Roma *parens*, » cui hic locus suus. Idem addit : « Vide autem in quantam sui oblivionem induxerit Statium calor extemporaneus; invocat *longam vetustatem*, ut fastos excutiat et digna exempla proferat : putares statim cum Fabriciis et Coruncaniis te rem habiturum esse : horum vero oblitus immani saltu descendit ad *Augustum*, qui mentibus hominum pæne recens; et post tantam invocationis pompam, ut recenseret vetustatis *non parva exempla*, unius tantum mentionem facit. »

Ter Latio deciesque tulit... Augustus fasces (v. 31). Recipi debebat cum Gronov. et Markl. : *Latios*.

Ara Terenti (v. 38). Vide ad I, 4, 17. Paullo mitior adulationis insania apud Martialem, IV, I :

> Hic colat ingenti redeuntia secula lustro,
> Et quæ Romuleus sacra Terentus habet.

Cupiuntque decem tua nomina menses (v. 43). « Nam duo menses jam sortiti erant nomina Domitiani : septembrem enim *Germanicum* nominaverat, quia eo suscepisset imperium; et octobrem *Domitianum*, quia eo esset natus. Utrumque nomen abolitum est eo mortuo, tanta illius invidia, ut postea nullus mensis nomen imperatoris acceperit. » Domit.

Tunc omnes patuere fores (v. 45). Clauso Jani ostio contra patuere *omnes fores* sc. deorum, sive templorum, de quibus solis sponte sua cogitabit quicumque hæc leget. Janus se clausit, at ceteri (dei) templa sua aperuerunt benigni ominaque dederunt principi. Ingeniose tamen Marklandus conjecit et longa nota lectoribus probare studet : *Tunc omen plausere fores*. Idem pro *rex magne*, restituit *dux magne*, v. seq., ad quem lege ejus doctissimas animadversiones.

Carm. II. *Æquore qui multo* (v. 4). Melius codd. et edd. vett. : *lento*.

Videor discumbere... Cum Jove (v. 10). Modestissimus hic Noster præ Martiali, IX, 93 :

> Ad cœnam si me diversa vocaret in astra
> Hinc invitator Cæsaris, inde Jovis :
> Astra licet propius, Pallatia longius essent,
> Responsa ad Superos hæc referenda darem :
> Quærite qui malit fieri conviva Tonantis;
> Me meus in terris Jupiter ecce tenet.

Effusæque impetus aulæ (v. 23). Extensio. Bene Barthius : « Spatium magnum, amoliens velut cum impetu vicina et obstantia ædificia. » Addit e Lucretio [v, 201] Markl. : « Quantum cœli tegit impetus ingens. » Margo cod. Paris. : *ambitus*. Seq. v. pro *campi* altera manus in cod. Paris. *campis*, Markl. dubitanter *spatii*, Wakefield. ad Lucret., IV, 418, *cameræ* : omnes frustra.

Mons (v. 27 sqq.) Vide ad I, 6, 26; et de metaphora, v. 31, vid. MARKL.

Secreta... carmina (v. 55). « Sunt carmina reconditiora, non quotidiani cantus, ut *vestis seposita* apud Tibullum. » MARKL.

Patriæ... senectæ (v. 58). Vespasianus enim vixit annis sexaginta novem. Paullo post Markl. e Barthii conj. : « *habilesque* domos, » quod recipiendum erat pro « habites. »

CARM. III. Hendecasyllabi. Fossas, quæ viam Appiam in tractu terracinensi difficilem reddebant (vid. interpp. ad Horat., *Sat.* I, 5), Domitianus arenis congestis replevit et silice viam stravit. Celebrat hoc etiam Martialis, IX, 104.

Nec frangit (v. 7 sq.). Nero fossam ad navigandum per Pomptinas paludes a baiano (aliis ab averno) lacu Ostiamque inchoaverat. Plura v. ap. Gronov., c. XXXIX.

Coronat (v. 10 sq.). Claudit, ligat; v. GRON., p. 240 sq. — *Qui castæ Cereri.* Referuntur hæc, observante Bernartio, ad edictum Domitiani « existimantis nimio vinearum studio negligi arva : Ne quis in Italia novellaret, atque in provinciis vineta succiderentur, relicta, ubi plurimum, dimidia parte, » ut ait Sueton., c. VII. — *Qui censor prohibet.* Vide ad III, 4, 73. De ædificiis Domitiani omnia fere nota, insuper exposita a Markl. ad vss. 16, 19, 20.

Hic, cœno bibulo (v. 20 sqq.). Hæc ita a Markl. reficta, enarrante horum versuum sententiam ipsis fere Statii verbis : « Via publica ad Cumas, sinum gauranum et Baias, pessime affecta erat : quippe obsessa profunda et gravi arena, adeo ut « piger axe vectus udo nutaret cruce pendula viator, sorberetque rotas maligna tellus. » Nec quicquam proficeres, si viam publicam evitare velles et per *campos* circumjacentes iter facere : quippe Vulturnus amnis eos tenebat : adeo ut « plebs in mediis latina campis horreret mala navigationis. » Duplici huic incommodo occurrebat Domitianus : namque, effossa veteri materia, cæmentis et *novo injectu viam solidabat* : *campos* vero restituit, *siccando lacunas* et, *ponte* facto, Vulturnum in ordinem et alveum suum redigendo. » De poetica locutione *Romæ admovit Baias*, pulchre egit Gronov., p. 258 sqq.

Graves arenas (v. 23). Vetus aliqua ed. exhibere dicitur : *putres* : v. MARKL. Speciose; sed erratum fortasse ob v. 126.

Latina (v. 30). Cod. Paris. margo : *Larina*, cum gl. : *Larinates in Campania sunt.*

Sordidoque tofo (v. 53). Heinsius probabiliter : *torrido*. Vide Markl.

His parvus (v. 59 sq.). « Hoc est, Si tu velles, Domitiane, hæ manus facile Isthmum, parvum jam nec magni operis censendum, perfoderent, nec ipsis obstarent Lecheæ, quæ ceteris (Demetrio regi, Cæsari, Neroni hoc tentantibus) inexpugnabiles fuere, aut quæ maximum negotium facerent. » Gron., qui plura p. 261 sqq. De voce *Lecheo*, pro quo Græci Λέχαιον, Romani *Lecheæ*, sive, ut Statius alibi, *Lechæum*, vide doctam not. Markl., ubi tamen tempora et poeseos genera non satis distinguit. Ceterum in marg. cod. Paris. : *nisi deviæ vetarent*, ut etiam edd. aliquot ; intelligit *devias aves* (ap. Ovid.), id est mala omina ferentes, *G. Bachet de Mezeriac, Comment. sur les Épistres d'Ovide*, t. 1, p. 185 sq.

Hujus janua (v. 97 sq.). Incipiebat via Domitiana ab arcu triumphali Domitiani; v. Markl.

Imbri (v. 100). I. e. quum pluit : sed poeta dignius : « Quantus nubila quo coronat *Iris*, » ut reposuit probante Markl. Heinsius. Cod. Rhed. *Iris* habet in litura.

V. 111. Hunc versum in MSS. et edd. omnibus sequuntur hi duo :

> Qui primo Tiberim reliquit ortu,
> Primo vespere navigat Lucrinum,

quæ sane superiorum vim refringunt neque cum vss. 36, 37 bene stare possunt : quare Markl. eos ejecit.

Scandes belliger, obviosque currus (v. 157). Quod intelligi non potest. Ed Venet., cod. Rhedig., et Paris. in marg. : *annuesque*; unde Gronovius optime fecit : *abnuesque*. « Nam et hoc, inquit, in laudem trahebat Domitianus, fastidisse, quum posset jure triumphare. Unde Martialis, IX, 102, v. 19 sq. :

> Sæpe recusatos parcus duxisse triumphos
> Victor hyperboreo nomen ab orbe tulit. »

Markl.

Carm. IV. « Hic est ille Victorius Marcellus, cui Institutiones suas oratorias inscripsit Quintilianus, ut bene observat Gron. » Markl. Idem Latinam viam sternendam susceperat. Vide vs. 60. Horatianas, quæ huic epistolæ insunt plurimæ, imitationes non opus singulatim persequi.

Lydia ripa (v. 6). Ripa Tibridis; *stagnum navale*, naumachia Domitiani.

Cessat Centeni moderatrix Judicis hasta (v. 43). « Nam Marcellus fuit patronus in causis apud centumviros, quorum judicia nunc cessabant. Ii hasta utebantur insigni. » DOMIT. V. citatos a Barth.

Latiique ducis si numina pergent (v. 57). Sic Markl. Sed hæc in conditione posita scribere non potuit Statius. Deserenda non erat codicum et edd. omnium lectio : « L. d. *sic* numina pergant : » et parenthesis signis hæc includenda usque ad v. 60 :... *renovare latinæ*. *Sic*, scil. ut ex animo precor. Usus hic voculæ *sic* in precationibus notus et plus satis explicatus ab interpp. ad Horatii carmen :

> Sic te diva potens Cypri.

Poscit avus, præstatque domi novisse triumphos (v. 73). Quæ non intelligere se fatetur Markl. Explicarim ita, neque tamen plane mihi satisfacio : Avus tibi hoc præstat, sive dat, factis suis, ut, quos alii foris quærere et cognoscere debent, tu *domi* jam videas et noveris triumphos; sive, hoc tibi præstat pater, ut domi, vel sine expeditione et experimento armorum, jam noveris quid sit triumphus : quo magis tu præparatus militaris gloriæ curriculum ingrederis. — V. seq. *deprehende* est sectare, æmulare et assequere. Deinde versu 76 antiquam lectionem, GLORIA pro *curia*, Marklandus argute calumniando damnat, quum sit unice vera. Sed talia non tangimus, ubicumque, quæ ille reposuit in Statio, sine offensione legi possunt : mutationes enim ejus narrari omnes nisi in longo commentario nequeunt.

Fractas ubi Vesbius (v. 79). Imitatur Virg., *Æn.*, III, 575 sq. V. GRON., p. 269. Wakefield. ad Lucret., I, 724, frustra *raucas*.

Proavitaque toto Rura... mari (v. 83). Rura quæ sita sunt toto illo tractu maritimo vel litore circa Vesuvium. Temere Markl. hæc pro corruptis habuit.

Procul ista tuis, Tifata, Teate (v. 85). Sic olim edd., incommode. Codd. lectiones si expedire studeas, fere ad Marklandi conjecturam ducunt, quam receptam oportuit : « procul ista *tibi sint* fata, Teate : » quæ civitas erat Marrucinorum, ubi possessiones ab avo habuit Marcellus. Vide hoc ex Plinio demonstrantes Gevart. et Markl.

Nec enim Tirynthius almæ Pectus amicitiæ (v. 102). « Sc. est : Neque enim Tirynthius jam fama amicitiæ est, postquam tecum comparari cœpit; » hæc et similia Gronov., p. 271 sq., de quibus merito dubitat Markl. Optime conjecit Hugo Grotius : « nec enim *retinentius* almæ Pectus amicitiæ. »

CARM. V. Alcaicum. Septimius ex Africa oriundus.

Cuncta vernans frondibus annuis (v. 9). Sic Markl. (codd. *veris*), melius quam criticus suus Wakefield. ad Lucr., IV, 550.

Multo lumine (v. 14). Fumo ex igne, affectate; v. GRONOV., p. 280 sq.

Hic mea carmina (v. 22 sqq.). « In Albano festas Quinquatrus instituit Domitianus Palladi, quam præ ceteris diis colebat ac tutelarem sibi sumpserat, immo cujus filius gaudebat vocari. » In his igitur commissionibus festis coronam oleaginam auream ter reportaverat Papinius. Multa de hac re Gronov. integro c. XLII, p. 273 sqq.

Relictis uberibus (v. 35). Hoc est *lacte depulsum*, ut ait Horatius. V. MARKL. — De *Juturna* Varro : « Juturna inter proprios deos Nymphasque ponitur. »

Dolosæ nescius Africæ (v. 38). Ob fidem punicam. V. MARKL. Ante eum e codd. : *Vadosæ*. « Vadosam ad Syrtes spectare puto. »

WEBER.

Arcto lumine purpuræ (v. 42). Angusto clavo. V. MARKL.

Plura pones (v. 57). *Ponere* pro condere, artificum et poetarum verbum satis illustrarunt interpp. ad Horat., e. c. ad *Art. poet.*, 120.

CARM. VI. Confer cum hoc carmine ejusdem icunculæ descriptionem apud Martial., IX, *Epigr.* 44.

Patulis... septis (v. 2). « Septa loca juxta campum Martium, ubi signa artificum erant venalia, et pueri et res pretiosiores. Martial., IX, 60 :

> In septis Mamurra diu multumque vagatus,
> Hic ubi Roma suas aurea versat opes. »

DOMIT.

Alter Castor (v. 15 sq.). « Lucifer : nam quum alternis viverent, nonnulli Dioscuros Luciferum et Hesperum dixere. » WEB. — Ad v. 17, cf. Schraderi *Anim. in Musæum*, c. XVI, p. 288.

Hic tibi quæ docto multum vigilata Myroni (v. 25). « Parodia

est versus Cinnæ poetæ : « Hæc tibi Arateis multum vigilata lucernis Carmina. » Markl.

Lysippe (v. 37). Ab hoc enim parva illa statua facta. Martialis, ix, 45 :

Alciden modo Vindicis rogabam
Esset cujus opus laborque felix.
Risit : nam solet hoc; levique nutu,
Græce numquid, ait, poeta, nescis?
Inscripta est basis indicatque nomen.
ΛΥΣΙΠΠΟΥ lego : Phidiæ putavi.

Telchines (v. 47). Cod. Rhedig. : *Cyclopes*, male.

Aleæ lucis vidit Tegeæa sacerdos (v. 52). Auge, Alei filia, Minervæ Aleæ sacerdos in Arcadia, ab Hercule compressa. Vide Markl.

At hæc clavæ meminit manus : aspera sedes Sustinet (v. 57 sq.). Hæc ita refinxit Markl. ex Martiali, ix, 44 :

Hic qui dura sedens porrecto saxa leone
Mitigat, exiguo magnus in ære deus.

Vulgo e codd. et edd. vett. : « Pocula, adhuc sævæ (vel *lævæ*) meminit manus altera cædis. Sustinet (sc. eum, statuam,) occultum. » Sed codd. Domitii et margo Paris. : « At hæc lævæ meruit manus aspera sedis. » Neque tamen persanatus locus.

Acies... narrabat opimas (v. 65). Acute Markl.: *referebat*, cujus glossa in textum se insinuaverit; i. e. huic tribuebat, imputabat. Sed non accusandum *narrabat*.

Thebanos tantum excusasse triumphos (v. 70). Quia Hercules origine Thebanus.

Nasamoniaco... regi (v. 75). Annibali. Vide Martial., ix, 44.

Vestinus (v. 94). Vindicis amicus; de cujus indigna cæde ab Nerone imperata narrat Tacit., *Ann.*, xv, 68, 69.

Iliacas geticasque domos (v. 100). « Trojam, quam Hercules vi expugnavit, et Diomedem, Thracum sive Getarum regem, quem propriis equis, quos ille humana carne alebat, epulandum tradidit. » Markl.

Sævæ mareoticus arbiter aræ (v. 103). Busiris Ægyptius, in aris, quas advenarum sanguine replebat, ab Hercule immolatus. — *Libyæ, Scythiæque puellas*. Amazonas et Hesperidas.

CARM. VII. Sapphicum.

Ingens opus (v. 3). Markl. : *epos*, quod intelligendum. Sed recte *opus*, ut et lyrici notio poematis insit : ingens, precatur, opus contrahe in minus.

Nec major sitis (v. 11). « Nec est opus (ad carmen tenuius) majore siti et modicus haustus sufficiet. » MARKL., qui *nec* reposuit, quum codd. et edd. habeant *nunc*. Neutrum esse verum videtur : nisi forte dicas, majore opus esse Castaliæ haustu ad lyricam sublimitatem quam ad ἐποποιΐας τὸ ὁμαλόν. Unum restat, ut vulgatam (Marklandi enim conjectura infelicissima) ita explices : nunc (quum ad Maximum scribo) majores spiritus sumendi sunt, nec nisi purissima quæque promenda, non *fraternæ acies* et *profana odia*.

Dite viso pallidus fossor redit, erutoque concolor auro (v. 14 sqq.). « Hunc locum expressit Sil. Italicus, I, 231 :

> . . . . Astur avarus
> Visceribus laceræ telluris mergitur imis,
> Et redit infelix effosso concolor auro. »

HEINSIUS. De dalmatico auro v. ad III, 3, 90.

Liticenve notus Hectoris armis (v. 19 sq.). Misenus; vide VIRGIL., *Æneid.*, VI, 166 sq. Dicit promontorium Misenum Cumis propinquum.

Domo capta (v. 38). « *Captæ* simpliciter dicuntur res relictæ, et *capere* pro hereditatem adire. » GRON., p. 288. *Domus* pro re familiari. Paullo post *computat ignem* de impensa pyræ.

Sarmatis (v. 51). Ut vagis, ἁμαξοβίοις. Cf. MARKL.

Timavi alumnum (v. 55). Livium Patavinum. *Reddis*, refers.

CARM. VIII. Codd. et edd. vett. sic fere : *Ad Jul. M. congratulatio* vel *gratulatio*.

Damna Vesevi (v. 5). Ingentem Vesuvii eruptionem sub Tito factam respicit, de qua Plin., *Epist.* VI, 16 et 20, et scriptores de Herculano et Pompeiis.

Secreta (v. 6). Sola, sine aliis. Markl. : *lætata*.

Se juveni mediam dat virgo parenti (v. 26). I. e. mediam inter duos fratres, quo et III, I, 176, et insequentes comparationes ducunt. Sic Markl. reposuit. Codd. et edd. *lætam* pro *mediam*. Idem vers. 27 ut spurium ejicit, qui sane hujus loci esse non potest, sed absurditatis a Markl. insimulari non debebat. Rectius, ut ipse

ait, post v. 31 collocaretur. Docet poeta, femininam quoque prolem ipsi fore lætam et honorificam : pueros quidem decere magis virtutem et facta publica, at ex virgine eum *citius* habiturum nepotes, ob pubertatem maturiorem, ut recte explicuerat Dodwell.

Abantia classis (v. 46). Euboica. In Eubœa Chalcis, Neapolis et Cumarum metropolis.

Volucrem (v. 48). Columbam. Vide ad III, 5, 79. — *Eumelis*. Eumeli filia esse debet Parthenope : sed mihi quidem ignotus hic mythus. De effigie in templo loquitur. — *Actæa*. Attica.

Patrii servate Penates (v. 54). De his egit Gronov., p. 290 sqq., ita ut *patriæ* Penates paullo clarius dictum fuisse appareat : sed ideo solum non debebat recipi ab recentioribus. Cautus magis erat ipse Gronovius. — Seq. v. *laboribus* est incommodis, damnis; vid. Markl.

Lampade prima (v. 59). « I. e. simul atque festæ nuptiis ejus faces extollentur : sine respectu ad secundas nuptias. » Gron., p. 289, qui e poetarum ratione loquendi hoc demonstrat.

Carm. IX. Cod. Rhedig. : *Hendecasyllabi jocosi ad Pl. Gr.* — « Mihi videtur hoc carmen æmulatio Catulliana : nam et Catullus eodem argumento in Calvum conqueritur, quod sibi librum miserit in Saturnalibus pro munere; carm. XIV, 17 :

Di magni! horribilem et sacrum libellum,
Quem tu scilicet ad tuum Catullum
Misti continuo, ut die periret
Saturnalibus, optimo dierum. »

Domit. — « Hic *Plotius Gryphus* (seu *Grippus*, seu *Griphus*, seu quocumque nomine gaudet) vix idem esse potest, qui apud Tacitum, *Hist.* III et IV, occurrit : quippe iste Gryphus honores sub Vespasiano gesserat; hic vero *juvenis* erat, quando hendecasyllabos cum Statio risit. Noster fortasse erat filius illius : et ita sentire jam video Dodwellum, *Annal. Stat.*, c. LIV. » Markl.

Te Germanicus arbitrum sequenti Annonæ dedit (v. 17). « *Sequens annona* est facilis, obsequens, obediens procuratori Plotio. » Gron., qui docte de hoc usu vocis *sequi* exposuit, p. 296 sqq.

Bruti senis oscitationes (v. 20). « Intelligere videtur Brutum, qui in philosophia secutus est Antiochum Ascalonitam et veterem Academiam, Antiochique fratrem Emphylium. » Domit. — « Non

ambigo, quin Brutus ille familiaris Ciceronis intelligatur. De quo apertior Fabii locus in *Dialogo de oratoribus* (c. xxi) : « Brutum philosophiæ suæ relinquamus. Nam in orationibus minorem esse fama sua, etiam admiratores ejus fatentur : nisi forte quispiam Bruti pro Dejotaro rege ceterosque ejusdem lentitudinis et teporis libros legit, nisi et carmina eorumdem miratur : fecerunt enim et carmina et in bibliothecas retulerunt, non melius quam Cicero, at felicius, quia illos fecisse *pauciores sciunt.* » Gron., p. 300.

Turbine conditus ruenti (v. 27). « *Turbo ruens*, meta inversa, quæ est figura harum mercium compactarum etiam hodie. »

Web.

Alborum calicum (v. 45). Salmas. : *Alvorum, cal.* Heinsius : *Obbarum, c.* Vide Markl.

Quid? si quum bene (v. 48 sqq.). « Statius hoc vult : Si ego tibi porto matutinum ave, æquumne est te, tanto superiorem, salutationis vicem mihi reddere? absurda hæc esset talio. » Markl.

IN LIBRUM V.

Epistola. « Libro quinto *Silvarum* bene nos monuit P. Scriverius, præfationem ad Ab. non totius libri, sed primæ tantum Silvæ esse. » Gron., p. 302.

Vulgo deerant voculæ *est et;* quare Gronovius prius conjecit *morum tuorum pax*, i. e. quies : « Notabilis, inquit, prudentia summi vatis, et seculo suo nati, memorisque se sub Domitiano vivere; qui, quorumcumque opes ac virtutem laudat, iis etiam tranquillitatem attribuit : h. e. contentos esse præsentibus tutis, nec malle periculosa. » Multa de hac re pulchra disseruit, p. 303-309. Sed post in ed. Statii probavit quod partim e codd. Markl. dedit, quem vide; in sqq. etiam, ubi vocis *officiosus* de clientibus usum explicat.

Carm. I. Ed. vet. : *Epicedion in Priscillam Abascantii uxorem.*

Miseramque accessus ad aurem Conjugis orbati (v. 19). Merito in his verbis offendit Markl. Statianam esse locutionem probat ex *Thebaid.*, v, 74 : « Placidasque accessus ad aures; » sed deinde ἐπέχει. Pro voce *miseram* exspectatur *nullus* vel *clausus* vel aliquid ejusmodi. Legendo apices litterarum tentare posses *neutram*-

que accessus ad aurem, si quidem in superiore adhuc carmine ad Plotium versaremur.

Omnis matertera (v. 25). Omnes Musæ, sorores Calliopes, matris Orphei. — Seq. v. *tegeret* est comitaretur. V. Markl.

Mater Achilleis (v. 36). Thetis, fluctus allidens busto Achillis. Cod. Rhedig. in seqq. : *affringere*.

Censore (v. 42). Domitianus in censura laudatissimus; vide Gronov., p. 241 sqq. Et *probare* proprium verbum de censoribus. Vide citatos a Markl. ad v. 45.

Nuptuque prior (v. 45). Ita Markl. e conj. Turnebi. Codd. et edd. : *nuptumque*, de quo recte Weberus : « *Nuptus* est pro nuptiis; et vel si *nuptum* pro neutro participii habendum esset, stare poterat, ex more hujus ævi poetarum; ut Lucanus statim ab initio *certatum* dixit pro certamine. »

Unum novisse cubile (v. 55 sq.). « Videtur sibi Statius contradicere, si conferas v. 45..... Sed lenienda interpretatio est, et intelligendus Statius quasi dixisset : Postquam tua uxor facta est, *tui unius* novit cubile, *tui unius* amore ardebat. » Markl. Hæc interpretatio sequentibus confirmatur.

Quid Arctos, quid Boreas (v. 81). Tautologia non ferenda. Certa hæc emendatione instauravit Markl., *Auster* scribens pro *Arctos*, ut jam habeas quatuor mundi plagas, ortum, occasum, Austrum et Boream.

Omnia nam lætas (v. 92 sq.). « Res lætas et bene gestas nuntiaturi non solum cum tabellis laureatis, sed etiam summis hastis lauro vestitis veniebant; ex contrario, qui res turbidas et improsperas aut novos motus in provinciis excitatos aut bellum nuntiabant, rei tristis indicium pinnis in summo hastarum lancearumve fixis præferebant. » Gron., p. 310 sq. ex Salmas. ad *Histor. Aug.*, vol. 1, p. 1023, pluribus hæc probans. Recto judicio deinde Markl. *famosa* in *damnosa* mutandum suadet, quia vocis *famosus* in malam partem captæ Statii ætate non gravia satis documenta exstant.

Pandere quis centum (v. 95 sq.). Egregie hæc illustrat Salmasius apud Gronov., *Diatr.*, p. 311 sqq., et *Elench. Antid.*, p. 28, cujus disputationis summam ita reddit Markl. : « De illo loquitur Statius, qui præerat centum equitibus legionariis. *Frenare centum equos* est ducere vel præesse centum equitibus; *intermixtus maniplis*, quia hi equites per manipulos, qui erant legionis, di-

stributi, ita ut quæque cohors suos equites haberet. Eo vero tempore cohortes singulæ legionariæ equites habuere adjunctos legionarios centum et viginti [vel, ut idem alias accuratius, centum triginta duos]. Centum vero rotundo numero dixit St., de quo genere loquendi v. ibi GRONOVIUM. »

Nec tamen hic mutata quies (v. 117). Cod. Paris. : *hinc*, fort. vere.

Si castra darent (v. 130). Si lex castrorum permitteret feminas esse comites virorum; sed non permittebat. Vide MARKL. Idem paullo post *divina tela Librantem* bene explicat, tela prætentantem, antequam in dextram Domitiani traderet ab ipso vibranda, ut quidem nulla nisi se digna, gravia et ponderosa, projiceret.

Velis adnubilat aura (v. 149). Nubes adigit, venturæ procellæ nuntias, antecedens pro consequente. Markl. malit *obsibilat*, obstrepit, ut Ovidio Boreas *obmurmurat precibus*; vel certe *obnubilat*.

Mæstos Quod prior exegi (v. 181 sq.). Distingue hæc cum Marklando : ...*mæstos* (vel *mæsti*, conjugis) *Quod prior* (linquo) : *exegi*, etc. Versu sq. cod. Rhedig. melius : « vidi omni pridem te fl. n., » sine *in*.

Propriæ signa cultricis amorem (v. 191). « I. e. in basi statuæ mentionem fac amoris mei erga Cæsarem. — Sueton., *Domit.*, c. XIII : « Statuas sibi in Capitolio nonnisi aureas et argenteas poni permisit, ac ponderis certi. » MARKL.

Cynareiaque germina (v. 214). Scribendum erat *Cinyreaque*, a Cinyræ filia Myrrha. — *Coryciæ comæ*, crocus.

Quaque Italo gemitus (v. 223 sq.). « Sacerdotes Cybeles gestantes deæ statuam et digladiantes inter se furore, ad Almonem usque fluvium progrediebantur extra portam Capenam, ita repræsentantes deæ luctum, quum flevit Atyn; illicque lotis cultris et deposito furore, ad templum redibant. Deponit igitur illic gemitus Cybele, quoniam ejus sacerdotes, quum illic pervenerunt, lacrymas et furorem ponunt. » DOMIT. et plures quos cit. Barth.

Clamoremque rogi (v. 227). I. e. conclamationem mortuæ ad rogum, de qua et de formula *palam facere* dixit Gron., p. 317 sq. In una re accuratior Marklandus : « Tres erant, inquit, conclamationes mortuorum : prima erat statim post excessum defuncti, ubi *palam factum* est; secunda ad rogum, de qua hoc loco Sta-

tius; tertia post peracta tumuli solemnia, de qua intelligendus Virgil., *Æneid.*, III, 68 :

> . . . . . Magna supremum voce ciemus,

coll. SERV. ad VI, 231. »

Siccatam membris (v. 230). « Memorabile est, quod de hac Priscilla narrat Morellus ad h. l. : nempe inventam esse in eodem monumento viæ Appiæ conditam et siccatam membris integris anno 1741, sub Sixto IV pontif. rom. » MARKL.

Mox in varias mutata novaris Effigies (v. 231 sqq.). Explicantur hæc iis quæ memoravimus ad II, 7, v. 122. In vocibus *Illo Maia tholo* incommoda sane loci pro materia mentio : quare Markl. *auro.*

Mensæque parantur Assiduæ (v. 236). De sacro parentali et de silicernio v. ad h. l. BERNART. — *Domus* : nam sæpius hoc vocab. sepulcrum indicatur.

Jubet ire faces Proserpina (v. 254 sqq.). « Totus locus sumptus ex Virgilii *Culice*, v. 260 :

> Obvia Persephone comites Heroidas urget
> Adversas præferre faces. »

MARKL.

CARM. II. Cod. Rhedig. et ed. Parmensis inscripsere huic carmini : *laudes Crispini, Vettii Bolani filii.* De patris vera laude sufficit unus testis omnium incorruptissimus, Tacitus, *Agric.*, c. XVI, et sæpius.

Impellunt lumina guttas (v. 4). I. e. propellunt, movent, excitant.

Optanda propinquant Tristia (v. 11). Pro simplici *sunt*, quia ætati illi propinquus erat Crispinus. Cod. Rhed., edd. pr. et Ven. : *propinqui*, quod nullo modo probari ab recentissimo editore debebat. Cod. Paris. : *propinquis.*

Trabea Remi (v. 18). Trabea romana, equitum insigni. Cf. MARKL.

Per jugera Circi (v. 21). Nusquam invenitur *jugera* dictum, inquit Markl., « nisi de dimenso agro et ad certam mensuram definito : » quare reposuit : *per munera C.*; vide ipsum.

Pater ; quippe ille (v. 31 sqq.). De his rebus lege TACIT., *Annal.*, XV, princ.

Exerto quænam bona tempora bello (v. 39). I. e. aperto, opp. *Fraudibus*. V. Markl. Vulgo *exorto*; sed illud tacite Gronov.

Nemeæa viderent Arma (v. 48). Hoc Domitius restituit e codd. et edd. vett. lectione monstrosa *vectita vid.*; sed quanta inde proveniant incommoda, optime ad h. l. exposuit Markl. et *Lernæa* ipse conjecit, i. e. sagittas lernææ hydræ veneno tinctas. Idem vero in nota ad seq. v. ostendit quomodo illa in hujusmodi poetis ferri possint : « solitum enim iis arcessere epitheta a causa remotiori; deinde ita arcessita interventu medii alicujus conjungere cum re de qua loquuntur, quasi proxima et nativa, » ut *Nemeæus* et *Cleonæus*, quod utrumque ad leonem nemeæum refertur, jam sit simpliciter pro *Herculeus* : nam neque *armis* neque *arcubus* usus fuerat ad strangulandum leonem. Ac sane cod. Rhedig., quanquam solus, præbet *Nemeæ*.

Fructumque exspirat in umbras (v. 70). « Dicit Statius, arbores, nisi luxuria earum compescatur falce, pro *fructu* nihil daturas esse nisi frondes et *umbras*. » Markl.

Pietasque per omnes (v. 74 sqq.). Ita distinxit egregieque illustravit hunc locum Gronovius, p. 322 sqq. : « Omnes numeros pietatis, Crispine, implevisti; prout unius cujusque persona ordoque requirebat, erga illum grassatus es. Sic fratrem quidem æquævum anteponebas; patrem venerabaris; infelici autem matri ignoscebas. Hei mihi! hic fatum domus vestræ matris mentione facta animum meum ulcerat et pungit : tibine illa temperare manu sua venenum sustinuit? etc. Ita abrupta et præcisa hic oratio, ut magnam perturbationem figuret : in qua exprimenda divinus plane Statius noster. *Admonere* non protrita notione dicitur quicquid aliquo cum aculeo teloque in memoriam redit, ut Justinus : *Hujus virtute quum civitas libertatis admoneretur.* » Et alia exempla exquisita addit, aucta ab ipso, p. 415, et a Markl.

Flectentem justis (v. 83). Id est, explicante Marklando, justis et solemnibus funeribus eam flectere, in tuam gratiam vertere studentem.

Libraret Julia (v. 102). Lex Julia de adulteriis. Codd. *vibraret*, quod injuria mutavit Markl., recte judicante Wakefieldo ad Lucret., v, 1329, quum sit, vibrare pararet, de conatu.

Medii bellare togata Pace fori (v. 108). Vocab. *pace*, a Markl. profectum, debilem reddit sententiam. Codd. et edd. recte :

strage, i. e. in medio Foro, ubi togati stragem patiuntur, ut in Campo paludati.

Stupui, Martemque putavi (v. 117). De qua Marklandi emendatione Weberus : « Sed qui ipse jam Mars habitus est, quomodo potest cum Ascanio, cum Troilo, cum Parthenopæo (qui intelligendus, v. 123, pulcherrimus heroum ad Thebas), mortalibus omnibus, comparari ? » Codd. et edd. : *armatumque p.*, i. e. licet militiæ annos nondum tetigeris (v. vss. 8 sqq.), talem tamen te præstitisti, ut pro viro te haberem armis portandis, ut jam mihi videreris armatus esse. Noli cum Markl. verba nimis urgere. Seq. v. idem pro *trojana tela* maluit *sarrana*, i. e. tyria, quia, Virgilio auctore, Dido venabula ipsi dederat, et tum usus non est patriis.

Miseramque patri flagrabat Elisam (v. 120). Quid facias vocula *patri?* Recte mihi videtur restituisse Markl. *puer*, sed cetera intacta relinqui oportuit. *Flagrabat* est amore incendebat. Vox *pater* ex iis est quæ compendiis scribebantur : quare errores in ea non rari.

Hilaris... frater (v. 126). Lætus ex munere aliquo Domitiani.

Qui tibi tam tenero (v. 130 sq.). Significat Crispinum inter Saliares sacerdotes receptum esse. Cf. Gronov., p. 331 sq.

Undoso... conjuge (v. 137). Istro. Cod. Paris. et ed. pr., e gl. : *gurgite*.

Forsan et ense latus, si numina principis adsint, Cinctus (v. 154 sq.). An principis favore opus est, ut *ense* cingatur ? Non intelligo hæc. Gladiumne honorarium, in præmium datum, voluit Marklandus ? Loci ab eo laudati nihil docent. Codd. et edd. *ipse* pro *ense* : recte, si intelligas stipatores ducum, ut paullo post de lictoribus : *cingi superbis fascibus*. Quod deinde repositum est, *si* pro *sic*, habetur in cod. Paris. et ed. pr.

Cœtus solitos (v. 160). Scil. auditorum ad recitationes; vide Markl. Inde *Achilles* infra pro Achilleide. *Hei mihi! sed*, pro *sed hei mihi!* ut sæpissime in ejusmodi exclamationibus. Recte comparat Markl. *Thebaid.*, XII, 340.

Carm. III. Carmen perfectissimum longaque cura politum.

Primum animum (v. 34). « I. e. redeuntem a stupore, quo nimius dolor mentem ejus obnubilaverat. » Gron., p. 335.

Infaustæ... novercæ (v. 40). Cod. Rhedig. : *infestæ*.

Siculi... sepulcri (v. 51). Quod Æneas Anchisæ in Sicilia struxit. Notum ex Virgilio.

Graiorum vis ulla virum (v. 54). Hoc non nimis bene dictum. At vide quid offerat cod. Rhedig. et marg. Paris. : *vis nuda virum*, egregie. Accedit ed. Ven. : *vis uda*.

Præciperem reditum (v. 59). « I. e. monstrarem, utpote *sacerdos* et potens umbrarum. Verbum *præcipere* magistrale, et auctoritatem denotat. » Markl. Idem paullo post pro *torvo Maroni*, quod nec ipse video quomodo possit locum habere, etsi bella cecinit Virgilius, conj. *docto* M.

In ardentem, (si) *liceat, moritura maritum* (v. 68). « I. e. moriens se jactura, impositura in maritum, vel moritura super maritum. Nihil magis Statianum. » Gron., p. 336, quem v. coll. Markl.

Sed nec modo se (v. 71 sqq.). Optime horum versuum sententiam expediit Gron., p. 337 sq., cujus explicationem tanquam suam ita reddidit Markl. : « Sed objiciat aliquis : quare tu tam immaniter doles, quandoquidem neque *natura* neque *pietas* injuste in hac re fecit : *natura*, quia naturalis ordo est ut pater præcedat filium; *pietas*, quia tu pie luges patris obitum; at si injustam hæc se dedisset, ille contra tuum obitum pie luxisset : et hæc quidem fuisset *pietas injusta*. Respondet Statius : Vera quidem dicis; sed ego patrem optimum ita amavi, ut mihi præmaturo obitu raptus videatur; nec absurde hoc facio, aut sine exemplo : quippe et Erigone non minus flebat *senem parentem* exstinctum, quam Andromache *puerum filium* : immo et Erigones pietas in hoc laudatur, quod præ doloris impatientia laqueo se interfecit, quum contra Andromache male audiat, quod post Hectorem alium maritum ferre potuerit, nec solum ferre, sed et inservire. » Inde pro *Fatorum* reponit *Annorum*, plaudente Wakef. ad Lucret., III, 681.

Et Pallas (v. 91). Non sine veri specie *Phœbus* reposuit Markl., q. v.

Arcadia.... testudine.... lyre (v. 93). Verissime docuit Gronov., p. 345 sq., *testudinem* hic capiendam esse pro parte lyræ, quum aliis exemplis, tum Tibulli :

> Artis opus raræ, fulgens testudine et auro,
> Pendebat læva garrula parte lyra.

Seq. vers. initium vehementer controversum et conjecturis sollicitatum. V. interpp. addito Burmann. ad *Anthol. lat.*, vol. II, p. 655.

Septena... fama (v. 95). De Pleiade tragicorum. Versu sq. *regum dolos* dixit, quia Atrei et Thyestæ exempla tangere amant, quum tragœdia significatur.

Heroos gressu truncare tenores (v. 99). Elegiam intelligit.

Exsere semirutos subito (v. 104 sq.). Ita fere codd. et edd. vett. Quæ si servantur, in hunc prope modum explicanda erunt : Erige, Parthenope, vultus tuos e pulvere, qui Vesuvii eruptione necopinantibus injectus eos pæne diruit et delevit (cf. Wakef. ad Lucret., II, 367), ac lugentis modo crinem montis igne tactum pone in tumulo magni civis tui. Sed si vel maxime verba integra tenere velis, *afflato* tamen *monte*, in quo sensus nullus, summa necessitas est mutari in *afflatum monte*, cum V. D. ap. Gron., p. 349. Multa de hoc l. scripserunt Gron., *Diatr.*, c. LI, *Elench. Anti-Diatr.*, c. VII, et Markl., quæ hic non possumus persequi. Nic. Heinsius conj. : *vesuvino pulvere*, ex *desubito* : nam *V* sæpe per *B* expressum. Markl. : *Exs. semiustos* sive *semustos vesuvino fulgure v.*, ex Virgil., *Æneid.*, III, 578, de Ætna,

> Fama est Enceladi semiustum fulmine corpus
> Urgeri mole hac.

Et v. seq. idem :

> . . . . . *Crinemque afflatu montis adesum.*

Cod. Rhedig. et ed. Venet. : *sepultum.*

Specieque comam subnexus utraque (v. 115). « Et Nestoris uberantem et Ulyssis consideratam eloquentiam superans, utriusque nomine coronatus es. » Barth.

Ponere purpureos... amictus (v. 119). Pro induere : quod nescio sane si quis alius hoc sensu dixerit. Quare Markl. : *sumere p.*

Pendet : et ambiguo geminæ certamine terræ (v. 125). Nihil satis honorificum *natalis origo pendet*, ita simpliciter enuntiatum; et majus quiddam jure exspectes post illa, *nec simplex patriæ decus*. Scribendum erat cum Gronovio : « Natalis origo Pendet *in* ambiguo geminæ certamine terræ : » nam quod Marklandus voluit : *pendet* ab *amb.*, plane non est hujus loci. Ac jam video ed. pr. et cod. Paris. exhibere *in amb.*, non *ab.*

Graia refert Selle (v. 127). « Graia Selle est Velia, Lucaniæ oppidum, dicta *Graia*, quoniam a Phocæensibus condita, teste Strabone, lib. VI, init. *Latiis adscita colonis*, propter antitheton Statio adamatum : quasi dixisset Selle a Græcis condita, a Latinis habitata. Qui de Selle in Epiro hæc interpretantur, et inde arcessunt genus Papinii patris, nugantur : primum, quia nulla fuit urbs eo nomine in Epiro. Sellæ enim populi, qui et Selli et Helli dicuntur, occurrunt apud Plinium et Strabonem ; sed nulla urbs Selle. Deinde quomodo esse potuit Sellius sive Epirota Statii pater, quum supra, v. 119, dixerit filius, illum sumsisse *togam prætextam* et *bullam auream*? quæ certe nobilitatis romanæ, non epiroticæ insignia fuerunt. Necesse est igitur falli Lilium Gyraldum, *Dialog.* IV, et Domitium Calderinum et ceteros viros doctos, qui *Sellen* vel *Sellas* Epirotarum patriam Papinii patris statuerunt, quum plane Velinus fuit de gente. » MARKL. Quæ idem adjicit de urbis Veliæ nominibus variis, ea jam melius habentur in Muenteri docto libello de hac urbe : *Velia in Lucanien*, coll. Kiddianis ad Dawes. *Misc.*, p. 210.

Graius qua puppe magister (v. 127 sq.). Palinurum dicit, qui prope Veliam undis demersus, ubi *Palinuri promontorium*, notum ex Virgilio. Sed edendum erat *Phrygius*, non *Graius*, e Heinsii cod., Parisino, Rhedig., et ed. pr. V. MARKL.

Mæon et inde suum (v. 129 sqq.). Egregie hujus loci sententiam perspexit Markl., minus felici successu sanationem aggressus. Necesse enim est ut jam probetur illud *ambiguum certamen geminæ terræ* : nec sane aliæ esse possunt quam Velia et Neapolis. Similiter de Homeri patria certaverant græcæ urbes : quæ benignior Statio materia, quam ut uno alterove versu ea defungeretur. Desunt igitur aliqua, quorum convenientissimum huic sententiæ principium dant cod. Rhedig. et Paris. a sec. manu, cui majorem esse fidem habendam quam ipsi hujus codicis textui, facile demonstrarem, si id nunc ageretur : nam collatum esse cum antiquiore hunc codicem certissima sunt indicia; hi igitur :

Major at inde suum longo probat ordine vitæ;

sequebatur sine dubio *Parthenope*, quod in principio hujus versus, ut voluit Markl., esse oblitteratum nimis absimile vero.

Simili modo, perrexit Statius, Athenæ, Smyrna vel quævis illarum urbium certantium apud se natum esse contendunt

> Mæoniden, aliæque aliis natalibus artes
> Diripiunt.

Ita enim, *aliæque*, codd. et edd.; plane ignoro unde in hanc ed. venerit « aliæ atque aliis. » Istud *Mæon et*, licet Gronovio non improbatum, vero sensu detecto apparet quam sit absurdum.

Alit victos immanis gloria falsi (v. 132). Non male 2 edd. vett.: *et inanis*. Sequens *ibi* de Neapoli intelligendum. V. MARKL.

Sit pronum vicisse (v. 141 sq.). Recte Gronov., p. 367 : « Dicat sane aliquis pronum esse ac facile sub domesticis judicibus coronas mereri : quid vero habebit invidia, quo admordeat achaicas, pythicas, nemeas, isthmicas victorias tuas? »

Tu par assuetus Homero (v. 159 sqq.). « Ille heroico carmine scribebat, tu *solutis vocibus*, i. e. prosa, eum æquabas et *passibus æquis* comitabaris, nec prosa tua majestatem carminis Homerici minuebas. Optime hæc explicat Ruffinus, *de Compos. et metris oratorum*, v. 9 :

> Optimus orator sequitur ratione poetas,
> Cognatus virtute sua; metrumque recusans
> Hic quoque vult numeris voces frenare vagantes.

Rem autem optime exprimit Seneca, *Consol. ad Polyb.*, c. XXX : « Agedum illa quæ multo ingenii tui labore celebrata sunt, in manus sume, utrius libet auctoris carmina : quæ tu ita resolvisti, ut, quamvis structura illorum recesserit, permaneat tamen gratia. Sic enim illa ex alia lingua in aliam transtulisti, ut (quod difficillimum erat) omnes virtutes in alienam te orationem secutæ sint. » MARKL.

Veneri plorata domus (v. 164). « Lavinium, ubi erant ædes Veneris communis nomini latino; *plorata* ob Æneam filium in Numicio mersum. » DOMIT. Idem *neglectam tellurem Alcidæ* explicat Campaniam, ubi inter Misenum et Puteolos terra s. *tellure neglecta* aggerem in exteriore pelago struxit ibique traduxit boves. Markl. : *dilectaque t. A.*, Baulos oppidum intelligens.

Sub te Dardanius (v. 178 sq.). Intelligit quindecimviros sacrorum, qui Palladium servant.

Lustrataque Tempe (v. 209). Markl. : *monstrataque*, vel, quod magis probat, *ascræaque*. Cod. Rhedig. : *inotaque*, i. e. *ignotaque*.

Lustra parentis Tarpeii (v. 232). Est agon capitolinus, alias *quinquennia*. Totum locum insigniter corruptum ita instauravit Markl., refutans simul et removens longa dissertatione principum virorum, Scaligeri, Casauboni, Gronovii errorem, qui sibi ex h. l. persuaserant Thebaidem a Statio commissam esse tum in agone capitolino ac non placuisse, sed ab aliis Statium superatum.

Urgebat (v. 234). Alacriter sectabatur, æmulata est.

Non sua funera (v. 245). Osiridem et Attyn in Isiacis et Cybeles sacris.

Vidit et exemplum genitrix (v. 263). « Duo parentum summa vota : superstites relinquere liberos et ab iisdem pie lugeri. Mater igitur in hac summa tristitia gavisa est, quantum possunt lugentes, tam pio filio, et ab eodem hæc lamenta sibi, quum se fata abire jussissent, conferri vovit. Gaudebat exemplo, quod in se quoque recasurum sperabat et optabat. » Gron., p. 383.

Si thessalicas Admeton in oras (v. 272 sq.). Sic locum corruptissimum restituere conatus est Markl., cujus longam expositionem videas ipse. Nimia tamen argutia judicavit emendationem Heinsianam, quæ plus etiam ex antiquæ scripturæ apicibus retinet et aliis quoque de causis verior esse videtur :

> . . . . Si thessalicas *Alcestin* ad oras,
> Si *lux una* retro Phylaceida rettulit umbram,

Protesilaum, qui in unam diem ad Laodamiam remissus est. Jacobsius ad *Anthol. græc.*, vol. XII, p. 234, proposuit :

> . . . . . Si Thessalidis (?) Admetus in ulnis
> Si Stygia unda retro Ph.

Carm. IV. *OEtææ Paphiæque Lampades* (v. 8). Stella Veneris matutina, et Sol, qui ab Œtæ montis regione exoriri videtur. Senec., *Herc. fur.*, 132 :

> Jam cæruleis evectus equis
> Titan summa prospicit Œta.

Sic Gronov. Sed Orellius in *Eclogis poet. lat.*, ed. II, p. 228, animadvertit, quum nocturna quies desideretur, magis consentaneum esse Hesperi ortum ab Œta intelligere (Catull., LXII, 7 :

> Nimirum Œtæos ostendit Hesperus ignes)

et Luciferum, ut Veneris stellam.

Gelido spargit miserata flagello (v. 10). Non offendo cum Markl. in locutione *questus spargere flagello*, præsertim quum roris matutini aliqua hic injiciatur notio. Sic Orellium quoque judicasse video. — *Miserata* exprimit : tanta est miseria mea, ut vel Aurora, me somno caruisse animadvertens, misericordia mei tangatur.

Carm. V. « Misellum carmen, ultimum inter Statiana tam ordine quam ingenio... Mihi videtur Statius imperfectum reliquisse. »

Markl.

Serpere crudeles (v. 20 sq.). Wakefieldus, in *Silv. crit.*, vol. iv, p. 23, corr. : « Carpere crudelem vidit lanugine malas » (postremum hoc codd.), i. e. et vidit crudelem (cinerem) carpere, etc.

Quum meditor terdena (v. 24). In codd. et edd. vett. lacuna : *quum* *in terd*,, quam voce *meditor* explevit Domitius; Gronov. et Markl. : *nitor*, i. e. cum labore et dolore carmen pango. Etiam in versu 27 lacunam monstrant antiqui libri, ita : « Orsa .. est : atque ira tacendi. » Quod editum est, Domitio et ipsum debetur; sed vel ob metricam libertatem suspectum, qualem non unquam sibi indulgebat Statius.

Tenues ignavo pollice chordas (v. 31). Ita vel *tremulas* Markl. conjecit. Veteres : *excludit ramis : ignavo*.

Fomentaque quæro Vulneribus, sed summa, meis (v. 42). Hæc jam a Markl. merito notata, et ante eum ab Heinsio, qui conjecit *sed vana*. Verum restituit Weberus ex cod. Rhedig. : « vulneribus, *quæ* summa, m. » — Seqq. a versu 46 in antiquis corruptissima paullo liberius refecta ab Marklando, quem sequitur editio. Singulas mutationes indicare nobis per spatium non licet.

Verum erat (v. 49). I. e. æquum erat, merueram sane, ut in Horatiano :

> Metiri se quemque suo modulo ac pede verum est.

Sic recté Gron., p. 391.

Loquaces Delicias doctumve sui convicia Nili Infantem (v. 66 sq.). Quid velit Statius, optime significat Martialis, ab Markl. allatus, iv, 42 :

> Si quis forte mihi posset præstare roganti,
>   Audi, quem puerum, Flacce, rogare velim :
> Niliacis primum puer is nascatur in oris;
>   Nequitias tellus scit dare nulla magis.

In seq. versu *lingua nimium* Marklandi est. Codd.: *lingua simium.* Unde Gronovius fecit *lingua simili*, imitationis mimicæ peritum : cujus de hac re v. uberrimam explicationem, p. 394 sqq. *Simium*, quo etiam Venetæ ed. et cod. Rhedig. scriptura *summum* redit, non esse rejiciendum contenderem, si mensura *simjum* Statianis exemplis posset defendi.

Vinctum (v. 70). Fasciis, ut recens natum. Vide MARKL. Qui seq. v. *Pulsantemque... auras* scribit, quum codd. exhibeant *Poscentemque*, quod tuetur Wakefield. ad Lucret., II, 367.

Properaverit ille, Sed merito properabat, amor (v. 75 sq.). « Objectio est et objectionis solutio. Dicet aliquis : Satis festinus fuisti, o Stati, in amore tuo erga hunc puerum, donando illi libertatem adhuc infanti. Respondet Statius : sed merito properavi et festinus fui in donando libertatem quæ tam brevis fuerat. Eadem constructio ap. Horat. *Sat.* I, 10, 64 sqq. » MARKL.

Blandoque sinu, jamjamque natantes Exercere genas (v. 84 sq.) Hæc sine sensu sunt. Edd. vett. cum cod. Rhedig. : *excepere g.* : unde Markl. hæc ita constituit : « Blandique sinus jamjamque natantes excepisse genas. » I. e. sinus blandi erant excepisse genas, pro blande excipiebant genas, etc. In seqq. *Risus* pro arrisione, qua arridet Statio.

ADNOTATIONES

IN P. PAPINII STATII THEBAIDEM.

IN LIBRUM PRIMUM.

Muris... Tyrios accedere montes (v. 9 sq.). I. e. saxa thebanæ regionis attrahi cantu ad muros fingendos. Melius hoc quam Gronovii conjectura *Tyriis.*

Sperare triumphos (v. 18). Verum sine dubio est quod Heinsius et Marklandus ad *Silv.*, 1, 4, 91, restituerunt : *spirare tr.*

Bella Jovis. Tuque o Lat. (v. 22). Necessarie scribendum cum Gronovio : « B. Jovis ; teque o, etc. » Et hoc confirmat cod. Regiæ Bibl. nr. 8051, sæculi x, quem brevitatis causa *Reg.* 1 dicemus.

Pierio... œstro (v. 32). Codd. multi, inter quos Reg. 2 (i. e. Reg. Bibl. nr. 8052, sæc. XII), et 1 a sec. m., habent *laurigero* : quod, ut ex ipso percepi, probat vir ill. Mitscherlich.

Lernæo (v. 38). Argivo.

Inane solum (v. 55). Vacui oculorum loci. Vide Gronov.

Secunda (v. 59). Adjuva. Male intellexit Lactantius.

Miseraque oculos in matre reliqui (v. 72). Dicit se, simul ac matrem agnovisset, oculos sibi eruisse et nihil post eam conspexisse : ergo *in matre oculos reliquit.*

Pro dolor! et nostro (v. 77). Subscribo judicio Barthii : « Optimæ et antiquissimæ membranæ non agnoscunt hunc versum. Nec sane admodum commodus. » Sine mora ejiciendus est.

Cognataque Tartara mavult (v. 102). Ita vix ullo sensu in edd. legitur; scribendum erat cum Barclaio : *cognatave T.*, at-

que hoc modo codd. multi, in quibus meliores, probante etiam Handio ad *Silvas*, I, 2, 160.

Atracia arte (v. 106). I. e. thessala, magica, ab Atrace, Thessaliæ rege. Sic Valer. Flacc., VI, 447 :

Quamvis Atracio lunam spumare veneno
Sciret.

Cærulei... nodi (v. 110). Ex anguibus nexi. Ibidem *in pectora* quidquid est optimorum codd. Vulgo *in pectore*, quod præferebat Wakefield. ad Lucret., III, 504.

Atque æquis vincula laxant Viribus (v. 135). Etsi hoc explicari potest, multo tamen huic loco convenientius est quod invenit Wakefieldus, *Silv. crit.*, P. IV, p. 59 : « Et *iniquis* vincula l. V. »

Montibus Graiis (v. 145). Marmore ex montibus Græciæ exciso, ut *mons Libys* in *Silv.*, IV, 2, 27.

Quis tum tibi, sæve (v. 165). Scil. Eteocle. Ceterum *tunc* legendum ex opt. Barth. et 2 Regg.

Tamen ille precanti Mitis (v. 189 sq.). Inducitur hic alter, qui defendit Eteoclem ab illis imputationibus.

Neque tu valida quod (v. 222 sq.). Neque per diluvium hoc præstitum est, quum Neptunus aquis in terras evagari permitteret.

Erroresque feros nemorum (v. 230). « Agaves et Penthei indicari videntur fata, et Bacchi adversus Pentheum fraus, qualis apud Euripidem consuitur. » WEB.

Arces Cyclopum (v. 251 sq.). Argos, ubi muri Cyclopii.

Coptos (v. 265). Ubi Io pellex Jovis colebatur.

Nefastis Imposuere locis (v. 273 sq.). Scil. ubi Lycaon hominem mactaverat in Jovis ara; cf. PAUSAN., VIII, 2.

Getico... sub Hæmo (v. 275). Cum Diomedis Thracis equis.

Gravis, dictis, quanquam aspera, motus (v. 284). Hæc ita a Statio scribi non potuerant. Codd. pæne omnes : *motu;* unde probabiliter Barthius : « *gravi* dictis, q. asp., *motu* Reddidit hæc. »

Ausuramque Dionen (v. 288). « Veneris matrem (sive potius ipsam Venerem) dicit sollicitam futuram propter Harmonien, Veneris et Martis filiam, Cadmi uxorem. » LACT.

Lege Erebi (v. 298). Quia adhuc inultus erat, ut apud Lucan., I, 11 :

. . . . Umbraque erraret Crassus inulta.

Inhorruit (v. 309). « Leniter insonuit alis ab aere repercussis. » Gloss. Barthius confert Horat., *Od.* I, 23, 5 :

> . . . Mobilibus veris inhorruit
> Adventus foliis.

Paullo ante *astra temperat* pro splendore dictum, non pro calore, ut alii explicant.

Nunc queritur ceu tarda fugæ dispendia (v. 320). Recte Barthius : « Ineptum illud *ceu*, et sententiam obfuscans. Scribe ope optimarum membr., quæ aperte *eu* præferunt : « N. queritur, *heu!* tarda, etc. »

Abrupto sole (v. 325). Nam sol refugerat aspicere cœnam Thyestæ. Cf. infra, II, 184, ubi *lux intercisa*, et IV, 307.

Gelidum tenuaverat aera (v. 338). « Diei aer crassior est, tenuis noctis. » Lact. Quæ interpretatio repudiari non debebat : a vaporibus enim purgatur aer frigore nocturno.

Erasinus (v. 357). Is ortum habet ex lacu Arcadiæ Stymphalide, mox terra occultatus, in agro argivo denuo erumpit, et post brevem cursum cum Phryxo miscetur versus meridiem fluente. Ovid., *Metam.*, XV, 276 :

> Redditur argolicis ingens Erasinus in agris.

Falso igitur hic fluvius dicitur *surgere ad Arctos;* at alter est Erasinus Achaicus, qui cursum ad septentrionem tendit, ad Buram in sinum corinthium se exonerans. Et hunc ab Statio cum altero esse permutatum sententia est Cellarii, *Geogr. antiq.*, vol. II, p. 982 sq. Verum non negligenda hic erat codicum fluctuatio, quorum pars *E. in undas.* Quare recte et pro ingenio Statiano conjicere mihi videor : « gelidas surgens Er. ad *auras,* » e terra scil., ubi tutus fuerat ab imbribus et tempestatibus.

Larissæus apex (v. 382). « Arx est civitatis argivæ, quæ *Larissa* dicitur. » Lact. Idem ad v. 384 : *Herculeo signata vapore :* « Si veram quæramus historiam, Lerna palus fuit; quæ quum frequenter siccaretur, et denuo impleretur aquis, Hercules deprehendit venas terræ incendio posse præcludi, atque ideo, posteaquam exhausit eam, ignem adhibuit, et, si qua unda prorumpebat, obstruxit : nam *Hydram* monstrum fuisse, ἀπὸ τῶν ὑδάτων (ita cod. Paris.) fabulæ nomen obtinuit. » Vide II, 376 sq.

Ævo ducente (v. 396). Commode hoc explicari non potest. Sed optimus cod. Barthii et Reg. I : *Fato duc.*

Nobis sociare cubilia terræ (v. 460)? Recte vidit Barthius sermonem hic artificiose esse interruptum, ut in notissimo Virgilii : *Hos ego — : sed motos*, etc. Statiana exempla idem dedit, e. c. VIII, 60 :

> Me quoque — : sed duræ melior violentia legis.

Proterva Pirithoo (v. 475 sq.) Quia præ amore Proserpinæ in Orcum penetrare non dubitavit.

Quem per Theumesia Tempe (v. 485 sqq.). Fingit igitur Statius cithæronii leonis exuviis amictum fuisse Herculem, non cleonæi seu nemeæi, ut communis fama fert, vel certe ante pellem celebriorem. Vide MARKLAND. ad *Silv.*, V, 2, 48. Præterea legendum cum Gronovio et codd. non paucis, vel refragante optimo : *juvenilibus annis.* Cf. allata ab intt. HORAT., *Sat.*, I, I, 4.

Siccati vulnera lymphis (v. 527). Jam Lact. observat hoc sumptum esse ex Virgil. *Æneid.*, X, 834 :

> Vulnera siccabat lymphis...

ad quem l. Servius : « Ratio vera est, quia fluxus sanguinis aquarum frigore continetur. »

Utraque virgo (v. 533). Argia et Deipyle, filiæ Adrasti. (Infr., II, 203 sqq.)

Vivo..... auro (v. 547). Id est vitam et animorum motus exprimente. Paullo post v. 550 codd. Behot. et Reg. I : *lassant ora* pro *laxant* : quod imponere non debebat viris doctis ; *laxant* hic unice verum.

Crotopi (v. 570). « Hic rex argivus fuit, qui Apollinem Typhonis cæde pollutum expiavit. Huic filia Psamathe fuit, cum qua Apollo concubuit ; de quo compressu edidit (*genuit*, cod. Paris.) et mox editum partum exposuit : quod Apollo indignanter accipiens in vindictam injuriæ suæ injecit monstrum, quod Corœbus occidit. » LACT.

Oraque sicca ferunt trepidorum inhiasse luporum (v. 626). « Ora jejuna (luporum) ferunt homines inhiasse propter famem et non comedisse. » GLOSS.

Summaque biverticis (v. 628 sqq.). Imitatio Homerica ex initio *Iliadis*.

Nebularum incendit amictu (v. 631). « Pestilenti calore plena nebula omnia obruit. » GLOSS. Similiter Lactant.

Exoratus abis (v. 666). « Poeta hoc vult intelligi, invitum Corœbum precibus civium a mortis discessisse proposito. » LACT.

Erravit pietas (v. 690). Tam in paterno quidem quam in materno genere : paternum duxit Adrastus ab Æolo, cujus filius Athamas Learchum filium sagittis confixit, alterumque Phryxum Jovi immolare voluit; maternum a Tantali, de cujus et Pelopis posteris omnia nota. — *Rebus secundis*, quas non nisi virtutem sequi olim opinabantur, infaustas vero a sceleribus proficisci.

Et assiduam pelago non quærere Delon (v. 702). « Seu te juvat Delon statim inventam, nec amplius in mari vagam (nam *assiduam* est stabilem), invisere. Dicendi modus h. l. mirus nec hercle elegans. » WEB. Quare Lactantius contrarium intellexit : « Seu te non juvat esse in Delo, quæ instabilitate sua est hospes litorum diversorum. » Paullo post *ætherei parentes* sunt Jupiter et Latona; sed vere conjecisse puto Weberum : « Et ætherei dono cessere *parentis* Æternum florere *genæ*, » quod et Statianum maxime et totum locum inde a v. *Tela* mire erigit.

Phryga submittis citharæ (v. 709). Scil. tuæ Marsyam.

IN LIBRUM II.

Styx... novem circumflua campis (v. 5). Scilicet quos efficit novem fluentis suis, tanquam insulas. Inutiliter ergo Bentleius ap. Kiddium ad Dawes. *Misc.*, p. 647, conjecit *rivis*.

Major... Erinnys (v. 20). Poterat esse simpl. *grandæva*, ut *senior*, et similia, de quibus ad *Silv.*, 1, 1, 102; sed recte Wakefieldus ad Æsch. *Eumen.*, 150 : Νέος δὲ γραίας δαίμονας καθιππάσω (Apollo Furias), intellexit πρεσβυτέρα Διός, quod Eumenides ad Saturni regnum recedunt. — Antea v. 11 *medica virga* est Mercurii.

Non audax scandere fluctus (v. 44). « Non ultra fines litorum progrediens. » LACT. Versus quatuor 37-40 desunt in multis mss., etiam Regg., neque ab Lactantio explicati; sane ultra perfectum trahuntur, vel ab ipso poeta deleti, vel aliunde huc translati.

Mediæque silentia Lunæ (v. 58). Recte pro usitatiore *media silentia*, et melius quam *mutæque sil. L.*, quod repositum hic est a Valckenario ad *Ammon. Anim.*, p. 135.

Præreptaque noscit Sidera (v. 62). Ob mortem violentam, qua vita caruit, ut recte Lact. — *Principium sui*, cœlum, unde proficiscuntur animæ ex philosophorum dogmate.

Taurinos... pulsus (v. 78). Tympanorum ex boum coriis tentis. Deinde *Baccho meliore*, « non sic irato, ut quum Agave occidit filium furens. » Lact.

Inque sua senium sibi destinat aula (v. 110). Multi codd. ex optimis, etiam Regii : « Inque *tua*, » quod sine dubio verum.

Horruit in maculas (v. 129). Recte hic Bernartius alteram Lactantii explicationem probavit, *maculas* esse pro reti, ut Varro loquitur : « Septum totum grandibus maculis integitur, ne eo involare aquila possit, neve ex eo evolare anas. »

Advertit flammas (v. 138). Audiendus hic erat Barthius : « Omnino laudo vet. codicem nostrum, qui clara varietate scripturæ et rei præfert : *obvertit fl.*, cum gl. : « Contra illam se vertit. » Et *alienum* est diurnum, jam ab sole possessum. » In sqq. v. 141 : *Quum senior*, etc., arcte jungenda erant cum superioribus, quum structura sit : « Et jam... impulerat..., quum Talaonides... gradum corripuere toris. »

Tracta quies (v. 146). 3 codd. : *Fracta*, c. schol. : « Non perennis, sed interrupta. »

Et alterno quas margine submovet infra (v. 183). Græciæ continentem, quia depressior quam Isthmos et montosa Peloponnesus. Comparant interpp. Ovid., *Metam.*, VI, 419 :

Quæque urbes aliæ bimari clauduntur ab Isthmo,
Exteriusque sitæ bimari spectantur ab Isthmo.

De seq. v. vide ad I, 325. Deinde *certamina in Eleis vallibus* sunt curruum certamina inter Hippodamiæ procos ab Œnomao instituta. In verss. 186 sq. non satisfaciunt interpp. Vereor ne quid desit. Si tamen integra omnia, ita explicandum erit : Eumenides aliæ (i. e. mitiores) forent aliis sub regibus (modeste dictum pro sub te rege), et alia forent quæ tu potior queri. Sed contortum hoc. Post *Expositi animis* interrupta oratio.

Hospitia et thalamos (v. 211 sq.). Scil. esse, dependens a Fama, quæ nuntiat. Eadem *monstrum* dicitur ex Virgilio :

Monstrum horrendum, ingens...

Diffuderat, de lætitia.

Tantum ausæ perferre manus (v. 217). « Ut imitarentur vitam : quasi contra naturam fecissent, quod addidissent æri spiritum. » LACT. Cujus edd. *proferre;* cod. Paris. *perf.* Gloss. : « Tantum studuerunt efficere manus artificum. » Vera etenim aliquot codicum lectio *proferre;* v. MARKL. ad *Silv.*, v, 3, 132.

Caput (v. 221). Monstri ab se interfecti, *virginis ora*, I, 598.

Solanturque timorem (v. 229). Scil. novarum nuptiarum, ut clarius apparet ex imitatione Claudiani, *de Raptu Pros.*, II, 322 sqq.:

Reginam casta cinxerunt agmine matres
Elysiæ, teneroque levant sermone timores,
Et sparsos religant crines, et vultibus addunt
Flammea, sollicitum prævelatura pudorem.

Aracynthus (v. 239). Mons Atticæ, *Actæus* Virgilio, *Ecl.*, II, 24.

Velint (v. 242). Pro si velint.

Fulminis extremi cineres (v. 279). Optime Wesselingius in *Probabil.*, c. 31, p. 277 sqq., restituit *crines*, et pulchre explicat.

Cadmum... jacentem (v. 289). In terram depressum, quum in serpentem mutatus esset.

Post longior ordo (v. 296). « Nisi forte respicit ad Antigonen et Ismenen, sane cum Barthio poeta nimiæ est properantiæ accusandus. » WEBER. Accusatio ab Thebaide aliena. Refer ad seqq. : « Post (Iocastam) longior ordo : » nam « Tunc (ita lege cum Handii codd.) donis Argia nitet : » quarum nuptiarum mala ipsum argumentum *Thebaidos.*

Fractæque in pectora vires (v. 327). Postrema vox in PR. 4 Dan., 2 optt. Gron. est *quercus*, quod verum esse collatis Virg., *Æneid.*, XII, 104 sq., et Lucan., II, 603, cum Gron. et Barth. judicabis.

Nisum (v. 382). « Megaram dicit, in qua regnavit Nisus. Quidam Nisum montem Megarensium dicunt, in quo Nisus est sepultus. » LACT. Nimirum Νίσου λόφον, qui notus ex Pindaro.

Fossor (v. 419). Cunicularius, qui cuniculos in urbem obsessam agit.

Nondum æqua tuis, vice (v. 427). Edendum erat e Barthii optimo : « Nondum *æquata* vice. » Ad seqq. reputandum, Eteoclem fuisse inter Œdipi filios natu majorem.

Assuevere jugo (v. 443). Optimus Barthii : *Hoc suevere jugo*, quod certe non anceps, ut vulg.

Visuque frementi (v. 509). Sic MSS. aliquot ; i. e. fremens inter

videndum. Sed edd. et codicum numerus longe major et melior : *trementi*, quod de cupiditate inquieta accipiendum esse videtur. Jortinus : *trementes*.

Chthonii (v. 538). MSS. omnes *Chromi* vel *Chronii*; sed usitatum apud Thebanos nomen inde ab Sparta Chthonio erat Χθόνιος, quo Statius sæpius utitur. Quare a Gronovio etiam hic repositum. Idem Noster infra II, 170, in melioribus codd. scribitur *thonius*, in Reg. 2 clare *chthonius*.

Ut clausas indagine (v. 553 sq.). Bene Lactantius : « Hæc comparatio ad superiora referenda est. Dicit enim sic illos aut de jugis prodiisse, aut de vallibus, quemadmodum de retibus feræ, quas in medium vox venantium et clamor expellit. Tunc enim licet scire quam multæ sint, quum terrore clamoris coactæ fuerint non latere. Est ergo ordo : Sic illos excursare e latebris videt, ut clausas indagine feras vox prima in medium profert. *Indago* autem est, quum silvam venantium corona vallat, ut feræ evadere non possint. » Idem paullo ante *deire* pro *prodire*; post autem 556 codd. Barth. et Taurin. *abscissis* pro *abscisis*, rei convenientius.

Quod vix plena cervice (v. 559 sq.). Barthius frustra numerum desiderabat et *sex* correxit e *vix*. Comparat ipse Lucilium libro VI :

Quem neque Lucanis oriundi montibu' tauri
Ducere protelo validis cervicibu' possent.

Tergoque et vertice tegmine noto Septus (v. 583). Inelegans hoc : scribendum erat ex optimis codd. Gronovii et Reg. 1 : « tegmina nota. »

Manet ille cruentis Angustus telis (v. 593 sq.). « MSS. *ruentum* vel *ruentis*, non *cruentis*. Verum est *ruentes*; i. e. exspectat, sustinet in se ruentes. » Gron., optime. Atque ita, *ruentes*, Reg. 1; alterum, ex *ruentis* ortum, sic explicant : cruentis futuris, si ob copiam suam potuissent penetrare quo contendebant.

Mutata (v. 599). « Refecta sive ad prœlium renovata. » Lact. Recte conferunt Lucan., VII, 150 :

Pallenæa Jovis mutavit fulmina Cyclops.

In seqq. *Tot queritur cessare manus* etiam recentissimi explicant de manibus numinum seu hostium, quum veram interpretationem dudum præivisset Lact. : « Queritur multitudini manuum suarum (erat enim *centimanus*) hostes deesse. »

Seque ipse recedens Circuit (v. 602 sq.). Magno verborum acumine pingit Tydeum sese in gyrum vertentem, dum hastas in se jactas evitat. Explicuit Gloss.

Pinea nodosa... robora clava (v. 619). Veri similiter emendant « nodosæ clavæ. »

Singultibus arctum Exhaurit thoraca dolor (v. 633 sq.) Recte Weberus observat *thoraca* hic de pectore accipi non posse, ut ab interpp. factum, sed de lorica debere, « quanquam ea rumpitur, non exhauritur. » Si lectio sana, verbi *exhaurit* alia iniri explicatio non potest, ac pulsando exercendoque lassat, fatigat. Cf. VIII, 388 : « Animus ultra thoracas anhelus. »

At cui vita recens (v. 640). Valckenarius ad Eur. *Phœn.*, 1451 : « At cui *plaga* recens. »

Quid timidæ sequeris (hoc ordine omnes pæne codd. et Lact.) *compendia vitæ?* (v. 658.) Simpliciter hic *compendia* pro lucro dictum. « Jucunde consolatur et terret. Namque hoc pollicetur, nullum, si ad bella venerint, evasurum (ita cod. Paris.). In hac autem parte (in hanc partem?) si consideres, provisum tibi est quod nunc moreris (sic cod.), ne graviori supplicio reserveris. » Lact., qui legit adv. *timide.*

Clypeum nec sustinet umbo Mutatum spoliis (v. 671 sq.) Male *umbo* explicant humerus, brachium aut manus, quia de quaque prominentia dicatur. In umbonem coeunt laminæ clypei; quare is recte dicitur *sustinere* clypeum; *spolia* autem appellare videtur hastas hostium clypeo infixas. Sententia igitur hæc est : Jam defatigatus tarde progreditur, tarde ferit, neque amplius usui est ei clypeus usquequaque perforatus et lanceis adversis onustus. Melius certe hoc quam veteres explicationes, quarum nulla procedit.

Multaque operis caligine plenum (v. 685). « Id est nimia felicitate mentis occœcatum. *Caligine* dixit, quia non prospiciebat futura pericula. » Lact.

Vita mis. inerti Damnatur (v. 695). Bene Barth. et Burmann. e conj. : *vitæ.*

Et fractas membris sp. hastas (v. 712). Dan. Heinsius ad Claudian. *Rapt. Pros.*, III, 345, ex MSS. : « et tractas », pro extractas, quod necessarium est. Probavit etiam Markl., et ita Reg. I.

Frementem (v. 723). « Equorum exhortatione. » Gloss.

Meo quæsita revexi Sanguine (v. 734). Egregie hic ex opt. cod.

suo emendavit Barth. *revexo*, ob seq. *dabis*, quod recipiendum, quippe in precatione, ubi hæ formæ in usu.

Non indignante Diana (v. 742). Ut factum erat in noto sacrificio Œnei.

IN LIBRUM III.

Solidoque datos adamante lacertos (v. 16). Concinnius opt. cod. Barthii : *solidove*.

Frustra (v. 25). Infauste, malo eventu.

Hibernæ ventosa cacumina lunæ (v. 48). « Quia signa tempestatis in lunæ sunt cornibus constituta. » Lact.

Quod pudet ire fateri (v. 61). Sic infra, 627 : « Ventura... pandere mœstus eo. » Multi codd. : « Quod p. ore fateri », et in edd. plurimas hoc receptum. Pauci, in quibus Reg. 1 : *ira fat.*, unde effecit Gronovii amicus : « Q. rubet ira fateri. » Deinde opt. cod. Barthii : « vix credo *ego* nuntius, » pro *et*. Melius, opinor, carebimus utroque.

Extremam... mortem (v. 70 sq.). Markl. ad *Silv.*, III, 5, 10 : *sortem*, et v. sq. docte *ominibusque negantem*, pro *negatam*, i. e. refragantem, quasi ὑπὲρ μόρον. Neutrum necessarium.

Tacito populos suspendere Phœbo (v. 107). I. e. incertos relinquere futurorum. « Oracula propter tuum interitum conticescent. » Lact.

Miserandaque funera passi (v. 163). MSS. multi, in quibus opt. : *numerandaque*; quod Lactantius quoque legit, ita explicans : « Qui inter paucos nec in magno prœlio concidistis; aut quia nocte perempti fuistis (hoc ad *obscuram*.) » Quod Statio dignum. Infra, 175, optimus Barthii *nudant*, pro *truncant*, c. gl. : « patefaciunt. »

Invidiam planxere deis (v. 197). Bene hæc explicat Lactantius collato Lucan., II, 26 : « Et nullis defuit aris Invidiam factura parens. » Ceterum *planxere*, non *traxere*, ut in ed. Crucei, eum legisse cognoscimus ex MS. Paris. Præcedente versu *senesque* conjectura est Barthii; codd. : *senes*, quod melius retinetur : recenset enim Statius eos tantum, qui domi manere solent; ceteri per se intelliguntur.

Specula temerante profana (v. 202). Ita MSS., et bene expli-

cari potest : spectatione pr. sacros fontes vel te temerante, violante. Sed concinnior fit oratio per conjecturam Gronovii et Marklandi ad *Silv.*, II, 6, 80 : *temerare*, i. e. ad fontes ita delatum, ut temeraret, etc.; *tibi* tamen cum Markl. mutatum non oportuit, ut maxime Statianum. Post pro *non agnovere* PR. : *nihil agn.*, quod fort. recipiendum. Infra *Regina* est Dirce, in fontem conversa; et v. 205, pro « dira sororum Pensa, » in optimis codd., etiam 2 Regg., proposito oratoris convenientius scribitur *dura.*

Sic ense madens, ac nubilus ira (v. 230). Vere, ut videtur, Markl. ad *Silv.*, III, 4, 98 : « *Hac* nub. ira. »

Insidias (v. 238). Assentiendum est Barthio : « Optimus cod. totum hunc v. non agnoscit : optime : est enim omnino a mala manu, qui superflua, minime cum ulla gratia aut majestate sermonis Papiniani, nec bene latine loquitur, etc. » Post idem cod. cum aliquot al. et 2 Regg. : « Ne pugnare. »

Vultumque obliqua madentem (v. 266). Opt. cod. Barth. pulchre : « vultum *obliquata* mad. »

Genitalia fœdera Cadmi (v. 300). Cod. Lipsii : « gentilia, » perperam probante Bernartio. Sed veram esse arbitror lectionem optimorum Barthii : « genialia f. » V. Forcell., *Lex.*, s. v.

Sauromatas avidos (v. 352). Ob rapinas. Wakefield. ad Soph. *Philoct.*, 1328 : « rabidos. »

Protinus ire peto (v. 365). Meliores Barthii : « ire paro. »

Facinus fratri tam grande negavi (v. 371). « Utique ego debui proficisci, ut frater plenum parricidii titulum possideret. » Lact.

Et mixtus lacrymis caluit dolor (v. 383). Sententia valde adjuvatur conjectura Barthii : « *valuit* dolor. » Ejus cod. opt. v. 387 : « Imperii deflectere molem Conscius. »

Potentibus herbis (v. 399). PR, 1 Behot. et MSS. Heinsii ad Sil. Ital., VI, 99 : « tepentibus h. » De quo vide intt. Silii.

Seductus (v. 400). Scil. a sensu doloris.

Roseis humentia loris Pectora (v. 412). Pars codicum *calidis.*

Deus armiger (v. 420). « Rectius scripti (in quibus Reg. 1) *armifer* : nam illud satellitibus vocabulum attributum. Infra IV, 653 : « Armiferi Getæ. » Gronov. Recte etiam ob vicinum nimis *pavor armiger*, v. 425. Paullo post, v. 423, bene Barth. observat « Armorum tonitru ferit » nimis esse vehemens, et probat

optimi sui lectionem *fremit* (c. gl., alios legere *furit*); et sic 2 Regg., prior a sec. m.

Multa super bello generisque t. amens (v. 443). Hæc neque bene satis dicuntur, neque cum mente Adrasti superius expressa conveniunt. Sed in opt. cod. Barthii a prima manu legebatur *ærens*, c. expl. « cogitans », i. e. *hærens*, quod rectius ac fort. verum. Optimus Gronovii : *anjens*, unde conjecit *angens* sc. se. Deinde v. 445 Wakefield. ad Lucret., III, 881, *mentibus* pro *gentibus*. — Versu 448 *flecti* est pro deflecti, et v. 454 ex sequenti *largius* supplendum *magis* ad verba *cui dexter Apollo*.

Aphesanta (v. 461). « Mons est Tarso Ciliciæ, unde se Perseus emiserat ad volandum, quum ad extinguendam Gorgonem Libyen peteret; ἀπὸ τοῦ ἀφιέναι Aphesanta nomen accepit. » Lact., e cod. Paris. emend. Adde eum ad v. 633. Memorabilia hæc ob historiam fabularum de Perseo : quæ quum antiquissimis temporibus sedem haberent citra Asiam Minorem, sensim remotæ sunt in Orientem usque ad Persas ultimos : ex hac igitur pæne dixerim mythorum peregrinatione Lactantius eam fabulam servavit, quam me alibi legere non memini. Verum apparet Ciliciæ regionem h. l. a poeta memorari non potuisse : immo intelligitur Ἀπέσας ὄρος τῆς Νεμέας, ut ait Steph. Byz., quem vide cum nott. interpp. et quos addit Siebelis ad Pausan., vol. I, p. 198.

Niliacum pecus (v. 478). « Apin dicit, taurum lunatum Isidis, qui Ægyptiis motu corporis sui et quibusdam signis futura prædicit. » Lact. Plin., *H. N.*, VIII, 46 : « Responsa privis dat e manu consulentium cibum capiendo. Germanici Cæsaris manum aversatus est, haud multo postea exstincti. » — *Patrioque æqualis honori*. Præferenda cum Gron. lectio Lactantii ad VIII, 198 : « æquatus. » Sic enim ibi scholiastes : « Branchus Apollinis est filius, et ipse futurorum peritissimus deus. Ut ipse alibi : *Patrioque æquatus honori Branchus*. » Deinde memorabilem Varronis subjicit locum, non verbis quidem ipsius, sed rebus tamen ex eo relatis. Quem emendatiorem e cod. Paris. præstamus : « Varro *Rerum divinarum* de Brancho sic refert : Olus quidam, decimus ab Apolline, quum in peregrinatione pranderet in litore ac deinde proficisceretur, oblitus est filium nomine Simerum. Ille pervenit in saltum Patronis cujusdam, et quum esset receptus, cœpit cum suis pueris capras pascere. Aliquando prehenderunt cygnum, et illum veste cooperuerunt. Et jam, dum ipsi pugnant, uter illum

patri munus offerret, quum essent fatigati certamine, rejecta veste mulierem invenerunt; et quum fugerent, revocati ab ea, moniti sunt, ut Patron unice Simerum (cod. *Smitronem*) diligeret puerum. Illi quæ audierunt Patroni indicant. Tunc Patron Simerum (cod. *Sacronem*) pro suo filio nimio dilexit affectu, eique filiam suam ducendam locavit uxorem. Illa quum prægnans ex eo esset, vidit in somnis per fauces suas introisse solem et exisse per ventrem: infans editus ideo Branchus vocatus est, quia mater per fauces (βράγχια) sibi viderat uterum penetrasse. Hic quum in silvis (cod. *hi maxilum*) Apollinem osculatus fuisset, comprehensus est ab eo et accepta corona virgaque vaticinari cœpit, et subito nusquam comparuit. Templum ei factum est, quod Βραγχιδῶν nominatur: et Apollini Philesio (v. Macrob., *Sat.*, 1, 17, p. 232 Pont.) pariter consecrata sunt templa, quæ ab osculo Branchi sive certamine puerorum, Philesia nuncupantur.»

Pana (v. 480). «Pan apud Pisas rusticos numine suo replere solet, datque oracula qui impletur deo.» Lact.

Notos (v. 486). «Ad meridiem enim augur romanus obtutum dirigebat.» Wer. Post, v. 497, Dan. Heinsii codd. et 1 Behot.: «membra levat scopulo,» pro «locat,» perperam.

Non venit auguriis melior: quin vultur (v. 508). Codd. antiquiores et Barthiani omnes *quam* pro *quin*; et major distinctio in præced. v. fine ponenda. Neque offendere debet vultures, Romulo benignos, hic inter mali ominis aves numerari. Glossaria MSS. bibliothecæ Regiæ: «Vultures sunt quædam magna volatilia, quæ mortem hominum signis quibusdam nuntiare consueverunt. Quo indicio dicti (l. ducti) atque instructi sunt: quum enim bellum lacrymabile inter se adversæ acies instruunt, multo prædictæ volucres sequuntur agmine, et eo significant, quod multitudo hominum cura sit, bello finitura (l. futura) præda vulturis: quod utique ex his specie instructionis humanæ quadam videntur ratione colligere.» Accipiter autem notus mali ominis, vel ex Ovidio, *Art.* II, 147:

> Odimus accipitrem, quia semper vivit in armis.

Auditus Jasone Mopsus (v. 521). Structura non latina, de qua in omnem partem disputarunt docti ad Horat., *Od.* 1, 6, 2:

> Scriberis Vario fortis. . . . .
> . . . . . Mæonii carminis alite.

Sed verum præbet opt. cod. Barthii : *Iasoni*, græca prosodia, quam vel in *striges*, v. 511, secutus est Statius.

Inexperto... sanguine (v. 536). Quod nondum experti erant venti, quum aqua, non sanguine cœlum, stillare soleat. Quod nimio melius quam probata a multis lectio unius codicis, *inexpleto*, pro abundanti.

Hic excelsa... animos (v. 539 sqq.). Capaneum significat; *illum... alæ*, Parthenopæum; *Hic... ruit*, Polynicen; *hunc... catervæ*, Adrastum; *Hic... obit*, Hippomedontem; *hic... sanguis*, Tydeum; *Qui furtim* seqq. in quibus Amphiaraus omina de se agnoscit. Hæc fuse narrantur in seqq. libris.

Horrentesque situ gladios in sæva recurvant Vulnera (v. 583). Gronovius *Hærentes* ex optimis, ut ait, et plurimis MSS. : quibus accedunt 2 Regg. Intelligit enim gladios, qui præ rubigine non possint e vaginis educi. Quod sequitur *recurvant* esse debet ita dirigunt, ut justa eorum curvatura iterum appareat. Cod. Barth. præbet *repurgant*, quod de glossa suspectum.

Mutare latus (v. 595). Opt. cod. Barth. : « versare ; » aliqui : « motare. » Ad seqq. reputandum, Siciliam olim cum continenti Italiæ cohæsisse.

Pholoes habitator (v. 604). « Pholoe, mons Thessaliæ. Talis ergo erat quales Gigantes (immo *Centauri*, ut ipse paullo ante) fuerint. Magnitudinem ejus ex Gigantibus comparavit, et Cyclopibus. » Lact. Quintus Smyrnæus, vii, 108 :

> ὄβριμος Ἡρακλέης Φολόης ἀνὰ μακρὰ κάρηνα
> Κενταύροις ἐπόρουσεν.

Notior Arcadiæ Pholoe. Seq. v. cod. opt. suavius : « Æquus et Ætnæos inter cons. fr. »

Persei... montis (v. 633). Vide ad 461.

Sanguine victo (v. 644). Opt. Barth. : *s. vestro*. Heinsius ad Sil. Ital., vii, 295, et xii, 578, *juncto*, ut de fratribus.

Sidonias... ad urbes (v. 656). In Reg. 1 et Lact. « Sidonios... ad hostes. » Post, v. 660, *Quid Martia p.* præbet opt. Barth.

Primus in orbe (v. 661). « Ut Lucanus (1, 486) :

> Quæ finxere, timent.

Et Petronius Arbiter istum secutus :

> Primus in orbe deos fecit timor.

Sic et Mintanor Musicus :

> Deum, doloris prima quem* compunctio
> Humani finxit generis. »

LACT.

Sumta hæc ex Fulgentii *Mythol.*, I, p. 32, ed. Munck., quem v. ibi. Petronii fragmentum præstantissimum, unde profecit Statius, exstat in Burmanni *Anthologia lat.*, III, 119, p. 575 sq., sive in Petron., p. 872 sqq. ed. Burm. alt., ubi multa huc pertinentia ap. interpp.

Ventisque aut alite visa (v. 665). Multo propius accedit ad augurum negotia lectio *Venisque*, in opt. Barth., probata etiam Heinsio et Meursio.

Mœsto sine conjuge (v. 687). Cod. Barth. : « Mœsta et sine c. »

Æquoreæque super... cautes (v. 693). Opt. Barth. : « Æquoreasque super... cautes, » i. e. magis quam.

O ubi prima Hospitia (v. 698). Sic MSS. Behotii et Reg. I. Ex illis hoc restituit Gronov. Ante eum male : « obvia prima. »

Quantus amor causæ misero nupsisse marito (v. 705). Id est causæ sit, in causa sit; quantus ille debeat esse amor, qui vel miseri mariti matrimonium sibi expetat. Alii intellexerunt : quantus amor causæ vel rerum mariti. Cod. opt. Barthii et Put. : *castæ* pro *causæ*. Sed nihil dum ex his satisfacit. De seqq. verss. recte Lact. : « Peto ut concedas, quod proficiscente marito dolebo, quod pugnante timebo. »

Dicentem talia nascens Lux movet (v. 721). Scribe : « lux *monet*, » ex egregio illo MS. Barthii et Petrensi.

* Vulg. ubique *quem pr.*

FRIDERICUS DUBNER.

FINIS PRIMI VOLUMINIS.

STATIUS.

PUBLII

PAPINII STATII

OPERA QUÆ EXTANT

CUM NOTIS ALIORUM ET SUIS EDIDIT

FR. DUBNER

PHILOSOPHIÆ DOCTOR

VOLUMEN SECUNDUM.

LIPSIÆ

APUD JOH. AMBR. BARTHII

M DCCC XXXVII.

THEBAIDOS

LIBER QUARTUS.

TERTIUS horrentem Zephyris laxaverat annum
Phœbus, et angustum cogebat limite verno
Longius ire diem, quum fracta impulsaque fatis
Consilia, et tandem miseris data copia belli.
Prima manu rutilam de vertice Larissæo
Ostendit Bellona facem, dextraque trabalem
Hastam intorsit agens, liquido quæ stridula cœlo
Fugit, et adversæ celso stetit aggere Dirces.
  Mox et castra subit, ferroque, auroque coruscis
Mixta viris, turmale fremit : dat euntibus enses;
Plaudit equos; vocat ad portas : hortamina fortes
Præveniunt; timidisque etiam brevis addita virtus.
  Dicta dies aderat : cadit ingens rite Tonanti
Gradivoque pecus; nullisque secundus in extis
Pallet, et armatis simulat sperare sacerdos.
  Jamque suos circum pueri, innuptæque, patresque,
Funduntur mixti, summisque a postibus obstant.
Nec modus est lacrymis : rorant clypeique, jubæque
Triste salutantum, et cunctis dependet ab armis
Suspiranda domus : galeis juvat oscula clausis
Inserere, amplexuque truces deducere conos.
Illi, quîs ferrum modo, quîs mors ipsa placebat,
Dant gemitus; fractæque labant singultibus iræ.

Sic ubi forte viris longum super æquor ituris,
Quum jam ad vela Noti, et scisso redit ancora fundo,
Hæret amica manus : certant innectere collo
Brachia; manantesque oculos hinc oscula turbant,
Hinc magni caligo maris; tandemque relicti
Stant in rupe tamen : fugientia carbasa visu
Dulce sequi, patriosque dolent crebrescere ventos;
Stant tamen, et notam puppem de rupe salutant.
Nunc mihi, fama prior, mundique arcana vetustas,
Cui meminisse ducum, vitasque extendere curæ,
Pande viros : tuque o nemoris regina sonori,
Calliope, quas ille manus, quæ moverit arma
Gradivus, quantas populis solaverit urbes,
Sublata molire lyra : nec enim altior ulli
Mens hausto de fonte venit. Rex tristis, et æger
Pondere curarum, propiorque abeuntibus annis,
Inter adhortantes vix sponte incedit Adrastus,
Contentus ferro cingi latus : arma manipli
Pone ferunt : volucres portis auriga sub ipsis
Comit equos, et jam inde jugo luctatur Arion.
Huic armat Larissa viros, huic celsa Prosymne,
Aptior armentis Midea, pecorosaque Phyllos,
Quæque pavet longa spumantem valle Charadron
Neris, et ingenti turritæ mole Cleonæ,
Et Lacedæmonium Thyre lectura cruorem.
Junguntur memores transmissi ab origine regis,
Qui Drepani scopulos, et oliviferæ Sicyonis
Culta serunt, quos pigra vado Langia tacenti
Lambit, et anfractu riparum incurvus Elissos.
Sævus honos fluvio : Stygias lustrare severis

Eumenidas perhibetur aquis; huc mergere suetæ
Ora, et anhelantes tuto Phlegethonte cerastas:
Seu Thracum vertere domos, seu tecta Mycenis
Impia, Cadmeumve larem : fugit ipse natantes
Amnis, et innumeris livescunt stagna venenis.
It comes Inoas Ephyre solata querelas,
Cenchreæque manus, vatum qua conscius amnis
Gorgoneo percussus equo, quaque objacet alto
Isthmos, et a terris maria inclinata repellit.
Hæc manus Adrastum numero ter mille secuti
Exsultant : pars gesa manu, pars robora flammis
Indurata diu, non unus namque maniplis
Mos, neque sanguis inest, teretes pars vertere fundas
Assueti, vacuoque diem præcingere gyro.
Ipse annis sceptrisque subit venerabilis æque.
Ut possessa diu taurus meat arduus inter
Pascua, jam laxa cervice, et inanibus armis,
Dux tamen : haud illum bello attentare juvencis
Sunt animi; nam trunca vident de vulnere multo
Cornua, et ingentes plagarum in pectore nodos.
Proxima longævo profert Dircæus Adrasto
Signa gener, cui bella favent : cui commodat iras
Cuncta cohors : huic et patria de sede volentes
Advenere viri; seu quos movet exsul, et hæsit
Tristibus aucta fides, seu quîs mutare potentes
Præcipuum : multi, melior quos causa querenti
Conciliat. Dederat nec non socer ipse regendas
Ægion, Arenenque, et quas Theseia Trœzen
Addit opes, ne rara movens inglorius iret
Agmina, neu raptos patriæ sentiret honores.

Idem habitus, eadem arma viro, quæ debitus hospes
Hiberna sub nocte tulit. Theumesius implet
Terga leo : gemino lucent hastilia ferro :
Aspera vulnifico subter latus ense riget Sphinx.
Jam regnum matrisque sinus, fidasque sorores
Spe votisque tenet : tamen et de turre suprema
Attonitam, totoque exstantem corpore longe
Respicit Argian : hæc mentem oculosque reducit
Conjugis, et dulces avertit pectore Thebas.

Ecce inter medios patriæ ciet agmina gentis
Fulmineus Tydeus; jam lætus, et integer artus,
Ut primum strepuere tubæ : ceu lubricus alta
Anguis humo verni blanda ad spiramina solis
Erigitur, liber senio, et squalentibus annis
Exutus, lætisque minax interviret herbis :
Ah miser! agrestum si quis per gramen hianti
Obvius, et primo siccaverit ora veneno.

Huic quoque præstantes Ætolis urbibus affert
Belli fama viros : sensit scopulosa Pylene,
Fletaque cognatis avibus Meleagria Pleuron,
Et præceps Calydon, et quæ Jove provocat Iden
Olenos, Ioniis et fluctibus hospita portu
Chalcis, et Herculea turpatus gymnade vultus
Amnis; adhuc imis vix truncam attollere frontem
Ausus aquis, glaucoque caput submersus in antro
Mœret : anhelantes ægrescunt pulvere ripæ.

Omnibus æratæ propugnant pectora crates;
Pilaque sæva manu, patrius stat casside Mavors.
Undique magnanimum pubes delecta coronant
Œniden, hilarem bello, notisque decorum

Vulneribus : non ille minis Polynicis, et ira
Inferior, dubiumque adeo cui bella gerantur.
Major at inde novis it Doricus ordo sub armis,
Qui ripas, Lyrcie, tuas, tua litora multo
Vomere suspendunt, fluviorum ductor Achivum,
Inache : (Persea neque enim violentior exit
Amnis humo, quum Taurum, aut Pliadas hausit aquosas
Spumeus, et genero tumuit Jove :) quos celer ambit
Asterion, Dryopumque trahens Erasinus aristas :
Et qui rura domant Epidauria : dexter Iaccho
Collis, at Ennææ Cereri negat : avia Dyme
Mittit opes, densasque Pylos Neleia turmas,
Nondum nota Pylos, juvenisque ætate secunda
Nestor, et ire tamen peritura in castra negavit.
Hos agitat, pulchræque docet virtutis amorem
Arduus Hippomedon : capiti tremit ærea cassis,
Ter nivea scandente juba ; latus omne sub armis
Ferrea suta terunt : humeros ac pectora late
Flammeus orbis habet, perfectaque vivit in auro
Nox Danai : sontes Furiarum lampade nigra
Quinquaginta ardent thalami : pater ipse cruentis
In foribus laudatque nefas atque inspicit enses.
Illum Palladia sonipes Nemeæus ab arce
Devehit arma pavens, umbraque immane volanti
Implet agros, longoque attollit pulvere campum.
Non aliter silvas humeris et utroque refringens
Pectore, montano duplex Hyleus ab antro
Præcipitat; pavet Ossa vias, pecudesque, feræque
Procubuere metu : non ipsis fratribus horror
Abfuit, ingenti donec Peneia saltu

Stagna subit, magnumque objectus detinet amnem.
  Quis numerum ferri, gentesque, et robora dicto
Æquarit mortale sonans? suus excit in arma
Antiquam Tiryntha Deus : non fortibus illa
Infœcunda viris, famaque immanis alumni
Degenerat; sed lapsa situ fortuna, neque addunt
Robur opes : rarus vacuis habitator in arvis
Monstrat Cyclopum ductas sudoribus arces.
Dat tamen hæc juvenum tercentum pectora, vulgus
Innumerum bello, quibus haud amenta, nec enses
Triste micant : flavent capiti tergoque leonum
Exuviæ, gentilis honos, et pineus armat
Stipes, inexhaustis arctantur tela pharetris.
Herculeum Pæana canunt, vastataque monstris
Omnia : frondosa longum Deus audit ab Œta.
  Dat Nemee comites, et quas in prœlia vires
Sacra Cleonæi cogunt vineta Molorchi.
Gloria nota casæ, foribus simulata salignis.
Hospitis arma Dei, parvoque ostenditur arvo,
Robur ubi et laxos qua reclinaverit arcus
Ilice, qua cubiti sedeant vestigia terra.
  At pedes, et toto despectans vertice bellum,
Quatuor indomitis Capaneus erepta juvencis
Terga, superque rigens injectu molis ahenæ
Versat onus; squalet triplici ramosa corona
Hydra recens obitu : pars anguibus aspera vivis
Argento cælata micat; pars arte reperta
Conditur, et fulvo moriens ignescit in auro :
Circum amnis torpens, et ferro cærula Lerne.
At laterum tractus, spatiosaque pectora servat

Nexilis innumero chalybum subtemine thorax,
Horrendum, non matris opus, galeaque corusca
Prominet arce gigas, atque uni missilis illi —
Cuspide præfixa stat frondibus orba cupressus.
Huic parere dati, quos fertilis Amphigenia,
Planaque Messene, montanaque nutrit Ithome,
Quos Thrion, et summis ingestum montibus Æpy,
Quos Helos, et Pteleon, Getico quos flebile vati
Dorion : hic fretus doctas anteire canendo
Aonidas, mutos Thamyris damnatus in annos
Ore simul, citharaque (quis obvia numina temnat?)
Conticuit præceps, qui non certamina Phœbi
Nosset, et illustres Satyro pendente Celenas.
Jamque et fatidici mens expugnata fatiscit
Auguris; ille quidem casus, et dira videbat
Signa, sed ipsa manu cunctanti injecerat arma
Atropos, obrueratque Deum; nec conjugis absunt
Insidiæ, vetitoque domus jam fulgurat auro.
Hoc aurum vati fata exitiale monebant
Argolico : scit et ipse nefas, sed perfida conjux
Dona viro mutare velit, spoliisque potentis
Imminet Argiæ, raptoque excellere cultu.
Illa libens (nam regum animos, et pondera belli
Hac nutare videt, pariter ni providus heros
Militet) ipsa sacros gremio Polynicis amati
Deposuit nexus haud mœsta, atque insuper addit:
« Non hæc apta mihi nitidis ornatibus, inquit,
Tempora, nec miseræ placeant insignia formæ
Te sine : sat dubium cœtu solante timorem
Fallere, et incultos aris adverrere crines.

Scilicet (heu Superi) quum tu cludare minaci
Casside, ferratusque sones, ego divitis aurum
Harmoniæ dotale geram? dabit aptior ista
Fors Deus, Argolicasque habitu præstabo maritas,
Quum regis conjux, quum te mihi sospite, templa
Votivis implenda choris : nunc induat illa,
Quæ petit, et bellante potest gaudere marito. »
Sic Eriphylæos aurum fatale penates
Irrupit, scelerumque ingentia semina movit,
Et grave Tisiphone risit gavisa futuris.
Tænareis hic celsus equis, quam dispare cœtu
Cyllarus, ignaro generarat Castore prolem,
Quassat humum : vatem cultu Parnassia monstrant
Vellera, frondenti crinitur cassis oliva,
Albaque puniceas interplicat infula cristas.
Arma simul, prensasque jugo moderatur habenas.
Hinc atque inde moræ jaculis, et ferrea curru
Silva tremit : procul ipse gravi metuendus in hasta
Eminet, et clypeo victum Pythona coruscat.
Hujus Apollineæ currum comitantur Amyclæ,
Quos Pylos, et dubiis Malea vitata carinis,
Plaudentique habiles Caryæ resonare Dianæ,
Quos Pharis, volucrumque parens Cythereia Messe,
Taygetique phalanx, et oliviferi Eurotæ
Dura manus : Deus ipse viros in pulvere crudo
Arcas alit, nudæque modos virtutis, et iras
Ingenerat : vigor inde animis, et mortis honoræ
Dulce sacrum : gaudent natorum fata parentes,
Hortanturque mori : deflet jamque omnis ephebum
Turba; coronato contenta est funere mater.

Frena tenent, duplexque inserto missile nodo,
Exerti ingentes humeros : chlamys horrida pendet,
Et cono Ledæus apex. Non hi tibi solum,
Amphiarae, merent : auget resupina maniplos
Elis : depressæ populus subit incola Pisæ,
Qui te, flave, natant terris, Alphee, Sicanis
Advena, tam longo non unquam infecte profundo.
Curribus innumeris late putria arva lacessunt,
Et bellis armenta domant : ea gloria genti
Infando de more, et fractis durat ab usque
Axibus Œnomai : strident spumantia morsu
Vincula, et effossas niveus rigat imber arenas.
 Tu quoque Parrhasias ignara matre catervas
Ah rudis annorum, tantum nova gloria suadet,
Parthenopæe, rapis : tum saltus forte remotos
Torva parens, neque enim hæc juveni foret ire potestas,
Pacabat cornu, gelidique aversa Lycei.
Pulchrior haud ulli triste ad discrimen ituro
Vultus, et egregiæ tanta indulgentia formæ :
Nec desunt animi, veniat modo fortior ætas.
Quos non ille duces nemorum, fluviisque dicata
Numina, quas magno non impulit igne Napæas?
Ipsam, Mænalia puerum quum vidit in umbra,
Dianam, tenero signantem gramina passu,
Ignovisse ferunt comiti, Dictæaque tela
Ipsam, et Amyclæas humeris aptasse pharetras.
 Prosilit audaci Martis percussus amore,
Arma, tubas audire calens, et pulvere belli
Flaventem sordere comam, captoque referri
Hostis equo : tædet nemorum, titulumque nocentem

Sanguinis humani, pudor est nescire sagittas.
Igneus ante omnes auro micat, igneus ostro,
Undantemque sinum nodis irrugat Iberis,
Imbelli parma pictus Calydonia matris
Prœlia : trux læva sonat arcus, et aspera plumis
Terga, Cydonæa corytos arundine pulsat,
Electro pallens, et iaspide clarus Eoa.
Cornipedem trepidos suetum prævertere cervos
Velatum geminæ dejectu lyncis, et arma
Mirantem gravioris heri sublimis agebat,
Dulce rubens, viridique genas spectabilis ævo.
Arcades huic veteres, astris Lunaque priores,
Agmina fida datis : nemorum quos stirpe rigenti
Fama satos, quum prima pedum vestigia tellus
Admirata tulit : nondum arva, domusque, nec urbes,
Connubiisque modus : quercus, laurique ferebant
Cruda puerperia, ac populos umbrosa creavit
Fraxinus, et fœta viridis puer excidit orno.
Hi lucis stupuisse vices, noctisque feruntur
Nubila, et occiduum longe Titana secuti
Desperasse diem. Rarescunt alta colonis
Mænala : Parthenium fugitur nemus : agmina bello
Rhipeque, et Stratie, ventosaque donat Enispe.
Non Tegea, non ipsa Deo vacat alite felix
Cyllene, templumque Aleæ nemorale Minervæ,
Et rapidus Cliton, et qui tibi, Pythie, Ladon
Pæne socer, candensque jugis Lampia nivosis,
Et Pheneos nigro Styga mittere credita Diti.
Venit et Idæis ululatibus æmulus Azan,
Parrhasiique duces, et quæ risistis, Amores,

Grata pharetrato Nonacria rura Tonanti,
Dives et Orchomenos pecorum, et Cynosura ferarum.
Æphitios idem ardor agros, et Psophida celsam
Vastat, et Herculeo vulgatos robore montes,
Monstriferumque Erymanthon, et ærisonum Stymphalon.
Arcades hi; gens una viris, sed dissona cultu
Scinditur: hi Paphias myrtos a stirpe recurvant
Et pastorali meditantur prœlia trunco:
His arcus, his tela sudes: hic casside crines
Integit: Arcadii morem tenet ille galeri:
Ille Lycaoniæ rictu caput asperat ursæ.
Hos belli cœtus jurataque pectora Marti,
Milite vicinæ nullo juvere Mycenæ.
Funereæ tum namque dapes, mediique recursus
Solis, et hic alii miscebant prœlia fratres.
Jamque Atalantæas implerat nuntius aures
Ire ducem bello, totamque impellere natum
Arcadiam: tremuere gradus, elapsaque juxta
Tela: fugit silvas pernicior alite vento
Saxa per et plenis obstantia flumina ripis,
Qualis erat, correpta sinus, et vertice flavum
Crinem sparsa Noto: raptis velut aspera natis
Prædatoris equi sequitur vestigia tigris.
Ut stetit, adversisque impegit pectora frenis:
(Ille ad humum pallens) «Unde hæc furibunda cupidò,
Nate, tibi? teneroque unde improba pectore virtus?
Tu bellis aptare viros? tu pondera ferre
Martis, et ensiferas inter potes ire catervas?
Quanquam utinam vires! nuper te pallida vidi,
Dum premis obnixo venabula cominus apro,

Poplite succiduo resupinum ac pæne ruentem :
Et ni curvato torsissem spicula cornu....
Nunc ubi bella tibi? nil te mea tela juvabunt,
Nec teretes arcus, maculis nec discolor atris
Hic, cui fidis, equus : magnis conatibus instas,
Vix Dryadum thalamis, Erymanthiadumque furori
Nympharum mature puer. Sunt omina vera :
Mirabar cur templa mihi tremuisse Dianæ
Nuper, et inferior vultu Dea visa, sacrisque
Exuviæ cecidere tholis : hinc segnior arcus,
Difficilesque manus, et nullo in vulnere certæ.
Exspecta, dum major honos, dum firmius ævum,
Dum roseis venit umbra genis, vultusque recedunt
Ore mei : tunc bella tibi, ferrumque, quod ardes,
Ipsa dabo, et nullo matris revocabere fletu.
Nunc refer arma domum : vos autem hunc ire sinetis,
Arcades? o saxis nimirum, et robore nati! »

Plura cupit : fusi circum natusque, ducesque
Solantur, minuuntque metus, et jam horrida clangunt
Signa tubæ : nequit illa pio dimittere natum
Complexu, multumque duci commendat Adrasto.

At parte ex alia Cadmi Mavortia plebes,
Mœsta ducis furiis, et belli territa fama,
(Quando his vulgatum descendere viribus Argos)
Tardius illa quidem, regis, causæque pudore,
Verum bella movet : nulli distringere ferrum
Impetus, aut humeros clypeo clausisse paterno
Dulce, nec alipedum juga comere, qualia belli
Gaudia : dejecti trepidas sine mente, sine ira,
Promisere manus : hic ægra in sorte parentem

Unanimum, hic dulces primævæ conjugis annos
Ingemit, et gremio miseros accrescere natos.
Bellator nulli caluit Deus : ipsa vetusto
Mœnia lassa situ, magnæque Amphionis arces,
Jam fessum senio nudant latus, et fide sacra
Æquatos cœlo, surdum, atque ignobile, muros
Firmat opus : tamen et Bœotis urbibus ultrix
Adspirat ferri rabies, nec regis iniqui
Subsidio, quantum socia pro gente moventur.
Ille velut pecoris lupus expugnator opimi,
Pectora tabenti sanie gravis, hirtaque setis
Ora cruentata deformis hiantia lana,
Decedit stabulis, huc, illuc turbida versans
Lumina, si duri comperta clade sequantur
Pastores, magnique fugit non inscius ausi.
Accumulat crebros turbatrix fama pavores.
Hic jam dispersos errare Asopide ripa
Lernæos equites : hic te, bacchate Cithæron,
Ille rapi Theumeson, ait, noctisque per umbras
Nuntiat excubiis vigiles arsisse Platæas.
Nam Tyrios sudasse lares, et sanguine Dircen
Irriguam, fœtusque novos, iterumque locutam
Sphinga petris, cui non et scire licentia passim,
Et vidisse fuit? Novus his super anxia turbat
Corda metus : sparsis subito correpta capillis
Silvestris regina chori decurrit in æquum
Vertice ab Ogygio, trifidamque huc tristis, illuc,
Lumine sanguineo pinum dejectat, et ardens
Erectam attonitis implet clamoribus urbem :
« Omnipotens Nysææ pater, cui gentis avitæ

Pridem lapsus amor, tu nunc horrente sub arcto
Bellica ferrato rapidus quatis Ismara thyrso,
Pampineumque jubes nemus irreptare Lycurgo,
Aut tumidum Gangen, aut claustra novissima rubræ
Tethyos, Eoasque domos flagrante triumpho
Perfuris, aut Hermi de fontibus aureus exis.
At tua progenies, positis gentilibus armis
Quæ tibi festa litat, bellum, lacrymasque, metumque,
Cognatumque nefas, injusti munera regni,
Pendimus : æternis potius me, Bacche, pruinis
Trans et Amazoniis ululatum Caucason armis
Siste ferens, quam monstra ducum stirpemque profanam
Eloquar : en urges; alium tibi, Bacche, furorem
Juravi : similes video concurrere tauros :
Idem ambobus honos, unusque ab origine sanguis:
Ardua collatis obnixi cornua miscent
Frontibus, alternaque truces moriuntur in ira.
Tu pejor, tu cede nocens, qui solus avita
Gramina, communemque petis defendere montem.
Ah miseri morum! bellatis sanguine tanto,
Et saltus dux alter habet. » Sic fata gelatis
Vultibus, et Baccho jam demigrante quievit.

At trepidus monstro, et variis terroribus impar,
Longævi rex vatis opem tenebrasque sagaces
Tiresiæ (qui mos incerta paventibus) æger
Consulit : ille Deos non larga cæde juvencum,
Non alacri penna, aut verum spirantibus extis,
Nec tripode implicito, numerisque sequentibus astra,
Thurea nec supra volitante altaria fumo,
Tam penitus, duræ quam mortis limite manes

Elicitos patuisse, refert, Lethæaque sacra,
Et mersum Ismeni subter confinia ponto
Miscentis, parat ante ducem, circumque bidentum
Visceribus laceris, et odori sulfuris aura,
Graminibusque novis, et longo murmure purgat.
Silva capax ævi, validaque incurva senecta,
Æternum intonsæ frondis, stat pervia nullis
Solibus: haud illam brumæ minuere, Notusve
Jus habet, aut Getica Boreas impactus ab Ursa.
Subter opaca quies, vacuusque silentia servat
Horror, et exclusæ pallet mala lucis imago.
Nec caret umbra Deo: nemori Latonia cultrix
Additur: hanc piceæ, cedrique, et robore in omni
Effictam, sanctis occultat silva tenebris.
Hujus inaspectæ luco stridere sagittæ,
Nocturnique canum gemitus, ubi limina patrui
Effugit, inque novæ melior redit ora Dianæ.
Ast ubi fessa jugis, dulcesque altissima somnos
Lux movet, hic late jaculis circum undique fixis,
Effusam pharetra cervicem excepta quiescit.
Extra immane patent, tellus Mavortia, campi,
Fœtus ager Cadmo. Durus qui vomere primo
Post consanguineas acies, sulcosque nocentes,
Ausus humum versare, et putria sanguine prata
Eruit: ingentes infelix terra tumultus
Lucis adhuc medio, solaque in nocte per umbras
Exspirat, nigri quum vana in prœlia surgunt
Terrigenæ: fugit incepto tremebundus ab arvo
Agricola, insanique domum rediere juvenci.
Hic senior vates (Stygiis accommoda quippe

Terra sacris, multoque placent sola pinguia tabo)
Velleris obscuri pecudes armentaque sisti
Atra monet: quæcunque gregum pulcherrima cervix
Ducitur : ingemuit Dirce, mœstusque Cithæron,
Et nova clamosæ stupuere silentia valles.
 Tum fera cœruleis intexit cornua sertis
Ipse manu tractans, notæque in limine silvæ
Principio largos novies tellure cavata
Inclinat Bacchi latices, et munera verni
Lactis, et Actæos imbres, suadumque cruorem
Manibus : aggeritur, quantum bibit arida tellus.
 Trunca dehinc nemora advolvit, mœstusque sacerdos
Tres Hecatæ, totidemque satis Acheronte nefasto
Virginibus jubet esse focos : tibi, rector Averni,
Quanquam infossus humo, superat tamen agger in auras
Pineus : hunc juxta cumulo minor ara profundæ
Erigitur Cereri : frondes, atque omne cupressus
Intexit plorata latus. Jamque ardua ferro
Signati capita et frugum libamine puro
In vulnus cecidere greges : tunc innuba Manto
Exceptum pateris prælibat sanguinem, et omnes
Ter circum acta pyras, sancti de more parentis,
Semineces fibras et adhuc spirantia reddit
Viscera : nec rapidas cunctatur frondibus atris
Subjectare faces : atque ipse sonantia flammis
Virgulta et tristes crepuisse ut sensit acervos
Tiresias (illi nam plurimus ardor anhelat
Ante genas, impletque cavos vapor igneus orbes)
Exclamat : (tremuere rogi, et vox impulit ignem :)
 « Tartareæ sedes, et formidabile regnum

Mortis inexpletæ, tuque, o sævissime fratrum,
Cui servire dati Manes, æternaque sontum
Supplicia, atque imi famulatur regia mundi,
Solvite pulsanti loca muta, et inane severæ
Persephones, vulgusque cava sub nocte repostum
Elicite, et plena redeat Styga portitor alno.
Ferte simul gressus : nec simplex Manibus esto
In lucem remeare modus : tu separe cœtu
Elysios, Persea, pios, virgaque potenti
Nubilus Arcas agat : contra per crimina functis,
Qui plures Erebo, pluresque e sanguine Cadmi,
Angue ter excusso, et flagranti prævia taxo,
Tisiphone, dux pande diem, nec lucis egentes
Cerberus occursu capitum detorqueat umbras.»
Dixerat : et pariter senior Phœbeaque virgo
Erexere animos : illi formidine nulla
(Quippe in corde Deus), solum tremor obruit ingens
Œdipodioniden, vatisque horrenda canentis
Nunc humeros, nunc ille manus, et vellera pressat
Anxius, inceptisque velit desistere sacris.
Qualis Gætulæ stabulantem ad confraga silvæ
Venator longo motum clamore leonem
Exspectat, firmans animum, et sudantia nisu
Tela premens : gelat ora pavor, gressusque tremiscunt
Quis veniat, quantusque : sed horrida signa frementis
Accipit, et cæca metitur murmura cura.
Atque hic Tiresias nondum adventantibus umbris :
«Testor, ait, Divæ, quibus hunc saturavimus ignem,
Lævaque convulsæ dedimus carchesia terræ,
Jam nequeo tolerare moram : cassusne sacerdos

Audior? an rabido jubeat si Thessala cantu
Ibitis? et Scythicis quoties armata venenis
Colchis aget, trepido pallebunt Tartara motu?
Nostri cura minor, si non attollere bustis
Corpora, nec plenas antiquis ossibus urnas
Egerere, et mixtos cœlique Erebique sub unum
Funestare Deos libet, aut exsanguia ferro
Ora sequi, aut ægras functorum carpere fibras?
Ne tenues annos, nubemque hanc frontis opacæ,
Spernite ne, moneo, et nobis sævire facultas.
Scimus enim et quidquid dici, noscique timetis,
Et turbare Hecaten, ni te, Thymbræe, vererer:
Et triplicis mundi summum, quem scire nefastum est:
Illum sed taceo: prohibet tranquilla senectus.
Jamque ego vos....! » Avide subicit Phœbeia Manto:
« Audiris, genitor, vulgusque exsangue propinquat.
Panditur Elysium Chaos, et telluris opertæ
Dissilit umbra capax, silvæque, et nigra patescunt
Flumina, liventes Acheron ejectat arenas.
Fumidus atra vadis Phlegethon incendia volvit,
Et Styx discretis interflua Manibus obstat.
Ipsum pallentem solio, circumque ministras
Funestorum operum Eumenides, Stygiæque severos
Junonis thalamos, et mœsta cubilia cerno.
In speculis Mors atra sedet, dominisque silentes
Annumerat populos: major supereminet ordo.
Arbiter hos dura versat Gortynius urna,
Vera minis poscens, adigitque expromere vitas
Usque retro, et tandem pœnarum lucra fateri.
Quid tibi monstra Erebi, Scyllas, et inane furentes

Centauros, solidoque intorta adamante gigantum
Vincula, et angustam centeni Ægæonis umbram? »
« Immo, ait, o nostræ regimen viresque senectæ,
Ne vulgato mihi : quis enim remeabile saxum,
Fallentesque lacus, Tityonque alimenta volucrum,
Et caligantem longis Ixiona gyris
Nesciat? ipse etiam, melior quum sanguis, opertas
Inspexi sedes, Hecate ducente, priusquam
Obruit ora Deus, totamque in pectora lucem
Detulit. Argolicas magis huc appelle precando,
Thebanasque animas : alias avertere gressus
Lacte quater sparsas, mœstoque excedere luco,
Nata, jube, tunc quis vultus, habitusque, quis ardor
Sanguinis affusi, gens utra superbior adsit,
Dic agedum, nostramque move per singula noctem. »
Jussa facit, carmenque serit quo dissipet umbras,
Quo regat et sparsas : qualis, si crimina demas,
Colchis, et Ææo simulatrix litore Circe.
Tunc his sacrificum dictis affata parentem :
« Primus sanguineo submittit inertia Cadmus
Ora lacu, juxtaque virum Cythereia proles;
Effluit amborum geminus de vertice serpens :
Terrigenæ comites illos, gens Martia, cingunt.
His ævi mensura dies : manus omnis in armis,
Omnis et in capulo : prohibent, obstantque, ruuntque
Spirantum rabie : nec tristi incumbere sulco
Cura, sed alternum cuperent haurire cruorem.
Proxima natarum manus est, fletique nepotes.
Hic orbam Autonoen, et anhelam cernimus Ino
Respectantem arcus, et ad ubera dulce prementem

Pignus, et oppositis Semelen a ventre lacertis.
Penthea jam fractis genitrix Cadmeia thyrsis,
Jam dimissa Deo, pectusque adaperta cruentum,
Insequitur planctu : fugit ille per avia Lethes,
Et Stygios, superosque lacus, ubi mitior illum
Flet pater, et lacerum componit corpus Echion.
Tristem nosco Lycum, dextramque in terga reflexum
Æoliden, humero jactantem funus onusto.
Nec dum ille aut habitus, aut versæ crimina formæ
Mutat Aristæo genitus : frons aspera cornu,
Tela manu, rejicitque canes in vulnus hiantes.
Ecce autem magna subit invidiosa caterva
Tantalis, et tumido percenset funera luctu,
Nil dejecta malis : juvat effugisse Deorum
Numina, et insanæ plus jam permittere linguæ. »
Talia dum patri canit intemerata sacerdos,
Illius elatis tremefacta assurgere vittis
Canities, tenuique impelli sanguine vultus.
Nec jam firmanti baculo, nec virgine fida
Nititur : erectusque solo: « Desiste canendo,
Nata, ait; externæ satis est mihi lucis; inertes
Discedunt nebulæ, et vultum niger exuit aer.
Umbrisne, an supero me missus Apolline complet
Spiritus? en video quæcunque audita. Sed ecce
Mœrent Argolici dejecto lumine manes.
Torvus Abas, Prœtusque nocens, mitisque Phoroneus,
Truncatusque Pelops, et sævo pulvere sordens
Œnomaus, largis humectant imbribus ora.
Auguror hinc Thebis belli meliora : quid autem
Hi grege condenso (quantum arma et vulnera monstrant

Pugnaces animæ) nobis in sanguine multo
Oraque, pectoraque, et falso clamore levatas
Intendunt sine pace manus? rex, fallor, an hi sunt
Quinquaginta illi? cernis Chthoniumque Chrominque,
Phegeaque, et nostra præsignem Mæona lauro.
Ne sævite, duces : nihil hic mortalibus ausum
Credite consiliis : hos ferrea neverat annos
Atropos : existis casus : bella horrida nobis,
Atque iterum Tydeus. » Dixit, vittaque ligatis
Frondibus instantes abigit, monstratque cruorem.
Stabat inops comitum Cocyti in litore mœsto
Laius, immiti quem jam Deus ales Averno
Reddiderat, dirumque tuens obliqua nepotem
(Noscit enim vultu), non ille aut sanguinis haustus,
Cætera ceu plebes, aliumve accedit ad imbrem,
Immortale odium spirans : sed prolicit ultro
Aonius vates : « Tyriæ dux inclyte Thebes,
Cujus ab interitu non ulla Amphionis arces
Vidit amica dies : o jam satis ulte cruentum
Exitium, et multum placata minoribus umbra,
Quos, miserande, fugis? jacet ille in funere longo
Quem premis, et junctæ sentit confinia mortis,
Obsitus exhaustos pedore et sanguine vultus,
Ejectusque die : sors leto durior omni,
Crede mihi : quænam immeritum vitare nepotem
Causa tibi? confer vultum, et satiare litanti
Sanguine, venturasque vices, et funera belli
Pande vel infensus, vel res miserate tuorum.
Tunc ego te optata vetitam transmittere Lethen
Puppe dabo, placidumque pia tellure reponam,

Et S
Mu
«
Le
Qu
Ne
Po
Q
V
F
(
(

Orgia ferre Getas, canumque virescere dorso
Othryn, et Icaria Rhodopen assueverat umbra,
Et jam pampineos materna ad mœnia currus
Promovet : effrenæ dextra lævaque sequuntur
Lynces, et uda mero lambunt retinacula tigres.
Post exsultantes spolia armentalia portant
Seminecesque lupos, scissasque Mimallones ursas.
Nec comitatus iners; sunt illic Ira, Furorque,
Et Metus, et Virtus, et nunquam sobrius Ardor,
Succiduique gradus, et castra simillima regi.
Isque ubi pulverea Nemeen effervere nube
Conspicit, et solem radiis ignescere ferri,
Necdum compositas belli in certamina Thebas;
Concussus visis, quanquam ore et pectore marcet,
Æraque, tympanaque, et biforem reticere tumultum
Imperat, attonitas qui circum plurimus aures;
Atque ita : « Me manus ista, meamque exscindere gentem
Apparat, et longe recalet furor : hoc mihi sævum
Argos et indomitæ bellum ciet ira novercæ!
Usque adeone parum cineri data mater iniquo?
Natalesque rogi? quæque ipse micantia sensi
Fulgura? relliquias etiam, fusæque sepulcrum
Pellicis, et residem ferro petit improba Theben.
Nectam fraude moras : illum, illum tendite campum,
Tendite, io, comites. » Hyrcanæ ad signa jugales
Intumuere jubas; dicto prius adstitit arvis.
  Tempus erat, medii quum solem in culmina mundi
Tollit anhela dies, ubi tardus hiantibus arvis
Stat vapor, atque omnes admittunt æthera luci.
Undarum vocat ille Deas, mediusque silentum

Incipit : « Agrestes fluviorum numina Nymphæ,
Et nostri pars magna gregis, perferte laborem,
Quem damus. Argolicos paullum mihi fontibus amnes
Stagnaque, et errantes obducite pulvere rivos.
Præcipuus Nemees, qua nostra in mœnia bellis
Nunc iter, ex alto fugiat liquor : adjuvat ipse
Phœbus ad hoc summo, cesset ni vestra voluntas,
Limite : vim cœptis indulgent astra, meæque
Æstifer Erigones spumat canis : ite volentes,
Ite in operta soli : post vos ego gurgite pleno
Eliciam, et quæ dona meis amplissima sacris
Vester habebit honos : nocturnaque furta licentum
Cornipedum, et cupidas Faunorum arcebo rapinas. »
Dixerat : ast illis tenuior percurrere visus
Ora situs, viridisque comis exaruit humor.
Protinus Inachios haurit sitis ignea campos.
Diffugere undæ : squalent fontesque, lacusque,
Et cava ferventi durescunt flumina limo.
Ægra solo macies, tenerique in origine culmi
Inclinata seges : deceptum margine ripæ
Stat pecus, atque amnes quærunt armenta natatos.
Sic ubi se magnis refluus suppressit in antris
Nilus, et Eoæ liquentia pabula brumæ
Ore premit, fumant desertæ gurgite valles,
Et patris undosi sonitus exspectat hiulca
Ægyptos, donec Phariis alimenta rogatus
Donet agris, magnumque inducat messibus annum.
Aret Lerna nocens, aret Lyrcius, et ingens
Inachus, adverrensque natantia saxa Charadrus,
Et nunquam in ripis audax Erasinus, et æquus

Fluctibus Asterion : ille alta per avia notus
Audiri, et longe pastorum rumpere somnos.
Una tamen tacitas, sed jussu numinis, undas,
Hæc quoque secreta, nutrit Langia, sub umbra.
Nondum illi raptus dederat lacrymabile nomen
Archemorus, nec fama Deæ; tamen avia servat
Et nemus, et fluvium : manet ingens gloria nympham,
Quum tristem Hypsipylen ducibus sudatus Achæis
Ludus, et atra sacrum recolit trieteris Ophelten.
Ergo, nec ardentes clypeos vectare, nec arctos
Thoracum nexus (tantum sitis horrida torquet)
Sufficiunt : non ora modo, angustisque perusti
Faucibus, interior sed vis quatit : aspera pulsu
Corda : gelant venæ, et siccis cruor æger adhæret
Visceribus : tunc sole putris, tunc pulvere tellus
Exhalat calidam nubem. Non spumeus imber
Manat equum : siccis illidunt ora lupatis,
Ora catenatas procul exertantia linguas;
Nec legem dominosve pati, sed perfurit arvis
Flammatum pecus. Huc illuc impellit Adrastus
Exploratores, si stagna Lycimnia restent,
Si quis Amymones superet liquor : omnia cæcis
Ignibus hausta sedent; nec spes humentis Olympi :
Ceu flavam Libyen desertaque pulveris Afri
Collustrent, nullaque umbratam nube Syenen.
Tandem inter silvas, sic Evius ipse parabat,
Errantes subitam pulchro in mœrore tuentur
Hypsipylen : illi quamvis et ab ubere Opheltes
Non suus, Inachii proles infausta Lycurgi
Dependet, neglecta comam, nec dives amictu;

Regales tamen ore notæ, nec mersus acerbis
Exstat honos. Tunc hæc adeo stupefactus Adrastus:
« Diva potens nemorum, nam te vultusque pudorque
Mortali de stirpe negant, quæ læta sub isto
Igne poli non quæris aquas, succurre propinquis
Gentibus : arcitenens seu te Latonia casto
De grege transmisit thalamis, seu lapsus ab astris
Non humilis fœcundat amor, neque enim ipse Deorum
Arbiter Argolidum thalamis novus, adspice mœsta
Agmina. Nos ferro meritas exscindere Thebas
Mens tulit : imbelli sed nunc sitis anxia fato
Submittitque animos et inertia robora carpit.
Da fessis in rebus opem, seu turbidus amnis,
Seu tibi fœda palus : nihil hac in sorte pudendum,
Nil humile est : tu nunc ventis, Pluvioque rogaris
Pro Jove : tu refugas vires, et pectora bello
Exanimata reple : sic hoc tibi sidere dextro
Crescat onus : tantum reduces det flectere gressus
Juppiter, o quanta belli donabere præda!
Dircæos tibi, Diva, greges, numerumque rependam
Plebis, et hic magna lucus signabitur ara. »
Dixit, et orantis media inter anhelitus ardens
Verba rapit, cursuque animæ labat arida lingua.
Idem omnes pallorque viros, flatusque soluti
Oris habet : reddit demisso Lemnia vultu :
« Diva quidem vobis, etsi cœlestis origo est,
Unde ego? mortales utinam haud transgressa fuissem
Luctibus! altricem mandati cernitis orbam
Pignoris : at nostris an quis sinus, uberaque ulla,
Scit Deus : et nobis regnum tamen, et pater ingens.

Sed quid ego hæc? fessosque optatis demoror undis?
Mecum age nunc : si forte vado Langia perennes
Servat aquas : solet et rapidi sub limite cancri
Semper, et Icarii quamvis juba fulgeret astri,
Ire tamen. » Simul hærentem, ne tarda Pelasgis
Dux foret, ah miserum vicino cespite alumnum,
Sic Parcæ voluere, locat, ponitque negantem
Floribus aggestis, et amico murmure dulces
Solatur lacrymas : qualis Berecynthia mater,
Dum circa parvum jubet exsultare Tonantem
Curetas trepidos : illi certantia plaudunt
Orgia, sed magnis resonat vagitibus Ide.
At puer in gremio vernæ telluris, et alto
Gramine, nunc faciles sternit procursibus herbas
In vultum nitens; caram modo lactis egeno
Nutricem clangore ciens, iterumque renidens,
Et teneris meditans verba illuctantia labris,
Miratur nemorum strepitus, aut obvia carpit,
Aut patulo trahit ore diem : nemorisque malorum
Inscius, et vitæ multum securus inerrat.
Sic tener Odrysia Mavors nive, sic puer ales
Vertice Mænalio, talis per litora reptans
Improbus Ortygiæ latus inclinabat Apollo.
Illi per dumos et opaca virentibus umbris
Devia pars cingunt, pars acta plebe sequuntur,
Præcelerantque ducem. Medium subit illa per agmen
Non humili festina modo : jamque amne propinquo
Rauca sonat vallis, saxosumque impulit aures
Murmur : ibi exsultans conclamat ab agmine primo,
Sicut erat, levibus tollens vexilla maniplis

Argus, Aquæ! longusque virum super ora cucurrit
Clamor, Aquæ! sic Ambracii per litora ponti
Nauticus in remis juvenum monstrante magistro
Fit sonus, inque vicem contra percussa reclamat
Terra, salutatus quum Leucada pandit Apollo.
Incubuere vadis passim discrimine nullo
Turba simul, primique : nequit secernere mixtos
Æqua sitis : frenata suis in curribus intrant
Armenta, et pleni dominis, armisque feruntur
Quadrupedes; hos turbo rapax, hos lubrica fallunt
Saxa : nec implicitos fluvio reverentia reges
Proterere, aut mersisse vado clamantis amici
Ora. Fremunt undæ, longusque a fontibus amnis
Diripitur; modo lene virens, et gurgite puro
Perspicuus, nunc sordet aquis egestus ab imo
Alveus : inde toros riparum, et proruta turbant
Gramina : jam crassus cœnoque et pulvere torrens,
Quanquam expleta sitis, bibitur tamen. Agmina bello
Decertare putes, justumque in gurgite Martem
Perfurere, et captam tolli victoribus urbem.
Atque aliquis regum medio circumfluus amni :
« Silvarum, Nemee, longe regina virentum,
Lecta Jovi sedes, quam nunc, non Herculis actis
Dura magis, rabidi quum colla minantia monstri
Angeret, et tumidos animam angustaret in artus :
Hac sævisse tenus populorum incepta tuorum
Sufficiat : tuque o cunctis insuete domari
Solibus, æternæ largitor corniger undæ,
Lætus eas, quacunque domo gelida ora resolvis
Immortale tumens : neque enim tibi cana repostas

Bruma nives, raptasque alio de fonte refundit
Arcus aquas; gravidive indulgent nubila Cori :
Sed tuus, et nulli ruis expugnabilis astro.
Te nec Apollineus Ladon, nec Xanthus uterque,
Sperchiusque minax, centaureusque Lycormas
Præstiterint : tu pace mihi, tu nube sub ipsa
Armorum, festasque super celebrabere mensas.
Ab Jove primus honos : bellis modo lætus ovantes
Accipias, fessisque libens iterum hospita pandas
Flumina, defensasque velis agnoscere turmas. »

LIBER QUINTUS.

Pulsa sitis fluvio, populataque gurgitis alveum
Agmina linquebant ripas, amnemque minorem :
Acrior et campum sonipes rapit, et pedes arva
Implet ovans : rediere viris animique, minæque,
Votaque, sanguineis mixtum ceu fontibus ignem
Hausissent belli, magnasque in prœlia mentes.
Dispositi in turmas rursus, legemque severi
Ordinis, ut cuique ante locus, ductorque, monentur
Instaurare vias. Tellus jam pulvere primo
Crescit, et armorum transmittunt fulgura silvæ.
Qualia trans Pontum Phariis defensa serenis
Rauca Parætonio decedunt agmina Nilo,
Quum fera ponit hiems : illæ clangore fugaci,
Umbra fretis arvisque, volant : sonat avius æther.
Jam Borean imbresque pati, jam nare solutis
Amnibus, et nudo juvat æstivare sub Hæmo.
Hic rursus simili procerum vallante corona
Dux Talaionides, antiqua ut forte sub orno
Stabat, et admoti nixus Polynicis in hastam :
« At tamen, o quæcunque es, ait, cui gloria tanta
Venimus innumeræ fatum debere cohortes,
Quem non ipse Deum sator adspernetur honorem,
Dic age (quando tuis alacres assistimus undis)
Quæ domus, aut tellus, animam quibus hauseris astris?

Dic quis et ille pater? neque enim tibi numina longe,
Transierit fortuna licet : majorque per ora
Sanguis, et afflicto spirat reverentia vultu. »
Ingemit, et paullum fletu cunctata modesto
Lemnias orsa refert : « Immania vulnera, rector,
Integrare jubes, furias, et Lemnon, et arctis
Arma inserta toris, debellatosque pudendo
Ense mares : redit ecce nefas, et frigida cordi
Eumenis : o miseræ, quibus hic furor additus! o nox!
O pater! illa ego sum (pudeat ne forte benignæ
Hospitis), illa, duces, raptum quæ sola parentem
Occului : quid longa malis exordia necto?
Et vos arma vocant, magnique in corde paratus.
Hoc memorasse sat est; claro generata Thoante,
Servitium Hypsipyle vestri fero capta Lycurgi. »
Advertere animos, majorque, et honora videri
Parque operi tanto : cunctis tunc noscere casus
Ortus amor : pater ante alios hortatur Adrastus.
« Immo age, dum primi longe damus agmina vulgi,
Nec facilis Nemee latas evolvere vires,
Quippe obtenta comis, et ineluctabilis umbra,
Pande nefas, laudesque tuas, gemitusque tuorum,
Unde hos advenias regno dejecta labores.
Dulce loqui miseris, veteresque reducere questus. »
Incipit : « Ægæo premitur circumflua Nereo
Lemnos, ubi ignifera fessus respirat ab Ætna
Mulciber : ingenti tellurem proximus umbra
Vestit Athos, nemorumque obscurat imagine pontum.
Thraces arant contra : Thracum fatalia nobis
Litora, et inde nefas. Florebat dives alumnis

Terra, nec illa Samo fama, Delove sonanti
Pejor, et innumeris quas spumifer assilit Ægon.
Dis visum turbare domos : nec pectora culpa
Nostra vacant : nullos Veneri sacravimus ignes :
Nulla Deæ sedes : movet et cœlestia quondam
Corda dolor, lentoque irrepunt agmine Pœnæ.
« Illa Paphon veterem centumque altaria linquens,
Nec vultu, nec crine prior, solvisse jugalem
Ceston, et Idalias procul ablegasse volucres
Fertur : erant certe, media quæ noctis in umbra
Divam, alios ignes majoraque tela gerentem,
Tartareas inter thalamis volitasse sorores
Vulgarent : utque implicitis arcana domorum
Anguibus, et sæva formidine cuncta replevit
Limina, nec fidi populum miserata mariti;
Protinus a Lemno teneri fugistis Amores :
Motus Hymen, versæque faces, et frigida justi
Cura tori : nullæ redeunt in gaudia noctes,
Nullus in amplexu sopor est : odia aspera ubique,
Et Furor, et medio recubat Discordia lecto.
Cura viris tumidos adversa Thracas in ora
Eruere, et sævam bellando frangere gentem.
« Quumque domus contra, stantesque in litore nati,
Dulcius Edonas hiemes, Arctonque frementem
Excipere, aut tandem tacita post prœlia nocte
Fractorum subitas torrentum audire ruinas.
« Illæ autem tristes (nam me tunc libera curis
Virginitas, annique tegunt) sub nocte dieque
Assiduis ægræ lacrymis, solantia miscent
Colloquia, aut sævam spectant trans æquora Thracen.

« Sol operum medius summo librabat Olympo
Lucentes, ceu staret, equos : quater axe sereno
Intonuit, quater antra Dei fumantis anhelos
Exeruere apices : ventisque absentibus Ægon
Motus, et ingenti percussit litora ponto :
Quum subito horrendas ævi matura Polyxo
Tollitur in furias, thalamisque insueta relictis
Evolat : insano veluti Theumesia Thyas
Rapta Deo, quum sacra vocant, Idæaque suadet
Buxus, et a summis auditus montibus Evan :
Sic erecta genas, aciemque effusa trementi
Sanguine, desertam rabidis clamoribus urbem
Exagitat, clausasque domos, et limina pulsans,
Concilium vocat : infelix comitatus eunti
Hærebant nati : atque illæ non segnius omnes
Erumpunt tectis; summasque ad Pallados arces
Impetus : huc propere stipamur, et ordine nullo
Congestæ : stricto mox ense silentia jussit
Hortatrix scelerum, et medio sic ausa profari est :
« Rem summam instinctu Superum, meritique doloris,
O viduæ (firmate animos et pellite sexum)
Lemniades, sancire paro : si tædet inanes
Æternum servare domos, turpemque juventæ
Flore situm, et longis steriles in luctibus annos,
Inveni, promitto viam, nec numina desunt,
Qua renovanda Venus : modo par insumite robur
Luctibus : atque adeo primum hoc mihi noscere detur :
« Tertia canet hiems : cui connubialia vincla,
Aut thalami secretus honos? quod conjuge pectus
Intepuit? cujus vidit Lucina labores?

Dicite, vel justos cujus pulsantia menses
Vota tument? qua pace feras volucresque jugari
Mos datus. Heu segnes! potuitne ultricia Graiis
Virginibus dare tela pater, lætusque dolorum,
Sanguine securos juvenum perfundere somnos?
At nos vulgus iners : quod si propioribus actis
Est opus, ecce animos doceat Rhodopeia conjux,
Ulta manu thalamos, pariterque epulata marito.
Nec vos immunis scelerum, securave cogo.
Plena mihi domus, atque ingens, en cernite, sudor.
Quatuor hos una, decus et solatia patris,
In gremio (licet amplexu lacrymisque morentur)
Transadigam ferro, saniemque et viscera fratrum
Miscebo, patremque super spirantibus addam.
Ecqua tot in cædes animum promittit? » — Agebat
Pluribus : adverso nituerunt vela profundo.
Lemnia classis erat : rapuit gavisa Polyxo
Fortunam, atque iterat : — « Superisne vocantibus ultro
Desumus? ecce rates, Deus hos, Deus ultor in iras
Apportat, cœptisque favet : nec imago quietis
Vana meæ : nudo stabat Venus ense, videri
Clara mihi, somnosque super. Quid perditis ævum?
Inquit : age aversis thalamos purgate maritis.
Ipsa faces alias, melioraque fœdera jungam.
Dixit : et hoc ferrum stratis, hoc, credite, ferrum
Imposuit : quin o miseræ, dum tempus agit rem,
Consulite : en validis spumant eversa lacertis
Æquora : Bistonides veniunt fortasse maritæ. »
 « Hinc stimuli ingentes, magnusque advolvitur astris
Clamor : Amazonio Scythiam fervere tumultu,

Lunatumque putes agmen descendere, ubi arma
Indulget pater, et sævi movet ostia belli.
« Nec varius fremor, aut studia in contraria rapti
Dissensus, ut plebe solet : furor omnibus idem,
Idem animus solare domos : juvenumque, senumque
Præcipitare colos, plenisque affrangere parvos
Uberibus, ferroque omnes exire per annos.
« Tunc viridis late lucus, juga celsa Minervæ
Propter, opacat humum niger ipse, sed insuper ingens
Mons premit, et gemina pereunt caligine soles :
Hic sanxere fidem : tu Martia testis Enyo,
Atque inferna Ceres, stygiæque Acheronte recluso
Ante preces venere deæ : sed fallit ubique
Mixta Venus : Venus arma tenet : Venus admovet iras.
Nec de more cruor : natum Caropeia conjux
Obtulit : accingunt sese, et mirantia ferro
Pectora, congestisque avidæ simul undique dextris,
Perfringunt, ac dulce nefas in sanguine vivo
Conjurant, matremque recens circumvolat umbra.
« Talia cernenti mihi quantus in ossibus horror?
Quisve per ora color? qualis quum cerva cruentis
Circumventa lupis, nullum cui pectore molli
Robur, et in volucri tenuis fiducia cursu,
Præcipitat suspensa fugam : jam jamque teneri
Credit, et elusos audit concurrere morsus.
« Illi aderant : primis jamque offendere carinæ
Litoribus : certant saltu contingere terram
Præcipites : miseri, quos non aut horrida virtùs
Marte sub odrysio, aut medii inclementia ponti
Hauserit! alta etiam Superum delubra vaporant,

Promissasque trahunt pecudes : niger omnibus aris
Ignis, et in nullis spirat Deus integer extis.
« Tardius humenti noctem dejecit Olympo
Juppiter, et versum miti, reor, æthera cura
Sustinuit, dum fata vetant : nec longius unquam
Cessavere novæ perfecto sole tenebræ.
Sera tamen mundo venerunt astra, sed illis
Et Paros, et nemorosa Thasos, crebræque relucent
Cyclades : una gravi penitus latet obruta cœlo
Lemnos, in hanc tristes nebulæ, et plaga cæca superne
Texitur, una vagis Lemnos non agnita nautis.
« Jam domibus fusi et nemorum per opaca sacrorum
Ditibus indulgent epulis, vacuantque profundo
Aurum immane mero : dum quæ per Strymona pugnæ,
Quis Rhodope, gelidove labor sudatus in Hæmo,
Enumerare vacat : nec non, manus impia, nuptæ
Serta inter, festasque dapes, quo maxima cultu
Quæque jacent : dederat mites Cytherea suprema
Nocte viros, longoque brevem post tempore pacem
Nequicquam, et miseros perituro afflaverat igni.
« Conticuere chori : dapibus, ludoque licenti
Fit modus, et primæ decrescunt murmura noctis,
Quum consanguinei mixtus caligine leti,
Rore madens Stygio, morituram amplectitur urbem
Somnus, et implacido fundit gravia otia cornu :
Secernitque viros : vigilant nuptæque, nurusque
In scelus, atque hilares acuunt fera tela sorores.
Invasere nefas, cuncto sua regnat Erinnys
Pectore : non aliter Scythicos armenta per agros
Hyrcanæ clausere leæ, quas exigit ortu

Prima fames, avidique implorant ubera nati.
«Quos tibi (nam dubito) scelerum de mille figuris
Expediam casus? Helimum temeraria Gorge
Evinctum ramis, altaque in mole tapetum
Efflantem somno crescentia vina, superstans
Vulnera disjecta rimatur veste, sed illum
Infelix sopor admota sub morte refugit.
Turbidus, incertumque oculis vigilantibus hostem
Occupat amplexu, nec segnius illa tenentis
Pone adigit costas, donec sua pectora ferro
Tangeret : is demum sceleri modus : ora supinat
Blandus adhuc, oculisque tremens et murmure Gorgen
Quærit, et indigno non solvit brachia collo.
« Non ego nunc vulgi, quanquam crudelia, pandam
Funera, sed propria luctus de stirpe recordor.
Quod te, flave Cydon, quod te per colla refusis
Intactum, Crenæe, comis (quibus ubera mecum
Obliquumque a patre genus), fortemque, timebam
Quem desponsa, Gyan, vidi lapsare cruentæ
Vulnere Mirmydonis : quodque inter serta chorosque
Barbara ludentem fodiebat Opopea mater.
« Flet super æquævum soror exarmata Lycaste
Cydimon : heu similes perituro in corpore vultus
Adspiciens, floremque genæ, et quas finxerat auro
Ipsa comas : tum sæva parens jam conjuge fuso
Adstitit, impellitque minis, atque inserit ensem.
Ut fera, quæ placido rabiem desueta magistro
Tardius arma movet, stimulisque, et verbere crebro
In mores negat ire suos : sic illa jacenti
Incidit, undantemque sinu collapsa cruorem

Excipit, et laceros premit in nova vulnera crines.
« Ut vero Alcimeden etiamnum in murmure truncos
Ferre patris vultus, et egentem sanguinis ensem
Conspexi, riguere comæ, atque in viscera sævus
Horror iit : meus ille Thoas, mea dira videri
Dextra mihi : extemplo thalamis turbata paternis
Inferor : ille quidem dudum (quis magna tuenti
Somnus?) agit versans secum, etsi lata recessit
Urbe domus, quinam strepitus? quæ murmura noctis,
Cur fremebunda quies? trepido scelus ordine pando,
Quis dolor, unde animi : vis nulla arcere furentes :
Hac sequere, o miserande : premunt, aderuntque moranti,
Et mecum fortasse cades. His motus, et artus
Erexit stratis : ferimur per devia vastæ
Urbis, ubi ingentem nocturnæ cædis acervum
Passim, ut quosque sacris crudelis vespera lucis
Straverat, occulta speculamur nube latentes.
Hic impressa toris ora, exstantesque reclusis
Pectoribus capulos, magnarum et fragmina trunca
Hastarum, et ferro laceras per corpora vestes,
Crateras pronos, epulasque in cæde natantes
Cernere erat, jugulisque modo torrentis apertis
Sanguine commixto redeuntem in pocula Bacchum.
Hic juvenum manus, et nullis violabilis armis
Turba senes : positique patrum super ora gementum
Semineces pueri trepidas in limine vitæ
Singultant animas : gelida non sævius Ossa
Luxuriant Lapitharum epulæ, si quando profundo
Nubigenæ caluere mero : vix primus ab ira
Pallor, et impulsis surgunt ad prœlia mensis.

« Tunc primum sese trepidis sub nocte Thyoneus
Detexit, nato portans extrema Thoanti
Subsidia, et multa subitus cum luce refulsit.
Agnovi : non ille quidem turgentia sertis
Tempora, nec flava crinem distinxerat uva,
Nubilus, indignumque oculis liquentibus imbrem
Alloquitur : « Dum fata dabant tibi, nate, potentem
Lemnon, et externis etiam servare timendam
Gentibus, haud unquam justo mea cura labori
Destitit : absciderunt tristes crudelia Parcæ
Stamina, nec dictis, supplex quæ plurima fudi
Ante Jovem frustra, lacrymisque avertere luctus
Contigit : infandum natæ concessit honorem.
Accelerate fugam : tuque o mea digna propago,
Hac rege, virgo, patrem, gemini qua brachia muri
Litus eunt; illa, qua rara silentia, porta
Stat funesta Venus, ferroque accincta furentes
Adjuvat (unde manus? unde hæc Mavortia Divæ
Pectora?) : tu lato patrem committe profundo.
Succedam curis. » — Ita fatus in aera rursus
Solvitur, et nostrum, visus arcentibus umbris,
Mitis iter longæ claravit limite flammæ.

« Qua data signa sequor : dein curvo robore clausum
Dis pelagi, ventisque, et Cycladas Ægæoni
Amplexo, commendo patrem : nec fletibus unquam
Sit modus alternis, ni jam dimittat Eoo
Lucifer astra polo : tum demum litore rauco
Multa metu reputans, et vix confisa Lyæo
Dividor, ipsa gradu nitens, sed et anxia retro
Pectora, nec requies, quin et surgentia cœlo

Flamina, et e cunctis prospectem collibus undas.
«Exoritur pudibunda dies, cœlumque retexens
Aversum Lemno jubar, et declinia Titan
Opposita juga nube refert : patuere furores
Nocturni, lucisque novæ formidine cunctis
(Quanquam inter similes) habitus rubor : impia terræ
Infodiunt scelera, aut festinis ignibus urunt.
Jam manus Eumenidum, captasque refugerat arces
Exsaturata Venus : licuit sentire, quid ausæ,
Et turbare comas, et lumina tingere fletu.
«Insula dives agris, opibusque, armisque, virisque,
Nota situ, et Getico nuper ditata triumpho,
Non maris incursu, non hoste, nec æthere lævo,
Perdidit una omnes orbata, excisaque mundo,
Indigenas : non arva viri, non æquora vertunt :
Conticuere domus : cruor altus, et oblita crasso
Cuncta rubent tabo : magnæque in mœnibus urbis
Nos tantum : et sævi spirant per culmina Manes.
«Ipsa quoque arcanis tecti in penetralibus alto
Molior igne pyram : sceptrum super armaque patris
Injicio, et notas regum gestamina vestes,
Ac prope mœsta rogum confusis ignibus adsto
Ense cruentato, fraudemque et inania busta
Plango metu, si forte premant, cassumque parenti
Omen et hac dubios leti precor ire timores.
«His mihi pro meritis (ut falci criminis astu
Parta fides) regno et solio considere patris
Supplicium datur : anne illis obsessa negarem?
Accessi, sæpe ante Deos testata, fidemque,
Immeritasque manus : subeo, pro dira potestas!

Exsangue imperium, et mœstam sine culmine Lemnon.
« Jam magis atque magis vigiles dolor angere sensus,
Et gemitus clari, et paullatim invisa Polyxo,
Jam meminisse nefas : jam ponere Manibus aras
Concessum, et multum cineres jurare sepultos.
Sic ubi ductorem trepidæ stabulique maritum,
Quem penes et saltus et adultæ gloria gentis,
Massylo frangi stupuere sub hoste juvencæ,
It truncum sine honore pecus, regemque peremtum
Ipse ager, ipsi amnes, et muta armenta queruntur.
« Ecce autem ærata dispellens æquora prora
Pelias intacti late subit hospita ponti
Pinus : agunt Minyæ : geminus fragor ardua canet
Per latera; abruptam credas radicibus ire
Ortygiam, aut fractum pelago decurrere montem.
Ast ubi suspensis siluerunt æquora tonsis,
Mitior et senibus cycnis et pectine Phœbi
Vox media de puppe venit; maria ipsa carinæ
Accedunt; post nosse datum est : Œagrius illic
Acclinis malo, mediis intersonat Orpheus
Remigiis, tantosque jubet nescire labores.
Illis in Scythicum Borean iter, oraque primum
Cyaneis arctata vadis : nos Thracia visu
Bella ratæ, vario tecta incursare tumultu,
Densarum pecudum, aut fugientum more volucrum.
Heu ubi nunc furiæ? portus, amplexaque litus
Mœnia, qua longe pelago despectus aperto,
Scandimus, et celsas turres : huc saxa, sudesque,
Armaque mœsta virum, atque infectos cædibus enses
Subvectant trepidæ : quin et squalentia texta

Thoracum, et vultu galeas intrare soluto
Non pudet : audaces rubuit mirata catervas
Pallas, et adverso risit Gradivus in Hæmo.
Tunc primum ex animis præceps amentia cessit :
Nec ratis illa salo, sed Divum sera per æquor
Justitia, et pœnæ scelerum adventare videntur.
« Jamque aderant terræ, quantum Gortynia currunt
Spicula, cœruleo gravidam quum Juppiter imbri
Ipsa super nubem ratis armamenta Pelasgæ
Sistit agens : inde horror aquis, et raptus ab omni
Sole dies, miscet tenebras, quis protinus unda
Concolor : obnixi lacerant cava nubila venti,
Diripiuntque fretum : nigris redit humida tellus
Vorticibus, totumque Notis portantibus æquor
Pendet, et æquato jam jam prope sidera dorso
Frangitur : incertæ jam nec prior impetus alno,
Sed labat, exstantem rostris modo gurgite in imo,
Nunc cœlo Tritona ferens : nec robora prosunt
Semideum heroum, puppemque insana flagellat
Arbor : et instabili procumbens pondere curvas
Raptat aquas, remique cadunt in pectus inanes.
« Nos quoque per rupes, murorumque aggere ab omni,
Dum labor ille viris, fretaque indignantur, et Austri,
Desuper invalidis fluitantia tela lacertis,
Quid non ausa manus? Telamona et Pelea contra
Spargimus, et nostro petitur Tirynthius arcu.
Illi quippe simul bello, pelagoque laborant.
Pars clypeis munire ratem; pars æquora fundo
Egerere : ast alii pugnant, sed inertia motu
Corpora, suspensæque carent conamine vires.

Instamus jactu telorum, et ferrea nimbis
Certat hiems : vastæque sudes, fractique molares,
Spiculaque, et multa crinitum missile flamma,
Nunc pelago, nunc puppe cadunt : dat operta fragorem
Pinus, et abjunctis regemunt tabulata cavernis.
« Talis Hyperborea virides nive verberat agros
Juppiter; obruitur campis genus omne ferarum,
Deprensæque cadunt volucres, et messis amaro
Strata gelu : fragor inde jugis, inde amnibus iræ.
« Ut vero elisit nubes Jove tortus ab alto
Ignis, et ingentes patuere in lumine nautæ,
Diriguere animi, manibusque horrore remissis
Arma aliena cadunt : redeunt in pectora sexus.
Cernimus Æacidas, murisque immane minantem
Ancæum, et longa pellentem cuspide rupes
Iphiton : attonito manifestus in agmine supra est
Amphitryoniades, puppemque alternus utrimque
Ingravat, et medias ardet descendere in undas.
At levis, et miseræ nondum mihi notus Iason
Transtra per et remos, impressaque terga virorum,
Nunc magnum Œniden, nunc ille hortatibus Idam,
Et Talaum, et cana rorantem adspergine ponti
Tyndariden iterans, gelidique in nube parentis
Vela laborantem Calain subnectere malo,
Voce manuque rogat : quatiunt impulsibus illi
Nunc freta, nunc muros : sed nec spumantia cedunt
Æquora, et incussæ redeunt a turribus hastæ.
Ipse graves fluctus, clavumque audire negantem
Lassat agens Tiphys, palletque, et plurima mutat
Imperia, ac lævas dextrasque obtorquet in undas

Proram, navifragis avidam concurrere saxis :
Donec ab extremæ cuneo ratis Æsone natus
Palladios oleæ, Mopsi gestamina, ramos
Extulit, et socium turba prohibente poposcit
Fœdera : præcipites vocem involvere procellæ.
«Tunc modus armorum, pariterque exhausta quierant
Flamina, confusoque dies respexit Olympo.
Quinquaginta illi trabibus de more revinctis
Eminus abrupto quatiunt nova litora saltu :
Magnorum decora alta patrum, jam fronte sereni,
Noscendique habitu, postquam timor, iraque cessit
Vultibus : arcana sic fama erumpere porta
Cœlicolas, si quando domus, litusque rubentum
Æthiopum, et mensas amor est intrare minores.
Dant fluvii montesque locum : tum terra superbit
Gressibus, et paullum respirat cœlifer Atlas.
«Hic et ab asserto nuper Marathone superbum
Thesea, et Ismarios Aquilonia pignora fratres,
Utraque quis rutila stridebant tempora penna,
Cernimus; hic Phœbo non indignante priorem
Admetum, et duræ similem nihil Orphea Thracæ;
Tunc prolem Calydone satam, generumque profundi
Nereos : ambiguo visus errore lacessunt
Œbalidæ gemini : chlamys huic, chlamys ardet et illi;
Ambo hastile gerunt; humeros exertus uterque,
Nudus uterque genas; simili coma fulgurat astro.
Audet iter, magnique sequens vestigia mutat
Herculis, et tarda quamvis se mole ferentem,
Vix cursu tener æquat Hylas; Lernæaque tollens
Arma sub ingenti gaudet sudare pharetra.

« Ergo iterum Venus, et tacitis corda aspera flammis
Lemniadum pertentat amor : tunc regia Juno
Arma, habitusque virum, pulchræque insignia gentis
Mentibus insinuat, certatimque ordine cunctæ
Hospitibus patuere fores : tunc primus in aris
Ignis, et infandis venere oblivia curis :
Tunc epulæ, felixque sopor, noctesque quietæ :
Nec Superum sine mente, reor, placuere fatentes.
« Forsitan et nostræ fatum excusabile culpæ
Noscere cura, duces : cinerem, furiasque meorum
Testor, ut externas non sponte aut crimine tædas
Attigerim; scit cura Deum, etsi blandus Iason
Virginibus dare vincla novis : sua jura cruentum
Phasin habent : alios, Colchi, generatis amores.
« Jamque exuta gelu tepuerunt sidera longis
Solibus, et velox in terga revolvitur annus.
Jam nova progenies, partusque in vota soluti,
Et non speratis Lemnos clamatur alumnis.
Nec non ipsa tamen, thalami monumenta coacti,
Enitor geminos, duroque sub hospite mater
Nomen avi renovo : nec quæ fortuna relictis
Nosse datum : jam plena quater quinquennia pergunt,
Si modo fata sinunt, aluitque rogata Lycaste.
« Detumuere animi maris, et clementior Auster
Vela vocat : ratis ipsa moram portusque quietos
Odit, et assueti tendit retinacula saxi.
Inde fugam Minyæ, sociosque appellat Iason
Efferus, o utinam jam tum mea litora rectis
Prætervectus aquis, cui non sua pignora cordi,
Non promissa fides : certe stat fama remotis

Gentibus, æquorei redierunt vellera Phryxi.
«Ut stata lux pelago, venturumque æthera sensit
Tiphys, et occidui rubuere cubilia Phœbi;
Heu iterum gemitus, iterumque novissima nox est.
Vix reserata dies, et jam rate celsus Iason
Ire jubet, primoque ferit dux verbere pontum.
Illos e scopulis, et summo vertice montis,
Spumea porrecti dirimentes terga profundi
Prosequimur visu, donec lassavit euntes
Lux oculos, longumque polo contexere visa est
Æquor, et extremi pressit freta margine cœli.
«Fama subit portus, vectum trans alta Thoanta
Fraterna regnare Chio : mihi crimina nulla,
Et vacuos arsisse rogos : fremit impia plebes
Sontibus accensæ stimulis, facinusque reposcunt.
Quin etiam occultæ vulgo increbrescere voces :
Solane fida suis? nos autem in funera lætæ?
Non Deus hæc, fatumque, quod imperat urbe nefanda.
«Talibus exanimis dictis (et triste propinquat
Supplicium, nec regna juvant), vaga litora furto
Incomitata sequor, funestaque mœnia linquo,
Qua fuga nota patris; sed non iterum obvius Evan :
Nam me prædonum manus huc appulsa tacentem
Arripit, et vestras famulam transmittit in oras.»
Talia Lernæis iterat dum regibus exsul
Lemnias, et longa solatur damna querela,
Immemor absentis, sic Dî suasistis, alumni;
Ille graves oculos, languentiaque ora comanti
Mergit humo, fessusque diu puerilibus actis
Labitur in somnos; prensa manus hæret in herba.

Interea campis, nemoris sacer horror Achæi,
Terrigena erigitur serpens, tractuque soluto
Immanem sese vehit, ac post terga relinquit.
Livida fax oculis: tumidi stat in ore veneni
Spuma virens, ter lingua vibrat, terna agmina adunci
Dentis, et auratæ crudelis gloria frontis
Prominet. Inachio sanctum dixere Tonanti
Agricolæ, cui cura loci, et silvestribus aris
Pauper honos: nunc ille Dei circumdare templa
Orbe vago labens, miseræ nunc robora silvæ
Atterit, et vastas tenuat complexibus ornos.
Sæpe super fluvios geminæ jacet aggere ripæ
Continuus, squamisque incisus adæstuat amnis.
Sed nunc Ogygii jussis quando omnis anhelat
Terra Dei, trepidæque latent in pulvere Nymphæ,
Sævior anfractu laterum sinuosa retorquens
Terga solo, siccique nocens furit igne veneni.
Stagna per, arentesque lacus, fontesque repressos
Volvitur, et vacuis fluviorum in vallibus errat:
Incertusque sui liquidum nunc aera lambit
Ore supinato, nunc arva gementia radens
Pronus adhæret humo, si quid viridantia sudent
Gramina: percussæ calidis afflatibus herbæ,
Qua tulit ora, cadunt, moriturque ad sibila campus.
Quantus ab Arctois discriminat æthera plaustris
Anguis ad usque Notos, alienumque exit in orbem:
Quantus et ille sacri spiris intorta movebat
Cornua Parnassi, donec tibi, Delie, fixus
Vexit arundineam centeno vulnere silvam.
Quis tibi, parve, Deus tam magni pondera fati

Sorte dedit? tune hoc vix prima ad limina vitæ
Hoste jaces? an ut inde sacer per sæcula Graiis
Gentibus, et tanto dignus morerere sepulcro?
Occidis extremæ destrictus verbere caudæ
Ignaro serpente puer: fugit ilicet artus
Somnus, et in solam patuerunt lumina mortem.

Quum tamen attonito moriens vagitus in auras
Excidit, et ruptis immutuit ore querelis,
Qualia non totas peragunt insomnia voces,
Audiit Hypsipyle, facilemque negantia cursum
Exanimis genua ægra rapit; jam certa malorum
Mentis ab augurio, sparsoque per omnia visu
Lustrat humum quærens, et nota vocabula parvo
Nequicquam ingeminans: nusquam ille, et prata recentes
Amisere notas: viridi piger accubat hostis
Collectus gyro, spatiosaque jugera complet,
Sic etiam obliqua cervicem expostus in alvo.
Horruit infelix visu, longoque profundum
Incendit clamore nemus: nec territus ille,
Sed jacet. Argolicas ululatus flebilis aures
Impulit: extemplo monitu ducis advolat ardens
Arcas eques, causamque refert. Tum squammea demum
Torvus ad armorum radios fremitumque virorum
Colla movet: rapit ingenti conamine saxum,
Quo discretus ager, vacuasque impellit in auras
Arduus Hippomedon, quo turbine bellica quondam
Librati saliunt portarum in claustra molares.
Cassa duci virtus: nam mollia colla refusus
In tergum serpens venientem exhauserat ictum.
Dat sonitum tellus, nemorumque per aera densi

Dissultant nexus : « At non mea vulnera, clamat,
(Et trabe fraxinea Capaneus subit obvius), unquam
Effugies, seu tu pavidi ferus incola luci,
Sive Deis, utinamque Deis concessa voluptas :
Non, si consertum super hæc mihi membra Giganta
Subveheres. » Volat hasta tremens, et hiantia monstri
Ora subit, linguæque secat fera vincla trisulcæ :
Perque jubas stantes, capitisque insigne corusci
Emicat, et nigri sanie perfusa cerebri
Figitur alta solo : longus vix tota peregit
Membra dolor, rapido celer ille volumine telum
Circuit, avulsumque ferens in opaca refugit
Templa Dei : hic magno tellurem pondere mensus
Implorantem animam dominis assibilat aris.

Illum et cognatæ stagna indignantia Lernæ,
Floribus et vernis assuetæ spargere Nymphæ,
Et Nemees reptatus ager, lucosque per omnes
Silvicolæ, fracta, gemuistis, arundine, Fauni.

Ipse etiam summa jam tela poposcerat æthra
Juppiter, et dudum nimbique hiemesque coibant,
Ni minor ira Deo, gravioraque tela mereri
Servatus Capaneus : moti tamen aura cucurrit
Fulminis, et summas libavit vertice cristas.

Jamque pererratis infelix Lemnia campis,
Liber ut angue locus, modico super aggere longe
Pallida sanguineis infectas roribus herbas
Prospicit : huc magno cursum rapit effera luctu,
Agnoscitque nefas : terræque illisa nocenti
Fulminis in morem, non verba in funere primo,
Non lacrymas habet : ingeminat misera oscula tantum

Incumbens, animæque fugam per membra tepentem
Quærit hians : non ora loco, non pectora restant.
Rapta cutis, tenuia ossa patent, nexusque madentes
Sanguinis imbre novi, totumque in vulnere corpus.
  Ac velut aligeræ sedem, fœtusque parentis
Quum piger umbrosa populatus in ilice serpens,
Illa redit, querulæque domus mirata quietem
Stat super impendens, advectosque horrida mœsto
Excutit ore cibos; quum solus in arbore cara
Sanguis, et errantes per capta cubilia plumæ.
  Ut laceros artus gremio miseranda recepit,
Intexitque comis, tandem laxata dolore
Vox invenit iter, gemitusque in verba soluti :
  « O mihi desertæ natorum dulcis imago,
Archemore : o rerum et patriæ solamen ademtæ,
Servitiique decus, qui te, mea gaudia, sontes
Exstinxere Dei? modo quem digressa reliqui
Lascivum et prono vexantem gramina cursu?
Heu ubi siderei vultus? ubi verba ligatis
Imperfecta sonis? risusque et murmura soli
Intellecta mihi? quoties tibi Lemnon, et Argo
Sueta loqui, et longa somnum suadere querela?
Sic equidem luctus solabar, et ubera parvo
Jam materna dabam, cui nunc venit irritus ori
Lactis, et infelix in vulnera liquitur imber.
Nosco Deos : o dura mei præsagia somni,
Nocturnique metus, et nunquam impune per umbras
Attonitæ mihi visa Venus! quos arguo Divos?
Ipse ego te (quid enim timeam moritura fateri?)
Exposui fatis : quæ mentem insania traxit?

Tantane me tantæ tenuere oblivia curæ?
Dum patrios casus, famæque exorsa retracto
Ambitiosa meæ, pietas hæc magna, fidesque!
Exsolvi tibi, Lemne, nefas : ubi letifer anguis,
Ferte, duces; meriti si qua est mihi gratia duri,
Si quis honos dictis : aut vos exstinguite ferro,
Ne tristes dominos, orbamque inimica revisam
Eurydicen : quanquam haud illi mea cura dolendo
Cesserit. Hocne ferens onus illætabile matris
Transfundam gremio? quæ me prius ima sub umbras
Mergat humus? » Simul hæc terraque et sanguine vultum
Sordida magnorum circa vestigia regum
Vertitur, et tacite mœrentibus imputat undas.
  Et jam sacrifici subitus per tecta Lycurgi
Nuntius implerat lacrymis ipsumque domumque,
Ipsum adventantem Persei vertice sancto
Montis, ubi adverso dederat prosecta Tonanti,
Et caput iratis rediens quassabat ab extis.
Hic sese Argolicis immunem servat ab armis
Haud animi vacuus, sed templa aræque tenebant.
Nec dum etiam responsa Deum, monitusque vetusti
Exciderant, voxque ex adytis accepta profundis,
« Prima, Lycurge, dabis Dircæo funera bello. »
Id cavet, et mœstus vicini pulvere Martis
Angitur ad lituos, periturisque invidet armis.
  Ecce fides Superum! laceras comitata Thoantis
Advenit exsequias : contra subit obvia mater,
Femineos cœtus plangentiaque agmina ducens.
At non magnanimo pietas ignava Lycurgo :
Fortior ille malis, lacrymasque insana resorbet

Ira patris : longo rapit arva morantia passu
Vociferans : « Illa autem ubinam, cui parva cruoris
Lætave damna mei? vivitne? impellite raptam,
Ferte citi comites : faxo omnis fabula Lemni,
Et pater, et tumidæ generis mendacia sacri
Exciderint. » Ibat, letumque inferre parabat
Ense furens rapto : venienti Œneius heros
Impiger objecta proturbat pectora parma.
Ac simul infrendens : « Siste hunc, vesane, furorem,
Quisquis es. » Et pariter Capaneus, acerque reducto
Adfuit Hippomedon, rectoque Erymanthius ense,
Ac juvenem multo perstringunt lumine. At inde
Agrestum pro rege manus : quos inter Adrastus
Mitior, et sociæ veritus commercia vittæ
Amphiaraus ait : « Ne quæso : absistite ferro,
Unus avum sanguis; neve indulgete furori :
Tuque prior. » Sed non sedato pectore Tydeus
Subjicit : « Anne ducem servatricemque cohortis
Inachiæ ingratis coram tot millibus audes
Mactare in tumulos? quanti pro funeris ultor!
Cui regnum, genitorque Thoas, et lucidus Evan
Stirpis avus : tumidone parum, quod, gentibus actis
Undique in arma tuis, inter rapida agmina pacem
Solus habes? habeasque, et te victoria Graium
Inveniat tumulis etiamnum hæc fata gementem. »
Dixerat : et tandem cunctante modestior ira
Ille refert : « Equidem non vos ad mœnia Thebes
Rebar, et hostiles huc advenisse catervas.
Pergite in exscidium socii, si tanta voluptas,
Sanguinis, imbuite arma domi, atque hæc irrita dudum

Templa Jovis (quid enim haud licitum?) ferat impius ignis,
Si vilem, tanti premerent quum pectora luctus,
In famulam jus esse ratus, dominoque, ducique.
Sed videt hoc, videt ille Deum regnator, et ausis
Sera quidem, manet ira tamen. » Sic fatus, et arces
Respicit, atque illic alio certamine belli
Tecta fremunt : volucres equitum præverterat alas
Fama recens, geminos alis amplexa tumultus.
Illi ad fata rapi, atque illi jam occumbere leto,
Sic meritam Hypsipylen iterant : creduntque, nec iræ
Fit mora : jamque faces, et tela penatibus instant.
Vertere regna fremunt, raptumque auferre Lycurgum,
Cum Jove, cumque aris : resonant ululatibus ædes
Femineis, versusque dolor dat terga timori.
Alipedum curru sed enim sublimis Adrastus
Secum ante ora virum fremebunda Thoantida portans
It medius turmis, et, « Parcite, parcite, clamat.
Nil actum sæve : meritus nec tale Lycurgus
Exscidium, gratique inventrix fluminis ecce. »
Sic ubi diversis maria evertere procellis
Hinc Boreas, Eurusque, illinc niger imbribus Auster,
Pulsa dies, regnantque hiemes, venit æquoris alti
Rex sublimis equis, geminusque ad spumea Triton
Frena natans, late pelago dat signa cadenti :
Et jam plana Thetis, montesque, et litora crescunt.
Quis Superum tanto solatus funera voto
Pensavit lacrymas? inopinaque gaudia mœstæ
Rettulit Hypsipylæ? Tu gentis conditor, Evan,
Qui geminos juvenes Lemni de litore vectos
Intuleras Nemeæ, mirandaque fata parabas.

Causa viæ genitrix, nec inhospita tecta Lycurgi
Præbuerant aditus, et protinus ille tyranno
Nuntius exstinctæ miserando vulnere prolis.
Ergo adsunt comites (pro fors, et cæca futuri
Mens hominum!) regique favent : sed Lemnos ad aures
Ut primum, dictusque Thoas, per tela, manusque
Irruerunt, matremque avidis complexibus ambo
Diripiunt flentes, alternaque pectora mutant.
Illa velut rupes immoto saxea visu
Hæret, et expertis non audet credere Divis.
Ut vero et vultus, et signa Argoa relictis
Ensibus, atque humeris amborum intextus Iason,
Cesserunt luctus, turbataque munere tanto
Corruit, atque alio maduerunt lumina fletu.
Addita signa polo, lætoque ululante tumultu
Tergaque, et æra Dei motas crepuere per auras.
Tunc pius Œclides, ut prima silentia vulgi
Mollior ira dedit, placidasque accessit ad aures :
« Audite, o ductor Nemeæ, lectique potentes
Inachidæ, quæ certus agi manifestat Apollo.
Iste quidem Argolicis haud olim indebitus armis
Luctus adest : recto descendunt limite Parcæ.
Et sitis interitu fluviorum, et letifer anguis,
Et puer, heu nostri signatus nomine fati,
Archemorus : cuncta hæc Superum demissa suprema
Mente fluunt : differte animos, festinaque tela
Ponite : mansuris donandus honoribus infans :
Et meruit : det pulchra suis libamina virtus
Manibus, atque utinam plures innectere pergas,
Phœbe, moras, semperque novis bellare vetemur

Casibus, et semper Thebe funesta recedat.
At vos magnorum transgressi fata parentum
Felices, longum quibus hinc per sæcula nomen,
Dum Lernæa palus, et dum pater Inachus ibit,
Dum Nemee tremulas campis jaculabitur umbras;
Ne fletu violate sacrum, ne plangite Divos :
Nam Deus iste, Deus; Pyliæ nec fata senectæ
Maluerit, Phrygiis aut degere longius annis. »
  Finierat, cœloque cavam nox induit umbram.

LIBER SEXTUS.

Nuntia multivago Danaas perlabitur urbes
Fama gradu, sancire novo sollemnia busto
Inachidas, ludumque super, quo Martia bellis
Præsudare paret, seseque accendere virtus.
Graium ex more decus : primus Pisæa per arva
Hunc pius Alcides Pelopi certavit honorem,
Pulvereumque fera crinem detersit oliva.
Proxima vipereo celebravit libera nexu
Phocis Apollineæ bellum puerile pharetræ.
Mox circum tristes servata Palæmonis aras
Nigra superstitio, quoties animosa resumit
Leucothoe gemitus, et amica ad litora festa
Tempestate venit : planctu conclamat uterque
Isthmos; Echioniæ responsant flebile Thebæ.
Et nunc eximii regum, quibus Argos alumnis
Connexum cœlo, quorumque ingentia tellus
Aonis et Tyriæ suspirant nomina matres,
Concurrunt, nudasque movent in prœlia vires.
Ceu primum ausuræ trans alta ignota biremes,
Seu Tyrrhenam hiemem, seu stagna Ægæa lacessunt,
Tranquillo prius arma lacu, clavumque, levesque
Explorant remos, atque ipsa pericula discunt :
At quum experta cohors, tum pontum irrumpere fretæ
Longius, ereptasque oculis non quærere terras.

Clara laboriferos cœlo Tithonia currus
Extulerat, vigilesque Deæ pallentis habenas
Et nox, et cornu fugiebat Somnus inani.
Jam plangore viæ, gemitu jam regia mugit
Flebilis : acceptos longe nemora avia frangunt,
Multiplicantque sonos : sedet ipse exutus honoro
Vittarum nexu genitor, squalentiaque ora
Sparsus, et incultam ferali pulvere barbam.
Asperior contra, planctusque egressa viriles
Exemplo famulas premit, hortaturque volentes
Orba parens, lacerasque super procumbere nati
Relliquias ardet, totiesque avulsa refertur.
Arcet et ipse pater. Mox ut mœrentia dignis
Vultibus Inachii penetrarunt limina reges,
Ceu nova tunc clades, et primo saucius infans
Vulnere, letalisve irrumperet atria serpens,
Sic alium ex alio, quanquam lassata, fragorem
Pectora congeminant, integratoque resultant
Accensæ clamore fores : sensere Pelasgi
Invidiam, et lacrymis excusant crimen obortis.
Ipse, datum quoties, intercisoque tumultu
Conticuit stupefacta domus, solatur Adrastus
Alloquiis genitorem ultro : « nunc fata recensens
Resque hominum duras, et inexorabile pensum
Nunc aliam prolem, mansuraque numine dextro
Pignora : » nondum orsis modus, et lamenta redibant.
Ille quoque affatus non mollius audit amicos,
Quam trucis Ionii rabies clamantia ponto
Vota virum, aut tenues curant vaga fulmina nimbos.
Tristibus interea ramis, teneraque cupresso

Damnatus flammæ torus, et puerile feretrum
Texitur. Ima virent agresti stramina cultu.
Proxima gramineis operosior area sertis,
Et picturatus morituris floribus agger.
Tertius assurgens Arabum struc tollitur ordo
Eoas complexus opes, incanaque glebis
Thura, et ab antiquo durantia cinnama Belo.
Summa crepant auro, Tyrioque attollitur ostro
Molle supercilium : teretes hoc undique gemmæ
Irradiant : medio Linus intertextus acantho,
Letiferique canes : opus admirabile semper
Oderat, atque oculos flectebat ab omine mater.
Arma etiam, et veterum exuvias circumdat avorum
Gloria mixta malis, afflictæque ambitus aulæ,
Ceu grande exsequiis onus, atque immensa ferantur
Membra toro : sed cassa tamen sterilisque dolentes
Fama juvat, parvique augescunt munere manes.
Inde ingens lacrymis honor, et miseranda voluptas,
Muneraque in cineres annis graviora feruntur.
Namque illi et pharetras, brevioraque tela dicarat
Festinus voti pater, insontesque sagittas.
Jam tunc et nota stabulis de gente probatos
In nomen pascebat equos, cinctusque sonantes,
Armaque majores exspectatura lacertos.
Spes avidæ! quas non in nomen credula vestes
Urgebat studio? cultusque insignia regni
Purpureos, sceptrumque minus? cuncta ignibus atris
Damnat atrox, suaque ipse parens gestamina ferri,
Si damnis rabidum queat exsaturare dolorem.
Parte alia gnari monitis exercitus instat

Auguris, aeriam truncis nemorumque ruina
Montis onus cumulare pyram; quæ crimina cæsi
Anguis, et infausti cremet atra piacula belli.
His labor accisam Nemeen, umbrosaque Tempe
Præcipitare solo, lucosque ostendere Phœbo.
Sternitur extemplo veteres incidua ferro
Silva comas, largæ qua non opulentior umbræ
Argolicos inter saltusque educta Lycæos
Extulerat super astra caput: stat sacra senectæ
Numine, nec solos hominum transgressa veterno
Fertur avos, Nymphas etiam mutasse superstes,
Faunorumque greges. Aderat miserabile luco
Exscidium: fugere feræ, nidosque tepentes
Absiliunt, metus urget, aves: cadit ardua fagus;
Chaoniumque nemus, brumæque illæsa cupressus,
Procumbunt piceæ, flammis alimenta supremis,
Ornique, iliceæque trabes, metuendaque succo
Taxus, et infandos belli potura cruores
Fraxinus, atque situ non expugnabile robur.
Hinc audax abies, et odoro vulnere pinus
Scinditur, acclinant intonsa cacumina terræ
Alnus amica fretis, nec inhospita vitibus ulmus.
Dat gemitum tellus: non sic eversa feruntur
Ismara, quum fracto Boreas caput extulit antro.
Non grassante Noto citius nocturna peregit
Flamma nemus: linquunt flentes dilecta locorum
Otia cana Pales, Silvanusque arbiter umbræ,
Semideumque pecus: migrantibus adgemit illis
Silva, nec amplexæ dimittunt robora Nymphæ.
Ut quum possessas avidis victoribus arces

Dux raptare dedit, vix signa audita, nec urbem
Invenias : ducunt, sternuntque, abiguntque, feruntque
Immodici : minor ille fragor, quo bella geruntur.
Jamque pari cumulo geminas, hanc tristibus Umbris,
Ast illam Superis, æquus labor auxerat aras,
Quum signum luctus cornu grave mugit adunco
Tibia, cui teneros suetum producere Manes
Lege Phrygum mœsta. Pelopem monstrasse ferebant
Exsequiale sacrum, carmenque minoribus umbris
Utile, quo geminis Niobe consumta pharetris
Squallida bissenas Sipylon deduxerat urnas.
Portant inferias, arsuraque fercula primi
Graiorum, titulisque pios testantur honores
Gentis quisque suæ : longo post tempore surgit
Colla super juvenum, numero dux legerat omni,
Ipse fero clamore torus : cinxere Lycurgum
Lernæi proceres; genitricem mollior ambit
Turba, nec Hypsipyle raro subit agmine : vallant
Inachidæ memores, sustentant livida nati
Brachia, et inventæ concedunt plangere matri.
Illic infaustos ut primum egressa penates
Eurydice, nudo vocem de pectore rumpit,
Planctuque et longis præfata ululatibus infit :
« Non hoc Argolidum cœtu circumdata matrum
Speravi te, nate, sequi, nec talia demens
Fingebam votis annorum elementa tuorum,
Nil sævum reputans : etenim his in finibus ævi
Unde ego bella tibi Thebasque ignara timerem?
Cui Superum nostro committere sanguine pugnas
Dulce? quis hoc armis vovit scelus? at tua nondum,

Cadme, domus; nullus Tyrio grege plangitur infans.
Primitias egomet lacrymarum, et cædis acerbæ
Ante tubas ferrumque tuli, dum deside cura
Credo sinus fidos altricis, et ubera mando.
Quidni ego? narrabat servatum fraude parentem,
Insontesque manus : en! quam ferale putemus
Abjurasse sacrum, et Lemni gentilibus unam
Immunem furiis : hæc illa, et creditis ausæ?
Hæc pietate potens? solis abjecit in arvis
Non regem, dominumve; alienos impia partus,
Hoc tantum, silvæque infamis tramite liquit,
Quem non anguis atrox (quid enim hac opus, hei mihi, leti
Mole fuit?), tantum cœli violentior aura,
Impulsæque Noto frondes, cassusque valeret
Exanimare timor. Nec vos incessere luctu
Orba habeo : fixum matri immotumque manebat
Hac altrice nefas : at quin et blandus ad illam,
Nate, magis, solam nosse, atque audire vocantem,
Ignarusque mei : nulla ex te gaudia matri.
Illa tuos questus, lacrymososque impia risus
Audiit, et vocis decerpsit murmura primæ :
Illa tibi genitrix semper, dum vita manebat,
Nunc ego. Sed miseræ mihi nec punire potestas
Sic meritam : quid dona, duces, quid inania fertis
Justa rogis? illam, nil poscunt amplius umbræ,
Illam, oro, cineri simul, excisæque parenti
Reddite, quæso, duces : per ego hæc primordia belli,
Cui peperi : sic æqua gemant mihi funera matres
Ogygiæ. » Sternit crines, iteratque precando,
« Reddite : nec vero crudelem, avidamque vocate

Sanguinis : occumbam pariter, dum vulnere justo
Exsaturata oculos, unum impellamur in ignem. »
Talia vociferans alia de parte gementem
Hypsipylen, neque enim illa comas nec pectora servat,
Agnovit longe, et socium indignata dolorem,
« Hoc saltem, o proceres, tuque o cui pignore nostro
Partus honos, prohibete nefas : auferte supremis
Invisam exsequiis : quid se funesta parenti
Miscet? et in nostris spectatur et ipsa ruinis?
Cui luget complexa suos? » sic fata repente
Concidit, abruptisque obmutuit ore querelis.
Non secus ac primo fraudatum lacte juvencum,
Cui trepidæ vires, et solus ab ubere sanguis,
Seu fera, seu duras avexit pastor ad aras;
Nunc vallem spoliata parens, nunc flumina questu,
Nunc armenta movet, vacuosque interrogat agros :
Tunc piget ire domum, mœstoque novissima campo
Exit, et oppositas impasta avertitur herbas.
At genitor sceptrique decus cultusque Tonantis
Injicit ipse rogis, tergoque et pectore fusam
Cæsariem ferro minuit, sectisque jacentis
Obnubit tenuia ora comis, ac talia fletu
Verba pio miscens : « Alio tibi, perfide, pacto,
Juppiter, hunc crinem voti reus ante dicaram,
Si pariter virides nati libare dedisses
Ad tua templa genas; sed non ratus ore sacerdos,
Damnatæque preces : ferat hæc, quæ dignior umbra est.»
Jam face subjecta primis in frondibus ignis
Exclamat : labor insanos arcere parentes.
Stant jussi Danai, atque obtentis eminus armis

Prospectu visus interclusere nefasto.
Ditantur flammæ : non unquam opulentior illic
Ante cinis : crepitant gemmæ, atque immane liquescit
Argentum, et pictis exsudat vestibus aurum;
Nec non Assyriis pinguescunt robora succis,
Pallentique croco strident ardentia mella,
Spumantesque mero pateræ verguntur, et atri
Sanguinis et rapti gratissima cymbia lactis.
Tunc septem numero turmas (centenus ubique
Urget eques) versis ducunt insignibus ipsi
Grajugenæ reges, lustrantque, ex more, sinistro
Orbe rogum, et stantes inclinant pulvere flammas.
Ter curvos egere sinus, illisaque telis
Tela sonant : quater horrendum pepulere fragorem
Arma, quater mollem famularum brachia planctum.
Semianimes alter pecudes spirantiaque ignis
Accipit armenta : hic luctus abolere, novique
Funeris auspicium, vates (quanquam omina sentit
Vera) jubet, dextri gyro, et vibrantibus hastis,
Hac redeunt, raptumque suis libamen ab armi
Quisque jacit, seu frena libet, seu cingula flammis
Mergere, seu jaculum, summæ seu cassidis umbram.
Multa gemunt contra raucis concentibus agri,
Et lituis aures circum pulsantur acutis.
Terretur clamore nemus : sic Martia vellunt
Signa tubæ, nondum ira calet, nec sanguine ferrum
Irrubuit, primo bellorum comitur illo
Vultus, honoris opus : stat adhuc incertus in alta
Nube, quibus sese Mavors indulgeat armis.
Finis erat, lapsusque putres iam Mulciber ibat

In cineres : instant flammis, multoque soporant
Imbre rogum, posito donec cum sole labores
Exhausti : seris vix cessit cura tenebris.
Roscida jam novies cœlo dimiserat astra
Lucifer, et totidem Lunæ prævenerat ignes
Mutato nocturnus equo : nec conscia fallit
Sidera, et alterno deprenditur unus in ortu :
(Mirum opus accelerasse manus) stat saxea moles,
Templum ingens, cineri, rerumque effectus in illo
Ordo docet casus : fessis hic flumina monstrat
Hypsipyle Danais, hic reptat flebilis infans,
Hic jacet, extremum tumuli circum asperat orbem
Squameus : exspectes morientis ab ore cruenta
Sibila, marmorea sic volvitur anguis in hasta.
Jamque avidum pugnas visendi vulgus inermes
Fama vocat : cunctis arvis ac mœnibus adsunt
Exciti : illi etiam, quis belli incognitus horror,
Quos effœta domi, quos prima reliquerat ætas,
Conveniunt : non aut Ephyræo in litore tanta
Unquam, aut OEnomai fremuerunt agmina circo
Collibus incurvis, viridique obsessa corona
Vallis in amplexu nemorum sedet : hispida circum
Stant juga, et objectus geminis umbonibus agger
Campum exire vetat, longo quem tramite planum
Gramineæ frondes, sinuataque cespite vivo
Mollia non subitis augent fastigia clivis.
Illic conferti, jam sole rubentibus arvis,
Bellatrix sedere cohors : ibi corpore mixto
Metiri numerum, vultusque, habitusque suorum,
Dulce viris, tantique juvat fiducia belli.

Centum ibi nigrantes, armenti robora, tauros
Lenta mole trahunt, idem numerusque colorque
Matribus, et nondum lunatis fronte juvencis.
Exin magnanimum series antiqua parentum
Invehitur, miris in vultum animata figuris.
Primus anhelantem duro Tirynthius angens
Pectoris attritu sua frangit in ossa leonem.
Haud illum impavidi, quamvis et in ære, suumque
Inachidæ videre decus : pater ordine juncto
Lævus, arundineæ recubansque sub aggere ripæ,
Cernitur, emissæque indulgens Inachus urnæ.
Io post tergum, jam prona, dolorque parentis
Spectat inocciduis stellatum visibus Argum.
Ast illam melior Phariis erexerat arvis
Juppiter, atque hospes jam tunc Aurora colebat.
Tantalus inde parens, non qui fallentibus undis
Imminet, aut refugæ sterilem rapit aera silvæ,
Sed pius, et magni vehitur conviva Tonantis.
Parte alia victor curru Neptunia tendit
Lora Pelops, pressatque rotas auriga natantes
Myrtilus, et volucri jamjamque relinquitur axe.
Et gravis Acrisius, speciesque horrenda Corœbi,
Et Danae culpata sinus, et in amne reperto
Tristis Amymone, parvoque Alcmena superbit
Hercule, tergemina crinem circumdata luna.
Jungunt discordes inimica in fœdera dextras
Belidæ fratres; sed vultu mitior adstat
Ægyptus, Danai manifestum agnoscere ficto
Ore nefas, pacisque malæ, noctisque futuræ.
Mille dehinc species : tandem satiata voluptas,

Præstantesque viros vocat ad sua præmia virtus.
Primus sudor equis. Dic, inclyte Phœbe, regentum
Nomina, dic ipsos : neque enim generosior unquam
Alipedum collata acies : ceu præpete cursu
Confligant densæ volucres, aut litore in uno
Æolus insanis statuat certamina ventis.
Ducitur ante omnes rutilæ manifestus Arion
Igne jubæ : Neptunus equo, si certa priorum
Fama, pater : primus teneris læsisse lupatis
Ora, et litoreo domitasse in pulvere fertur,
Verberibus parcens : etenim insatiatus eundi
Ardor, et hyberno par inconstantia ponto.
Sæpe per Ionium Libycumque natantibus ire
Interjunctus equis, omnesque assuetus in oras
Cæruleum deferre patrem : stupuere relicta
Nubila, certantes Eurique Notique sequuntur.
Nec minor in terris bella Eurysthea gerentem
Amphitryoniaden alto per gramina sulco
Duxerat : illi etiam ferus, indocilisque teneri.
Mox Divum dono regis dignatus Adrasti
Imperia, et multum mediis mansueverat annis.
Tunc rector genero Polynici indulget agendum
Multa monens, ubi fervor equo, qua suetus ab arte
Mulceri, ne sæva manus, ne liber habenis
Impetus. « Urge alios, inquit, stimulisque, minisque;
Ille ibit, minus ipse voles : » sic ignea lora
Quum daret, et rapido Sol natum imponeret axi,
Gaudentem lacrymans astra insidiosa docebat,
Nolentesque teri zonas, mediamque polorum
Temperiem : pius ille quidem, et formidine cauta;

Sed juvenem duræ prohibebant discere Parcæ.
Œbalios sublimis agit spes proxima palmæ
Amphiaraus equos : tua furto lapsa propago,
Cyllare, dum Scythici diversus ad ostia ponti
Castor Amyclæas remo permutat habenas.
Ipse habitu niveus : nivei dant colla jugales :
Concolor est albis et cassis et infula cristis.
Quin et Thessalicis felix Admetus ab oris
Vix steriles compescit equas; Centaurica dicunt
Semina : credo, adeo sexum indignantur, et omnis
In vires adducta Venus : noctemque, diemque
Assimulant, macûlis internigrantibus albæ :
Tantus uterque color, credi nec degener illo
De grege Castaliæ, stupuit qui sibila cannæ
Lætus, et audito contemsit Apolline pasci.
Ecce et Iasonidæ juvenes, nova gloria matris
Hypsipyles, subiere jugo, quo vectus uterque.
Nomen avo gentile Thoas, atque omine dictus
Euneos Argoo : geminis eadem omnia, vultus,
Currus, equi, vestes, par et concordia voti;
Vincere, vel solo cupiunt a fratre relinqui.
It Chromis, Hippodamusque, alter satus Hercule magno,
Alter ab Œnomao : dubites, uter effera presset
Frena magis. Getici pecus hic Diomedis; at ille
Pisæi juga patris habet; crudelibus ambo
Exuviis, diroque imbuti sanguine currus.
Metarum instar erat hinc nudo robore quercus,
Olim omnes exuta comas, hinc saxeus umbo
Arbiter agricolis : finem jacet inter utrumque,
Quale quater jaculo spatium, ter arundine vincas.

Interea cantu Musarum nobile mulcens
Concilium, citharæque manus insertus Apollo
Parnassi summo spectabat ab æthere terras,
Orsa Deum (nam sæpe Jovem, Phlegramque, suique
Anguis opus, fratrumque pius cantarat honores)
Tunc aperit, quis fulmen agat, quis sidera ducat
Spiritus, unde animi fluviis, quæ pabula ventis,
Quo fonte immensum vivat mare, quæ via soles
Præcipitet, noctem quæ porrigat, imane tellus,
An media, et rursus mundo succincta latenti.
Finis erat; differt avidas audire sorores:
Dumque chelyn lauro, textumque illustre coronæ
Subligat, et picto discingit pectora limbo,
Haud procul Herculeam Nemeen clamore reductus
Adspicit; atque illic ingens certaminis instar
Quadrijugi: noscit cunctos, et forte propinquo
Constiterant Admetus et Amphiaraus in arvo.
Tunc secum, « Quisnam iste duos, fidissima Phœbo
Nomina, commisit Deus in discrimina reges?
Ambo pii, carique ambo: nequeam ipse priorem
Dicere. Peliacis hic quum famularer in arvis,
Sic Jovis imperia, et nigræ voluere sorores,
Thura dabat famulo, nec me sentire minorem
Ausus; at hic tripodum comes, et pius artis alumnus
Æthereæ: potior meritis tamen ille, sed hujus
Extrema jam fila colo: datur ordo senectæ
Admeto, serumque mori: tibi nulla supersunt
Gaudia; jam Thebæ juxta, et tenebrosa vorago.
Scis miser, et nostræ pridem cecinere volucres. »
Dixit, et os fletu pæne inviolabile tinctus

Extemplo Nemeen radiante per æthera saltu
Ocior et patrio venit igne suisque sagittis.
Ipse olim in terris, cœlo vestigia durant,
Claraque per Zephyros etiamnum semita lucet.
Et jam sortitus Prothous versarat ahena
Casside; jamque locus cuique est, et liminis ordo.
Terrarum decora ampla viri, decora ampla jugales,
Divum utrumque genus, stant uno margine clausi;
Spesque, audaxque una metus, et fiducia pallens.
Nil fixum cordi : pugnant exire, paventque :
Concurrit summos animosum frigus in artus.
Qui dominis, idem ardor equis : face lumina surgunt,
Ora sonant morsu, spumisque, et sanguine ferrum
Uritur, impulsi nequeunt obsistere postes,
Claustraque, compressæ transfumat anhelitus iræ.
Stare adeo miserum est! pereunt vestigia mille
Ante fugam, absentemque ferit gravis ungula campum.
Circumstant fidi, nexusque, et torta jubarum
Expediunt, firmantque animos, et plurima monstrant.
Insonuit contra Tyrrhenum murmur, et omnes
Exsiluere loco : quæ tantum carbasa ponto?
Quæ bello sic tela volant? quæ nubila cœlo?
Amnibus hybernis minor est, minor impetus igni :
Tardius astra cadunt : glomerantur tardius imbres :
Tardius e summo decurrunt flumina monte.
Emissos videre, atque agnovere Pelasgi.
Et jam rapti oculis, jam cæco pulvere mixti
Una in nube latent, vultusque umbrante tumultu,
Vix inter sese clamore et nomine noscunt.
Evolvere globum, et spatio quo quisque valebat

Diducti : delet sulcos iterata priores
Orbita : nunc avidi prono juga pectore tangunt,
Nunc pugnante genu pressis duplicantur habenis :
Colla toris crinita tument, stantesque repectit
Aura jubas : bibit albentes humus arida nimbos.
Fit sonus, immanisque pedum, tenuisque rotarum.
Nulla manus requies; densis insibilat aer
Verberibus : gelida non crebrior exsilit Arcto
Grando, nec Oleniis manant tot cornibus imbres.
Senserat adductis alium præsagus Arion
Stare ducem loris, dirumque expaverat insons
Œdipodioniden : jam illinc a limine discors,
Iratusque oneri insolito truculentior ardet.
Inachidæ credunt accensum laudibus : ille
Aurigam fugit : aurigæ furiale minatur
Efferus, et campo dominum circumspicit omni.
Ante tamen cunctos sequitur, longeque secundus
Amphiaraus agit, quem Thessalus æquat eundo
Admetus : juxta gemini, nunc Euneos ante,
Et nunc ante Thoas : cedunt, vincuntque; nec unquam
Ambitiosa pios collidit gloria fratres.
Postremum discrimen erant Chromis asper, et asper
Hippodamus : non arte rudes, sed mole tenentur
Cornipedum : prior Hippodamus fert ora sequentum,
Fert gemitus : multaque humeros incenditur aura.
Speravit flexæ circum compendia metæ,
Interius ductis, Phœbeius augur, habenis,
Anticipasse viam, nec non et Thessalus heros
Spe propiore calet; dum non cohibente magistro
Spargitur in gyros, dexterque exerrat Arion.

Jam prior OEclides, et jam non tertius ibat
Admetus, laxo quum tandem ex orbe reductus
Æquoreus sonipes premit, evaditque parumper
Gavisos : subit astra fragor, cœlumque tremiscit,
Omniaque excusso patuere sedilia vulgo.
Sed nec lora regit, nec verbera pallidus addit
Labdacides : lassa veluti ratione magister
In fluctus, in saxa ruit; nec jam amplius astra
Respicit, et victam projecit casibus artem.
Rursus præcipites in recta ac devia campi
Obliquant, tenduntque vias; iterum axibus axes
Inflicti, radiisque rotæ : pax nulla, fidesque.
Bella geri ferro levius; bella horrida credas.
Is furor in laude est : trepidant, mortemque minantur,
Multaque transversis præstringitur ungula campis.
Nec jam sufficiunt stimuli, non verbera : voce
Nominibusque cient Pholoen Admetus, et Irin
Funalemque Thoen; rapidum Danaeius augur
Ascheton increpitans, meritumque vocabula Cycnum.
Audit et Herculeum Strymon Chromin, Euneon audit
Igneus Æchion : tardum Calydona lacessit
Hippodamus, variumque Thoas rogat ire Podarcem.
Solus Echionides errante silentia curru
Mœsta tenet, trepidaque timet se voce fateri.
Vixdum cœptus equis labor, et jam pulvere quarto
Campum ineunt; jamque et tepidis sudoribus artus
Effœti; et crassum rapit ejectatque vaporem
Cornipedum flammata sitis : nec jam integer illis
Impetus, et longi suspendunt ilia flatus.
Hic anceps fortuna diu decernere primum

Ausa venit : ruit, Hæmonium dum fervidus instat
Admetum superare, Thoas; nec prætulit ullam
Frater opem : velit ille quidem; sed Martius ante
Obstitit Hippodamus, mediasque immisit habenas.
Mox Chromis Hippodamum metæ interioris ad orbem
Viribus Herculeis et toto robore patris
Axe tenet prenso : luctantur abire jugales
Nequicquam, frenosque et colla rigentia tendunt.
Ut Siculas si quando rates tenet æstus, et ingens
Auster agit, medio stant vela tumentia ponto.
Tunc ipsum fracto curru deturbat, et isset
Ante Chromis; sed Thraces equi ut videre jacentem
Hippodamum, redit illa fames, jamjamque trementem
Partiti furiis; ni frena, ipsosque frementes,
Oblitus palmæ, retro Tirynthius heros
Torsisset, victusque et collaudatus abisset.
At tibi promissos jamdudum Phœbus honores,
Amphiarae, cupit. Tandem ratus apta favori
Tempora, pulverei venit in spatia horrida circi,
Quum jam in fine viæ, et summum victoria nutat :
Anguicomam monstri effigiem sævissima visu
Ora movet; sive ille Erebo, seu finxit in astu
Temporis; innumera certe formidine cultum
Tollit in astra nefas : non illud janitor atræ
Impavidus Lethes, non ipsæ horrore sine alto
Eumenides vidisse queant : turbasset euntes
Solis equos, Martisque jugum : nam flavus Arion
Ut vidit, saliere jubæ, atque erectus in armos
Stat, sociumque jugi, comitesque utrimque laboris
Secum alte suspendit equos. Ruit ilicet exsul

Aonius, nexusque diu per terga volutus
Exuit : abripitur longe moderamine liber
Currus; at hunc putri præter tellure jacentem
Tænarei currus, et Thessalus axis, et heros
Lemnius, obliqua quantum vitare dabatur
Transabiere fuga. Tandem caligine mersum
Erigit accursu comitum caput, ægraque tollit
Membra solo, et socero redit haud speratus Adrasto.
Quis mortis, Thebane, locus? nisi dura negasset
Tisiphone, quantum poteras dimittere bellum?
Te Thebæ, fraterque palam, te plangeret Argos,
Te Nemee : tibi Lerna comas, Larissaque supplex
Poneret; Archemori major colerere sepulcro.
Tunc vero Œclides, quanquam jam certa sequenti
Præmia, quum vacuus domino præiret Arion,
Ardet adhuc cupiens vel inanem vincere currum.
Dat vires, refovetque Deus : volat ocior Euro,
Ceu modo carceribus dimissus in arva solutis,
Verberibusque jubas et terga lacessit habenis,
Ascheton increpitansque levem Cycnumque nivalem.
Nunc saltem dum nemo prior, rapit igneus orbes
Axis, et effossæ longe sparguntur arenæ.
Dat gemitum tellus, et jam tunc sæva minatur.
Forsitan et victo prior isset Arione Cycnus;
Sed vetat æquoreus vinci pater : hinc vice justa
Gloria mansit equo, cessit victoria vati.
Huic pretium palmæ gemini cratera ferebant
Herculeum juvenes : illum Tirynthius olim
Ferre manu sola, spumantemque ore supino
Vertere, seu monstri victor, seu Marte, solebat.

Centauros habet arte truces, aurumque figuris
Terribile : hic mixta Lapitharum cæde rotantur
Saxa, faces, aliique iterum crateres; ubique
Ingentes morientum iræ : tenet ipse furentem
Hylæum, et torta molitur robora barba.
At tibi Mæonio fertur circumflua limbo
Pro meritis, Admete, chlamys, repetitaque multo
Murice. Phryxei natat hic contemtor ephebus
Æquoris, et picta transluoet cærulus unda :
In latus ire manus, mutaturusque videtur
Brachia, nec siccum speres in stamine crinem :
Contra autem frustra sedet anxia turre suprema
Sestias in speculis : moritur prope conscius ignis.
Has Adrastus opes dono victoribus ire
Imperat : at generum famula solatur Achæa.
Sollicitat tunc ampla viros ad præmia cursu
Præceleres : agile studium, et tenuissima virtus,
Pacis opus, quum sacra vocant; nec inutile bellis
Subsidium, si dextra neget. Prior omnibus Idas,
Nuper Olympiacis umbratus tempora ramis,
Prosilit : excipiunt plausu Pisæa juventus
Eleæque manus : sequitur Sicyonius Alcon;
Et bis in Isthmiaca victor clamatus arena
Phædimus; alipedumque fugam prægressus equorum
Ante Dymas, sed tunc ævo tardante secutus.
Multi et, quos varii tacet ignorantia vulgi,
Hinc atque hinc subiere. Sed Arcada Parthenopæum
Appellant, densique cient vaga murmura circi.
Nota parens cursu : quis Mænaliæ Atalantes
Nesciat egregium decus, et vestigia cunctis

Indeprensa procis? onerat celeberrima natum
Mater: et ipse procul fama jam notus inermes
Narratur cervas pedes inter aperta Lycæi
Tollere, et emissum cursu deprendere telum.
Tandem exspectatus volucri super agmina saltu
Emicat, et torto chlamydem diffibulat auro.
Effulsere artus, membrorumque omnis aperta est
Lætitia, insignesque humeri, nec pectora nudis
Deteriora genis, latuitque in corpore vultus.
Ipse tamen formæ laudem aspernatur, et arcet
Mirantes: tunc Palladios non inscius haustus
Incubuit, pinguique cutem fuscatur olivo.
Hoc Idas, hoc more Dymas, aliique nitescunt.
Sic ubi tranquillo pellucent sidera ponto,
Vibraturque fretis cœli stellantis imago,
Omnia clara nitent: sed clarior omnia supra
Hesperos exercet radios, quantusque per altum
Æthera, cæruleis tantus monstratur in undis.
Proximus et forma, nec multum segnior Idas
Cursibus, atque ævo juxta prior: attamen illi
Jam tenuem pingues florem induxere palæstræ,
Deserpitque genis, nec se lanugo fatetur
Intonsæ sub nube comæ. Tunc rite citatos
Explorant, acuuntque gradus, variasque per artes
Instimulant docto languentia membra tumultu.
Poplite nunc flexo sidunt, nunc lubrica forti
Pectora collidunt plausu: nunc ignea tollunt
Crura, brevemque fugam nec opino fine reponunt.
Jam ruit, atque æquum submisit regula limen;
Corripuere leves spatium, campoque refulsit

Nuda cohors : volucres iisdem modo tardius arvis
Isse videntur equi : credas e plebe Cydonum
Parthorumque fuga totidem exsiluisse sagittas.
Non aliter celeres Hyrcana per avia cervi,
Quum procul impasti fremitum accepere leonis,
Sive putant : rapit attonitos fuga cæca, metusque
Congregat, et longum dant cornua mixta fragorem.
  Effugit hic oculos rapida puer ocior aura
Mænalius, quem deinde gradu premit horridus Idas,
Inspiratque humero; flatuque, et pectoris umbra
Terga premit : post ambiguo discrimine tendunt
Phædimus atque Dymas : illis celer imminet Alcon.
  Flavus ab intonso pendebat vertice crinis
Arcados : hoc primis Triviæ pascebat ab annis
Munus, et Ogygio victor cum Marte redisset,
Nequicquam patriis audax promiserat aris.
Tunc liber nexu, lateque in terga solutus
Occursu Zephyri retro fugit, et simul ipsum
Impedit, infestoque volans obtenditur Idæ.
Inde dolum juvenis, fraudique accommoda sensit
Tempora : jam finem juxta, dum limina victor
Parthenopæus init, correpto crine reductum
Occupat, et longæ primus ferit ostia portæ.
  Arcades arma fremunt; armis defendere regem,
Ni raptum decus et meriti reddantur honores,
Contendunt, totoque parant decedere circo.
Sunt et quîs Idæ placeat dolus : ipse regesta
Parthenopæus humo vultumque oculosque madentes
Obruit : accessit lacrymarum gratia formæ.
Pectora nunc mœrens, nunc ora indigna cruento

Ungue secat, meritamque comam; furit undique clamor
Dissonus, ambiguumque senis cunctatur Adrasti
Consilium : tandem ipse refert : « Compescite litem,
O pueri! virtus iterum tentanda : sed ite
Limite non uno : latus hoc conceditur Idæ,
Tu diversa tene : fraus cursibus omnis abesto. »
  Audierant, dictoque manent : mox numina supplex
Affatu tacito juvenis Tegeæus adorat :
« Diva potens nemorum, tibi enim, hic tibi crinis honori
Debitus, eque tuo venit hæc injuria voto,
Si bene quid genitrix, si quid venatibus ipse
Promerui, ne, quæso, sinas hoc omine Thebas
Ire, nec Arcadiæ tantum meruisse pudorem. »
  Auditum manifesta fides : vix campus euntem
Sentit, et exilis plantis intervenit aer,
Raraque non fracto vestigia pulvere pendent :
  Irrupit clamore fores, clamore recurrit
Ante ducem, prensaque levat suspiria palma.
  Finiti cursus, operumque insignia præsto.
Arcas equum dono, clypeum gerit improbus Idas,
Cetera plebs Lyciis gaudet contenta pharetris.
  Tunc vocat, emisso si quis decernere disco
Impiger, et vires velit ostentare superbas.
It jussus Pterelas, et ahenæ lubrica massæ
Pondera vix toto curvatus corpore juxta
Dejicit : inspectant taciti, expenduntque laborem
Inachidæ : mox turba ruunt : duo gentis Achææ,
Tres Ephyreiadæ, Pisa satus unus, Acarnan
Septimus : et plures agitabat gloria, ni se
Arduus Hippomedon cavea stimulante tulisset

In medios, lateque ferens sub pectore dextro
Orbem alium : « Hunc potius, juvenes, qui mœnia saxis
Frangere, qui Tyrias dejectum vaditis arces,
Hunc rapite : ast illud cui non jaculabile dextræ
Pondus? » Et abreptum nullo conamine jecit
In latus; absistunt procul, attonitique fatentur
Cedere : vix unus Phlegyas, acerque Menestheus
(Hos etiam pudor et magni tenuere parentes)
Promisere manum : concessit cetera pubes
Sponte, et adorato rediit ingloria disco,
Qualis Bistoniis clypeus Mavortis in arvis
Luce mala Pangæa ferit, solemque refulgens
Territat, incussaque Dei grave mugit ab hasta.
Pisæus Phlegyas opus inchoat, et simul omnes
Abstulit in se oculos exhausto corpore virtus
Promissa : ac primum terra discumque manumque
Asperat : excusso mox circum pulvere versat,
Quod latus in digitos, mediæ quod certius ulnæ
Conveniat : non artis egens : hic semper amori
Ludus erat, patriæ non tantum ubi laudis obire
Sacra, sed alternis Alpheon utrimque solebat
Metiri ripis, et, qua latissima distant,
Non unquam merso transmittere flumina disco.
Ergo operum fidens, non protinus horrida campi
Jugera, sed cœlo dextram metitur, humique
Pressus utroque genu, collecto sanguine discum
Ipse super sese rotat, atque in nubila condit.
Ille citus sublime petit, similisque cadenti
Crescit in adversum, tandemque exhaustus ab alto
Tardior in terram redit, atque immergitur arvis.

Sic cadit, attonitis quoties avellitur astris,
Solis opaca soror : procul auxiliantia gentes
Æra crepant, frustraque timent : at Thessala victrix
Ridet anhelantes audito carmine bigas.
Collaudant Danai : sed non tibi molle tuenti,
Hippomedon, majorque manus speratur in æquo.
Atque illi extemplo, cui spes infringere dulce
Immodicas, Fortuna venit : quid numina contra
Tendere fas homini? spatium jam immane parabat,
Jam cervix conversa, et jam latus omne redibat :
Excidit ante pedes elapsum pondus, et ictus
Destituit, frustraque manum dimisit inanem.
Ingemuere omnes, rarisque ea visa voluptas.
Inde ad conatus timida subit arte Menestheus
Cautior, et multum te, Maia nate, rogato
Molis prægravidæ castigat pulvere lapsus.
Illa manu magna, et multum felicior exit,
Nec partem exiguam circi transvecta quievit.
Fit sonus, et fixa signatur terra sagitta.
Tertius Hippomedon valida ad certamina tardos
Molitur gressus : namque illum corde sub alto
Et casus Phlegyæ monet, et fortuna Menesthei.
Erigit assuetum dextræ gestamen, et alte
Sustentans, rigidumque latus, fortesque lacertos
Consulit, ac vasto contorquet turbine, et ipse
Prosequitur : fugit horrendo per inania saltu,
Jamque procul meminit dextræ, servatque tenorem
Discus : nec dubia junctave Menesthea victum
Transabiit meta : longe super æmula signa
Consedit, viridesque humeros, et opaca theatri

Culmina, ceu latæ tremefecit mole ruinæ.
Quale vaporifera saxum Polyphemus ab Ætna
Lucis egente manu, tamen in vestigia puppis
Auditæ, juxtaque inimicum exegit Ulixen.
Sic et Aloidæ, quum jam celaret Olympum
Desuper Ossa rigens, ipsum glaciale ferebant
Pelion, et trepido sperabant jungere cœlo.
Tunc genitus Talao victori tigrin inanem
Ire jubet, fulvo quæ circumfusa nitebat
Margine, et extremos auro mansueverat ungues.
Gnossiacos arcus habet, et vaga tela Menestheus.
« At tibi, ait, Phlegya, casu frustrate sinistro,
Hunc, quondam nostri decus, auxiliumque Pelasgi,
Ferre damus, neque enim Hippomedon inviderit, ensem.
« Nunc opus est animis infestos tollere cæstus
Cominus : hæc bellis et ferro proxima virtus. »
Constitit immanis cerni, immanisque teneri,
Argolicus Capaneus : ac dum nigrantia plumbo
Tegmina cruda boum, non mollior ipse, lacertis
Induitur : « Date tot juvenum de millibus unum
Huc, ait; atque utinam potius de stirpe veniret
Æmulus Aonia, quem fas demittere leto :
Nec mea crudelis civili sanguine virtus. »
Obstupuere animi, fecitque silentia terror.
Tandem insperatus nuda de plebe Laconum
Prosilit Alcidamas : mirantur Dorica regum
Agmina : sed socii fretum Polluce magistro
Norant, et sacras inter crevisse palæstras.
Ipse Deus posuitque manus, et brachia finxit
Materiam (suadebat amor) : tunc sæpe locavit

Cominus, et simili stantem miratus in ira
Sustulit exsultans, nudumque ad pectora pressit.
Illum indignatur Capaneus, ridetque vocantem,
Ut miserans, poscitque alium : tandemque coactus
Restitit, et stimulis jam languida colla tumescunt.
Fulmineas alte suspensi corpora plantis
Erexere manus : tuto procul ora recessu
Armorum in speculis, aditusque ad vulnera clusi.
Hic quantus Stygiis Tityos consurgat ab arvis,
Si torvæ patiantur aves, tanta undique pandit
Membrorum spatia, et tantis ferus ossibus exstat.
Hic paullo ante puer, sed enim maturius ævo
Robur, et ingentes spondet tener impetus annos;
Quem vinci haud quisquam, sævo nec sanguine tingi
Malit; et erecto timeat spectacula voto.
Ut sese permensi oculis, et uterque priorem
Speravere locum, non protinus ira, nec ictus:
Alternus paullum timor, et permixta furori
Consilia; inclinant tandem contraria jactu
Brachia, et explorant cæstus, hebetantque terendo.
Doctior hic differt animum, metuensque futuri
Cunctatus vires dispensat : at ille nocendi
Prodigus, incautusque sui, ruit omnis, et ambas
Consumit sine lege manus, atque irrita frendit
Insurgens, seque ipse premit : sed providus astu,
Et patria vigil arte Lacon, hos rejicit ictus,
Hos cavet : interdum nutu, capitisque citati
Integer obsequio, manibus nunc obvia tela
Discutiens, instat gressu, vultuque recedit :
Sæpe etiam injustis collatum viribus hostem,

Is vigor ingenio, tanta experientia dextræ est,
Ultro audax animis intratque et obumbrat, et alte
Assilit; ut præceps cumulo salit unda minantes
In scopulos, et fracta redit, sic ille furentem
Circuit expugnans : levat ecce, diuque minatur
In latus, inque oculos : illum rigida arma caventem
Avocat, et manibus necopinum interserit ictum
Callidus, ac mediam designat vulnere frontem.
Jam cruor, et tepido signantur tempora rivo.
Nescit adhuc Capaneus, subitumque per agmina murmur
Miratur : verum ut fessam super ora reduxit
Forte manum, et summo maculas in vellere vidit,
Non leo, non jaculo tantum indignata recepto
Tigris : agit toto cedentem fervidus arvo
Præcipitatque retro juvenem, atque in terga supinat,
Dentibus horrendum stridens, geminatque rotatas
Multiplicatque manus : rapiunt conamina venti,
Pars cadit in cæstus : motu Spartanus acuto
Mille cavet lapsas circum cava tempora mortes,
Auxilioque pedum : sed, non tamen immemor artis,
Adversus fugit, et fugiens tamen ictibus obstat.
Et jam utrumque labor, suspiriaque ægra fatigant.
Tardius ille premit : nec jam hic absistere velox :
Defectique ambo genibus, pariterque quierunt.
Sic ubi longa vagos lassarunt æquora nautas,
Et signo de puppe dato posuere parumper
Brachia; vix requies, jam vox ciet altera remos.
Ecce iterum immodice venientem eludit, et exit
Sponte ruens, mersusque humeris : effunditur ille
In caput : assurgentem alio puer improbus ictu

Perculit, eventuque impalluit ipse secundo.
Clamorem Inachidæ, quantum non litora tollunt,
Non nemora : illum ab humo conantem ut vidit Adrastus,
Tollentemque manus, et non toleranda parantem,
« Ite, oro, socii, furit : ite, opponite dextras,
Festinate, furit, palmamque et præmia ferte :
Non prius effracto quam misceat ora cerebro,
Absistet, video : moriturum auferte Lacona. »
Nec mora, prorumpit Tydeus; nec jussa recusat
Hippomedon : tunc vix ambo conatibus ambas
Restringunt cohibentque manus, ac plurima suadent.
« Vincis, abi : pulchrum est vitam donare minori.
Noster et hic, bellique comes : » nil frangitur heros,
Ramumque oblatumque manu thoraca repellit
Vociferans : « Liceat! non has ego pulvere crasso,
Atque cruore genas, meruit quibus iste favorem
Semivir, infodiam? mittamque informe sepulcro
Corpus? et Œbalio donem lugere magistro? »
Dixit : at hunc socii tumidum et vicisse negantem
Avertunt : contra laudant insignis alumnum
Taygeti, longeque minas risere Lacones.
Jamdudum variæ laudes et conscia virtus
Tydea magnanimum stimulis ingentibus angunt.
Ille quidem et disco bonus, et contendere cursu,
Nec cæstu bellare minor : sed corde labores
Ante alios erat uncta Pale : sic otia Martis
Degere, et armiferas laxare assueverat iras,
Ingentes contra ille viros, Acheloia circum
Litora, felicesque Deo monstrante palæstras.
Ergo ubi luctandi juvenes animosa citavit

Gloria, terrificos humeris Ætolus amictus
Exuitur, patriumque suem : levat ardua contra
Membra, Cleonææ stirpis jactator Agylleus,
Herculea nec mole minor : sic grandibus alte
Insurgens humeris, hominem super improbus exit.
Sed non ille rigor, patriumque in corpore robur.
Luxuriant artus, effusaque sanguine laxo
Membra natant : inde hæc audax fiducia tantum
Œnidæ superare parem. Quanquam ipse videri
Exiguus, gravia ossa tamen, nodisque lacerti
Difficiles : nunquam hunc animum Natura minori
Corpore, nec tantas ausa est includere vires.
Postquam oleo gavisa cutis, petit æquor uterque
Procursu medium, atque hausta vestitur arena.
Tum madidos artus alterno pulvere siccant,
Collaque demersere humeris, et brachia late
Vara tenent. Jam tunc astu deducit in æquum
Callidus, et celsum procurvat Agyllea Tydeus
Submissus tergo, et genibus vicinus arenæ.
Ille autem, Alpini veluti regina cupressus
Verticis, urgentes cervicem inclinat in Austros,
Vix sese radice tenens, terræque propinquat,
Jamdudum ætherias eadem reditura sub auras;
Non secus ingentes artus præcelsus Agylleus
Sponte premit, parvumque gemens duplicatur in hostem:
Et jam alterna manus, frontemque, humerosque, latusque,
Collaque, pectoraque, et vitantia crura lacessit:
Interdumque diu pendent per mutua fulti
Brachia, nunc sævi digitorum vincula frangunt.
Non sic ductores gemini gregis horrida tauri

Bella movent : medio conjux stat candida prato
Victorem exspectans : rumpunt obnixa furentes
Pectora, subdit amor stimulos, et vulnera sanat.
Fulminei sic dente sues, sic hispida turpes
Prœlia villosis ineunt complexibus ursi.
Vis eadem Œnidæ : nec sole, aut pulvere fessa
Membra labant : riget arcta cutis, durisque laborum
Castigata toris : contra non integer ille
Flatibus alternis ægroque effœtus hiatu
Exuit ingestas fluvio sudoris arenas,
Ac furtim rapta sustentat pectora terra.
Instat agens Tydeus, fictumque in colla minatus
Crura subit : cœptis non evaluere potiri
Frustratæ brevitate manus : venit arduus ille
Desuper, oppressumque ingentis mole ruinæ
Condidit : haud aliter collis scrutator Iberi
Quum subiit, longeque diem, vitamque reliquit,
Si tremuit suspensus ager, subitumque fragorem
Rupta dedit tellus, latet intus monte soluto
Obrutus, ac penitus fractum obductumque cadaver
Indignantem animum propriis non reddidit astris.
Acrior hoc Tydeus, animisque et pectore supra est.
Nec mora, cum vinclis onerique elapsus iniquo
Circumit errantem, et tergo nec opinus inhæret :
Mox latus, et firmo celer implicat ilia nexu;
Poplitibus genua inde premens evadere nodos
Nequicquam et lateri dextram insertare parantem
Improbus, horrendum visu ac mirabile pondus,
Sustulit. Herculeis pressum sic fama lacertis
Terrigenam sudasse Libyn, quum fraude reperta

Raptus in excelsum, nec jam spes ulla cadendi,
Nec licet extrema matrem contingere planta.
Fit sonus, et lætos attollunt agmina plausus.
Tunc alte librans inopinum sponte remisit,
Obliquumque dedit, procumbentemque secutus
Colla simul dextra, pedibus simul inguina vinxit.
Deficit obsessus, soloque pudore repugnat.
Tandem pectus humi, pronamque extensus in alvum
Sternitur, ac longo mœstus post tempore surgit,
Turpia signata linquens vestigia terra.
Palmam autem dextra, lævaque nitentia dono
Arma ferens Tydeus: «Quid si non sanguinis hujus
Partem haud exiguam, scitis, Dircæus haberet
Campus? ubi hæ nuper Thebarum fœdera plagæ?»
Hæc simul ostentans, quæsitaque præmia laudum
Dat sociis: sequitur neglectus Agyllea thorax.
Sunt et qui nudo subeant concurrere ferro.
Jamque aderant instructi armis Epidaurius Agreus,
Et nondum fatis Dircæus agentibus exsul.
Dux vetat Iasides: «Manet ingens copia leti,
O juvenes: servate animos, avidumque furorem
Sanguinis adversi: tuque o, quem propter avita
Jugera, dilectas cui desolavimus urbes,
Ne, precor, ante aciem, jus tantum casibus esse,
Fraternisque sinas, abigant hoc numina! votis.»
Sic ait: atque ambos aurata casside ditat.
Tunc genero, ne laudis egens, jubet ardua necti
Tempora, Thebarumque ingenti voce citari
Victorem. Diræ retinebant omina Parcæ.
Ipsum etiam proprio certamina festa labore

Dignari, et tumulo supremum hunc addere honorem,
Hortantur proceres : ac, ne victoria desit
Una ducum numero, fundat vel Lycia cornu
Tela rogant, tenui vel nubila transeat hasta.
Obsequitur gaudens, viridique ex aggere in æquum
Stipatus summis juvenum descendit : at illi
Pone leves portat pharetras et cornua jussus
Armiger : ingentem jactu transmittere circum
Eminus, et dictæ dare vulnera destinat orno.
Quis fluere occultis rerum neget omina causis?
Fata patent homini : piget inservare, peritque
Venturi promissa fides : sic omina casum
Fecimus, et vires auxit Fortuna nocendi.
Campum emensa brevi fatalis ab arbore tacta,
Horrendum visu, per quas modo fugerat auras,
Venit arundo retro, versumque a fine tenorem
Pertulit, et notæ juxta ruit ora pharetræ.
Multa duces errore serunt : hi nubila, et altos
Occurrisse Notos : adverso roboris ictu
Tela repulsa alii. Penitus latet exitus ingens,
Monstratumque nefas : uni remeabile bellum,
Et tristes domino spondebat arundo recursus.

LIBER SEPTIMUS.

Atque ea cunctantes Tyrii primordia belli
Juppiter haud æquo respexit corde Pelasgos,
Concussitque caput; motu quo celsa laborant
Sidera, proclamatque adici cervicibus Atlas.
Tunc ita velocem Tegees affatur alumnum :
« I, medium rapido Borean illabere saltu
Bistonias super usque domos, axemque nivosi
Sideris; Oceano vetitum qua Parrhasis ignem
Nubibus hybernis et nostro pascitur imbri.
Atque ibi seu posita respirat cuspide Mavors,
Quanquam invisa quies; seu, quod reor, arma tubasque
Insatiatus habet, caræque in sanguine gentis
Luxuriat; propere monitus iramque parentis
Ede, nihil parcens : nempe olim accendere jussus
Inachias acies, atque omne quod Isthmius umbo
Distinet, et raucæ circumtonat ira Maleæ.
Illi vix muros limenque egressa juventus
Sacra colunt : credas bello rediisse, tot instant
Plausibus, offensique sedent ad justa sepulcri.
Hicne tuus, Gradive, furor? sonat orbe recusso
Discus, et Œbalii coeunt in prœlia cæstus.
At si ipsi rabies, ferrique insana voluptas
Qua tumet; immeritas cineri dabit impius urbes,
Ferrum ignemque ferens, implorantesque Tonantem

Sternet humi populos, miserumque exhauriet orbem.
Nunc lenis belli, nostraque remittitur ira.
Quod nisi præcipitat pugnas, dictoque jubentis
Ocius impingit Tyriis Danaa agmina muris,
Nil equidem crudele minor; sit mite bonumque
Numen, et effreni laxentur in otia mores.
Reddat equos, ensemque mihi, nec sanguinis ultra
Jus erit : adspiciam terras, pacemque jubebo
Omnibus; Ogygio sat erit Tritonia bello. »
  Dixerat, et Thracum Cyllenius arva subibat :
Atque illum Arctoæ labentem cardine portæ
Tempestas æterna plagæ, prætentaque cœlo
Agmina nimborum, primique Aquilonis hiatus
In diversa ferunt : crepat aures grandine multa
Palla, nec Arcadii bene protegit umbra galeri.
  Hic steriles delubra notat Mavortia silvas,
Horrescitque tuens; ubi mille furoribus illi
Cingitur adverso domus immansueta sub Hæmo.
Ferrea compago laterum, ferro arcta teruntur
Limina; ferratis incumbunt tecta columnis.
Læditur adversum Phœbi jubar, ipsaque sedem
Lux timet, et dirus contristat sidera fulgor.
  Digna loco statio : primis salit Impetus amens
E foribus, cæcumque Nefas, Iræque rubentes,
Exsanguesque Metus; occultisque ensibus adstant
Insidiæ, geminumque tenens Discordia ferrum.
Innumeris strepit aula Minis : tristissima Virtus
Stat medio, lætusque Furor; vultuque cruento
Mors armata sedet : bellorum solus in aris
Sanguis, et incensis qui raptus ab urbibus ignis.

Terrarum exuviæ circum, et fastigia templi
Captæ insignibant gentes, cælataque ferro
Fragmina portarum, bellatricesque carinæ,
Et vacui currus, protritaque curribus ora,
Pæne etiam gemitus; adeo vis omnis, et omne
Vulnus! ubique ipsum, sed non usquam ore remisso
Cernere erat : talem divina Mulciber arte
Ediderat : nondum radiis monstratus adulter
Fœda catenato luerat connubia lecto.

Quærere templorum regem vix cœperat ales
Mænalius, tremit ecce solum, et mugire refractis
Corniger Hebrus aquis : tunc quod pecus utile bellis
Vallem infestabat, trepidas spumare per herbas,
Signa adventantis; clausæque adamante perenni
Dissiluere fores : Hyrcano in sanguine pulcher
Ipse subit curru, diraque adspergine latos
Mutat agros : spolia a tergo, flentesque catervæ.
Dant silvæ, nixque alta locum : regit atra jugales
Sanguinea Bellona manu, longaque fatigat
Cuspide : diriguit visu Cyllenia proles,
Submisitque genas : ipsi reverentia patri,
Si prope sit, dematque minas, nec talia mandet.

«Quod Jovis imperium? magno quid ab æthere portas?
Occupat Armipotens : neque enim hunc, germane, sub axem
Sponte venis, hiemesque meas, cui roscida juxta
Mænala, et æstivi clementior aura Lycæi.»

Ille refert consulta patris : nec longa moratus,
Sicut anhelabant juncto sudore volantes
Mars impellit equos, residesque in prœlia Graios
Ipse etiam indignans : vidit pater altus, et ira

Jam levior, tardo flectebat pondere vultum.
Ut si quando ruit, debellatasque reliquit
Eurus aquas, pax ipsa tumet, pontumque jacentem
Exanimis jam volvit hiems : nondum arma carinis
Omnia, nec toto respirant pectore nautæ.
Finierat pugnas honor exsequialis inermes,
Necdum aberant cœtus, cunctisque silentibus heros
Vina solo fundens cinerem placabat Adrastus
Archemori : « Da, parve, tuum trieteride multa
Instaurare diem; nec saucius Arcadas aras
Malit adire Pelops, Elæaque pulset eburna
Templa manu; nec Castaliis altaribus anguis,
Nec sua pinigero magis adnatet umbra Lechæo.
Nos te lugenti, puer, inficiamur Averno,
Mœstaque perpetuis sollemnia jungimus astris;
Nunc festina cohors : at si Bœotia ferro
Vertere tecta dabis, magnis tunc dignior aris,
Tunc Deus; Inachias nec tantum culta per urbes
Numina, captivis etiam jurabere Thebis. »
Dux ea pro cunctis : eadem sibi quisque vovebat.
Jam pronis Gradivus equis Ephyræa premebat
Litora, qua summas caput Acrocorinthus in auras
Tollit, et alterna geminum mare protegit umbra.
Inde unum dira comitum de plebe Pavorem
Quadrupedes anteire jubet : non alter anhelos
Insinuare metus, animumque avertere veris
Aptior : innumeræ monstro vocesque, manusque,
Et facies quæcunque libet : bonus omnia credi
Auctor, et horrificis lymphare incursibus urbes.
Si geminos soles, ruituraque suadeat astra,

Aut nutare solum, aut veteres descendere silvas,
Ah! miseri vidisse putent : tunc âcre novabat
Ingenium : falso Nemeæum pulvere campum
Erigit : attoniti tenebrosam a vertice nubem
Respexere duces : falso clamore tumultum
Auget, et arma virum, pulsusque imitatur equorum,
Terribilemque vagas ululatum spargit in auras.
Exsiluere animi; dubiumque in murmure vulgus
Pendet : « Ubi iste fragor, ni fallimur aure? sed unde
Pulvereo stant astra globo? num Ismenius ultro
Miles? ita est; veniunt : tanta autem audacia Thebis?
An dubitent? agedum inferias et busta colamus. »
Hæc Pavor attonitis : variosque per agmina vultus
Induitur, nunc Pisæis e millibus unus,
Nunc Pylius, nunc ore Lacon, hostesque propinquos
Adjurat, turmasque metu consternat inani :
Nil falsum trepidis : ut vero amentibus ipse
Incidit, et sacræ circum fastigia vallis
Turbine prævectus rapido, ter sustulit hastam,
Ter concussit equos, clypeum ter pectore plausit;
« Arma, arma, insani : » sua quisque, ignotaque nullo
More rapit, mutant galeas, alienaque cogunt
Ad juga cornipedes; ferus omni in pectore sævit
Mortis amor, cædisque; nihil flagrantibus obstat.
Præcipitant, redimuntque moras : sic litora vento
Incipiente fremunt, fugitur quum portus; ubique
Vela fluunt, laxi jactantur ubique rudentes;
Jamque natant remi, natat omnis in æquore summo
Ancora; jam dulcis medii de gurgite ponti
Respicitur tellus, comitesque a puppe relicti.

Viderat Inachias rapidum glomerare cohortes
Bacchus iter; gemuit Tyriam conversus ad urbem,
Altricemque domum, et patrios reminiscitur ignes,
Purpureum tristi turbatus pectora vultum;
Non crines, non serta loco; dextramque reliquit
Thyrsus, et intactæ ceciderunt cornibus uvæ.
Ergo ut erat lacrymis lapsoque inhonorus amictu,
Ante Jovem (et tunc forte polum secretus habebat)
Constitit, haud unquam facie conspectus in illa;
Nec causæ latuere patrem, supplexque profatur:
« Exscindisne tuas, Divum sator optime, Thebas?
Sæva adeo conjux? nec te telluris amatæ,
Deceptique laris miseret, cinerumque meorum?
Esto, olim invitum jaculatus nubibus ignem,
Credimus: en iterum atra refers incendia terris,
Nec Styge jurata, nec pellicis arte rogatus.
Quis modus? an nobis pater iratusque bonusque
Fulmen habes? sed non Danaeia limina talis,
Parrhasiumque nemus, Ledæasque ibis Amyclas.
Scilicet e cunctis ego neglectissima natis
Progenies? ego nempe tamen qui dulce ferenti
Pondus eram: cui tu dignatus limina vitæ
Præreptumque iter, et maternos reddere menses.
Adde, quod imbellis, rarisque exercita castris
Turba meas acies, mea tantum prœlia norunt,
Nectere fronde comas, et ad inspirata rotari
Buxa, timent thyrsos nuptarum, et prœlia matrum.
Unde tubas Martemque pati? quin fervidus ecce
Quanta parat? quid si ille tuos Curetas in arma
Ducat? et innocuis jubeat decernere peltis?

Quinetiam invisos (sic hostis defuit?) Argos
Elicis! O ipsis, genitor, graviora periclis
Jussa! novercales ruimus ditare Mycenas.
Cedo equidem : quo sacra tamen, ritusque peremtæ
Gentis? et in tumulos, si quid male fœta reliquit
Mater, abire jubes? Thracen, silvasque Lycurgi?
Anne triumphatos fugiam captivus ad Indos?
Da sedem profugo : potuit Latonia frater
Saxa, nec invideo, defigere Delon, et imis
Commendare fretis : cara submovit ab arce
Hostiles Tritonis aquas : vidi ipse potentem
Gentibus Eois Epaphum dare jura; nec ullas
Cyllene secreta tubas Minoave curat
Ida : quid heu tantum nostris offenderis aris?
Hic tibi, quando minor jam nostra potentia, noctes
Herculeæ, placitusque vagæ Nycteidos ardor;
Hic Tyrium genus, et nostro felicior igne
Taurus : Agenoreos saltem tutare nepotes. »

Invidiam risit pater, et jam poplite flexum,
Sternentemque manus tranquillus ad oscula tollit,
Inque vicem placida orsa refert : « Non conjugis ista
Consiliis, ut rere, puer; nec sæva roganti
Sic expostus ego : immoto deducimur orbe
Fatorum; veteres, seræque in prœlia causæ.
Nam cui tanta quies irarum? aut sanguinis usus
Parcior humani? videt axis, et ista per ævum
Mecum æterna domus, quoties jam torta reponam
Fulmina, quam rarus terris hic imperet ignis.
Quinetiam invitus magna ulciscendaque passis
Aut Lapithas Marti, aut veterem Calydona Dianæ

Expugnare dedi; meaque est jactura, pigetque
Tot mutare animas, tot reddere corpora vitæ.
Labdacios vero, Pelopisque a stirpe nepotes
Tardum abolere mihi : scis ipse, ut crimina mittam
Dorica, quam promtæ Superos incessere Thebæ;
Te quoque : sed, quoniam vetus excidit ira, silebo.
Non tamen aut patrio respersus sanguine Pentheus,
Aut matrem scelerasse toris, aut crimine fratres
Progenuisse reus, lacero tua lustra replevit
Funere : ubi fletus? ubi tunc ars tanta precandi?
Ast ego non proprio diros impendo dolori
Œdipodionidas : rogat hoc tellusque, polusque,
Et pietas, et læsa fides, naturaque, et ipsi
Eumenidum mores : sed tu super urbe moveri
Parce tua; non hoc statui sub tempore rebus
Occasum Aoniis : veniet suspectior ætas,
Ultoresque alii : nunc regia Juno queretur. »
His ille auditis mentemque habitumque recepit.
Ut quum sole malo, tristique rosaria pallent
Usta Noto, si clara dies, Zephyrique refecit
Aura polum, redit omnis honos, emissaque lucent
Germina, et informes ornat sua gloria virgas.
Nuntius, attonitas jamdudum Eteoclis ad aures
Explorata ferens, longo docet agmine Graios
Ire duces, nec jam Aoniis procul abfore campis;
Quacunque ingressi, tremere, ac miserescere cunctos
Thebarum; qui stirpe refert, qui nomine, et armis.
Ille metum condens, audire exposcit, et odit
Narrantem. Hinc dictis socios stimulare, suasque
Metiri decernit opes : exciverat omnem

Aoniam, Eubœamque, et Phocidos arva propinquæ
Mars : ita dulce Jovi. Longo fugit ordine velox
Tessera; propellunt acies, seseque sub armis
Ostentant, subeunt campo, qui proximus urbi
Damnatus bellis patet, exspectatque furores.
Nondum hostis circa; trepido tamen agmine matres
Conscendunt muros, inde arma nitentia natis
Et formidandos monstrant sub casside patres.
Turre procul sola nondum concessa videri
Antigone populis, teneras defenditur atra
Veste genas; juxtaque comes, quo Laius ibat
Armigero; tunc virgo senem regina veretur.
Quæ sic orsa prior : « Spesne obstatura Pelasgis
Hæc vexilla, pater? Pelopis descendere totas
Audimus gentes : dic, o precor, extera regum
Agmina : nam video, quæ noster signa Menœceus,
Quæ noster gerat arma Creon, quam celsus ahena
Sphinge per ingentes Homoloidas exeat Hæmon. »
Sic rudis Antigone : senior cui talia Phorbas :
« Mille sagittiferos gelidæ de colle Tanagræ
Promovet ecce Dryas : hic, cui nivea arma tridentem
Atque auro rude fulmen habent, Orionis alti
Non falsus virtute nepos : procul, oro, paternum
Omen, et innuptæ vetus excidat ira Dianæ!
Jungunt se castris, regisque in nomen adoptant
Ocaleæ, Medeonque, et confertissima lucis
Nysa, Dionæisque avibus circumsona Thisbe.
« Proximus Eurymedon, cui pastoralia Fauni
Arma patris, pinusque jubas imitatur equinas,
Terribilis silvis : reor et Mavorte cruento

Talis erit : dites pecorum comitantur Erythræ,
Qui Scolon, densamque jugis Eteonon iniquis,
Qui breve litus Hyles, Atalantæumque superbi
Schœnon habent, notique colunt vestigia campi.
Fraxineas vibrant Macetum de more sarissas,
Sævaque difficiles excludere vulnera peltas.
Ecce autem clamore ruunt Neptunia plebes
Onchesti, quos pinigeris Mycalessos in agris,
Palladiusque Melas, Hecatæaque gurgite nutrit
Gargaphye : quorumque novis Haliartos aristis
Invidet, et nimia sata læta supervenit herba.
Tela rudes trunci, galeæ vacua ora leonum,
Arborei dant scuta sinus. Hos regis egenos
Amphion en noster agit (cognoscere pronum,
Virgo), lyra galeam tauroque insignis avito.
Macte animo juvenis : medios parat ire per enses,
Nudaque pro caris opponere pectora muris.
Vos etiam nostris, Heliconia turba, venitis
Addere rebus opem ; tuque, o Permesse, canoris
Et, felix Olmie, vadis, armatis alumnos
Bellorum resides : patriis concentibus audis
Exsultare gregem : quales, quum pallida cedit
Bruma, renidentem deducunt Strymona cycni.
Ite alacres, nunquam vestri morientur honores,
Bellaque perpetuo memorabunt carmine Musæ. »
Dixerat, et paullum virgo interfata docenti :
« Illi autem, quanam junguntur origine fratres ?
Sic certe paria arma viris, sic exit in auras
Cassidis æquus apex : utinam hæc concordia nostris ! »
Cui senior ridens : « Non prima errore videndi

Falleris, Antigone : multi hos, nam decipit ætas,
Dixerunt fratres : pater est, natusque; sed ævi
Confudere modos : puerum Lapithonia nympha
Dircetis, expertem thalami, crudumque maritis
Ignibus, ante diem cupido violavit amore,
Improba connubii : nec longum et pulcher Alathreus
Editus, ac primæ genitorem in flore juventæ
Consequitur, traxitque notas, et miscuit annos.
Et nunc sic fratres mentito nomine gaudent;
Plus pater : hunc olim juvat et ventura senectus.
Tercentum genitor, totidemque in prœlia natus
Exercent equites : hi deseruisse feruntur
Exilem Glisanta, Coroniamque, feracem
Messe Coroniam, Baccho Glisanta colentes.
« Sed potius celsos umbrantem hunc adspice late
Hypsea quadrijugos, clypei septemplice tauro
Læva, ter insuto servantem ingentia ferro
Pectora : nam tergo nunquam metus : hasta vetustum
Silvarum decus, emissæ cui pervia semper
Armaque, pectoraque et nunquam manus irrita voti.
Asopos genuisse datur, dignusque videri
Tunc pater, abruptis quum torrentissimus exit
Pontibus, aut natæ tumidus quum virginis ultor
Flumina concussit, generum indignata Tonantem.
Namque ferunt raptam patriis Æginan ab undis
Amplexu latuisse Jovis : furit amnis, et astris
Infensus bellare parat (nondum ista licebant
Nec Superis); stetit audaces effusus in iras,
Conseruitque manus, nec quem imploraret habebat,
Donec vi tonitrus submotus, et igne trisulco

Cessit : adhuc ripis animosus gurges anhelis,
Fulmineum cinerem, magnæque insignia pœnæ
Gaudet, et Ætnæos in cœlum efflare vapores.
« Talem Cadmeo mirabimur Hypsea campo,
Si modo placavit felix Ægina Tonantem.
« Ducit Ithonæos et Alalcomenæa Minervæ
Agmina, quos Mide, quos humida suggerit Arne,
Aulida qui Græamque serunt, viridesque Platæas,
Et sulco Peteona domant, refluumque meatu
Euripum, qua noster abit, teque ultima tractu
Anthedon, ubi gramineo de litore Glaucus
Poscentes irrupit aquas, jam crine genisque
Cærulus, et mixtos expavit ab inguine pisces.
Glandibus et torta Zephyros incidere funda
Cura : Cydoneas anteibunt gesa sagittas.
Tu quoque præclarum forma, Cephisse, dedisses
Narcissum, sed Thespiacis jam pallet in agris
Trux puer : orbata florem pater alluit unda.
« Quis tibi Phœbæas acies, veteremque revolvat
Phocida? qui Panopen, qui Daulida, qui Cyparisson,
Et valles, Lebadea, tuas, et Hyampolin acri
Subnixam scopulo, vel qui Parnasson utrumque
Aut Cyrrham tauris, Anemoriamque supinant,
Coryciumque nemus? propellentemque Lilæam
Cephissi glaciale caput, quo suetus anhelam
Ferre sitim Python, amnemque avertere ponto.
Omnibus immixtas cono super adspice lauros,
Armaque vel Tityon, vel Delon habentia, vel quas
Hic Deus innumera laxavit cæde pharetras.
« Iphitus acer agit, genitor cui nuper ademtus

Naubolus Hippasides, tuus, o mitissime Lai,
Hospes; adhuc currus, securaque lora tenebat,
Quum tua subter equos jacuit convulsa cruentis
Ictibus, o utinam nostro cum sanguine, cervix! »
Dicentis maducre genæ, vultumque per omnem
Pallor iit, vocisque repens singultus apertum
Intercepit iter : refovet frigentis amicum
Pectus alumna senis : redit, atque exile profatur :
« O mihi sollicitum decus ac suprema voluptas,
Antigone! seras tibi demoror improbus umbras,
Fors eadem scelera et cædes visurus avitas.
Donec te thalamis habilem, integramque resignem,
Hoc satis, et fessum vita dimittite, Parcæ.
« Sed dum labor iners, quanti nunc ecce reviso
Transabiere duces. Clonium atque in terga comantes
Non ego Abantiadas, non te, saxosa Caryste,
Non humiles Ægas, altumque Capharea dixi.
Et jam acies obtusa negat, cunctique resistunt
Et tuus armatis jubet ecce silentia frater. »
Vix ea turre senex, quum ductor ab aggere cœpit:
« Magnanimi reges, quibus haud parere recusem
Ductor, et ipse meas miles defendere Thebas,
Non ego vos stimulare parem (nam liber in arma
Impetus, et meritas ultro jurastis in iras),
Nec laudare satis, dignasque rependere grates
Sufficiam : referent Superi, vestræque subacto
Hoste manus : urbem socia de gente subistis
Tutari, quam non aliis populator ab oris
Belliger, externave satus tellure, sed hostis
Indigena assultat, cui castra adversa regenti

Hic pater, hic genitrix, hic junctæ stirpe sorores,
Hic erat et frater. Cerne en ubicunque nefandus
Exscidium moliris avis. Venere volentes
Aoniæ populi; nec sum tibi, sæve, relictus.
Quid velit ista cohors, et te sentire decebat.
Reddere regna vetant. » Sic fatus, et omnia rite
Disponit, qui bella gerant, qui mœnia servent,
Quas in fronte manus, medio quas robore sistat.
Perspicuas sic luce fores, et virgea pastor
Claustra levat, dum terra recens : jubet ordine primos
Ire duces, media stipantur plebe maritæ :
Ipse levat gravidas, et humum tactura parentum
Ubera, succiduasque apportat matribus agnas.
Interea Danai noctemque diemque sub armis,
Noctem iterum rursusque diem (sic ira ferebat),
Ingeminant : contemta quies, vix aut sopor illis,
Aut epulæ fecere moram : properatur in hostem
More fugæ : nec monstra tenent, quæ plurima nectit
Prodigiale canens certi fors prævia fati.
Quippe ferunt diros monitus volucresque, feræque,
Sideraque, aversique suis decursibus amnes :
Infestumque tonat pater, et mala fulgura lucent :
Terrificæque adytis voces, clausæque Deorum
Sponte fores : nunc sanguineus, nunc saxeus imber,
Et subiti Manes, flentumque occursus avorum.
Tunc et Apollineæ tacuere oracula Cyrrhæ,
Et non assuetis pernox ululavit Eleusin
Mensibus, et templis Sparte præsaga reclusis
Vidit Amyclæos, facinus! concurrere fratres.
Arcades insanas latrare Lycaonis umbras

Nocte ferunt tacita : sævo decurrere campo
Œnomaum sua Pisa refert. Acheloon utroque
Deformem cornu vagus infamabat Acarnan.
Perseos effigiem mœstam exorantque Mycenæ
Confusum Junonis ebur : mugire potentem
Inachon agricolæ, gemini maris incola narrat
Thebanum toto planxisse Palæmona ponto.
Hæc audit Pelopea phalanx; sed bellicus ardor
Consiliis obstat Divum, prohibetque timeri.

Jam ripas, Asope, tuas, Bœotaque ventum
Flumina; non ausæ transmittere protinus alæ
Hostilem fluvium; forte et trepidantibus ingens
Descendebat agris, animos sive imbrifer arcus,
Seu montana dedit nubes, seu fluminis illa
Mens fuit, objectusque vado pater arma vetabat.

Tunc ferus Hippomedon magno cum fragmine ripæ
Cunctantem dejecit equum, ducibusque relictis
Gurgite de medio frenis suspensus, et armis,
« Ite viri, clamat : sic vos in mœnia primus
Ducere, sic clausas voveo perfringere Thebas. »

Præcipitant cuncti fluvio, puduitque secutos.
Ac velut ignotum si quando armenta per amnem
Pastor agit, stat triste pecus, procul altera tellus
Omnibus, et late medius timor : ast ubi ductor
Taurus init, fecitque vadum, tunc mollior unda,
Tunc faciles saltus, visæque accedere ripæ.

Haud procul inde jugum, tutisque accommoda castris
Arva notant, unde urbem etiam turresque videre
Sidonias : placuit sedes, fidique receptus,
Colle per excelsum patulo, quem subter aperto

Arva sinu, nullique aliis a montibus obstant
Despectus : nec longa labor munimina durus
Addidit : ipsa loco mirum natura favebat.
In vallum elatæ rupes, devexaque fossis
Æqua, et fortuito ductæ quater aggere pinnæ :
Cetera dant ipsi, donec sol montibus omnis
Erepsit, rebusque dedit sopor otia fessis.

Quis queat attonitas dictis ostendere Thebas?
Urbem in conspectu belli suprema parantem
Territat insomnem nox atra, diemque minatur.
Discurrunt muris : nil septum horrore sub illo,
Nil fidum satis, invalidæque Amphionis arces.
Rumor ubique altus, pluresque annuntiat hostes,
Majoresque timor : spectant tentoria contra
Inachia, externosque suis in montibus ignes.
Hi precibus, questuque Deos : hi Martia tela
Belligerosque hortantur equos : hi pectora fletu
Cara premunt, miserique rogos, et crastina mandant
Funera. Si tenuis demisit lumina somnus,
Bella gerunt : modo lucra moræ, modo tædia vitæ
Attonitis : lucemque timent, lucemque precantur.
It geminum excutiens anguem, et bacchatur utrisque
Tisiphone castris : fratrem huic, fratrem ingerit illi,
Aut utrique patrem ; procul ille penatibus imis,
Excitus implorat Furias, oculosque reposcit.

Jam gelidam Phœben et caligantia primus
Hauserat astra dies, quum jam tumet igne futuro
Oceanus, lateque novo Titane reclusum
Æquor, anhelantum radiis subsidit equorum.
Ecce truces oculos sordentibus obsita canis

Exsanguesque Iocasta genas, et brachia planctu
Nigra ferens, ramumque oleæ cum velleris atri
Nexibus, Eumenidum velut antiquissima, portis
Egreditur, magna cum majestate malorum.
Hinc atque hinc natæ, melior jam sexus, aniles
Præcipitantem artus, et plusquam posset euntem
Sustentant : venit ante hostes, et pectore nudo
Claustra adversa ferit, tremulisque ululatibus orat
Admitti : « Reserare viam rogat impia belli
Mater : in his aliquod jus execrabile castris
Huic utero est. » Trepidi visam expavere manipli,
Auditamque magis : remeat jam missus Adrasto
Nuntius; excipiunt jussi, mediosque per enses
Dant iter : illa duces ut primum adspexit Achivos,
Clamorem horrendum luctu furiata resolvit :
« Argolici proceres, hei quis monstraverit hostem,
Quem peperi? quanam inveniam, mihi dicite, natum
Sub galea? » Venit attonitæ Cadmeius heros
Obvius, et raptam lacrymis gaudentibus implet,
Solaturque tenens, atque inter singula, matrem,
Matrem iterat, nunc ipsam urgens, nunc cara sororum
Pectora, quum mixta fletus anus asperat ira :
« Quid molles lacrymas, venerandaque nomina fingis,
Rex Argive, mihi? quid colla amplexibus ambis,
Invisamque teris ferrato pectore matrem?
Tune ille exsilio vagus? et miserabilis hospes?
Quem non permoveas? longe tua jussa cohortes
Exspectant, multoque latus præfulgurat ense.
Ah miseræ matres! hunc te noctesque, diesque,
Deflebam : si verba tamen, monitusque tuorum

Dignaris, dum castra silent, suspensaque bellum
Horrescit pietas, genitrix jubeoque, rogoque,
I mecum, patriosque Deos, arsuraque saltem
Tecta vide, fratremque, quid aufers lumina? fratrem
Alloquere, et regnum jam me sub judice posce.
Aut dabit, aut ferrum causa meliore resumes.
Anne times, ne forte doli, et te conscia mater
Decipiam? non sic miseros fas omne penates
Effugiet : vix Œdipode ducente timeres.
Nupsi equidem, peperique nefas : sed diligo tales,
Ah dolor, et vestros etiamnum excuso furores.
Quod si adeo perstas, ultro tibi, sæve, triumphum
Detulimus : religa captas in terga sorores,
Injice vincla mihi : gravis huc utcunque feretur
Et pater. Ad vestrum gemitus nunc verto pudorem,
Inachidæ : liquistis enim parvosque senesque,
Et lacrymas has quisque domi; sua credite matri
Viscera : si vobis hic parvo in tempore carus,
Sitque precor, quid me, oro, decet? quidve ista, Pelasgi,
Ubera? ab Hyrcanis hoc Odrysisque tulissem
Regibus, et si qui nostros vicere furores.
Annuite, aut natum complexa superstite bello
Hic moriar. » Tumidas frangebant dicta cohortes,
Nutantesque virum galeas, et sparsa videres
Fletibus arma piis : quales ubi tela virosque
Pectoris impulsu rapidi stravere leones;
Protinus ira minor, gaudentque in corpore capto
Securam differre famem : sic flexa Pelasgum
Corda labant, ferrique avidus mansueverat ardor.
Ipse etiam ante omnes nunc matris ad oscula versus,

Nunc rudis Ismenes, nunc flebiliora precantis
Antigones, variaque animum turbante procella
Exciderat regnum : cupit ire, et mitis Adrastus
Non vetat : hic justæ Tydeus memor occupat iræ :
« Me potius socii, qui fidum Eteoclea nuper
Expertus, nec frater eram, me opponite regi,
Cujus adhuc pacem egregiam, et bona fœdera gesto
Pectore in hoc : ubi tunc fidei, pacisque sequestra
Mater eras, pulchris quum me nox vestra morata est
Hospitiis? nempe hæc trahis ad commercia natum?
Duc illum in campum, vestro qui sanguine pinguis
Spirat adhuc, pinguisque meo : tu porro sequeris,
Heu nimium mitis, nimiumque oblite tuorum!
Scilicet infestæ quum te circum undique dextræ
Nudabunt enses, hæc flebit, et arma quiescent?
Tene ille, heu demens, semel intra mœnia clausum,
Possessumque odiis Argiva in castra remittet?
Ante hæc excusso frondescet lancea ferro,
Inachus ante retro, nosterque Achelous abibunt.
Sed mite alloquium, et sævis pax quæritur armis:
Hæc quoque castra patent, necdum meruere timeri.
An suspectus ego? abscedo, et mea vulnera dono.
Intret, et hic genitrix eadem, mediæque sorores.
Finge autem pactis evictum excedere regnis,
Nempe iterum reddes? » Rursus mutata trahuntur
Agmina consiliis : subito ceu turbine cœli
Obvius adversum Boreæ Notus abstulit æquor.
Arma iterum, furiæque placent : fera tempus Erinnys
Arripit, et primæ molitur semina pugnæ.
Errabant geminæ Dircæa ad flumina tigres,

Mite jugum, belli quondam vastator Eoi
Currus, Erythræis quas nuper victor ab oris
Liber in Aonios meritas dimiserat agros
Illas turba Dei, seniorque ex more sacerdos
Sanguinis oblitas, atque Indum gramen olentes,
Palmite maturo variisque ornare corymbis
Curat, et alterno maculas interligat ostro.
Jamque ipsi colles, ipsa has, quis credat? amabant
Armenta, atque ausæ çircum mugire juvencæ.
Quippe nihil grassata fames, manus obvia pascit,
Exspectantque cibos, fusoque horrenda supinant
Ora mero, vaga rure quies : si quando benigno
Urbem iniere gradu, domus omnis, et omnia sacris
Templa calent, ipsumque fides intrasse Lyæum.
Has ubi vipereo tactas ter utramque flagello
Eumenis in furias, animumque redire priorem
Impulit, erumpunt non agnoscentibus Argis :
Ceu duo diverso pariter si fulmina cœlo
Rupta cadant, longumque trahant per nubila crinem.
Non aliter cursu rapidæ, atque immane frementes
Transiliunt campos, aurigamque impete vasto,
Amphiarae, tuum (nec defuit omen, heriles
Forte is primus equos stagna ad vicina trahebat)
Corripiunt : mox Tænarium qui proximus Idam
Ætolumque Acamanta premunt : fuga torva per agros
Cornipedum, visa donec flammatus Aconteus
Strage virum, cui sueta feras prosternere virtus,
Arcas erat, densis jam fida ad mœnia versas
Insequitur telis, multumque hastile resumens
Ter, quater, adducto per terga, per ilia telo

Transigit : illæ autem longo cum limite fusi
Sanguinis, ad portas utrimque exstantia ducunt
Spicula semianimes, gemituque imitante querelas,
Saucia dilectis acclinant pectora muris.
Templa putes, urbemque rapi, facibusque nefandis
Sidonios ardere lares : sic clamor apertis
Exoritur muris : mallent cunabula magni
Herculis, aut Semeles thalamum, aut penetrale ruisse
Harmonies : cultor Bacchæus Acontea Phegeus
Jam vacuum telis, geminoque in sanguine ovantem
Cominus ense petit : subeunt Tegeæa juventus
Auxilio tardi : jam supra sacra ferarum
Corpora mœrenti juvenis jacet ultio Baccho.
Rumpitur et Graium subito per castra tumultu
Concilium : fugit externos Iocasta per hostes,
Jam non ausa preces : natas, ipsamque repellunt
Qui modo tam mites; et præceps tempore Tydeus
Utitur : « Ite age, nunc pacem sperate, fidemque!
Nunc saltem differre nefas? potuitne morari
Dum genitrix dimissa redit? » Sic fatus aperto
Ense vocat socios : sævus jam clamor, et iræ
Hinc atque inde calent : nullo venit ordine bellum;
Confusique duces vulgo, et neglecta regentum
Imperia : una equites mixti, peditumque catervæ,
Et rapidi currus : premit indigesta ruentes
Copia, nec sese vacat ostentare, nec hostem
Noscere : sic subitis Thebana Argivaque pubes
Conflixere globis : retro vexilla, tubæque
Post tergum, et litui bellum invenere secuti.
Tantus ab exiguo crudescit sanguine Mavors!

Ventus uti primas struit inter nubila vires
Lenis adhuc, frondesque, et aperta cacumina gestat:
Mox rapuit nemus, et montes patefecit opacos.
Nunc age, Pieriæ, non vos longinqua, sorores,
Consulimus, vestras acies, vestramque referte
Aoniam; vidistis enim, dum Marte propinquo
Horrent Tyrrhenos Heliconia plectra tumultus.
Sidonium Pterelan sonipes malefidus in armis
Rumpentem frenos diversa per agmina raptat
Jam liber; sic fessa manus: venit hasta per armos
Tydeos, et lævum juvenis transverberat inguen,
Labentemque affigit equo: fugit ille peremto
Consertus domino; nec jam arma, aut frena tenentem
Portat adhuc: ceu nondum anima defectus utraque
Quum sua Centaurus moriens in terga recumbit.
Certat opus ferri: sternuntque alterna furentes
Hippomedon Sybarin Pylium, Periphanta Menœceus,
Parthenopæus Ityn: Sybaris jacet ense cruento,
Cuspide trux Periphas, Itys insidiante sagitta.
Cæneos Inachii ferro Mavortius Hæmon
Colla rapit: cui dividuum trans corpus hiantes
Truncum oculi quærunt, animus caput: arma jacentis
Jam rapiebat Abas: cornu deprensus Achiva
Dimisit moriens clypeum hostilemque suumque.
Quis tibi Bacchæos, Eunæe, relinquere cultus,
Quis lucos, vetitus quibus emansisse sacerdos,
Suasit, et assuetum Bromio mutare furorem?
Quem terrere queas? clypei penetrabile textum
Pallentes hederæ, Nysæaque serta coronant.
Candida pampineo subnectitur instita pilo:

Crine latent humeri : crescunt lanugine malæ,
Et rubet imbellis Tyrio subtemine thorax :
Brachiaque in manicis, et pictæ vincula plantæ,
Carbaseique sinus, et fibula rasilis auro
Tænariam fulva mordebat iaspide pallam;
Quam super a tergo velox corytus, et arcus,
Pendentesque sonant aurata lynce pharetræ.
It lymphante Deo media inter millia longum
Vociferans : « Prohibete manus : hæc omine dextro
Mœnia Cyrrhæa monstravit Apollo juvenca.
Parcite, in hæc ultro scopuli venere volentes.
Gens sacrata sumus : gener huic est Juppiter urbi,
Gradivusque socer : Bacchum haud mentimur alumnum
Et magnum Alciden. » Jactanti talia frustra
Turbidus aeria Capaneus occurrit in hasta.
Qualis ubi primam leo mane cubilibus atris
Erexit rabiem, et sævo speculatur ab antro
Aut cervam, aut nondum bellantem fronte juvencum,
It fremitu gaudens, licet arma, gregesque lacessant
Venantum; prædam videt, et sua vulnera nescit.
Sic tunc congressu Capaneus gavisus iniquo
Librabat magna venturam mole cupressum.
Ante tamen, « Quid femineis ululatibus, inquit,
Terrificas, moriture, viros? utinam ipse veniret,
Cui furis! hæc Tyriis cane matribus : » et simul hastam
Expulit : illa volans, ceu vis non ulla moretur
Obvia, vix sonuit clypeo, et jam terga reliquit.
Arma fluunt, longisque crepat singultibus aurum,
Eruptusque sinus vicit cruor. Occidis audax,
Occidis Aonii puer altera cura Lyæi.

Marcida te fractis planxerunt Ismara thyrsis,
Te Tmolos, te Nysa ferax, Theseaque Naxos,
Et Thebana metu juratus in Orgia Ganges.
Nec segnem Argolicæ sensere Eteoclea turmæ,
Parcior ad cives Polynicis inhorruit ensis.
Eminet ante alios jam formidantibus arva
Amphiaraus equis, ac multo pulvere vertit
Campum indignantem: famulo decus addit inane
Mœstus, et extremos obitus illustrat Apollo.
Ille etiam clypeum, galeamque incendit honoro
Sidere: nec tarde fratri, Gradive, dedisti,
Ne qua manus vatem, ne quid mortalia bello
Lædere tela queant: sanctum, et venerabile Diti
Funus erat: talis medios infertur in hostes
Certus et ipse necis: vires fiducia leti
Suggerit; inde viro majoraque membra, diesque
Lætior, et nunquam tanta experientia cœli,
Si vacet: avertit morti contermina Virtus.
Ardet inexpleto sævi Mavortis amore,
Et fruitur dextra, atque anima flagrante superbit.
Hic hominum casus lenire, et demere fatis
Jura frequens, quantum subito diversus ab illo,
Qui tripodas, laurusque sequi, qui doctus in omni
Nube salutato volucrem cognoscere Phœbo..
Innumeram ferro plebem, ceu letifer annus
Aut jubar adversi grave sideris, immolat umbris
Ipse suis: jaculo Phlegyam, jaculoque superbum
Phylea, falcato Chromin, et Chremetaona curru,
Cominus hunc stantem metit, hunc a poplite sectum,
Cuspide demissa Chromin, Iphinoumque, Sagenque,

Intonsumque Gyan, sacrumque Lycorea Phœbo
Invitus : jam fraxineum dimiserat hastæ
Robur, et excussis apparuit infula cristis :
Alcathoum saxo, cui circum stagna Carysti
Et domus, et conjux, et amantes litora nati.
Vixerat ille diu pauper scrutator aquarum :
Decepit tellus : moriens hiemesque Notosque
Laudat, et experti meliora pericula ponti.
Adspicit has longe jamdudum Asopius Hypseus
Palantum strages, ardetque avertere pugnam :
Quanquam haud ipse minus curru Tirynthia fundit
Robora, sed viso præsens minor augure sanguis.
Illum armis, animisque cupit : prohibebat iniquo
Agmine consertum cunei latus : inde superbus
Exseruit patriis electum missile ripis.
Ac prius : « Aonidum dives largitor aquarum,
Clare Giganteis etiamnum, Asope, favillis,
Da numen dextræ : rogat hoc natusque, tuique
Quercus alumna vadi : fas et me spernere Phœbum,
Si tibi collatus Divum sator : omnia mergam
Fontibus arma tuis, tristesque sine augure vittas. »
Audierat genitor : vetat indulgere volentem
Phœbus, et aurigam jaculum detorquet in Hersen.
Ille ruit. Deus ipse vagis succedit habenis,
Lernæum falso simulans Aliagmona vultu.
Tunc vero ardenti non ulla obsistere tentant
Signa; ruunt solo terrore, et vulnera citra
Mors trepidis ignava venit : dubiumque tuenti
Presserit infestos onus, impuleritne jugales.
Sic ubi nubiferum montis latus, aut nova ventis

Solvit hiems, aut victa situ non pertulit ætas;
Desilit horrendus campo timor, arma, virosque
Limite non uno, longævaque robora secum
Præcipitans, tandemque exhaustus turbine fesso,
Aut vallem cavat, aut medios intercipit amnes.
 Non secus ingentique viro magnoque gravatus
Temo Deo, nunc hoc, nunc illo in sanguine fervet.
Ipse sedens telis, pariterque ministrat habenis
Delius: ipse docet jactus, adversaque flectit
Spicula, fortunamque hastis venientibus aufert.
Sternuntur terræ Menalas pedes, Antiphus alto
Nil defensus equo, genitusque Heliconide Nympha
Æthion, cæsoque infamis fratre Polites,
Conatusque toris vittatam attingere Manto
Lampus: in hunc sacras Phœbus dedit ipse sagittas.
 Et jam cornipedes trepida ac moribunda reflantes
Corpora, rimantur terras, omnisque per artus
Sulcus, et incisis altum rubet orbita membris.
Hos jam ignorantes terit impius axis; at illi
Vulnere semineces, nec devitare facultas,
Venturum super ora vident: jam lubrica tabo
Frena, nec insisti madidus dat temo, rotæque
Sanguine difficiles, et tardior ungula fossis
Visceribus: tunc ipse furens in morte relicta
Spicula, et e mediis exstantes ossibus hastas
Avellit: stridunt animæ, currumque sequuntur.
 Tandem se famulo summum confessus Apollo,
« Utere luce tua, longamque, ait, indue famam,
Dum tibi me junctum mors irrevocata veretur.
Vincimur: immites scis nulla revolvere Parcas

Stamina : vade diu populis promissa voluptas
Elysiis, certe non perpessure Creontis
Imperia, aut vetito nudus jaciture sepulcro. »
Ille refert contra, et paullum respirat ab armis :
« Olim te, Cyrrhææ pater, peritura sedentem
Ad juga (quis tantus miseris honor?), axe trementi
Sensimus : instantes quonam usque morabere manes?
Audio jam rapidæ cursum Stygis, atraque Ditis
Flumina, tergeminosque mali custodis hiatus.
Accipe commissum capiti decus, accipe laurus
Quas Erebo deferre nefas : nunc voce suprema,
Si qua recessuro debetur gratia vati,
Deceptum tibi, Phœbe, larem, pœnasque nefandæ
Conjugis, et pulchrum nati commendo furorem. »
Desiluit mœrens, lacrymasque avertit Apollo.
Tunc vero ingemuit currusque, orbique jugales.
Non aliter cæco nocturni turbine Cori
Scit peritura ratis, quum jam damnata sororis
Igne, Therapnæi fugerunt carbasa fratres.
Jamque recessuræ paullatim horrescere terræ,
Summaque terga quati; graviorque effervere pulvis
Cœperat : inferno mugit jam murmure campus.
Bella putant trepidi, bellique hunc esse fragorem,
Hortanturque gradus : alius tremor arma, virosque,
Mirantesque inclinat equos : jam frondea nutant
Culmina, jam muri, ripisque Ismenos apertis
Effugit : exciderunt iræ, nutantia figunt
Tela solo, dubiasque vagi nituntur in hastas
Cominus, inque vicem viso pallore recedunt
Sic ubi navales miscet super æquora pugnas

Contemto Bellona mari, si forte benigna
Tempestas; sibi quisque cavent, ensesque recondit
Mors alia, et socii pacem fecere timores.
Talis erat campo belli fluitantis imago.
  Sive laborantes concepto flumine terræ
Ventorum rabiem, et clausum ejecere furorem;
Exedit seu putre solum, carpsitque terendo
Unda latens; sive hac volventis machina cœli
Incubuit; sive omne fretum Neptunia movit
Cuspis, et extremas gravius mare torsit in oras;
Seu vati datus ille fragor, seu terra minata est
Fratribus; ecce alte præceps humus ore profundo
Dissilit, inque vicem tremuerunt sidera, et umbræ.
Illum ingens haurit specus, et transire parantes
Mergit equos: non arma manu, non frena remisit:
Sicut erat, rectos defert in Tartara currus,
Respexitque cadens cœlum, campumque coire
Ingemuit, donec levior distantia rursus
Miscuit arva tremor, lucemque exclusit Averno.

LIBER OCTAVUS.

Ut subitus vates pallentibus incidit Umbris,
Letiferasque domos, orbisque arcana sepulti
Rupit, et armato turbavit funere Manes:
Horror habet cunctos; Stygiis mirantur in oris
Tela et equos, corpusque novum : neque enim ignibus artus
Conditus, aut mœsta niger adventabat ab urna;
Sed belli sudore calens, clypeumque cruentis
Roribus, et scissi respersus pulvere campi.
Necdum illum aut trunca lustraverat obvia taxo
Eumenis, aut furvo Proserpina poste notarat
Cœtibus assumtum functis : quin cominus ipsa
Fatorum deprensa colus : visoque paventes
Augure, tunc demum rumpebant stamina Parcæ
  Illum et securi circumspexere fragorem
Elysii, et si quos procul inferiore barathro
Altera nox, aliisque gravat plaga cæca tenebris,
Tunc regemunt pigrique lacus, ustæque paludes.
Umbriferæque fremit sulcator pallidus undæ,
Dissiluisse novo penitus telluris hiatu
Tartara, et admissos non per sua flumina Manes.
  Forte sedens media regni infelicis in arce
Dux Erebi, populos poscebat crimina vitæ,
Nil hominum miserans, iratusque omnibus umbris.
Stant Furiæ circum, variæque ex ordine Mortes,

Sævaque multisonas exercet Pœna catenas.
Fata ferunt animas, et eodem pollice damnant.
Vincit opus : juxta Minos cum fratre verendo
Jura bonus meliora monet, regemque cruentum
Temperat : adsistunt lacrymis atque igne tumentes
Cocytos Phlegethonque; et Styx perjuria Divum
Arguit. Ille autem supera compage soluta,
Nec solitus sentire metus, expavit oborta
Sidera, jucundaque offensus luce profatur :
« Quæ Superum labes inimicum impegit Averno
Æthera? quis rumpit tenebras? vitæque silentes
Admovet? unde minæ? uter hæc mihi prœlia fratrum?
Congredior : pereant agedum discrimina rerum.
Nam cui dulce magis? magno me tertia victum
Dejecit fortuna polo, mundumque nocentem
Servo : nec iste meus, dirisque en pervius astris
Inspicitur. Tumidusne meas regnator Olympi
Explorat vires? habeo jam quassa Gigantum
Vincula, et æthereum cupidos exire sub axem
Titanas, miserumque patrem : quid me otia mœsta
Sævus, et implacidam prohibet perferre quietem?
Amissumque odisse diem? pandam omnia regna,
Si placet, et Stygio prætexam Hyperiona cœlo.
Arcada nec Superis (quid enim mihi nuntius ambas
Itque reditque domos?) emittam, et utrumque tenebo
Tyndariden. Cur autem avidis Ixiona frango
Vorticibus? cur non exspectant Tantalon undæ?
Anne profanatum toties Chaos hospite vivo
Perpetiar? me Pirithoi temerarius ardor
Tentat, et audaci Theseus juratus amico :

Me ferus Alcides, tunc quum custode remoto
Ferrea Cerbereæ tacuerunt limina portæ.
Odrysiis etiam pudet heu! patuisse querelis
Tartara : vidi egomet blanda inter carmina turpes
Eumenidum lacrymas, iterataque pensa sororum.
Me quoque : sed duræ melior violentia legis.
Ast ego vix unum, nec celsa ad sidera, furto
Ausus iter, Siculo rapui connubia campo :
Nec licuisse ferunt; injustæque ab Jove leges
Protinus, et sectum genitrix mihi computat annum.
Sed quid ego hæc? I, Tartareas ulciscere sedes,
Tisiphone, et, si quando novis asperrima monstris,
Triste, insuetum, ingens, quod nondum viderit æther,
Ede nefas, quod mirer ego, invideantque sorores.
Atque adeo fratres, nostrisque hæc omina sunto
Prima odiis, fratres alterna in vulnera læto
Marte ruant : sit, qui rabidarum more ferarum
Mandat atrox hostile caput, quique igne supremo
Arceat exanimes, et manibus æthera nudis
Commaculet : juvet ista ferum spectare Tonantem.
Præterea ne sola furor mea regna lacessat,
Quære Deis qui bella ferat, qui fulminis ignes,
Infestumque Jovem clypeo fumante repellat.
Faxo haud sit cunctis levior metus, atra movere
Tartara, frondenti quam jungere Pelion Ossæ. »
Dixerat : atque illi jamdudum regia tristis
Attremit oranti, suaque, et quæ desuper urget,
Nutabat tellus : non fortius æthera vultu
Torquet, et astriferos inclinat Juppiter axes.
« At tibi quos (inquit) manes, qui limite præceps

Non licito per inane ruis? « Subit ille minantem
Jam tenuis visu, jam vanescentibus armis,
Jam pedes : exstincto tamen interceptus in ore
Augurii perdurat honos, obscuraque fronti
Vitta manet, ramumque tenet morientis olivæ.
« Si licet, et sanctis hic ora resolvere fas est
Manibus, o cunctis finitor maxime rerum,
At mihi, qui quondam causas, elementaque noram,
Et sator! oro, minas, stimulataque corda remulce,
Neve ira dignare hominem, et tua jura timentem.
Nam nec ad Herculeos (unde hæc mihi pectora?) raptus,
Nec Venerem illicitam, crede his insignibus, ausi
Intramus Lethen : fugiat nec tristis in antrum
Cerberus, aut nostros timeat Proserpina currus.
Augur Apollineis modo dilectissimus aris,
Testor inane Chaos (quid enim hic jurandus Apollo?),
Crimine non ullo subeo nova fata : nec alma
Sic merui de luce rapi : scit judicis urna
Dictæi, verumque potest deprendere Minos.
Conjugis insidiis, et iniquo venditus auro,
Argolicas acies, unde hæc tibi turba recentum
Umbrarum, et nostræ veniunt quoque funera dextræ,
Non ignarus ini : subito me turbine mundi,
Horret adhuc animus, mediis e millibus hausit
Nox tua : quæ mihi mens, dum per cava viscera terræ
Vado diu pendens, et in aere volvor operto?
Hei mihi! nil ex me sociis, patriæque relictum,
Vel captum Thebis : non jam Lernæa videbo
Tecta, nec attonito saltem cinis ibo parenti.
Non tumulo, non igne miser, lacrymisque meorum

Productus, toto pariter tibi funere veni,
Nil istis ausurus equis : nec deprecor umbram
Accipere, et tripodum jam non meminisse meorum.
Nam tibi præsagi quisnam super auguris usus,
Quum Parcæ tua jussa trahant? sed pectora flectas,
Et melior sis, quæso, Deis : si quando nefanda
Huc aderit conjux, illi funesta reserva
Supplicia : illa tua, rector bone, dignior ira. »
Accipit ille preces, indignaturque moveri.
Ut leo Massyli quum lux stetit obvia ferri,
Tunc iras, tunc arma citat : si decidat hostis,
Ire super satis est, vitamque relinquere victo.
Interea vittis, lauruque insignis opima
Currus, et egregiis modo formidatus in armis,
Luce palam fusus nulli, nullique fugatus
Quæritur : absistunt turmæ, suspectaque tellus
Omnibus : infidi miles vestigia campi
Circuit, atque avidæ tristis locus ille ruinæ
Cessat, et inferni vitatur honore sepulcri.
Nuntius hortanti diversa in parte maniplos
Adrasto, vix ipse ratus vidisse, Palæmon
Advolat, et trepidans, steterat nam forte cadenti
Proximus, inspectoque miser pallebat hiatu.
« Verte gradum : fuge, rector, ait; si Dorica saltem
Terra loco, patriæque manent, ubi liquimus, arces.
Non armis, non sanguine opus : quid inutile ferrum
Stringimus in Thebas? currus humus impia sorbet,
Armaque, bellantesque viros : fugere ecce videtur
Hic etiam, quo stamus, ager : vidi ipse profundæ
Noctis iter, ruptaque soli compage ruentem,

Illum heu, præsagis quo nullus amicior astris,
Œcliden, frustraque manus cum voce tetendit.
Mira loquor, sulcos etiamnum, rector, equorum,
Fumantemque locum, et spumis madida arva reliqui.
Nec commune malum est : tellus agnoscit alumnos,
Stat Thebana acies. » Stupet hæc, et credere Adrastus
Cunctatur; sed Mopsus idem, trepidusque ferebat
Actor idem; nam fama novis terroribus audax
Non unum cecidisse refert : sponte agmina retro
Non exspectato revocantum more tubarum
Præcipitant : sed torpet iter, falluntque ruentes
Genua viros, ipsique, putes sensisse, repugnant
Cornipedes, nulloque truces hortamine parent,
Nec celerare gradum, nec tollere lumina terra.
Fortius incursant Tyrii : sed Vesper opacus
Lunares jam ducit equos : data fœdere parvo
Mœsta viris requies, et nox auctura timores.

Quæ tibi tunc facies, postquam permissa gemendi
Copia? qui fletus galeis cecidere solutis?
Nil solitum fessos juvat : abjecere madentes,
Sicut erant, clypeos : nec quisquam spicula tersit,
Nec laudavit equum, nitidæ nec cassidis altam
Comsit adornavitque jubam : vix magna lavare
Vulnera, et efflantes libet internectere plagas.
Tantus ubique dolor! mensas alimentaque bello
Debita nec pugnæ suasit timor : omnia laudes,
Amphiarae, tuas, fœcundaque pectora veri
Commemorant lacrymis, et per tentoria sermo
Unus; « Abisse Deos, dilapsaque numina castris.

« Heu! ubi laurigeri currus? sollemniaque arma?

Et galeæ vittatus apex? hoc antra, lacusque
Castalii? tripodumque fides? sic gratus Apollo?
Quis mihi sidereos lapsus, mentemque sinistri
Fulguris, aut cæsis saliat quod numen in extis,
Quando iter, unde moræ, quæ sævis utilis armis,
Quæ pacem magis hora velit, quis jam omne futurum
Proferet? aut cum quo volucres mea fata loquentur?
Hos quoque bellorum casus nobisque, tibique,
Præscieras, et (quanta sacro sub pectore virtus!)
Venisti tamen, et miseris comes additus armis.
Et quum te tellus, fatalisque hora vocaret,
Tu Tyrias acies, adversaque signa, vacasti
Sternere : tunc etiam media de morte timendum
Hostibus, infestaque abeuntem vidimus hasta.
Et nunc te quis casus habet? poterisne reverti
Sedibus a Stygiis, altaque erumpere terra?
Anne sedes hilaris juxta tua numina Parcas?
Et vice concordi discis ventura, docesque?
An tibi felices lucos miseratus Averni
Rector et Elysias dedit inservare volucres?
Quidquid es, æternus Phœbo dolor, et nova clades
Semper eris, mutisque diu plorabere Delphis.
Hic Tenedon, Cyrrhamque dies, partuque ligatam
Delon, et intonsi cludet penetralia Branchi.
Nec Clarias hac luce fores, Didymæaque quisquam
Limina, nec Lyciam supplex consultor adibit.
Quin et cornigeri vatis nemus, atque Molossi
Quercus anhela Jovis, Trojanaque Thymbra tacebit.
Ipsi amnes, ipsæque volent arescere laurus.
Ipse nihil certum sagis clangoribus æther

Præcinet, et nulla ferientur ab alite nubes.
Jamque erit ille dies, quo te quoque conscia fati
Templa colant, reddatque tuus responsa sacerdos. »
Talia fatidico peragunt sollemnia regi,
Ceu flammas, ac dona rogo, tristesque rependant
Exsequias, mollique animam tellure reponant.
Fracta dehinc cunctis, aversaque pectora bello.
Sic fortes Minyas subito quum funere Tiphys
Destituit, non arma sequi, non ferre videtur
Remus aquas, ipsique minus jam ducere venti.
Jam fessis gemitu paullatim corda levabat
Exhaustus sermone dolor; noxque addita curas
Obruit, et facilis lacrymis irrepere somnus.
At non Sidoniam diversa in parte per urbem
Nox eadem : vario producunt sidera ludo
Ante domos, intraque; ipsæque ad mœnia marcent
Excubiæ : gemina æra sonant, Idæaque terga,
Et moderata sonum vario spiramine buxus.
Tunc dulces Superos, atque omne ex ordine alumnum
Numen, ubique sacri resonant Pæanes, ubique
Serta, coronatumque merum : nunc funera rident
Auguris ignari, contraque in pectore certant
Tiresiam laudare suum : nunc facta revolvunt
Majorum, veteresque canunt ab origine Thebas.
Hi mare Sidonium, manibusque attrita Tonantis
Cornua, et ingenti sulcatum Nerea tauro :
Hi Cadmum, lassamque bovem, fœtosque cruenti
Martis agros : alii Tyriam reptantia saxa
Ad chelyn, et duras animantem Amphiona cautes :
Hi gravidam Semelen : illi Cythereia laudant

Connubia, et multa deductam lampade fratrum
Harmonien : nullisque deest sua fabula mensis.
Ceu modo gemmiferum thyrso populatus Hydaspen,
Eoasque domos, nigri vexilla triumphi
Liber, et ignotos populis ostenderet Indos.

Tum primum ad cœtus, sociæque ad fœdera mensæ,
Semper inadspectum, diraque in sede latentem,
Œdipoden exisse ferunt, vultuque sereno
Canitiem nigram squalore, et sordida fusis
Ora comis laxasse manu, sociumque benignos
Affatus, et abacta prius solatia passum :
Quin hausisse dapes, insiccatumque cruorem
Dejecisse genis : cunctos auditque, refertque,
Qui Ditem, et Furias tantum, et si quando regentem
Antigonen, mœstis solitus pulsare querelis.
Causa latet : non hunc Tyrii fors prospera belli;
Tantum bella juvant : natum hortaturque, probatque,
Nec vicisse velit; sed primos cominus enses
Et scelerum tacito rimatur semina voto.
Inde epulæ dulces, ignotaque gaudia vultu.
Qualis post longæ Phineus jejunia pœnæ,
Nil stridere domi volucres ut sensit abactas,
Necdum tota fides, hilaris, mensasque, torosque,
Nec turbata feris tractavit pocula pennis.

Cetera Graiorum curis armisque jacebat
Fessa cohors : alto castrorum ex aggere Adrastus
Lætificos tenui captabat corde tumultus,
Quanquam æger senio : sed agit miseranda potestas
Invigilare malis : illum æreus undique clamor
Thebanique urunt sonitus, et amara lacessit

Tibia, tum nimio voces marcore superbæ,
Incertæque faces, et jam male pervigil ignis.
Sic ubi per fluctus uno ratis obruta somno
Conticuit, tantique maris secura juventus
Mandavere animas; solus stat puppe magister
Pervigil, inscriptaque Deus qui navigat alno.
Tempus erat, junctos quum jam soror ignea Phœbi
Sentit equos, penitusque cavam sub luce parata
Oceani mugire domum, seseque vagantem
Colligit, et moto leviter fugat astra flagello.
Concilium rex triste vocat : quæruntque gementes,
Quis tripodas successor agat : quo prodita laurus
Transeat, atque orbum vittæ decus. Haud mora, cuncti
Insignem fama, sanctoque Melampode cretum
Thiodamanta volunt; quicum ipse arcana Deorum
Partiri, et visas uni sociare solebat
Amphiaraus aves, tantæque haud invidus artis
Gaudebat dici similem, juxtaque secundum.
Illum ingens confundit honos, inopinaque turbat
Gloria, et oblatas frondes submissus adorat,
Seque oneri negat esse parem, cogique meretur.
Sicut Achæmenius solium gentesque paternas
Excepit si forte puer, cui vivere patrem
Tutius, incerta formidine gaudia librat,
An fidi proceres, ne pugnet vulgus habenis;
Cui latus Euphratæ, cui Caspia limina mandet.
Sumere tunc arcus, ipsumque onerare veretur
Patris equum, visusque sibi nec sceptra capaci
Sustentare manu, nec adhuc implere tiaram.
Atque is ubi intorto signavit vellere crinem,

Convenitque Deis, hilari per castra tumultu
Vadit ovans : ac, prima sui documenta, sacerdos
Tellurem placare parat : nec futile mœstis
Id visum Danais : geminas ergo ilicet aras
Arboribus vivis, et adulto cespite texi
Imperat, innumerosque Deæ sua munera flores,
Et cumulos frugum, et quidquid novat integer annus
Addit, et intacto spargens altaria lacte
Incipit : « O hominum Divumque æterna creatrix,
Quæ fluvios, silvasque, animarum et semina mundi
Cuncta, Prometheasque manus, Pyrrhæaque saxa
Gignis; et impastis quæ prima alimenta dedisti,
Mutastique vices; quæ pontum ambisque, vehisque,
Te penes et pecudum gens mitis, et ira ferarum,
Et volucrum requies, firmum atque immobile mundi
Robur inoccidui! te velox machina cœli
Aere pendentem vacuo, te currus uterque
Circuit : o rerum media, indivisaque magnis
Fratribus! ergo simul tot gentibus alma, tot altis
Urbibus, ac populis, subterque ac desuper una
Sufficis; astriferumque domos Atlanta supernas
Ferre laborantem, nullo vehis ipsa labore,
Nos tantum portare negas? nos, Diva, gravaris?
Quod, precor, ignari luimus scelus? an quia plebes
Externa Inachiis huc adventamus ab oris?
Omne homini natale solum : nec te, optima, sævo
Tanquam humiles populos deceat distinguere fine,
Undique ubique tuos : maneas communis, et arma
Hinc atque inde feras : liceat, precor, ordine belli
Pugnaces efflare animas, et reddere cœlo.

Ne rape tam subitis spirantia corpora bustis,
Ne propera : veniemus enim, quo limite cuncti,
Qua licet ire via : tantum exorata Pelasgis
Siste levem campum; celeresque neu præcipe Parcas.
At tu care Deis, quem non manus ulla, nec enses
Sidonii, sed magna sinu Natura soluto,
Ceu te Cyrrhæo meritum tumularet hiatu,
Sic amplexa coit, hilaris des, oro, precatus
Nosse tuos, cœloque, et vera monentibus aris
Concilies, et quæ populis proferre parabas,
Me doceas : tibi sacra feram præsaga, tuique
Numinis interpres, te Phœbo absente vocabo.
Ille mihi Delo Cyrrhaque potentior omni
Quo ruis, ille adytis melior locus. » Hæc ubi dicta,
Nigrantes terra pecudes, obscuraque mergit
Armenta, ac vivis cumulos undantis arenæ
Aggerat, et vati mortis simulacra rependit.

Talia apud Graios, quum jam Mavortia contra
Cornua, jam sævos fragor æreus excitat enses.
Addit acerba sonum Theumesi e vertice crinem
Incutiens, acuitque tubas et sibila miscet
Tisiphone : stupet insolito clangore Cithæron
Marcidus, et turres carmen non tale secutæ.
Jam trepidas Bellona fores, armataque pulsat
Limina; jam multo laxantur cardine Thebæ.
Turbat eques pedites, currus properantibus obstant,
Ceu Danai post terga premant : sic omnibus alæ
Arctantur portis; septemque excursibus hærent.
Ogygiis it sorte Creon; Eteoclea mittunt
Neitæ; celsas Homoloidas occupat Hæmon,

Hypsea Prœtides; celsum fudere Dryanta
Electræ; quatit Hypsistas manus Eurymedontis;
Culmina magnanimus stipat Dircæa Menœceus
Qualis ubi adversi secretus pabula cœli
Nilus, et Eoas magno bibit ore pruinas,
Scindit fontis opes, septemque patentibus arvis
In mare fert hiemes, penitus cessere fugatæ
Nereides, dulcique timent occurrere ponto.
Tristis at inde gradum tarde movet Inacha pubes,
Præcipue Elææ, Lacedæmoniæque cohortes,
Et Pylii : subitum nam Thiodamanta sequuntur
Augure fraudati, necdum accessere regenti.
Nec tua te, princeps tripodum, sola agmina quærunt :
Cuncta phalanx sibi deesse putat : minor ille per alas
Septimus exstat apex; liquido velut æthere nubes
Invida Parrhasiis unum si detrahat astris,
Truncus honor plaustri; nec idem nitet igne reciso
Axis; et incerti numerant sua sidera nautæ.
Sed jam bella vocant : alias nova suggere vires
Calliope, majorque chelyn mihi tendat Apollo.
Fatalem populis ultro poscentibus horam
Admovet atra dies : Stygiisque emissa tenebris
Mors fruitur cœlo, bellatoremque volando
Campum operit, nigroque viros invitat hiatu,
Nil vulgare legens : sed quæ dignissima vitâ
Funera, præcipuos annis animisque cruento
Angue notat; jamque in miseros pensum omne sororum
Scinditur, et Furiæ rapuerunt licia Parcis.
Stat medius campis etiamnum cuspide sicca
Bellipotens; jamque hos clypeum, jam vertit ad illos

Arma ciens, aboletque domos, connubia, natos.
Pellitur et patriæ, et qui mente novissimus exit,
Lucis amor : tenet in capulis, hastisque paratas
Ira manus; animusque ultra thoracas anhelus
Conatur; galeæque tremunt horrore comarum.
Quid mirum caluisse viros? flammantur in hostem
Cornipedes, niveoque rigant sola putria nimbo,
Corpora ceu mixti dominis, irasque sedentum
Induerint : sic frena terunt, sic prœlia poscunt
Hinnitu, tolluntque armos, equitemque supinant.
Jamque ruunt, primusque virum concurrere pulvis
Incipit, et spatiis utrimque æqualibus acti
Adventant, mediumque vident decrescere campum.
Jam clypeus clypeis, umbone repellitur umbo,
Ense minax ensis, pede pes, et cuspide cuspis.
Sic obnixa acies pariter suspiria firmant,
Admotæque nitent aliena in casside cristæ.
Pulcher adhuc belli vultus : stant vertice coni,
Plena armenta viris, nulli sine præside currus,
Arma loco, splendent clypei, pharetræque decoræ,
Cingulaque, et nondum deforme cruoribus aurum.
At postquam rabies, et vitæ prodiga Virtus
Emisere animos, non tanta cadentibus Hædis
Aeriam Rhodopen solida nive verberat Arctos,
Nec fragor Ausoniæ tantus, quum Juppiter omni
Arce tonat, tanta quatitur nec grandine Syrtis,
Quum Libyæ Boreas Italos niger attulit imbres.
Exclusere diem telis; stant ferrea cœlo
Nubila; nec jaculis arctatus sufficit aer.
Hi pereunt missis, illi redeuntibus hastis :

Concurrunt per inane sudes, et mutua perdunt
Vulnera, concurrunt hastæ, stridentia fundæ
Saxa pluunt, volucres imitantur fulgura glandes,
Et formidandæ non una morte sagittæ.
Nec locus ad terram telis : in corpora ferrum
Omne cadit : sæpe ignari perimuntque, caduntque;
Casus agit Virtutis opus : nunc turba recedit,
Nunc premit, ac vicibus tellurem amittit, et aufert.
 Ut ventis nimbisque minax quum solvit habenas
Juppiter, affligitque alterno turbine mundum,
Stat cœli diversa acies, nunc fortior Austri,
Nunc Aquilonis hiems, donec pugnante procella
Aut nimiis hic vicit aquis, aut ille sereno.
 Principium pugnæ turmas Asopius Hypseus
Œbalias, namque hæ magnum et gentile tumentes
Euboicum duris rumpunt umbonibus agmen,
Reppulit erepto cunei ductore Menalca.
Hic et mente Lacon, crudi torrentis alumnus,
Nec turpavit avos, hastam intra pectus euntem,
Ne pudor in tergo, per et ossa et viscera retro
Extrahit, atque hosti dextra labente remittit
Sanguineam : dilecta genis morientis oberrant
Taygeta, et pugnæ, laudataque verbera matri.
 Phædimon Iasiden arcu Dircæus Amyntas
Destinat : heu celeres Parcæ! jam palpitat arvis
Phædimus, et certi nondum tacet arcus Amyntæ.
Abstulit ex humero dextram Calydonius Agreus
Phegeos : illa suum terra tenet improba ferrum,
Et movet : extimuit sparsa inter tela jacentem
Progrediens, truncamque tamen percussit Acœtes.

Iphin atrox Athamas, Argum ferus impulit Hypseus :
Stravit Abanta Pheres : diversaque vulnera flentes,
Guttur Iphis, latus Argus, Abas in fronte cruorem
Iphis eques, pedes Argus, Abas auriga jacebant.
Inachidæ gemini geminos ex sanguine Cadmi
Occultos galeis (sæva ignorantia belli!)
Perculerant ferro : sed dum spolia omnia cæsis
Eripiunt, videre nefas, et mœstus uterque
Respicit ad fratrem, pariterque errasse queruntur.
Cultor Ion Pisæ cultorem Daphnea Cyrrhæ
Turbatis prostravit equis : hunc laudat ab alto
Juppiter, hunc tardus frustra miseratur Apollo.
Ingentes Fortuna viros illustrat utrimque
Sanguine in adverso. Danaos Cadmeius Hæmon
Sternit, agitque furens : sequitur Tyria agmina Tydeus.
Hunc Pallas præsens, illum Tirynthius implet.
Qualiter hyberni summis duo montibus amnes
Franguntur, geminaque cadunt in plana ruina.
Contendisse putes, uter arva, arbustaque tollat,
Altius aut superet pontes : ecce una receptas
Confudit jam vallis aquas : sibi quisque superbus
Ire cupit, pontoque negant descendere mixti.
Ibat fumiferam quatiens Onchestius Idas
Lampada per medios, turbabatque agmina Graium,
Igne viam rumpens : magno quem cominus ictu
Tydeos hasta feri, discussa casside fixit.
Ille ingens in terga jacet, stat fronte superstes
Lancea, collapsæ veniunt in tempora flammæ.
Prosequitur Tydeus : « Sævos ne dixeris Argos :
Igne tuo, Thebane, rogum concedimus, arde. »

Inde velut primo tigris gavisa cruore
Per totum cupit ire pecus; sic Aona saxo,
Ense Pholum, Chromin ense, duos Helicaonas hasta
Transigit, Ægeæ Veneris quos Mæra sacerdos
Ediderat, prohibente Dea : vos præda cruenti
Tydeos : it sævas etiamnum mater ad aras.

Nec minus Herculeum contra vagus Hæmona ducit
Sanguis : inexpleto rapitur per millia ferro,
Nunc tumidæ Calydonis opes, nunc torva Pylenes
Agmina, nunc mœstæ fundens Pleuronis alumnos :
Donec in Olenium fessa jam cuspide Buten
Incidit : hunc turmis obversum, et abire vetantem
Aggreditur : puer ille, puer, malasque comamque
Integer, ignaro cui tunc Thebana bipennis
In galeam librata venit : finduntur utrimque
Tempora, dividuique cadunt in brachia crines,
Et non hoc metuens inopino limite vita
Exsiluit : tunc flavum Hypanin, flavumque Politen
(Illegenas Phœbo, crinem hic pascebat Iaccho :
Sævus uterque Deus), victis Hyperenora jungit
Conversumque fuga Damasum : sed lapsa per armos
Hasta viri trans pectus abit, parmamque tenenti
Excutit, et summa fugiens in cuspide portat.

Sterneret adversos etiamnum Ismenius Hæmon
Inachidas (nam tela regit, viresque ministrat
Amphitryoniades), sævum sed Tydea contra
Pallas agit : jamque adverso venere favore
Cominus, et placido prior hæc Tirynthius ore :

« Fida soror, quænam hunc belli caligine nobis
Congressum Fortuna tulit? num regia Juno

Hoc molita nefas? citius me fulmina contra,
Infandum, ruere, et magno bellare parenti
Adspiciat : genus huic : sed mitto agnoscere, quando
Tu diversa foves : nec si ipsum cominus Hyllum
Tydeos hasta tui, stygioque ex orbe remissum
Amphitryona petat : teneo, æternumque tenebo
Quantum hæc diva manus, quoties sudaverit ægis
Ista mihi, duris famulus quum casibus omnes
Lustro vagus terras : ipsa heu! comes invia mecum
Tartara, ni Superos Acheron excluderet, isses.
Tu patrem, cœlumque mihi : quis tanta relatu
Æquet? habe totas, si mens exscindere, Thebas.
Cedo equidem, veniamque precor.» Sic orsus abibat.
Pallada mulcet honos : rediit ardore remisso
Vultus, et erecti sederunt pectoris angues.
  Sentit abisse Deum : levius Cadmeius Hæmon
Tela rotat, nulloque manum cognoscit in ictu.
Tunc magis atque magis vires animusque recedunt,
Nec pudor ire retro : cedentem acheloius heros
Impetit, et librans uni sibi missile telum,
Direxit jactus, summæ qua margine parmæ
Ima sedet galea, et juguli vitalia lucent.
Nec frustrata manus, mortemque invenerat hasta;
Sed prohibet, paullumque humeri libare sinistri
Præbuit, et merito parcit Tritonia fratri.
Ille tamen nec stare loco, nec cominus ire
Amplius, aut vultus audet perferre cruenti
Tydeos : ægra animo vis, ac fiducia cessit.
  Qualis setigeram lucana cuspide frontem
Strictus aper, penitus cui non infossa cerebro

Vulnera, nec felix dextræ tenor, in latus iras
Frangit, et expertæ jam non venit obvius hastæ.
  Ecce, ducem turmæ, certa indignatus in hostem
Spicula, felici Prothoum torquere lacerto
Turbidus Œnides, una duo corpora pinu,
Cornipedemque equitemque ferit : ruit ille ruentem
In Prothoum, lapsasque manu quærentis habenas
In vultus galeam, clypeumque in pectora calcat,
Saucius extremo donec cum sanguine frenos
Respuit, et juncta domino cervice recumbit.
  Sic ulmus vitisque, duplex jactura coloni,
Gaurano de monte cadunt : sed mœstior ulmus
Quærit utrumque nemus, nec tam sua brachia labens,
Quam gemit assuetas, invitaque proterit uvas.
  Sumserat in Danaos Heliconius arma Corœbus,
Ante comes Musis, Stygii cui conscia pensi
Ipsa diu inspectis letum prædixerat astris
Uranie : cupit ille tamen, pugnasque virosque
Forsitan ut caneret : longa jacet ipse canendus
Laude, sed amissum mutæ flevere sorores.
  Pactus Agenoream primis Atys ibat ab annis
Ismenen (Tyrii juvenis non advena belli,
Quamvis Cyrrha domus : soceros nec tristibus actis
Adversatus erat) sponsam, cui castus amanti
Squalor, et indigni commendat gratia luctus.
Ipse quoque egregius : nec pectora virginis illi
Diversa, inque vicem, sineret Fortuna, placebant.
Bella vetant tædas, juvenique hinc major in hostes
Ira : ruit primis immixtus, et agmina Lernæ
Nunc pedes ense vago, prensis nunc celsus habenis,

Ceu spectetur, agit : triplici velaverat ostro
Surgentes etiamnum humeros, et levia mater
Pectora : tunc auro phaleras, auroque sagittas
Cingulaque, et manicas, ne conjuge vilior iret,
Presserat, et mixtum cono crispaverat aurum.
Talibus heu! fidens vocat ultro in prœlia Graios.
Ac primum faciles grassatus cuspide turmas
Arma refert sociis, et in agmina fida, peracta
Cæde, redit : sic Hyrcana leo Caspius umbra
Nudus adhuc, nulloque jubæ flaventis honore
Terribilis, magnique etiamnum sanguinis insons,
Haud procul a stabulis captat custode remoto
Segne pecus, teneraque famem consumit in agna.
  Mox ignotum armis, ac solo corpore mensus
Tydea non timuit : fragilique lacessere telo
Sæpius infrendentem aliis, aliosque sequentem
Ausus erat : tandem invalidos Ætolus ad ictus
Forte refert oculos, et formidabile ridens :
« Jamdudum video, magnum cupis, improbe, leti
Nomen, » ait : simul audacem non ense, nec hasta
Dignatus, leviter digitis imbelle solutis
Abjecit jaculum : latebras tamen inguinis alte
Missile, ceu totis intortum viribus hausit.
Præterit haud dubium fati, et spoliare superbit
Œnides : « Neque enim has Marti, aut tibi, bellica Pallas,
Exuvias figemus, ait : procul arceat ipsum
Ferre pudor : vix si bellum comitata relictis
Deipyle thalamis, illi illudenda tulissem. »
  Sic ait : et belli majora ad præmia mente
Ducitur : innumeris veluti leo forte potitus

Cædibus imbelles vitulos, mollesque juvencas
Transmittit : magno furor est in sanguine mergi,
Nec nisi regnantis cervice recumbere tauri.
At non semianimi clamore Menœcea lapsus
Fallit Atys : prævertit equos, curruque citato
Desilit : instabat pubes Tegeæa jacenti,
Nec prohibent Tyrii. « Pudeat, Cadmea juventus,
Terrigenas mentita patres! quo tenditis, inquit,
Degeneres? meliusne jacet pro sanguine nostro
Hospes Atys? tantum hospes adhuc, et conjugis ultor
Infelix nondum iste suæ : nos pignora tanta
Prodimus? » insurgunt justo firmata pudore
Agmina; cuique suæ rediere in pectora curæ.
Interea thalami secreta in parte sorores,
Par aliud morum, miserique innoxia proles
Œdipodæ, varias miscent sermone querelas.
Nec mala quæ juxta, sed longa ab origine fati,
Hæc matris tædas, oculos ast illa paternos,
Altera regnantem, profugum gemit altera fratrem,
Bella ambæ : gravis hinc miseri cunctatio voti.
Nutat utroque timor, quemnam hoc certamine victum,
Quem vicisse velint : tacite præponderat exsul.
Sic Pandioniæ repetunt ubi fida volucres
Hospitia, atque larem bruma pulsante relictum,
Stantque super nidos, veterisque exordia fati
Enarrant tectis, et truncum ac flebile murmur
Verba putant; voxque illa tamen non dissona verbis.
Atque ibi post lacrymas, et longa silentia rursus
Inchoat Ismene : « Quisnam hic mortalibus error?
Quæ decepta fides? curam invigilare quieti,

Claraque per somnos animis simulacra reverti?
Ecce ego, quæ thalamos, nec si pax alta maneret,
Tractarem sensu, (pudet heu!) connubia vidi
Nocte, soror: sponsum (unde?) mihi sopor attulit amens
Vix notum visu: semel his in sedibus illum,
Dum mea nescio quo spondentur fœdera pacto
Respexi non sponte, soror: turbata repente
Omina cernebam; subitusque intercidit ignis;
Meque sequebatur rabido clamore reposcens
Mater Atyn. Quænam hæc dubiæ præsagia cladis?
Nec timeo, dum tuta domus, milesque recedat
Doricus, et tumidos liceat componere fratres.»
Talia nectebant, subito quum pigra tumultu
Expavit domus, et multo sudore receptus
Fertur Atys, servans animam jam sanguine nullo,
Cui manus in plaga, dependet languida cervix
Exterior clypeo, crinesque a fronte supini.
Prima videt, caramque tremens Iocasta vocabat
Ismenen: namque hoc solum moribunda precatur
Vox generi: solum hoc gelidis jam nomen inerrat
Faucibus: exclamant famulæ: tollebat in ora
Virgo manus: tenuit sævus pudor: attamen ire
Cogitur, indulget summum hoc Iocasta jacenti,
Ostenditque offertque: quater jam morte sub ipsa
Ad nomen visus, dejectaque fortiter ora
Sustulit: illam unam neglecto lumine cœli
Adspicit, et vultu non exsatiatur amato.
Tunc quia nec genitrix juxta, positusque beata
Morte pater, sponsæ munus miserabile tradunt,
Declinare genas: ibi demum teste remoto

Fassa pios gemitus, lacrymasque in lumina fudit.
Dumque ea per Thebas, aliis serpentibus ardens
Et face mutata bellum integrabat Enyo.
Arma volunt, primos veluti modo cominus ictus
Sustulerint, omnisque etiamnum luceat ensis.
Eminet Œnides; quamvis et arundine certa
Parthenopæus agat, morientumque ora furenti
Hippomedon proculcet equo, Capaneaque pinus
Jam procul Aoniis volet agnoscenda catervis.
Tydeos illa dies: illum fugiuntque, tremuntque
Clamantem: «Quo terga datis? licet ecce peremtos
Ulcisci socios, mœstamque rependere noctem.
Ille ego inexpletis solus qui cædibus hausi
Quinquaginta animas: totidem, totidemque gregati
Ferte manus: nulline patres, nulline jacentum
Unanimi fratres? quæ tanta oblivia luctus?
Quam pudet Inachias contentum abiisse Mycenas!
Hine super Thebis? hæc robora regis? ubi autem
Egregius dux ille mihi?» simul ordine lævo
Ipsum exhortantem cuneos, capitisque superbi
Insignem fulgore videt: nec segnius ardens
Accurrit, niveo quam flammiger ales olori
Imminet, et magna trepidum circumligat umbra.
Tunc prior: «Aoniæ rex o justissime gentis,
Imus in arma palam, tandemque ostendimus enses?
An noctem et solitas placet exspectare tenebras?»
Ille nihil contra; sed stridula cornus in hostem
It referens mandata ducis, quam providus heros
Jamjam in fine viæ percussam obliquat, et ipse
Telum ingens avide, et quanto non ante lacerto

Impulit : ibat atrox finem positura duello
Lancea : convertere oculos utrimque faventes
Sidonii Graiique Dei : crudelis Erinnys
Obstat, et infando differt Eteoclea fratri.
Cuspis in armigerum Phlegyam peccavit, ubi ingens
Pugna virum : stricto nam sævior irruit ense
Ætolus, retroque datum Thebana tegebant
Arma ducem : sic densa lupum jam nocte sub atra
Arcet ab apprenso pastorum turba juvenco :
Improbus erigitur contra; nec cura vetantes
Impetere, illum, illum, semel in quem venerat, urget.
Non secus objectas acies, tamen ora Thoantis,
Dissimulat, transitque manu : turbamque minorem
Pectora Deilochi, Clonii latus, ilia torvi
Perforat Hippotadæ : truncis sua membra remittit
Interdum, galeasque rotat per nubila plenas.
Et jam corporibus sese, spoliisque cadentum
Clauserat : unum acies circum consumitur; unum
Omnia tela vovent : summis hæc ossibus hærent;
Pars frustrata cadunt, partem Tritonia vellit,
Multa rigent clypeo : densis jam consitus hastis
Ferratum quatit umbo nemus, tergoque fatiscit
Atque humeris gentilis aper : nusquam ardua coni
Gloria, quique apicem torvæ Gradivus habebat
Cassidis, haud lætum domino ruit omen : inusta
Temporibus nuda æra sedent, circumque sonori
Vertice percusso volvuntur in arma molares.
Jam cruor in galea, jam saucia proluit ater
Pectora permixtus sudore et sanguine torrens.
Respicit hortantes socios et Pallada fidam,

Longius opposita celantem lumina parma:
Ibat enim magnum lacrymis inflectere patrem.
Ecce secat Zephyros ingentem fraxinus iram
Fortunamque ferens: teli non eminet auctor.
Astacides Menalippus erat; nec prodidit ipse,
Et vellet latuisse manum: sed gaudia turmæ
Monstrabant trepidum: nam flexus in ilia Tydeus
Submissum latus, et clypei laxaverat orbem.
Clamorem Aonii miscent gemitumque Pelasgi,
Objectantque manus, indignantemque tuentur.
Ille per oppositos, longe rimatus, amarum,
Astaciden, totis animæ se cogit in ictum
Relliquiis, telumque jacit, quod proximus Hopleus
Præbuerat: perit expressus conamine sanguis.
Tunc tristes socii cupidum bellare, (quis ardor!)
Et poscentem hastas, mediaque in morte negantem
Exspirare, trahunt, summique in margine campi
Effultum gemina latera inclinantia parma
Ponunt, ac sævi rediturum ad prœlia Martis
Promittunt flentes: sed et ipse recedere cœlum,
Ingentesque animos extremo frigore labi
Sensit, et innixus terræ, «Miserescite, clamat,
Inachidæ: non ossa precor referantur ut Argos,
Ætolumve larem: nec enim mihi cura supremi
Funeris: odi artus, fragilemque hunc corporis usum
Desertorem animi: caput, o caput, o mihi si quis
Apportet, Menalippe, tuum! nam volveris arvis:
Fido equidem; nec me virtus suprema fefellit.
I, precor, Atrei si quid tibi sanguinis unquam,
Hippomedon: vade, o primis puer inclyte bellis

Arcas, et Argolicæ Capaneu jam maxime turmæ.»
Moti omnes : sed primus abit, primusque repertum
Astaciden medio Capaneus e pulvere tollit
Spirantem, lævaque super cervice reportat
Terga cruentantem concussi vulneris unda.
Qualis ab Arcadio rediit Tirynthius antro,
Captivumque suem clamantibus intulit Argis.
Erigitur Tydeus, vultuque occurrit, et amens
Lætitiaque, iraque, ut singultantia vidit
Ora, trahique oculos, seseque agnovit in illo :
Imperat abscisum porgi, lævaque receptum
Spectat atrox hostile caput, gliscitque tepentis
Lumina torva videns, et adhuc dubitantia figi.
Infelix contentus erat : plus exigit ultrix
Tisiphone : jamque inflexo Tritonia patre
Venerat, et misero decus immortale ferebat;
Atque illum effracti perfusum tabe cerebri
Adspicit, et vivo scelerantem sanguine fauces.
Nec comites auferre valent : stetit aspera Gorgo
Crinibus emissis, rectique ante ora cerastæ
Velavere Deam : fugit aversata jacentem,
Nec prius astra subit, quam mystica lampas, et insons
Ilissos multa purgavit lumina lympha.

LIBER NONUS.

ASPERAT Aonios rabies audita cruenti
Tydeos : ipsi etiam minus ingemuere jacentem
Inachidæ, culpantque virum, et rupisse queruntur
Fas odii : quin te, Divum implacidissime, quanquam
Præcipuum tunc cædis opus, Gradive, furebas,
Offensum virtute ferunt : nec cominus ipsum
Ora, sed et trepidos retro torsisse jugales.
  Ergo profanatum Menalippi funus acerbo
Vulnere non aliis ultum Cadmeia pubes
Insurgunt stimulis, quam si turbata sepulcris
Ossa patrum, monstrisque datæ crudelibus urnæ.
Accendit rex ipse super : « Quisquamne Pelasgis
Mitis adhuc, hominemque gerit? jam morsibus uncis
(Pro furor! usque adeo tela exsatiavimus?) artus
Dilacerant : nonne Hyrcanis bellare putatis
Tigribus? aut sævos Libyæ contra ire leones?
Et nunc ille jacet (pulchra o solatia leti!)
Ore tenens hostile caput, dulcique nefandus
Immoritur tabo : nos ferrum mite, facesque :
Illis nuda odia, et feritas jam non eget armis.
Sic peragant rabidi, claraque hac luce fruantur,
Dum videas hæc, summe pater : sed enim hiscere campos
Conquesti, terræque fugam miserantur : an istos
Vel sua portet humus? » Magno sic fatus agebat

Procursu fremituque viros : furor omnibus idem
Tydeos invisi spoliis, raptoque potiri
Corpore : non aliter subtexunt astra catervæ
Incestarum avium, longe quibus aura nocentem
Aera, desertasque tulit sine funere mortes :
Illo avidæ cum voce ruunt, sonat arduus æther
Plausibus, et cœlo volucres cessere minores.
Fama per Aonium rapido vaga murmure campum
Spargitur in turmas, solito pernicior index
Quum lugenda refert; donec cui maxima fando
Damna vehit, trepidas lapsa est Polynicis ad aures.
Diriguit juvenis, lacrymæque hæsere paratæ,
Et cunctata fides ; nimium nam cognita virtus
OEnidæ credi letum suadetque vetatque.
Sed postquam haud dubio clades auctore reperta est,
Nox oculos, mentemque rapit : tum sanguine fixo
Membra simul, simul arma ruunt : madet ardua fletu
Jam galea, atque ocreæ clypeum excepere cadentem.
It mœstus genua ægra trahens, hastamque sequentem,
Vulneribus ceu mille gravis, totosque per artus
Saucius : assistunt socii, monstrantque gementes.
Tandem ille abjectis, vix quæ portaverat, armis,
Nudus in egregii vacuum jam corpus amici
Procidit, et tali lacrymas cum voce profudit :
« Hasne tibi, armorum spes o suprema meorum,
OEnide, grates? hæc præmia digna rependi?
Nudus ut invisa Cadmi tellure jaceres
Sospite me? nunc exsul ego æternumque fugatus,
Quando alius misero, ac melior mihi frater ademtus.
Nec jam sortitus veteres, regnique nocentis

Perjurum diadema peto : quo gaudia tanti
Emta mihi, aut sceptrum, quod non tua dextera tradet?
Ite, viri, solumque fero me linquite fratri.
Nil opus arma ultra tentare, et perdere mortes :
Ite, precor : quid jam dabitis mihi denique majus?
Tydea consumsi : quanam hoc ego morte piabo?
O socer, o Argi! et primæ bona jurgia noctis,
Alternæque manus, et longi pignus amoris
Ira brevis : non me ense tuo tunc, maxime Tydeu,
Et poteras, nostri mactatum in limine Adrasti?
Quin etiam Thebas me propter, et impia fratris
Tecta libens, unde haud alius remeasset, adisti :
Ceu tibimet sceptra et proprios laturus honores.
Jam Telamona pium, jam Thesea fama tacebat.
Qualis et ecce jaces? quæ primum vulnera mirer?
Quis tuus hic, quis ab hoste cruor? quæ te agmina, quive
Innumeri stravere globi? ni fallor, et ipse
Invidit pater, et tota Mars impulit hasta.»
Sic ait, et mœrens etiamnum lubrica tabo
Ora viri tergit lacrymis, dextramque reponit.
«Tune meos hostes huc usque exosus? et ultra
Sospes ego?» exuerat vagina turbidus ensem,
Aptabatque neci : comites tenuere, socerque
Castigat, bellique vices ac fata revolvens
Solatur tumidum, longeque a corpore caro
Paullatim, unde dolor, letique animosa voluntas,
Amovet, ac tacite ferrum inter verba reponit.
Ducitur, amisso qualis consorte laborum
Deserit inceptum media inter jugera sulcum
Taurus iners, colloque jugum deforme remisso

Parte trahit, partem lacrymans sustentat arator.
Ecce autem hortatus Eteoclis, et arma secuti,
Lecta manus, juvenes, quos nec Tritonia bello,
Nec prope collata sprevisset cuspide Mavors,
Adventant : contra collecta ut pectora parmæ
Fixerat, atque hastam longe protenderat, hæret
Arduus Hippomedon : ceu fluctibus obvia rupes,
Cui neque de cœlo metus, et fracta æquora cedunt,
Stat cunctis immota minis : timet ipse rigentem
Pontus, et ex alto miseræ novere carinæ.
Tunc prior Aonides (validam simul elicit hastam):
« Non pudet hos Manes, hæc infamantia bellum
Funera, Dis coram, et cœlo inspectante tueri?
Scilicet egregius sudor memorandaque virtus
Hanc tumulare feram? ne non mœrentibus Argos
Exsequiis lacrymandus eat! mollique feretro
Infandam ejectans saniem? dimittite curam.
Nullæ illum volucres, nulla impia monstra, nec ipse,
Si demus, pius ignis edat. » Nec plura : sed ingens
Intorquet jaculum, duro quod in ære moratum,
Transmissumque tamen clypei stetit orbe secundo.
Inde Pheres, acerque Lycus : sed cassa Pheretis
Hasta redit, Lycus excelso terrore comantem
Perstrinxit galeam : convulsæ cuspide longe
Diffugere jubæ, patuitque ingloria cassis.
Ipse nec ire retro, nec in obvia concitus arma
Exsilit, inque eadem sese vestigia semper
Obversus cunctis profert, recipitque, nec unquam
Longius indulget dextræ, motusque per omnes
Corpus amat : corpus servans, circumque, supraque

Vertitur. Imbellem non sic amplexa juvencum
Infestante lupo, quum primum fœta tuetur
Mater, et ancipiti circumfert cornua gyro :
Ipsa nihil metuens, sexusque oblita minoris,
Spumat, et ingentes imitatur femina tauros.
Tandem intermissa jaculantum nube potestas
Reddere tela fuit : namque et Sicyonius Alcon
Venerat auxilio, Pisæaque præpetis Idæ
Turba subit, cuneumque replent : his fretus in hostes
Lernæam jacit ipse trabem : volat illa sagittis
Æqua fuga, mediumque nihil cunctata Politen
Transabit, et juncti clypeum cavat improba Mopsi.
Phocea tunc Cydona, Tanagræumque Phalantum,
Atque Erycem, hunc retro conversum, et tela petentem,
Dum spes nulla necis, crinito a vertice figit.
Faucibus ille cavis hastam non ore receptam
Miratur moriens, pariterque et murmure plenus
Sanguis, et expulsi salierunt cuspide dentes.
Ausus erat furto dextram injectare Leonteus
Pone viros atque arma latens, positumque trahebat
Prenso crine caput : vidit, quanquam undique crebræ
Hippomedon ante ora minæ, sævoque protervam
Abstulit ense manum; simul increpat : «Hanc tibi Tydeus
Tydeus ipse rapit : post et confecta virorum
Fata time, magnosque miser fuge tangere manes.»
Ter Cadmæa phalanx torvum abduxere cadaver,
Ter retrahunt Danai. Siculi velut anxia puppis
Seditione maris, nequicquam obstante magistro,
Errat, et averso redit in vestigia velo.
Non ibi Sidoniæ valuissent pellere cœpto

Hippomedonta manus : non illum impacta moverent
Tormenta oppositum, formidatique superbis
Turribus impulsus tentato umbone redissent.
Sed memor Elysii regis, noxasque retexens
Tydeos, in medios astu subit impia campos
Tisiphone : sensere acies, subitusque cucurrit
Sudor equis, sudorque viris : quanquam ore remisso
Inachium fingebat Halyn : nusquam impius ignis,
Verberaque, et jussi tenuere silentia crines.
Arma gerit, juxtaque feri latus Hippomedontis
Blanda genas, vocemque venit : tamen ille loquentis
Extimuit vultus, admiraturque timorem.
Ille autem lacrymans, « Tu nunc, ait, inclyte, frustra
Exanimes socios, inhumataque corpora Graium
(Scilicet is nobis metus? aut jam cura sepulcri?)
Protegis; ipse manu Tyria tibi captus Adrastus
Raptatur, teque ante alios, te voce, manuque
Invocat : heu qualem lapsare in sanguine vidi,
Exutum canos lacero diademate crines!
Ne procul hinc, adverte oculos : ubi plurimus ille
Pulvis, ubi ille globus : » paullum stetit anxius heros,
Librabatque metus : premit aspera virgo : « Quid hæres?
Imus? an hi retinent manes? et vilior ille
Qui superest? » Miserum sociis opus, et sua mandat
Prœlia, et unanimi vadit desertor amici,
Respiciens tamen, et revocent si forte paratus.
Inde legens turbata trucis vestigia Divæ,
Huc illuc frustra ruit avius : impia donec
Eumenis ex oculis rejecta cœrula parma
Fugit, et innumeri galeam rupere cerastæ.

Adspicit infelix discussa nube quietos
Inachidas, currumque nihil metuentis Adrasti.
Et Tyrii jam corpus habent : jam gaudia magnæ
Testantur voces : victorque ululatus aderrat
Auribus, occultoque ferit præcordia luctu.
Ducitur hostili (pro dura potentia fati!)
Tydeus ille solo, modo cui Thebana sequenti
Agmina, sive gradum, seu frena effunderet, ingens
Limes utrimque datus : nusquam arma, manusque quiescunt
Nulla viri feritas : juvat ora rigentia leto,
Et formidatos impune lacessere vultus.
Hic amor, hoc una timidi, fortesque sequuntur
Nobilitare manus, infectaque sanguine tela
Conjugibus servant, parvisque ostendere natis.
Sic ubi Maura diu populatum rura leonem,
Quem propter clausique greges, vigilantque magistri,
Pastorum lassæ debellavere cohortes;
Gaudet ager, magno subeunt clamore coloni,
Præcerpuntque jubas, immaniaque ora recludunt,
Damnaque commemorant, seu jam sub culmine fixus
Excubat, antiquo seu pendet gloria luco.
At ferus Hippomedon, quanquam jam sentit inane
Auxilium, et seram rapto pro corpore pugnam,
It tamen, et cæcum rotat irrevocabilis ensem.
Vix socios hostemque, nihil dum tardet euntem,
Secernens : sed cæde nova jam lubrica tellus,
Armaque, seminecesque viri, currusque soluti
Impediunt, lævumque femur, quod cuspide fixum
Regis Echionii, seu dissimulaverat ardens,
Sive ibi nescierat : mœstum videt Hoplea tandem.

Tydeos hic magni fidus comes, et modo frustra
Armiger : alipedem prona cervice tenebat
Fatorum ignarum domini, solumque frementem
Quod vacet, inque acies audentior ille pedestres.
Hunc adspernantem tumido nova pondera tergo
(Unam quippe manum domitis expertus ab annis)
Corripit, affaturque : « Quid o nova jussa recusas,
Infelix sonipes? nusquam tibi dulce superbi
Regis onus : non jam Ætolo satiabere campo,
Gaudentemque jubam per stagna Acheloia solves.
Quod superest, caros, i, saltem ulciscere manes,
Aut sequere; extorrem neu tu quoque læseris umbram
Captivus, tumidumque equitem post Tydea portes. »
Audisse, accensumque putes : hoc fulmine raptum
Abstulit, et similes minus indignatur habenas.
Semifer aeria talis Centaurus ab Ossa
Desilit in valles : ipsum nemora alta tremiscunt,
Campus equum. Trepidi cursu glomerantur anhelo
Labdacidæ : premit ille super, nec opinaque ferro
Colla metens linquit truncos post terga cadentes.
Ventum erat ad fluvium : solito tunc plenior alveo,
Signa mali, magna se mole Ismenos agebat.
Illa brevis requies; illo timida agmina lassam
De campis egere fugam : stupet hospita belli
Unda viros, claraque armorum incenditur umbra.
Insiluere vadis : magnoque fragore solutus
Agger, et adversæ latuerunt pulvere ripæ.
Ille quoque hostiles saltu majore per undas
Irruit attonitis (longum dimittere habenas),
Sicut erat, tantum viridi defixa parumper

Cespite, populeo commendat spicula trunco.
Tunc vero exanimes tradunt rapientibus ultro
Arma vadis : alii dimissa casside, quantum
Tendere conatus animæ valuere sub undis,
Turpe latent : multi fluvium transmittere nando
Aggressi ; sed vincla tenent, laterique repugnat
Balteus, et madidus deducit pectora thorax.
Qualis cœruleis tumido sub gurgite terror
Piscibus, arcani quoties devexa profundi
Scrutantem delphina vident : fugit omnis in imos
Turba lacus, viridesque metu stipantur in algas;
Nec prius emersi, quam summa per æquora flexus
Emicet, et visis malit certare carinis.
Talis agit sparsos, mediisque in fluctibus heros
Frena manu pariter, pariter regit arma, pedumque
Remigio sustentat equum; consuetaque campo
Fluctuat, et mersas levis ungula quærit arenas.
Sternit Iona Chromis, Chromin Antiphos, Antiphon Hypseus,
Hypseus Astyagen, evasurumque relicto
Amne Linum, ni fata vetent, et stamine primo
Ablatum tellure mori : premit agmina Thebes
Hippomedon, turbat Danaos Asopius Hypseus :
Amnis utrumque timet : crasso vada mutat uterque
Sanguine, et a fluvio neutri fatale reverti.
Jam laceri pronis volvuntur cursibus artus,
Oraque, et abscisæ redeunt in pectora dextræ.
Spicula jam clypeosque leves arcusque remissos
Unda vehit, galeasque vetant descendere cristæ.
Summa vagis late sternuntur flumina telis,
Ima viris : illic luctantur corpora leto,

Efflantesque animas retro premit obvius amnis.
  Flumineam rapiente vado puer Agrius ulmum
Prenderat, insignes humeros ferus ense Menœceus
Amputat : ille cadens, nondum conamine ademto,
Truncus in excelsis spectat sua brachia ramis.
Hypseos hasta Sagen ingenti vulnere mersit :
Ille manet fundo, rediit pro corpore sanguis.
  Desiluit ripis fratrem rapturus Agenor
Heu miser, et tenuit; sed saucius ille levantem
Degravat amplexu : poterat resolutus Agenor
Emersisse vadis, puduit sine fratre reverti.
  Surgentem dextra Chaletnum, vulnusque minantem
Sorbebat rapidus nodato gurgite vortex :
Jam vultu, jam crine latet, jam dextera nusquam,
Ultimus abruptas ensis descendit in undas.
Mille modis leti miseros mors una fatigat.
Induit a tergo Mycalesia cuspis Agyrten :
Respexit, nusquam auctor erat; sed, concita tractu
Gurgitis, effugiens invenerat hasta cruorem.
  Figitur et validos sonipes Ætolus in armos,
Exsiluitque alte vi mortis, et aera pendens
Verberat : haud tamen est turbatus flumine ductor :
Sed miseratur equum, magnoque e vulnere telum
Exuit ipse gemens, et sponte remisit habenas.
Inde pedes repetit pugnas, gressuque, manuque
Certior, et segnem Nomium, fortemque Mimanta,
Thebanumque Lichan, Anthedoniumque Lycetum
Continuat ferro, geminisque e fratribus unum
Thespiaden : eadem poscenti fata Panemo,
« Vive superstes, ait, diræque ad mœnia Thebes

Solus abi, miseros non decepture parentes.
Dî bene, quod pugnas rapidum dejecit in amnem
Sanguinea Bellona manu : trahit unda timentes
Gurgite gentili, nuda nec flebilis umbra
Stridebit vestros Tydeus inhumatus ad ignes.
Ibitis æquoreis crudelia pabula monstris :
Illum terra vehit, suaque in primordia solvit. »
Sic premit adversos, et acerbat vulnera dictis.
Ac nunc ense furit, nunc tela natantia raptans
Ingerit : innuptæ comitem Therona Dianæ,
Ruricolamque Gyan, cum fluctivago Ergino,
Intonsumque Hersen, contemtoremque profundi
Crethea, nimbosam qui sæpe Caphareos arcem
Euboicasque hiemes parva transfugerat alno.
Quid non fata queant? trajectus pectora ferro
Volvitur in fluctus : heu cujus naufragus undæ!
Te quoque sublimi transnantem flumina curru,
Dum socios, Pharsale, petis, resupinat ademtis
Dorica cuspis equis : illos violentia sævi
Gurgitis, infelixque jugi concordia mergit.
Nunc age, quis tumidis magnum expugnaverit undis
Hippomedonta labor, cur ipse excitus in arma
Ismenos, doctæ nosse indulgete sorores :
Vestrum opus ire retro, et senium defendere famæ.
Gaudebat Fauno nymphaque Ismenide natus
Maternis bellare tener Crenæus in undis :
Crenæus, cui prima dies in gurgite fido,
Et natale vadum, et virides cunabula ripæ.
Ergo ratus nihil Elysias ibi posse sorores,
Lætus adulantem nunc hoc nunc margine ab illo

Transit avum : levat unda gradus, seu defluus ille,
Sive obliquus eat; nec quum subit obvius, ullas
Stagna dedère moras, pariterque revertitur amnis.
Non Anthedonii tegit hospitis inguina pontus
Blandior, æstivo nec se magis æquore Triton
Exerit, aut caræ festinus ad oscula matris
Quum remeat, tardumque ferit delphina Palæmon.
Arma decent humeros, clypeusque insignis, et auro
Lucidus, Aoniæ cælatur origine gentis.
Sidonis hic blandi per candida terga juvenci
Jam secura maris, teneris jam cornua palmis
Non tenet : extremis alludunt æquora plantis.
Ire putes clypeo, fluctusque secare juvencum.
Adjuvat unda fidem, pelago nec discolor amnis.
Tunc audax pariter telis, et voce proterva
Hippomedonta petit : « Non hæc fœcunda veneno
Lerna, nec Herculeis haustæ serpentibus undæ.
Sacrum amnem, sacrum (et, miser, experiere), Deumque
Altrices irrumpis aquas : » nihil ille, sed ibat
Cominus : opposuit cumulo se densior amnis,
Tardavitque manum : vulnus tamen illa retentum
Pertulit, atque animæ tota in penetralia sedit.
Horruit unda nefas : silvæ flevistis utræque :
Et graviora cavæ sonuerunt murmura ripæ.
Ultimus ille sonus moribundo emersit ab ore,
« Mater! » in hanc miseri ceciderunt flumina vocem. —
At genitrix, cœtu glaucarum cincta sororum,
Protinus icta malo, vitrea de valle solutis
Exsiliit furibunda comis, ac verbere crebro
Oraque, pectoraque, et viridem scidit horrida vestem.

Utque erupit aquis, iterumque, iterumque trementi
Ingeminat «Crenæe» sono : nusquam ille, sed index
Desuper, ah miseræ nimium noscenda parenti,
Parma natat : jacet ipse procul, qua mixta supremum
Ismenon primi mutant confinia ponti.
Fluctivagam sic sæpe domum, madidosque penates
Halcyone deserta gemit, quum pignora sævus
Auster, et algentes rapuit Thetis invida nidos.
Mergitur orba iterum, penitusque occulta sub undis
Limite non uno, liquidum qua subter eunti
Lucet iter, miseri nequicquam funera nati
Vestigat, plangitque tamen : sæpe horridus amnis
Obstat, et obducto caligant sanguine visus.
Illa tamen præceps in tela offendit et enses,
Scrutaturque manu galeas, et prona reclinat
Corpora : nec ponto submota intrabat amaram
Dorida, possessum donec jam fluctibus altis
Nereidum miserata cohors ad pectora matris
Impulit : illa manu ceu vivum amplexa reportat,
Insternitque toris riparum, atque humida siccat
Mollibus ora comis, atque hæc ululatibus addit :
«Hoc tibi semidei munus tribuere parentes?
Nec mortalis avus? sic nostro in gurgite regnas?
Mitior heu misero discors, alienaque tellus,
Mitior unda maris, quæ juxta flumina corpus
Rettulit, et miseram visa exspectasse parentem.
Hinc mei vultus? hæc torvi lumina patris?
Hi crines undantis avi? tu nobile quondam
Undarum, nemorumque decus, quo sospite major
Diva, et nympharum longe regina ferebar.

Heus ubinam ille frequens modo circa limina matris
Ambitus? orantesque tibi servire Napææ?
Cur nunc te melius sævo mansura profundo
Amplexu misero tumulis, Crenæe, reporto,
Non mihi? nec tantæ pudet, heu! miseretque ruinæ,
Dure parens? quæ te alta et ineluctabilis imo
Condidit amne palus? quo jam nec cruda nepotis
Funera, nec nostri valeant perrumpere planctus?
Ecce furit, jactatque tuo se in gurgite major
Hippomedon : illum ripæque undæque tremiscunt,
Illius impulsu nostrum bibit unda cruorem.
Tu piger, et trucibus facilis servire Pelasgis.
Ad cineres saltem, supremaque justa tuorum
Sæve veni, non hic solum accensure nepotem. »

His miscet planctus, multumque indigna cruentat
Pectora : cæruleæ referunt lamenta sorores.
Qualiter Isthmiaco nondum Nereida portu
Leucothean planxisse ferunt, dum pectore anhelo
Frigidus in matrem sævum mare respuit infans.

At pater arcano residens Ismenos in antro,
Unde auræ, nubesque bibunt, atque imbrifer Arcus
Pascitur, et Tyrios melior venit annus in agros,
Ut lamenta procul (quanquam obstrepit ipse) novosque
Accepit natæ gemitus, levat aspera musco
Colla, gravemque gelu crinem, ceciditque soluta
Pinus adulta manu, dimissaque volvitur urna.
Illum per ripas annoso scrupea limo
Ora exertantem silvæ, fluviique minores
Mirantur : tantus tumido de gurgite surgit,
Spumosum attollens apicem, lapsuque sonoro

Pectora cœruleæ rivis manantia barbæ.
Obvia cognatos gemitus, casumque nepotis
Nympharum docet una patrem, monstratque cruentum
Auctorem, dextramque premit : stetit arduus alto
Amne, manuque genas, et nexa virentibus ulvis
Cornua concutiens, sic turbidus ore profundo
Incipit : « Huncne mihi, Superum regnator, honorem,
Quod toties hospesque tuis et conscius actis,
Nec memorare timor, falsa nunc improba fronte
Cornua, nunc vetitam currus disjungere Phœben,
Dotalesque rogos, deceptaque fulmina vidi,
Præcipuosque alui natorum? an vilis et illis
Gratia? ad hunc certe repsit Tirynthius amnem:
Hac tibi flagrantem Bromium restinximus unda.
Adspice, quas fluvio cædes, quæ funera portem,
Continuus telis, altoque adopertus acervo.
Omne vadum belli series tenet : omnis anhelat
Unda nefas, subterque animæ supraque recentes
Errant, et geminas jungunt caligine ripas.
Ille ego clamatus sacris ululatibus amnis,
Qui molles thyrsos, Bacchæaque cornua puro
Fonte lavare feror, stipatus cædibus arctas
In freta quæro vias : non Strymonos impia tanto
Stagna cruore natant, non spumifer altius Hebrus
Gradivo bellante rubet : nec te admonet altrix
Unda, tuasque manus, jampridem oblite parentum
Liber? an Eous melius pacatur Hydaspes?
At tu, qui tumidus spoliis, et sanguine gaudes
Insontis pueri, non hoc ex amne potentem
Inachon, aut sævas victor revehere Mycenas,

Ni mortalis ego, et tibi ductus ab æthere sanguis.»
Sic ait infrendens, et sponte furentibus undis
Signa dedit: mittit gelidus montana Cithæron
Auxilia, antiquasque nives, et pabula brumæ
Ire jubet: frater tacitas Asopos eunti
Conciliat vires, et hiulcis flumina venis
Suggerit: ipse cavæ scrutatur viscera terræ,
Stagnaque, torpentesque lacus, pigrasque paludes
Excutit, atque avidos tollens ad sidera vultus
Humentes nebulas exhaurit, et aera siccat.
Jamque super ripas utroque exstantior ibat
Aggere, jam medium modo qui superaverat amnem
Hippomedon intactus aquis humerosque manusque,
Miratur crevisse vadum, seseque minorem.
Hinc atque hinc tumidi fluctus, animosaque surgit
Tempestas instar pelagi, quum Pleiadas haurit,
Aut nigrum trepidis impingit Oriona nautis.
Non secus æquoreo jactat Theumesius amnis
Hippomedonta salo, semperque umbone sinistro
Tollitur, et clypeum nigrante supervenit æstu
Spumeus assultans, fractaque refunditur unda
Et cumulo majore redit: nec mole liquenti
Contentus, carpit putres servantia ripas
Arbusta, annosasque trabes, ejectaque fundo
Saxa rotat: stat pugna impar, amnisque virique,
Indignante Deo: nec enim dat terga, nec ullis
Frangitur ille minis, venientesque obvius undas
Intrat, et objecta dispellit flumina parma.
Stant terra fugiente gradus; et poplite tenso
Lubrica saxa natant, genibusque obnixus, et hærens

Subruta fallaci servat vestigia limo,
Sic etiam increpitans : « Unde hæc, Ismene, repente
Ira tibi? quove has traxisti gurgite vires
Imbelli famulante Deo? solumque cruorem
Femineis experte choris, quum Bacchica mugit
Buxus, et insanæ maculant trieterida matres? »
  Dixerat : atque illi sese Deus obtulit ultro
Turbidus imbre genas, et nube natantis arenæ :
Nec sævit dictis, trunca sed pectora quercu
Ter, quater, oppositi, quantum ira Deusque valebant,
Impulit assurgens : tandem vestigia flexit,
Excussumque manu tegimen, conversaque lente
Terga refert : instant undæ, sequiturque labantem
Amnis ovans : necnon saxis, et grandine ferri
Desuper infestant Tyrii, geminoque repellunt
Aggere : quid faciat bellis obsessus et undis?
Nec fuga jam misero, nec magnæ copia mortis.
  Stabat gramineæ producta crepidine ripæ
Undarum ac terræ dubio, sed amicior undis
Fraxinus, ingentique vadum possederat umbra.
Hujus opem (nam qua terras invaderet?) unca
Arripuit dextra; nec pertulit illa trahentem;
Sed majore supra, quam stabat pondere victa
Solvitur, et qua stagna subit radice, quibusque
Arentem mordebat humum, demissa superne
Injecit trepido sese, ripamque, nec ultra
Passurum subitæ vallavit ponte ruinæ.
Huc undæ coeunt, et ineluctabile cœnum
Vorticibusque cavis sedit, crescitque barathrum.
Jamque humeros, jam colla ducis sinuosa vorago

Circuit : hic demum victus suprema fateri
Exclamat : « Fluvione, pudet! Mars inclyte, merges
Hanc animam? segnesque lacus et stagna subibo,
Ceu pecoris custos, subiti torrentis iniquis
Interceptus aquis? adeone occumbere ferro
Non merui? » Tandem precibus commota Tonantem
Juno subit : « Quonam miseros, sator inclyte Divum,
Inachidas, quonam usque premes? jam Pallas et odit
Tydea, jam rapto tacuerunt augure Delphi.
En meus Hippomedon, cui gentis origo Mycenæ
Argolicique lares, numenque ante omnia Juno,
(Sic ego fida meis?) pelagi crudelibus ibit
Præda feris! certe tumulos, supremaque victis
Busta dabas : ubi Cecropiæ post prœlia flammæ?
Theseos ignis ubi est? » Non spernit conjugis æquas
Ille preces : leviterque oculos ad mœnia Cadmi
Rettulit, et viso sederunt flumina nutu.

Illius exsangues humeri, et perfossa patescunt
Pectora : ceu ventis alte quum elata resedit
Tempestas, surgunt scopuli, quæsitaque nautis
Terra, et ab infestis descendunt æquora saxis.

Quid ripas tenuisse juvat? premit undique nimbo
Telorum Phœnissa cohors : nec tegmina membris
Ulla, omnisque patet leto : tunc vulnera manant,
Quique sub amne diu stupuit cruor, aere nudo
Solvitur, et tenues venarum laxat hiatus,
Incertique labant undarum frigore gressus.

Procumbit, Getico qualis procumbit in Hæmo
Seu Boreæ furiis, putri seu robore quercus
Cœlo mixta comas, ingentemque aera laxat.

Illam nutantem nemus, et mons ipse tremiscit,
Qua tellure cadat, quas obruat ordine silvas.
Non tamen aut ensem, galeamve audacia cuiquam
Tangere: vix credunt oculis, ingentiaque horrent
Funera, et adstrictis accedunt cominus armis.
Tandem adiit Hypseus, capulumque in morte tenenti
Extrahit, et torvos laxavit casside vultus:
Itque per Aonios alte mucrone corusco
Suspensam ostentans galeam, et clamore superbit:
« Hic ferus Hippomedon: hic formidabilis ultor
Tydeos infandi, debellatorque cruenti
Gurgitis. » Agnovit longe, pressitque dolorem
Magnanimus Capaneus, telumque immane lacerto
Hortatur librans: « Ades o mihi, dextera, tantum
Tu præsens bellis, et inevitabile numen,
Te voco, te solam Superum contemtor adoro. »
Sic ait, et voti sese facit ipse potentem.
It tremebunda abies clypeum per et æreá terga
Loricæ, tandemque animam sub pectore magno
Deprendit: ruit haud alio quam celsa fragore
Turris, ubi innumeros penitus quassata per ictus
Labitur, effractamque aperit victoribus urbem.
Cui super assistens, « Non infitiamur honorem
Mortis, ait: refer huc oculos, ego vulneris auctor.
Lætus abi, multumque aliis jactantior umbris. »
Tunc ensem, galeamque rapit, clypeumque revellit
Ipsius, exanimemque tenens super Hippomedonta,
« Accipe, ait, simul hostiles, dux magne, tuasque
Exuvias: veniet cineri decus, et suus ordo
Manibus: interea justos dum reddimus ignes,

Hoc ultor Capaneus operit tua membra sepulcro. »
Sic anceps dura belli vice mutua Graiis
Sidoniisque simul nectebat vulnera Mavors.
Hic ferus Hippomedon, illic non segnior Hypseus
Fletur, et alterni præbent solatia luctus.
Tristibus interea somnum turbata figuris
Torva sagittiferi mater Tegeatis ephebi,
Crine dato passim, plantisque ex more solutis,
Ante diem gelidas ibat Ladonis ad undas
Purgatura malum fluvio vivente soporem.
Namque per attonitas curarum pondere noctes
Sæpe et delapsas adytis, quas ipsa dicarat
Exuvias, seque ignotis errare sepulcris
Extorrem nemoris, Dryadumque a plebe fugatam,
Sæpe novos nati bello rediisse triumphos,
Armaque, et alipedem notum, comitesque videbat,
Nusquam ipsum : nunc ex humeris fluxisse pharetras,
Effigiesque suas, simulacraque nota cremari.
Præcipuos sed enim illa metus portendere visa
Nox miseræ, totoque erexit pectore matrem.
Nota per Arcadias felici robore silvas
Quercus erat, Triviæ quam desacraverat ipsa
Electam turba nemorum, numenque colendo
Fecerat : hic arcus, et fessa reponere tela,
Armaque curva suum, et vacuorum terga leonum
Figere, et ingentes æquantia cornua silvas.
Vix ramis locus : agrestes adeo omnia cingunt
Exuviæ, et viridem ferri nitor impedit umbram.
Hanc, ut forte jugis longo defessa redibat
Venatu, modo rapta ferox Erymanthidos ursæ

Ora ferens, multo proscissam vulnere cernit
Deposuisse comam, et rorantes sanguine ramos
Exspirasse solo : quærenti Nympha cruentas
Mænadas, atque hostem dixit sævisse Lyæum.
Dum gemit, et planctu circumdat pectus inani,
Abrupere oculi noctem, mœstoque cubili
Exsilit, et falsos quærit per lumina fletus.
Ergo ut in amne nefas merso ter crine piavit,
Verbaque sollicitas matrum solantia curas
Addidit, armatæ ruit ad delubra Dianæ,
Rore sub Eoo, notasque ex ordine silvas,
Et quercum gavisa videt : tunc limine Divæ
Adstitit, et tali nequicquam voce precatur:
«Virgo potens nemorum, cujus non mollia signa
Militiamque trucem, sexum indignata, frequento,
More nihil Graio; nec te gens aspera ritu
Colchis, Amazoniæve magis coluere catervæ :
Si mihi non unquam thiasi, ludusve protervæ
Noctis, et inviso quamvis temerata cubili,
Non tamen aut teretes thyrsos, aut mollia gessi
Pensa, sed in tetricis et post connubia lustris,
Sic quoque venatrix, animumque innupta remansi :
Nec mihi secretis culpam occultare sub antris
Cura, sed ostendi natum, posuique trementem
Ante tuos confessa pedes : nec degener ille
Sanguinis, inque meos reptavit protinus arcus;
Tela puer lacrymis et prima voce poposcit.
Hunc mihi (quid trepidæ noctes, somnusque minantur?),
Hunc, precor, audaci qui nunc ad prœlia voto
Heu nimium tibi fisus abit, da visere belli

Victorem, vel, si ampla peto, da visere tantum.
Hic sudet, tuaque arma ferat : preme, Diva, malorum
Signa : quid in nostris, nemoralis Delia, silvis
Mænades hostiles, Thebanaque numina regnant?
Hei mihi! cur penitus (simque augur cassa futuri!),
Cur penitus, magnoque interpretor omine quercum?
Quod si vera sopor miseræ præsagia mittit,
Per te, maternos, mitis Dictynna, labores,
Fraternumque decus, justis hunc fige sagittis
Infelicem uterum : miseræ sine funera matris
Audiat ille prior. » Dixit, fletuque soluto
Adspicit et niveæ saxum maduisse Dianæ.
Illam Diva ferox etiamnum in limine sacro
Expositam, et gelidas verrentem crinibus aras
Linquit, et in mediis frondentem Mænalon astris
Exsuperat gressu, saltumque ad mœnia Cadmi
Destinat, interior cœli qua semita lucet
Dis tantum, et cunctas juxta videt ardua terras.
Jamque fere medium Parnassi frondea præter
Colla tenebat iter, quum fratrem in nube corusca
Adspicit haud solitum visu. Remeabat ab armis
Mœstus Echioniis, demersi funera lugens
Auguris. Irrubuit cœli plaga sidere mixto,
Occursuque sacro pariter jubar arsit utrimque,
Et coiere arcus, et respondere pharetræ.
Ille prior : « Scio, Labdacidas, germana, cohortes,
Et nimium fortes ausum petis Arcada pugnas.
Fida rogat genitrix : utinam indulgere precanti
Fata darent! en ipse mei, pudet, irritus arma
Cultoris, frondesque sacras, ad inania vidi

Tartara, et in memet versos descendere vultus :
Nec tenui currus, terræque abrupta coegi,
Sævus ego, immeritusque coli. Lugentia cernis
Antra, soror, mutasque domos : hæc sola rependo
Dona pio comiti : nec tu peritura movere
Auxilia, et mœstos in vanum perge labores.
Finis adest juveni : non hoc mutabile fatum;
Nec te nunc dubiis fraterna oracula fallunt. »
« At decus extremum misero, confusa vicissim
Virgo refert, duræque licet solatia morti
Quærere : nec fugiet pœnas, quicunque nefandam
Insontis pueri scelerarit sanguine dextram
Impius : et nostris fas sit sævire sagittis. »
Sic effata movet gressus, libandaque fratri
Parcius ora tulit, Thebasque infesta petivit.
At pugna ereptis major crudescit utrimque
Regibus, alternosque ciet vindicta furores.
Hypseos hinc turmæ, desolatumque magistro
Agmen, at hinc gravius fremit Hippomedontis ademti
Orba cohors : præbent obnixi pectora ferro :
Idem ardor rabidis externum haurire cruorem,
Ac fudisse suum : nec se vestigia mutant.
Stat cuneo defixa acies, hostique cruento
Dant animas, et terga negant : quum lapsa per auras
Vertice Dircæi velox Latonia montis
Adstitit : agnoscunt colles, notamque tremiscit
Silva Deam, sævis ubi quondam exerta sagittis
Fœcundam lasso Nioben consumserat arcu.
Illum acies inter medias, jam cæde superbum,
Nescius armorum, et primas tunc passus habenas

Venator raptabat equus, quem discolor ambit
Tigris, et auratis adverberat unguibus armos.
Colla sedent, nodis et castigata jubarum
Libertas, nemorisque notæ sub pectore primo
Jactantur, niveo lunata monilia dente.
Ipse bis Œbalio saturatam murice pallam,
Lucentesque auro tunicas, hoc neverat unum
Mater opus, tenui collectus in ilia vinclo,
Cornipedis lævo clypeum demiserat armo,
Ense gravis nimio : tereti juvat aurea morsu
Fibula pendentes circum latera aspera cinctus;
Vaginæque sonum, tremulumque audire pharetræ
Murmur, et a cono missas in terga catenas,
Interdum cristas hilaris jactare comantes,
Et pictum gemmis galeæ jubar : ast ubi pugna
Cassis anhela calet, resoluto vertice nudus
Exoritur : tunc dulce comæ, radiisque micantes
Dulce nitent visus, et, quas dolet ipse morari,
Nondum mutatæ rosea lanugine malæ.
Nec formæ sibi laude placet, multumque severis
Asperat ora minis : sed frontis servat honorem
Ira decens : dat sponte locum Thebana juventus,
Natorum memores, intentaque tela retorquent :
Sed premit, et sævas miserantibus ingerit hastas.
Illum et Sidoniæ juga per Theumesia nymphæ
Bellantem, atque ipso sudore et pulvere gratum
Laudant, et tacito ducunt suspiria voto.
Talia cernenti mitis subit alta Dianæ
Corda dolor, fletuque genas violata, « Quod, inquit,
Nunc tibi, quod leti quæram Dea fida propinqui

Effugium? hæcne ultro properasti ad prœlia, sæve
Ac miserande puer? cruda heu festinaque virtus
Suasit, et hortatrix animosi gloria leti.
Scilicet angustum jamdudum urgentibus annis
Mænalium tibi, parve, nemus, perque antra ferarum
Vix tutæ sine matre viæ, silvestria cujus
Nondum tela procax, arcumque implere valebas.
Et nunc illa meas ingentem plangit ad aras
Invidiam, surdasque fores, et limina lassat.
Tu dulces lituos, ululataque prœlia gaudes,
Felix, et miseræ tantum periture parenti.»
Ne tamen extremo frustra morientis honori
Affuerit, venit in medios caligine fulva
Septa globos, primumque leves furata sagittas
Audacis tergo pueri, cœlestibus implet
Coryton telis, quorum sine sanguine nullum
Effugit. Ambrosio tunc spargit membra liquore,
Spargit equum, ne quo temeretur vulnere corpus
Ante necem, cantusque sacros, et conscia miscet
Murmura, secretis quæ Colchidas ipsa sub antris
Nocte docet, monstratque feras quærentibus herbas.
Tunc vero exerto circumvolat igneus arcu,
Nec se mente regit, patriæ, matrisque, suique
Immemor, et nimium cœlestibus utitur armis.
Ut leo, cui parvo mater Gætula, cruentos
Suggerit ipsa cibos, quum primum crescere sensit
Colla jubis, torvusque novos respexit ad ungues,
Indignatur ali, tandemque effusus apertos
Liber amat campos, et nescit in antra reverti.
Quos, age, Parrhasio sternis, puer improbe, cornu?

Prima Tanagræum turbavit arundo Corœbum
Extremo galeæ, primoque in margine parmæ
Angusta transmissa via : stat faucibus unda
Sanguinis, et sacri facies rubet igne veneni
  Sævius Eurytion, cui luminis orbe sinistri
Aspera tergeminis acies se condidit uncis.
Ille trahens oculo plenam labente sagittam
Ibat in auctorem : sed Divum fortia quid non
Tela queant? alio geminatum lumine vulnus
Explevit tenebras : sequitur tamen improbus hostem,
Qua meminit, fusum donec prolapsus in Idam
Decidit : hic sævi miser inter funera belli
Palpitat, et mortem, sociosque, hostesque precatur.
  Addit Abantiadas, insignem crinibus Argum,
Et male dilectum miseræ Cydona sorori.
Illi perfossum telo patefecerat inguen :
Huic geminum obliqua trajecit arundine tempus.
Exstitit hac ferrum, velox hac penna remansit;
Fluxit utrimque cruor. Nulli tela aspera mortis
Dant veniam : non forma Lamum, non infula Lygdum,
Non pubescentes texerunt Æolon anni.
Figitur ora Lamus, flet saucius inguina Lygdus,
Perfossam telo niveam gemis, Æole, frontem.
Te præceps Eubœa tulit, te candida Thisbe
Miserat, hunc virides non excipietis Amyclæ.
  Nunquam cassa manus, nullum sine vulnere fugit
Missile : nec requies dextræ, sonitumque priori
Jungit arundo sequens : unum quis crederet arcum?
Aut unam sævire manum? modo dirigit ictus,
Nunc latere alterno dubius conamina mutat,

Nunc fugit instantes, et solo respicit arcu.
Et jam mirantes, indignantesque coibant
Labdacidæ, primusque Jovis de sanguine claro
Amphion, ignarus adhuc, quæ funera campis
Ille daret : « Quonam usque moram lucrabere fati,
O multum meritos puer orbature parentes?
Quin etiam menti tumor atque audacia gliscit,
Congressus dum nemo tuos pugnamque minorem
Dignatur bellis, iramque relinqueris infra.
I, repete Arcadiam, mixtusque æqualibus illic,
Dum ferus hic vero desævit pulvere Mavors,
Prœlia lude domi : quod si te mœsta sepulcri
Fama movet, dabimus; leto moriere virorum. »
Jamdudum hunc contra stimulis gravioribus ardet
Trux Atalantiades, nec dum ille quieverat, infit :
« Sera etiam in Thebas, quarum hic exercitus, arma
Profero : quisnam adeo puer, ut bellare recuset
Talibus? Arcadiæ stirpem, et fera semina gentis,
Non Thebana vides : non me sub nocte silenti
Thyas Echionio genitrix famulata Lyæo
Edidit : haud unquam deformes vertice mitras
Induimus, turpique manu jactavimus hastam.
Protinus adstrictos didici reptare per amnes,
Horrendasque domos magnarum intrare ferarum :
Et quid plura loquar? ferrum mea semper et arcus
Mater habet, vestri feriunt cava tympana patres. »
Non tulit Amphion, vultumque et in ora loquentis
Telum immane rotat : sed ferri lumine diro
Turbatus sonipes, sese dominumque retorsit
In latus, atque avidam transmisit devius hastam.

Acrior hoc juvenem stricto mucrone petebat
Amphion; quum se medio Latonia campo
Injicit ante oculos : omni stetit obvia vultu.
  Hærebat juveni devinctus amore pudico
Mænalius Dorceus, cui bella, suumque timorem
Mater, et audaces pueri mandaverat annos.
Hujus tum vultum Dea dissimulata profatur :
  « Hactenus Ogygias satis infestasse catervas,
Parthenopæe, satis : miseræ jam parce parenti,
Parce Deis, quicunque favent. » Nec territus ille,
« Hunc sine me (nec plura petam), fidissime Dorceu,
Sternere humi, qui tela meis gerit æmula telis,
Et similes cultus, et frena sonantia jactat.
Frena regam : cultus Triviæ pendebitis alto
Limine, captivis matrem donabo pharetris. »
Audiit, et mixto risit Latonia fletu.
  Viderat hanc cœli jamdudum in parte remota
Gradivum complexa Venus, dumque anxia Thebas
Commemorat, Cadmumque viro, caræque nepotes
Harmoniæ, pressum tacito sub corde dolorem
Tempestiva movet. « Nonne hanc, Gradive, protervam
Virginitate vides mediam se ferre virorum
Cœtibus? utque acies audax, et Martia signa
Temperet? en etiam donat, præbetque necandos
Tot nostra de gente viros : huic tradita virtus,
Huic furor? agrestes superest tibi figere damas. »
  Desiluit justis commotus in arma querelis
Bellipotens, cui sola vagum per inane ruenti
Ira comes, reliqui sudant ad bella Furores.
  Nec mora, quum mœstam monitu Latoida duro

Increpat assistens : « Non hæc tibi prœlia Divum
Dat pater : armiferum ni protinus improba campum
Deseris, huic æquam nosces nec Pallada dextræ. »
Quid faciat contra? premit hinc Mavortia cuspis;
Hinc plenæ tibi, parve, colus; Jovis inde severi
Vultus; abit solo post hæc devicta pudore.
At pater Ogygias Mavors circumspicit alas,
Horrendumque Dryanta movet, cui sanguinis auctor
Turbidus Orion, comitesque odisse Dianæ.
Inde furit primum : hic turbatos arripit ense
Arcadas, exarmatque ducem : cadit agmine longo
Cyllenes populus, Tegeesque habitator opacæ,
Æpitiique duces fugiunt, Pheneique phalanges.
Ipsum autem et lassa fidit prosternere dextra,
Nec servat vires : etenim huc jam fessus, et illuc,
Mutabat turmas : urgent præsagia mille
Funeris, et nigræ præcedunt nubila mortis.
Jamque miser raros comites, verumque videbat
Dorcea, jam vires paullatim abscedere sentit,
Sentit et exhaustas humero leviore pharetras.
Jam minus atque minus fert arma, puerque videtur
Et sibi, quum torva clypei metuendus obarsit
Luce Dryas : tremor ora repens ac viscera torsit
Arcados : utque feri vectorem fulminis albus
Quum supra respexit olor, cupit hiscere ripam
Strymonos, et trepidas in pectora contrahit alas :
Sic juvenem sævi conspecta mole Dryantis,
Jam non ira subit, sed leti nuntius horror.
Arma tamen, frustra Superos Triviamque precatus,
Molitur pallens, et surdos expedit arcus.

Jamque instat telis, et utramque obliquus in ulnam
Cornua contingit mucrone, et pectora nervo :
Quum ducis Aonii magno cita turbine cuspis
Fertur in adversum, nervique obliqua sonori
Vincla secat; pereunt ictus, manibusque remissis
Vana supinato ceciderunt spicula cornu.
Tunc miser et frenos turbatus, et arma remisit,
Vulneris impatiens, humeri qua tegmina dextri
Intrarat, facilemque cutem subit altera cuspis,
Cornipedisque fugam succiso poplite sistit.
Tunc cadit ipse Dryas, mirum, nec vulneris usquam
Conscius, olim auctor teli, causæque patebant.
At puer infusus sociis, in devia campi
Tollitur, heu simplex ætas! moriensque jacentem
Flebat equum : cecidit laxata casside vultus,
Ægraque per trepidos exspirat gratia visus,
Et prensis concussa comis, ter colla, quaterque
Stare negant, ipsisque nefas lacrymabile Thebis,
Ibat purpureus niveo de pectore sanguis.
Tandem hæc singultu verba incidente profatur :
« Labimur : i, miseram, Dorceu, solare parentem
Illa quidem, si vera ferunt præsagia curæ,
Aut somno jam triste nefas, aut omine vidit.
Tu tamen arte pia trepidam suspende, diuque
Decipito : neu tu subitus, neve arma tenenti
Veneris, et tandem quum jam cogere fateri,
Dic : — Merui, genitrix, pœnas, invita capessens
Arma puer rapui, nec te retinente quievi :
Nec tibi sollicitæ saltem inter bella peperci.
Vive igitur, potiusque animis irascere nostris :

Et jam pone metus : frustra de colle Lycæi
Anxia prospectas, si quis per nubila longe
Aut sonus, aut nostro sublatus ab agmine pulvis.
Frigidus in nuda jaceo tellure, nec usquam
Tu prope, quæ vultus, efflantiaque ora teneres.
Hunc tamen, orba parens, crinem (dextraque secandum
Præbuit), hunc toto capies pro corpore crinem,
Comere quem frustra me dedignante solebas.
Huic dabis exsequias : atque inter justa memento,
Ne quis inexpertis hebetet mea tela lacertis,
Dilectosque canes ullis agat amplius antris.
Hæc autem primis arma infelicia castris
Ure, vel ingratæ munus suspende Dianæ. »

LIBER DECIMUS.

Obruit Hesperia Phœbum nox humida porta,
Imperiis properata Jovis : nec castra Pelasgum
Aut Tyrias miseratus opes, sed triste, tot extra
Agmina et immeritas ferro decrescere gentes.
Panditur immenso deformis sanguine campus.
Illic arma, et equos, ibant quibus ante superbi,
Funeraque orba rogis, neglectaque membra relinquunt.
Tunc inhonora cohors laceris insignibus ægras
Secernunt acies, portæque, ineuntibus arma
Angustæ populis, late cepere reversos.
Par utrimque dolor : sed dant solatia Thebis
Quatuor errantes Danaum sine præside turmæ;
Ceu mare per tumidum viduæ moderantibus alni,
Quas Deus, et casus, tempestatesque gubernant.
 Inde animus Tyriis, non jam sua castra, sed ultro
Hostilem servare fugam, ne forte Mycenas
Contenti rediisse petant : dat tessera signum
Excubiis, positæque vices : dux noctis opertæ
Sorte Meges, ultroque Lycus : jamque ordine jusso
Arma, dapes, ignemque ferunt : rex firmat euntes :
 « Victores Danaum, nec enim lux crastina longe,
Nec quæ pro timidis intercessere tenebræ
Semper erunt, augete animos, et digna secundis
Pectora ferte Deis : jacet omnis gloria Lernæ,

Præcipuæque manus : subiit ultricia Tydeus
Tartara : mors subitam nigri stupet auguris umbram :
Ismenos raptis tumet Hippomedontis opimis :
Arcada belligeris pudet annumerare tropæis.
In manibus merces : nusquam capita ardua belli
Monstratæque ducum septena per agmina cristæ.
Scilicet Adrasti senium, fraterque juventa
Pejor, et insanis Capaneus metuendus in armis?
Ite age, et obsessis vigiles circumdate flammas.
Nulli ex hoste metus : prædam asservatis opesque
Jam vestras. » Sic ille truces hortatibus implet
Labdacidas : juvat exhaustos iterare labores.
Sicut erat pulvis, sudorque, cruorque per artus
Mixtus adhuc, vertere gradum : vix obvia passi
Colloquia, amplexus etiam, dextrasque suorum
Excussere humeris : tunc frontem, aversaque terga
Partiti, laterumque sinus, vallum undique cingunt
Ignibus infestis : rabidi sic agmine multo
Sub noctem coiere lupi, quos omnibus agris
Nil non ausa fames longo tenuavit hiatu.
Jam stabula ipsa premunt : torquet spes irrità fauces,
Balatusque tremens, pinguesque ab ovilibus auræ.
Quod superest, duris affrangunt postibus ungues,
Pectoraque, et siccos minuunt in limine dentes.
At procul Argolici supplex in margine templi
Cœtus, et ad patrias fusæ Pelopeides aras
Sceptriferæ Junonis opem, reditumque suorum
Exposcunt, pictasque fores, et frigida vultu
Saxa terunt, parvosque docent procumbere natos.
Condiderant jam vota diem : nox addita curas

Jungit, et aggestis vigilant altaria flammis.
Peplum etiam dono, cujus mirabile textum
Nulla manus sterilis, nec dissociata marito
Versarat, calathis castæ velamina Divæ
Haud spernenda ferunt, variis ubi plurima floret
Purpura picta modis, mixtoque incenditur auro.
Ipsa illic magni thalamo desponsa Tonantis,
Expers connubii, et timide positura sororem,
Lumine demisso pueri Jovis oscula libat
Simplex, et nondum furtis offensa mariti.
Hoc tunc Argolicæ sanctum velamine matres
Induerant ebur, et lacrymis questuque rogabant :
« Adspice sacrilegas Cadmeæ pellicis arces,
Siderei regina poli, tumulumque rebellem
Disjice, et in Thebas aliud, potes, excute fulmen. »
Quid faciat? scit fata suis contraria Graiis,
Aversumque Jovem : sed nec periisse precatus
Tantaque dona velit : tempus tamen obvia magni
Fors dedit auxilii : videt alto ex æthere clausa
Mœnia, et insomni vallum statione teneri.
Horruit irarum stimulis, motaque verendum
Turbavit diadema coma : non sævius arsit,
Herculeæ quum matris onus, geminosque Tonantis
Concubitus vacuis indignaretur in astris.
Ergo intempesta somni dulcedine captos
Destinat Aonios leto præbere : suamque
Orbibus accingi solitis jubet Irin, et omne
Mandat opus : paret jussis Dea clara, polumque
Linquit, et in terras longo suspenditur arcu.
Stat super occiduæ nebulosa cubilia noctis,

Æthiopasque alios, nulli penetrabilis astro,
Lucus iners, subterque cavis grave rupibus antrum
It vacuum in montem, qua desidis atria Somni,
Securumque larem segnis Natura locavit.
Limen opaca Quies, et pigra Oblivia servant,
Et nunquam vigili torpens Ignavia vultu.
Otia vestibulo, pressisque Silentia pennis
Muta sedent, abiguntque truces a culmine ventos,
Et ramos errare vetant, et murmura demunt
Alitibus : non hic pelagi, licet omnia clament
Litora, non illic cœli fragor : ipse profundis
Vallibus effugiens speluncæ proximus amnis
Saxa inter scopulosque tacet : nigrantia circum
Armenta, omne solo recubat pecus, et nova marcent
Germina, terrarumque inclinat spiritus herbas.
Mille intus simulacra Dei cælaverat ardens
Mulciber : hic hæret lateri redimita Voluptas,
Hic comes in requiem vergens Labor : est ubi Baccho
Est ubi Martigenæ socium pulvinar Amori
Obtinet : interius tectum in penetralibus altis
Et cum Morte jacet : nullique ea tristis imago.
Ipse autem, vacuus curis, humentia subter
Antra soporifero stipatus flore, tapetas
Incubat : exhalant vestes, et corpore pigro
Strata calent, supraque torum niger efflat anhelo
Ore vapor : manus hæc fusos a tempore lævo
Sustentat crines; hæc cornu oblita remisit.
Adsunt innumero circum vaga Somnia vultu,
Vera simul falsis, permixtaque tristia blandis.
Noctis opaca cohors, trabibusque, aut postibus hærent,

Aut tellure jacent : tenuis, qui circuit aulam,
Invalidusque nitor, primosque hortantia somnos
Languida succiduis exspirant lumina flammis.
Huc se cæruleo libravit ab æthere virgo
Discolor : effulgent silvæ, tenebrosaque Tempe
Arrisere Deæ, et zonis lucentibus icta
Evigilat domus : ipse autem nec lampade clara,
Nec sonitu, nec voce Deæ perculsus, eodem
More jacet : donec radios Thaumantias omnes
Impulit, inque oculos penitus descendit inertes.
Tunc sic orsa loqui nimborum fulva creatrix :
« Sidonios te Juno duces, mitissime Divum
Somne, jubet populumque trucis defigere Cadmi,
Qui nunc eventu belli tumefactus, Achæum
Pervigil asservat vallum, et tua jussa recusat.
Da precibus tantis, rara est hoc posse facultas,
Placatumque Jovem dextra Junone merere. »
Dixit, et increpitans languentia pectora dextra,
Ne pereant voces, iterumque, iterumque monebat.
Ille Deæ jussis dubium mixtumque sopori
Annuit : excedit gravior nigrantibus antris
Iris, et obtusum multo jubar excitat imbri.
Ipse quoque et volucrem gressum, et ventosa citavit
Tempora, et obscuri sinuatam frigore cœli
Implevit chlamydem, tacitoque per æthera cursu
Fertur, et Aoniis longe gravis imminet arvis.
Illius aura solo volucres, pecudesque, ferasque
Explicat, et penitus quacumque supervolat orbem,
Languida de scopulis sidunt freta, pigrius hærent
Nubila, demittunt extrema cacumina silvæ,

Pluraque laxato ceciderunt sidera cœlo.
Primus adesse Deum subita caligine sensit
Campus, et innumeræ voces, fremitusque virorum
Submisere sonum : quum vero humentibus alis
Incubuit, piceaque haud unquam densior umbra
Castra subit, errare oculi, resolutaque colla,
Et medio affatu verba imperfecta relinqui.
Mox et fulgentes clipeos, et sæva remittunt
Pila manu, lassique cadunt in pectora vultus.
Et jam cuncta silent : ipsi jam stare recusant
Cornipedes : ipsos subitus cinis abstulit ignes.
At non et trepidis eadem Sopor otia Graiis
Suadet, et a junctis arcet sua nubila castris
Noctivagi vis blanda Dei : stant undique in armis
Fœdam indignantes noctem, vigilesque superbos.
Ecce repens, Superis animum lymphantibus, horror
Thiodamanta subit, formidandoque tumultu
Pandere fata jubet : sive hanc Saturnia mentem,
Sive novum comitem bonus instigabat Apollo.
Prosilit in medios, visu audituque tremendus,
Impatiensque Dei, fragili quem mente receptum
Non capit : exundant stimuli, nudusque per ora
Stat furor, et trepidas incerto sanguine reddit,
Exhauritque genas : acies huc errat, et illuc,
Sertaque mixta comis sparsa cervice flagellat.
Sic Phryga terrificis genitrix Idæa cruentum
Elicit ex adytis, consumtaque brachia ferro
Scire vetat; quatit ille sacras in pectora pinus,
Sanguineosque rotat crines, et vulnera cursu
Exanimat : pavet omnis ager, respersaque cultris

Arbor, et attoniti currum erexere leones.
Ventum ad concilii penetrale, domumque verendam
Signorum, magnis ubi dudum cladibus æger,
Rerum extrema movens, frustra consultat Adrastus.
Stant circum subiti proceres, ut quisque peremto
Proximus, et magnis loca desolata tuentur
Regibus, haud læti, seque huc crevisse dolentes.
Non secus amisso medium quum præside puppis
Fregit iter, subit ad vidui moderamina clavi
Aut laterum custos, aut quem penes obvia ponto
Prora fuit : stupet ipsa ratis, tardeque sequuntur
Arma, nec accedit domino tutela minori.
Ergo alacer trepidos sic erigit augur Achivos :
« Magna deum mandata, duces, monitusque verendos
Advehimus : non hæ nostro de pectore voces.
Ille canit, cui me famulari, et sumere vittas
Vestra fides, ipso non discordante, subegit.
Nox fœcunda operum, pulchræque accommoda fraudi
Panditur augurio Divum : vocat obvia virtus,
Et poscit Fortuna manus : stupet obruta somno
Aonidum legio : tempus nunc funera regum
Ulcisci, miserumque diem : rapite arma, morasque
Frangite portarum : sociis hoc subdere flammas,
Hoc tumulare suos : equidem hoc et Marte diurno
Dum res infractæ, pulsique in terga redimus,
(Per tripodas juro, et rapti nova fata magistri,)
Vidi, et me volucres circum plausere secundæ.
Sed nunc certa fides : modo me sub nocte silenti
Ipse, ipse assurgens iterum tellure soluta,
Qualis erat (solos infecerat umbra jugales),

Amphiaraus adit : vanæ nec monstra quietis,
Nec somno comperta loquor. Tune, inquit, inertes
Inachidas (redde hæc Parnassia serta, meosque
Redde Deos) tantam patiere amittere noctem,
Degener? hæc egomet cœli secreta, vagosque
Edocui lapsus? vade eia, ulciscere ferro
Nos saltem : dixit, meque hæc ad limina visus
Cuspide sublata, totoque impellere curru.
Quare agite, utendum Superis : non cominus hostes
Sternendi : bellum jacet, et sævire potestas.
Ecqui aderunt? quos ingenti se attollere fama
Non pigeat, dum fata sinunt? iterum ecce benignæ
Noctis aves : sequor, et comitum licet agmina cessent,
Solus eo, solus : venit ille, et quassat habenas. »
Talia vociferans, noctem exturbabat, euntque
Non secus accensi proceres, quam si omnibus idem
Corde Deus : flagrant comitari et jungere casus.
Ter denos numero, turmarum robora, jussus
Ipse legit : circa fremit indignata juventus
Cetera, cur maneant castris, ignavaque servent
Otia : pars sublime genus, pars facta suorum,
Pars sua : sortem alii clamant, sortem undique poscunt.
Gaudet in adversis animoque assurgit Adrastus.
Vertice sic Pholoes volucrum nutritor equorum,
Cui fœtura gregem pecoroso vere novavit,
Lætatur, cernens hos montis in ardua niti,
Hos innare vadis, certare parentibus illos.
Tunc vacuo sub corde movet, qui molle domandi
Ferre jugum, qui terga boni, quis in arma tubasque
Natus, ad Eleas melior quis surgere palmas.

Talis erat turmæ ductor longævus Achivæ.
Nec deest cœptis : « Unde hæc tam sera repente
Numina? qui fractos Superi rediistis ad Argos?
Estne hic infelix virtus? gentique superstes
Sanguis, et in miseris animorum semina durant?
Laudo equidem, egregii juvenes, pulchraque meorum
Seditione fruor : sed fraudem, et operta paramus
Prœlia : celandi motus : nunquam apta latenti
Turba dolo : servate animos : venit ultor in hostes
Ecce dies : tunc arma palam, tunc ibimus omnes. »
His tandem virtus juvenum frenata quievit.
Non aliter moto quam si pater Æolus antro
Portam iterum saxo premat imperiosus, et omne
Claudat iter, jamjam sperantibus æquora ventis.
Insuper Herculeum sibi jungit Agyllea vates
Actoraque : hic aptus suadere, hic robora jactat
Non cessisse patri : comites tribus ordine deni,
Horrendum Aoniis, et contra stantibus, agmen.
Ipse, novi gradiens furta ad mavortia belli,
Ponit adoratas Phœbea insignia frondes,
Longævique ducis gremio commendat honorem
Frontis, et oblatam Polynicis munere grato
Loricam galeamque subit : ferus Actora magno
Ense gravat Capaneus, ipse haud dignatus in hostem
Ire dolo, Superosque sequi : permutat Agylleus
Arma trucis Nomii : quid enim fallentibus umbris
Arcus, et Herculeæ juvissent bella sagittæ?
Inde per abruptas castrorum ex aggere pinnas,
Ne gravis exclamet portæ mugitus ahenæ,
Præcipitant saltu : nec longum, et protinus ingens

Præda solo, ceu jam exanimes, multoque peracti
Ense jacent. « Ite, o socii, quacumque voluptas
Cædis inexhaustæ, superisque faventibus, oro,
Sufficite, hortatur clara jam voce sacerdos :
Cernitis expositas turpi marcore cohortes.
Pro pudor! Argolicas hinc ausi obsidere portas?
Hi servare viros? » Sic fatus et exuit ensem
Fulmineum, rapidaque manu morientia transit
Agmina : quis numeret cædes? aut nomine turbam
Exanimem signare queat? subit ordine nullo
Tergaque, pectoraque, et galeis inclusa relinquit
Murmura, permiscetque vagos in sanguine manes.
Hunc temere explicitum stratis, hunc sero remissis
Gressibus illapsum clipeo, et male tela tenentem :
Cœtibus hos mediis vina inter, et arma jacentes :
Acclines clipeis alios, ut quemque ligatum
Infelix tellure sopor supremaque nubes
Obruerat : nec numen abest, armataque Juno
Lunarem quatiens exerta lampada dextra
Pandit iter, firmatque animos, et corpora monstrat.
Sentit adesse Deam tacitus, sed gaudia celat
Thiodamas : jam tarda manus, jam debile ferrum,
Et caligantes nimiis successibus iræ.
Caspia non aliter magnorum in strage juvencum
Tigris, ubi immenso rabies placata cruore,
Lassavitque genas, et crasso sordida tabo
Confudit maculas, spectat sua facta, doletque
Defecisse famem : victus sic augur inerrat
Cædibus Aoniis : optet nunc brachia centum,
Centenasque in bella manus : jam tædet inanes

Exhaurire minas, hostemque assurgere malit.
Parte alia segnes magno satus Hercule vastat
Sidonios, Actorque alia : sua quemque cruento
Limite turba subit : stagnant nigrantia tabo
Gramina, sanguineis nutant tentoria rivis.
Fumat humus, somnique et mortis anhelitus una
Volvitur : haud quisquam visus aut ora jacentum
Erexit : tali miseris Deus aliger umbra
Incubat, et tantum morientia lumina solvit.
Traxerat insomnis cithara ludoque suprema
Sidera, jam nullos visurus Alimenus ortus,
Sidonium Pæana canens : huic languida cervix
In lævum cogente Deo, mediaque jacebant
Colla relicta lyra : ferrum per pectus Agylleus
Exigit, aptatamque cava testudine dextram
Percutit, et digitos inter sua fila trementes.
Proturbat mensas dirus liquor : undique manant
Sanguine permixti latices, et Bacchus in altos
Crateras paterasque redit. Ferus occupat Actor
Implicitum fratri Thamyrum : Tagus haurit Ethecli
Terga coronati : Danaus caput amputat Hebri.
Nescius heu rapitur fatis, hilarisque sub umbras
Vita fugit, mortisque feræ lucrata dolores.
Stratus humo gelida subter juga fida rotasque
Palpetus Aonios gramen gentile metentes
Proflatu terrebat equos : madida ora redundant,
Accensusque mero sopor æstuat : ecce jacentis
Inachius vates jugulum fodit : expulit ingens
Vina cruor, fractumque perit in sanguine murmur.
Fors illi præsaga quies, nigrasque gravatus

Per somnum Thebas, et Thiodamanta videbat.
Quarta soporiferæ superabant tempora nocti,
Quum vacuæ nubes, et honor non omnibus astris,
Afflatusque fugit curru majore Bootes.
Jamque ipsum defecit opus, quum providus Actor
Thiodamanta vocat : « Satis hæc inopina Pelasgis
Gaudia : vix ullos tanto reor agmine sævam
Effugisse necem, ni quos deformis in alto
Sanguine degeneres occultat vita : secundis
Pone modum : sunt et diris sua numina Thebis.
Forsitan et nobis modo quæ favere, recedunt. »
Paruit, et madidas tollens ad sidera palmas :
« Phœbe, tibi exuvias monstratæ præmia noctis,
Nondum ablutus aquis, tibi enim hæc ego sacra litavi,
Trado ferus miles tripodum, fidusque sacerdos.
Si non dedecui tua jussa, tulique prementem,
Sæpe veni : sæpe hanc dignare irrumpere mentem.
Nunc tibi crudus honos, trunca arma, cruorque virorum :
At patrias si quando domos, optataque, Pæan,
Templa, Lycie, dabis, tot ditia dona sacratis
Postibus, et totidem voti memor exige tauros. »
Dixerat, et lætis socios revocabat ab armis.
Venerat hos inter fato Calydonius Hopleus :
Mænaliusque Dymas, dilecti regibus ambo,
Regum ambo comites, quorum post funera mœsti
Vitam indignantur : prior Arcada concitat Hopleus :
« Nullane post manes regis tibi cura peremti,
Care Dyma? teneant quem jam fortasse volucres
Thebanique canes : patriæ quid deinde feretis,
Arcades? en reduces contra venit aspera mater :

Funus ubi? at nostro semper sub pectore Tydeus
Sævit inops tumuli : quamvis patientior artus
Ille, nec abruptis adeo lacrymabilis annis.
Ire tamen, sævumque libet nullo ordine passim
Scrutari campum, mediasque irrumpere Thebas. »
Excipit orsa Dymas : « Per ego hæc vaga sidera juro,
Per ducis errantes instar mihi numinis umbras,
Idem ardor misero : comitem circumspicit olim
Mens humilis luctu : sed nunc prior ibo : » viamque
Inchoat, et mœsto conversus ad æthera vultu
Sic ait : « Arcanæ moderatrix Cynthia noctis,
Si te tergeminis perhibent variare figuris
Numen, et in silvas alio descendere vultu,
Ille comes nuper, nemorumque insignis alumnus,
Ille tuus, Diana, puer (nunc respice saltem)
Quæritur : » incendit pronis Dea curribus almum
Sidus, et admoto monstravit funera cornu.
Apparent campi, Thebæque, altusque Cithæron.
  Sic ubi nocturnum tonitru malus æthera frangit
Juppiter, absiliunt nubes, et fulgure claro
Astra patent, subitusque oculis ostenditur orbis.
Accepit radios, et eadem percitus Hopleus
Tydea luce videt : longe dant signa per umbras
Mutua lætantes, et amicum pondus uterque,
Ceu reduces vitæ, sævaque a morte remissos,
Subjecta cervice levant : nec verba, nec ausi
Flere diu : prope sæva dies, indexque minatur
Ortus : eunt taciti per mœsta silentia magnis
Passibus, exhaustasque dolent pallere tenebras.
  Invida fata piis, et fors ingentibus ausis

Rara comes : jam castra vident, armisque propinquant,
Et decrescit onus; subiti quum pulveris umbra,
Et sonus a tergo : monitu ducis acer agebat
Amphion equites, noctem vigilataque castra
Explorare datus, primusque per avia campi
Usque procul, nec dum totas lux solverat umbras,
Nescio quid visu dubium, incertumque moveri,
Corporaque ire videt : subitus mox fraude reperta
Exclamat : « Cohibete gradum quicunque : » sed hostes
Esse patet; miseri pergunt anteire, timentque
Non sibi : tunc mortem trepidis minitatur, et hastam
Expulit, ac vanos alte levat eminus ictus,
Affectans errare manus : stetit illa Dymantis
Ante oculos, qui forte prior, gressumque repressit.
At non magnanimus curavit perdere jactus
Æpytus, et fixo transverberat Hoplea tergo,
Pendentesque etiam perstrinxit Tydeos armos.
Labitur, egregii nondum ducis immemor, Hopleus,
Exspiratque tenens : felix, si corpus ademtum
Nesciat, ac sævas talis descendat ad umbras.

Viderat hoc retro conversus, et agmina sentit
Juncta Dymas, dubius precibusne subiret, an armis
Instantes : arma ira dabat; fortuna precari,
Non audere jubet ; neutri fiducia cœpto.
Distulit ira preces : ponit miserabile corpus
Ante pedes : tergoque graves quas forte gerebat
Tigridis exuvias in lævum torquet, et obstat
Exsertum objectans mucronem, inque omnia tela
Versus, et ad cædem juxta, mortemque paratus :
Ut lea, quam sævo fœtam pressere cubili

Venantes Numidæ, natos erecta superstat
Mente sub incerta, torvum ac miserabile frendens.
Illa quidem turbare globos, et frangere morsu
Tela queat, sed prolis amor crudelia vincit
Pectora, et a media catulos circumspicit ira.
Et jam læva viro, quamvis sævire vetaret
Amphion, erepta manus, puerique trahuntur
Ora supina comis : serus tunc denique supplex
Demisso mucrone rogat : « Moderatius, oro,
Ducite; fulminei per vos cunabula Bacchi,
Inoamque fugam, vestrique Palæmonis annos.
Si cui forte domi natorum gaudia, si quis
Hic pater, angusti puero date pulveris haustus,
Exiguamque facem : rogat, en rogat ipse jacentis
Vultus : ego infandas potior satiare volucres.
Me præbete feris : ego bella audere coegi. »
« Immo, ait Amphion, regem si tanta cupido
Condere, quæ timidis belli mens, ede, Pelasgis,
Quid f-acti, exsanguesque parent : cuncta ocyus effer,
Et vita, tumuloque ducis donatus, abito. »
Horruit, et toto præcordia protinus Arcas
Implevit capulo. « Summumne hoc cladibus, inquit,
Deerat, ut afflictos turparem ego proditor Argos?
Nil emimus tanti, nec sic velit ipse cremari. »
  Sic ait, et magno proscissum vulnere pectus
Injecit puero, supremaque murmura volvens :
« Hoc tamen interea caro potiere sepulcro. »
Tales optatis regum in complexibus ambo,
Par insigne animis, Ætolus et inclytus Arcas,
Egregias efflant animas, letoque fruuntur.

Vos quoque sacrati, quamvis mea carmina surgant
Inferiore lyra, memores superabitis annos.
Forsitan et comites non aspernabitur umbras
Euryalus, Phrygiique admittet gloria Nisi.
At ferus Amphion, regi qui facta reportent,
Edoceantque dolum, captivaque corpora reddant,
Mittit ovans : clausis ipse insultare Pelasgis
Tendit, et abscisos sociorum ostendere vultus.
Interea reducem murorum e culmine Graii
Thiodamanta vident : nec jam erumpentia celant
Gaudia, ut exertos enses, et cæde recenti
Arma rubere notant : novus assilit æthera magnus
Clamor, et e summo pendent cupida agmina vallo
Noscere quisque suos : volucrum sic turba recentum
Quum reducem longo prospexit in æthere matrem,
Ire cupit contra, summaque e margine nidi
Exstat hians : jamjamque cadat, ni pectore toto
Obstet aperta parens, et amantibus increpet alis.
Dumque opus arcanum, et taciti compendia Martis
Enumerant, lætisque suos complexibus implent,
Hopleaque exquirunt, tardumque Dymanta queruntur,
Ecce et Dircææ juxta dux concitus alæ
Venerat Amphion : non longum cæde recenti
Lætatus, videt innumeris fervere catervis
Tellurem, atque una gentem exspirare ruina.
Qui tremor illicita cœli de lampade tactos,
Hic fixit juvenem, pariterque horrore sub uno
Vox, acies, sanguisque perit, gemitusque parantem
Ipse ultro convertit equus : fugit ala retorto
Pulvere. Nondum illi Thebarum claustra subibant,

Et jam argiva cohors nocturno freta triumpho
Prosilit in campos : per et arma, et membra jacentum,
Tetraque congerie sola, semianimumque cruorem
Cornipedes, ipsique ruunt : gravis exterit artus
Ungula, sanguineus lavat imber, et impedit axes.
Dulce viris hac ire via, ceu tecta superbi
Sidonia, atque ipsas calcent in pulvere Thebas.
Hortatur Capaneus : « satis occultata, Pelasgi,
Delituit virtus : nunc nunc mihi vincere pulchrum
Teste die : mecum clamore et pulvere aperto
Ite palam, juvenes : sunt et mihi provida dextræ
Omina, et horrendi stricto mucrone furores. »
Sic ait : ardentes alacer succendit Adrastus
Argolicusque gener : sequitur jam tristior augur.
Jamque premunt muros, et adhuc nova funera narrat
Amphion, miseramque intrabant protinus urbem,
Ni Megareus specula citus exclamasset ab alta :
« Claude, vigil : subeunt hostes : claude undique portas. »
Est ubi dat vires nimius timor : ocyus omnis
Porta coit : solas dum tardius arctat Echion
Ogygias, audax animi Spartana juventus
Irrupit, cæsique ruunt in limine primo,
Incola Taygeti Panopeus, rigidique natator
Œbalus Eurotæ : tuque, o spectate palæstris
Omnibus, et nuper nemeæo in pulvere felix,
Alcidama, primis quem cæstibus ipse ligarat
Tyndarides, nitidi moriens convexa magistri
Respicis : averso pariter Deus occidit astro.
Te nemus Œbalium, te lubrica ripa Lacænæ
Virginis, et falso gurges cantatus olore

Flebit, Amyclæis Triviæ lugebere nymphis :
Et quæ te leges, præceptaque fortia belli
Erudiit genitrix, nimium didicisse queretur.
  Talis Echionio Mavors in limine sævit.
Tandem humeris obnixus Acron, et pectore toto
Pronus Alimenides ferratæ robora portæ
Torserunt : quanta pariter cervice gementes
Profringunt inarata diu Pangæa juvenci.
Par operis jactura lucro; quippe hoste retento
Exclusere suos : cadit intra mœnia Graius
Ormenus, et pronas tendentis Amyntoris ulnas,
Fundentisque preces, penitus cervice recisa
Verba solo vultusque cadunt, colloque decorus
Torquis in hostiles cecidit per vulnus arenas.
  Solvitur interea vallum, primæque recusant
Stare moræ : jam se peditum junxere catervæ
Mœnibus : at patulas saltu transmittere fossas
Horror equis : hærent trepidi, atque immane paventes
Abruptum mirantur agi : nunc impetus ire
Margine ab extremo, nunc sponte in frena recedunt.
Hi præfixa solo vellunt munimina : at illi
Portarum objectus minuunt, et ferrea sudant
Claustra remoliri, trabibusque arctata sonoro
Pellunt saxa loco : pars ad fastigia missas
Exultant hæsisse faces; pars ima lacessunt,
Scrutanturque cavas cæca testudine turres.
  At Tyrii, quæ sola salus, caput omne coronant
Murorum, nigrasque sudes, et lucida ferro
Spicula, et arsuras cœli per inania glandes,
Saxaque in adversos ipsis avulsa rotabant

Mœnibus : exundant sævo fastigia nimbo,
Armatæque vomunt stridentia tela fenestræ.
Qualiter aut Malean, aut alta Ceraunia supra
Cessantes in nube sedent, nigrisque leguntur
Collibus, et subitæ saliunt in vela procellæ :
Talis Agenoreis Argivum exercitus armis
Obruitur : non ora virum, non pectora flectit
Imber atrox, rectosque tenent in mœnia vultus
Immemores leti, et tantum sua tela videntes.
Anthea falcato lustrantem mœnia curru
Desuper Ogygiæ pepulit gravis impetus hastæ.
Lora excussa manu, retroque in terga volutus
Semianimos artus ocreis retinentibus hæret;
Mirandum visu belli scelus! arma trahuntur,
Fumantesque rotæ tellurem, et tertius hastæ
Sulcus arant : longo sequitur vaga pulvere cervix
Et resupinarum patet orbita longa comarum.

At tuba luctificis pulsat clangoribus urbem,
Obseptasque fores sonitu perfringit amaro.
Divisere aditus, omnique in limine sævus
Signifer ante omnes sua damna et gaudia portat.
Dira intus facies : vix Mavors ipse videndo
Gaudeat : incertis lymphatam horroribus urbem
Scindunt dissensu vario, luctusque, furorque,
Et pavor, et cæcis fuga circumfusa tenebris.
Bellum intrasse putes : fervent discursibus arces,
Miscentur clamore viæ : ferrum undique, et ignes
Mente vident : sævas mente accepere catenas.
Consumsit ventura timor : jam tecta replerant,
Templaque, et ingratæ vallantur planctibus aræ.

Una omnes eademque subit formido per annos.
Poscunt fata senes, ardet, palletque juventus,
Atria femineis trepidant ululata querelis.
Flent pueri, et flendi nequeunt cognoscere causas
Attoniti, et tantum matrum lamenta timentes.
Illas cogit amor, nec habent extrema pudorem.
Ipsæ tela viris, ipsæ iram animosque ministrant,
Hortanturque, unaque ruunt, nec avita gementes
Limina, nec parvos cessant ostendere natos.
Sic ubi pumiceo pastor rapturus ab antro
Armatas erexit apes, fremit aspera nubes :
Inque vicem sese stridore hortantur, et omnes
Hostis in ora volant; mox deficientibus alis
Amplexæ flavamque domum captivaque plangunt
Mella, laboratasque premunt ad pectora ceras.
Nec non ancipitis pugnat sententia vulgi,
Discordesque serit motus : hi reddere fratrem
Nec mussant; sed voce palam, claroque tumultu
Reddere regna jubent : periit reverentia regis
Sollicitis : « veniat, pactumque hic computet annum,
Cadmeosque lares exsul, patriasque salutet
Infelix tenebras : cur autem ego sanguine fraudes,
Et perjura luam regalis crimina noxæ? »
Inde alii : « Sera ista fides, jam vincere mavult. »
Tiresian alii lacrymis et supplice cœtu
Orant, quodque unum rebus solamen in arctis,
Nosse futura rogant : tenet ille inclusa, premitque
Fata Deum : « Quiane ante duci bene credita nostra
Consilia et monitus, quum perfida bella vetarem?
Te tamen, infelix, inquit, perituraque Thebe,

Si taceam, nequeo miser exaudire cadentem,
Argolicumque oculis haurire vacantibus ignem.
Vincamur, pietas : pone eia altaria, virgo:
Quæramus Superos. » Facit illa, acieque sagaci
Sanguineos flammarum apices, geminumque per aras
Ignem, et clara tamen mediæ fastigia lucis
Orta docet : tunc in speciem serpentis inanem
Ancipiti gyro volvi, frangique rubore
Demonstrat dubio, patriasque illuminat umbras.
Ille coronatos jamdudum amplectitur ignes,
Fatidicum sorbens vultu flagrante vaporem.
Stant tristes horrore comæ, vittasque trementes
Cæsaries insana levat : diducta putares
Lumina, consumtumque genis rediisse nitorem.
Tandem exundanti permisit verba furori :
« Audite, o sontes, extrema litamina Divum,
Labdacidæ : venit alma salus, sed limite duro.
Martius inferias et sæva efflagitat anguis
Sacra, cadat generis quicunque novissimus exstat
Viperei : datur hoc tantum victoria pacto.
Felix, qui tanta lucem mercede relinquet. »
Stabat fatidici prope sæva altaria vatis
Mœstus adhuc, patriæ tantum communia lugens
Fata Creon, grandem subiti quum fulminis ictum,
Non secus ac torta trajectus cuspide pectus,
Accipit exanimis, sentitque Menœcea posci.
Monstrat enim, suadetque timor : stupet anxius alto
Corda metu glaciante pater : Trinacria qualis
Ora repercussum Libyco mare sumit ab æstu.
Mox plenum Phœbo vatem et celerare jubentem

Nunc humilis genua amplectens, nunc ora canentis
Nequicquam reticere rogat : jam fama sacratam
Vocem amplexa volat, clamantque oracula Thebæ.
  Nunc, age, quis stimulos et pulchræ gaudia mortis
Addiderit juveni (neque enim hæc absentibus unquam
Mens homini transmissa Deis) memor incipe Clio,
Sæcula te quoniam penes et digesta vetustas.
  Diva Jovis solio juxta comes, unde per orbem
Rara dari, terrisque solet contingere virtus;
Seu pater omnipotens tribuit, sive ipsa capaces
Elegit penetrare viros, cœlestibus ut nunc
Desiluit gavisa plagis : dant clara meanti
Astra locum, quosque ipsa polis affixerat ignes.
Jamque premit terras, nec vultus ab æthere longe;
Sed placuit mutare genas : fit provida Manto,
Responsis ut plana fides, et fraude priores
Exuitur vultus : abiit horrorque vigorque
Ex oculis, paullum decoris permansit, honosque
Mollior, et posito vatum gestamina ferro
Subdita : descendunt vestes, torvisque ligatur
Vitta comis; nam laurus erat; tamen aspera produnt
Ora Deam, nimiique gradus : sic Lydia conjux
Amphitryoniaden exutum horrentia terga
Perdere Sidonios humeris ridebat amictus,
Et turbare colus, et tympana rumpere dextra.
  Sed neque te indecorem sacris, dignumque juberi
Talia, Dircæa stantem pro turre, Menœceu,
Invenit : immensæ reserato limine portæ
Sternebas Danaos : pariter Mavortius Hæmon.
Sed consanguinei quamvis, atque omnia fratres,

Tu prior : exanimes circumcumulantur acervi.
Omne sedet telum : nulli sine cædibus ictus.
Necdum aderat virtus : non mens, non dextra quiescit,
Non avida arma vacant, ipsa insanire videtur
Sphinx galeæ custos, visoque animata cruore
Emicat effigies, et sparsa orichalca renident;
Quum Dea pugnantis capulum, dextramque repressit :
« Magnanime o juvenis, quo non agnoverit ullum
Certius armifero Cadmi de semine Mavors,
Linque humiles pugnas, non hæc tibi debita virtus :
Astra vocant, cœloque animam, plus concipe, mittes.
Jamdudum hoc hilares genitor bacchatur ad aras,
Hoc ignes, fibræque volunt, hoc urget Apollo.
Terrigenam cuncto patriæ pro sanguine poscunt.
Fama canit monitus : gaudet Cadmeia plebes
Certa tui : rape mente Deos, rape nobile fatum.
I, precor, accelera, ne proximus occupet Hæmon. »
Sic ait, et magna cunctantis pectora dextra
Permulsit tacite, seseque in corde reliquit.
Fulminis haud citius radiis afflata cupressus
Combibit infestas et stirpe et vertice flammas,
Quam juvenis multo possessus numine pectus
Erexit sensus, letique invasit amorem.
Ut vero aversæ gressumque habitumque notavit,
Et subitam a terris in nubila crescere Manto,
Obstupuit. « Sequimur, Divum quæcunque vocasti,
Nec tarde paremus, » ait : jamjamque recedens,
Instantem vallo Pylium tamen Agrea fixit.
Armigeri fessum excipiunt; tum vulgus euntem
Auctorem pacis, servatoremque Deumque

Conclamat gaudens, atque ignibus implet honestis.
  Jamque iter ad muros cursu festinus anhelo
Obtinet, et miseros gaudet vitasse parentes;
Quum genitor; steteruntque ambo, et vox hæsit utrimque
Dejectæque genæ; tandem pater ante profatur :
  « Quis novus inceptis rapuit te casus ab armis?
Quæ bello graviora paras? dic, nate, precanti,
Cur tibi torva acies? cur hic truculentus in ore
Pallor? et ad patrios non stant tua lumina vultus?
Audisti responsa, palam est : per ego oro tuosque,
Nate, meosque annos, miseræque per ubera matris,
Ne vati, ne crede, puer : Superine profanum
Dignantur stimulare senem? cui vultus inanis,
Exstinctique orbes, et pœna simillima diro
OEdipodæ? quid si insidiis, et fraude dolosa
Rex agit? extrema est cui nostra in sorte timori
Nobilitas, tuaque ante duces notissima virtus?
Illius hæc forsan remur, quæ verba Deorum
Ille monet : ne frena animo permitte calenti :
Da spatium, tenuemque moram : male cuncta ministrat
Impetus : hoc, oro, munus concede parenti.
Sic tua maturis signentur tempora canis,
Et sis ipse parens, et ad hunc, animose, timorem
Pervenias : ne perge meos orbare penates.
Externi te nempe patres, alienaque tangunt
Pignora? si pudor est, primum miserere tuorum.
Hæc pietas, hic verus honos, ibi gloria tantum
Ventosumque decus, titulique in morte latentes.
Nec timidus te flecto parens : i, prœlia misce,
Per Danaas acies, mediosque per obvius enses;

Non teneo : liceat misero tremebunda lavare
Vulnera, et undantem lacrymis siccare cruorem,
Teque iterum sævis, iterumque remittere bellis.
Hoc malunt Thebæ. » Sic colla manusque tenebat
Implicitus : sed nec lacrymæ nec verba movebant
Dîs votum juvenem : quin et monstrantibus illis
Fraude patrem tacita subit, avertitque timorem :
« Falleris heu, verosque metus, pater optime, nescis.
Non me ulli monitus, nec vatum exorsa furentum
Sollicitant, manesque movent : sibi callidus ista
Tiresias, natæque canat : non si ipse reclusis
Cominus ex adytis in me insaniret Apollo.
Sed gravis unanimi casus me fratris ad urbem
Sponte refert : gemit Inachia mihi saucius Hæmon
Cuspide : vix illum medio de pulvere belli
Inter utrasque acies, jamjamque tenentibus Argis.
Sed moror : i, refove dubium, turbæque ferenti
Dic, parcant, leviterque vehant : ego vulnera doctum
Jungere, supremique fugam revocare cruoris,
Æchiona petam. » Sic imperfecta locutus
Effugit : illi atra mersum caligine pectus
Confudit sensus : pietas incerta vagatur,
Discordantque metus : impellunt credere Parcæ.
Turbibus interea ruptis venientia portis
Agmina belligeri Capaneus agit æquore campi.
Cornua nunc equitum, cuneos nunc ille pedestres,
Et proculcantes moderantum funera currus;
Idem altas turres saxis, et turbine crebro
Laxat : agit turmas idem, atque in sanguine fumat.
Nunc spargit torquens volucri nova vulnera plumbo,

Nunc jaculum excusso rotat in sublime lacerto,
Nullaque tectorum subit ad fastigia, quæ non
Deferat hasta virum, perfusaque cæde recurrat.
Nec jam aut Tydeum, aut Hippomedonta peremptos,
Aut vatem Pelopea phalanx, aut Arcada credunt:
Quin socium coiisse animas, et corpore in uno
Stare omnes: ita cuncta replet: non ullius ætas,
Non cultus, non forma movet: pugnantibus idem,
Supplicibusque furit: non quisquam obsistere contra,
Non belli tentare vices: procul arma furentis,
Terribilesque jubas, et frontem cassidis horrent.
At pius electa murorum in parte Menœceus,
Jam sacer adspectu solitoque augustior ore,
Ceu subito in terras supero demissus ab axe,
Constitit, exempta manifestus casside nosci,
Despexitque acies hominum, et clamore profundo
Convertit campum, jussitque silentia bello.
« Armorum Superi, tuque o qui funere tanto
Indulges mihi, Phœbe, mori, date gaudia Thebis,
Quæ pepigi, et toto quæ sanguine prodigus emi.
Ferte retro bellum, captæque impingite Lernæ
Relliquias turpes, confixaque terga foventes
Inachus indecores pater aversetur alumnos.
At Tyriis templa, arva, domos, connubia, natos
Reddite morte mea: si vos placida hostia juvi,
Si non attonitis vatis consulta recepi
Auribus, et Thebis nondum credentibus hausi,
Hæc Amphioniis pro me persolvite terris,
Ac mihi deceptum, precor, exorate parentem.»
Sic ait, insignemque animam mucrone corusco

Dedignantem artus pridem, mœstamque teneri
Arripit, atque uno quæsitam vulnere rumpit.
Sanguine tunc spargit turres, et mœnia lustrat,
Seque super medias acies, nondum ense remisso,
Jecit, et in sævos cadere est conatus Achivos.
Ast illum amplexæ Pietas Virtusque, ferebant
Leniter ad terras corpus : jam spiritus olim
Ante Jovem, et summis apicem sibi poscit in astris.
Jamque intra muros nullo sudore receptum
Gaudentes heroa ferunt : abscesserat ultro
Tantalidum venerata cohors : subit agmine longo
Colla inter juvenum, lætisque favoribus omni
Concinitur vulgo, Cadmum atque Amphiona supra
Conditor : hi sertis, hi veris honore soluto
Accumulant artus, patriaque in sede reponunt
Corpus adoratum : repetunt mox bella peractis
Laudibus : hic victa genitor lacrymabilis ira
Congemit, et tandem matri data flere potestas :
« Lustralemne feris ego te, puer inclyte, Thebis,
Devotumque caput, vilis seu mater alebam ?
Quod molita nefas ? cui tantum invisa Deorum ?
Non ego monstrifero coitu revoluta notavi
Pignora, nec nato peperi funesta nepotes.
Quid refert ? habet ecce suos Iocasta, ducesque
Regnantesque videt : nos sæva piacula bello
Demus, ut alternis, placet hoc tibi fulminis auctor,
Œdipodionii mutent diademata fratres.
Quid Superos, hominesve queror ? tu, sæve Menœceu,
Tu miseram ante omnes properasti exstinguere matrem.
Unde hic mortis amor ? quæ sacra insania menti ?

Quosve ego conceptus, aut quæ male pignora fudi
Tam diversa mihi? nimirum Martius anguis,
Quæque novis proavum tellus effloruit armis.
Hinc animi tristes, nimiusque in pectore Mavors,
Et de matre nihil: sponte en ultroque peremptus
Irrumpis mœstas fatis nolentibus umbras.
Ast egomet Danaos, Capaneaque tela verebar.
Hæc erat, hæc metuenda manus, ferrumque, quod amens
Ipsa dedi: viden', ut jugulo consumserit ensem?
Altius haud quisquam Danaum mucrone subisset. »

Diceret infelix etiamnum et cuncta repleret
Questibus: abducunt comites, famulæque perosam
Solantes thalamoque tenent: sedet eruta multo
Ungue genas: non illa diem, non verba precantum
Respicit, aut visus flectit tellure relictos,
Jam vocis, jam mentis inops: sic aspera tigris
Fœtibus abreptis Scythico deserta sub antro
Accubat, et tepidi lambit vestigia saxi.
Nusquam iræ: sedit rabies, feritasque, famesque
Oris, eunt præter secura armenta, gregesque.
Adspicit illa jacens: ubi enim, quibus ubera pascat,
Aut quos ingenti premat exspectata rapina?

Hactenus arma, tubæ, ferrumque, et vulnera: sed nunc
Cominus astrigeros Capaneus tollendus in axes.
Non mihi jam solito vatum de more canendum:
Major ab Aoniis sumenda audacia lucis.
Mecum omnes audete Deæ: sive ille profunda
Missus nocte furor, Capaneaque signa secutæ
Arma Jovem contra Stygiæ rapuere sorores,
Seu virtus egressa modum, seu gloria præceps,

Seu magnæ data fama neci, seu læta malorum
Principia, et blandæ Superum mortalibus iræ.
Jam sordent terrena viro, tædetque profundæ
Cædis, et exhaustis olim Graiumque suisque
Missilibus, lassa respexit in æthera dextra.
Ardua mox torvo metitur culmina visu,
Innumerosque gradus, gemina latus arbore clusus,
Aerium sibi portat iter, longeque timendus
Multifidam quercum flagranti lumine vibrat.
Arma rubent una, clipeoque incenditur ignis.
« Hac, ait, in Thebas, hac me jubet ardua virtus
Ire, Menœceo qua lubrica sanguine turris.
Experiar, quid sacra juvent, an falsus Apollo. »
Dixit, et alterno captiva in mœnia gressu
Surgit ovans : quales mediis in nubibus æther
Vidit Aloidas, quum cresceret impia tellus
Despectura Deos, nec adhuc immane veniret
Pelion, et trepidum jam tangeret Ossa Tonantem.
Tum vero attoniti fatorum in cardine summo,
Ceu suprema lues urbem, facibusque cruentis
Æquatura solo turres Bellona subiret,
Omnibus e tectis certatim ingentia saxa,
Roboraque, et gravidas fundæ Balearis habenas,
(Nam jaculis, cœloque vagis spes unde sagittis ?)
Verum avidi et tormenta rotant, et molibus urgent.
Ille nec ingestis, nec terga sequentibus unquam
Detrahitur telis, vacuoque sub aere pendens
Plana velut terra certus vestigia figat,
Tendit, et ingenti subit occurrente ruina.
Amnis ut incumbens longævi robora pontis

Assiduis oppugnat aquis : jam saxa fatiscunt,
Emotæque trabes : tanto violentior ille,
Sævit enim majore salo, quassatque, trahitque
Molem ægram, nexus donec celer alveus omnes
Abscidit, et cursu victor respirat aperto.
Utque petita diu celsus fastigia supra
Eminuit, trepidamque assurgens desuper urbem
Vidit, et ingenti Thebas exterruit umbra,
Increpat attonitos : « Humilesne Amphionis arces,
Pro pudor, hi faciles, carmenque imbelle secuti,
Et, mentita diu Thebarum fabula, muri?
Et quidnam egregium prosternere mœnia molli
Structa lyra? » simul insultans, gressuque, manuque
Molibus obstantes cuneos, tabulataque sævus
Destruit : absiliunt pontes, tectique trementis
Saxea frena labant, disseptoque aggere rursus
Utitur, et truncas rupes in templa, domosque
Præcipitat, frangitque suis jam mœnibus urbem.
Jamque Jovem circa studiis diversa fremebant
Argolici, Tyriique Dei : pater æquus utrisque
Adspicit ingentes ardentum cominus iras,
Seque obstare videt : gemit inservante noverca
Liber, et obliquo respectans lumine patrem :
« Nunc ubi sæva manus, meaque heu cunabula flammæ,
Fulmen, io ubi fulmen? » ait : gemit auctor Apollo
Quas dedit ipse, domos; Lernam, Thebasque rependit
Mœstus, et intento dubitat Tirynthius arcu.
Maternos plangit volucer Danaeius Argos.
Flet Venus Harmoniæ populos; metuensque mariti
Stat procul, et tacita Gradivum respicit ira.

Increpat Aonios audax Tritonia Divos.
Junonem tacitam furibunda silentia torquent.
Non tamen hæc turbant pacem Jovis : ecce quierant
Jurgia, quum mediis Capaneus auditus in astris.
« Nullane pro trepidis, clamabat, numina Thebis
Statis? ubi infandæ segnes telluris alumni,
Bacchus et Alcides? piget instigare minores.
Tu potius venias (quis enim concurrere nobis
Dignior?): en cineres Semeleaque busta tenentur.
Nunc age, nunc totis in me connitere flammis,
Juppiter : an pavidas tonitru turbare puellas
Fortior, et soceri thalamos exscindere Cadmi? »
Ingemuit dictis Superum dolor : ipse furentem
Risit, et incussa sanctarum mole comarum,
« Quænam spes hominum tumidæ post prœlia Phlegræ?
Tune etiam feriendus? » ait : premit undique lentum
Turba Deum frendens, et tela ultricia poscit.
Nec jam audet fatis turbata obsistere conjux.
Ipsa dato nondum cœlestis regia signo
Sponte tonat, coeunt ipsæ sine flamine nubes,
Accurruntque imbres. Stygias rupisse catenas
Iapetum, aut victam supera ad convexa levari
Inarimen, Ætnamve putes : pudet ista timere
Cœlicolas : sed quum in media vertigine mundi
Stare virum, insanasque vident deposcere pugnas,
Mirantur taciti, et dubio pro fulmine pendent.
Cœperat Ogygiæ supra fastigia turris
Arcanum mugire polus, cœlumque tenebris
Auferri : tenet ille tamen, quas non videt, arces,
Fulguraque attritis quoties micuere procellis,

« His, ait, in Thebas, his jam decet ignibus uti,
Hinc renovare facem, lassamque accendere quercum. »
Talia dicentem toto Jove fulmen adactum
Corripuit : primæ fugere in nubila cristæ,
Et clypei niger umbo cadit : jamque omnia lucent
Membra viri : cedunt acies, et terror utrimque,
Quo ruat, ardenti feriat quas corpore turmas.
Intra se stridere facem, galeamque, comasque
Quærit, et urentem thoraca repellere dextra
Conatus, ferri cinerem sub pectore tractat.
Stat tamen, extremumque in sidera versus anhelat,
Pectoraque invisis obicit fumantia muris,
Ne caderet : sed membra virum terrena relinquunt,
Exuiturque animus : paullum si tardius artus
Cessissent, potuit fulmen meruisse secundum.

LIBER UNDECIMUS.

Postquam magnanimus furias virtutis iniquæ
Consumsit Capaneus, exspiravitque receptum
Fulmen, et ad terras longe comitata cadentem
Signavit muros ultricis semita flammæ;
Componit dextra victor concussa plagarum
Juppiter, et vultu cœlumque diemque reducit.
Gratantur Superi, Phlegræ ceu fessus anhelet
Prœlia, et Encelado fumantem impresserit Ætnam.
Ille jacet laceræ complexus fragmina turris,
Torvus adhuc visu, memorandaque facta relinquens
Gentibus, atque ipsi non illaudata Tonanti.

Quantus Apollineæ temerator matris Averno
Tenditur: ipsæ horrent, si quando pectore ab alto
Emergunt volucres, immensaque membra jacentis
Spectant, dum miseræ crescunt in pabula fibræ.
Sic gravat injectus terras, hostiliaque urit
Arva, et anhelantem cœlesti sulfure campum.
Respirant Thebæ, templisque jacentia surgunt
Agmina: jam finis votis, finisque supremis
Planctibus, et natos ausæ deponere matres.

At vaga palantes campo fuga volvit Achivos.
Nec jam hostes turmæ, aut ferrum mortale timetur:
Omnibus ante oculos iræ Jovis, omnibus ardent
Arma metu, galeæque tonant, visusque paventes

Ipse sequi, et profugis opponere Juppiter ignes.
Instat Agenoreus miles, cœlique tumultu
Utitur : indomitos ut quum Massyla per arva
Armenti reges magno leo fregit hiatu,
Et contentus abit : rauci tunc cominus ursi,
Tunc avidi venere lupi, rabieque remissa
Lambunt degeneres alienæ vulnera prædæ.
Hinc premit Eurymedon, cui rusticus horror in armis,
Rustica tela manu, patriumque agitare tumultum.
Pan illi genitor : tener hinc conatibus annos
Egreditur, juvenemque patrem puer æquat Alatreus.
Felices ambo; sed fortunatior ille,
Quem genuisse juvat : nec jam dignoscere promtum,
Quæ magis arma sonent, quo plus eat hasta lacerto.
Arctatur denso fugientum examine vallum.
Quas volvis, Gradive, vices? modo mœnia Cadmi
Scandebant, sua nunc defendunt tecta Pelasgi.
Ceu redeunt nubes, ceu circumflantibus Austris
Alternus procumbit ager, ceu gurgite cano
Nunc retegit bibulas, nunc obruit æstus arenas.
Procumbit late pubes Tirynthia, alumni
Exuvias imitata Dei : trux mœret ab alto
Amphitryoniades Nemeæa in sanguine terga,
Et similes ramos, similesque videre pharetras.
Stabat in Argolicæ ferrato margine turris
Egregius lituo dextri Mavortis Enipeus
Hortator; sed tunc miseris dabat utile signum,
Suadebatque fugam, et tutos in castra receptus :
Quum subitum obliquo descendit ab aere vulnus,
Urgentisque sonum læva manus aure retenta est

Sicut erat : fugit in vacuas jam spiritus auras,
Jam gelida ora tacent; carmen tuba sola peregit.
Jamque potens scelerum, geminæque exercita gentis
Sanguine, Tisiphone fraterna cludere quærit
Bella tuba : nec se tanta in certamina retur
Sufficere, inferna comitem ni sede Megæram,
Et consanguineos in prœlia suscitet angues.
Ergo procul vacua consedit valle, solumque
Ense fodit Stygio, terræque immurmurat absens
Nomen, et, Elysiis signum indubitabile regnis,
Crinalem attollit longo stridore cerasten.
Cæruleæ dux ille comæ, quo protinus omnis
Horruit audito tellus, pontusque, polusque,
Et pater Ætnæos iterum prospexit ad ignes.
Accipit illa sonum : stabat tunc forte parenti
Proxima, dum cœtu Capaneus laudatur ab omni
Ditis, et insignem Stygiis fovet amnibus umbram.
Protinus abrupta terrarum mole sub astris
Constitit, exultant Manes, quantumque profundæ
Rarescunt tenebræ, tantum de luce recessit.
Excipit atra soror, dextræque innexa profatur :
« Hac germana tenus Stygii metuenda parentis
Imperia, et jussos potui tolerare furores,
Sola super terras, hostilique obvia mundo,
Dum vos Elysium et faciles compescitis umbras.
Nec pretium deforme moræ, cassique labores.
Hoc quodcunque madent campi, quod sanguine fumant
Stagna, quod innumero Lethæa examine gaudet
Ripa, meæ vires, mea læta insignia : sed quid
Hæc ego? Mars habeat, vulgataque jactet Enyo.

Vidistis (Stygiis certe manifestus in umbris)
Sanguine fœdatum rictus, atroque madentem
Ora ducem tabo : miserum insatiabilis edit
Me tradente caput : modo nempe horrendus ab astris
Descendit vos usque fragor : mea sacra premebat
Tempestas, ego mixta viri furialibus armis
Bella Deum, et magnas ridebam fulminis iras.
Sed jam (effabor enim) longo sudore fatiscunt
Corda, soror, tardæque manus : hebet infera cœlo
Taxus, et insuetos angues nimia astra soporant.
Tu, cui totus adhuc furor, exsultantque recentes
Cocyti de fonte comæ, da jungere vires.
Non solitas acies, nec Martia bella paramus,
Sed fratrum (licet alma fides, pietasque repugnent,
Vincentur), fratrum stringendi cominus enses.
Grande opus : ipsæ odiis, ipsæ discordibus armis
Aptemur : quid lenta venis? agedum elige, cujus
Signa feras : ambo faciles, nostrique; sed anceps
Vulgus, et affatus matris, blandamque precatu
Antigonen timeo, paullum ne nostra retardet
Consilia : ipse etiam, qui nos lassare precando
Suetus, et ultrices oculorum exposcere diras,
Jam pater est : cœtu fertur jam solus ab omni
Flere sibi : atque adeo moror ipsa irrumpere Thebas,
Assuetumque larem : tibi pareat impius exsul,
Argolicumque impelle nefas; neu mitis Adrastus
Prævaleat, plebesque, cave, Lernæa moretur.
Vade, et in alternas inimica revertere pugnas. »
  Talia partitæ diversum abiere sorores.
Ut Notus et Boreas, gemino de cardine mundi,

Hic nive Rhipæa, libycis hic pastus arenis,
Bella cient : clamant amnes, freta, nubila, silvæ;
Jamque patent strages : plangunt sua damna coloni,
Et tamen oppressos miserantur in æquore nautas.
Illas ut summo vidit pater altus Olympo
Incestare diem, trepidumque Hyperionis orbem
Suffundi maculis, torvo sic inchoat ore :
« Vidimus armiferos, quo fas erat usque, furores,
Cœlicolæ, licitasque acies, etsi impia bella
Unus init, ausus que meà procumbere dextra.
Nunc par infandum, miserisque incognita terris
Pugna subest : auferte oculos : absentibus ausint
Ista Deis, lateantque Jovem : sat funera mensæ
Tantaleæ, et sontes vidisse Lycaonis aras,
Et festina polo ducentes astra Mycenas.
Nunc etiam turbanda dies : mala nubila tellus
Accipe, secedantque poli : stat parcere mundo,
Cœlitibusque meis : saltem ne virginis almæ
Sidera, Ledæi videant neu talia fratres. »
Sic pater omnipotens, visusque nocentibus arvis
Abstulit, et dulci terræ caruere sereno.
Jamque per argolicas Erebo sata virgo cohortes
Vestigat Polynicis iter, portisque sub ipsis
Invenit, incertum leto tot iniqua fugane
Exeat, et dubios turbabant omina sensus.
Viderat, obscura vallum dum nocte pererrat
Æger consilii, curisque novissima volvens,
Conjugis Argiæ lacera cum lampade mœstam
Effigiem (sunt monstra Deum, sic ire parabat,
Has latura viro tædas erat) : ergo roganti,

Quæ via, quisve dolor, cur mœsta insignia? tantum
Fleverat; atque manu timidos averterat ignes.
Scit mentem vidisse nefas: etenim unde Mycenis
Afforet, et vallum conjux inopina subiret?
Sed fati monitus, vicinaque funera sentit,
Ac sentire timet: quum vero Acherontis operti
Diva ter admoto tetigit thoraca flagello,
Ardet inops animi, nec tam considere regno,
Quam scelus, et cædem, et perfossi in sanguine fratris
Exspirare cupit, subitusque affatur Adrastum:
« Sera quidem, extremus socium, gentisque superstes
Argolicæ, consulta, pater, jam rebus in arctis
Aggredior: tunc tempus erat, quum sanguis Achivum
Integer, ire ultro, primamque capessere pugnam,
Non plebis danaæ florem, regumque verendas
Objectare animas, ut lamentabile tantis
Urbibus induerem capiti decus: aspera quando
Præcepit virtus; nunc saltem exsolvere fas sit,
Quæ merui: scis namque, socer, licet alta recondas
Vulnera, et afflictum generi vereare pudorem:
Ille ego sum, qui te pacem et pia jura regentem
Infelix (utinamque aliis datus urbibus hospes)
Extorrem patria, regnoque: sed exige tandem
Supplicia: fratrem suprema in bella (quid horres?
Decretum est, fixumque) voco: desiste morari:
Nec poteris: non si atra parens, miseræque sorores
In media arma cadant: non si ipse ad bella ruenti
Obstet, et exstinctos galeæ pater ingerat orbes,
Deficiam: anne bibam superest quodcunque cruoris
Inachii? et vestris etiamnum mortibus utar?

Vidi egomet propter ruptos telluris hiatus,
Nec subii : vidi exanimum, fecique nocentem
Tydea : me Tegee regem indefessa reposcit,
Orbaque Parrhasiis ululat mihi mater in antris.
Ipse nec Ismeni ripas, dum stagna cruentat
Hippomedon, Tyrias potui nec scandere turres,
Dum tonat, et tecum, Capaneu, miscere furores?
Quis tantus pro luce timor? sed digna rependam.
Conveniant ubicunque nurus, matresque Pelasgæ,
Longævique patres, quorum tot gaudia carpsi,
Orbavique domos : fratri concurro : quid ultra est?
Spectent, et votis victorem Eteoclea poscant.
Jamque vale, conjux, dulcesque valete Mycenæ.
At tu, care socer (nec enim omnis culpa malorum
Me penes; et Superi mecum, Parcæque nocentes),
Sis lenis cineri, meque hæc post prœlia raptum
Alitibus, fratrique tegas, urnaque reportes.
Hoc tantum, et natæ melius connubia jungas. »
  Ibant in lacrymas; veluti quum vere reverso
Bistoniæ tepuere nives, submittitur ingens
Hæmus, et angustos Rhodope descendit in amnes.
Cœperat et leni senior mulcere furentem
Alloquio : scidit orsa novo terrore cruenta
Eumenis, alipedemque citum, fataliaque arma,
Protinus Inachii vultus expressa Perinthi
Obtulit, ac fidas exclusit casside voces.
Ac super hæc : « Abrumpe moras : celeremus, et illum
Adventare ferunt portis. » Sic omnia vicit,
Correptumque injecit equo : volat æquore aperto
Pallidus, instantemque Deæ circumspicit umbram.

Sacra Jovi merito Tyrius pro fulmine ductor
Nequicquam Danaos ratus exarmasse ferebat.
Nec pater æthereus, Divumque has ullus ad aras;
Sed mala Tisiphone trepidis inserta ministris
Adstat, et inferno prævertit vota Tonanti.
« Summe Deum, tibi namque meæ primordia Thebæ,
Liveat infandum licet Argos, et aspera Juno,
Debent, Sidonios ex quo per littora raptor
Turbasti thyasos, dignatus virgine nostra
Terga premi, et placidas falsum mugire per undas!
Nec te vana fides, iterum Cadmeia adeptum
Connubia, et Tyrios nimium irrupisse penates.
Tandem, inquam, soceros, dilectaque mœnia gratus
Respicis, assertorque tonas : ceu regia cœli
Attentata tui, sic te pro turribus altis
Vidimus urgentem nubes, lateque benignum
Fulmen, et auditos proavis agnovimus ignes.
Accipe nunc pecudes, et magni thuris acervos,
Votivumque marem : dignas sed pendere grates
Haud mortale opus est : certent tibi reddere Bacchus
Noster et Alcides : illis hæc mœnia serva. »
Dixerat : ast illi niger ignis in ora genasque
Prosiluit, raptumque comis diadema cremavit.
Tunc ferus ante ictum spumis delubra cruentat
Taurus, et obstantum mediis e cœtibus exit
Turbidus, insano feriens altaria cornu.
Diffugiunt famuli, et regem solatur haruspex.
Ipse instaurari sacrum male fortis, agique
Imperat, et magnos ficto premit ore timores.
Qualis ubi implicitum Tirynthius ossibus ignem

Sensit, et Œtæas membris accedere vestes,
Vota incepta tamen, libataque thura ferebat
Durus adhuc, patiensque mali, mox grande coactus
Ingemuit, victorque furit per viscera Nessus.
Nuntius exanimi suspensus pectora cursu
Æpytus ad regem, portæ statione relicta,
Tendit, et hæc trepido vix intellectus anhelat:
« Rumpe pios cultus, intempestivaque, rector,
Sacra Deum : frater muris circum omnibus instat,
Portarumque moras frenis assultat, et hastis,
Nomine te crebro, te solum in prœlia poscens. »
Flent mœsti retro comites, et uterque loquenti
Adgemit, et pulsis exercitus obstrepit armis.
Ille vocat! Nunc tempus erat, sator optime Divum.
Quid meruit Capaneus? » Turbatus inhorruit altis
Rex odiis, mediaque tamen gavisus in ira est.
Sic ubi regnator post exsulis otia tauri,
Mugitum hostilem summa tulit aure juvencus,
Agnovitque minas, magna stat fervidus ira
Ante gregem, spumisque animos ardentibus effert,
Nunc pede torvus humum, nunc cornibus aera findens.
Horret ager, trepidæque exspectant prœlia valles.
Non desunt regi comites : « Sine, mœnia pulset
Irritus : ille autem fractis huc audeat usque
Viribus? hic miseris furor est instare periclo,
Nec librare metus, et tuta odisse : resiste
Hoc fretus solio : nos propulsabimus hostem.
Hos bellare jube. » Sic proxima turba; sed ardens
Ecce aderat luctu, dicturusque omnia belli
Libertate Creon : urit fera corda Menœceus :

Ductor, et ad lituos hilarem, trepidumque tubarum
Prospiciebat equum; subito quum apparuit ingens
Mater, et ipse metu, famulumque expalluit omnis
Cœtus, et oblatam retro dedit armiger hastam.
« Quis furor? unde iterum regni integrata resurgit
Eumenis? ipsi etiam post omnia, cominus ipsi
Stabitis? usque adeo geminas duxisse cohortes,
Et facinus mandasse parum est? quo deinde redibit
Victor? in hosne sinus? o diri conjugis olim
Felices tenebræ! datis, improba lumina, pœnas.
Hæc spectanda dies? quo, sæve, minantia flectis
Ora? quid alternos vultus pallorque ruborque
Mutat? et obnixi frangunt mala murmura dentes?
Me miseram vinces! prius hæc tamen arma necesse est
Experiare domi: stabo ipsa in limine portæ
Auspicium infelix, scelerumque immanis imago.
Hæc tibi canities, hæc sunt calcanda, nefande,
Ubera, perque uterum sonipes hic matris agendus.
Parce: quid oppositam capulo parmaque repellis?
Non ego te contra Stygiis feralia sanxi
Vota Deis, cæco nec Erinnyas ore rogavi.
Exaudi miseram: genitrix te, sæve, precatur,
Non pater: adde moram sceleri, et metire, quod audes.
Sed pulsat muros germanus, et impia contra
Bella ciet? non mater enim, non obstat eunti
Ulla soror: te cuncta rogant, hic plangimus omnes.
Ast ibi vix unus pugnas dissuadet Adrastus,
Aut fortasse jubet: tu limina avita Deosque
Linquis, et a nostris in fratrem amplexibus exis? »
At parte ex alia tacitos obstante tumultu

Antigone furata gradus, nec casta retardat
Virginitas, volat Ogygii fastigia muri
Exsuperare furens : senior comes hæret eunti
Actor, et hic summas non duraturus ad arces.
Utque procul visis paullum dubitavit in armis,
Agnovitque (nefas!) jaculis et voce superba
Tecta incessentem, magno prius omnia planctu
Implet, et e muris ceu descensura profatur :
«Comprime tela manu, paullumque hanc adspice turrim,
Frater, et horrentes refer in mea lumina cristas.
Agnoscisne hostes? sic annua pacta, fidemque
Poscimus? hi questus? hæc est bona causa modesti
Exsulis? Argolicos per te, germane, penates
(Nam Tyriis jam nullus honos), per si quid in illa
Dulce domo, submitte animos : en utraque gentis
Turba rogant, ambæque acies : rogat illa suorum
Antigone devota malis, suspectaque regi,
Et tantum tua, dure, soror : saltem ora trucesque
Solve genas : liceat vultus fortasse supremum
Noscere dilectos, et, ad hæc lamenta, videre,
Anne fleas : illum gemitu jam supplice mater
Frangit, et exertum dimittere dicitur ensem.
Tu mihi fortis adhuc? mihi, quæ tua nocte dieque
Exsilia erroresque fleo? jam jamque tumentem
Placavi tibi, sæve, patrem : quid crimine solvis
Germanum? nempe ille fidem et stata fœdera rupit,
Ille nocens, sævusque suis : tamen ecce vocatus
Non venit. » His paullum furor elanguescere dictis
Cœperat, obstreperet quanquam atque obstaret Erinnys.
Jam submissa manus, lente jam flectit habenas,

Jam tacet : erumpunt gemitus, lacrymasque fatetur
Cassis : hebent iræ : pariterque et abire nocentem,
Et venisse pudet; subito quum matre repulsa
Eumenis ejecit fractis Eteoclea portis
Clamantem, « Venio, solumque, quod ante vocasti,
Invideo : ne incesse moras, gravis arma tenebat
Mater : io patria, o regum incertissima tellus,
Nunc certe victoris eris. » Nec mitior ille,
« Tandem, inquit, scis, sæve, fidem? et descendis in æquum?
O mihi nunc primum longo post tempore frater,
Congredere : hæ leges, hæc fœdera sola supersunt. »
Sic hostile tuens fratrem : namque uritur alto
Corde, quod innumeri comites, quod regia cassis,
Instratusque ostro sonipes, quod fulva metallo
Parma micet : quanquam haud armis inhonorus et ipse,
Nec palla vulgare nitens : opus ipsa novarat
Mæoniis Argia modis, et pollice docto
Stamina purpureæ sociaverat aurea telæ.
Jamque in pulvereum Furiis hortantibus æquor
Prosiliunt : sua quemque comes stimulatque, regitque.
Frena tenent ipsæ, phalerasque, et lucida comunt
Arma manu, mixtisque jubas serpentibus augent.
Stat consanguineum campo scelus, unius ingens
Bellum uteri, coeuntque pares sub casside vultus.
Signa tacent, siluere tubæ, stupefactaque Martis
Cornua : ter nigris avidus regnator ab oris
Intonuit, terque ima soli concussit, et ipsi
Armorum fugere Dei : nusquam inclyta Virtus :
Restinxit Bellona faces; longeque paventes
Mars rapuit currus; et Gorgone cruda virago

Abstitit; inque vicem Stygiæ rubuere sorores.
  Prominet excelsis vulgus miserabile tectis :
Cuncta madent lacrymis, et ab omni plangitur arce.
Hinc questi vixisse senes, hinc pectore nudo
Stant matres, parvosque vetant attendere natos.
Ipse quoque Ogygios monstra ad gentilia manes
Tartareus rector porta jubet ire reclusa.
Montibus insidunt patriis, tristique corona
Infecere diem, et vinci sua crimina gaudent.
  Illos ut stimulis ire in discrimen apertis
Audiit, et sceleri nullum jam obstare pudorem,
Advolat, et medias immittit Adrastus habenas.
Ipse quidem regnis multum et venerabilis ævo,
Sed quid apud tales, quîs nec sua pignora curæ?
Alternos tamen ille rogat : « Spectabimus ergo,
Inachidæ, Tyriique nefas? ubi jura, Deique?
Bella ubi? ne perstate animis : te deprecor, hostis,
Quanquam, hæc ira sinat, nec tu mihi sanguine longe;
Te, gener, et jubeo : sceptri si tanta cupido est,
Exuo regales habitus : i Lernan, et Argos
Solus habe. » Non verba magis suadentia frangunt
Accensos, sumtisque semel conatibus obstant,
Quam Scytha curvatis erectus fluctibus unquam
Pontus Cyaneos vetuit concurrere montes.
  Ut periisse preces, geminosque ad prœlia fusos
Pulvere cornipedes, explorarique furentum
In digitis amenta videt, fugit, omnia linquens
Castra, viros, generum, Thebas, ac fata monentem
Conversumque jugo propellit Ariona : qualis
Demissus curru lævæ post præmia sortis

Umbrarum custos, mundique novissimus hæres
Palluit, amisso veniens in Tartara cœlo.
Non tamen indulsit pugnæ, cunctataque primo
Substitit in scelere, et paullum Fortuna morata est.
Bis cassæ periere viæ : bis cominus actos
Avertit bonus error equos, puræque nefandi
Sanguinis obliquis ceciderunt ictibus hastæ.
Tendunt frena manu, et sævis calcaribus urgent
Immeritos : movet et geminas miserabile Divum
Prodigium turmas, alternaque murmura volvunt
Mussantes; iterare aciem, procurrere sæpe
Impetus, et totum miseris opponere bellum.
Jamdudum terris cœtuque offensa Deorum
Aversa cœli Pietas in parte sedebat,
Non habitu, quo nota prius, non ore sereno,
Sed vittis exuta comam, fraternaque bella,
Ceu soror infelix pugnantum, aut anxia mater,
Deflebat, sævumque Jovem, Parcasque nocentes
Vociferans, seseque polis et luce relicta
Descensuram Erebo, et Stygios jam malle penates.
« Quid me, ait, ut sævis animantum, ac sæpe Deorum
Obstaturam animis, princeps Natura, creabas?
Nil jam ego per populos, nusquam reverentia nostri.
O furor, o homines, diræque Prometheos artes!
Quam bene post Pyrrham tellus pontusque vacabant!
En mortale genus! » Dixit : speculataque tempus,
« Auxilium tentemus, ait, licet irrita coner; »
Desiluitque polo : niveus sub nubibus altis
Quanquam mœsta Deæ sequitur vestigia limes.
Vix steterat campo, subita mansuescere pace

Agmina, sentirique nefas: tunc ora madescunt,
Pectoraque, et tacitus subrepsit fratribus horror.
Arma etiam simulata gerens, cultusque viriles,
Nunc his, nunc illis, « Agite, ite, obsistite, clamat,
Quîs nati fratresque domi, quîs pignora tanta.
His quoque nonne palam est ultro miserescere Divos?
Tela cadunt: cunctantur equi: fors ipsa repugnat. »
  Nonnihil impulerat dubios, ni torva notasset
Tisiphone fraudes, cœlestique ocior igne
Afforet increpitans: « Quid belli obverteris ausis,
Numen iners, pacique datum? cede, improba: noster
Hic campus, nosterque dies: nunc sera nocentes
Defendis Thebas: ubi tunc, quum bella cieret
Bacchus? et armatas furiarent orgia matres?
Aut ubi segnis eras, dum Martius impia serpens
Stagna bibit? dum Cadmus arat? dum victa cadit Sphinx?
Dum rogat OEdipoden genitor? dum lampade nostra
In thalamos Iocasta venit? » Sic urget, et ultro
Vitantem adspectus etiam, pudibundaque longe
Ora reducentem, premit adstridentibus Hydris,
Intentatque faces: dejectam in lumina pallam
Diva trahit, magnoque fugit questura Tonanti.
  Tunc vero accensæ stimulis majoribus iræ:
Arma placent, versæque volunt spectare cohortes.
Instaurant crudele nefas: rex impius aptat
Tela, et funestæ casum prior occupat hastæ.
Illa viam medium clipei conata per orbem
Non perfert ictus, atque alto vincitur auro.
Tunc exsul subit, et clare funesta precatur:
« Dî, quos effosso non irritus ore rogavit

OEdipodes, firmate nefas, non improba posco
Vota : piabo manus, et eodem pectora ferro
Rescindam, dum me moriens hic sceptra tenentem
Linquat, et hunc secum portet minor umbra dolorem. »
Hasta subit velox equitis femur inter, equique
Ilia, letum utrique volens : sed plaga sedentis
Laxato vitata genu; tamen irrita voti
Cuspis in obliquis invenit vulnera costis.
It præceps sonipes strictæ contemtor habenæ,
Arvaque sanguineo scribit rutilantia gyro.
Exsultat, fratris credens hunc esse cruorem.
Credit et ipse metu : totis jamque exsul habenis
Indulget, cæcusque avidos illidit in ægrum
Cornipedem cursus : miscentur frena, manusque,
Telaque, et ad terram turbatis gressibus ambo
Præcipitant : ut nocte rates, quas nubilus Auster
Implicuit, frangunt tonsas, mutantque rudentes,
Luctatæque diu tenebris, hyemique, sibique,
Sicut erant, imo pariter sedere profundo.

Hæc pugnæ facies : coeunt sine more, sine arte,
Tantum animis, iraque, atque ignescentia cernunt
Per galeas odia, et vultus rimantur acerbo
Lumine : nil adeo mediæ telluris, et enses
Impliciti, nexæque manus, alternaque sævi
Murmura, ceu lituos rapiunt, aut signa tubarum.
Fulmineos veluti præceps quum cominus egit
Ira sues, strictisque erexit pectora setis :
Igne tremunt oculi, lunataque dentibus uncis
Ora sonant : spectat pugnas de rupe propinqua
Venator pallens, canibusque silentia suadet.

Sic avidi incurrunt : nec dum letalia miscent
Vulnera, sed cœptus sanguis : facinusque peractum.
Nec jam opus est Furiis : tantum mirantur, et adstant
Laudantes, hominumque dolent plus posse furores.
Fratris uterque furens cupit affectatque cruorem,
Et nescit manare suum : tandem irruit exsul,
Hortatusque manum, cui fortior ira, nefasque
Justius, alte ensem germani in corpore pressit,
Qua male jam plumis imus tegit inguina thorax.
Ille dolens nondum, sed ferri frigore primo
Territus, in clipeum turbatos colligit artus,
Mox intellecto magis ac magis æger anhelat
Vulnere, nec parcit cedenti, atque increpat hosti :
« Quo retrahis, germane, gradus? o languida somno,
Et regnis effœta quies! longaque sub umbra
Imperia! exsilio rebusque exercita egenis
Membra vides : disce arma pati, nec fidere lætis. »
  Sic pugnant miseri : restabat lassa nefando
Vita duci, summusque cruor, poterantque parumper
Stare gradus : sed sponte ruit, fraudemque supremam
In media jam morte parat : clamore Cithæron
Erigitur, fraterque ratus vicisse, levavit
Ad cœlum palmas. « Bene habet : non irrita vovi,
Cerno graves oculos, atque ora natantia leto.
Huc aliquis propere sceptrum atque insigne comarum,
Dum videt. » Hæc dicens gressus admovit, et arma,
Ceu templis decus et patriæ laturus ovanti,
Arma etiam spoliare cupit : nondum ille peractis
Manibus, ultrices animam servabat in iras.
Utque superstantem, pronumque in pectore sensit,

Erigit occulte ferrum, vitæque labantis
Relliquias tenues odio supplevit, et ensem
Jam lætus fratris non frater corde reliquit.
Ille autem, « Vivisne? et adhuc manet ira superstes,
Perfide, nec sedes unquam meriture quietas?
I mecum ad manes : illic quoque pacta reposcam,
Si modo Agenorei stat Gnossia judicis urna,
Qua reges punire datur. » Nec plura locutus,
Concidit, et totis fratrem gravis obruit armis.

Ite truces animæ, funestaque Tartara leto
Polluite, et cunctas Erebi consumite pœnas.
Vosque malis hominum, Stygiæ, jam parcite, Divæ.
Omnibus in terris scelus hoc, omnique sub ævo
Viderit una dies, monstrumque infame futuris
Excidat, et soli memorent hæc prœlia reges.

At genitor, sceleris comperto fine, profundis
Erepsit tenebris, sævoque e limine profert
Mortem imperfectam : veteri stat sordida tabo
Utraque canities, et durus sanguine crinis
Obnubit furiale caput : procul ora, genæque
Intus, et effossæ squalent vestigia lucis.
Virgo autem impositæ sustentat pondera lævæ,
Dextra sedet baculo : qualis si puppe relicta
Exosus pigri manes sulcator Averni
Exeat ad Superos, solemque et pallida turbet
Astra, nec ipse diu fortis, patiensque superni
Aeris : interea longum cessante magistro
Crescat opus, totisque exspectent sæcula ripis.

Talis init campum, comitique extrema gementi,
Duc, ait, ad natos, patremque recentibus, oro,

Injice funeribus : cunctatur nescia virgo
Quid paret : impediunt iter, implicitosque morantur
Arma, viri, currus, altaque in strage seniles
Deficiunt gressus, et dux miseranda laborat.
Ut quæsita diu monstravit corpora clamor
Virginis, insternit totos frigentibus artus.
Nec vox ulla seni : jacet, immugitque cruentis
Vulneribus, nec verba diu tentata sequuntur.
Dum tractat galeas, atque ora latentia quærit,
Tandem muta furens genitor suspiria solvit :
« Tarda meam, pietas, longo post tempore mentem
Percutis? estne sub hoc hominis clementia corde?
Vincis me miserum, vincis, natura, parentem.
En habeo gemitus, lacrymæque per arida serpunt
Vulnera, et in molles sequitur manus impia planctus.
Accipite infandæ justa exsequialia mortis,
Crudeles, nimiumque mei : nec noscere natos,
Alloquiumque aptare licet : dic, virgo, precanti,
Quem teneo? quo nunc vestras ego sævus honore
Prosequar inferias? o si fodienda redirent
Lumina, et in vultus sævire ex more potestas!
Heu dolor! heu justo magis exaudita parentis
Vota, malæque preces! quisnam fuit ille Deorum,
Qui stetit orantem juxta, præceptaque verba
Dictavit fatis? furor illa, et movit Erinnys,
Et pater, et genitrix, et regna oculique cadentes;
Nil ego : per Ditem juro dulcesque tenebras,
Immeritamque ducem, subeam sic Tartara digna
Morte, nec irata fugiat me Laius umbra.
Hei mihi, quos nexus fratrum, quæ vulnera tracto!

Solvite, quæso, manus, infestaque vincula tandem
Dividite, et medium nunc saltem admittite patrem. »
Talia dequestus, paullatim sumserat iras
Mortis, et occulte telum, ni nata vetaret,
Quærebat; sed casta manu subtraxerat enses
Antigone : furit inde senex : « Ubi noxia tela?
Heu Furiæ, num totum abiit in corpora ferrum? »
Dicentem comes ægra levat, mutumque dolorem
Ipsa premit, sævum gaudens planxisse parentem.
Olim autem inceptæ clamore exterrita pugnæ
Regina extulerat notum penetralibus ensem,
Ensem sceptriferi spolium lacrymabile Laii.
Multaque quum Superis et diro questa cubili,
Et nati furiis, et primi conjugis umbris,
Luctata est dextra, et prono vix pectore ferrum
Intravit tandem, et venas prorupit aniles
Vulnus, et infelix lustratur sanguine lectus.
Illius exili stridentem in pectore plagam
Ismene collapsa super lacrymisque comisque
Siccabat plangens : qualis Marathonide silva
Flebilis Erigone, cæsi prope funera patris,
Questibus absumtis tristem jam solvere nodum
Cœperat, et fortes ramos moritura legebat.
At jam, læta ducum spes elusisse duorum,
Res Amphionias alio sceptrumque maligna
Transtulerat Fortuna manu, Cadmique tenebat
Jura Creon. Miser heu bellorum terminus! illi
Pugnarant fratres : hunc et Mavortia clamant
Semina, et impensus patriæ paullo ante Menœceus
Conciliat populis : scandit fatale tyrannus

Flebilis Aoniæ solium : pro blanda potestas,
Et sceptri male suadus amor! nunquamne priorum
Hærebunt documenta novis? juvat ecce nefasto
Stare loco, regimenque manu tractare cruentum.
Quid melior Fortuna potest? jam flectere patrem
Incipit, atque datis abolere Menœcea regnis.
Primum adeo sævis imbutus amoribus aulæ,
Indicium specimenque sui, jubet igne supremo
Arceri Danaos, nudoque sub axe relinqui
Infelix bellum, et tristes sine sedibus umbras.
Mox reducem Ogygiæ congressus limine portæ
Œdipoden timuit paullum, seseque minorem
Confessus tacite, promtamque coercuit iram.
Mox redit in regem, cæcumque audentibus hostem
Increpitans, « Procul, inquit, abi victoribus omen
Invisum, et Furias averte, ac mœnia lustra
Discessu Thebana tuo : spes longa peracta est.
Vade, jacent nati : quæ jam tibi vota supersunt? »
Horruit instinctu rabido, steteruntque trementes,
Ceu visu præsente, genæ, seniumque recessit.
Tunc natam baculumque manu dimisit, et iræ
Innixus, tumido vocem de pectore rumpit :
« Jamne vacat sævire, Creon? modo perfida regna
Fortunæque locum nostræ, miserande, subisti,
Et tibi jam fas est regum calcare ruinas?
Jam tumulis victos, socios jam mœnibus arces?
Macte, potes digne Thebarum sceptra tueri.
Hæc tua prima dies : sed cur nova contrahis amens
Jura? quid anguste tantos metiris honores?
Exsilium intendis? timida inclementia regum

15.

Ista : feros avidus quin protinus imbuis enses?
Crede : licet veniat cupidus parere satelles,
Intrepidusque secet non evitantia colla.
Incipe : an exspectas ut pronus supplice dextra
Sternar? et immitis domini vestigia quæram?
Finge autem tentare, sines? mihine ulla minaris
Supplicia? aut ullos reris superesse timores?
Linquere tecta jubes? cœlum terrasque reliqui
Sponte, atque ultricem crudelis in ora retorsi
Non ullo cogente manum : quid tale jubere,
Rex inimice, potes? fugio, excedoque nefandis
Sedibus : an refert, quo funera longa, measque
Transportem tenebras? ne non gens cuncta precanti
Concedat, patriæ quantum miser incubo terræ?
Sed dulces Thebæ! nimirum hic clarior ortus,
Et meliora meos permulcent sidera vultus.
Hic genitrix, natique : habeas Thebana regasque
Mœnia, quo Cadmus, quo Laius omine rexit,
Quoque ego : sic thalamos, sic pignora fida capessas :
Nec tibi sit virtus fortunam evadere dextra;
Sed lucem deprensus ames : satis omina sanxi :
Duc, age, nata procul : quid te autem luctibus addo?
Da, rex magne, ducem » : timuit miseranda relinqui
Antigone, mutatque preces : « Felicia per te
Regna, verende Creon, sanctasque Menœceos umbras :
Da veniam afflicto, dictisque ignosce superbis.
Hunc morem fandi longæ fecere querelæ.
Nec soli ferus iste tibi : sic fata, Deosque
Alloquitur : durus luctu, facilisque nec ipsi
Sæpe mihi : pridem indomito sub pectore fervet

Libertas misera, et sævæ spes anxia mortis.
Et nunc ecce tuas irritat callidus iras,
Suppliciumque cupit : sed tu majoribus, oro,
Imperii potiare bonis, altusque jacentes
Prætereas, et magna ducum vereare priorum
Funera : et hic quondam solio sublimis, et armis
Septus, opem miseris, jura et poscentibus æquus,
Supplicibusque dabat : cui nunc ex agmine tanto
Una comes, necdum exsul erat : felicibus hicne
Obstat? in hunc odiis et regni viribus exis?
Hunc abigis tectis? an ne prope limina clarum
Ingemat, et votis intempestivus oberret?
Pone metum, procul usque tua submotus ab aula
Flebit : ego erectum subigam, et servire docebo.
Cœtibus abducam, solaque in sede recondam.
Exsul erit : nam quæ migranti externa patebunt
Mœnia? vis Argos eat, hostilesque Mycenas
Squalidus irreptet? victique ad limen Adrasti
Aonias narret clades? tenuemque precetur
Rex Thebanus opem? miseræ quid crimina gentis
Pandere, quid casus juvat ostentare pudendos?
Conde, precor, quodcunque sumus : nec longa precamur
Dona, Creon : miserere senis mœstique parentis.
Hic precor, hic manes indulge ponere : certe
Thebanos sepelire licet.» Sic orat, humique
Volvitur : abducit genitor, sævumque minatur
Indignans veniam : qualis leo rupe sub alta,
Quem viridem quondam silvæ montesque tremebant,
Jam piger, et longo jacet exarmatus ab ævo,
Magna tamen facies, et non adeunda senectus :

Et si demissas veniat mugitus ad aures,
Erigitur, meminitque sui, viresque peractas
Ingemit, et campis alios regnare leones.
 Flectitur affatu, sed non tamen omnia rector
Supplicis indulget lacrymis, partemque recidit
Muneris. « Haud, inquit, patriis prohibebere longe
Finibus, occursu dum non pia templa domosque
Commacules, habeant te lustra, tuusque Cithæron :
Atque hæc ecce tuis tellus habitabilis umbris,
Qua bellum, geminæque jacent in sanguine gentes. »
 Sic ait, et ficto comitum vulgique gementis
Assensu, limen tumidus regale petebat.
 Interea pulsi vallum exitiale Pelasgi
Destituunt furto : nulli sua signa, suusque
Ductor : eunt taciti passim, et pro funere pulchro
Dedecorem amplexi vitam reditusque pudendos.
Nox favet, et grata profugos amplectitur umbra.

LIBER DUODECIMUS.

Nondum cuncta polo vigil inclinaverat astra
Ortus, et instantem cornu tenuiore videbat
Luna diem : trepidas subito Tithonia nubes
Discutit, ac reduci magnum parat æthera Phœbo.
Agmina jam raris Dircæa penatibus errant,
Noctis questa moras; quamvis tunc otia tandem,
Et primus post bella sopor : tamen ægra quietem
Pax fugat, et sævi meminit victoria belli.
Vix primo proferre gradum, et munimina valli
Solvere, vix totas reserare audacia portas.
Stant veteres ante ora metus, campique vacantis
Horror : ut assiduo jactatis æquore tellus
Prima labat, sic attoniti nil cominus ire
Mirantur, fusasque putant assurgere turmas.
  Sic ubi prospicuæ scandentem limina turris
Idaliæ volucres fulvum adspexere draconem,
Intus agunt natos, et fœta cubilia vallant
Unguibus, imbellesque citant ad prœlia pennas :
Mox ruerit licet ille retro, tamen aera nudum
Candida turba timet, tandemque ingressa volatus
Horret, et a mediis etiamnum respicit astris.
  Itur in exsanguem populum, bellique jacentis
Relliquias, qua quemque dolor luctusque cruenti
Exegere duces : hi tela, hi corpora, at illi

Cæsorum tantum ora vident, alienaque juxta
Pectora : pars currus deflent, viduisque loquuntur,
Hoc solum quia restat, equis : pars oscula figunt
Vulneribus magnis, et de virtute queruntur.
Frigida digeritur strages : patuere recisæ
Cum capulis, hastisque manus, mediisque sagittæ
Luminibus stantes : multis vestigia cædis
Nulla; ruunt planctu pendente et ubique parato.
At circum informes truncos miserabile surgit
Certamen, qui justa ferant, qui funera ducant.
Sæpe etiam hostiles, lusit Fortuna parumper,
Decepti flevere viros : nec certa facultas
Noscere, quem miseri vitent, calcentve cruorem.
At quibus est illæsa domus, vacuique dolores,
Aut deserta vagi Danaum tentoria lustrant,
Immittuntque faces, aut (quæ post bella voluptas)
Quærunt dispersi, jaceat quo pulvere Tydeus,
An rapti pateat specus auguris, aut ubi Divum
Hostis, an ætheriæ vivant per membra favillæ.
Jam lacrymis exemta dies, nec serus abegit
Vesper : amant miseri lamenta, malisque fruuntur.
Nec subiere domos, sed circum funera pernox
Turba sedet, vicibusque datis alterna gementes
Igne feras planctuque fugant : nec dulcibus astris
Victa, nec assiduo coierunt lumina fletu.
Tertius Auroram pulsabat Lucifer, et jam
Montibus orbatis lucorum gloria, magnæ
Theumesi venere trabes, et amica Cithæron
Silva rogis : ardent excisæ viscera gentis
Molibus exstructis : supremo munere gaudent

Ogygii manes : queritur miserabile Graium
Nuda cohors, vetitumque gemens circumvolat ignem.
Accipit et sævi manes Eteoclis iniquos
Haudquaquam regalis honos; Argivus haberi
Frater jussus adhuc, atque exsule pellitur umbra.
At non plebeio fumare Menœcea busto
Rex genitor Thebæque sinunt : nec robora vilem
Struxerunt de more rogum : sed bellicus agger
Curribus, et clypeis, Graiorumque omnibus armis
Sternitur : hostiles super ipse, ut victor, acervos,
Pacifera lauro crinem vittisque decorus,
Accubat : haud aliter, quam quum poscentibus astris
Lætus in accensa jacuit Tirynthius Œta.
Spirantes super inferias captiva Pelasgum
Corpora, frenatosque pater, solatia, fortes
Bellorum, mactabat equos : his arduus ignis
Palpitat, et gemitus tandem erupere paterni :
« O, nisi magnanimus tantæ te laudis inisset
Ardor, Echionios mecum venerande penates,
Atque ultra, recture puer : venientia qui nunc
Gaudia et ingratum regni mihi munus acerbas :
Tu, Superum convexa licet cœtusque perenni,
Credo equidem, virtute colas, mihi flebile semper
Numen eris : ponant aras, excelsaque Thebæ
Templa dicent : uni fas sit lugere parenti.
Et nunc heu quæ digna tibi solemnia, quasve
Largiar exsequias? nec si fatale potestas
Argos et impulsas cineri miscere Mycenas,
Meque super, cui vita (nefas!) et sanguine nati
Partus honos. Eademne dies, eadem impia bella

Te, puer, et diros misere in Tartara fratres?
Et nunc Œdipodi par est fortuna doloris,
Ac mihi: quam similes gemimus, bone Juppiter, umbras!
Accipe, nate, tui nova libamenta triumphi,
Accipe, et hoc regimen dextræ, frontisque superbæ
Vincula, quæ patri nimium gestanda dedisti.
Regem te, regem, tristes Eteocleos umbræ
Adspiciant.» Simul hæc dicens, crinemque manumque
Destruit, accensaque iterat violentius ira:
«Sævum agedum, immitemque vocent, nunc funera Lernæ
Tecum ardere veto: longos utinam addere sensus
Corporibus, cœloque animas Ereboque nocentes
Pellere fas, ipsumque feras, ipsum unca volucrum
Ora sequi, atque artus regum monstrare nefandos.
Hei mihi, quod positos humus alma diesque resolvit.
Quare iterum repetens, iterumque edico, suprema
Ne quis ope, aut flammis ausit juvisse Pelasgos:
Aut nece facta luet, numeroque explebit ademta
Corpora: per Superos, magnumque Menœcea juro.»
Dixit, et abreptum comites in tecta ferebant.

Flebilis interea vacuis comitatus ab Argis,
Fama trahit miseras, orbæ viduæque ruebant
Inachides, ceu capta manus: sua vulnera cuique,
Par habitus cunctis, dejecti in pectora crines,
Accinctique sinus: manant lacera ora cruentis
Unguibus, et molles planctu crevere lacerti.

Prima per attonitas nigræ regina catervæ
Tristibus illabens famulis, iterumque resurgens,
Quærit inops Argia vias: non regia cordi,
Non pater: una fides, unum Polynicis amati

Nomen in ore sedet. Dircen, infaustaque Cadmi
Mœnia, posthabitis velit incoluisse Mycenis.
Proxima Lernæo Calydonidas agmine mixtas
Tydeos exsequias trahit haud cessura sorori
Deipyle; scelus illa quidem, morsusque profanos
Audierat miseranda viri: sed cuncta jacenti
Infelix ignoscit amor: post aspera visu,
Ac deflenda tamen, digno plangore Nealce
Hippomedonta ciens: vatis mox impia conjux
Heu vacuos positura rogos: postrema gementum
Agmina Mænaliæ ducit comes orba Dianæ,
Et gravis Evadne: dolet hæc, queriturque labores
Audacis pueri: magni memor illa mariti
It torvum lacrymans, summisque irascitur astris.
Illas et lucis Hecate speculata Lycæis
Prosequitur gemitu, duplexque ad litus euntes
Planxit ab Isthmiaco genitrix Thebana sepulcro:
Noctivagumque gregem, quamvis sibi luget, Eleusin
Flevit, et arcanos errantibus extulit ignes.
Ipsa per aversos ducit Saturnia colles,
Occultatque vias, ne plebs congressa suorum
Ire vetet, pereatque ingentis gloria cœpti.
Nec non functa ducum refovendi corpora curam
Iris habet: putresque arcanis roribus artus
Ambrosiæque rigat succis, ut longius obstent
Exspectentque rogos, flammas neve ante fatiscant.
Squalidus ecce genas, et hianti vulnere pallens,
Ornitus (hic socio desertus ab agmine; tardat
Plaga recens) timidus secreta per avia furto
Debile carpit iter, fractæque innititur hastæ.

Isque ubi mota novo stupuit loca sola tumultu,
Femineumque gregem, quæ jam super agmina Lernæ
Sola videt, non ille viam causasque requirit,
Quippe patent; mœsto sed sic prior occupat ore
« Quo miseræ, quo fertis iter? funusne peremtis
Speratis, cineremque viris? stat pervigil illic
Umbrarum custos, inhumataque corpora regi
Annumerat : nusquam lacrymæ, procul usque fugati
Accessus hominum : solis avibusque ferisque
Ire licet : vestrisne Creon dabit æquus honorem
Luctibus? immites citius Busiridos aras,
Odrysiique famem stabuli, Siculosque licebit
Exorare Deos : rapiet fortasse precantes
(Si mens nota mihi), nec conjugialia supra
Funera, sed caris longe mactabit ab umbris.
Quin fugitis, dum tuta via est, Lernamque reversæ
Nomina, quod superest, vacuis datis orba sepulcris,
Absentesque animas ad inania busta vocatis?
Aut vos Cecropiam (prope namque et Thesea fama est
Thermodontiaco lætum remeare triumpho)
Imploratis opem? bello cogendus et armis
In mores hominemque Creon. » Sic fatus, at illis
Horruerant lacrymæ, stupuitque immanis eundi
Impetus, atque uno vultus pallore notati.

Non secus afflavit molles si quando juvencas
Tigridis Hyrcanæ jejunum murmur, et ipse
Auditu turbatur ager; timor omnibus ingens,
Quæ placeat, quos illa fames descendat in armos.

Continuo discors vario sententia motu
Scinditur : his Thebas, tumidumque ambire Creonta,

His placet Actææ si quid clementia gentis
Annuat : extremum curarum, ac turpe reverti.
At non femineæ subitum virtutis honorem
Colligit Argia, sexuque immane relicto
Tractat opus : placet egregii spes dura pericli
Cominus infandi leges accedere regni :
Quo Rhodopes non ulla nurus, nec alumna nivosi
Phasidis, innuptis vallata cohortibus, iret.
Tunc movet arte dolum, quo semet ab agmine fido
Segreget, immitesque Deos, regemque cruentum
Contemtrix animæ, et magno temeraria luctu
Provocet : hortantur pietas, ignesque pudici.
Ipse etiam ante oculos omni manifestus in actu
Nunc hospes miseræ, primas nunc sponsus ad aras,
Nunc mitis conjux, nunc jam sub casside torva
Mœstus in amplexu, multumque a limine summo
Respiciens : sed nulla animo observatur imago
Crebrior, Aonii quam quæ de sanguine campi
Nuda venit, poscitque rogos : his anxia mentem
Ægrescit curis, et, qui castissimus ardor,
Funus amat : tunc ad comites conversa Pelasgas :
« Vos, ait, Actæas acies, Marathoniaque arma
Elicite, adspiretque pio fortuna labori.
Me sinite Ogygias, tantæ quæ sola ruinæ
Causa fui, penetrare domos, et fulmina regni
Prima pati : nec surda feræ pulsabimus urbis
Limina : sunt illic soceri mihi, suntque sorores
Conjugis, et Thebas haud ignoranda subibo.
Ne tantum revocate gradus : illo impetus ingens,
Auguriumque animi. » Nec plura : unumque Menœten,

Olim hic virginei custos monitorque pudoris,
Eligit; et quanquam rudis, atque ignara locorum,
Præcipites gressus, qua venerat Ornitus, affert.
Atque ubi visa procul socias liquisse malorum :
« Anne, ait, hostiles ego te labente per agros,
Heu dolor! exspectem, quænam sententia lenti
Theseos? an bello proceres, an dexter aruspex
Annuat? interea funus decrescit : et uncis
Alitibus non hos potius supponimus artus?
Et nunc me duram, si quis tibi sensus, ad umbras
Me tardam quereris Stygiis, fidissime, Divis.
Heu si nudus adhuc, heu si jam forte sepultus,
Nostrum utrumque nefas : adeo vis nulla dolenti,
Mors nusquam, sævusque Creon : hortaris euntem,
Ornite. » Sic dicens magno Megareia præceps
Arva rapit passu : demonstrat proxima quisquis
Obvius, horrescitque habitus, miseramque veretur.
Vadit atrox visu, nec corde, nec aure pavescens,
Et nimiis confisa malis, propiorque timeri.
Nocte velut Phrygia quum lamentata resultant
Dindyma, pinigeri rapitur Simoentis ad amnem
Dux vesana chori, cujus Dea sanguine lecto
Ipsa dedit ferrum, et vittata fronte notavit.
Jam pater Hesperio flagrantem gurgite currum
Abdiderat Titan, aliis rediturus ab undis,
Quum tamen illa gravem luctu fallente laborem
Nescit abisse diem : nec caligantibus arvis
Terretur, nec frangit iter, per et invia saxa,
Lapsurasque trabes, nemorumque arcana sereno
Nigra die, cæcisque incisa novalia fossis,

Per fluvios secura vadi, somnosque ferarum
Præter, et horrendis insessa cubilia monstris.
Tantum animi, luctusque valent! pudet ire Menœten
Tardius, invalidæque gradum miratur alumnæ.
Quas non illa domos pecorumque hominumque modesto
Pulsavit gemitu? quoties amissus eunti
Limes, et errantem comites solatia flammæ
Destituunt, gelidæque facem vicere tenebræ?
Jamque supigantur fessis, lateque fatiscunt
Penthei devexa jugi, quum pectore anhelo
Jam prope deficiens, sic inchoat orsa Menœtes :
« Haud procul, exacti si spes non blanda laboris,
Ogygias, Argia, domos, et egena sepulcri
Busta jacere reor : grave cominus æstuat aer
Sordidus, et magnæ redeunt per inane volucres.
Hæc illa est crudelis humus; nec mœnia longe.
Cernis, ut ingentes murorum porrigat umbras
Campus, et e speculis moriens intermicet ignis?
Mœnia sunt juxta : modo nox magis ipsa tacebat,
Solaque nigrantes laxabant astra tenebras. »
Horruit Argia, dextramque ad mœnia tendens :
« Urbs optata prius, nunc tecta hostilia Thebæ,
Et tamen illæsas si reddis conjugis umbras,
Sic quoque dulce solum; cernis, quo prædita cultu,
Qua stipata manu, juxta tua mœnia primum
Œdipodis magni venio nurus? improba non sunt
Vota : rogos hospes, planctumque, et funera posco.
Illum, oro, extorrem regni, belloque fugatum,
Illum, quem solio non es dignata paterno,
Redde mihi : tuque, oro, veni, si Manibus ulla

Effigies, errantque animæ post membra solutæ.
Tu mihi pande vias, tuaque ipse ad funera deduc,
Si merui. » Dixit, tectumque aggressa propinquæ
Pastorale casæ, reficit spiramina fessi
Ignis, et horrendos irrumpit turbida campos.
Qualis ab Ætnæis accensa lampade saxis
Orba Ceres magnæ variabat imagine flammæ
Ausonium Siculumque latus, vestigia nigri
Raptoris, vastosque legens in pulvere sulcos.
Illius insanis ululatibus ipse remugit
Enceladus, ruptoque vias illuminat igni.
Persephonen amnes, silvæ, freta, nubila clamant :
Persephonen tantum Stygii tacet aula mariti.
Admonet attonitam fidus meminisse Creontis
Altor, et occultam submittere lampada furto.
Regina Argolicas modo formidata per urbes,
Votum immane procis, spesque augustissima gentis,
Nocte sub infesta, nullo duce, et hoste propinquo,
Sola per offensus armorum, et lubrica tabo
Gramina, non tenebras, non circumfusa tremiscens
Concilia umbrarum, atque animas sua membra gementes.
Sæpe gradu cæco ferrum, calcataque tela
Dissimulat, solusque labor vitare jacentes,
Dum funus putat omne suum, visuque sagaci
Rimatur positos, et corpora prona supinat
Incumbens, queriturque parum lucentibus astris.
Forte soporiferas cœli secreta per umbras
Juno, sinu magni semet furata mariti,
Theseos ad muros, ut Pallada flecteret, ibat,
Supplicibusque piis faciles aperiret Athenas :

Atque ubi per campos errore fatiscere vano
Immeritam Argian supero respexit ab axe,
Indoluit visu : et lunaribus obvia bigis
Advertit currum, placidaque ita voce locuta est :
« Da mihi poscenti munus breve, Cynthia, si quis
Est Junonis honos : certe Jovis improba jussu
Ternoctem Herculeam : veteres sed mitto querelas :
En locus officio : cultrix placidissima nostri
Inachis Argia cernis qua nocte vagetur,
Nec reperire virum densis queat ægra tenebris?
Et tibi nimbosum languet jubar : exere quæso
Cornua, et assueto propior premat orbita terras.
Hunc quoque, qui curru madidas tibi pronus habenas
Ducit, in Aonios vigiles demitte Soporem. »
Vix ea, quum scissis magnum dea nubibus orbem
Protulit : expavere umbræ, fulgorque recisus
Sideribus : vix ipsa tulit Saturnia flammas.
Primum per campos infuso lumine, pallam
Conjugis ipsa suos noscit miseranda labores,
Quanquam texta latent, suffusaque sanguine mœret
Purpura : dumque Deos vocat, et de funere caro
Hoc superesse putat, videt ipsum in pulvere pæne
Calcatum : fugere animus, visusque, sonusque,
Inclusitque dolor lacrymas : tunc corpore toto
Sternitur in vultus, animamque per oscula quærit
Absentem, pressumque comis ac veste cruorem
Servatura legit : mox tandem voce reversa :
« Hunc ego te, conjux, ad debita regna profectum
Ductorem belli, generumque potentis Adrasti
Adspicio? talisque tuis occurro triumphis?

Huc attolle genas, defectaque lumina : venit
Ad Thebas Argia tuas : age, mœnibus induc,
Et patrios ostende lares, et mutua redde
Hospitia : heu quid ago? projectus cespite nudo
Hoc patriæ telluris habes? quæ jurgia? certe
Imperium non frater habet : nullasne tuorum
Movisti lacrymas? ubi mater? ubi inclyta fama
Antigone? mihi nempe jaces : mihi victus es uni.
Dicebam, quo tendis iter? quid sceptra negata
Poscis? habes Argos : soceri regnabis in aula :
Hic tibi longus honos, hic indivisa potestas.
Quid queror? ipsa dedi bellum, mœstumque rogavi
Ipsa patrem, ut talem nunc te complexa tenerem.
Sed bene habet, Superi : gratum est, Fortuna : peracta est
Spes longinqua viæ : totos invenimus artus.
Hei mihi, sed quanto descendit vulnus hiatu!
Hoc frater? qua parte, precor, jacet ille nefandus
Prædator? vincam volucres, sit adire potestas,
Excludamque feras : an habet funestus et ignes?
Sed nec te flammis inopem tua terra videbit :
Ardebis, lacrymasque feres, quas ferre negatum
Regibus, æternumque tuo famulata sepulcro
Durabit deserta fides, testisque dolorum
Natus erit, parvoque torum Polynice fovebo. »

Ecce alios gemitus, aliamque ad busta ferebat
Antigone miseranda facem, vix nacta petitos
Mœnibus egressus : illam nam tempore in omni
Attendunt vigiles, et rex jubet ipse timeri,
Contractæque vices, et crebrior excubat ignis.
Ergo Deis, fratrique moras excusat, et amens,

Ut paullum immisso cessit statio horrida somno,
Erumpit muris : fremitu quo territat agros
Virginis ira leæ rabies, cui libera tandem
Et primus sine matre furor : nec longa morata est,
Quippe trucem campum, et positus quo pulvere frater
Noverat : atque illam contra videt ire Menœtes,
Cui vacat, et caræ gemitus compescit alumnæ.

Quum tamen erectas extremus virginis aures
Accessit sonus : utque atra sub veste, comisque
Squalentem, et crasso fœdatam sanguine vultus
Astrorum radiis, et utraque a lampade vidit :
« Cujus, ait, Manes, aut quem temeraria quæris
Nocte mea? » nihil illa diu, sed in ora mariti
Dejicit, inque suos pariter velamina vultus,
Capta metu subito, paullumque oblita doloris.
Hoc magis increpitans suspecta silentia, perstat
Antigone, comitemque premens ipsamque : sed ambo
Deficiunt, fixique silent : tandem ora retexit
Argia, corpusque tamen complexa, profatur :
« Si quid in hoc veteri bellorum sanguine mecum
Quæsitura venis, si tu quoque dura Creontis
Jussa times, possum, tibi me confisa, fateri.
Si misera es, certe lacrymas lamentaque cerno,
Junge, age, junge fidem : proles ego regis Adrasti :
(Hei mihi! num quis adest?) cari Polynicis ad ignes,
Etsi regna vetant. » Stupuit Cadmeia virgo,
Intremuitque simul, dicentemque occupat ultro :
« Mene igitur sociam (pro sors ignara!) malorum,
Mene times? mea membra tenes, mea funera plangis.
Cedo, ten' pudet? heu pietas ignava sororis! »

Hæc prior : hic pariter lapsæ, junctoque per ipsum
Amplexu, miscent avidæ lacrymasque, comasque,
Partitæque artus redeunt alterna gementes
Ad vultum, et cara vicibus cervice fruuntur.
Dumque modo hæc fratrem memorat, nunc illa maritum,
Mutuaque exorsæ Thebas, Argosque renarrant,
Longius Argia miseros reminiscitur actus :
« Per tibi furtivi sacrum commune doloris,
Per socios Manes, et conscia sidera juro;
Non hic amissos, quanquam vagus exsul, honores,
Non gentile solum, caræ non pectora matris,
Te cupiens unam, noctesque, diesque, locutus
Antigonen : ego cura minor, facilisque relinqui.
Tu tamen excelsa sublimis forsitan arce,
Ante nefas Graiis dantem vexilla maniplis
Vidisti, teque ille acie respexit ab ipsa
Ense salutatam, et nutantis vertice coni :
Nos procul : extremas sed quis Deus egit in iras?
Nil vestræ valuere preces? tibine iste negavit
Oranti? » Causas ac tristia reddere facta
Cœperat Antigone : fidus comes admonet ambas :
« Eia agite inceptum potius! jam sidera pallent
Vicino turbata die : perferte laborem,
Tempus erit lacrymis : accenso flebitis igne. »
Haud procul Ismeni monstrabant murmura ripas,
Qui turbatus adhuc et sanguine decolor ibat.
Huc laceros artus socio conamine portant
Invalidæ, jungitque comes non fortior ulnas.
Sic Hyperionium tepido Phaethonta sorores
Fumantem lavere Pado : vix dum ille sepulcro

Conditus, et flentes stant circum flumina silvæ.
Ut sanies purgata vado, membrisque reversus
Mortis honos, ignem miseræ post ultima quærunt
Oscula : sed gelidæ circum exanimesque favillæ
Putribus in foveis, atque omnia busta quiescunt.
Stabat adhuc seu forte rogus, seu numine Divum,
Cui torrere datum sævos Eteocleos artus,
Sive locum monstris iterum Fortuna parabat,
Seu discessuros servaverat Eumenis ignes.
Hic tenuem nigris etiamnum advivere lucem
Roboribus pariter cupidæ videre, simulque
Flebile gavisæ : nec adhuc, quæ busta, repertum,
Sed placidus quicunque, rogant, mitisque supremi
Admittat cineris consortem, et misceat umbras.
Ecce iterum fratres : primos ut contigit artus
Ignis edax, tremuere rogi, et novus advena bustis
Pellitur : exundant diviso vertice flammæ,
Alternosque apices abrupta luce coruscant.
Pallidus Eumenidum veluti commiserit ignes
Orcus, uterque minax globus, et conatur uterque
Longius : ipsæ etiam commoto pondere paullum
Secessere trabes : conclamat territa virgo :
« Occidimus, functasque manu stimulavimus iras.
Frater erat : quis enim accessus ferus hospitis umbræ
Pelleret? en clypei fragmen, semustaque nosco
Cingula; frater erat : cernisne, ut flamma recedat,
Concurratque tamen? vivunt odia improba, vivunt.
Nil actum bello : miseri, sic dum arma movetis,
Vicit nempe Creon : nusquam jam regna : quis ardor?
Cui furitis? sedate minas : tuque exsul ubique,

Semper inops æqui, jam cede : hoc nupta precatur,
Hoc soror; aut sævos mediæ veniemus in ignes. »
Vix ea, quum subitus campos tremor, altaque tecta
Impulit, adjuvitque rogi discordis hiatus,
Et vigilum turbata quies, quibus ipse malorum
Fingebat simulacra sopor : ruit ilicet, omnem
Prospectum lustrans armata indagine miles.
Illos instantes senior timet unus : at ipsæ
Ante rogum, sævique palam sprevisse Creontis
Imperia, et furtum claro plangore fatentur
Securæ, quippe omne vident fluxisse cadaver.
Ambigitur sæva de morte, animosaque leti
Spes furit : hæc fratris rapuisse, hæc conjugis artus
Contendunt, vicibusque probant : ego corpus, ego ignes :
Me pietas, me duxit amor : deposcere sæva
Supplicia, et dextras juvat insertare catenis.
Nusquam illa alternis modo quæ reverentia verbis;
Iram, odiumque putes : tantus discordat utrimque
Clamor! et ad regem, qui deprendere, trahuntur.
At procul Actæis dextra jam Pallade muris
Juno Phoroneas inducit prævia matres
Attonitas, non ipsa minus, cœtumque gementem
Conciliat populis, et flentibus addit honorem.
Ipsa manu ramosque oleæ, vittasque precantes
Tradit, et obtenta submittere lumina palla,
Et præferre docet vacuas sine manibus urnas.
Omnis et Actæis effusa penatibus ætas
Tecta viasque replent : unde hoc examen? et una
Tot miseræ? nec dum causas novere malorum,
Jamque gemunt. Dea conciliis se miscet utrisque

Cuncta docens, qua gente satæ, quæ funera plangant,
Quidve petant : variis nec non affatibus ipsæ
Ogygias leges, immansuetumque Creonta
Multum et ubique fremunt. Geticæ non plura queruntur
Hospitibus tectis trunco sermone volucres,
Quum duplices thalamos, et iniquum Terea clamant.
Urbe fuit media nulli concessa potentum
Ara Deum : mitis posuit Clementia sedem,
Et miseri fecere sacram : sine supplice nunquam
Illa novo : nulla damnavit vota repulsa.
Auditi, quicunque rogant; noctesque, diesque
Ire datum, et solis numen placare querelis.
Parca superstitio : non thurea flamma, nec altus
Accipitur sanguis, lacrymis altaria sudant,
Mœstarumque super libamina serta comarum
Pendent, et vestes mutata sorte relictæ.
Mite nemus circa, cultuque insigne verendo,
Vittatæ laurus, et supplicis arbor olivæ.
Nulla autem effigies, nulli commissa metallo
Forma deæ, mentes habitare et pectora gaudet.
Semper habet trepidos, semper locus horret egenis
Cœtibus; ignotæ tantum felicibus aræ.
Fama est, defensos acie, post busta paterni
Numinis, Herculeos sedem fundasse nepotes.
Fama minor factis : ipsos nam credere dignum
Cœlicolas, tellus quibus hospita semper Athenæ,
Ceu leges, hominemque novum, ritusque sacrorum,
Seminaque in vacuas hinc descendentia terras,
Sic sacrasse loco commune animantibus ægris
Confugium, unde procul starent iræque, minæque,

Regnaque, et a justis Fortuna recederet aris.
Jam tunc innumeræ norant altaria gentes.
Huc victi bellis, patriaque e sede fugati,
Regnorumque inopes, scelerumque errore nocentes
Conveniunt, pacemque rogant: mox hospita sedes
Vicit et Œdipodæ Furias, et funus Olynthi
Texit, et a misero matrem submovit Oreste.
  Hunc vulgo monstrante locum, manus anxia Lernæ
Deveniunt: cedit miserorum turba priorum.
Vix ibi sedatis requierunt pectora curis:
Ceu patrio, super alta, grues Aquilone fugatæ
Quum videre Pharon; tunc æthera latius implent,
Tunc hilari clangore sonant; juvat orbe sereno
Contemsisse nives, et frigora solvere Nilo.
Jamque domos patrias, Scythicæ post aspera gentis
Prœlia, laurigero subeuntem Thesea curru
Lætifici plausus, missusque ad sidera vulgi
Clamor, et emeritis hilaris tuba nuntiat armis.
Ante ducem spolia et duri Mavortis imago,
Virginei currus, cumulataque fercula cristis,
Et tristes ducuntur equi, truncæque bipennes,
Quis nemora et solidam Mæotida cædere suetæ,
Corytique leves portantur, et ignea gemmis
Cingula, et informes dominarum sanguine peltæ.
Ipsæ autem nondum trepidæ, sexumve fatentur,
Nec vulgare gemunt, aspernanturque precari,
Et tantum innuptæ quærunt delubra Minervæ.
  Primus amor niveis victorem cernere vectum
Quadrijugis, nec non populos in semet agebat
Hippolyte, jam blanda genas, patiensque mariti

Fœderis : hanc patriæ ritus fregisse severos
Atthides obliquæ secum mirantur operto
Murmure : quod nitidi crines, quod pectora palla
Tota latent, magnis quod barbara semet Athenis
Misceat, atque hosti veniat paritura marito.
Paullum et ab insessis mœstæ Pelopeides aris
Promovere gradum, seriemque et dona triumphi
Mirantur, victique animo rediere mariti.
Atque ubi tardavit currus, et ab axe superbo
Explorat causas victor, poscitque benigna
Aure preces, ausa ante alias Capaneia conjux :
« Belliger Ægide, subitæ cui maxima laudis
Semina de nostris aperit Fortuna ruinis,
Non externa genus, diræ nec conscia noxæ,
Turba sumus : domus Argos erat, regesque mariti,
Non utinam et fortes : quid enim septena movere
Castra, et Agenoreos opus emendare penates?
Nec querimur cæsos : hæc bellica jura, vicesque
Armorum : sed non Siculis exorta sub antris
Monstra, nec Ossæi bello cecidere bimembres.
Mitto genus, clarosque patres; hominum, inclyte Theseu,
Sanguis erant, homines, eademque in sidera, eosdem
Sortitus animarum, alimentaque vestra creati,
Quos vetat igne Creon, Stygiæque a limine portæ,
Ceu sator Eumenidum, aut Lethæi portitor amnis,
Submovet, ac dubio cœlique Erebique sub axe
Detinet. Heu princeps natura! ubi numina? ubi ille
Fulminis injusti jaculator? ubi estis, Athenæ?
Septima jam surgens trepidis Aurora jacentes
Aversatur equis : radios declinat, et horret

Stelligeri jubar omne poli : jam cominus ipsæ
Pabula dira feræ, campumque odere volucres
Spirantem tabo, et cœlum, ventosque gravantem.
Quantum etenim superesse rear? nuda ossa, putremque
Urere permittat saniem : properate, verendi
Cecropidæ : vos ista decet vindicta, priusquam
Emathii, Thracesque dolent, quæque exstat ubique
Gens arsura rogis, manesque habitura supremos.
Nam quis erit sævire modus? bellavimus : esto;
Sed cecidere odia, et tristes mors obruit iras.
Tu quoque, ut egregios fama cognovimus actus,
Non trucibus monstris Sinin infandumque dedisti
Cercyona, et sævum velles Scyrona crematum.
Credo et Amazoniis Tanain fumasse sepulcris,
Unde hæc arma refers : sed et hunc dignare triumphum.
Da terris unum, cœloque, Ereboque laborem :
Si patrium Marathona metu, si tecta levasti
Cressia, nec fudit vanos anus hospita fletus.
Sic tibi non ullæ socia sine Pallade pugnæ,
Nec sacer invideat paribus Tirynthius actis,
Semper et in curru, semper te mater ovantem
Cernat, et invictæ nil tale precentur Athenæ. »

Dixerat : excipiunt cunctæ, tenduntque precantes
Cum clamore manus : rubuit Neptunius heros
Permotus lacrymis : justa mox concitus ira
Exclamat : « Quænam ista novos induxit Erinnys
Regnorum mores? non hæc ego pectora liqui
Graiorum abscedens, Scythiam pontumque nivalem
Quum peterem : novus unde furor? victumne putasti
Thesea, dire Creon? adsum : nec sanguine fessum

Crede : sitit meritos etiamnum hæc hasta cruores.
Nulla mora est : verte hunc adeo, fidissime, Phegeu,
Cornipedem, et Tyrias invectus protinus arces
Aut Danais edice rogos, aut prœlia Thebis. »
  Sic ait, oblitus bellique viæque laborum,
Hortaturque suos, viresque instaurat anhelas.
Ut modo connubiis taurus, saltuque recepto,
Quum posuit pugnas; alio si forte remugit
Bellatore nemus, quanquam ora et colla cruento
Imbre madent, novus arma parat, campumque lacessens
Dissimulat gemitus, et vulnera pulvere celat.
Ipsa metus Libycos, servatricemque Medusam
Pectoris, incussa movit Tritonia parma.
Protinus erecti toto simul agmine, Thebas
Respexere angues : nec dum Atticus ire parabat
Miles, et infelix expavit classica Dirce.
  Continuo in pugnas haud solum accensa juventus,
Qui modo Caucasei comites rediere triumphi;
Omnis ad arma rudes ager exstimulavit alumnos.
Conveniunt, ultroque ducis vexilla sequuntur,
Qui gelidum Braurona viri, qui rura lacessunt
Munychia, et trepidis stabilem Piræea nautis,
Et nondum Eoo clarum Marathona triumpho.
Mittit in arma manus, genialibus hospita Divis
Icarii, Celeique domus, viridesque Melænæ,
Dives et Ægaleos nemorum, Parnesque benignus
Vitibus, et pingui melior Lycabessos oliva.
Venit atrox Ileus, et olentis arator Hymetti,
Quæque rudes thyrsos hederis vestistis, Acharnæ.
Linquitur Eois longe speculabile proris

Sunion, unde vagi casurum in nomina ponti
Cressia decepit falso ratis Ægea velo.
Hos Salamis populos, illos Cerealis Eleusin
Horrida suspensis ad prœlia misit aratris :
Et quos Callirhoe novies errantibus undis
Implicat, et raptæ qui conscius Orithyiæ
Celavit Geticos ripis Ilissos amores.
Ipse quoque in pugnas vacuatur collis, ubi ingens
Lis Superum, dubiis donec nova surgeret arbor
Rupibus, et longa refugum mare frangeret umbra.
Isset et Arctoas Cadmea ad mœnia ducens
Hippolyte turmas : retinet jam certa tumentis
Spes uteri, conjuxque rogat dimittere curas
Martis, et emeritas thalamo sacrare pharetras.
  Hos ubi velle acies, et dulci gliscere ferro
Dux videt, utque piis raptim dent oscula natis
Amplexusque breves, curru sic fatur ab alto :
« Terrarum leges et mundi fœdera mecum
Defensura manus, dignas insumite mentes
Cœptibus : hac omnem Divumque hominumque favorem,
Naturamque ducem, cœtusque silentis Averni
Stare palam est : illic Pœnarum exercita Thebis
Agmina, et anguicomæ ducent vexilla sorores.
Ite alacres, tantæque, precor, confidite causæ. »
  Dixit, et emissa præceps iter inchoat hasta.
Qualis hyperboreos ubi nubilus institit axes
Juppiter, et prima tremefecit sidera bruma;
Rumpitur Æolia, et longam indignata quietem
Tollit hiems animos, ventosaque sibilat Arctos.
Tunc montes undæque fremunt, tunc prœlia cæsis

Nubibus, et tonitrus insanaque fulmina gaudent.
Icta gemit tellus: virides gravis ungula campos
Mutat, et innumeris peditumque equitumque catervis
Exspirat protritus ager, nec pulvere crasso
Armorum lux victa perit, sed in æthera longum
Frangitur, et mediis ardent in nubibus hastæ.
Noctem adeo, placidasque operi junxere tenebras,
Certamenque immane viris, quo concita tendant
Agmina, quis visas proclamet ab aggere Thebas,
Cujus in Ogygio stet princeps lancea muro.
At procul ingenti Neptunius agmina Theseus
Angustat clypeo, propriæque exordia laudis,
Centum urbes umbone gerit, centenaque Cretæ
Mœnia; seque ipsum monstrosi ambagibus antri
Hispida torquentem luctantis colla juvenci,
Alternasque manus circum, et nodosa ligantem
Brachia, et abducto vitantem cornua vultu.
Terror habet populos, quum septus imagine torva
Ingreditur pugnas: bis Thesea, bisque cruentas
Cæde videre manus: veteres reminiscitur actus
Ipse tuens sociumque gregem, metuendaque quondam
Limina, et absumto pallentem Gnossida filo.
Sævus at interea ferro post terga revinctas
Antigonen, viduamque Creon Adrastida leto
Admovet: ambæ hilares, et mortis amore superbæ,
Ensibus intentant jugulos, regemque cruentum
Destituunt; quum dicta ferens Theseia Phegeus
Adstitit: ille quidem ramis insontis olivæ
Pacificus, sed bella ciet, bellumque minatur,
Grande fremens, nimiumque memor mandantis, et ipsum

Jam prope, jam medios operire cohortibus agros
Ingeminans : stetit ambiguo Thebanus in æstu
Curarum, nutantque minæ, et prior ira tepescit.
Tunc firmat sese, fictumque, ac triste renidens :
« Parvane prostratis, inquit, documenta Mycenis
Sanximus? en iterum, qui mœnia nostra lacessant.
Accipimus : veniant ; sed ne post bella querantur.
Lex eadem victis. » Dixit : sed pulvere crasso
Caligare diem, et Tyrios juga perdere montes
Adspicit : armari populos tamen, armaque ferri
Ipse jubet pallens, mediæque in sedibus aulæ
Eumenidas subitas, flentemque Menœcea cernit
Turbidus, impositosque rogis gaudere Pelasgos.
Quis fuit ille dies, tanto quum sanguine Thebis
Pax inventa perit? patriis modo fixa revellunt
Arma Deis, clypeisque obducunt pectora fractis,
Et galeas humiles, et adhuc sordentia tabo
Spicula : non pharetris quisquam, non ense decorus,
Non spectandus equo : cessit fiducia valli :
Murorum patet omne latus, munimina portæ
Exposcunt : prior hostis habet : fastigia desunt ;
Dejecit Capaneus : exsanguis et ægra juventus
Jam nec conjugibus, suprema nec oscula natis
Jungit, et attoniti nil optavere parentes.
Atticus at contra, jubar ut clarescere ruptis
Nubibus, et solem primis adspexit in armis,
Desilit in campum, qui subter mœnia nudos
Asservat manes : dirisque vaporibus ægrum
Aera pulverea penitus sub casside ducens
Ingemit, et justas belli flammatur in iras.

Hunc saltem miseris ductor Thebanus honorem
Largitur Danais, quod non super ipsa jacentum
Corpora belligeras acies, Martemque secundum
Miscuit : at lacera ne quid de strage nefandus
Perderet, eligitur sævos potura cruores
Terra rudis : jamque alternas in prœlia gentes
Dissimilis Bellona ciet : non clamor utrimque,
Non utrimque tubæ : stat debilis altera pubes,
Submissos enses nequicquam, amentaque dextris
Laxa tenens : cedunt tellure, armisque reductis
Ostentant veteres etiamnum in sanguine plagas.
Jam nec Cecropiis idem ductoribus ardor,
Languescuntque minæ, et virtus secura residit :
Ventorum velut ira minor, nisi silva furentes
Impedit, insanique tacent sine litore fluctus.
Ut vero æquoreus quercum Marathonida Theseus
Extulit, erectæ cujus crudelis in hostes
Umbra cadit, campumque trucem lux cuspidis implet
Ceu pater Edonos Hæmi de vertice Mavors
Impulerit currus, rapido mortemque fugamque
Axe vehens, sic exanimis in terga reducit
Pallor Agenoridas : tædet fugientibus uti
Thesea, nec facilem dignatur dextra cruorem.
Cetera plebeio desævit sanguine virtus.
Sic juvat exanimis projectaque præda canesque
Degeneresque lupos; magnos alit ira leones.
Attamen Olenium, Thamyrumque, hunc tela pharetra
Promentem, hunc sævi tollentem pondera saxi
Dejicit, et triplici confisos robore gentis
Alceidas fratres, totidem quos eminus hastis

Continuat : ferrum consumsit pectore Phyleus,
Ore momordit Helops, humero transmisit Iapyx.
Jamque et quadrijugo celsum petit Hæmona curru,
Horrendumque manu telum rotat : ille paventes
Obliquavit equos : longo perlata tenore
Transiit hasta duos : sitiebat vulnera nec non
Tertia, sed medio cuspis temone retenta est.
Sed solum votis, solum clamore fremendo
Omnibus in turmis optatque vocatque Creonta.
Atque hunc diversa bellorum in fronte maniplos
Hortantem dictis, frustraque extrema minantem
Conspicit : abscedunt comites, et Thesea jussi
Linquebant, fretique Deis, atque ipsius armis.
Ille tenet, revocatque suos : utque æqua notavit
Hinc atque hinc odia, extrema se colligit ira,
Jam letale furens, atque audax morte futura :
« Non cum peltiferis, ait, hæc tibi pugna puellis,
Virgineas nec crede manus : hic cruda virorum
Prœlia : nos magnum qui Tydea, quique furentem
Hippomedonta neci, Capaneaque misimus umbris
Pectora. Quæ bellum præceps amentia suasit,
Improbe? nonne vides, quos ulciscare, jacentes? »
Sic ait, et frustra periturum missile summo
Affixit clypeo : risit vocesque manumque
Horridus Ægides, ferrataque arbore magnos
Molitur jactus, nec non prius ore superbo
Intonat : « Argolici, quibus hæc datur hostia, Manes,
Pandite Tartareum chaos, ultricesque parate
Eumenidas, venit ecce Creon. » Sic fatus, et auras
Dissipat hasta tremens : tunc qua subtemine duro

Multiplicem tenues iterant thoraca catenæ,
Incidit; emicuit per mille foramina sanguis
Impius : ille oculis extremo errore solutis
Labitur : adsistit Theseus gravis, armaque tollens :
« Jamne dare exstinctis justos, ait, hostibus ignes,
Jam victos operire placet? vade atra dature
Supplicia, extremique tamen secure sepulcri. »
  Accedunt utrimque pio vexilla tumultu,
Permiscentque manus medio jam fœdera bello,
Jamque hospes Theseus : orant succedere muris,
Dignarique domos; nec tecta hostilia victor
Aspernatus init : gaudent matresque, nurusque
Ogygiæ : qualis thyrso bellante subactus
Mollia laudabat jam marcidus Orgia Ganges.
  Ecce per adversas Dircæi verticis umbras
Femineus quatit astra fragor, matresque Pelasgæ
Decurrunt : quales Bacchea ad bella vocatæ
Thyades amentes, magnum quas poscere credas,
Aut fecisse nefas : gaudent lamenta, novæque
Exsultant lacrymæ : rapit huc, rapit impetus illuc,
Thesea magnanimum quærant prius, anne Creonta,
Anne suos; vidui ducunt ad corpora luctus.
  Non ego, centena si quis mea pectora laxet
Voce Deus, tot busta simul, vulgique, ducumque
Tot pariter gemitus, dignis conatibus æquem :
Turbine quo sese caris instraverit audax
Ignibus Evadne, fulmenque in pectore magno
Quæsierit : quo more jacens super oscula sævi
Corporis infelix excuset Tydea conjux,
Ut sævos narret vigiles Argia sorori :

Arcada quo planctu genitrix Erymanthia clamet,
Arcada consumto servantem sanguine vultus,
Arcada, quem geminæ pariter flevere cohortes.
Vix novus ista furor, veniensque implesset Apollo:
Et mea jam longo meruit ratis æquore portum.
Durabisne procul, dominoque legere superstes,
O mihi bissenos multum vigilata per annos
Thebai? jam certe præsens tibi fama benignum
Stravit iter, cœpitque novam monstrare futuris.
Jam te magnanimus dignatur noscere Cæsar,
Itala jam studio discit, memoratque juventus.
Vive, precor: nec tu divinam Æneida tenta,
Sed longe sequere, et vestigia semper adora.
Mox tibi, si quis adhuc prætendit nubila livor,
Occidet, et meriti post me referentur honores.

ACHILLEIDOS

LIBER PRIMUS.

MAGNANIMUM Æaciden, formidatamque Tonanti
Progeniem, et patrio vetitam succedere cœlo,
Diva, refer: quanquam acta viri multum inclyta cantu
Mæonio, sed plura vacant: nos ire per omnem,
Sic amor est, Heroa velis, Scyroque latentem
Dulichia proferre tuba: nec in Hectore tracto
Sistere, sed tota juvenem deducere Troja.
Tu modo, si veteres digno deplevimus haustu,
Da fontes mihi, Phœbe, novos, ac fronde secunda
Necte comas: neque enim Aonium nemus advena pulso
Nec mea nunc primis albescunt tempora vittis.
Scit Dircæus ager: meque inter prisca parentum
Nomina, cumque suo numerant Amphione Thebæ.
At tu, quem longe primum stupet Itala virtus,
Graiaque, cui geminæ florent vatumque ducumque
Certatim laurus, olim dolet altera vinci,
Da veniam, ac trepidum patere hoc sudare parumper
Pulvere: te longo, necdum fidente paratu
Molimur, magnusque tibi præludit Achilles.
Solverat Œbalio classem de litore pastor

Dardanus, incautas blande populatus Amyclas,
Plenaque materni referens præsagia somni
Culpatum relegebat iter, qua condita ponto
Fluctibus invisis jam Nereis imperat Helle :
Quum Thetis Idæos, heu nunquam vana parentum
Auguria! expavit vitreo sub gurgite remos.
Nec mora : et undosis turba comitante sororum
Prosiluit thalamis : fervent coeuntia Phryxi
Litora, et angustum dominas non explicat æquor.
Illa ubi discusso primum subit aera ponto :
« Me petit hæc, mihi classis, ait, funesta minatur :
Agnosco monitus, et Protea vera locutum.
Ecce novam Priamo, facibus de puppe levatis,
Fert Bellona nurum : video jam mille carinis
Ionium, Ægæumque premi : nec sufficit, omnis
Quod plaga Grajugenum tumidis conjurat Atridis :
Jam pelago, terrisque meus quæretur Achilles,
Et volet ipse sequi : quid enim cunabula parvo
Pelion, et torvi commisimus antra magistri?
Illic, ni fallor, Lapitharum prœlia ludit
Improbus, et patria jam se metitur in hasta.
O dolor, o seri materno in corde timores!
Non potui infelix, quum primum in gurgite nostro
Rhœtææ cecidere trabes, attollere magnum
Æquor? et incesti prædonis vela profunda
Tempestate sequi? cunctasque inferre sorores?
Nunc quoque : sed tardum est, jam plena injuria raptæ.
Ibo tamen, pelagique Deos, dextramque secundi,
Quod superest, complexa Jovis, per Tethyos annos
Grandævumque patrem, supplex miseranda rogabo

Unam hiemem. » Dixit, magnumque in tempore regem
Adspicit. Oceano veniebat ab hospite, mensis
Lætus, et æquoreo diffusus nectare vultus:
Unde hiemes, ventique silent, cantuque quieto
Armigeri Tritones eunt, scopulosaque cete,
Tyrrhenique greges circumque infraque rotantur
Rege salutato : placidis ipse arduus undis
Eminet, et triplici telo jubet ire jugales.
Illi spumiferos glomerant a pectore fluctus;
Pone natant, delentque pedum vestigia cauda.
Cui Thetis : « O magni rector genitorque profundi,
Adspicis, in quales miserum patefeceris usus
Æquor? Eunt tutis terrarum crimina velis,
Ex quo jura freti majestatemque repostam
Rupit Iasonia puppis Pagasæa rapina.
En aliud furto scelus, et spolia hospita portans
Navigat injustæ temerarius arbiter Idæ,
Eheu quos gemitus terris pelagoque daturus!
Quos mihi! sic Phrygiæ pensamus præmia palmæ.
Hi Veneris mores, hoc gratæ munus alumnæ?
Has saltem (non Semideos, nostrumque reportant
Thesea), si quis adhuc undis honor, obrue puppes,
Aut permitte fretum : nulla inclementia : fas sit
Pro nato timuisse mihi : da tollere fluctus,
Nec tibi de tantis placeat me fluctibus unum
Litus, et Iliaci scopulos habitare sepulcri. »
  Orabat laniata comas, et pectore nudo
Cæruleis obstabat equis : tunc ductor aquarum
Invitat curru, dictisque ita mulcet amicis :
« Ne pete Dardaniam frustra, Theti, mergere classem.

Fata vetant : ratus ordo Deis, miscere cruentas
Europæque Asiæque manus, consultaque bella
Juppiter et tristes edixit cædibus annos.
Quem tu illic natum Sigeo in pulvere? quanta
Adspicies victrix Phrygiarum funera matrum?
Quum tuus Æacides tepido modo sanguine Teucros
Undabit campos; modo crassa exire vetabit
Flumina, et Hectoreo tardabit funere currus,
Impelletque manu nostros, opera irrita, muros.
Pelea jam desiste queri, thalamosque minores,
Credideris peperisse Jovi : nec inulta dolebis,
Cognatis utere fretis : dabo tollere fluctus,
Quum reduces Danai, nocturnaque signa Caphareus
Exeret, et dirum pariter quæremus Ulixem. »
　Dixerat : illa gravi vultum demissa repulsa,
Quæ jam excire fretum, et ratibus bellare parabat
Iliacis, alios iterum commenta paratus,
Tristis ad Hæmonias detorquet brachia terras.
Ter conata manu, liquidum ter gressibus æquor
Reppulit, et niveas feriunt vada Thessala plantas.
Lætantur montes, et connubialia pandunt
Antra sinus, lateque deæ Sperchios abundat
Obvius, et dulci vestigia circuit unda.
Illa nihil gavisa locis, sed cœpta fatigat
Pectore consilia, et solers pietate magistra
Longævum Chirona petit. Domus ardua montem
Perforat, et longo suspendit Pelion arcu :
Pars exhausta manu, partem sua ruperat ætas.
Signa tamen, Divumque tori, et quem quisque sacrarat
Accubitu, genioque, locus monstrantur : at intra

Centauri stabula alta patent, non æqua nefandis
Fratribus : hic hominum nullos experta cruores
Spicula, nec truncæ bellis genialibus orni,
Aut consanguineos fracti crateres in hostes;
Sed pharetræ insontes, et inania terga ferarum.
Hæc quoque dum viridis; nam nunc labor unus inermi
Nosse salutiferas dubiis animantibus herbas,
Aut monstrare lyra veteres heroas alumno.
 At tunc venatu rediturum in limine primo
Opperiens, properatque dapes, largoque serenat
Igne domum : quum visa procul de litore mater
Nereis, erumpit silvis : dant gaudia vires,
Motaque desueto crepuit senis ungula campo.
Tunc blandus dextra, atque imos submissus in armos
Pauperibus tectis inducit, et admovet antris.
 Jamdudum tacito lustrat Thetis omnia visu;
Nec perpessa moras : « Ubinam mea pignora, Chiron?
Dic, ait, aut cur ulla puer jam tempora ducit
Te sine? num merito trepidus sopor? atraque matri
Signa Deum? magnos utinam mentita timores!
Namque mihi infestos utero modo contuor enses,
Nunc planctu livere manus, modo in ubera sævas
Ire feras : sæpe ipsa, nefas! sub inania natum
Tartara, et ad stygios iterum fero mergere fontes.
Hos abolere metus magici jubet ordine sacri
Carpathius vates, puerumque sub axe probato
Secretis lustrare fretis, ubi litora summa
Oceani, et genitor tepet illabentibus astris
Pontus, ubi ignotis horrenda piacula Divis,
Donaque : sed longum cuncta enumerare, vetorque;

Trade magis. » Sic fata parens : neque enim ille dedisset,
Si molles habitus et tegmina fœda fateri
Ausa seni : tunc ille refert : « Duc, optima, quæso,
Duc genitrix, humilique Deos infringe precatu.
Nam superant tua vota modum, placandaque multum
Invidia est : non addo metum, sed vera fatebor :
Nescio quid magnum (nec me patria omina fallunt)
Vis festina parat, tenerosque supervenit annos.
Olim ferre minas et obire audita solebat
Imperia, et nostris procul haud discedere ab antris.
Nunc illum non Ossa capit, non Pelion ingens,
Thessaliæve nives : ipsi mihi sæpe queruntur
Centauri raptasque domos, abstractaque coram
Armenta, et campis semet fluviisque fugari.
Insidias et bella parant, tumidique minantur.
Olim equidem, Argoos pinus quum Thessala reges
Hac veheret, juvenem Alciden, et Thesea vidi;
Sed taceo. » Figit gelidus Nereida pallor.
Ille aderat multo sudore, et pulvere major.
Attamen arma inter, festinatosque labores,
Dulcis adhuc visu, niveo natat ignis in ore
Purpureus, fulvoque nitet coma gratior auro.
Nec dum prima nova lanugine vertitur ætas,
Tranquillæque faces oculis, et plurima vultu
Mater inest : qualis Lycia venator Apollo
Quum redit, et sævis permutat plectra pharetris.
Forte et lætus adest (o quantum gaudia formæ
Adjiciunt !) : fœtam Pholoës sub rupe leænam
Perculerat ferro, vacuisque reliquerat antris
Ipsam, sed catulos apportat, et incitat ungues.

Quos tamen, ut fido genitrix in limine visa est,
Abjicit, exceptamque avidis circumligat ulnis,
Jam gravis amplexu, jamque æquus vertice matri.
Insequitur magno jam tum connexus amore
Patroclus, tantisque extenditur æmulus actis,
Par studiis, ævique modis, sed robore longe,
Et tamen æquali visurus Pergama fato.
Protinus ille subit rapido, quæ proxima, saltu
Flumina, fumantesque genas, crinemque novatur
Fontibus. Eurotæ qualis vada Castor anhelo
Intrat equo, fessumque sui jubar excitat astri.
Miratur, comitque senex, nunc pectora mulcens,
Nunc fortes humeros: angunt sua gaudia matrem.
Tunc libare dapes, Baccheaque munera Chiron
Orat, et attonitam vario oblectamine mulcens,
Elicit extremo chelyn, et solantia curas
Fila movet, leviterque expertas pollice chordas
Dat puero: canit ille libens immania laudum
Semina, qui tumidæ superarit jussa novercæ
Amphitryoniades: crudum quo Bebryca cæstu
Obruerit Pollux: quanto circumdata nexu
Ruperit Ægides Minoi brachia tauri:
Maternos in fine toros, Superisque gravatum
Pelion: hic ficto risit Thetis anxia vultu.
Nox trahit in somnos: saxo collabitur ingens
Centaurus, blandisque humeris se innectit Achilles,
Quanquam ibi fida parens, assuetaque pectora mavult.
At Thetis undisonis per noctem in rupibus adstans,
Quæ nato secreta velit, quibus abdere terris
Destinet, huc, illuc, diversa mente volutat.

Proxima, sed studiis multum Mavortia, Thrace:
Nec Macetum gens dura placet, laudumque daturi
Cecropidæ stimulos: nimium opportuna carinis
Sestos, Abydenique sinus: placet ire per altas
Cycladas: hinc spretæ Myconos, humilisque Seriphos,
Et Lemnos non æqua viris, atque hospita Delos
Gentibus. Imbelli nuper Lycomedis in aula
Virgineos cœtus, et litora persona ludo
Audierat, duros laxantem Ægæona nexus
Missa sequi, centumque Dei numerare catenas.
Hæc placet, hæc timidæ tellus tutissima matri.
Qualis vicino volucris jam sedula partu,
Jamque timens, qua fronde domum suspendat inanem,
Providet hinc ventos, hinc anxia cogitat angues,
Hinc homines: tandem dubiæ placet umbra, novisque
Vix stetit in ramis, et protinus arbor amatur.
Altera consilio superest, tristemque fatigat
Cura deam, natum ipsa sinu complexa per undas,
An magno Tritone ferat, ventosque volucres
Advocet, an pelago solitam Thaumantida pasci.
Elicit inde fretis, et murice frenat acuto
Delphinas bijuges, quos illi maxima Tethys
Gurgite Atlanteo pelagi sub valle sonora
Nutrierat: nullis vada per Neptunia glaucæ
Tantus honor formæ, nandique potentia; nec plus
Pectoris humani: jubet hos subsistere pleno
Litore, ne nudæ noceant contagia terræ.
Ipsa dehinc toto resolutum pectore Achillem,
Qui pueris sopor, Hæmonii de rupibus antri
Ad placidas deportat aquas, et jussa tacere

Litora : monstrat iter, totoque effulserat orbe
Cynthia. Prosequitur divam, celeresque recursus
Securus pelagi Chiron rogat, udaque celat
Lumina, et abreptos subito jamjamque latentes
Erecto prospectat equo, qua cana parumper
Spumant signa fugæ, et liquido perit orbita ponto.
Illum non alias rediturum ad Thessala Tempe
Jam tristis Pholoe, jam nubilus ingemit Othrys,
Et tenuis Sperchios aquis, speluncaque docti
Muta senis : quærunt puerilia carmina Fauni,
Et sperata diu plorant connubia Nymphæ.
  Jam premit astra dies, humilisque ex æquore Titan
Rorantes evolvit equos, et ab æthere magno
Sublatum curru pelagus cadit : at vada mater
Scyria jamdudum fluctus emensa tenebat,
Exierantque jugo fessi Delphines herili;
Quum pueri tremefacta quies, oculique jacentis
Infusum sensere diem : stupet aere primo,
Quæ loca? qui fluctus? ubi Pelion? omnia versa
Atque ignota videt, dubitatque agnoscere matrem.
Occupat illa manu, blandeque affata paventem :
« Si mihi, care puer, thalamos sors æqua dedisset,
Quos dabat, æthereis ego te complexa tenerem
Sidus grande plagis, magnique puerpera cœli,
Nil humiles Parcas, terrenaque fata vererer.
Nunc impar tibi, nate, genus, præclusaque leti
Tantum matre via est : quin et metuenda propinquant
Tempora, et extremis admota pericula metis.
Cedamus, paulumque animos submitte viriles,
Atque habitus dignare meos : si Lydia dura

Pensa manu, mollesque tulit Tirynthius hastas;
Si decet aurata Bacchum vestigia palla
Verrere, virgineos si Juppiter induit artus,
Nec magnum ambigui fregerunt Cænea sexus;
Has sine, quæso, minas numenque exire malignum.
Mox iterum campos, iterum Centaurica reddam
Lustra tibi : per ego hoc decus, et ventura juventæ
Gaudia, si terras, humilemque experta maritum
Te propter, si progenitum Stygos amne severo
Armavi (totumque utinam!), cape tuta parumper
Tegmina, nil nocitura animo : cur ora reducis!
Quidve parant oculi? pudet hoc mitescere cultu?
Per te, care puer, cognata per æquora juro,
Nesciet hoc Chiron. » Sic horrida pectora tractat
Nequicquam mulcens : obstat genitorque roganti,
Nutritorque ingens, et cruda exordia magnæ
Indolis : effrenæ tumidum velut igne juventæ
Si quis equum primis submittere tentet habenis;
Ille, diu campis, fluviisque, et honore superbo
Gavisus, non colla jugo, non aspera præbet
Ora lupis, dominique gemit captivus inire
Imperia, atque alios miratur discere cursus.

Quis Deus attonitæ fraudes, astumque parenti
Contulit? indocilem quæ mens detraxit Achillem?
Palladi litoreæ celebrabat Scyros honorum
Forte diem, placidoque satæ Lycomede sorores
Luce sacra patriis, quæ rara licentia, muris
Exierant, dare veris opes, divæque severas
Fronde ligare comas, et spargere floribus hastam.
Omnibus eximium formæ decus : omnibus idem

Cultus, et expleto teneri jam fine pudoris
Virginitas matura toris, annique tumentes.
Sed quantum virides pelagi Venus addita Nymphas
Obruit, aut humeris quantum Diana relinquit
Naides, effulget tantum regina decori
Deidamia chori, pulchrisque sororibus obstat.
Illius et roseo flammatur purpura vultu,
Et gemmis lux major inest, et blandius aurum.
Atque ipsi par forma deæ, si pectoris angues
Ponat, et exemta placetur casside vultus.
Hanc ubi ducentem longe socia agmina vidit
Trux puer, et nullo temeratus pectora motu;
Diriguit, totisque novum bibit ossibus ignem.
Nec latet haustus amor, sed fax vibrata medullis
In vultus atque ora redit, lucemque genarum
Tingit, et impulsum tenui sudore pererrat.
Lactea Massagetæ veluti quum pocula fuscant
Sanguine puniceo, vel ebur corrumpitur ostro :
Sic variis manifesta notis palletque rubetque
Flamma recens : eat, atque ultro ferus hospita sacra
Discutiat turbæ securus, et immemor ævi,
Ni pudor et junctæ teneat reverentia matris.
Ut pater armenti quondam, rectorque futurus,
Cui nondum toto peraguntur cornua gyro,
Quum sociam pastus niveo candore juvencam
Adspicit, ardescunt animi, primusque per ora
Spumat amor, spectant hilares, optantque magistri.
Occupat arrepto jam tempore conscia mater :
« Hosne inter simulare choros, et brachia ludo
Nectere, nate, grave est? gelida quid tale sub Ossa,

Peliacisque jugis? o si mihi jungere curas,
Atque alium portare sinu contingat Achillem! »
Mulcetur, lætumque rubet, visusque superbos
Obliquat, vestesque manu leviore repellit.
Adspicit ambiguum genitrix, cogitque volentem,
Injecitque sinus: tunc colla rigentia mollit,
Submittitque graves humeros, et fortia laxat
Brachia, et impexos certo domat ordine crines,
Ac sua dilecta cervice monilia transfert,
Et picturato cohibet vestigia limbo.
Incessum, motumque docet, fandique pudorem.
Qualiter artificis victuræ pollice ceræ
Accipiunt formas, ignemque, manumque sequuntur,
Talis erat divæ natum mutantis imago.
Nec luctata diu: superest nam plurimus illi
Invicta virtute decor, fallitque tuentes
Ambiguus, tenuique latens discrimine sexus.

Procedunt, iterumque monet, rursumque fatigat
Blanda Thetis: « Sic ergo gradus, sic ora, manusque,
Nate, feres, comitesque modis imitabere fictis;
Ne te suspectum molli non misceat aulæ
Rector, et incepti pereant mendacia furti. »
Dixit, et admoto non cessat comere tactu.
Sic ubi virgineis Hecate lassata pharetris
Ad patrem fratremque redit, comes hæret eunti
Mater, et ipsa humeros exertaque brachia velat;
Ipsa arcum pharetramque locat, vestesque latentes
Deducit, sparsosque studet componere crines.

Protinus aggreditur regem: atque ibi, testibus aris,
« Hanc tibi, ait, nostri germanam, rector, Achillis

(Nonne vides, ut torva genas, æquandaque fratri?)
Tradimus : arma humeris arcumque animosa petebat
Ferre, et Amazonio connubia pellere ritu.
Sed mihi curarum satis est pro stirpe virili.
Hæc calathos et sacra ferat : tu frange regendo
Indocilem sexumque tene, dum nubilis ætas,
Solvendusque pudor : neve exercere protervas
Gymnadas, aut lustris nemorum concede vagari.
Intus ale, et similes inter seclude puellas.
Litore præcipue, portuque arcere memento.
Vidisti modo vela Phrygum : jam mutua jura
Fallere transmissæ pelago didicere carinæ. »

Accedit dictis pater, ingenioque parentis
Occultum Æaciden (quis Divum fraudibus obstet?)
Accipit : ultro etiam veneratur supplice dextra,
Et grates electus agit : nec turba piarum
Scyriadum cessat nimio defigere visu
Virginis ora novæ, quantum cervice, comisque
Emineat, quantumque humeros ac pectora fundat.
Dehinc sociare choros, castisque accedere sacris
Hortantur, ceduntque loco, et contingere gaudent.
Qualiter Idaliæ volucres, ubi mollia frangunt
Nubila, jam longum cœloque domoque gregatæ,
Si junxit pennas, diversoque hospita tractu
Venit avis, cunctæ primum mirantur et horrent :
Mox propius propiusque volant, atque aere in ipso
Paulatim fecere suam, plausuque secundo
Circumeunt hilares, et ad alta cubilia ducunt.

Digreditur multum cunctata in limine mater,
Dum repetit monitus, arcanaque murmura figit

Auribus, et tacito dat verba novissima voto.
Tunc excepta freto longe cervice reflexa
Abnatat, et blandis affatur litora verbis :
« Cara mihi tellus, magnæ cui pignora curæ,
Depositumque ingens, timido commisimus astu,
Sis felix, taceasque, precor, quo more tacebat
Creta Rheæ : te longus honos, æternaque cingent
Templa, nec instabili fama superabere Delo.
At ventis et sacra fretis, interque vadosas
Cycladas, Ægææ frangunt ubi saxa procellæ,
Nereidum tranquilla domus, jurandaque nautis
Insula, ne solum Danaas admitte carinas,
Te precor : hic thiasos tantum, nihil utile bellis,
Hic famam narrare doce : dumque arma parantur
Dorica, et alternum Mavors interfurit orbem,
Cedo equidem, sit virgo pii Lycomedis Achilles. »
Interea meritos ultrix Europa dolores
Dulcibus armorum furiis et supplice regum
Conquestu flammata movet : quippe ambit Atrides
Ille magis, cui nupta domi, facinusque relatu
Asperat Iliacum : captam sine Marte, sine armis
Progeniem cœli, Spartæque potentis alumnam :
Jura, fidem, Superos una calcata rapina.
Hoc fœdus Phrygium, hæc geminæ commercia terræ?
Quid maneat populos, ubi tanta injuria primos
Degrassata duces? coeunt gens omnis et ætas :
Nec tantum exciti, bimari quos Isthmia vallo
Claustra, nec undisonæ quos circuit umbo Maleæ,
Sed procul amotæ, Phryxi qua semita jungi
Europamque Asiamque vetat, quasque ordine gentes

Litore Abydeno maris alligat unda superni.
Fervet amor belli, concussasque erigit urbes.
Æra domant Temesæ : quatitur navalibus ora
Eubois : innumera resonant incude Mycenæ :
Pisa novat currus : Nemee dat terga ferarum :
Cirrha sagittiferas certat stipare pharetras :
Lerna graves clypeos cæsis vestire juvencis.
Dat bello pedites Ætolus, et asper Acarnan :
Argos agit turmas : vacuantur pascua ditis
Arcadiæ : frenat celeres Epiros alumnos :
Phocis, et Aoniæ jaculis rarescitis umbræ :
Murorum tormenta Pylos Messanaque tendunt.
Nulla immunis humus : velluntur postibus altis
Arma olim dimissa patrum, flammisque liquescunt
Dona Deum : raptum Superis Mars efferat aurum.
Nusquam umbræ veteres : minor Othrys, et ardua sidunt
Taygeta, exuti viderunt aera montes.
Jam natat omne nemus : cæduntur robora classi :
Silva minor remis : ferrum laxatur ad usus
Innumeros, quod rostra liget, quod muniat arma,
Belligeros quod frenet equos, quod mille catenis
Squalentes nectat tunicas, quod sanguine fumet,
Vulneraque alta bibat, quod conspirante veneno
Impellat mortes : tenuantque humentia saxa
Attritu, et nigris addunt mucronibus iras.
Nec modus, aut arcus lentare, aut fundere glandes,
Aut torrere sudes, galeasque attollere conis.
Hos inter motus pigram gemit ora quietem
Thessalis, et geminis incusat fata querelis,
Quod senior Peleus, nec adhuc maturus Achilles.

Jam Pelopis terras Graiumque exhauserat orbem
Præcipitans in transtra viros insanus equosque
Bellipotens : fervent portus, et operta carinis
Stagna, suasque hiemes classis promota, suosque
Attollit fluctus : ipsum jam puppibus æquor
Deficit, et totos consumunt carbasa ventos.

Prima rates Danaas Hecateia congregat Aulis,
Rupibus expositis, longique crepidine dorsi
Euboicum scandens Aulis mare, litora multum
Montivagæ dilecta deæ : juxtaque Caphareus
Latratum pelago tollens caput : ille Pelasgas
Ut vidit transnare rates, ter monte, ter undis
Intonuit, sævæque dedit præsagia noctis.
Cœtus ibi armorum Trojæ fatalis : ibi ingens
Juratur bellum, donec sol annuus omnes
Conficeret metas : tum primum Græcia vires
Contemplata suas : tunc sparsa ac dissona moles
In corpus vultumque coit, et rege sub uno
Disposita est : sic curva feras indago latentes
Claudit, et admotis paullatim cassibus arctat.
Illæ ignem, sonitumque pavent, diffusaque linquunt
Avia, miranturque suum decrescere montem,
Donec in angustam ceciderunt undique vallem,
Inque vicem stupuere greges, socioque timore
Mansuescunt : simul hirtus aper, simul ursa, lupusque
Cogitur, et captos contemnit cerva leones.

Sed quanquam gemini pariter sua bella capessant
Atridæ, famamque avidi virtute paternam
Tydides Sthenelusque premant, nec cogitet annos
Antilochus, septemque Ajax umbone coruscet

Armenti reges, atque æquum mœnibus orbem,
Consiliis armisque vigil contendat Ulixes;
Omnis in absentem belli manus ardet Achillem;
Nomen Achillis amant, et in Hectora solus Achilles
Poscitur : illum unum Teucris Priamoque loquuntur
Fatalem : quis enim Hæmoniis sub vallibus alter
Creverit, effossa reptans nive? cujus ab ortu
Cruda rudimenta et teneros formaverit annos
Centaurus? patrii propior cui linea cœli?
Quemve alium Stygios tulerit secreta per amnes
Nereis? et pulchros ferro perstrinxerit artus?
Hæc Graiæ castris iterant, traduntque cohortes.
Cedit turba ducum, vincique haud mœsta fatetur.
  Sic quum bellantes Phlegræa in castra coirent
Cœlicolæ, jamque Odrysiam Gradivus in hastam
Surgeret, et Libycos Tritonia tolleret angues,
Ingentemque manu curvaret Delius arcum;
Stabat anhela metu solum Natura Tonantem
Respiciens; quando ille hiemes tonitrusque vocaret
Nubibus, igniferam quæ fulmina posceret Ætnam.
  Atque ibi dum mixta vallati plebe suorum
Et maris et belli consultant tempora reges,
Increpitans magno vatem Calchanta tumultu,
Protesilaus ait (namque huic bellare cupido
Præcipua, et primæ jam tunc data copia mortis):
  « O nimium Phœbi, tripodumque oblite tuorum,
Thestoride! quando ora Deo possessa movebis
Justius? aut quando Parcarum occulta recludes?
Cernis, ut ignotum cuncti stupeantque petantque
Æaciden? sordet vulgo Calydonius heros,

Et magno genitus Telamone, Ajaxque secundus,
Nos quoque : sed Mavors abreptaque Troja probabunt.
Illum, neglectis, pudet heu! ductoribus, omnes
Belligerum ceu numen amant : dic ocius (aut cur
Serta comis et mitis honos?) quibus abditus oris,
Quave jubes tellure peti : nam fama, nec antris
Chironis, patria nec degere Peleos aula.
Eia, irrumpe Deos, et fata latentia laxa,
Laurigerosque ignes, si quando, avidissimus hauri :
Arma horrenda tibi sævosque remisimus enses.
Nunquam has imbelles galea violabere vittas :
Sis felix, numeroque ducum præstantior omni,
Si magnum Danais per te portendis Achillem. »
Jamdudum trepido circumfert lumina motu,
Intrantemque Deum primo pallore fatetur
Thestorides : mox igne genas et sanguine torquens
Nec socios, nec castra videt, sed cæcus et amens
Nunc Superum magnos deprendit in æthere cœtus,
Nunc sagas affatur aves, nunc dira sororum
Licia, thuriferas modo consulit anxius aras,
Flammarumque apices rapit, et caligine sacra
Pascitur : exsiliunt crines, rigidisque laborat
Vitta comis, nec colla loco, nec in ordine gressus.
Tandem fessa tremens longis mugitibus ora
Solvit, et oppositum vox eluctata furorem est :
« Quo rapis ingentem magni Chironis alumnum
Femineis, Nerei, dolis? huc mitte : quid aufers?
Non patiar : meus iste, meus : tu diva profundi,
Et me Phœbus agit : latebris quibus addere tentas
Eversorem Asiæ? video per Cycladas altas

Attonitam, et turpi quærentem litora furto.
Occidimus : placuit Lycomedis conscia tellus.
O scelus! en fluxæ veniunt in pectora vestes.
Scinde, puer, scinde, et timidæ ne crede parenti.
Hei mihi, raptus abit! quænam hæc procul improba virgo? »
Hic nutante gradu stetit, amissisque furoris
Viribus ante ipsas tremefactus corruit aras.
Tunc hærentem Ithacum Calydonius occupat heros :
« Nos vocat iste labor : neque enim comes ire recuso,
Si te cura trahit : licet ille sonantibus antris
Tethyos adversæ gremioque prematur aquoso
Nereos, invenies : tu tantum providus astu
Tende animum vigilem, fœcundumque erige pectus :
Nam mihi quis vatum dubiis in casibus ausit
Fata videre prior? » Subicit gavisus Ulixes :
« Sic Deus omnipotens firmet, sic annuat illa
Virgo paterna tibi : sed me spes lubrica tardat :
Grande equidem armatum castris inducere Achillem.
Sed si fata negent, quam fœdum ac triste reverti!
Vota tamen Danaum non intentata relinquam.
Jamque adeo aut aderit mecum Peleius heros,
Aut verum penitus latet, et sine Apolline Calchas. »
Conclamant Danai, stimulatque Agamemno volentes :
Laxantur cœtus, resolutaque murmure læto
Agmina discedunt : quales jam nocte propinqua
E pastu referuntur apes, vel in antra reverti
Melle novo gravidas mitis videt Hybla catervas.
Nec mora, jam dextras Ithacesia carbasus auras
Poscit, et in remis hilaris sedere juventus.
At procul occultum falsi sub imagine sexus

Æaciden furto jam noverat una latentem
Deidamia virum : sed opertæ conscia culpæ
Cuncta pavet, tacitasque putat sentire sorores.
Namque ut virgineo stetit agmine clarus Achilles,
Exsolvitque rudem genitrix digressa pudorem,
Protinus elegit comitem, quanquam omnis in illum
Turba coit, blandeque novas nil tale timenti
Admovet insidias : illam sequiturque, premitque
Improbus : illam oculis iterumque iterumque resumit.
Nunc nimius lateri non evitantis adhæret :
Nunc levibus sertis, lapsis nunc sponte canistris,
Nunc thyrso parcente ferit : modo dulcia notæ
Fila lyræ, tenuesque modos, et carmina monstrat
Chironis, ducitque manum, digitosque sonanti
Infringit citharæ : nunc occupat ora canentis,
Et ligat amplexus, et mille per oscula laudat.
Illa libens discit, quo vertice Pelion, et quis
Æacides, puerique auditum nomen et actus
Assidue stupet, et præsentem cantat Achillem.
Ipsa quoque et validos proferre modestius artus,
Et tenuare rudes attrito pollice lanas
Demonstrat, reficitque colos, et perdita dura
Pensa manu; vocisque sonum, pondusque tenentis,
Quodque fugit comites, nimio quod lumine sese
Figat, et in verbis intempestivus anhelet,
Miratur : jam jamque dolos aperire parantem
Virginea levitate fugit, prohibetque fateri.
Sic sub matre Rhea juvenis regnator Olympi
Oscula securæ dabat insidiosa sorori
Frater adhuc, medii donec reverentia cessit

Sanguinis, et veros germana expavit amores.
Tandem detecti timidæ Nereidos astus.

Lucus Agenorei sublimis ad orgia Bacchi
Stabat, et admissum cœlo nemus : hujus in umbra
Alternum revocare piæ Trieterica matres
Consuerant, scissumque pecus, terraque revulsas
Ferre trabes, gratosque Deo præstare furores.
Lex procul ire mares : iterat præcepta verendus
Ductor, inaccessumque viris edicitur antrum.
Nec satis est : stat fine dato metuenda sacerdos,
Exploratque aditus, ne quis temerator oberret
Agmine femineo : tacitus subrisit Achilles.
Illum, virgineæ ducentem signa catervæ,
Magnaque difficili solventem brachia motu,
(Et sexus pariter decet, et mendacia matris),
Mirantur comites : nec jam pulcherrima turbæ
Deidamia suæ, tantumque admota superbo
Vincitur Æacide, quantum premit ipsa sorores.
Ut vero a tereti demisit nebrida collo,
Errantesque sinus hedera collegit, et alte
Cinxit purpureis flaventia tempora vittis,
Vibravitque gravi redimitum missile dextra;
Attonito stat turba metu, sacrisque relictis
Illum ambire libet, pronosque attollere vultus.
Talis, ubi ad Thebas vultumque animumque remisit
Evius, et patrio satiavit pectora luxu;
Serta comis, mitramque levat, thyrsumque virentem
Armat, et hostiles invisit fortior Indos.

Scandebat roseo medii fastigia cœli
Luna jugo, totis ubi somnus inertior alis

LIBER SECUNDUS.

Jamque per Ægæos ibat Laertia fluctus
Puppis, et innumeræ mutabant Cycladas auræ;
Jam Paros, Olearosque latent; jam raditur alta
Lemnos, et a tergo decrescit Bacchica Naxos,
Ante oculos crescente Samo; jam Delos opacat
Æquor; ubi excelsa libant carchesia puppe,
Responsique fidem, et verum Calchanta precantur.
Audiit Arcitenens, Zephyrumque e vertice Cynthi
Impulit, et dubiis pleno dedit omina velo.
It pelago secura ratis : quippe alta Tonantis
Jussa Thetin certas fatorum vertere leges
Arcebant ægram lacrymis, ac multa gementem,
Quod non erueret pontum, ventisque, fretisque
Omnibus invisum jam tunc sequeretur Ulixem.
Frangebat radios humili jam pronus Olympo
Phœbus, et Oceani penetrabile litus anhelis
Promittebat equis; quum se scopulosa levavit
Scyros : in hanc totos emisit puppe rudentes
Dux Laertiades, sociosque resumere pontum
Imperat, et remis Zephyros supplere cadentes.
Accedunt jussi : magis indubitata magisque
Scyros erat, placidique super Tritonia custos
Litoris : egressi numen venerantur amicæ
Ætolusque Ithacusque deæ : tum providus heros,

Hospita ne subito terrerent mœnia cœtu,
Puppe jubet remanere suos : ipse ardua fido
Cum Diomede petit : sed jam præveneraț arcis
Litoreæ servator Abas, ignotaque regi
Ediderat, sed Graia tamen, succedere terris
Carbasa : procedunt, gemini ceu fœdere juncto
Hiberna sub nocte lupi; licet et sua pulset
Natorumque fames, penitus rabiemque minasque
Dissimulant, humilesque meant, ne nuntiet hostes
Cura canum, et trepidos moneat vigilare magistros.
Sic segnes heroes eunt, campumque patentem,
Qui medius portum celsamque interjacet urbem,
Alterno sermone serunt : prior occupat acer
Tydides : « Qua nunc verum ratione paramus
Scrutari? namque ambiguo sub pectore quondam
Verso, quid imbelles thyrsos mercatus et æra,
Urbibus in mediis, Baccheaque terga, mitrasque
Huc tuleris, varioque adspersas nebridas auro?
Hisne gravem Phrygibus Priamoque armamus Achillem?»
Illi subridens Ithacus paullum ore remisso :
« Hæc tibi, virginea modo si Lycomedis in aula
Fraude latens, ultro confessum in prœlia ducent
Peliden : tu cuncta citus de puppe memento
Ferre, ubi tempus erit, clypeumque his jungere donis,
Qui pulcher signis, auroque asperrimus ardet.
Hæc sat erunt : tecum lituo bonus adsit Agyrtes,
Occultamque tubam tacitos apportet in usus. »
Dixerat, atque ipso portarum in limine regem
Cernit, et ostensa pacem præfatur oliva.
« Magna, reor, pridem vestras pervenit ad aures

Fama trucis belli, regum placidissime, quod nunc
Europamque Asiamque quatit : si nomina quæras
Huc perlata ducum, fidit quibus ultor Atrides,
Hic tibi, quem tanta meliorem stirpe creavit
Magnanimus Tydeus; Ithacis ego ductor Ulixes.
Causa viæ (metuam quid enim tibi cuncta fateri,
Quum Graius, notaque fide celeberrimus unus?)
Explorare aditus, invisaque litora Trojæ,
Quidve parent. » Medio sermone intercipit ille :
« Annuerit Fortuna, precor, dextrique secundent
Ista Dei : nunc hospitio mea tecta piumque
Illustrate larem. » Simul intra limina ducit.
Nec mora, jam mensas famularis turba torosque
Instruit : interea visu perlustrat Ulixes,
Scrutaturque domum, si qua vestigia magnæ
Virginis, aut dubia facies suspecta figura :
Porticibusque vagis errat, totosque penates,
Ceu miretur, adit : velut ille cubilia prædæ
Indubitata tenens muto legit arva molosso
Venator, videat donec sub frondibus hostem
Porrectum somno, positosque in cespite dentes.
Rumor in arcana jamdudum perstrepit aula,
Virginibus qua fida domus, venisse Pelasgum
Ductores, Graiamque ratem, sociosque receptos.
Jure pavent aliæ : sed vix nova gaudia celat
Pelides, avidusque novos heroas et arma
Vel talis vidisse cupit. Jamque atria fervent
Regali strepitu, et picto discumbitur ostro.
Tum pater ire jubet natas, comitesque pudicas
Natarum : subeunt, quales Mæotide ripa,

Quum Scythicas rapuere domos, et capta Getarum
Mœnia, suppositis epulantur Amazones armis.
Tum vero intentus vultus ac pectora Ulixes
Prælibat visu : sed nox, illataque fallunt
Lumina, et extemplo latuit mensura jacentis.
Et tamen erectumque genas, oculisque vagantem,
Nullaque virginei servantem signa pudoris,
Defigit, comitique obliquo lumine monstrat.
Quod nisi præcipitem blando complexa moneret
Deidamia sinu, nudataque pectora semper,
Exertasque manus, humerosque in veste teneret,
Et prodire toris, et poscere vina vetaret
Sæpius, et fronti crinale reponeret aurum;
Argolicis ducibus jam tunc patuisset Achilles.
Ut placata fames epulis bis terque repostis,
Rex prior alloquitur, paterisque hortatur Achivos :
« Invideo vestris, fateor, decora inclyta gentis
Argolicæ, cœptis : utinam mihi fortior ætas,
Quæque fuit, Dolopas quum Scyria litora adortos
Perdomui, fregique vadis : quæ signa triumphi,
Vidistis celsas murorum in fronte carinas.
Saltem si soboles, aptam quam mittere bello
Possem, plena forent mihi gaudia : namque juvarem.
Nunc ipsi viresque meas, et cara videtis
Pignora : quando novos dabit hæc mihi turba nepotes? »
Dixerat, et solers arrepto tempore Ulixes :
« Haud spernenda cupis : quis enim non visere gentes
Innumeras, variosque duces, atque agmina regum
Ardeat? Omne simul roburque decusque potentis
Europæ meritos ultro juravit in enses.

Rura urbesque vacant : montes spoliavimus altos.
Omne fretum longa velorum obtexitur umbra.
Tradunt arma patres, ruit irrevocata juventus.
Non alias unquam tantæ data copia famæ
Fortibus, aut campo majore exercita virtus. »
Adspicit intentum, vigilique hæc aure bibentem,
Quum paveant aliæ, demissaque lumina flectant,
Atque iterat : « Quisquis proavis et gente superbus,
Quisquis equo jaculoque potens, qui prævalet arcu,
Omnis honos illic : illic ingentia certant
Nomina : vix timidæ matres, vix agmina cessant
Virginea : hic multum steriles damnatus in annos,
Invisusque Deis, si quem hæc nova gloria segnem
Præterit : » exisset stratis, nisi provida signo
Deidamia dato, cunctas hortata sorores,
Liquisset mensas, ipsum complexa : sed hæret
Respiciens Ithacum, cœtuque novissimus exit.
  Ille quidem incepto paullum ex sermone remisit,
Pauca tamen jungens : « At tu tranquillus in alta
Pace mane, carisque para connubia natis,
Quas tibi sidereis divarum vultibus æquas
Sors dedit : ut me olim tacitum reverentia tangit!
Is decor est, formæ species permixta virili. »
  Occurrit genitor : « Quid si Bacchea ferentes
Orgia, Palladias aut circum videris aras?
Et dabimus, si forte novus cunctabitur Auster. »
Excipiunt cupidi, et tacitis spes addita votis.
  Cetera depositis Lycomedis regia curis
Tranquilla sub pace silet, sed longa sagaci
Nox Ithaco : lucemque cupit, somnoque gravatur.

Vix dum exorta dies, et jam comitatus Agyrta
Tydides aderat, prædictaque dona ferebat.
Nec minus egressæ thalamis Scyreides ibant
Ostentare choros, promissaque sacra verendis
Hospitibus : nitet ante alias regina comesque
Pelides : qualis Siculæ sub rupibus Ætnæ
Naides Ennæas inter Diana, feroxque
Pallas, et Elysii lucebat sponsa tyranni.
Jamque movent gressus, thiasisque Ismenia buxus
Signa dedit, quater æra Rheæ, quater Evia pulsant
Terga manu, variosque quater legere recursus.
Tunc thyrsos pariterque levant, pariterque reponunt,
Multiplicantque gradum, modo quo Curetes in actu,
Quoque pii Samothraces eunt : nunc obvia versæ
Pectine Amazonio, modo quo citat orbe Lacænas
Delia, plaudentesque suis intorquet Amyclis.
Tunc vero, tunc præcipue manifestus Achilles,
Nec servare vices, nec jungere brachia curat.
Tunc molles gressus, tunc aspernatur amictus
Plus solito, rumpitque choros, et plurima turbat.
Sic indignantem thyrsos, acceptaque matris
Tympana, jam tristes spectabant Penthea Thebæ.
Solvuntur laudata cohors, repetuntque paterna
Limina, ubi in mediæ jamdudum sedibus aulæ
Munera, virgineos visus tractura, locarat
Tydides, signum hospitii, pretiumque laboris;
Hortaturque legant, nec rex placidissimus arcet.
Heu simplex, nimiumque rudis, qui callida dona,
Graiorumque dolos, variumque ignorat Ulixem!
Hinc aliæ, quas sexus iners, naturaque ducit,

Aut teretes thyrsos, aut respondentia tentant
Tympana, gemmatis aut nectunt tempora limbis :
Arma vident, magnoque putant donata parenti.
At ferus Æacides, radiantem ut cominus orbem
Cælatum pugnis sævis, et forte rubentem
Bellorum maculis, acclinem et conspicit hastam;
Infremuit, torsitque genas, et fronte relicta
Surrexere comæ : nusquam mandata parentis,
Nusquam occultus amor, totoque in pectore Troja est.
Ut leo, materno quum raptus ab ubere mores
Accepit, pectique jubas, hominemque vereri
Edidicit, nullasque ruit nisi jussus in iras;
Si semel adverso radiavit lumine ferrum,
Ejurata fides, domitorque inimicus; in illum
Prima fames, timidoque pudet servisse magistro.
Ut vero accessit propius, luxque æmula vultum
Reddidit, et similem tandem se vidit in auro,
Horruit, erubuitque simul : tunc acer Ulixes
Admotus lateri submissa voce : « Quid hæres?
Scimus, ait, tu semiferi Chironis alumnus,
Tu cœli, pelagique nepos : te Dorica classis,
Te tua suspensis exspectat Græcia signis,
Ipsaque jam dubiis nutant tibi Pergama muris.
Eia, age, rumpe moras : sine, perfida palleat Ide,
Et juvet hæc audire patrem, pudeatque dolosam
Sic pro te timuisse Thetin : » jam pectus amictu
Laxabat, quum grande tuba, sic jussus, Agyrtes
Insonuit : fugiunt disjectis undique donis,
Implorantque patrem, commotaque prœlia credunt.
Illius intactæ cecidere a pectore vestes.

Jam clypeus, breviorque manu consumitur hasta,
(Mira fides) Ithacumque humeris excedere visus,
Ætolumque ducem : tantum subita arma, calorque
Martius horrenda confundit luce penates!
Immanisque gradu, ceu protinus Hectora poscens,
Stat medius trepidante domo. Peleia virgo
Quæritur. Ast alia plangebat parte retectos
Deidamia dolos, cujus quum grandia primum
Lamenta, et notas accepit pectore voces,
Hæsit, et occulto virtus infracta calore est.
Dimittit clypeum, regisque ad lumina versus,
Attonitum fatis, inopinaque monstra paventem,
Sicut erat, mediis Lycomedem affatur in armis :
« Me tibi, care pater, dubium dimitte timorem,
Me Thetis alma dedit : te pridem tanta manebat
Gloria : quæsitum Danais tu mittis Achillem,
Gratior et magno, si fas dixisse, parente,
Et dulci Chirone mihi : sed corda parumper
Huc adverte libens, atque has bonus accipe voces.
Te Peleus nato socerum, et Thetis hospita jungunt,
Allegantque suos utroque a sanguine Divos.
Unam virgineo natarum ex agmine poscunt.
Dasne? an nos humiles tibi degeneresque videmur?
Non renuis : junge ergo manus, et concipe fœdus,
Atque ignosce tuis : tacito jam cognita furto
Deidamia mihi : quis enim his obstare lacertis,
Quæ potuit nostras possessa evadere flammas?
Me luere ista jube : pono arma, et reddo Pelasgis,
Et maneo : quid triste fremis? quid lumina mutas?
Jam socer es (natum ante pedes projecit, et addit) :

Jamque avus : immitis quoties tractabitur ensis,
Turba sumus. » Tunc et Danai, per sacra fidemque
Hospitii, blandusque precum compellat Ulixes.
Ille, etsi caræ comperta injuria natæ,
Et Thetidis mandata movent, prodique veretur
Depositum tam grande deæ, tamen obvius ire
Tot metuit fatis, Argivaque bella morari.
Fac velit : ipsam illic matrem sprevisset Achilles.
Ne tamen abnueret genero se jungere tali,
Vincitur : arcanis effert pudibunda tenebris
Deidamia gradum, veniam nec protinus amens
Credit, et opposito genitorem placat Achille.
Mittitur Hæmoniam, magni qui Pelea facti
Impleat, et classem comitesque in prœlia poscat.
Nec non et geminas regnator Scyrius alnos
Deducit genero, viresque excusat Achivis.
Tunc epulis consumta dies, tandemque receptum
Fœdus, et intrepidos nox conscia jungit amantes.
Illius ante oculos nova bella, et Xanthus, et Ide,
Argolicæque rates : atque hæc jam cogitat undas,
Auroramque timet : cara cervice mariti
Fusa novi, lacrymas jam solvit, et occupat artus.
« Adspiciamne iterum, meque hoc in pectore ponam,
Æacide? rursusque tuos dignabere partus?
An tumidus Teucrosque lares, et capta reportans
Pergama, virgineæ nolis meminisse latebræ?
Quid precer, heu, timeamve prius? quidve anxia mandem,
Cui vix flere vacat? modo te nox una deditque,
Inviditque mihi. Thalamis hæc tempora nostris?
Hicne est liber Hymen? o dulcia furta, dolique,

O timor! eripitur miseræ permissus Achilles.
I, neque enim tantos ausim revocare paratus,
I, cautus, nec vana Thetin timuisse memento.
I felix, nosterque redi : nimis improba posco.
Jam te spectabunt lacrymis planctuque decoræ
Troades, optabuntque tuis dare colla lacertis,
Et patriam pensare toris : aut ipsa placebit
Tyndaris, incestâ nimium laudata rapina.
Ast ego vel primæ puerilis fabula culpæ
Narrabor famulis, aut dissimulata latebo.
Quin age, duc comitem : cur non ego Martia tecum
Signa feram? tu pensa manu, Baccheaque mecum
Sacra, quod infelix non credet Troja, tulisti.
Attamen hunc, quem mœsta mihi solatia linquis,
Hunc saltem sub corde tene : et concede precanti
Hoc solum, pariat ne quid tibi barbara conjux,
Ne qua det indignos Thetidi captiva nepotes. »
Talia dicentem non ipse immotus Achilles
Solatur, juratque fidem, jurataque fletu
Spondet, et ingentes famulas, captumque reversus
Ilion, et Phrygiæ promittit munera gazæ.
Irrita ventosæ rapiebant verba procellæ.
Exuit implicitum tenebris humentibus orbem
Oceano prolata dies, genitorque coruscæ
Lucis, adhuc hebetem vicina nocte, levabat,
Et nondum excusso rorantem lampada ponto.
Et jam punicea nodatum pectora palla,
Insignemque ipsis quæ prima invaserat armis
Æaciden (quippe aura vocat, cognataque suadent
Æquora) prospectant cuncti, juvenemque, ducemque

Nil ausi meminisse, pavent : sic omnia visu
Mutatus rediit, ceu, nunquam Scyria passus
Litora, Peliaco raptus descendat ab antro.
  Tunc ex more Deis, ita namque monebat Ulixes,
Æquoreis, Austrisque litat, fluctuque sub ipso
Cæruleum regem tauro veneratur, avumque
Nerea : vittata genitrix placata juvenca est.
Hic spumante salo jaciens tumida exta profatur :
« Paruimus, genitrix, quanquam haud toleranda jubebas,
Paruimus nimium : bella ad Trojana ratesque
Argolicas quæsitus eo. » Sic orsus, et alno
Insiluit, penitusque Noto stridente propinquis
Abripitur terris : jamque ardua crescere nubes
Incipit, et Scyros longe decrescere ponto.
  Turre procul summa, lacrymis comitata sororum,
Confessumque tenens, et habentem nomina Pyrrhum,
Pendebat conjux, oculisque in carbasa fixis
Ibat, et ipsa fretum et puppem jam sola videbat.
Ille quoque obliquos dilecta ad mœnia vultus
Declinat, viduamque domum, gemitusque relictæ
Cogitat : occultus sub corde renascitur ardor,
Datque locum virtus : sensit Laertius heros
Mœrentem, et placidis aggressus flectere dictis :
« Tene, inquit, magnæ vastator debite Trojæ,
Quem Danaæ classes, quem Divum oracula poscunt,
Erectumque manet reserato limine bellum,
Callida femineo genitrix velavit amictu?
Commisitque ullis tam grandia furta latebris?
Speravitque fidem? nimis o suspensa, nimisque
Mater! an hæc virtus tacita torperet in umbra,

Quæ, vix audito litui clangore, refugit
Et Thetin, et comites, et quos suppresserat ignes?
Nec nostrum est, quod in arma venis, sequerisque precantes;
Venisses ultro. » Quem talibus occupat heros
Æacides : « Longum est resides exponere causas,
Maternumque nefas : hoc excusabitur ense
Scyros, et indecores, fatorum crimina, cultus.
Tu potius, dum lene fretum, Zephyrisque feruntur
Carbasa, quæ Danais tanti primordia belli,
Ede : libet justas hinc sumere protinus iras. »
Hic Ithacus paullum repetito longius orsu :
« Fertur in Hectorea, si talia credimus, ora
Electus formæ certamina solvere pastor
Sollicitas tenuisse deas, nec torva Minervæ
Ora, nec ætherei sociam rectoris, amico
Lumine, sed solam nimium vidisse Dionen.
Atque adeo lis ista tuis exorta sub antris
Concilio Superum, dum Pelea dulce maritat
Pelion, et nostris jam tunc promitteris armis.
Ira quatit victas : petit exitialia judex
Præmia : raptori faciles monstrantur Amyclæ.
Ille Phrygas lucos, matris penetralia cædit
Turrigeræ, vetitasque solo procumbere pinus
Præcipitat, terrasque freto delatus Achæas
Hospitis Atridæ, pudet heu, miseretque potentis
Europæ! spoliat thalamos, Helenaque superbus
Navigat, et captos ad Pergama devehit Argos.
Inde dato passim varias rumore per urbes,
Undique inexciti sibi quisque et sponte coimus

Ultores : quis enim genialia fœdera rumpi
Capta dolis, facilique trahi connubia raptu,
Ceu pecus, armentumve, aut viles messis acervos
Perferat? hæc et non fortes jactura moveret.
Non tulit insidias Divum imperiosus Agenor,
Mugitusque sacros, et magno numine vectam
Quæsiit Europen, aspernatusque Tonantem est
Ut generum : raptam et Scythico de litore prolem
Non tulit Æetes, ferroque et classe secutus
Semideos reges, et ituram in sidera puppim.
Nos Phryga semivirum portus et litora circum
Argolica incesta volitantem puppe feremus?
Usque adeo nusquam arma et equi, fretaque invia Graiis?
Quid si nunc aliquis patriis rapturus ab oris
Deidamian eat, viduaque a sede revellat
Attonitam, et magni clamantem nomen Achillis? »
Illius ad capulum rediit manus, et simul ingens
Impulit ora rubor : tacuit contentus Ulixes.

Excipit Œnides : « Quin, o dignissima cœli
Progenies, ritusque tuos, elementaque primæ
Indolis, et valida mox accedente juventa,
Quæ solitus laudum tibi semina pandere Chiron
Virtutisque aditus, quas membra augere per artes,
Quas animum, sociis, multumque faventibus ede :
Sit pretium longas penitus quæsisse per undas
Scyron, et his armis primum intendisse lacertos. »

Quem pigeat sua facta loqui? tamen ille modeste
Inchoat, ambiguus paullum, propiorque coacto :
« Dicor, et in teneris, et adhuc crescentibus annis,
Thessalus ut rigido senior me monte recepit,

Non ullas ex more dapes habuisse, nec almis
Uberibus satiasse famem, sed spissa leonum
Viscera, semianimesque libens traxisse medullas.
Hæc mihi prima Ceres, hæc læti munera Bacchi,
Sic dabat ille pater : mox ire per avia secum
Lustra gradu majore trahens, visisque docebat
Arridere feris, nec fracta ruentibus undis
Saxa, nec ad vastæ trepidare silentia silvæ.
Jam tunc hasta manu, jam tunc cervice pharetræ,
Et ferri properatus amor, durataque multo
Sole geluque cutis; tenero nec flexa cubili
Membra, sed ingenti saxum commune magistro.
Vix mihi bissenos annorum torserat orbes
Vita rudis, volucres quum jam prævertere cervos,
Et Lapithas cogebat equo, præmissaque cursu
Tela sequi : sæpe ipse gradu me præpete Chiron,
Dum velox ætas, campis admissus agebat
Omnibus, exhaustumque vago per gramina passu
Laudabat gaudens, atque in sua colla levabat.
Sæpe etiam primo fluvii torpore jubebat
Ire super, glaciemque levi non frangere planta.
Hoc puerile decus : quid nunc tibi prœlia dicam
Silvarum? et vacuos sævo jam murmure saltus?
Nunquam ille imbelles Ossæa per avia lynces
Sectari, aut timidos passus me cuspide damas
Sternere, sed tristes turbare cubilibus ursas,
Fulmineosque sues, et sicubi maxima tigris,
Aut seducta jugis fœtæ spelunca leænæ.
Ipse sedens vasto facta exspectabat ab antro,
Si sparsus magno remearem sanguine : nec me

Ante nisi inspectis admisit ad oscula telis.
Jamque et ad ensiferos vicina pube tumultus
Aptabar : nec me ulla feri Mavortis imago
Præteriit : didici, quo Pæones arma rotatu,
Quo Macetæ sua gesa citent, quo turbine cæstum
Sauromates, falcemque Getes, arcumque Gelonus
Tenderet, et flexæ Balearicus actor habenæ
Quo suspensa trahens libraret vulnera tortu,
Inclusum quoties distringeret aera gyro.
Vix memorem cunctos, etsi modo gessimus, actus.
Nunc docet ingenti saltu me jungere fossas :
Nunc caput aerii scandentem prendere montis,
Quo fugitur per plana gradu : simulacraque pugnæ,
Excipere immissos curvato umbone molares,
Ardentesque intrare casas, peditemque volantes
Sistere quadrijugos. Memini, rapidissimus ibat
Imbribus assiduis pastus, nivibusque solutis
Sperchios, vulsasque trabes et saxa ferebat;
Quum me ille immissum, qua sævior impetus undæ,
Stare jubet contra, tumidosque repellere fluctus,
Quos vix ipse gradu toties obstante tulisset.
Stabam equidem, nec me referebat concitus amnis,
Et latæ caligo viæ : ferus ille minari
Desuper incumbens, verbisque urgere pudorem.
Nec nisi jussus abii : sic me sublimis agebat
Gloria, nec duri tanto sub teste labores.
Nam procul OEbalios in nubila condere discos
Et liquidam nodare palen, et spargere cæstus,
Ludus erat, requiesque mihi : nec major in istis
Sudor, Apollineo quam fila sonantia plectro

Quum quaterem, priscosque virum mirarer honores.
Quin etiam succos, atque auxiliantia morbis
Gramina, quo nimius staret medicamine sanguis,
Quid faciat somnos, quid hiantia vulnera claudat,
Quæ ferro cohibenda lues, quæ cederet herbis,
Edocuit, monitusque sacræ sub pectore fixit
Justitiæ, qua Peliacis dare jura verenda
Gentibus, atque suos solitus pacare bimembres.
Hactenus annorum, comites, elementa meorum
Et memini, et meminisse juvat : scit cetera mater. »

ADNOTATIONES

IN P. PAPINII STATII THEBAIDEM.

IN LIBRUM IV.

Adversæ... Dirces (v. 8). Optimus ille omnium et vetustissimus cod. Barthii, quem in hoc volumine significabimus litteris *MB*, cum *PR* : *Aoniæ*.

Innuptæque (v. 16). Aptiores profecto hic forent *nuptæ*, et has præbent MB, Petrensis et Put.

Manantesque oculos hinc oscula turbant (v. 27). Recte distinxit hæc etiam Weberus, cum hac nota : « Oscula sunt valedictiones : primum dolor valedictionis turbat oculos, ita ut lacrymis manent (*manantes* dictum per prolepsim), deinde etiam aspectus vastus maris (*caligo* longinquitatem significat) : nesciunt enim, num abeuntes redituri sint. »

Stant tamen (v. 31). Summa injuria hunc versum ejicit Barthius; quo nihil vel aptius vel magis necessarium ad comparationem rei narratæ accommodandam. Neque in ea initialium vocabulorum repetitione hæc ipsa omissio in Reg. 1 facta auctoritatis aliquid habet.

Arma manipli Pone ferunt (v. 41). Markl. ad *Silv.* v, 2, 154, conj. : *ministri*.

Lacedæmonium Thyre lectura cruorem (v. 48). In Lacedæmoniorum et Argivorum de Thyreæ urbis possessione certaminibus Othryades Spartanus, quum Argivi sibi viderentur vicisse, gravi vulnere ictus, « excepto, antequam animam exhalaret, sanguine trophæa jussit attolli, in quibus digito, sanguine oblito, hæc scripsit : Κατὰ Ἀργείων Σπάρτας τρόπαιον. » LACT., ubi græca corruptissima. Cod. Paris. : *hata. ap. trone. Pia Tap Bjo. N.* Stobæo : Λακεδαιμόνιοι κατ' Ἀργείων Plutarcho : Διὶ τροπαιοφόρῳ. Deinde *Thy-*

rea producta ultima legendum pro *Thyre*, ut recte observat Weberus. Sic *Malea*, 224; *Tegea*, 287; *Midea*, 45, al.

Elissos (v. 52 sqq.). Sicyoniæ hic fluvius est (vid. PAUSAN., II, 12, § 2), non confundendus cum Helisso Arcadiæ et Ilisso. Interpretum in hac re errores multis refutavit Hemsterhusius *ad Aristoph. Plut. Schol.*, 586, p. 182 sq. Non longe, sed propius ad Asopum flumen, conditum erat Eumenidum templum cum ἄλσει ἐν ὑπαίθρῳ, PAUSAN., II, 11, § 4. Quo sqq. referuntur. Quæ fortasse ex Antimacho hausta; v. *fragm.* 17, ibique Schellenberg. —Versu 55 verba *tuto Phlegethonte* mire satis explicant editores parisini. Nic. Heinsius ad Claudian., *Rapt. Pros.*, III, 386, et Sil. Ital., XIII, 574 e cod. antiquo, legit *poto Phleg.* : et sic PR. Sed MB : *toto Phl.* cum varia lectione « anhelantes *totum Phlegethonta*, » quod præ ceteris omnibus se probabit.

Indurata diu (v. 65). Verbum non addit, membro interposito præclusum; sed inde subjicit *vertere*, conveniens fundis. Male Petrens., et Handii cod., ad *Silv.*, p. 161, *Ind. ferunt*.

Hiberna sub nocte (v. 85). MB exhibet « hiberna *de nocte.* »

Cui lubricus alta (v. 95 sqq.). Debet hanc comparationem Virgilio auctori, *Æn.*, II, 469 sqq., quem conferas. *Alta humus* est fossa, serpentis nidus.

Quæ Jove provocat Iden Olenos (v. 104 sq.). « Arcadiæ civitas, in qua Jovem Amalthea capra dicitur nutriisse, quæ in cultum Jovis Iden [etiam cod. Paris. : *Ide n*, unde vulg. *non* ortum] provocat montem Cretæ, in quo Jupiter colitur; contendit autem ut Jovem suum alumnum vindicet. » LACT. — Cum qua urbe Ætolicam Olenon Statius errore permutavit.

Notisque decorum Vulneribus (v. 113). Melius 2 codd. Barth. : *noctisque*.

Suta terunt (v. 131). Cod. Taurin. *tegunt*, c. edd. quibusd., quod non mutat Bentl. ap. Kidd. ad Dawes., *Misc.*, p. 22. Al. *premunt*, *tenent*. Sed *terunt* Statio dignissimum.

Vulgus Innumerum bello (v. 152 sq.). « Quia tam fortes erant, ut multorum facta fortia sua virtute pensarent. » LACT.

Triplici ramosa corona (v. 168). « Corona pro crista. Non recte glossa cod Barth. volutationem interpretatur. » WEB. Post, v. 170, MB : *pars arte*, sive potius a pr. m. « *torre* repressa : » quod posterius genuinum videtur.

Non matris opus (v. 175). Matres enim notum est texere solitas tunicam militarem filiorum. Vid. Bernart. MB hic : « *PMarotis* opus, » c. gl. « Martis aut Vulcani. » Unde Barth. tentat : *Pyragmonis*.

Getico quos flebile vati Dorion (v. 181 sqq.). Thamyridi. Hausit hæc ex Homero, *Iliad.*, II, 101 sqq., q. v.

Pariter ni providus heros Militet (v. 197). Si quid video, legendum est *si* pro *ni*, quod et exhibent 5 codd., in quibus PR. Aliter sententiam non extrico.

Sat dubium cœtu solante timorem Fallere (v. 202 sq.). « *Stat* dubium. » Sensus : Sufficit ad solatium feminæ tali tempore ornatibus carere. Ordo talis : Stat mihi timorem dubium cœtu solante fallere, i. e. dissimulare. Lact. — Recte hic *stat;* sed quid hoc « cœtu solante, » contrarium plane moribus heroicis? Nihil novi melius, quam ex conjectura scribere cum Bernartio : « *calatho* solante. » Vide interpp. ad II, 439; et res nota.

Prensasque jugo..... habenas (v. 219). Merito hoc damnat Markl. *ad Silv.*, I, 2, 13. Legendum cum MB : « *pressasque* jugo. »

Plaudenti (v. 225). Cui saltationum certamina celebrabantur. V. sq. *volucrum parens* est πολυτρήρων Homeri; vid. Lactant. *Eurotas* autem *olivifer* non celebratur alias, neque ad palæstræ unctionem id referri sermonis leges patiuntur : quare præferendum quod in bonis MSS. reperit et locis, X, 504, et *Silv.*, I, 2, 142, satis defendit Gronovius : *olorifer*. Reg. I *orifer*.

Duplexque inserto missile nodo (v. 235). Fortasse legend. cum MB : « *duplicique insertum* miss. n. » Post *Ledæus* est, in modum Ledæ filiorum.

Neque enim hæc juveni foret ire potestas (v. 249). Necessaria esse videtur lectio MB : *hac* pro *hæc*, c. gl. : « ad tam inconsultum iter. » Mater illa erat Atalanta Arcadica, versu 258, Dianæ *comes*. Cf. Bernart. *Cornu*, arcu, ut v. 325.

Iberis (v. 266). Purpura subnigra ex Ponto s. *ferrugine ibera*, ut ait Virgil., *Æn.*, IX, 582, ubi v. Serv. et interpp.

Aspera plumis (v. 268). « Loricæ squamis... unde Virgilius, [*Æn.*, XI, 771] :

« . . . Quem pellis ahenis
In plumam squamis auro conserta tegebat. »

Lact.

Amores (v. 293). Scil. Jovis et Callistus.

Æphitios (v. 296). « Æphitios (cod. Paris. *Epicios*) a civitate vel monte ducis nomine nuncupatos. Hi quoque Arcadiæ populi sunt. » Lact. Videntur esse Αἰγύται, et legendum *Ægytios* : vid. quæ ex Palmerio et al. Siebelis ad Pausan., VIII, 27, p. 285 coll. c. 34, ubi eædem quæ in Statii loco varietates lectionis.

Casside crines Integit (v. 302). 1 Beh., PR : *cassida*. Imaginem de *tigride*, v. 315, pluribus exsequitur cit. ab intt. Claudianus *de Raptu Pros.*, III, 263 sqq.

Teneroque unde (v. 319). Duo optimi Gron. : « *tenero* unde, » sine *que*, quod nimium languet. Hic hiatus non rarus Virgilio.

Vos autem hunc ire sinetis? (v. 339). Manus Statii servata in MB et duobus aliis : « Vos, *en*, hunc i. s. »

Mœnia lassa situ (v. 357). Audacter. Quare multi maluerunt *lapsa*, ut 2 Regg. et 1 Behot. Cf. interpp. ad 1, 331 : *lassum montem*. Post, v. 362, MB : *movetur* (rabies); idem 379, *æquor* pro *æquum*. In seqq. Baccham vaticinantem sistit, græcorum poetarum Cassandram imitatus.

Verum spirantibus extis (v. 410). PR : *salientibus*. De quo v. plura ap. Burmann. *ad Anthol. lat.*, t. 1, p. 203 sq.

Tam penitus duræ, quam (v. 413). Distinguendum cum Barthio : « tam, penitus duræ q., » et referendum ad *limite elicitos*. In his Weberus malit *limine*; sed alterum recte potest defendi.

Lux altissima (v. 431). Meridies.

Actæos imbres (v. 453). I. e. mel atticum, hymettium.

Angue ter excusso (v. 485). Optime MB : *incusso*, quod etiam Barthius præfert. Etiam præced. versu ex eodem et al. legendum : « e *semine* Cadmi, » quod hic proprium. Vid. multa ap. Burmann., *Anthol. lat.*, t. 1, p. 165 sq.

Testor, ait, divæ (v. 501). Insignis hic varietas scripturæ; codd. Barth. : *divi*; alii c. vett. edd. *divos*; 1 Behot. in marg. : *diræ*; 1 Taur. : *manes*. Ad seq. v. Lactant. : « Quæ [sic cod. Par.] sinistra manu funduntur, læva manus infuderat. Inferis sinistra manu immolamus pocula. »

Ora sequi aut ægras (v. 511). Duo Regii : *atque ægr.*, quod et in aliis codicibus exstare et restituendum esse arbitror. Deinde 513 MB : *Spernite, io, moneo*, « quod minime librariorum est. » Barth. Idem v. 516 : *nefandum est*. Ibidem *triplicis*

mundi summus est Demogorgon (Cf. LACTANT.), de quo Lucan., VI, 744 sqq. :

> . . . . Paretis? an ille
> Compellandus erit, quo nunquam terra vocato
> Non concussa tremit, qui Gorgona cernit apertam
> Verberibusque suis trepidam castigat Erinnyn,
> Indespecta tenet vobis qui Tartara; cujus
> Vos estis, Superi, Stygias, qui pejerat undas?

Dissilit umbra capax (v. 521). Egregie conjecit Marklandus *ad Silv.*, II, 3, 45, et præsert. III, I, 110 : « *umbo* capax, » quod plane hujus loci est. Confer modo SENEC., *OEdip.*, 571 sqq.

Major supereminet ordo (v. 529). « Meliores codd. [etiam Barthii] : «Major *super imminet* ordo, » non *supereminet*. Quasi diceret hoc quoque illic esse miraculi, ut semper plures numerandi restent, quam numerati sunt. » GRON. — Post, v. 535, *angusta* Ægæonis umbra dicitur quia vinculis pressa. Cetera ap. Lactant. et intt. commenta sunt. Jortinus conj. : *ambustam*.

Ne vulgato mihi (v. 537). Bene recepit Weberus e cod. Petrensi : *Ne* vulgata *mihi*, sc. recenseas. Post, v. 540, codd. Barthii *opacas* pro *opertas*, probabiliter; sine dubio autem reponendum v. 546 : QUI *vultus*, pro *quis*, ex MB et aliis. Idem v. 560, *cupiunt* pro *cuperent*.

Oppositis Semelen a ventre lacertis (v. 564). « Quia quum proximas vidisset fulminis flammas pia mater, non immemor pignoris, manus ventri, ne perimeretur, opposuit : quasi fulmen non sibi, sed filio formidaret. » LACT.

Et Stygios, superosque lacus (v. 568). An hi sunt ulteriores? Sed PR : *super ipse lac.*, unde Lindenbrogius et Barth. veram extricasse lectionem videntur : « Et Stygios *super usque* lacus. » — Qui sequitur *Æolides* est Athamas Learchum ferens; v. III, 185 sqq.

Quænam immeritum (v. 618). Melius MB : « quæ *jam* imm. »

Vincet pater (v. 644). I. e. OEdipi imprecationes.

Vaga legione tenebant (v. 647). MB : « Vaga*statione legebant*. » Et idem v. 651 : *rara movent*, pro *manent*; versuque 654 : *vitescere*; et sq. pro *Icaria* Reg. 1 e gl. : *uvifera*.

Et longe recalet furor (v. 671). Optime codd. aliquot Gron. et

Reg. I : *Ex longo r. f.*, quod vel ob copulæ languorem recipiendum erat.

Et errantes obducite pulvere rivos (v. 687). Sine dubio verum quod præbet MB et alter unus : « *arentes* obd. » Paullo post Bacchus Erigonen suam vocat, ut Icari comitis filiam.

Comis exaruit humor (v. 698). Ita pars codd.; sed multo major et melior cum Lactantio, citra mutationis suspicionem : *exhorruit*, quod hic est crassescebat, ut jam horridæ starent comæ.

Deceptum margine ripæ (v. 703). Recte MB : « *in* marg. » Nonnulli ante *Ceres* pro *seges*.

Eoæ liquentia pabula brumæ (v. 706). I. e. imbres Æthiopiæ, quibus hic fluvius saturatur : hos igitur in se comprimit nec sinit exspatiari, nisi rogatus. Artificiosius Gronov., *Obss.* IV, c. 5.

Ille alta (v. 714). Hoc recte ad Charadrum referunt glossatores.

Siccis illidunt ora lupatis, Ora, etc. (v. 730). 2 codd. Barthii: «.... Illidunt *torva* lupatis Ora, etc. » Ante, v. 724, *sitis horrida* Wakefield. *ad Lucret.*, III, 930, mutat in *arida*.

Quæ læta sub... aquas (v. 747 sq.). Nam si mortalis esset, sitim sentiret, ut Argivi. Mire hæc verba in MB punctis subnotata sunt, ut ejicienda, et desunt in PR. — Versu 759 Statianum est quod dat MB : « tu refugas vires, *tu* pectora, etc. » Idem v. 765, *ora viri* pro *orantis*, quod non sine difficultate.

Sub limite cancri (v. 776). MB : *fulmine*, veri similiter.

Locat ponitque negantem Flor. (v. 780). Recte offendit Gronov. in repetitione *locat ponitque*, et ex optimorum codd. vestigiis concinne reponit : «*ponique negantis* Floribus.... Solatur lacrymas. » Jam ap. Lact. duplex lectio, de qua vid. Barth.

Miratur nemorum strepitus (v. 791). Barth. conj. *volucrum* s. *avium*. Post *improbus* gloss. expl. : ludibundus, delicians.

Aquis egestus ab imo (v. 818). Legendum cum Reg. I : *imis*, i. e. fundo suo.

Et captam (v. 823). Probabiliter Markl. *ad Silv.*, I, 2, 158 : « *aut* captam. »

Dura magis (v. 827). Bis monuit *ad Silvas* Markl., scribendum esse « *clara* m., » corruptum ex longobardica scriptura. Et hoc sententiarum series postulare videtur. Sed v. 829 difficultas est in verbis : *Hæc sævisse tenus*, etc. : quæ dubius hæreo scriben-

dane sint : *Hac cessasse tenus*, *etc.*, *tuorum* autem *populorum*, ut per ipsum ab interitu servatorum; an *in cœpta*, expeditionem thebanam.

IN LIBRUM V.

Qualia trans pontum (v. 11 sqq.). « Sic Argivi post sitim læti erant et alacres, ut redeuntes grues ex Ægypto in Thraciam, quando fugiunt Notum, qui in Ægypto calorem aeris tempore auget æstatis. » Lact. e cod. Paris. emend. *Serenis* subst. est. Pro *fugaci* codd. aliquot : *sagaci*.

Quæcumque es (v. 20). MB : *quicumque*. Idem seq. v. *vitam*, pro *fatum*, cum Lactantio.

Illa ego sum (v. 34). Repone ex MSS. Lindenbr. et 2 Regg. : *illa ego* NAM.

Florebat dives alumnis (v. 54). MB : « divis florebat alumnis, » Vulcano et Cabiris; sed alterum melius.

Ingenti percussit litora ponto (v. 89). In MB : «*præcessit* l. p. : » quod puto verum esse, ut exundationem designet. » Barth.

Aciemque effusa trementi Sanguine (v. 95). Recte MB : *offusa*. Idem ante *arecta*, i. e. *arrecta*. Seq. versu omnes Barthii et Reg. 1 pro *desertam* legunt *dejectam*, perculsam : quod non est cur repudies.

Et medio sic ausa profari est (v. 103). Postremum *est* omittunt plurimi codices. Unus : « *e* medio. »

Quod conjuge (v. 113). Meliores MSS. omnes : « *cui* conj., » quod magis rhetoricum. Gronov. prætulit *quæ*, ex perpaucis.

Justos cujus pulsantia menses Vota tument? (v. 115). « Metaphora ab inclusis, qui pulsant, ut aperiatur; et hic partus inclusus est; non vota tument, sed crescentibus mensibus tumet uterus, propter quem, partu ut detumescat, vota suscipiuntur. » Lact. emend. Post *Grajæ virgines* sunt Danaides; *Rhodopeia uxor*, Procne, a monte Thraciæ.

Sudor (v. 124). « Sudorem dixit filiorum multiplicem partum... sive liberos, quos parturiendo et educando sudavit. » Lact.

Somnosque super (v. 136). Veriori et efficaciori specie quam somni solent ostendere. Web. — V. seq. MB et al. Barth. *adversis*, cum Lactantio.

Tempus agit res (v. 140). Nic. Heins. conj. : *agi*. V. intt. ad

Virgil., *Æn.*, v, 638. Post, v. 145, *lunatum agmen*, est peltatum, quod scuta Amazonum, quas peltas appellant, in modum lunæ formata sint, ut Virgil. [*Æn.*, I, 490] :

> Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
> Penthesilea furens. »

Lact. Sic edd.; at cod. Paris. hunc locum Virgilii habet :

> Feminea exultant lunatis agmina peltis.
> *Æneid.*, xi, 663.

Tunc viridis (v. 152). Recte offenditur in v. *tunc*. MB : « *irruitur* lucus : late j.... Propter op., etc., » vere a principio; sed vide ne in seqq. corruptum aliquid lateat. Idem cod., v. 158, *ignes* pro *iras*.

Crescentia vina (v. 210). « Dum enim incipit fieri coctio, vapores vini emitti incipiunt etiam, unde *crescentia* dixit *vina*. » Barth. Ante, v. 197, scribendum erat *Leti*, majore littera.

Quod te... quod te. (v. 220). Multi codd., in quibus MB : *quid....quid*. Quod merito alteri postposuit Gronov., sed post *recordor* minus plene distinguendum erat.

Cruentæ Vulnere Mirmydonis (v. 224). Immo *Myrmidonis*. Sed non imputandus Statio genitivus talis. Vid. Schneideri *Gramm. lat.*, vol. II, p. 197, not. de hoc loco. Recte Weberus probavit lectionem Reg. I : *myrmidones*, quæ in MB exstitisse videtur, unde Barthius enotavit *Mirmyones*. Nimirum Statius ut hanc historiam ad singula deduceret, usus esse videtur simili Danaidum fabula, non ex Apollodori narratione, II, I, § 5, sed ex Hygini *fab.* CLXX, ubi una earum *Myrmidone*. Cf. Welckeri comment. *ueber den geschichtl. Grund der Sage vom lemnischen Mœnnermord*, in libro *Die Aeschylische Trilogie*, p. 585 sqq.

Etiamnum in murmure truncos (v. 237). MB : *etiam nunc m.* et alius TRUNCO, quod sane cum Webero videtur præferendum et præpositio delenda. Post, *egentem sanguinis*, ut senem.

Etsi lata recessit (v. 242). MB : « licet alta r. »

Non sævius (v. 261). Markl. *ad Silv.*, II, 6, 82 : *N. secius*.

Visus arcentibus umbris (v. 285). « Visus aliorum; umbris impedientibus, ne nos conspiceremur. » Gron.

Ipsa gradu nitens, sed et anxia retro Pectora (v. 293). Integra

hæc esse videntur. Sed Barthius præfert conjecturam Behotii : « gr. nitente, sed anxia, » ut Reg. 1, qui et habet, quod MS. Beh. omittit. In MB pro *sed et* varia lect. *Stant* videbatur cerni. Idem, v. 325, *Exanime imperium* pro *exsangue*.

Armenta queruntur (v. 334). Cod. Musæi Brit., sæc. XII, ap. Wakefield. *ad Lucret.*, II, 360 : « a. requirunt. »

Subit hospita ponti (v. 336). « Omnes meliores libri habent *ostia ponti*, quod mihi placet. » BARTH. — Sane hoc facilius. Sed jam Lactantius legerat « *Hospita* : quasi prima. » In v. 339 MB : *descendere montem*.

Oraque primum Cyaneis arctata vadis (v. 346 sq.). Per Symplegades. Sed *primum* nimis pedestre; quare audiendus Marklandus, *ad Silv.* v, 3, 138, reponens *oraque* PONTI, ut *ostia ponti*, VI, 328. Verum in seqq. : « Nos Thracia visu Bella ratæ, » quod MSS. Heinsii ad Ovid. *Met.*, XII, 25 præbent, *vela ratæ*, rejiciendum.

Jamque aderant terræ (v. 361). Codd. magno numero, in quibus Barthiani et PR, sine dubio verum exhibent : *aberant terris*. Idem ex scholiasta restituit Wakefield. *ad Lucret.*, IV, 411.

Arbor (v. 374). Est malus navis. Post, v. 377, optimi libri Gron. et Reg. 1 : « Austros. »

Illi quippe simul (v. 381). In hoc versu lectorum quisque offendet, quod narrationis tenorem nimis debili additamento interrumpit. Ac vere deest in egregio illo MB.

Et multa crinitum missile flamma (v. 387). Optime MB : « Et *mixta* cr., etc. » Inde de v. 389 : « abjunctis regemunt tabulata cavernis, » recto judicio Barthius : « In MB : *stabula alta* et alio *stabulata*. Omnino autem *stabula alta* Papinianum est. *Tabulata* enim minus dicunt quam pro re præsenti, et jam dixit, quod *tabulatis* conveniebat. *Stabulum* est omne domicilium. »

Iphiton : attonito manif. (v. 400). Probabiliter Gronovius : « Iphiton *attonitæ*; manifest., etc. »

Jam fronte sereni (v. 424). Melius MB : *serena*. Seq. versu Bentleius ad Horat., *Art. poet.*, 197 : « Postquam *tumor* iraque cessit. »

Chlamys ardet et illi (v. 438). « Splendet. Virg., *Æn.*, IV, 262 :

. . . . Tyrioque ardebat murice læna. »

LACT.

Nec superum sine mente (v. 452). Injuria displicuit hic v. Guyeto : etsi deest in MB et Lugdunensi aliquo ap. Barth., necessarius est tamen, si quis alius.

Assueti tendit retinacula saxi (v. 470). Prima vox pro glossa erat in MB et al. Barth., qui in textu cum PR : «*adversi* tendit,» quod verum. Post, v. 472 : *o utinam jam tum* est pro jam olim. MB : *utinam primum*, ex glossa.

Certe stat fama (v. 474). Scil. sed ego reducem frustra exspectavi.

Tacentem (v. 497). Est, opinor, non querentem, non ejulantem. Initio versus MB : *sed me*.

Prensa manus hæret in herba (v. 504). «Δεικτικῶς expressit ætatem : nam in actus ludicros quum somno requiescit infantia, quicquid tenuerit, non relinquit.» Lact.

Occidis (v. 538). MB et alius : *occidit*, fort. vere.

Exhauserat ictum (v. 563). Id est inanem reddiderat.

Sive deis, utinamque deis concessa voluptas (v. 568). Satis hoc, sed nimium quod præbet MB, a Barthio sic distinctus : « Sive deus, utinamque! deis nocuisse voluptas. » Vulg. etiam habuit Lact.

Fracta gemuistis arundine, Fauni (v. 582). « Canna et ferula coronantur Fauni : hæc ornamenta sua hos comminuisse mortuo serpente commemorat, more lugentum. » Lact.

Ni minor ira deo (v. 585). « Quia justius, quum plus peccaverit, punietur. » Lact. em. e cod. Paris.

Stat super impendens (v. 602). Reg. 1 : « Jam stupet imp. »

Quos arguo divos? (v. 622). MB : «*sed enim* arguo d.?» Illud tamen verum esse videtur.

Persei vertice montis (v. 640). V. ad III, 641. In seq. v. aliquot Barth. et al. cum Reg. 1 et edd. antt. : *averso... Tonanti*, quod de manu Statii esse puto.

Letumque inferre parabat (v. 659). Magis Statianum quod est in MB : *l. immane parabat*. Paullo post, v. 662, præfert Barthius ejusd. cod. lect. : *objecta protentat pectora parma*, quia Tydeus consideratior inducitur Capaneo.

Perstringunt lumine (v. 666). Sed codd. Lindenbr. : *præstr*.

Sociæ... vittæ (v. 668). I. e. sociorum regnorum, quia regum quoque vitta. Vide Bernartii ad h. l. excursum de *vittis*, p. 247-250 ed. Crucei, quem ita repetiit in sua ed. Lemærius, ut omit-

teret ea omnia quæ ad illustrandum nostrum locum possent facere.

Gentibus.... tuis (v. 676 sq.). Qui tecum in eadem terra, Peloponneso, habitant, popularibus. Wakefield. *ad Lucret.*, III, 597, bene retinet lectionem, quæ non paucorum codd. esse videtur : *inter trepida agmina.*

Equidem non vos (v. 681 sq.). Extorqueri ex his non potest illa sententia quam invenit Weberus : equidem rebar non vos huc advenisse, quos potius ad mœnia Thebarum constitisse putabam, sed hostiles catervas. Satisfaciet, opinor, pars conjecturæ Barthianæ, *at* restitutum pro *et* : equidem non rebar vos contra Thebanos (ire), at (rebar) infesto agmine huc advenisse.

Fama recens (v. 692). MB : *repens*, melius ; i. e. solito et exspectatione velocior. Eadem varietas *Achill.*, I, 310. In seq. *alis* Burmannus offendit et corr. : *geminosque suis* (alis) *compl. t.* Cf. SCHRADER. *ad Musæum*, 330.

Munere tanto (v. 727). MB : « *numine* tanto, » quod fort. verum Reposuit idem Wakef. ad Eur., *Alc.*, 956.

Placidasque accessit ad aures (v. 732). Lege ex MB et Petrensi : *P. accessus ad a.*, observante Marklando *ad Silv.* V, 2, 19.

IN LIBRUM VI.

Aut tenues (v. 53). MB et ceteri omnes Barthii : « *ac* tenues, » quod non est cur repudietur.

Irradiant : medio Linus (v. 64). MB et Lact. : « irradiat medio. » « Hanc historiam in primo libro [v. 571 sqq.] Adrasto narrante cognovimus, Linum filium Apollinis et Psamathes, Crotopi filiæ expositum a matre, a canibus fuisse discerptum. Hæc ergo fabula quum arte esset intertexta, odiosa erat matri, quia miserationem parvuli commovebat : pari enim modo etiam Archemori mors videbatur illata. » LACT.

Spes avidæ, quas non in nomen credula vestes Urgebat studio? (v. 79). Glossator Gronovii et Barthius ad matrem retulerunt, hic scribens ex MB : *quas non vestes male* (MB : $\overline{m}$) *credula mater.* Et matrum erat texere filiis vestes; patris autem mentio versu 82 iteratur. Quare tam confidenter damnari non debebat *mater* hic interjecta. Voces *in nomen* si retines, non dicendæ sunt

regi verbo *credula*, sed ad totam sententiam referendæ, ita explicatam a Gronovio : « Eo respiciunt, quod pater vocabulum filii non ab incipiendis belli thebani malis, sed a superandis fatis, quibus quasi dominaretur (ἀρχὴ et μόρος), dictum sibi finxit et persuasit. » Ac sufficere credo in his verbis simplex *credula* pro *mater*, quia muliebre opus narratur : neque urgendum *sceptrum minus* in fine sententiæ. Hæc si displicent, adest lenis emendatio Gronovii, a Webero recepta : *spes avidi* (patris), *quas*, *etc.* Sed offendit pater *vestes urgens*.

Montis onus (v. 86). Weberus conj. *opus*, ex Virg., sine causa, immo pejus.

Peregit (v. 109). Multi codd. : *peredit.* Sed amat illud verbum Statius.

Quo bella geruntur (v. 117). Put. et 2 alii : *gerebant*, quod melius. Et hoc legisse Lactantium, ex interpretatione apparet. Ante, v. 114, 2 optt. Barthii · *sic cum.*

Cornu grave mugit (v. 120). MB : « grave cornu mugit, » unde Wakefield. *ad Lucret.*, IV, 547 : « gr. c. *immugit* ad. »

Sustentant livida (v. 133 sq.). « Non jam posse Hypsipylen tam atrociter in planctus furere dicit, inventis nempe filiis, quam fecerat ante. Gaudia enim mentem, brachia attinebant filii. »

BARTH.

At tua (v. 144 sq.). « Vox *plangitur* ἀπὸ κοινοῦ utrique parti sententiæ applicanda est. » MARKL. *ad Silv.* II, 3, 75. Seq. v. bene MB et 2 alii : « Primitias ego, *heu!* lacr. », pro *egomet.*

Hæc illa... hæc pietate (v. 152 sq.) Gronovius conj. : *hac i... hac p.*, vi majore.

Vulnere justo (v. 175). MB : *funere*, quod verum Barthio.

Obmutuit (v. 185). Codd. longe plurimi, etiam MB : *immutuit.* Ante idem et 2 al. Barthii : *excidit.*

Oppositas (v. 192). Multi codd. cum MB recte : *appositas*, sc. in stabulo, ut addit Gloss. Sic etiam judicavit Wakef. *ad Lucret.*, II, 361, præterea versu præced. *nunc arbusta* reponens.

Cultusque Tonantis (v. 193). « Infulas dicit quibus ornatus incesserat, quia erat sacerdos. » LACT. — MB : *c. sonantes*, ex v. 77.

Ignis Exclamat (v. 202 sq.). « Fallitur Lactantius, qui interpretatur *cum crepitu sonat.* Est : Ignis incipiens renovat comploratione m, et facit ut conclament dolentes. Sic qui jubent rem, et causam aut quamcumque occasionem dant ejus, facere eam di-

cuntur. » Gron. — Post v. 204 MB : *extentis eminus a.* Et v. 206 aliquot codd : *opulentior ille*, probante Wakef. ad Eurip., *Alc.*, 621.

Croco strident ardentia mella (v. 210). Legit ex opt. Barthius : *adstridunt humentia m.*, e quibus prius certe necessarium esse videtur.

Multa gemunt... indulgeat armis (v. 227-233). Septem hi versus plane alieni sunt ab hoc loco : neque reperiuntur in ullo codice ex numerosis illis, quos Behotius, Lindenbrog., Barthius versarunt, neque in 2 Regg. Nec Lactantius quicquam ad eos commentatus est. Quare eliminandi, ut Weberus fecit.

Cunctis arvis et mœnibus (v. 250). MB : « *cuncti ex arvis.* » De seqq. recte Weberus : « In descriptione ludorum Statium agonem aliquem sui ævi cum adulatione Domitiani respexisse pluribus locis lectori attento etiam tacente me apparebit. »

Gramineæ frondes (v. 259). Quid sunt *gramineæ frondes?* Sequor emendationem præstantiss. cod. : *graminaque et fr.*, c. gl. : « *Frondes*, tenuiora arbusta, frutices et aliæ humiles arbusculæ. » Barth.

Conferti (v. 261). MB : *consertim;* Lact. : *conserti.* V. Barth. Et tertio abhinc nonnulli Barth. : *cultusque* pro *vult.*

Pectoris attritu (v. 271). Melius MB : *P. astrictu.*

Dic, inclyte Phœbe, regentum Nomina (v. 296). Scribendum erat c. Barth. ex melioribus suis et Reg. 1 : *Dic inclyta, Phœbe, reg. N.*

Formidine cauta (v. 324). Multi MSS. : *F. cautus.* Ceterum fragmentum ex Lucani *Iliacis*, quod a Lact. ad h. l. affertur, in quarto versu mancum, integrum exhibetur in cod. Paris. : « Terra dedit cœlo *lucem* naturaque versa, » plane ut conjecerat Lindenbrog., p. 728 ed. Cruc.

Credo, adeo sexum indignantur (v. 334). « Meliores libri *credo equidem, s. i.* disertim scribunt. » Barth.

Dumque chelyn lauro (v. 366 sq.). « Citharœdorum disciplinam expressit : quibus mos finito carmine coronam detractam capiti citharæ subligare. » Lact.

Fidissima Phœbo Nomina (v. 372). Boni codd. multi : *Phœbi.*

Fila colo (v. 380). Scribendum *colu* ex optt. codd., diserte memorante Prisciano, vi, p. 278 ed. Krehl.

Ipse olim in terris (v. 387). Manus Statii in MB : *in terras*, c. gl. : « Devenerat jampridem ipse in terras. »

Igni (v. 407). Fulmini. Quod exprimunt 3 codd. lectione : « minor est Jovis imp. igni. » Unde Wakefield. effecit *ad Lucret.* I, 1003 : *A. hibernis minor impetus et Jovis i.*

Oleniis manant tot cornibus imbres (v. 423). « Olenium Arcadiæ [immo Olenus Achajæ] oppidum : unde Oleniam capram fuisse volunt, Jovis nutricem. Hæc cum filiis suis inter sidera recepta est : cujus sidus imbriferum dicitur.... Dicit igitur verberum crebritatem assiduos imbres posse superare. » Lact.

Verbera pallidus addit (v. 450). PR : « audet, » quod verum videtur. Præcedentibus vv. plausus intelliguntur, quos edunt spectatores surgentes.

Multaque (v. 459). « Non sine ratione versum hunc omittunt membranæ illæ laudatissimæ. » Barth. — In Lact. legitur.

Æchion (v. 465). Legendum cum Barthio *Æthion*, ut ex melioribus codd. certe alter Behotii. Verba Lactantii in cod. Paris. ita scribuntur : Jucunde græco nomini expositionem adjecit, quia Æthion dicitur de colore [vulg. *calore* : cf. H. Steph. *Thes. L. Gr.*, I, p. 960 Paris.] : unde et Jophion [vulgo *Hyperion*; Barth. : *Virgilii Æthon*], quamvis alii patermemei [vulgo *potermenii*. Lege *patronymice*] accipiant : utrumque tamen recte. » Αἰθίων, ut non raro ficta a poetis nomina propria, ad patronymicorum formationem factum esse videtur ab αἶθος, τό. Idem nomen hominum infra VII, 757 (cf. X, 734), et ap. Ovid., *Metam.*, V, 146.

Venit in spatia (v. 493). MB : *volat in sp.*

Seu finxit in astu Temporis (v. 496). MB : « seu *finxerat æstu* temp., » urgente tempore, bene opinor. Al. conj. : *actu*.

Seu monstri victor, seu Marte (v. 534). Codd. aliquot, in quib. duo meliorum : *monstris*.

In latus ire manus (v. 544). Lege cum Markl. *ad Silv.*, I, 2, 82 : *manu*.

Mænaliæ Atalantes (v. 563 sqq.). Permutat, ut multi poetæ et scriptores, Arcadicam Atalantam, matrem Parthenopæi ex Meleagro, cum Schœneide, Hippomenis uxore.

Aperta Lycæi (v. 567). Meliores Barth. : *operta*, et in seq. v. « unus *reprendere* pro *depr.* »

Insignesque humeri (v. 571). Copulam omittunt 1 Behot. et 4 codd. ap. Dorvill. ad *Charit.* p. 161 (297), quod hic probat.

Explorant acuuntque (v. 588). Codd. aliquot, in quibus 2 Regg., bene : *exstimulant;* 2 Behott. : *instimulant.*

Brevemque fugam nec opino fine reponunt (v. 592). I. e. omittunt, gl. « *Nec opino fine.* Quia incerta meta est, imo nulla, quum crebro saltu excurritur. Incertus enim modus currendi est, quum unusquisque saltus habita [an *a linea?* Deest enim *voluntate* in Par. cod.] præludunt, id est currebant cito redeuntes, quod solent cursu se præparantes efficere, ut ipse de equis superius [v. 400] ait : *Pereunt vestigia mille Ante fugam.* » Lact. — Seq. v. multi codd. : *Ut ruit.*

Dictoque manent (v. 631). V. Gronov. Al. *favent* vel *parent.*

Gaudet contenta (v 645). Verum est quod præbent MB et 2 alii codd. Barth. : « *vadit* cont. » Alterum ex interpr. ortum.

Ab alto (v. 683). MB : *ab astris,* probante Barthio.

Majorque manus speratur in æquo (v. 690). « Id est majore virtute opus esse in longitudinem quam in altitudinem jaculaturo. » Lact. — Post, v. 699, MB : « rogando. »

Virides humeros (v. 714). « Latera montium. » Gloss. Ut Plinius, *H. N.*, II, 44, ap. Barth. : « Montium... confracta in humeros juga. »

Sic et Alcidæ... jungere cœlo (v. 719-721). Non esse hujus loci apparet illos tres versus, quos primus inseruit Gronovius, hæc observans : « Inveni hos tres versus in membranaceo codice, qui olim Bil. Pircheimeri, nunc Arondeliæ comitis est; eos nec nimis affirmabo Statii esse, quia in uno solo codice reperi, nec excludere omnino possum, quia ab ingenio ejus alieni non sunt. »

Immanis cerni, inmanisque teneri (v. 731). « Legendum ex MS. [adde Petrens., 2 Behott., Reg. 2] et ed. vetustiss. : *tueri.* Terribilis, inquit, visu aliis videbatur, et revera erat. » Gronov., *Diatr.*, p. 93. Assentitur Markl. *ad Silv.*, II, 168. Alii codd., in quibus PR : « *timeri* », quod, judice me, nimio præstat.

Nec mea crudelis civili sanguine virtus (v. 737). Debebat esse *non mea.* Sed tu lege ex MB : « *Ne* mea *crudescat* civ. » — Versu seq. nonnulli « animis. » Cf. Web.

Et brachia finxit Materiam (suadebat amor) (v. 743). Sic hæc durissime distinxerat Gronov. Recte explicat Barthius : ludendi

cum puero causa erat amor; legendumque præcipit ex opt. suo: « .... finxit (Materiam *subdebat* amor.) »

Poscitque alium (v. 748). Poetæ sententiam attigisse videtur glossator Barth. explicans : « vel duos, » nempe alium insuper. — Seq. v. MB : « languida *corda* tument; » alterum tamen recte defendi potest.

Timeat (v. 759). Codd. aliquot : *timeant*, de quo cf. BERNART.

Hebetantque terendo (v. 764). « Atterendo cæstum alterum alteri, ne exstantes clavi aut nodi aut squamæ, vel quæcumque tandem istius modi res, usum brachiorum collisione aliqua impedirent. » GLOSS.

Intratque (v. 776). Codd. aliquot boni : *instatque*. Et seq. v. Reg. 1 : « Præceps cumulos agit unda min. »

Ecce diuque minatur (v. 779). MB : « E. *et utrum*que min. »

In vellere (v. 786). « Quia laneos pentadactylos [i. e. chirothecas] habent sub cæstibus, qui eminent supra brachia. » LACT.

Horrendum stridens (v. 790). « Scribendum cum opt. aliisque membranis : « H. *instridens*. » BARTH.

Misceat ora cerebro (v. 811). « Omnes meliores libri [etiam 2 Regg.] consensu habent *ossa*. Quam lectionem pridem docti homines recipere debebant. » BARTH.

Alpini veluti regina cupressus Verticis (v. 854). « Alpibus undique perreptatis nusquam se iis locis innatam *cupressum* invenisse testatur Julius *Scaliger* in *Poetica*, p. 842. Quid igitur? Unius litteræ mutatio a tanto censore magnum vatem absolvet. Scripsit utique Papinius : « *Albini*... verticis. » Cupressus nullibi crebrior quam in insulæ Cretæ Idæis montibus, quos *Albos* vocabant. Lege Plin., *H. N.*, XVI, 33. » BARTH. Verum quis *Albis*, Λευκοῖς, *montibus* tribuat *Albinum verticem*? Ad radices certe Alpium habes cupressus. Paullo post, v. 856, poeticum magis est quod in MB legitur : « *terramque* propinquat. »

Digitorum vincula frangunt (v. 863). Ingeniose Gronov. : *fallunt*.

Fulminei sic dente sues (v. 868). Barth. e vestigiis MB : « F. sic *dentis apri*. »

Indignantem animum (v. 885). Multi codd. cum Regg. : *animam*. Mox v. 888 scribe *circuit*.

Retinebant omina (v. 923) MB : *renuebant*.

Vires auxit Fort. nocendi (v. 937). MB : *duxit*, c. gl. *hausit*, quod ipsum in textu exhibet PR.

Monstratumque nefas : uni (v. 945). Distinguendus hic v. erat cum Marklando *ad Silv.*, II, 6, 3 : « monstratumque (nefas!) uni remeabile bellum. »

IN LIBRUM VII.

Orbe recusso (v. 20). Codd. mediocres : *retuso*.

Crepat aures grandine multa Palla (v. 38). Mirus in hoc vitio recentiorum edd. consensus unanimis, quod etiam Weberus sine nota dimisit. Lege *aurea*, ut antiquiores omnes.

Diraque adspergine latos Mutat agros (v. 70 sq.). MB : *lætos*. Fort. a lectore, ob voc. *mutat*. Lact. : « *Mutat agros*. Sanguine inficit, maculat, variat sive distinguit. »

Ut si quando ruit (v. 86). Melius MB : *redit*. Ante, v. 84, maluit Peyraredus : « iræ Jam levior. »

Nondum arma carinis Omnia (v. 88). PR et Reg. 2 : *quiescunt*, pro *carinis*, ex interpr.

Umbra (v. 97). Melicertæ. Male quidam ap. Lact. : *unda*.

Animumque avertere velis (v. 110). PR : « *animoque* avertere *vires*, » perperam.

An dubitent (v. 126)? « Cur non audeant nos aggredi, adeo diu hic desidentes? » Gloss. — Sequentia autem ironice capienda.

Clypeum ter pectore plausit (v. 134). MB : « *Clypeo* ter *pectora* pl. » 2 alii Barth. : *plangit*.

Exscindisne (v. 155). Cod. Gron. : *Exscindensne*, i. e. exscindesne.

Olim invitum jaculatus nubibus ignem (v. 158). Non dubito veram pronuntiare lectionem quæ est in MB : « Ol. invitum *jaculatum e* nubibus ignem Credimus. »

Ruimus (v. 177). MB : *ruimur*, probante Barth.

Fugiam captivus (v. 181). MB : *capiendus*. Et v. 187 idem *secura* pro *secreta*, e gl., opinor.

Tot mutare animas (v. 206). In alia corpora mittere ex aliis, ut recte Barth.

Te quoque (v. 210). Post hæc aposiopesis.

Suspectior ætas (v. 220). « Dicit de Epigonorum ætate, sobolis horum argivorum ducum, qui sequenti ætate Thebas everterunt et incolas habitatione illa ejecerunt. » Gloss. Recte : v. Barth.

Nondum hostis circa (v. 240). Aliquot codd. : *contra*.

Sævaque difficiles excludere vulnera (v. 270). « Contra magnum impetum inutiliores causa brevitatis. » Gloss. et Lact. Vide Lipsium, *de Milit. rom.*, p. 384.

Hecatæa... Gargaphye (v. 273 sq.). « Fons Dianæ aut Hecatæ consecratus. » Lact. a Barth. correctus. Quare etiam Nympha Dianæ comes. — In seq. v. exprimit Homeri ποιήενθ' Ἁλίαρτον, sed mire PR : *nivea... herba* pro *nimia*, ut ad certam aliquam herbam referatur.

Arborei... sinus (v. 277). « Sinuosi cortices igni obturati. » Gloss.

Felix Olmie (v. 284). Fluvius Musis sacer, ut Permessus. Nomen restituit Barthius, quum in codd. plurimis sit *Hormius*, in aliis similes corruptiones. Verum servavit etiam cod. Paris. Lactantii, *Olmium*, quum in impressis sit *Hormium*.

Interfata docenti (v. 290). « Claris litteris MB et 2 alii referunt *loquentem*, quod omnino Papinianum est. » Barth. Reg. 1 et 2 al. : « loquenti. »

Lapithonia nympha Dircetis (v. 298). MB et 2 Regg. : *Lapithaona*, quod pro patris *Alatrei* [ita enim scribendum, non Alathrei] nomine habuit Gronovius. Hoc si verum est, contradixit sibi Statius, qui XI, v. 32 coll. 35, eumdem *Eurymedonta* vocat. Videtur igitur una nympharum Dirces fontis appellata fuisse Lapithonia.

Juvat et ventura senectus (v. 304). « Uno tempore senescentium patris et filii. » Lact. Recte. *Juvat* est pro juvabit, *et* pro etiam. Hic filius patrem alio modo juvabit ac filii vulgo suos patres : vel senex eum amplexabitur ut æquævum amicum. Qua explicatione eluduntur, opinor, conjecturæ Barthii.

Pectoraque (v. 314). Melius multi codd. : « *corpora*que. »

Abruptis ... Pontibus (v. 315 sq.). 2 codd. Lind. : *fontibus*, quod v. *exit* suadere videtur, et sinceram esse lectionem judicat Wakef. ad Soph. *Trach.*, 852, cferens *ruptos fontes* ap. Virg., *Georg.*, III, 428, Senec., *Herc. OEt.*, 591. Repetit hæc ad *Lucret.*, I, 286, ubi *abreptis* malit.

Mide (v. 331). Longa hic penultima, quum apud Græcos brevis

ubique habeatur; nec forma justa. Codd. aliquot : *Midee*, quo et aliorum corruptiones ducunt. Scribendum *Midea*. V. ad IV, 48.

Qua noster abit (v. 334). « Qua ex Bœotiæ parte recedit. » GLOSS.

Pisces (v. 337). Doote Gronov. *Obss.*, p. 142 conj. *pristes* ex Virg., *Æneid.*, x, 210 sq.

Coryciumque nemus (v. 348). « Quidam *Ogygium* legunt. » LACT. Male.

Immixtas... lauros (v. 351). MB : *intextas*. — Seq. v. Peyraredus correxit : « vel *queis*... laxavit pharetras, » i. e. in quas, de Niobes prole. Vide LACT.

Clonium (v. 369). Restituit hoc Gronov. ex vestigiis librorum varie corruptorum. Optimus ejus clare : *chromin*. V. ad v. 711.

Sic fatus, et (v. 390). « Legendum *fatur, et*, ex optimis libris. » BARTH. Sed vulgatum melius et plane Statianum. — Paullo post 2 ejus : « medio quas *corpore* sistat, » a manu, opinor, critici alicujus.

Ferunt diros monitus (v. 404). Wakef., *Silv. crit.*, vol. v, p. 108 : *serunt*. Conf. ad VIII, 26.

Confusum (v. 419). « Mœstificatum, contristatum. » GLOSS.

Animos... dedit (v. 427 sq.). Recte de « incrementis » ex pluvia vel nive in montium cervicibus soluta intellexit Lact. V. MARKL. *ad Silv.*, v, 3, 171, qui pro *nubes* malit *tabes*, quod non necessarium; sed poeta dignius quod idem proponit, *numinis* pro *fluminis*.

Fecitque vadum (v. 439). Id est transmeabile exemplo suo ostendit flumen. Minus coacte MB et alius : « fecitque *viam*. »

Loco... natura favebat (v. 447). MB : *loci*.

Suprema parantem (v. 453). Languide. Verum procul dubio quod conjectura invenit Bernartius et confirmavit MB : « supr. *paventem*. »

Rumor ubique altus, pluresque (v. 457). Quid hic *rumor altus*? Gronov. et Nic. Heinsius : *alius*. Sed recipiendum erat quod jam Barthius verum pronunciavit : « *alios* pluresque, » uti scribunt MB et PR.

Hei quis (v. 490). Codd. quidam « *ei* q., » al. « *et* q., » ad id ducentes quod clare legitur in Put. : *ecquis*, vere, opinor.

Œdipode (v. 513). Recte Weberus : « Corrigendum videtur *OEdipoda* ex Senecæ *OEdip.*, 943. »

Excuso furores (v. 515). PR : *exosa.*

Nunc verto pudorem (v. 519). « Constanter in optt. libris legitur : « *non* verto. » Nec sensu non meliore. Tantum enim pietati Argivorum tribuit, ut ultro in sententiam suam concessuros sibi spondeat... Nota rhetoricis præceptionibus figura, qua non facturos nos dicimus quæ cum dicto facimus. Et seqq. juvant propositam emendationem. Parcere enim, ait, verbis adversus vos possunt, qui utique in pari mecum fortuna paria sentitis. » BARTH.

Non vetat (v. 538). MB : « *vix* vetat. »

Currus (v. 566). Pro bestiis currui junctis, ut Virg., *Georg.*, III, 90 :

. . . . Magni currus Achilli.

Cornipedum, visa donec (v. 590). MB : « Cornipedum *visu* donec, » probante Barth.

Nunc saltem differre nefas (v. 613)? Sic omnes edd. Sed delenda interrogationis nota, hoc sensu : Nunc sperate pacem et fidem, nunc (sperate), ut Eteocles vel Thebani saltem differant nefas!

Conflixere globis (v. 622). MB et alius : « confluxere. »

Aperta (vento exposita) *cacumina gestat* (v. 626). MB : *portat.* « Præfero ut Virgilianum [?] » BARTH.

Tyrrhenos... tumultus (v. 631). « Tubarum cantus. » LACT.

Emansisse (v. 650). Emanere et emansores proprie dicuntur milites, qui diu extra castra vagantur, eo redituri; v. cit. a Barth. Modestinum *de Re mil.*, c. III.

Pampineo subnectitur instita pilo (v. 654). Difficultatem creat *pampineum pilum*, i. e. thyrsus, institæ subnexum. Sed Barthius optimos suos et alios codd. habere testatur *filo*, cum gl. « pampinis in funem sive filum contortis. » Quod verum.

Jaculoque superbum (v. 711). MB : *potentem.* — Seq. v. Reg. I *Clonin* pro *Chromin.*

Viso præsens minor augure sanguis (v. 726). « Id est, cupiens cum Amphiarao confligere, ceteros quasi ignavos contemnebat occidere. » LACT.

Hersen (v. 737). MB : *Arsen.* a al. Barth. : *Harphen.*

Aliagmona (v. 739). Scribe *Haliagm.* MB : *Halycaona.*

Infestos... jugales (v. 743). Cur quæso *infesti?* Recte Barthius :

« Omnino scribendum cum nostris, Lindenbrogii [Dan.], Behotii libris : *insessos.* »

Arma virosque (v. 746). Quid hic arma? Scribendum Barthio auctore, cum melioribus libris, *arva.* — Secundo abhinc versu MB et glossator : « exhausto turbine fessus. »

Menalas (v. 755). « Optimi quique [et Barthiani et Lind. omnes cum 2 Regg.] præbent *Menaleus*, quo nomine utitur Ovidius, *Metam.*, v, 128; xii, 306. Sic et is vocatus, a quo in Eubœa Μεναλητίς Eretria. » Gron.

Populis (v. 775). Perperam probat Bentleius ad Horat. *Epist.*, i, 6, 59, lectionem cod. e Coll. Emmanuel. : *campis*. Cf. sup., iv, 482, et viii, 15, ubi Lact. : « *Elysii* pro his qui in Elysio habitant. »

Quum jam damnata (v. 792 sq.). « Quia navitæ quum stellam Helenæ viderunt (quæ Urania dicitur : cujus tanta vis est incendii, ut malum et navis ima perfundat, ut, etiamsi æs fuerit, hoc calore solvatur) : ergo si hæc stella navi insederit, sciunt [*sciuient* cod. Par.] se navitæ sine dubio perituros; econtra Castorum sidera sunt navigantibus salutaria. » Lact. e cod. emend. V. Plin., *H. N.*, ii, 37, c. interpp., et alia ap. Barth.

Hortanturque gradus (v. 798). In MB fuit : *Obfirmant pedem*, post erasum.

IN LIBRUM VIII.

Inferiore barathro (v. 15). Multi codd. : « *ulteriore* barathro. »

Fata ferunt animas (v. 26). Quocumque te vertas, non poteris conciliare hæc cum seqq. : *et eodem pollice damnant*. Sed Barthii omnes et ceterorum MSS. pars major cum Lact. (v. ad v. 92) : « Fata *serunt* animas, » c. bona nota glossatoris : « id est emittunt ad habitanda per orbem corpora; » addit de sqq. Barth. : « et eodem ordine [sive potius decreto] corporibus rursus expellunt. » Nota sunt *pollicis* indicia in pugnis gladiatorum.

Vincit opus (v. 27). Majus est pro uno Plutone; fatigat eum advenientium multitudo : quare adjutores ei additi. Ad Parcas cum Lactantio referre noli.

Otia mœsta (v. 44). MB : *mœstum*, perperam prælatum a Barthio. — V. seq. nonnulli codd. : « implacitam, » quod fort. verum.

Pandam omnia regna (v. 46). Id est pervia faciam, removens quod est inter supera et infera discrimen. MB : « intima, » quæ

Barthio judice ipsius Papinii scriptio. Itidem Tartarum solum hic requirens Markl. conjecit (*ad Silv.*, IV, I, 14) : *horrida* (ex *orrida*) *regna*, ut I, 294, *horrifera*, vel saltem, ait, *invia regna*.

Me quoque (v. 60). Sc. pæne flexum Orphei cantu. *Melior* erat, vicit.

Nutabat tellus (v. 82). « MB : *adnutat* : quod Papinianum omnino existimo; nec deterrere debet voculæ *ad* repetitio. » BARTH.

At tibi (Amphiarae) *quos, inquit, manes* (v. 84)? I. e. quales te decebunt manes? felix an infelix inter manes conditio? Æquo ulterius processerunt Lact. et Servius ad Virg. *Æn.*, VI, 743, quem l. cit. Lact., *Quisque suos patimur manes*, « pœnas » et « supplicia » explicantes. Sed Servius se corrigit.

Interceptus (v. 87). Hoc sic scribi non potuisse vidit Barthius, et corrigit *indecerptus* ex librorum suorum lectione *indeceptus* : quam ipsam veram esse existimo, quia Amphiaraus etiam, ut Mopsus, *nulla deceptus alite*, supr. II, 693. Est igitur certi augurii honos.

At mihi (v. 92 sq.). « Ordo talis est : cunctis finitor rerum putaris : mihi vero etiam sator. Nam quum Plutoni constet terram consecratam, dicit omnia membra resolvi et de terra cuncta procreari : juste ergo creator dicitur, a quo universa gignuntur. At [ita cod. Paris, non *ast*, quod editores et Guietum in errorem induxit] ego, quia vates fui, noram vitæ te esse creatorem, ex eo quod animas iterum mittis in corpora; ut Virgilius [*Æn.*, VI, 751] :

. . . . Et incipient in corpora velle reverti,

et idem supra [v. 26] : *fata serunt* [ita cod. Par., non *ferunt*, ut edd.] *animas*. » LACT. Addit Bernartius Varronis locum : « Diespiter dicitur infimus aer, qui est conjunctus terræ, ubi omnia oriuntur, ubi aboriuntur. »

Nam tibi præsagi quisnam (v. 118). Auctore Barthio scribe ex MB et aliis libris (et ex Lact.) : « præsagi quis *jam*. »

Atque avidæ (v. 132). MB : *utque;* « perpulchre, inquit Barth., velut nondum satiatæ, sed plures deglutire cupientis. »

Cum voce tetendit (v. 146). Sic aliquot codd. non mali cum 2 Regg. et Lact. Sed ceteri melius, ut videtur, *tetendi*. — Paullo post, v. 148, Gronov. probabiliter conj. : « fumantemque *lacum*, » i. e. hiatum.

Quæ tibi (v. 162). « Admirative, » inquit Lact. : παρέλκοντος, voluit, τοῦ *tibi.* Ceterum MB : « Tunc *ibi* quæ facies, » probante Barth.

Et efflantes (v. 168). « Exspirantes animam plagas insuere. Metaphoram a medicis traxit, qui solent letalia vulnere suturis annectere. » LACT.

Et per tentoria sermo (v. 172). Optime MB : « *it* per. »

Aut cæsis... in extis (v. 178). Iterum vere idem : « aut *cæcis.* »

Præscieras; et quanta (v. 183). Codd. Barth. : « *proh* quanta. »

Tunc etiam (v. 187). Scribendum ex eod. MB : « *Nunc* etiam. »

Altaque erumpere terra (v. 190). MB et alii non pauci cum Lact. MS. Paris. : *aliaque;* MB insuper *evadere,* e gl.

Æra sonant (v. 221). Wakef. *ad Lucret.*, II, 618, *tonant,* ob repetitum vocab. *sonum* in seq. v.

In pectore certant (v. 226). Sic codd. Gronovii, quem v. ad h. l. Ante eum legebatur « in *tempore.* »

Nullisque deest sua fabula mensis (v. 236). Sic pauci codd., neque optimi; sed teste Gronov. ad II, 551 : « Meliores plurimi *Nullis deest,* » qua mensura Statius utitur alibi. Sine dubio vere. In aliis codd. *jam* additum, in al., *quin,* male sedularum manuum indicia manifesta, utcumque judicet Weberus.

Fors prospera belli (v. 250). Minus bene aliquot codd. c. edd. vett. : *sors.*

Tenui... corde (v. 261). « Subtili animi intentione. » GLOSS.

Sumere tunc arcus (v. 291). Insigne regum Parthicorum; v. BERNART., p. 369.

Mutatisque vices (v. 307). Sc. alimentorum, glandibus cibos mitiores substituendo. Sic Gronov. e suis codd. restituit. Ante eum : *viros.* MB : *cibos.*

Qua licet ire via (v. 327). Scribe ex MB : « qua *decet.* »

Celsas Homoloidas o. Hæmon (v. 354). Recte Barthius : « Omnino scribendum cum optimis libris : « *Celsus* H. » Seq. versu iidem aliique libri « *celsæ* fudere Dryanta Electræ. » Utrumque optime. »

Septemque patentibus arvis (v. 360). Alienum ab h. l. est, quod Barthius ad intelligendam vocem *arvis* affert, Ovidium *valles* vocare ostia Nili ob latitudinem. Legendum erat cum Gronovio : *alveis.*

Thiodamanta sequuntur (v. 365). MB : *loquuntur*. Ante ad *subitum* Lact. : « inopinanter illis præpositum. »

Nigroque viros invitat hiatu (v. 378). Corrigit Wakefield. ad Eur. *Alc.*, 855 : « *investit amictu* (codd. quidam, *amictu*), » coll. III, 416, de nocte, « nigroque *polos involvit amictu.* »

Angue notat (v. 381). Barthio et Markl. *ad Silv.*, II, I, 138, auctoribus lege ex MB : « *ungue* notat. »

Animusque (v. 388). Speciosa est Barthii conjectura : « Animisque u. th. anhelis conatur (ira). » Animus agitationis vehementia ipsos thoracas impellit et perrumpere minatur.

Corpora ceu (v. 392). MB : « C. ceu mixti dominorum irasque sequentum Ind. »

Suspiria firmant (v. 400). Nescio qua causa recentiores hanc lectionem receperint, unde, si ullam, nonnisi durissimam extorqueas sententiam. Lact., MB et plurimi al. libri cum Reg. I et edd. vett. : « Suspiria *fumant*, » quod verum.

Non una morte (v. 418). « Quia et ferro perimant et veneno. » Lact. MB et 2 Behott. : « *una in* m. »

Progrediens (v. 444). MB et ceteri Barth. : *prægrediens.*

Guttur... cruorem (v. 447). Hunc versum ex uno codice Guil. Canteri receptum merito dudum damnavit Barth. ejiciendumque monuit. Similes lusus versificatorum e codd. Parisinis edidi in *Epistola ad Beckium*, in ejus diss. *de Oros.*, Erfurti, 1833 : quorum duos occupatos vidi a Georg. Fabricio, *Antiquitatum* libri III, Basil., 1549, p. 164 sq., et a Ferret., *Mus. lapidar.*, p. 121 (s. Donat., *suppl. Murat.*, p. 433, 4). Cf. IX, 764 sqq.

Uter arva (v. 463 sq.). Recte Weberus restituit veterum aliquot edd. distinctionem : « ... tollat Altius, aut superet pontes (altius). »

Magno quem cominus ictu (v. 469). 3 codd. : *actu.*

Igne (v. 474). Sic distingue : « Igne tuo, Th., rogum (concedimus) arde. »

Vagus... sanguis (v. 481 sq.). « Cædes promiscua. » Gloss.

Duris famulus quum (v. 512). Recte MB : « famulus duris. »

Sentit (v. 520). MB : *sensit*; et *rotans*, pro *rotat.*

In latus iras Frangit (v. 535). « Obliquo secessu vitat persequentem. » Gloss.

Gaurano de monte (v. 546). « Gaurus mons Campaniæ, ulmis vitibusque contextus. » Lact.

Corœbus (v. 549). Codd. non pauci : *Corymbus*. Et v. seq. *positis* (dispositis) pro *inspectis... astris*.

Cupit ille tamen (v. 552). MB : « *ire* tamen. »

Tyrii juvenis (v. 556 sq.). « Licet Cyrrhæ habitaret, educatus tamen erat Thebis, regiæ videlicet puellæ sponsus. » Gloss. — Paullo post legendum *aversatus* pro *advers.*, etiamsi nulli codd. haberent; sed est in multis et in vett. edd. Mireris alterum ad hodiernum diem in edd. ferri.

Ac primum faciles grassatus (v. 571). Lege ex MB : « primum *in* faciles. »

Infrendentem aliis aliosque sequentem (v. 580). Bene Gloss. : « Hos insequentem, qui propiores erant, aliis infrendentem, qui longinquiores et quos attingere non poterat. »

Varias m. sermone querelas (v. 610). Melius MB et alii : *vario*.

Miseri cunctatio voti (v. 614). MB : *misti*, vere; v. Barth.

Et truncum (v. 620). Rejiciendum duco quod conjecit Markl. *ad Silv.* . v, 1, 245 : « *It* tr. et fl. murmur : Verba putant. »

Tractarem sensu (v. 627). « Cogitatione admitterem. » Barth. Sed vera videtur scriptura in MB reperta : « tractarem, *sensi et* (p. heu!) connubia vidi. »

Declinare genas (v. 554). « Claudere oculos. » Gloss. Et *genæ* itidem pro palpebris supra v. 436, et apud Ennium :

> Pandite, sulti', genas et corde relinquite somnum.

— Seq. v. edd. vett. et codicum unus alterve : *in vulnera fudit*, temere.

Contentum abiisse Mycenas (v. 671). Non *contentum* illa cæde quinquaginta Thebanorum, sed omnino gestis suis lætum, ut xi, 28 :

> . . . . Ut quum Massyla per arva
> Armenti reges magno leo fregit hiatu,
> Et contentus abit.

Ubi ingens (v. 689). Bene major numerus codd. meliorque : « *Ibi* ingens, » ante quæ verba plene distinguendum.

Arcet ab apprenso (v. 693). MB et al. : *impresso*.

Tritonia vellit (v. 704). 2 codd. : *pellit*, probante Barth.

Ad prœlia Martis (v. 733). Perperam præfertur lectio vett. edd., et aliquot codd. : « ad *præmia* Martis. »

IN LIBRUM IX.

Retro torsisse (v. 7). Reg. 1 : « *alia* tors. » Voluit *alio*.

Exsatiavimus (v. 14). Multi codd. : *exsaturavimus*, pejus.

Claraque (v. 21). MB : *clarique*. Put. *laude* pro *luce*. — Paullo post multi codd. : « fugam mirantur. »

Membra simul (v. 41). « 2 meliores libri nostri M. *solo*. » Barth.

Assistunt socii (v. 45). MB et al. cum 2 Regg. : *absistunt*.

Rependi (v. 50). Nonnulli codd. : *rependo*, præferente Barth.

Quanam hoc ego morte piabo (v. 60)? « Ineptiunt libri in quibus est *hoc ego*. [Legit recte « *hunc* ego, » quod est in multis.] Nam videri vult sese interemisse Tydeum et se pro ejus homicida gerit. In opt. eadem sententia clare legitur : *velut a me interfectum*. » Barth.

Qualis et ecce jaces (v. 69)? Lege ex MB : « Qualis *at* e. »

Letique animosa voluntas (v. 80). « Longe elegantius quod optimæ aliæque membranæ habent, *voluptas*. » Barth.

Elicit hastam (v. 95). MB : *ejicit*, probantibus Bernart. et Barth.

Ne non mœr. (v. 99). Barthius e vestigiis MB et aliorum eruit : « *Vere* (vel *vero*) mœr. » Glossa : « in veritate lacrymandus. »

Obversus cunctis profert (v. 112). Heinsius *ad Sil. It.*, IV, 144 : « *cuneis* pr. »

Corpus amat (v. 114). « Dicit cadaver Tydei summa cura custoditum ab Hippomedonte. » Gloss. Quidam codd. : *adit*. Deinde ad *primum fœda* Lact. : « in primo enim partu major est affectio fœtus. »

Turba subit (v. 123). MB, al. : *Turma*, quod verum videtur.

Retexens (v. 148). Multi codd. : *recensens*, quod immerito defendit Gron. — Seq. v. MB : « subit *incita* campos, » fort. vere, etiam ob repetitionem versu 152 : *impius ignis*. In quo v. idem *Hylam* pro *Halyn*.

Is nobis metus (v. 159). MB : *vobis*. Et v. 167 : *an vilior*, pro *et vilior*.

Et Tyrii (v. 177). « Melius optimus et alii libri : *At* Tyrii. » Barth.

Culmine (v. 194). Sc. templi, vel ædium pastoralium. V. Barth.

Gaudentemque jubam (v. 214). MB : « *undantem*que jubam. »

Astyagen (v. 253). MB : *Astaciden.*

Et a fluvio (v. 258). Bene MB : « *e* fluvio. » — Idem ante : *utrumque tenet.*

Puer Agrius (v. 266). 2 Behott. : *Argiphus.* — Paullo post MB : *conamine victo.*

Sagen... mersit (v. 269). MB : *Tagen... mergit.* — Idem altero abhinc versu : *Des. ripa fratrem erepturus Ag.*

Chaletum (v. 276). MB : *Calerum;* Reg. 1 : *Capetum.* — Seq. v. *Nodato gurgite.* « Quia astringit vertigo fluminis natantes, et non dat spatium evadendi. » Lact.

Concita tractu gurgitis (v. 282). « Apage segniorem quam pro re vocem et scribe cum opt. : « concita *raptu.* » Barth.

Thebanumque Lichan (v. 291). Sic sane codd. aliquot; sed plures, inter quos MB, *Thebæum :* unde alii librarii fecerunt *Phœbeum.* Forma igitur *Thebæus* quia uti non videtur Statius, Gronovius probabiliter finxit *Thisbæum,* coll. 768.

Non decepture parentes (v. 295). « Id est in unius vultu desinant parentes ex similitudine filiorum errare. » Lact.

Solvit (v. 301). Petrens., Reg. 1 : *solvet.*

Elysias... sorores (v. 323). « Parcas in Elysiis campis dominantes. Intelligit mortem et ad Elysios campos [aditum] esse in potestate Parcarum. » Gloss.

Pariterque revertitur amnis (v. 327). « Omnino legendum *amni :* id est cum ipso flumine celeritate vertitur et revertitur. » Barth.
Anthedonius hospes, Glaucus.

Nec discolor (v. 338). MB : « *Jam* discolor. » Sed illud verum, ut recte judicat Weberus.

Misero (v. 378). MB : *miseræ.* Et v. 380 idem *Reppulit* pro *rettulit.*

Sæve, veni (v. 398). MB et alius : *Sere.* — *Non hic solum accensure nepotem.* « Habebis causam aliam lacrymarum propter Hypseum funere [MS. Lind. : « funereum. » An *fratris* vel *fraternum?* coll. v. 449] filium, quem postea Capaneus occisurus est. » Lact. emend. e cod. Paris. Rectiora hæc quam quæ glossographus.

Melior annus (v. 406). Sic optimi quique codd. Prius *amnis*. Sed *annus* dicitur pro *annona*; v. GRONOV. *Diatr.*, p. 157 sq.

Falsa nunc (v. 423 sqq.). Tangit fabulas Antiopes, Alcmenes, Semeles.

Carpit putres (v. 467). MB : « carpit*que* putres, » quod est plane Statianum.

Saxa natant (v. 474). Optimi duo Barthii et Reg. 1 : « saxa *tenent* » (gradus, quod est subjectum).

Trieterida (v. 480). Vere opinor MB et al. Barthii cum 1 Behot. : *trieterica*. Cf. PROBUS ad Virg., *Georg.*, III, 37, et not. *ad Achill.*, I, 595.

Nec ultra Passurum... vallavit (v. 500). Mihi cum Barthio vera scriptura superesse videtur in MB : « ripamque, nec ultra *Passa virum*... vallavit. » Alii prætulerunt lectionem codicis Palatini ap. Gronov. *Diatr.*, p. 399 : *Prensurum* : « id est et vallavit non ultra prensurum; alluditur enim quod præcessit : *hujus opem unca arripuit dextra.* » Sed aliquid majus exspectatur, ut, non ultra pugnaturum, non ultra territurum hostes.

Vorticibusque cavis sedit (v. 503). Nihili hic est *que*. Omnino legendum cum MB : « vorticibus *recavis* (retrorsum cavis) sedit. »

Busta dabas (v. 518). Bene Nic. Heinsius et Markl. *ad Silv.*, III, 2, 142, restituerunt « *Justa* dabas. » Sexcenties hæc inter se permutata in codd. Statii. Ad seqq. glossator : « morem Atheniensium tangit, qui hostium cadavera non negabant sepulturæ, instituente Theseo. » In hac re vertuntur *Supplices* Euripidis.

Sederunt (v. 521). MB : *ceciderunt*, quæ explicatio est.

Infestis (v. 525). Non absimile vero videtur *insessis*, quod conjecit Nic. Heinsius, *Adverss.* IV, 3, p. 583.

Aera laxat (v. 534). « Nudat sive liberum facit, quem ante obtexerant rami. » LACT.

Ærea terga Loricæ (v. 552). Non necessarium quod ex margine cod. Arundeliani reposuit Gronovius : « Ærea *texta* l. »

Vulnera (v. 567). Markl. *ad Silv.*, V, I, 18 : *funera*. Post *Tegeatis ephebi mater* est Parthenopæi Atalanta.

Effigiesque suas (v. 582). « Quas ipsa chlamydi filii intexuerat. » BARTH. Vide supra nott. ad IV, 175, et VI, 79. *Simulacra nota* de signis armorum insculptis intelligit Welckerus, in *Notit. lit.* citatus, p. 145, not. 96. — Post, v. 584, MB : *totoque exegit pect.*, sed vulg. habes etiam apud Lact.

Planctu... inani (v. 599). Ut in somnio. Seqq. explicat Gloss. : « Somnum oculi evigilantes abruperunt. »

Animumque innupta (v. 616). MB et alii boni : « *animo*que. »

Tela puer (v. 621). Pulchrum hic asyndeton, quod removeri non debebat a Markl. *ad Silv.*, III, 1, 160, corrigendo « *telaque per lacrymas.* » In Reg. 1 omittitur hic versus.

Labdacidas (v. 650). Scribendum cum Barth. et Gron. ex optimis codd., etiam Regg. et Lact., *Labdacias*.

Colla sedent (v. 687). Lactantius conjunxit *colla sedent nodis*, explicans « plena sunt musculis. » Sed melius vulgatum; capio autem pro demissa sunt, ut in equis currentibus. Cui contraria non est sequentium expositio ap. Lact. : « pexa et collecta juba in cervice equi sedebat ornata. » Nisi præferas Barthii explicationem : juba equini colli nodis implicata implexaque (sedit), ne posset cursu erigi et hinc inde fluctuare. Ad seqq. bene comparant editores Parisini Calpurn. *Ecl.* VI, 43 :

. . . . Rutiloque monilia torque
Extrema cervice natant : ubi pendulus apri
Dens sedet et nivea distinguit pectora luna.

Juvat aurea morsu (v. 694). Vera lectio codicum quos novimus; ignotus Schotti in *Obss. Hum.*, II, 29, et Pirckhemerianus Gronovii : « *ligat* aur., » ex int. — In versibus post 696 infinitivi pendent ab *hilaris* in v. 698. *Catenæ* autem sunt illæ « quæ a parte galeæ descendentes ab ictu colla sedentis defendunt. »

GLOSS.

Radiisque micantes (v. 701). Nonnulli libri, in quibus MB, 1 Behot., Cantab., 2 Regg. : *trementes.* — Seq. v. MB : « Dulce nitent oculi, et, quam dolet, » utrumque pejus.

Properasti ad prœlia (v. 715). Reg. 1 : « *in* prœlia. »

Vix tutæ sine matre viæ (v. 720). MB : « *cum* matre, » fort. vere.

Coryton telis (v. 730). « *Corytos* theca arcus solius dicitur, sicut *pharetra* sagittarum, et *sagma* scuti; nunc vero [*ergo* cod. Par.] *coryton* pro pharetra posuit. » LACT. — Idem ante in v. 724 in MS. Paris. *ululata*, non *ululanda*, ut edd. — Seq. v. Reg. 1 et al., in quibus sine dubio meliores Barthii : *decidit*, pro *effugit* : et verum judico. Agnoscitur etiam a scholiastis Barthii.

Sævius Eurytion (v. 749). Lact. : « Subintellige turbatus est aut periit, » ex v. 745. MB : « *Sævit in* Eur. » Alii codd. : « *Sævit* Eur. » In extremo versu Reg. 1 : *orbe sinistro*, et in seq. ambo Regii : *callida terg.* pro *aspera*. Atque ita legit Lact., explicans : « Insidiose facta, » sc. ob tres uncos, impedientes ne extrahatur.

Sociosque hostesque (v. 757). Bene MB et Reg. 1 : « *hostemque*. » — Deinde versus 760 deest in MB aliisque bonis libris et 2 Regg. « Sed si nothum dicamus, certe similis argumenti alius excidisse putandus est. » Web.

Lamum (v. 764), et *Lamus* (766). Codd. aliquot : *Lanum*... *Lanus*.

Non excipietis (v. 769). « Omnino scripsit Papinius, ut est in opt. aliisque a bonitate ei proximis codd. : « non *recipietis*. » Barth. — Seq. v. Reg. 1 : *sine numine*, pro *vulnere*.

Multum meritos (v. 780). Male MB, al. boni : « m. *miseros*. » Meruerunt eo orbari parentes, quod tantæ eum et ferocitatis et temeritatis genuerant.

Hunc contra (v. 788). Codd. aliquot Barthii *hunc* omittunt. — Seq. v. Reg. 1 : « ille quierat, *et* infit. »

Turpique manu j. hastam (v. 796). MB : « *turpesque* m. j. *hastas*, » quod magis decet juvenis iram : immo necessarium est vel hoc vel Jortini *turpemque*, de thyrso.

Vestri feriunt c. t. patres (v. 800). Multi codd. ex optimis : « vestr*æ*... *m*atres : » quod si primitus fuisset scriptum, nemo sustineret mutare. Immo *patres* hic majore cum injuria inferuntur.

Hujus tum vultum Dea dissimulata (v. 811). Legendum vel ex MB et aliis 2 Barth. : « tum *in* vultum, » vel ex Dan. et Reg. 1, ut conjecerat Gronov., *vultu*.

Limine (v. 819). Markl. *ad Silv.*, IV, 3, 137 : *culmine*, quod non necessarium.

Quid faciat contra? premit (v. 838). Recipienda erat suasu Barthii distinctio meliorum codicum : « Quid faciat? contra premit. »

Devicta (v. 840). Scribe ex MB et multis meliorum libris cum Reg. 1 : « evicta, » de quo v. Gronov.

Comitesque odisse Dianæ (v. 843). Supplent ad hæc ex superioribus : auctor Orion. Quod fieri non posse apparet. Recte Barthius ita distinguit : « Comitesque odisse Dianæ Inde furit. Primum hic turbatos, » etc.

Fugiunt, Pheneique phalanges (v. 847.) Vox *fugiunt* non exstat in codd. Barthianis, excepto MB, neque Gronovii « sincerioribus », neque in Dan., Taur., Reg. 1. Petrens. : *pereunt.* Deinde multi codd. pro *Pheneique* exhibent *Telephææque* : unde Gronovius effecit : « Æpitiique duces, *Thelpusææque* phalanges, » a Thelpusa, urbe et agro in Arcadia. Ad quam conjecturam propius accedit lectio Barthianorum, *Thelpheleæque* (nam *Thesph.* vitium typogr.); ac plane confirmatur Regio 1, *Delphusiæque* exhibenti. In seq. v. *illum*, Dryanta, *fidit* Parthenopæus.

Surdos (v. 864). Non obsequentes. Ut Virgilius :

Neque audit currus habenas.

Qua tegmina (v. 872). MB : « *quo* t., » unde Barth. conj. *quod*, uti legitur in 1 Behot. et Reg. 1. Sequentis versus cum Barthio ita mutanda distinctio : « Intrarat, facilemque cutem. Subit altera. »

Causæque patebant (v. 876). « A Diana intelligitur Dryas occisus, ut ipsa superius [v. 667] promiserat dicens :

. . . . Et nostris fas sit sævire sagittis. »

LACT.

Invita capessens Arma puer rapui (v. 891 sqq.). Quid est *arma capessens rapui?* MSS. omnes, vett. aliquot edd. et Lact. : *capesse*, non *capessens*. Sic autem in antiquissimis pro more scriptum fuisse puto pro *capessi* : ut sit arma rapui quæ capessi nolebant, quæ prehendere non debebam, arma bellica pro venatoriis. Melius certe hoc quam probata recentioribus Gronoviana distinctio : « Merui, genitrix. Pœnas invita capesse. Arma, etc., » cum hac expl. : « Resuscita igitur iram tuam, ut patientius doleas, et cogita.... te ipsam, licet invitam, et graviores, justas tamen, de me pœnas expetivisse ob contumaciam et temeritatem. Hoc velut ultionis solatio luctum mitiga. » Vides quam multa poetæ intulerit, id quod jure aliquoties egregio viro exprobravit Marklandus. Ceterum Lactantius a partibus Gronovii stare videtur, ita legendus e cod. Paris. : « *Dic merui.* Dic meæ matri ex mea persona : merui occidi, quia te revocantem me ab intentione belli non sum secutus, et merito pœnas dedi. *Capesse.* Quia te contempsi; aut orbitatis, quia filio privaris. » Aliter hæc correxerat

Barthius. In Statio sequente versu ejecto conjecit: *invisa* [sc. tibi bella, ex seq.] *capessi* (capessivi), « Nec tibi s. s. i. bella p. »

Vel ingratæ (v. 907). MB : « *nec* ingr., » perperam.

IN LIBRUM X.

Ismenos raptis (v. 27). MB et pauci al. : *rapti.*

Juvat exhaustos (v. 36 sqq.). Recte Markl. *ad Silv.*, II, 3, 33, conjecit *erant* et distinctionem mutavit, quam tamen ita potius constituerim : « Juvat exh. iter. labores. Sicut *erant* (pulvis.... adhuc) vertere. » Ad postrema gloss. : « in campum, unde redierant. »

Torquet (v. 45). « Optimi libri habent *torret.* » Barth.

In limine (v. 48). MB : « in *pariete*, » trisyllabe. *Limine* fort. ortum ex dittographia sequentis versus. Ibi enim Barthiani omnes, si quid tribuendum ipsius silentio, conspirant cum edd. vett. : « in limine templi. » Quod est etiam in Lindenbr. aliquot. *Margine* in Gronovianis, quem vide.

Flammis (v. 55). « Liber opt. aliique nostri constanter vel *famis* vel *fumis* habent. Hoc Papinianum esse puto, ut odores pretiosos notet. » Barth.

Furtis offensa mariti (v. 64). MB : *marito*, prob. Barth. « Junonem puellam illi velamento intexuerant, ut recordaretur pudoris sui et eo magis irasceretur Thebanis, ubi erant olim Jovis pellices. » Gloss. — Deinde v. 66 recte MB et al. Barth. : *induerunt.*

Stat super occiduæ (v. 84). MB : « stat *juxta* occ. » Postea *Æthiopas* dicit hesperios vel occidentales, notos jam ex Homero. Cf ad seqq. Ovidianam descriptionem in libro XI *Metamorph.*

Licet omnia clament (v. 94). Obsequendum hic erat codicum magno consensui, *horrida* exhibentium.

Mille... imago (v. 100-105). Desunt hi quinque versus in aliquot codicibus, sed iis, quantum sciri potest, recentioribus, uno excepto MB. Quomodo cum Voluptate, Labore, Baccho, etc., junctus cogitari debeat Somnus deus, egregia nota exposuit Gronov. ipsosque versus et Statio et huic loco vindicavit. Idem tamen quod v. 104 *interius tectum in penetralibus altis* tuetur pro

tecti, quod est in codice Put., unde hos vv. produxit Lindenbrog., non recte fecisse videtur.

Stipatus flore, tapetas Incubat (v. 107). Optime MB et nonnulli. Gron. : « *stipatos* fl., tapetas. » Constructionis exempla v. ap. Gronovium.

Efflat (v. 109). MB : *exstat*, sed dubium. 2 alii : *efflat*, ut Heinsius voluit ad Ovid. *Metamorph.*, XI, p. 303, quod verum videtur.

Adsunt... flammis (v. 112-117). Hi versus, ad Ovidii exemplum confecti, non exstant in vetustissimis et optimis codd., neque in nonnullis nec recentioribus ed. Ven. Sunt tamen in Reg. 1. Barthius eos Statio ab alia manu illatos censet, nec immerito. Marklandi emend., v. 116, *tenerosque hort. somnos*, non necessaria.

Tempe (v. 119). Non proprie, sed ut dicitur de quibusvis locis amœnis. V. Markl. *ad Silv.*, v, 3, 209.

Placatumque (v. 131). Codd. Petav., Dan., et unus Gron. ante hunc v. inserunt : *Junonemque tibi placatam conjuge dextro*, vel *Placatamque simul Junonem c. d.*, inepte.

Excitat imbri (v. 136). Heinsius conj. *igni*; sed secundum veterem philosophiam ignibus cœlestibus alimenta erant ex imbribus. Et in *Achill.* quoque I, 180 sq., Castor lavando *fessum sui jubar excitat astri*. — Ad seq. v. Gloss. : « dicit in capite et pedibus alas habuisse Somnum, ut Mercurius pingebatur. »

Et jam... ignes (v. 154 sq.). MB et alius uno versu : « Et jam cuncta silent; ipsos cinis abstulit ignes. »

Nudusque... Stat furor (v. 166 sq.). Sic Lact. c. expl. : « manifestus et evidentius patens. » 2 Barth. : « cudusque; » unde is : *crudusque*. *Stimuli*, sc. dei.

Trepidas incerto sanguine reddit, Exhauritque genas (v. 167 sq.). Lact., aliquot codd., fort. tamen etiam Barthiani : *tendit* (pro *reddit*), quod mihi verum esse videtur præ altero.

Sertaque (v. 169). MB : « s. mixta *comæ*, sp. c., *flagellant*. »

Elicit (v. 171). MB : *ejicit*. Pro *ferro*, 1 Gron. *furor*, alius ductibus dubiis *buxus*, i. e. tibia : de qua lect. v. Gron. *Scire vetat*, « sentire non patitur. » Lact.

Respersaque cultris Arbor (v. 174 sq.). Pinus Cybeleia. V. Barth., Codd. Lind. et 2 Regg., *cultrix*.

Stupet obruta somno (v. 194). Mire. Sed omnes Barth. et alii: *jacet*. Quod verum.

Sociis hoc (v. 197 sq.). Sc. est. « Pœnam quam hostibus tentamus inferre, pro sepultura erit exstinctis sociis nostris, quasi ultione gaudeant interemptorum manes. » LACT.

Nec deest cœptis (v. 236). MB c. gloss. et I Behot. : *deerat*, quod cum Barthio recipiendum.

Comites tribus ordine deni (v. 251). « Singuli decem milites assumant; summa fit XXXIII. » GLOSS.

Lunarem quatiens exerta lampada dextra (v. 283). « Lunam adhibens et commovens, ut fulgentior enitesceret, ac si lampada cónсuteret. Male scholia. » WAKEFIELD. *ad Lucret.*, IV, 406.

Nutant tentoria rivis (v. 299). Markl. *ad Silv.*, II, I, 17 : « sanguineisque *natant* t. r., » quod magis ex consuetudine.

Alimenus (v. 305). Variant hic MSS. inter *Palmenus*, *Parmenus*, *Almenus*, *Ialminus* (ut PR.), unde recte Heinsius, *Advers.* IV, c. 12, et Gronov. effecerunt *Ialmenus*, bœoticum nomen ap. Homerum. Cf. v. 510.

Proturbat mensas (v. 311). Wakefield. *ad Lucret.*, I, 86, ex I Behot. : *perturbat*.

Ethecli (v. 314). Sic codd. meliores. MB : *Iochi*. Paullo ante multi codd. boni : *Thamirim* vel *Thamirin*.

Palpetus (v. 319). MB et alius : *Paspetus*. Put. : *Calpetus*.

Vacuæ nubes (v. 327). « Toto rore vacuatæ (quem in terram dejecerant). » LACT.

Ferus miles tripodum (v. 339). Speciose admodum MB : « Trado; ferus tripodum miles. » — Post, v. 342, idem : « *trunci*, arma, » et v. 345 cum ceteris Barth. : « totidem *non immemor*. »

Quid deinde feretis (v. 353)? MB : *refertis*.

Patientior artus (v. 356). « Quamvis patientiores artus habeat : id est, Tydei membra dura sunt et non cito tabescunt, nec, ut adolescens Parthenopæus [cod. Par. : *nec adulescens peritus*], multis sit lacrymis dignus. » LACT.

Incendit pronis (v. 370 sq.). MB : *intendit*. Markl. *ad Silv.*, I, 2, 45 : « ... dea cornibus almum S., et a. *monstrabat* f. cornu, » ut XII, 305. Wakefield. *ad Lucret.*, VI, 1236, exigit *album sidus*, quia splendore h. l. opus sit.

Armisque propinquant (v. 385). Recipiendum erat quod in plurimis codd. est : « *animis*que pr., » quod egregie explicat Lactan-

tius : « animorum cupiditate : licet adhuc non parvo disjungerentur spatio (*a castris*), spe tamen et properandi studio jam sibi castra videbantur tenere. »

Corporaque ire videt (v. 392). MB : « corpora *abinde* v. »

In lævum torquet (v. 411). MB, PR : « in *lævam.* »

Moderatius (v. 423). Bene MB et 2 alii : *moderantius.*

Novus assilit æthera magnus Clamor (v. 456). Recte MB et al. non pauci : *magnum*. Reg. 1, *tunc* pro *novas*, a gloss.

Prospexit in æthere (v. 459). Optime MB et alius : « *ab* æthere. »

Illicita cœli de lampade tactos (v. 470). « A longinquo epitheton traxit, eo quod non liceat tangi loca, ubi jaceant fulminati. » Lact. (Adde Barth.) Quare olim nonnulli *Elicia* conjecerunt, ab Jove Elicio.

Quæ te leges... Erudiit (v. 506 sq.). Gloss. Barthii: « q. te *in* leges. »

Alimenides (v. 510). Codicum major numerus : *Almenides* vel *et Almenides*. 1 Behot. : *Achæmenides*, ut edd. multæ. Lact., etiam in cod. Par., *Alcmenides ;* scholl. Barthii : *Alemonides*, nisi typogr. vitium. Sed recte *Ialmenides* 3 Gronovii, quem v. ad 305.

Trabibusque arctata sonoro Pellunt saxa loco (v. 527 sq.). « Vera lectio est in Lindenbrogii membranis et nostris duobus : « tr. arct. *sonoris* P. s. loco. » Trabes *sonoræ* per se dici non possunt : quum autem ferro armatæ ariete impelluntur, omnino sic appellari possunt. » Barth.

Orbita longa comarum (v. 551). Scribendum omnino erat ex MB aliisque non paucis : « O. *lata* comarum. »

Cognoscere causas (v. 568). MB : *agnoscere*, ut videtur, vere.

Erexit apes (v. 575). I. e. excivit. Al. e gl. : *exegit.*

Supplice cœtu (v. 589). « Scribendum *questu* ex optimis codd. » Barth.

Quiane ante duci (v. 592 sq.). « Ironicos : cur et modo futura non dicam, qui ante, quum ventura dicerem, ita sum libenter auditus? » Lact. Bene comparat Barth. Virgil., *Æn.*, iv, 537 sq. et Servium emendat.

Rubore (v. 602). Sic Barth. ex optt. 2. Vulgo male *ruborem.*

Mœstus adhuc, patriæ (v. 617). Distinguendum cum Barthio : « mœstus, adhuc patriæ. »

Mare sumit ab æstu (v. 623). MB : *sentit.*

Quosque ipsa polis affixerat ignes (v. 637). « Stellas virorum fortium dicit transeunti honorem referre virtuti [sic e cod.], quia ipsius merito possederant cœlum. Dicit autem Liberum, Herculem, Castorem, Pollucem, quos *ardens evexit ad æthera virtus.* » LACT.

Responsis (v. 640). Majore distinctione posita in fine præcedentis versus legendum videtur ex MB : « resp. ut *plena* [sic, ni fallor, Barthii omnes et al. non pauci] fides (esset), *hac* fraude priores. »

Magnanime o juvenis (v. 662). Optime MB : « o *juvenum.* » Idem v. 668, *cuncti* pro *cuncto.*

Armigeri fessum excipiunt (v. 683). MB et alii boni, sed ii non omnes, *fixum*, de Agreo intelligentes. Aptius Menœceus hic memoratur, ut Gronov. observat, « quem armigeri et officiosi comites alii acceptis ab eo armis levarint, alii dextra data aut humeris manui suppositis innixum pro more principum sustinuerint, alii aliter prosecuti sint. »

Quum genitor (v. 688 sq.). Abrumpit hic sermonem ob parenthesin : sed seq. versu, quum nova accesserit notio, finita parenthesi orationem subjicit integram. Gronov. maluit *utrique.*

Dignantur (v. 697). Malit Valckenar. ad Eur. *Phœn.*, 978 : *dignentur*, frustra.

Et sis ipse parens (v. 707). MB : « sis *ut et* ipse p. »

Si pudor est (v. 710). MB et 2 al. : « si *certum* est. »

In morte latentes (v. 712). Tres iidem recte : *jacentes* : « hoc est cum corpore intereuntes. Gloriæ studio præfert veram et solidam pietatem. » BARTH.

Avertitque timorem (v. 721). MB et alius : *timere.*

Æchiona (v. 734). Sic edd. vett. et aliquot codd. Quid in suis invenerit, tacet Barth. Gronov. : *Eetiona*, Ἠετίωνα. Sed fort. *Æthiona*, ut in Behot. 2; v. ad VI, 465.

Supero demissus ab axe (v. 758). « In opt. alioque uno libro diserte legitur : « *supera* demissus ab *arce* : » quod non est librariorum. » BARTH. — Iidem libri seq. v. : « Constitit *et demta* m. »

Toto quæ sanguine (v. 764). Non felicius Valcken. l. c., v. 955 : « *voto* q. s. »

Atque uno (v. 776). 2 Behott. : « *in*que uno. » — Seq. v. deest in MB et alio Barth., perperam.

Jam spiritus olim (v. 781). Recte Barth. : « Scribendum ex auctoritate optimi : « *Nam* sp. » Et sic 2 Behott., 2 Regg.

Veris honore soluto (v. 788). Heinsius ap. Burmann., *Anthol. lat.*, vol. 1, p. 704 : « *solutos*... artus. »

Revoluta notavi Pignora (v. 796 sq.). Barthiani omnes, ut videtur, 2 Behott., Reg. 2, al. recte : *novavi*, « monstroso modo naturæ jura innovavi. » GLOSS.

Ut alternis (v. 800). Omnes Barth. et 6 al. : « alterni, » quorum 2 et Exc. Fabri seq. v. : *OEdipodionidæ*.

Male (v. 805). Infeliciter, meo malo. Nonnulli codd. : *mala*, ad matrem referendum.

Aut quos ingenti (v. 826). « Quibus ingentem aliquam prædam deferat, adeo ut illa in antrum redacta premantur catuli. Hoc adjicit propter ablactatos jam et majores catulos, qui jam carne vescerentur. » BARTH.

Astrigeros (v. 828). Barthii omnes et Beh. 1 : *astriferos*.

Seu magnæ data fama neci (v. 835). Fama quæ comitari solet insolentiorem mortis modum. Male igitur al. multi *fata* pro *fama*. In extremo versu variam olim exstitisse lectionem testimonio sunt hæ explicationes Lactantianæ : « *Seu læta malorum*. Quoniam [sic Par.] gaudemus arduas res et periculosas inchoare, quarum nos postea pœnitet. *Cæca*. Incerta, quia interdum quæ putamus bona, mala eveniunt exitu. »

Innumerosque gradus, gemina (v. 841). « Admirabilis periphrasis scalarum. Pomponius sane in *Armorum judicio* :

> Tum præ se portant ascendibilem semitam,
> Quam scalam vocant. »
>
> LACT.

Ita tam in MS. Lindenbr. quam in Paris. Lege PACUVIUS et *vocitant*, ut recte Lindenbrog. : sed debebat etiam *portat*. Deest hoc fragmentum tam in tragicorum collectionibus quam in Eduardi Munkii libro : *L. Pomponii Bononiensis Atellanarum poetæ fragmenta*. Glogaviæ, 1826.

Unquam (v. 860). 3 meliores libri Barthii : *usquam*.

Eminuit (v. 871). MB : *emicuit*, pejus. Alius : *exsiluit*.

Humilesne Amphionis arces (v. 873). Jure offendis in hisce.

Lege cum Barthio ex MB : « *Hæne illæ* Amph. a., » quibus glossator aliquis supra scripserat : « tam humiles. »

Et, mentita diu (v. 875). MB : « *Hi* mentita *dies*, » unde Barth. : « *Hi* mentita *deos*, » quod certe necessarium.

Et quidnam egregium (v. 876). Lege ex conj. Bentleii ad Horat., *Od.*, III, 3, 65, et *Sat.*, II, 3, 283 : « Et *quid tam* egr. » MB : « Et *quid enim* egr. »

Destruit (v. 879). MB : *Deruit*, fort. vere. De *pontibus* glossator : « Arcus murorum dicit : concamerati enim sunt, ut solent fieri illi quibus pontes imponuntur. » *Frena* autem « compages quadratorum, quæ constringunt et continent ædificationem. »

LACT.

Inservante noverca (v. 886). « Custodiente Junone, ne quid pro Thebis diceret Liber. » LACT. Gronov. : « Trucibus et sollicitis eum oculis denotante et aspiciente. » Quod eodem denique redit. Barthii omnes et alii : *infestante ;* v. l. in Behot. 1 : *inspectante*. Regii fortasse nostram agnoscunt.

Auctor Apollo (v. 889). « Quia Apollinis oraculum Cadmus secutus ædificavit Thebas. » LACT. — Idem explicat cur *dubitet* Hercules, ut ab argiva origine, propter Perseum, et Thebani Creontis ob Megaram uxorem gener.

Thalamos exscindere Cadmi (v. 906). Sic editum ex MB et paucis, ut videtur, aliis. Ceteri : *turres*.

Nec jam (v. 912). Deest h. v. in MB et alio Barthii.

Dubio pro fulmine pendent (v. 920). « Desperatione fulminis solliciti sunt; id est, timent ne non valeat fulmen perimere Capaneum. » LACT. MB, PR : *pallent*.

Intra se... tractat (v. 932-934). Absunt hi versus ab omnibus Barthianis et plurimis aliorum, ut quique vetustiores. Inepti sunt et vel Statii inventione, sæpe eorum quæ vix cogitari, nedum fieri possunt, procreatrice, indigni.

Anhelat (v. 935). Cod. Lindenbr. et Reg. 1 : *adhæsit*.

Fulmen meruisse secundum (v. 939). MB et alius Barth., cum Reg. 1 : « f. *sperare* sec. »

IN LIBRUM XI.

Nec jam hostes turmæ (v. 22). Sic PR, noto loquendi genere. Plures alii libri, inter quos optimi : « Nec jam *hostiles* turmæ, »

e glossa. Inde tamen Lindenbrog. et Barth. effecerunt : « Nec turmæ hostiles, ferrum aut mortale timetur, » uti plane Reg. 2 sæc. XII.

Tunc avidi (v. 30). Rectissimo judicio Barthius : « Optimi duo libri nec volam nec vestigium hujus versus agnoscunt. Optime omnino. »

Tumultum (v. 33). MB, PR : *tumultus*, quod verum videtur.

Mœret ab alto (v. 46). « Meliores » Barth., Dan., PR : « ab *astris*. » — Seq. versu MB, Behot. 1 : *Nemees in s.*, minus boni *Nemeæ*. Sed recte Gronov. emendavit *Nemeæa*.

In margine turris (v. 49). « Meliores libri [et Reg. 1], *limine*, omnino melius. » BARTH. Put. : *culmine*.

Tutos (v. 52). 2 Barth. : *celeres*. In sqq. Ennium expressit : cujus hi versus servati sunt a Lactantio :

> Quumque caput caderet, carmen tuba sola peregit,
> Et pereunte viro raucum sonus ære cucurrit.

Versum 54 recte explicuit Gloss. : « Persona hominis ita constituenda est, ut totis viribus inflans tubam, lævam manum auri sinistræ applicaverit, caput sustentans sic, ut vehementiorem flatum haberet. »

Retur (v. 59). Soli 2 Regg. et vett. aliquot edd. « fidit, » e gl., ut videtur. Post v. 64 pro *nomen* MB : *numen*, » prob. Barth.

Abrupta terrarum mole (v. 72). « Omnino scribendum ex opt. : *erupta* : prorsus digna Papinio scriptura; nec aliam poscit aut admittit sententia. » BARTH.

Sanguine fœdatum (v. 86). Multi codd. : *fœdantem*, non alienum ab usu horum poetarum.

Argolicumque impelle (v. 110). Verum fortasse quod præbent MB et 2 al. Barth. : « Argolicum *tu* imp. »

Ausus que mea procumbere dextra (v. 124). « Id est, ausus mereri, ut mea procumberet dextra. » GRON. Ceteræ lectiones ab iis profectæ, qui hoc non intelligerent.

Parcere mundo (v. 131). Id est cœlo. Quare male aliquot codd. *cœlo*. Inde *virgo alma* est Astræa, de qua v. Barthii notam.

Sic ire parabat (v. 143 sq.). Recte explicantur hæc ab Lactantio : « Non sic parabat viro suo occurrere : quo nunc *habitu* [e

cod. Par.] scilicet corpus ejus quæsitura est. *Viro tædas*. Non putat his [quod voc. fort. delend. ex eod. cod.] se tædis ad rogum viri esse venturum. » Sic igitur edendum : « Sic ire parabat? Has l. v. t. erat? »

Primamque capessere pugnam (v. 158). Omnes Barth. et alii multi codd. : « *propriam*que, » vere. — Seq. v. MB : « *magnasque regentum* Obj. animas. »

Aspera quando (v. 161). MB : « *at fera*, q., » quod non debebat probare Barth.

Qui te pacem et pia jura regentem (v. 165). Permemorabilis et fort. vera est lectio in MB : « qui pacem et *prœlia jure* reg., » i. e. bella. Deinde post *regnoque* est aposiopesis.

Supplicia (v. 168). Nullum novi hujus prosodiæ exemplum in Statio, neque tamen ideo ei plane abjudicandum. MB tamen, et al. Barth. cum Reg. 1 : *Supplicium*.

Regem indefessa reposcit (v. 177). Melius PR : *indefensa*.

Conveniant ubicunque nurus (v. 183). Bene Weberus : « Fort. leg. *ubi quæque n.*, ut Virgil., *Æn.*, VII, 400, ubi etiam nonnulli codd. habent *ubicumque*. »

Fratrique tegas, urnaque reportes (v. 191). Non pauci codd. : *neges* et *reponas*, utrumque e corr. V. Gronov.

Perinthi (v. 199). Reg. 1 : *Pherecli* 1 Beh. a pr. m. : « *Pericli*. »

Lateque benignum Fulmen (v. 220 sq.). Omnino scribendum cum Jortino et Burmanno « *lætique* b. F., » quum codd. pene omnes dent *letique*, unus c. gl. « nos », et Reg. 1 diserte « *læti*. » Vulgata e conj. Gronovii orta esse videtur.

Serva (v. 225). Non male PR : *servas*.

Insano feriens (v. 230). MSS. Lindenbr. : « insano*que ferens*. »

Effert (v. 254). Petr., Rott. et Reg. 1 : *efflat*. Quæ sequuntur a v. 257, a diversis dici existimanda sunt, ut bene exposuit Lactantius.

Hos bellare jube (v. 262). Sed codd. omnes : « *Nos* b. j., » quod reducendum.

Lacrymisque potitum (v. 270). Scribendum videtur ex MB, PR et altero Reg. : « l. *potentem*. »

Cœlo dimissa lucs (v. 274). Recte *demissa* correxit Wakefield. in *Silv. crit.*, vol. V, p. 40, et *ad Lucret.*, VI, 1138. Non male etiam PR : « cœlo *dejecta* l. »

Deest servitio plebes (v. 276). MB et alius pro v. l. : *sævitiæ*. Soli 2 Behott. : « *Jam* deest. »

Fors tulit (v. 283). Recte Weberus ex MB : « *Sors* t.

Tuque hinc spectator (v. 291). Sic conj. Bernart. et dant pauci codd. Ceteri omnes « tuque *hic* sp., » quod huic loco convenientius et magis amarum.

Nec audes (v. 296)? Meliores codd. omnes : *audis*? c. gl. : « dissimulas audire. » Quod verum esse recte judicavit Barth. — In seq. v. MB : « *miseramque* exæstuat *iram*. »

Ad lituos hilarem, trepidumque tubarum (v. 325). Codd. noti omnes et edd. vett. : « *intrepidum*que t. », quod non exputo cur in sua ed. mutaverit Gronov. Duo meliores Barthii singulari forma : « *intremidum*que. » — Seq. v. MB : *Respiciebat*.

Quid alternos (v. 336). MB et 2 Behott : *alternus*.

Gemitu jam supplice (v. 375). MB et al. Barth. : « g. *par* suppl. »

Fulva metallo (v. 398). Sed codd. Taurin., Burm., et Pirckhaimeri : « *fulta* metallo, » quod cum Gronov., *Diatr.*, p. 358, recte præfert Weberus : « Est parma quæ plures orbes metalli alterum alteri junctum habet, ad modum clypei illius Agamemnonii, *Iliad.*, XI, 32, sqq. »

Stimulatque regitque (v. 404). Nonnulli MSS : « *movet*que, » al. cum 2 Regg. : « *monet*que. »

Vetant attendere (v. 419). Sc. ne maleficiorum inde exempla capiant. Sed poeta vix aliter scribere poterat atque « vetant *ascendere* », ut est in « melioribus » Barthii.

Stimulis ire in discrimen apertis (v. 424). PR : « in *discrimina certis*, » sive, ut e Reg. 1 enotatur, *certos*. Altero abhinc v. 2 Behott. *mediis* pro *medias*, ut v. 527 MB : « nihil adeo *medium* telluris », pro *mediæ*.

Alternos (v. 429). Hoc videmus ex unius Behot. margine receptum. Codicum alii *Externos*; alii *Extet honos*, duo optimi ap. Barth. : *Exter honos*, quam Prisciani auctoritas extra omnem dubitationem ponit, ut jam declaravit Barth. Quid apud tales, quibus ne sui quidem (mater, soror) curæ sunt, valeat *exter honos* (externi hominis auctoritas)? Tamen ille, etc.

Diræque Prometheos artes (v. 468)! Permulti codd., in quibus Barthii omnes, « *dirique* Prometheos artes! »

Auxilium tentemus (v. 471). Optime MB et alius Barth. cum

omnib. Gron. : « speculataque tempus *Auxilio*, tentemus, ait. » Quod jam Gronov. jussit reponi.

Quis pignora tanta (v. 479). « Optimi 2 libri *tanti*. Scripsit sic Papinius. » Barth.

Dejectam in lumina pallam Diva trahit (v. 495 sq.). « Faciem suam chlamyde protegebat, ne Furiæ vultum videret. » Barth.

Firmate nefas (v. 505). PR : « *flammate* n. »

Minor umbra (v. 508). Victi regis umbra. Cf. Lact.

Hunc esse cruorem (v. 515). Pro *esse* multi codd. : *ille*, c gl. « Polynices. »

Mutantque rudentes (v. 521). « Id est permiscent et implicant. » Gloss. Barth. conj. : « *mutilant*que. »

Erexit pectora setis (v. 531). Heinsius *ad Sil. It.*, I, 422 : « er. *tergora* s. »

Peractum (v. 536). Conveniens huic structuræ videtur *est* additum in MSS. aliquot bonis.

Atque increpat hosti (v. 547). Omnino recte Barthius (quem vide) : « increpat *hostis*, » ut præbent certe Dan., Petav., PR. fort. et alii, cum glossographo. Quod si non recipias, inexplicabili periodus laborabit subjecti errore.

Pronumque in pectore sensit (v. 564). « Scribendum cum opt. : « in *pectora*. » Barth. Addicunt 2 Regg.

Jam lætus (v. 567). Sic Gronov. e suis versum dedit. Al. codd. : « fratris sub c. » ; al. : « fraterno in c., » cui Beh. I, Dán., Pet., Reg. I addunt « lætus *fati*. » Sed verum videtur quod in textu est.

Qua reges punire datur (v. 572). MB et alii Barth. : *Quæ*, ut *datur* sit pro *fertur*. Parum commode h. l. Præced. versu PR : « *Huc* mecum ad m., » pro *I*, probante Heinsio *ad Sil. It.*, VII, 398.

Obnubit furiale caput (v. 584). Markl. *ad Silv.*, V, I, 219, conj. *ferale*. Web. *furiale* explicat Furiis devotum vel sanctum.

Vulnera (v. 609). « Luminum scil. : unde codd. nonnulli *Lumina*. Reliqua versus sic interpretor : Manus impia, antea nefandas tantum cædes (Laii) et mutilationes (suorum oculorum) committere assueta, nunc ad planctus molles adjuvandos (pectoris pulsatione) haud invita sequitur. » Web.

Sed casta manu subtraxerat enses (v. 629). Vere restituere videtur Markl. *ad Silv.*, III, 4, 87 : « sed *cauta* m. »

Jam solvere nodum (v. 646). Exspectes *nectere* : sed est, nodum nexum relaxare, ut caput insereret. — Seq. v. MB et alii non

pauci « moritura *ligabat*, » sed rectum *legebat*, de quo Lact. : « fortioribus ramis electis, ne forte, infirmioribus fractis, mortem corporis ruina declinaret. »

Imbutus amoribus aulæ (v. 661). Id est crudelibus deliciis, pro iis, quæ facere amat aula. Præ quo friget meliorum Barthii et PR lectio : *moribus*.

Redit in regem (v. 668). « Animum regium sumit. » Lact. — Deinde codd. permulti, si non omnes, « cæcumque *audentius* hostem Increpitans : » quod non video cur fuerit immutatum.

Crede : licet veniat (v. 686). Distingue cum Barthio : *Crede, licet: veniat.*

Cœlum terrasque reliqui (v. 692). « Melior emphasis in lectione opt. et 1 al. : « c. *terram*que r., » id est elementa ipsa aeris et terræ : quum alterum illud regiones tantum indicare videatur. » Barth.

Ne non gens (v. 697). Sc. an metuendum mihi est, ne, etc. MB : « *an* non g. » Paullo post in versib. 699 sqq. ironia inest amarissima.

Spes anxia mortis (v. 715). Sic pauci codd. et, ut videtur, recentiores. Antiqui Barthii, Lindenbr., Behot. : « spes *irrita* m., » quod offendit ob sequens proxime *irritat.* Sed optime, probante etiam Web., Petr., Reg. 1, et pro v. l. Burm. : « spes *aspera* m., » plane ut infra, « egregii spes dura pericli, » xii, 179.

Jura et poscentibus æquus (v. 721). Multi codd. ex bonis, etiam 2 Regg. : « et jura *potentibus*, » sed vocem *æquus* varie mutant, turbata olim distinctione, quam ita instauravit Markl. *ad Silv.*, iv, 6, 69 :

> . . . . Opem miseris et jura, potentibus æquus
> Supplicibusque, dabat :

sententia egregia! Inde vero facile apparet quomodo sit orta lectio vulgata.

Nec longa precamur Dona, Creon : miserere senis mœstique parentis (v. 736 sq.). Quid inter hæc *mœstus parens?* Mirum quod obtemperavit nemo codicum pæne omnium scripturæ : « miserere senis, *mœstos*que parentis. Hic, precor, hic manes indulge ponere. »

Viresque peractas (v. 746). Barthii omnes, 2 Regg. et al. : « v. *solutas*. »

IN LIBRUM XII.

Trepidas subito Tithonia (v. 3). Sic 3 Barthii, Behott. et Reg. 2 recentior. Sed ceteri, ut videtur, magno numero : « tr. *ubi jam* T. » — Paullo post versum 5 recte explicat Web. : « Jam passim, nunc ex hac, nunc ex illa domo [non, ut flagrante bello, ex omnibus,] prodeunt agmina. »

Campique vacantis (v. 11). 1 Barth. in margine : « vel *vocantis*, scilicet ad pugnam. »

Vacuique dolores (v. 38). Lege e conj. Gronov. : « v. *doloris*, » sc. erant.

Magnanimus tantæ te (v. 72). Cod. Lind. : « *magnanimæ nimius* te. »

Mihi flebile semper Numen eris (v. 77 sq.). Gronov. in *Elench. Antidiatr.*, p. 92, scribit *Nomen* : idemque proposuit Valckenar. ad Eur. *Phœn.*, 1324, c. hac expl. : « dum civibus tanquam numen coleretur, mœsta tamen parenti semper esset *nomen* flebile. » Sed Statii esse videtur *Numen*. Cf. et v. 103.

Cui vita (nefas!) et sanguine (v. 83). Burmann. et Markl. *ad Silv.*, II, 6, 3, e cod. Petr. : *cui sanguine*. Vulgatum melius.

Quæ patri nimium gestanda dedisti (v. 90). « Ita dedisti, ut nimia ei dono impenderes : impendit autem vitam. » Web. Sed hoc unice convenit conjecturæ Jortini : *nimio*, quæ vera esse videtur. Interpolate PR : *minimum lætanda*. — Post, v. 93, *Destruit* « spoliat ornatu suo » (caput diademate, dextram sceptro). Gloss.

Hei mihi, quod (v. 99). Barth. ad II, 170 ex opt. : « *Di male* q. »

Accinctique sinus (v. 109). « Ut expeditiores essent ad currendum. » Gloss. Weberus tamen proposuit « *Discinctique* s. »

Genitrix Thebana (v. 131). Ino, Palæmonis mater, in Isthmo sepulti

Flammas neve ante fatiscant (v. 140). MB : « *nec* fl. ante f. » Sed ceterorum codd. errores ostendunt verum esse *neve*.

Siculosque... Deos (v. 156 sq.). De Palicis intellexit Lact., cujus schol. haustum ex Serviano ad Virg. *Æn.*, IX, 584 ; alii de Cyclopibus.

Pallore notati (v. 168). Codd. Lind. et Bern., Reg. 1 : « p. *gelati*, » quod similibus locis Statii defendit Gron.

Ægrescit curis (v. 194). MB, Lips., PR : *furiis*. — Ad v. 195, *Funus amat*, Markl. comparat Eurip., *Suppl.* 774 :

Φαίης ἄν, εἰ παρῆσθ', ὅτ' ἠγάπα νεκρούς.

Præcipites gressus... affert (v. 207). « Lege c. 2 optt. *effert* : a via nimirum, qua ceteræ mulieres institerant, sese aufert in aliam. » Barth. Quod enotatur etiam e 2 Regg. : sed hi fort. c. Put. : *aufert*.

Ego te labente (v. 209). « Polynicen mortuum alloquitur. *Labente*, id est putiscente, in tabum abeunte. » Gloss. Optime, ut *nix labitur*, in aquas abit, et alia pro non amplius durare. Et v. 212 : *Interea funus decrescit*. Perperam Wakefield. *ad Lucret.*, III, 380, ex illa Gloss. explicatione elicuit *te tabente*.

Hortaris euntem (v. 218). « Verbis dehortantibus cohortaris. » Lact.

Cujus Dea (v. 226 sq.). MB : « *cui jus* Dea... dedit *ferri*, » perperam. Bene comparant Val. Flacc., III, 231 sqq. :

. . . . Et barbara buxus
Si vocet, et motis ululantia Dindyma sacris,
Tunc ensis placeatque furor : modo tela sacerdos
Porrigat, et jussa sanguis exuberet ulna.

Per et invia saxa (v. 232). Aliquot codd. : « *petit* inv., » e gl., ut versu 235 plures : *secura ruit* pro *s. vadi* (non circumspiciens vadum transitui aptius), et 236 *Fertur* (pro *Præter*), quod Nic. Heinsius, *Adv.* IV, 3, reponendum contendit, præbet Reg. 1.

Comites solatia flammæ (v. 241). Scribe cum Barthio ex MB : « *comitis* s. flammæ ; » licet *solatia* æque solum ponatur versu 69; sed is sine dubio non integer.

Sic inchoat orsa (v. 245). Legendum videtur *ore*, ex MB et Reg. 1.

Æstuat aer Sordidus (v. 248 sq.). Wakefield. ad *Lucret.*, II, 415, reponit *Torridus* ex Propert., II, 21, 5.

Ternoctem Herculeam (v. 301). Post hæc aposiopesis, reticendo vel *continuasti*, vel *luxisti*, ut Barth. Sed divisim scribendum *ter noctem*, ut vetustiores edd. — Sq. v. verum videtur quod Barth. et Gron. restituerunt, « cultrix *placitissima* nostri. » In MB aliquid ibi erasum.

Pressumque comis (v. 320). Id est expressum, ut Gloss.

Ipsa dedi bellum (v. 336). MB et alius : *bello.*

Parvoque torum Polynice fovebo (v. 348). « Solabor viduitatem meam similitudine tua [tuo filio Thersandro, ut *parvulus Æneas* ap. Virg., IV, 327, et *alium Achillem, Ach.*, I, 322], nec secundas nuptias superstite filio cupiam. » LACT.

Tempore in omni (v. 351). MB et alius : *tempus in omne.* Male.

Pro sors ignara (v. 382)! Barth. « *fors* ign., » e codd. vestigiis.

Cedo, ten' pudet (v 384)? Codd. omnes : *tene.* Unde Barth. et Gron. : « cedo, *tene :* pudet! heu p. » « Ceterum ego, quæ adhuc putavi meas esse primas partes et luctus et officii erga fratrem, nunc a te victam esse me fateor, tibique concedo, quæ tam longo itinere prior tamen ades. Tu potius *tene* et amplectere funus : quod ut tenerem ipsa tractaremque, dum suppremo officio mando, veni, sed sero tardeque. » GRON.—Sq. versu Barthiani : « hæc prior : *hinc* pariter,... *junctæque.* » Quorum illud certe recipiendum.

Excelsa sublimis (v. 398). MB : « *e celsa* s. » — Post, v. 404, idem cum al. et Reg. 1 : « reddere *fata,* » quod verum videtur.

Vix dum ille (v. 414). Reg. 1 : *vix ille,* sine *dum,* quali modo sæpe Statius in his structuris.

Altaque tecta (v. 447). MB : *tesca*. V. ad *Silv.*, II, 3, 14.

Ambigitur (v. 456). Multi codd. : *Ambitur.* Scholl. : « contenditur. »

Trahuntur (v. 463). « Quasi tantus esset mulierum ardor, ut satellites ipsos ad regem traherent potius quam invitæ sequerentur. Similis sententia ap. Juvenal., XIII, 108. » GRON. Codd. recc. : *trahebant.*

Omnis et Actæis effusa penatibus (v. 471). Reponendum, vel ob v. 464, quod in optimis Heinsii (*Adv.* IV, c. 2), 2 Barth., Put., Reg. 2 (1?) invenitur : « Omnis *Erechtheis* eff. »

Nulla damnavit vota repulsa (v. 484). MB : *nulli.*

Libamina serta comarum (v. 489). Scribendum omnino ex Barthii omnibus, PR : « l. *secta* com. »

Forma Deæ (v. 494). 2 Behott., Pr : « F. *Dei.* »

Et funus Olynthi Texit (v. 510 sq.). Bona fide interpretes ad unum omnes secuti sunt Lactantium, qui de Olynthiis hæc interpretatur, ad misericordiæ aram confugientibus, quum spreta Atheniensium societate se Philippo regi tradidissent. Quod multis nominibus etiam in historiam peccat. Dubitari non potest quin

tangatur hoc loco mythus aliquis de Olyntho heroe, quem Olynthios quoquo modo Atheniensium rebus antiquis immiscere studuisse probabile est. Cujus rei an vestigia exstent in veterum scriptorum reliquiis, quærere nunc non vacat, neque Voemelii et si qui alii de Olyntho libelli ad manum sunt.

Hunc vulgo (v. 512). Bene Web. ex PR : « *Huc*, vulgo..... Deveniunt. » Paullo post, v. 514, egregie Barthius distinxit : *Vix ibi : sedatis*, etc., et sententia postulante et de more Statii.

Emendare (v. 551). « Castigare. Putabant enim se perfidiam et libidinem Thebanorum castigaturos : quo facto poterant superdere, quum sint inemendabiles. » Gloss. V. præced. Reg. 1, *moveri*.

Alimentaque vestra (v. 557). « Cereales fruges, a vobis humano generi communicatas. » Gloss.

Jam cominus (v. 565). MB et alius : « jam*que eminus*, » quod probat Barth. ob v. 248, et reposuit Wakefield. *ad Lucret.*, VI, 1214. In vulg. suppleas : quæ sunt.

Quantum etenim (v. 568). Iidem : « Quantum *etiam*. »

Anus hospita (v. 582). Hecale, quæ adolescentem Theseum hospitio acceperat (Plut., *V. Thes.*, c. XIX). Sed quæ res hic respiciatur, non satis cognitum.

Permotus lacrymis (v. 589). MB : *Pæne movens lacrymas*.

Phegeu (v. 596). MB et Beh. 2 : *Phlegeu*, ut plures libri v. 681.

Metus Libycos (v. 606). De anguibus in capite Medusæ.

Ileus (v. 622). MB, Burm. 1, 2 Behott., 2 Regg. : *Aleus*, et sic Lact. MS. Paris., qui verba recte ita concipit : « Quidam hunc regem volunt esse Tegeæ, auxiliarem, *non* civem [sc. Athenarum]. » Sed falsum hoc, quia Aleus Athenas pervenisse nusquam perhibetur. Lectionem *Ileus* interpretes deducunt ab Ilei, sive Εἰλεοί, quod χωρίον memorat Pausan., II, 34, § 4 : sed quid hic sibi velint Hermionenses? In Hermionensi enim agro Εἰλεοὶ siti sunt. Nihil igitur restare videtur quam ut *Alæus* scribamus, e δήμῳ Ἁλαὶ, Ἁλαιεὺς sive Ἁλαιεύς, correpta penultima ob seq. vocalem.

Thalamo (v. 638). MB : *thalamis*. Alius : *Veneri*.

Pœnarum exercita Thebis (v. 646). 2 Barth. et alius : « *Thebarum* exercita *pœnis*, » perperam.

Angustat clypeo (v. 666). « Qua ille procedit, densantur agmina ob ejus molem. » Gloss. Recte. Alii : agmina includit insculpta brevi clypeo.

Bis Thesea (v. 673). Supple e superioribus : terror est iis videre.

Dixit (v. 692). MB, 2 Behh., Reg. 2, alius Barth. : *Dicit*, perperam.

Insanique tacent (v. 729). MB, 2 al. : *meant*.

Sic exanimis (v. 736). Lege *exanimes*.

Clamore fremendo (v. 762). Lege ex MB : « cl. *tremendo*. » Itidem aberrant qui *premendo*.

Linquebant (v. 737). MB : *Destituunt*, quod verum videtur. Sed male v. seq. multi codd. : *Ille timet*.

Amentia (v. 765). Omnes Barth., 1 Beh. : *dementia*.

Affixit clypeo (v. 768). MB, Reg. 1 : *Afflixit*.

Medio jam fœdera bello (v. 783). MB et alius : *campo*, e corr.

Gaudent lamenta (v. 793). « Luctus mutantur in gaudia. » Lact.

Vidui... luctus (v. 796). Luctus de iis, quorum jam viduæ sunt.

Cœpitque novam (v. 813). « Fallitur Petavius credens ex hac voce, *novam*, Thebaidem ab auctore bis editam fuisse : novam enim nihil aliud est, quam recentem, calentem ab incude. » Gron

ADNOTATIONES

IN P. PAPINII STATII ACHILLEIDEM.

IN LIBRUM PRIMUM.

Lactantii quæ feruntur scholia *ad Achilleidem* ex uno codice edidit Lindenbrogius : eadem ad 240 priores versus inveni in codice Regio, nr. 8040, membr. sæculi XI, insignem lectionis varietatem et additamenta quædam præbente. Unde quæ his notulis inserenda putavi, indico litteris L. P.

Sed plura vacant (v. 4). « Subintellige, quæ omisit Homerus. Virgilius [*Æneid.*, I, 456] :

. . . . Vidit et Iliacas ex ordine pugnas,

id est non usque ad mortem Hectoris, sed usque ad excidium Trojæ pictas. Pugna enim Amazonæ [sic] reginæ, quæ in auxilium Priami venit, post defunctum Hectorem fuit. » L. P. In vulgatis hæc manca et corrupta.

Deplevimus (v. 8). « Bibimus et hausimus. » L. P.— Idem seq. v. : *secunda*, « quia jam *Thebaidem* scripserat. »

Cui geminæ (v. 15). « Ostendit Domitianum esse vatem et invictissimum imperatorem. » L. P. —V. seq. *Olim dolet altera vinci.* « Poeta ab oratoria. » Gloss. Immo *imperatoria.*

Incautas blande populatus Amyclas (v. 21). « Argute deprædatus. Legitur in historiis quod Trojani cum Græcis fœdus habuerint : unde etiam Paris est susceptus hospitio, et sic commisit adulterium. Ideo ait *blande.* » (Eadem Lact. ad v. 404.) His editis Lactantii in fine scholii addit MS. : « Dictys Cretensis narrat in historia quam de excidio Trojæ scripsit, Hecubam Priami regis uxorem, dum esset prægnans e Paride, facem per quietem edidisse

visam, cujus ignibus cum [fort. *Ium*, i. e. primum] flagrasse Idam ac mox continuante flamma deorum delubra concremari omnemque civitatem in cineres conlapsam. Inde ergo ait :

> Plenaque materni referens præsagia somni. »

Hæc supposita in locum antiquioris scholii ad v. 22. Sine necessitate castigavit Menkius : « incautas *clam depopulatus.* »

Sed tardum est, jam plena (v. 47). Exc. Burg. : « s. tardum : plena *est* inj. » Deinde *secundus Jupiter* est Neptunus.

Æquoreo diffusus nectare (v. 53). « Præbito a summo maris domino. Vel quod conveniebat naturæ æquoreorum deorum alendæ. » Gloss.

Scopulosaque cete (v. 55). Scopulorum speciem præbentia.

Pensamus præmia palmæ (v. 69). 2 Regg. : « *gaudia* p., » quod sane verum esse videtur.

Aut permitte fretum (v. 73). Sc. mihi, ex seqq. Wakefield. *ad Lucret.*, IV, 692, malit « *Et* p., » hoc sensu : Obrue puppes freto emisso et illas corripiente

Ductor aquarum (v. 78). Multi codd. : « *rector* aq. »

Funera matrum (v. 85)? Wakef. *ad Lucret.*, III, 893 : « *vulnera* m. » Sed hoc dicit : non tu sola funus habebis, sed matres etiam Phrygiæ. — Seq. v. MSS. Oudendorpii ap. Burmann. *ad Anthol. lat.*, vol. I, p. 73 : *tepidos modo sanguine Teucro U. c.*

Hectoreo tardabit funere currus (v. 88). Statiana magis et vera me judice est lectio Lactantii, etiam, nisi fallor, in ipso textu conspicua codicis Reg. 8040 : « t. *pondere* c., » cujus altera glossa est. Idem cod. ad seq. v. : « Hoc quidem habet fabula : Neptunus et Apollo Trojæ fabricaverunt muros a Laomedonte rogati; sed constat Laomedontem supra dictis Diis certam vovisse pecuniam ad sacra facienda, quam post conditam Trojam dare noluit. Ergo Deum iratum ostendit, quum dicit muros Trojanos *opera irrata* esse. Unde Virgilius [*Æn.*, II, 611] de eversione Trojæ :

> Neptunus muros magnoque emota tridenti
> Fundamenta quatit. »

Credideris (v. 91). Reg. 1 : *credĕris*, ut Menkius conjecerat.

Gavisa locis (v. 104). Fr. Modii cod. : *loci.*

Locus monstrantur (v. 110). Multi codd. : « Quem quisque sacrarat... *locum monstratur.* » Illud certe verum puto. Priscianus etiam hinc citat : « Q. q. *sacrasset... locum.* » Ad seq. versum P. L. Virgilii versus, *Georg.*, II, 455-457, plenos affert, non mancos, ut editio.

Hæc quoque dum viridis (v. 116). Hæc bellica quoque tractabat Chiron, dum juvenis esset : nunc senex solam medicinam. 2 Barthii : *tum juvenis,* ex int. — Postea aliquot codd. *nam tunc l.*, male. Inde *dubiis anim.*, « in dubia valetudine ob vulnera constitutis. » GLOSS.

Namque mihi (v. 131). Exc. Burg., 1 Lind., et 2 Regg. : « N. *modo inf.* utero *mihi* c. e. »

Carpathius vates (v. 136). Proteus. V. LACT., ubi in cod. extrema *seni Chironi* recte desunt.

Sic fata parens (v. 141). Recipiendum quod est in Reg. 1 : « Sic *ficta* parens, » sc. dixit.

Nam superant (v. 145). 2 Barthii : « *Jam* s., » ipso probante.

Mulcens (v. 185). Put., 2 Regg. : *nectens.*

Qui (v. 189). Id est quomodo. In schol. lege ex cod. : « Eurystheus rex fuit Græciæ, Persei genus, qui, etc. » Idem in sch. ad 192 de Minoe verbis, « victis Atheniensibus pœnam statuit hanc, » interjicit *et vicinis Megarensibus.*—Versu 190 codd. aliquot *crudo*, male.

Blandisque humeris se innectit A. (v. 196). « Scribe cum MSS. *blandusque.* » BARTH. Sic etiam 2 Regg. et al. Recte. — Seq. versu codices primum librum *Achilleidos* claudunt.

Huc, illuc, diversa mente (v. 200). « Pro huc illuc se vertente. » WAKEF. *ad Lucret.*, III, 106. Quatuor enim codd. c. Reg. 1 : « *divisa* m. »

Lycomedis in aula (v. 207). Bene 2 Regg. : « Lyc. *ab* aula. »

Ventosque volucres (v. 219). 2 codd. : « vento*sve*, » 2 Regg. : « vento*sne*. » Paullo post, *murice frænat*, « lupatis et frænis ex murice confectis. » GLOSS.

Jubet hos subsistere pleno Litore (v. 226 sq.). « Undis pleno, id est profundo adhuc mari. Nam terram invecti delphines moriuntur, auctoribus Plinio, IX, 8, et Ovidio. » BARTH, qui pluribus de hac re dubia agit.

Effulserat (v. 231). Cod. Barthii *adfulgurat,* quod veri speciem fert. 2 alii : *effulgurat.*

Pholoe (v. 238). « Silva est Thessaliæ, dicta a Pholo centauro qui eam incolebat. » Lact. Quæ inde subjiciuntur de Pholo, non dubito quin hausta sint ex scholio Servii ad Virg. *Æn.*, viii, 294, olim quidem pleniore : habes enim ap. Lact. omissos in codd. Servii auctores rei, *Velium Longum* (ita corr.) et *Asprum*. — Seq. versu Bernartii codd. *Nec tenuis;* PR : *Et senior Sp.* Deinde Heinsii conj. est ap. Burmann. *ad Anthol. lat.*, t. ii, p. 651 :

. . . . . Speluncaque docti
Muta senis queritur : puerilia. . . .

Sors æqua dedisset (v. 252). Reg. 1 : *tulisset.*

Gemit captivus inire (v. 281). Codd. recc. : *negat.* PR, unus Dan. Heinsii : *fremit.*

Detraxit (v. 284). « Violentiam ei demsit. » Gloss. Codd. quidam : *attraxit.*

Exemta placetur casside (v. 300). Reg. 1 : *pacetur,* ut Dan. Heins. correxerat ad Claudian., *R. Pr.*, ii, 147.

Et impulsum... pererrat (v. 306). Verum habes in multis codd., etiam 2 Regg. : « et *impulsam.* » Sc. lucem. — Seq. v. Heinsius l. l. ad v. 96 : *pocula fucant*, ut Reg. 1.

Hosne inter (v. 319). Valde probabiliter Gronov. conj. : « *Hasne* inter; » et confirmat Reg. 1.

Cogitque volentem (v. 325). Heins. et Burm. : « *cogique* v. »

Artificis victuræ pollice (v. 332). Cod. Lind., 2 Regg. : *artifici.*

Invicta virtute (v. 336). « Id est virtute ideo non flaccescente; licet formosissimus esset, nihil minus tamen invictæ virtutis erat. » Gloss. Gron., « *Invita* virt. » (ut Reg. 1), expl. dedignante et avertente pulchritudinis laudem. Sed his non erat hic locus.

Virgineis Hecate lassata pharetris (v. 344). « Rescribo *Therapnis* pro *pharetris*, quod est in omnibus adhuc inspectis codd. et edd., certissimo Lactantii ductus auspicio. Ita enim iste *ad Theb.*, iii, 422 : « Therapnas, civitatis nomen est in Lycia, Apollini sacra, nec a sororis ejus religione dissentiens, ut ipse alibi : *lassata Therapnis.* » Scholiasten h. l. respexisse, nemo facile dubitabit. *Therapnæ* adeoque *virgineæ* sunt, in quibus puellæ choreas agunt. His ipsis interfuerat Diana, tanquam χορηγός, ut sæpissime de diis poetæ. » Mitscherlich, *ad hymn. Hom. in Cerer.*, v. 99, p. 147 sqq.

Vestesque latentes (v. 347). « Inter genua et succinctas [venantium more]. » Gloss. — Seq. v. cod. Gron. *sparsoque tumet* (Reg. 1, *timet*) *componere crines*, i. e. ea re superbit, ambitiose in ea se ostentat.

Nonne vides (v. 351). Barth. e MSS. : « *Ipse* vides. »

Litora verbis (v. 383). Aliquot codd. c. 2 Regg. : *votis*.

Te precor (v. 293). Memorabilis lectio Reg. 1 : « *Ne*, precor. » Reg. 2 : *Deprecor*. Paullo post Weberus recte distinxit : *nihil utile bellis Hic, famam*. Ed. Rom. : *nec famam*, i. e. ne famam quidem. PR et alii aliquot : « *Hoc* famam. » — In v. 296 codices finiunt librum secundum *Achilleidos*.

Æra domant Temesæ (v. 413). Sed est *Temese* (v. *Silv.*, 1, 1, 42) urbs Cypria metallorum ferax. Quare recte 2 Regg. : *domat Temese*, ut conjecerat Menkius. Lang. et Exc. Burg. : « Æra *sonant* Temesæ. » Male ob seq. v.

Ferrum laxatur ad usus (v. 429). Reg. 1 : *lassatur in usus*.

Miranturque suum decrescere montem (v. 462). « Ita videtur captivis feris, quum retia contrahuntur. » Gloss. — Sequens versus deest in Lind. et in « melioribus » Barthii.

Consiliis armisque (v. 472). 2 codd. recentt. : *animisque*, pejus.

Data copia mortis (v. 495). PR : « d. *gloria* m. »

Et mitis honos (v. 505). Gronovii hæc, ni fallor, emendatio. Vulgo « *mutus* h. » ; unde ortum quod in Regg. et optimis Barthii, « *multus* h., » quod pessimum.

Laurigerosque ignes (v. 509). Intelliges hæc ex v. 520 sq. et *Theb.*, x, 598 sq. Cf. Wakef. ad Soph. *Trachin.*, 754. — Postea v. 512 Reg. 1 : *Sed felix*.

Amissisque furoris Viribus (v. 536). Sic editum ex 2 Regg. et vett. edd. Ceteri fere *amissique*. Unus Barthii *emissisque*.

Si te cura trahit (v. 540). 2 Regg. : « Si *tua* cura *trahat*, » et prior etiam *recusem*. In seq. *Tethyos aversæ* legendum putat Barth. ex imitatione Claudiani, *R. Pr.*, III, 319 sq., qui habet *gremio quamvis mergatur* Iberæ *Tethyos*. De altero v. Gron.

Prior (v. 545)? Quam tu, Ulixe. Vetus dictum :

> Qui bene conjiciet, vatem hunc perhibebo optimum.

Referuntur apes (v. 556). Ne bis idem dicat Statius languore insigni, ex plurimis codd. edendum erat « referuntur *aves*, » uti jam Lindenbr. et vel Cruceus.

Virgineo stetit agmine (v. 564). Multi MSS. : « st. *in grege* ; » et iidem versu 570, *inhæret* pro *adh.* Ante in v. 561 Wakef. *ad Lucret.*, II, 936, malit *latente*, perperam.

Digitos... Infringit citharæ (v. 575). Recte Barth. : rudes et non ita, ut decebat, flexibiles mobilesque aptat et mollit, et dociles modorum moderandorum reddit. Cod. Heinsii : « *Insertat* c. »

Alternum revocare piæ Trieterica matres (v. 595). Conjecit Gronov., quod totidem litteris exhibetur in Reg. 1 : « *Alternam* r. p. *Trieterida* m., » quod certe non necessarium. Cf. *Theb.*, II, 661, et ad IX, 480.

Fine dato (v. 600). « Constituto, quem nemo masculus prætereat, termino. » GLOSS. Præced. v. Lact. *Auctor* pro *Ductor*, nisi impressionis vitium est. Post in v. 602 Reg. 1 : *tacitus sibi risit.*

Exercita pulsu (v. 662). Codd. Tollii *ad Auson.*, p. 391 : *plausu.*

Thyrsos iterum vibrabat (v. 648). « Non *iterum*, sed *olim* scribitur in antiquis libris [sed in Barthianis tantum]. Id est, ita se gerebat, quasi qui jam olim baccharetur. » BARTH.

Genuit quem c. m. (v. 650). 2 Regg. : « *genitum* q. »

Connubia perdas Funere (v. 659), « Propter ea occidaris a sæviente patre. » GLOSS. Aliquot codd. : *pendas.*

Et multum facies (v. 664). Male codd. Barthii « *haud* multum. » 2 Regg. hoc ordine : *et facies mult.*

V. 674. In codd. et vett. edd. finis tertii libri.

IN LIBRUM II.

Innumeræ mutabant Cycladas auræ (v. 2). Sc. modo hanc modo illam nautis ostendentes. — Præced. v. Reg. 1 : *flexus.*

Ubi excelsa libant (v. 6). Melius 2 Regg. : « *e celsa* lib. »

Accedunt jussi (v. 21). Propius adigunt navem. Reg. 1 : « acc. *juxta*, » quod nimium. — Ad seq. v. conf. I, 285.

Alterno sermone serunt (campum) (v. 37). Lege ex PR, omnib. Barthii et Zinzerl. : *terunt*, viæ spatium sensim minuunt. Quod, audacius licet dictum, non video cur Statio abjudicetur. Unus alterve : *ferunt* i. e. auferunt.

Hæc sat erunt (v. 50). Codd. pæne omnes : « *Hoc* sat *erit.* » — Post, v. 53, Reg. 1 : *præfatus* ; et Heinsius *ad Sil. Ital.*, III, 613, *obtenta* conjecit pro *ostensa.*

Si nomina quæras (v. 56). Unice verum quod præbent 2 Regg.: « si n. *forte*, » glossa post illata depravatum. Expende tenorem orationis a v. 54, et videbis aliter scribere non potuisse Statium. *Quæras* multis de causis absurdum est.

Tum pater (v. 83). 2 Regg. : « *Quum* pater, » quod verum videtur, ut v. 86 « scripta lectio » Barthii : *suppositisque*.

Mensura jacentis (v. 89). PR et codd. Barthii : *jacentum*.

Utinam mihi (v. 102). Reg. 1 : « Utinam *et* mihi; » et v. 105 : *celsa... in fronte*.

Possem... juvarem (v. 107). Recte proscripsit inficetum hunc versum Gron., neque a schol. neque a melioribus MSS. agnitum. Post *bello* aposiopesis est, Statio consueta.

Meritos... in enses (v. 114). Aliquot codd. : *Junctos*, quod ex suis vetustis restituit etiam Heinsius *ad Sil. Ital.*, IX, 641, ubi similia.

Ruit irrevocata (v. 117). 2 Regg., Put. : *rapit*, quod Ovidianum sapit.

Campo majore (v. 119). Non pauci codd. : *meliore*.

Proavis et gente (v. 122). 2 Barthii : *et mente*.

Vix agmina (v. 125). 2 Regg. : « *aut* agmina. »

Is decor est, formæ (v. 137). Reg. 1 : « Is d., *et* f. » quam manum esse Statii puto. Livinejus conj. : « *Hic* d., *hæc* f. »

Evia pulsant Terga (v. 154). Reg. 1 : « *enthea* p. »

Pectine Amazonio (v. 159). « Videtur *pecten* Amazonius chorus fuisse, quo inter se pectinatim implexæ consertæque serie puellæ in modum Amazonum saltabant. » TURNEB., *Advers.* XXVI, c. 30. Neque pleniora post eum interpretes. *Obvia* adverbiale est.

Cælatum pugnis sævis (v. 179 sq.) Lege e MS. Lind., 2 Regg. et vetusto Dan. Heinsii *ad Claudian.* : « Cælatum *pugnas*, sævis et f. r. B. m. acclinem consp. hastam. » Nam *et* quoque illi omittunt.

Ejurata fides (v. 188). Sic 2 Regg., Put. Ante Gron. : *It jur.* Seq. v. 3 codd. non mali : *tumidoque*.

Peleia virgo (v. 210). Achilles. V. 1, 350.

Attonitum fatis (v. 216). Reg. 1 : *factis*; seq. v. *nudis* pro *mediis*; et v. 218, *pavorem* pro *tim.*, ob sonum.

Evadere flammas (v. 231). PR : *repellere*. Iidem v. 234, « ante pedes *prostravit*, » et 235 : « quoties *iterabitur* e., » quorum postremum certe recipiendum esse apparet ex narratis v. 103 sqq. Securitatem regni socero in posterum promittit.

Compellat (v. 237). Reg. 1 : *compellit;* idem v. 239 c. aliis : *prodique videtur.*

Veniam (v. 245). MS. Lind. : *veniæ.* — Post, v. 247, *magnis.... factis* 2 Regg.

Tandemque receptum Fœdus (v. 251 sq.). Nuptiæ Achillis et Deidamiæ. Lege ergo ex Reg. 1 : *retectum,* sc. domesticis et convivis. — Seq. v. 2 Barthii *fax* pro *nox.*

Nolis meminisse (v. 260). Recte Web. *noles* ex Reg. 1.

Eripitur miseræ (v. 265). Melius 2 Regg. : *abripitur.*

Spectabunt (v. 269). Reg. 1 : *sperabunt;* idem sq. v. cum 2 al. : *dare colla catenis.*

V. 286. Codd. et vett. edd. hic finiunt librum quartum.

Nil ausi meminisse (v. 295). « De vestitu muliebri et vitiata regina. » Gloss.

Peliaco raptus descendat (v. 297). Reg. 1 : « Peliaco*que rates escendat* ab antro, » quod verum esse non dubitabis : quid enim in hac sententia sibi vult *raptus ?*

Et Scyros longe decrescere ponto (v. 308). Etiam hic veram lectionem servavit Reg. 1 : « et *longo* Scyros *discedere* ponto. » Voc. *longo* plures habent; sed et lusus in *crescere* et *decrescere* non est hujus loci.

Mœrentem (v. 317). Exc. Burg. et codd. Tollii *ad Auson.*, p. 369 : *Hærentem.*

Commisitque ullis (v. 322). Exc. Burg. et Reg. 1 : *illis.*

In Hectorea ...ora (v. 336). Immo « Hectorea ...*Ida*, » e Reg. 1, ut *Silv.*, 1, 2, 43 :

...... Dardania pastor temerarius Ida.

Post, v. 338, 1 cod. : « Soll. *habuisse* d., » de quo v. Gron.

Quis enim ...dolis (v. 354 sq.). PR, Dan. et fort. alii : « Q. enim *indicitis* g. r. *Pacta* dolis, » quod genuinum esse videtur.

Ut generum (v. 361). Ita omn. codd. Barth. vero conjecit : « *Vi* generum. »

Quæsisse per undas (v. 378). MS. Lind. : *transisse.* — Seq. v. Gronov. malit *hos armis :* ex qua dittographia ortam esse probabile lectionem Reg. 1 : « his primum *arma* ostendisse *lacertis.* » 3 codd. Gruteri : *tendisse.* Dein forte, inquit Gron., non adspernabile est quod in MS. : « primum *vestisse* lacertos.

Et adhuc crescentibus annis (v. 382). Ergo usque ad juvenilem ætatem? et de hac re *dicor* ait? Repone « *reptantibus* annis » ex Reg. 1 : quod jam Gruterus invenerat ex scriptura duorum MSS. et scholiastæ : *restantibus*. V. Gron. — Post, v. 384, Reg. 1 : « Non *ullos* ex more *cibos hausisse.* »

Libens traxisse (v. 386). PR et alii : « *lupæ* traxisse.

Nec flexa cubili (v. 394). Codd. Lind. et Barthii, ut videtur, omnes, c. Reg. 1 : *fluxa.*

Et Lapithas cogebat equo (v. 398). Recte Barthius : « Lapithas equo prævertere, quanti miraculi res? » Πόδας ὠκὺν igitur ut servaret, reposuit « Lapithas..... *equos.* » Atque hoc confirmat Regii 1 consensus. Etiam Cruceo hic verum tangere contigit.

In sua colla levabat (v. 402). Reg. 1 : *terga.* Idem v. 407, *damas*, et 408, *lynces;* 409, *ursos :* sed catulorum matres intelliguntur ut rabidiores.

Quo turbine cæstum Sauromates (v. 418). Scythæ cæstum? At Gronovii et Gruteri MSS. : *contum*, quod etiam Maturantius et Britannicus legerant. Scaliger correxerat *cestrum*, κῆστρον, i. e. spiculum quod funda circumagi et emitti solebat, unde *cestro sphendona* ap. Livium.

Distringeret (v. 422). Reg. 1 : *distingueret.* Exc. Burg. : *disjungeret.* Post, v. 424, ille *ingentes.*

Immissos curvato umbone molares (v. 427). Reg. 1 : « *scutato* umbone. » Alii 3 : *immensos.*

Vulsasque trabes (v. 431). Reg. 1 : « *vivas*que. »

Stabam equidem, nec me (v. 435). Reg. 1 : *sed me*, correctum a lectore, qui sententiarum tenorem non caperet. Nimis periculoso Centauri jusso obtemperat et cedere non vult præ pudore, quem Chiron ei statim exprobrat. Male etiam PR v. sq. : *calido fugæ.* Est via incerta in fundo fluvii exundantis.

Nodare Palen (v. 441). Nexibus et implicando facere. V. Gronov. cit. *ad Silv.* III, 1, 157.

V. 453. Quod poeta hic finire voluisse creditus est, in MSS. nescio quibus sine nomine, fort. editt. tantum veterib., additur versus :

Aura silet; puppis currens ad litora venit.

VERBA ACHILLIS

IN PARTHENONE

QUUM TUBAM DIOMEDIS AUDISSET *.

VANA velut cautæ surgens formido parenti
Femineos juvenem jussit me sumere cultus,
Et celare virum falso per tegmina sexu;
Unde ego lanificas tentavi inglorius artes,
Virgineisque toris carpenda ad vellera inhæsi :
Nunc autem proprium servans natura vigorem
Compellit fluxos humeris depellere amictus.
Dum nos bella vocant rauco clangore tubarum,
Mens quatitur, sævusque fovet præcordia Mavors :
Rumpe moras omnes fervens in prœlia virtus,
Nec fuerit latuisse meum ! Si classica temno,
Dilexi latebras; neque enim ulla est culpa parentis :
Nam quum respicio quo sim de semine cretus,

* Erunt fortasse inter lectores nostros quibus non displiceat cognoscere quomodo in eodem fere quo Statius argumento exornando sese exhibuerit poeta latinus in media jam barbarie positus. His igitur carmen offerimus sexto, ut videtur, sæculo conditum, productum ex apographis codicis Salmasiani a Burmanno in *Anthol. lat.*, vol. 1, p. 68 sqq., a nobis ex ipso codice septimi sæculi, uncialibus litteris scripto, quem Regia bibl. servat, et ex conjectura denuo recensitum.

Semiferique animis recolo præcepta magistri,
Nec puerum decuit muliebri pectora peplo
Induere, et teneram gressu simulare puellam.
Nunc igitur crescens annis sapientior ætas
Devovit Marti, tenuit quæ corda Cupido,
Belligerumque Deum quum mens tum membra sequuntur.
Stamina linquentes currant ad spicula palmæ,
Terrificumque caput præfixa casside mitram
Pellat, et in gracili decorentur tempora ferro;
Arma tegant nostrum potius quam suppara corpus;
A telis ad tela decet transire juventam,
Atque hostes gladio quam lanas fundere fuso;
Tenuia loricæ cedant multicia forti,
Splendeat et raptus projecto pectine mucro;
Contemtis radiis onerentur brachia pilis.
Clausa diu thalamo reddamus pectora campo:
Præsumit certam virtus sibi conscia palmam,
Ac dubios gaudet perferre interrita casus.
Nil metuat qui magna cupit: constantia mentis
Fata domat; nec jam potis est Fortuna nocere
Securo mortis, cui non sunt bella timori.
Fortibus una viris parilisque per omnia sors est,
Aut palmæ aut leti pugnando adquirere laudem.
Cernere jam videor, quanta mercede cruoris
Constabit raptus Paridi crimenque jacenti.
Obvia cristatus quum sparserit agmina vertex,
Et solo adspectu claudentur Pergama nostro,
Quumque novus fusos bellator fudero Teucros:
Multa trahet Xanthi Trojana cadavera gurges,

Majoremque feret cultorum sanguine cursum.
Sed mihi quis referat : « Tu, quem præsaga creatrix,
Subducens fatis alieni schemate sexus,
Ad Lycomedeos fecit transire penates,
Depositumque suum maluit committere blandis
Virginibus, ne, te rapiat si Martius ardor,
Orbatam crucies non viso funere matrem,
Vadis in arma ferox, thalamum natumque relinquens,
Nec venit in mentem, quantum mereatur amore,
Quæ te prima virum conlato pectore fecit :
Is ad bella libens, ubi quæritur alea mortis,
Nec spondet certam tristis Bellona salutem. »
Sed Danais comes esse placet, sociumque pericli
Pro famæ titulis meliori adjungere causæ.
« Scilicet ut conjux viduo reddatur Atridi,
Procumbat vilis Teucrorum victima Achilles. »
Aufer, iners monitor, turpis fomenta medelæ,
Meque sine proprio sectari prœlia sensu.
Non ita me genitor præclarus nomine Peleus,
Aut dilecta Jovi fudit Thetis alma sub auras,
Degener ut lateam primævo flore juventæ,
Major et ignavo tantum mihi torpeat ætas,
Abstrudamque toris jam debita pectora castris,
Quum manus Argivûm ultricia juret in arma.
Denique quum promtum ruat in certamina vulgus,
Solus ego in cunctis infami carcere clausus
Subducar pugnæ ? quanto tolerabo pudore
Me non ferre pedem quo fert Thersites, in omni
Parte miser, forma brevior, menteque fugaci?

Absit ab ingenio ac viribus Æacidarum,
Ut dubitem pro laude mori, metuamque supremum,
Quem dat Parca, diem : mihi nam lux amplior ulla est,
Quæ virtute fluit, quæ nescit claustra sepulcri?
Namque hominis semper, meritorum lege perenni,
Quam breviat fatum, propagat gloria vitam.
Ergo animus fidens in Dardana sæviat arma,
Nec mihi jam gemini dilectus pignoris obstet :
Deidamiam Pyrrhumque meos nunc Scyros habebit,
Visuros nostrum reditum celeremque triumphum :
Me pudor hortatur rapere in certamina gressus.
Ferre potis quæcumque labans successibus ætas
Exigit, observans matris præcepta verendæ,
Induxi molles habitus, velut edita virgo;
Lusimus et tactis modulantes carmina chordis.
Virtuti adsurgat, fuerat quæcumque voluptas;
Succedat ferrum citharæ; quod nutrit amores
Depensum est Veneri, reddamus cetera Marti.

ADNOTATIONES.

Nec fuerit latuisse meum (v. 11). Nec mei ingenii, mei moris fuisse dicatur latibula petere ac fugere bellum.

Neque enim (v. 12). Postremum voc. Heins. addidit.

Gracili (v. 22). Ad tenuitatem et lævorem elaborato.

A telis ad tela (v. 24). Ludit in verbis *telæ*, texturæ, et *tela*, arma.

Fusos... fudero (v. 41). Hoc vult, jam a me fusos iterum ac sæpius fudero.

Referat: « Tu, quem (v. 44). Cod. *quæ*. Male Burm. *quæ tu*. Vere fort. Schrader. conj. *regerat*.

Ne, te rapiat si Martius (v. 48). Cod. et Burm. « *Nec* te r. *sic* M. »

Non viso funere (v. 49). Sic cod. Burm. *pignore*.

Ultricia juret in arma (v. 66). Cod. « u. *luderet* in a. » Antiquissima permutatio litterarum *l* et *i*: quare quum sensum non haberet *luret*, librarius videtur finxisse *luderet*; verisimile certe est eum litteras addidisse quæ a prototypo abessent, quia inter *ultricia* et *arma* (fort. prius et omissis non intellectis scripto) spatium ipsi nimis angustum supererat. Burm. male *victricia ludat in a*. Celebre jusjurandum Tyndarei. In jurando manus ad cœlum elevabantur: quare *manus* dicuntur jurare.

Ferre potis... Exigit (vv. 83, 84). Codex *potes* et *exgiobservans*. Unde alii *exigua*. Loci dubii sensus hic esse videtur: dum ferre poteram quæ ut feramus exigit ætas successibus et pulchris facinoribus carens; dum tenero adhuc animo [illegible]ebam parentibus in omni re quam mihi imperabant ut puero, etc.

FINIS.